Coperta de I. OPRIŞAN
Coperta I: În prim plan – două figuri: Ion Antonescu şi Hitler.
— „, ale căror hotărâri au determinat cursul evenimentelor
— I din România anilor 1940 – 1944 cu repercusiuni până către 1950.
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
VĂLENAŞ, LIVIU
Cartea neagră a României: 1940 – 19487 Liviu Vălenaş.
Bucureşti: Vestala, 2006
Bibliogr.
ISBN (10) 973 – 120 – 012 – 6; ISBN (13) 978 – 973 – 120 – 012 – 5
94 (498)" 1940/1948".
Editura VESTALA
ISBN 973 – 120 – 012 – 6
978 – 973 – 120 – 012 – 5
© Toate drepturile sunt rezervate Editurii VESTALA.
t
Cartea a apărut cu sprijinul Ministerului Culturii şi Cultelor, prin intermediul Administraţiei Fondului Cultural Naţional.

LIVIU VĂLENAŞ
CARTEA NEAGRA
A ROMÂNIEI
— 1940 – 1948
I e
Editura VESTALA
Bucureşti – 2006

— J i. /M
Prima victimă a războiului este adevărul ni
Hiram Johnson T
l

Cuvântul autorului

I: r – I

T.

Mărturisesc că am fost plăcut surprins – de ce să nu o recunosc? – de epuizarea rapidă a precedentului volum „Memorialul Apocalipsei, România între anii 1940 – 1948”. În această situaţie am decis să nu mai fac diligente pentru scoaterea unui nou tiraj, optând pentru scrierea unui nou volum, mult mai vast, cu alţi protagonişti, cu alte personaje, cu alte documente, desigur ancorat în acelaşi tragic interval de timp, 1940 – 1948. Volumul conţine o parte din munca de investigaţie efectuată de autor între anii 1990 – 2006 privind perioada istorică a României 1940 – 1948, ani în care s-au abătut peste ţara românească cele mai mari catastrofe: cedările teritoriale din 1940, războiul, instaurarea comunismului. Mărturiile care sunt strânse în această carte provin de la cele mai diverse persoane, care au astăzi calitatea unică de martor peste timp, fie prin funcţia pe care au avut-o, fie doar că, prin jocul împrejurărilor, au asistat la evenimente importante. Ca orientare politică personalităţile intervievate reprezintă curente politice diverse, de la Mişcarea Legionară până la simpatizanţi liberali sau PNT, iar unele, probabil majoritatea, nu au fost niciodată înregimentate politic. Lucrarea conţine şi o serie de anexe unde sunt publicate articole, scrisori şi documente, care vin să întregească mărturiile obţinute.

La 28 iunie 1940, data ultimatumului sovietic, România s-a găsit singură, absolut fără niciun aliat. Acest fapt s-a datorat, pe de o parte, conjuncturii militare şi politice în care se afla atunci

Europa (după catastrofala şi totala înfrângere a Franţei), dar, pe de altă parte faptul a fost şi consecinţa directă a politicii greşite pe care a dus-o România în perioada interbelică, atât pe plan intern, cât şi pe plan extern. Pe plan intern, corupţia generalizată, de care erau vinovate în special guvernele liberale (dar să nu uităm, din păcate, nici Partidul Naţional Ţărănesc, sub guvernarea căruia s-a derulat celebrul scandal „Škoda”), a fost un permanent balast atârnat de gâtul Armatei, care, văduvită de fondurile strict necesare, s-a aflat în iunie 1940 într-o stare jalnică de dotare şi

de pregătire (ca şi în 1916, anul catastrofelor militare din Primul

Război Mondial). Când Carol al II-lea (care s-a opus

ultimatumului sovietic, inclusiv în cele două Consilii de Coroană, consecutive datei de 26 iunie 1940) a aflat de la Marele Stat

Major că, Armata mai are muniţie doar pe trei zile", a rămas realmente perplex. Onorabil ar fi fost ca Armata să se bată, aşa cum au făcut finlandezii, poate, cine ştie, rezultatul final nu ar fi fost mai prost decât cel în care s-a aflat România în 1945, la terminarea războiului, în orice armată din lume contează nu numai echipamentul, contează, poate în primul rând, dorinţa de a te bate.

Finlandezii, tot în 1940, au avut-o şi astfel şi-au salvat statul, nu numai de la dispariţie, dar şi de la bolşevizare, iar astăzi sunt una din cele mai prospere şi mai bogate naţiuni din lume, în schimb românii nu avut-o… Nu au vrut să se bată…

Iată în ce jalnică stare era oastea ţării în 1940, consecinţa indolenţei, corupţiei şi bizantinismului-fanariot care domnea (şi domneşte) pe malurile Dâmboviţei. Politicienii perioadei interbelice au crezut că România Mare este pe vecie…

România interbelică a trăit cu jalnica iluzie că aliaţii din

Primul Război Mondial o vor apăra întotdeauna. Ce greşeală de apreciere! mai mare nici nu se putea închipui… Principalul vinovat de ancorarea României într-un sistem greşit de alianţe este totuşi Nicolae Titulescu. Desigur, nimeni, care are o cât de cât onestitate, nu-i poate contesta patriotismul, talentul oratoric, chiar charisma sa şi, desigur, solida pregătire juridică, însă, victimă a unui orgoliu fără limite, dependent de un temperament coleric, suferind de diverse manii şi idiosincrazii, din păcate

Titulescu nu a avut viziunea viitorului. Pe termen scurt nu a avut nicio percepţie clară, poate a avut doar o viziune pe termen lung.

Ce voia Titulescu în anii 1930 era o simplă utopie: ancorarea tuturor ţărilor europene într-un sistem de alianţe ale păcii, cu condamnarea apriorică a oricărui agresor şi evident cu respectarea ad litteram a sistemelor de tratate de la Paris din 1919 – 1920.

Titulescu, în orbirea lui, a mers până acolo încât l-a văzut chiar şi pe Stalin un posibil partener credibil al unui sistem de securitate european. Stalin însă considera o victorie personală şi numai în secundar şi a Uniunii Sovietice, orice tratat semnat, ca să-l poată încălca ulterior cu toată brutalitatea. Acest lucru nu l-a înţeles niciodată Titulescu. Deşi Stalin avea un diferenţ teritorial mult mai mic cu România decât cu Ţările Baltice şi cu Polonia, cu aceste ţări a

semnat totuşi tratate de „prietenie” şi de „neagresiune”, pe care le-a încălcat grosolan în 1940 şi respectiv 1939.

Titulescu nu a vrut, nu a putut, să vadă putreziciunea Franţei.

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948

v., THIS HAN OID GOOD, toate om a făcut Wn.

Şi Mkâf Ait”. «i» ”» ** „Ă4 ţ-i TAşii-J-feşiăiiiâlia”.

f

Portretul lui Nicolae Titulescu, dărait de Savel Rădulescu lui Alexandru Danielopol, cu următoarea dedicaţie:

prietenului drag şi fostului colaborator foarte preţuit, lui Alexandru Danielopol, al cărui excepţional spirit juridic îmi reaminteşte de cel al lui Titulescu, lui Sandu care ştie să îmbine armonios năvalnica sa inteligenţă cu aceea a inimii. Savel Rădulescu” (arhiva Liviu Vălenaş.

Nürnberg).

s-a ancorat până la capăt de „prietenia cu sora mai mare” (ce aberaţie…), soarta l-a făcut totuşi să vadă în exil, în Franţa sa iubită, înainte de a muri de boală, de morfină şi de inimă rea.

Prăbuşirea totală a „Marii Naţiuni”… în politică niciodată nu

LIVIU VÂLENAŞ

trebuie să joci totul pe o singură carte. Jucător pătimaş, Titulescu exact acest lucru l-a făcut, a jucat exclusiv pe mâna Franţei şi

Angliei, dar şi pe mâna slujbaşului lui Stalin, Maxim Litvinov, bruscând constant Italia, Germania şi Polonia. Consecinţele s-au văzut în 1940: Italia, în loc să sprijine sora ei latină din Estul

Europei a preferat să ţină partea Ungariei în cadrul arbitrajului de la Viena şi doar moderaţia (sic) lui Hitler a făcut ca Ungaria să nu primească tot Ardealul, aşa cum voia ministrul de externe al

Italiei, contele Galeazzo Ciano. Italia nu a uitat niciodată afrontul pe care i l-a adus personal Titulescu în 1936 în Societatea

Naţiunilor, după invadarea Abisiniei. Pentru Titulescu, în 1936, mai important decât interesele României, mai important decât

Transilvania, a fost o ţară înapoiată ca Abisinia (Etiopia de astăzi), care, lăsând la o parte simpatia pe care a meritat-o, pentru că s-a opus cu arma în mână agresorului italian, era doar ultimul stat feudal din Africa, unde nu se respecta niciun drept al omului.

În 1940 totul era jucat pentru România, ţinând cont de venalitatea clasei politice româneşti, de starea catastrofală a

Armatei, de ostilitatea tuturor vecinilor României (inclusiv a

„Prietenei" Iugoslavia) este o minune a istoriei că statul român nu a dispărut complet, înghiţit de anarhia internă şi de ostilitatea externă. Nu a dispărut din două motive: un motiv intern şi unul extern. Motivul intern a fost generalul Ion Antonescu, care a fost totuşi omul providenţial în septembrie 1940. Prin politica sa energică, inclusiv în combaterea corupţiei şi evaziunii fiscale generalizate din ţară, a reuşit să menţină structurile de bază ale statului şi, fapt unic în Al Doilea Război Mondial, să îmbunătăţească de o manieră categorică finanţele statului (?!).

Factorul extern s-a numit Adolf Hitler, cancelarul german a socotit că este mai inteligent să păstreze o Românie Mică, pentru a avea un aliat militar la îndemână şi, nu în ultimul rând, să aibă o certitudine că petrolul românesc nu va cădea în mâini străine

(sovietice).

Nimeni nu pune la îndoială dreptul României de a declara război Uniunii Sovietice la 22 iunie 1941. Era dreptul de a te opune agresorului şi de a recupera teritoriile care au fost dintotdeauna româneşti: Basarabia, Herţa şi Bucovina de Nord.

Acum criticii lui Ion Antonescu atacă doar decizia lui de a trece

Nistrul, dând ca exemplu Finlanda anului 1941 (exemplul este greşit, din două motive: unu; finlandezii au trecut şi ei de vechea lor frontieră cu aproximativ 50 de km, pentru a se întări în jurul lacului Ladoga şi în Estul Careliei, iar în al doilea rând, armata finlandeză, mai mică ca armata română, nu ar fi avut resursele

să meargă până la Stalingrad de pildă), însă într-un război, unde inamicul nu dă dovadă de cea mai mică intenţie de a se preda sau de a negocia o pace de compromis, poţi să te opreşti unilateral? întrebare adresată criticilor trecerii Nistrului. Ca fapt divers, britanicii au dat dovadă în 1941 de mai multă înţelegere fată de Antonescu decât detractorii săi de astăzi; i-au cerut doar să nu treacă de Bug… Posteritatea este necruţătoare cu cei care pierd războaiele, dacă Uniunea Sovietică ar fi fost învinsă în

1941 – 1942, toţi detractorii şi criticii de azi ai lui Ion Antonescu

i-ar fi adus numai laude pentru înţelepciunea de a trece

Nistrul.

Fără nicio îndoială că o parte din populaţia de origine evreiască din Basarabia şi Bucovina de Nord a avut o atitudine ostilă armatei române în iunie 1940. Este posibil de asemenea ca unii evrei din Iaşi să fi complotat în spatele frontului, contra armatelor româno-germane, în iulie 1941. Există de altfel martori în viaţă, mărturii şi documente care susţin această atitudine puţin prietenoasă faţă de statul român, însă de aici până a prigoni o bună parte dintr-o populaţie, este o cale de la pământ la lună. A

fost fără îndoială greşeala capitală pe care a făcut-o regimul

Antonescu. Ion Antonescu a sesizat în 1943 eroarea comisă şi a încercat să o repare, salvând de la moarte sute de mii de evrei, din care mulţi au luat calea Palestinei (în 1948 aveau să ia parte la fondarea statului Israel). Antonescu s-a opus constant oricărei cereri germane de deportare a evreilor români în cel de al Treilea

Reich, nu a dorit ca Germania să se amestece, într-un fel sau altul, în chestiunea evreiască din România. A crezut că poate el gestiona problema, iar cum a gestionat-o până în 1943, nu a fost prea onorabil. Cele două politici diametral opuse faţă de evreii români, înainte şi după 1943, fac ca toate discuţiile despre

Antonescu, despre soarta evreilor din România între 1941 şi 1944, să fie purtate foarte pătimaş, în general subiectiv şi aproape întotdeauna politizat. Unii îl consideră pe Ion Antonescu ca salvatorul evreilor, alţii, dincontră, ca un omorâtor de evrei.

Probabil că niciuna din părţi nu are dreptate în integralitate, sau, se poate spune şi aşa, fiecare are dreptate în felul lui.

A existat un holocaust în România? întrebarea are acum, din păcate, numai conotaţii politice şi financiare, partea istorică este ocultată sistematic. Desigur, dacă acceptăm că holocaustul a fost un produs integral german – în ianuarie 1942 lângă Berlin, la

Wansee, conducătorii germani (paradoxal, Hitler nu a participat la conferinţă) au luat decizia să-i extermine fizic pe toţi evreii din teritoriile controlate de Germania – atunci este evident, şi

pentru un orb, că în România nu a existat un holocaust. Nu a existat pentru simplul motiv că Antonescu nu a avut niciun plan concret de exterminare a evreilor români. Ce a vrut el a fost doar să cureţe de evrei Basarabia şi parţial Moldova, considerând că această populaţie este ostilă României şi reprezintă un pericol major imediat în spatele frontului. Evreii nu a au fost trimişi însă în camerele de gazare, au fost internaţi în lagăre de mizerie în

Transnistria, iar prin prostul tratament şi prin excesul de zel al unor comandanţi locali (unii condamnaţi ulterior de justiţia antonesciană) au pierit cu zecile de mii. Fostul preşedinte al comunităţilor evreieşti din România, Wilhelm Filderman, într-un solid studiu statistic, pe care am decis să-l republicăm integral, pentru a face mai bine înţeleasă problema, evaluează la 103.919

de oameni pierderile evreieşti din Basarabia, Bucovina de Nord şi Herţa, cifră care ne pare foarte credibilă. Desigur, faţă de aproximativ 6.000.000 de evrei lichidaţi de Germania, 103.919

reprezintă un procent mic, dar a judeca acum pe bază de procente este, fără îndoială, nu numai cinism, ci chiar o monstruozitate.

Au mai existat desigur şi pogromul din Iaşi şi trenurile morţii, consecutive acestui pogrom.

Sunt din păcate realităţi crude. Cum o realitate tot crudă

(pentru detractorii lui Antonescu) este faptul că Mareşalul s-a angajat plenar, din 1943, cu toate forţele, bruscând perdanta

Germanie, în salvarea evreilor care au mai rămas în viaţă. A mers până acolo încât a închis ochii la fuga evreilor din Ungaria în

România (unii evrei au fost trecuţi ilegal peste graniţă în portbagajele maşinilor diplomatice româneşti ale consulatelor

României din Cluj şi Oradea Mare). Dacă astăzi trăiesc în Israel între 300.000 şi 400.000 de evrei români (care continuă să-şi iubească ţara de origine, România), faptul se datorează, fără nicio discuţie, lui Ion Antonescu. Iată de ce este realmente dificilă o apreciere corectă a rolului jucat de Antonescu. Volumul de faţă nu-şi propune să tranşeze problema, nici nu avea cum să o facă, dar aduce mărturii valoroase, inclusiv din partea unor personalităţi evreieşti, mărturii care pot fi utilizate de istoricii oneşti şi poate vor lumina chestiunea presupusului holocaust în România. Şi fiindcă am ajuns la acest subiect, trebuie să

menţionăm şi exterminarea unei părţi din populaţia germană din România: din cei deportaţi. În ianuarie 1945 la muncă forţată în URS S, aproximativ 15% nu s-au mai întors niciodată, au fost exterminaţi prin subalimentaţie, frig şi muncă extenuantă. Vina pentru martiriul populaţiei germane din România o poartă exclusiv

Uniunea Sovietică, iar Federaţia Rusiei, care moşteneşte juridic.

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948 11

ne deplin, fostul imperiu bolşevic, ar trebui acum să-şi asume răspunderile. Studiul întocmit de Wilhelm Filderman mai arată ceva: aproximativ 100.000 de evrei români au dispărut în URSS!

Este cert că o parte dintre aceştia au fost şi ei exterminaţi de autorităţile sovietice, de NKVD. Deocamdată, pe plan internaţional, se păstrează tăcere asupra acestei delicate probleme:

exterminarea evreilor, înainte, în timpul şi după cel de Al Doilea

Război Mondial, de către URSS…

Trebuie neapărat, măcar succint, să vorbim şi despre omul politic Mihai Antonescu. Nu are rost să mai arătăm că a fost condamnat absolut pe nedrept la moarte şi asasinat, mai ales că

Mihai Antonescu nu a jucat niciun rol major în declanşarea ostilităţilor contra URSS şi în masacrarea evreilor. A fost un om clarvăzător, care spre deosebire de Nicolae Titulescu, a avut viziunea viitorului. Dacă Titulescu a văzut viitorul Europei pe baza unor tratate şi alianţe regionale, sub tutela Societăţii

Naţiunilor, Mihai Antonescu a gândit complet altceva: o Uniune

Europeană, cu legi unice, cu o monedă unică. Visul lui nu a fost o utopie, acum şi România, pe care a iubit-o atât de mult, va intra, târâş-grăpiş, în această uniune. Iar în 1942 – 1943, ca o contrapondere la cele două puteri care se înfruntau pe viaţă şi pe moarte, Germania lui Hitler şi URSS-ul lui Stalin, Mihai

Antonescu a făcut eforturi pentru crearea unei alianţe latine, între

România, Italia, Franţa, Spania şi Portugalia, însă defectarea Italiei din august 1943 a făcut să cadă acest plan generos.

Odată cu 23 August 1944 a început bolşevizarea ţării, la început mai lent (datorită opoziţiei energice a guvernelor

Sănătescu şi Rădescu) şi apoi cu o turaţie maximă, odată cu înscăunarea, la 6 martie 1945, de către Vîşinski a omului providenţial,

Petru Groza. Volumul conţine mărturii privind alegerile falsificate de la 19 noiembrie 1946, abdicarea Regelui

Mihai, prigoana contra Bisericii Greco-Catolice etc. Anii

1944 – 1948 au fost ani grei, ani trişti, fără nicio bucurie. După

23 August 1944 România nu a ieşit din război, ci a purtat o inutilă campanie în Ungaria, Slovacia şi Austria, război soldat cu pierderea a jumătate din efective, întorşi acasă ţăranii-soldaţi, după ce au fost (unii) împroprietăriţi prin reforma agrară din 1945

(de extracţie comunistă, având ca ţel distrugerea proprietăţilor mari şi mijlocii – baza oricărei agriculturi moderne) au fost imediat spoliaţi de binefăcătorul guvern Groza, mai întâi prin impunerea cotelor obligatorii şi apoi prin confiscarea, pur şi simplu, a pământului. Din 1948 avea să funcţioneze, sub numele de tristă memorie, Securitatea Poporului, adică o regională a

NKVD-ului. România nu a scăpat nici acum de sechelele acestei perioade staliniste, să ne gândim numai la Silviu Brucan, care, în orice stat civilizat din lume, ar fi fost judecat după 1989, pentru instigare la crimă. Un alt personaj care s-a ilustrat, tot în perioada

1944 – 1948, prin acte de huliganism politic, a fost tânărul Ion

Iliescu, care după 1989 a exercitat patru mandate de preşedinte al României, din care două ilegale (conform noii constituţii). Iar de progenitura foştilor cominternişti nu mai are rost să pomenim, poate doar două nume: Petre Roman şi Vladimir (Volodea)

Tismăneanu. În fapt, din 6 martie 1945, România a devenit o colonie sovietică, ce a funcţionat aproape 20 de ani. Iar oligarhia colonială sovietică este şi acum la conducerea instituţiilor cheie ale României. O afirmaţie pe care o susţinem până la capăt!

Am introdus la finalul acestui volum şi o convorbire cu Ion

Varlam despre naţionalismul românesc, pentru că, orice s-ar spune, naţionalismul a jucat un rol major în desfăşurările româneşti din anii 1940 – 1944: statul naţional legionar, Ion

Antonescu etc. în fine o precizare deontologică. Unii ar putea să considere acest volum ca unul de istorie orală, un termen nu prea fericit. Prin istorie orală s-ar înţelege mărturiile înregistrate pe bandă de magnetofon, ţinând însă cont că autorul, după ce a prelucrat interviurile, le-a dat la revizuit tuturor celor chestionaţi, inclusiv

corecturile tipografice, pentru remedierea oricăror inadverdenţe, neconconcordanţe, omisiuni etc., este destul de dificilă încadrarea acestei cărţi la „istorie orală”. Nemaivorbind de actele, documentele, scrisorile şi fotografiile publicate.

Pentru sprijinul financiar acordat redactării cărţii, aduc cele mai sincere mulţumiri Teresiei Bolchis Tătaru, Piei Bader-Fărcăşanu, lisei Ciolacu, lui Horst Gobbel, Franz Schuttack, Titus

Bărbulescu, Teodor Christen, Georg Frontus, Adalbert Gyuris.

Vasile Bercan, Emil Mateiaş, Victor Suciu, Drăgan Ovesea, Petru

Zima, Trandafir Lungu şi Mircea Dimitriu (trecut în nefiinţă în

2004). Mulţumesc de asemenea mamei mele, Antonia Clara

Marnea şi Anei Maria Trăuşan pentru corectura materialului, iar pentru munca de secretariat îi sunt recunoscător soţiei mele.

Maliwan Vălenaş. Inimosului om de cultură, profesor doctor Ionel

Oprişan, cel care a asigurat tipărirea volumului, o sinceră recunoştinţă.

Dedic acest volum memoriei tuturor victimelor comunismului impus de Armata Roşie în România.

Nürnberg, 3 octombrie 2006

„Liviu Vălenaş

l

Între Frăţiile de Cruce şi guvernul de la Viena

Convorbire cu Dionisie Ghermani

Dionisie Ghermani s-a născut 1922 la Govora, Absolvent al

Colegiului Sf. Sava din Bucureşti, după studii la Berlin, Madrid şi

München, se stabileşte definitiv în capitala Bavariei. La Colegiul Sfântul

Sava intră în Mişcarea Legionară, devenind şeful Frăţiilor de Cruce de la acest liceu. Ia parte la aşa numita rebeliune legionară din 1941, apoi, între 1941 şi 1944, efectuează în Germania o muncă de curierat între legionarii internaţi în lagărele de concentrare germane şi Comandamentul de Prigoană al Mişcării Legionare din ţară. Din 1944 participă la

Guvernul de la Viena, luând parte la acţiuni de diversiune în

spatele frontului româno-german din

Slovacia. Internat în 1945 într-un lagăr de prizonieri administrat de francezi în vestul Austriei, este eliberat după câteva luni şi colaborează cu organele militare britanice, în activităţi de contraspionaj îndreptate împotriva regimului de la

Bucureşti. După încheierea acestei colaborări, la începutul anilor 1950, abandonează legăturile cu Mişcarea

Legionară (rămânând însă fidel principiilor ei) şi se consacră exclusiv carierei ştiinţifice, care se desfăşoară în principal la München, la

Hochschule fir Politik, dar şi la

Süd-Ost Institut. Este „Visiting

Proffesor" la London School of

Economics, la universilităţile ameri

Dionisie Ghermani în 1993

(fotografie din arhiva

Liviu Vălenas, Nürnberg)

cane UCLA, Stanford, San Diegd.

Sacramento, Portland, Seattle, Lincoln und Omaha, Bolder, Danton.

Austin, San Antonia, „Penstate" şi

Philadelphia, Victoria şi Montreal din Canada. După 1989, de asemenea

„Visiting Proffesor" şi la universităţile româneşti din Cluj, Bucureşti, Iaşi.

Oradea, Târgovişte şi Constanţa, ultimele două acordându-i titlul de doctor honoris causa. În 1986 fondează la München, din subscripţii proprii „Institutul germano-român de cercetări interdisciplinare".

(„J) eutsch-Rumănisches interdisziplinăres Forschimgsinstitut"), care după 1990 reuşeşte să-şi deschidă un sediu în Bucureşti.

— Stimate d-le Dionisie Ghermani, vă propun o discuţie despre Mişcarea Legionară, prin perspectiva experienţei pe care aţi avut-o, activând în tinereţe în Frăţiile de Cruce. Cum aţi ajuns, d-le Ghermani, în Mişcarea Legionară?

— Am activat propriu-zis numai în Frăţiile de Cruce, fiind la un moment dat şeful unităţii de la Colegiul Sfântul Sava din

Bucureşti. Cum am ajuns în Frăţiile de Cruce? Era atunci o atmosferă, prin anii 1936 – 1937, când eu aveam vreo 14 – 15 ani, în Mişcarea Legionară, de naţionalism (mai bine spus, de naţional), de corectitudine, de religiozitate, chiar de misticism. A

fost un sincretism între toate acestea, nu ştiu care din aceste trăsături a dominat, ce m-a atras în primul rând. Au trecut de atunci 63 de ani… Atmosfera din familie a contribuit şi ea la apropierea mea de Mişcarea Legionară. Părinţii mei au o ascendenţă macedoneană, poate pe undeva şi greacă, iar din partea mamei, olteană în mod sigur…

— Ascendenţa macedoneană a fost imboldul principal care v-a făcut să vă înscrieţi în Frăţiile de Cruce?

— În cazul meu originea nu a avut nicio relevanţă. M-am înscris în Frăţiile de Cruce la imboldul unui unchi al meu, care a murit ulterior în închisoarea din Aiud, prin 1954.

— Ce au fost de fapt Frăţiile de Cruce?

— Frăţiile de Cruce au fost pepiniera Mişcării Legionare, în care elevii, de la 14 ani, puteau să se înscrie. Deci Frăţiile de

Cruce erau organizaţia Mişcării Legionare din licee. România de după Primul Război Mondial era pe punctul de a ajunge în situaţia

Occidentului de astăzi. Exista o corupţie de caractere, un oportunism cvasi-generalizat… Eu nu fac prozelitism pentru

Mişcarea Legionară. Eu sunt de fapt un tip sui-generis de legionar, nemaiactivând de foarte mulţi ani în Mişcarea Legionară, dar rămânând în tradiţia lui Corneliu Codreanu şi a lui Ion

Moţa.

— Revenind la Frăţiile de Cruce, cam cât la sută din elevii

României interbelice erau în aceste frăţii?

— La Colegiul Sfântul Sava de exemplu, aveam 20 – 25 de

l

Conducerea Mişcării Legionare, Bucureşti, la sediul din strada

Gutenberg nr. 3, 13 septembrie 1936. De la stânga la dreapta imaginii: Horia Sima, Aristotel Gheorghiu, Vasile laşinschi, Ion

Moţa, Radu Gyr, generalul Zizi Cantacuzino-Grănicerul, Neculai

Totu' (parţial mascat de Clime), Gheorghe Clime, Corneliu Zelea

Codreanu, Radu Mironovici, Mile Lefter, Ion Bănea.

camarazi în subordine, eram deci o minoritate. Nu trebuie uitat că Sfântul Sava era un liceu foarte important. Eram o minoritate, dar o minoritate angajată. Aveam foarte mulţi colegi, care nu erau cu noi şi care erau foarte labili, total neangajaţi faţă de destinul

României, faţă de evenimentele care se prefigurau. Şi în mişcarea studenţească din România interbelică, studenţii legionari nu erau decât o minoritate, dar, existau printre studenţi şi mai mulţi, care deşi nu erau legionari, simpatizau cu ideile Mişcării Legionare.

Revenind la Frăţiile de Cruce, noi eram un fel de boboci, care trebuia să creştem într-o anumită spiritualitate.

— Pentru a intra în Frăţiile de Cruce, ce condiţii trebuia să îndeplinească un elev?

— Trebuia să existe recomandări favorabile din partea unor membri ai Fdl (Frăţiile de Cruce), recomandări, care desigur nu aveau un caracter formal. Aceste recomandări erau necesare şi la înscrierea în Mişcare. Cu toate acestea, atât în Mişcarea Legionară

cât şi în Fdl s-au înscris foarte multe lepre şi agenţi, mai ales în tristul an 1940.

— Care era organizarea Frăţiilor de Cruce (Fdl-urilor)?

— Eu eram şeful organizaţiei de la Sfântul Sava, dar eram în subordinea altui şef, care avea sub control mai multe Frăţii de

Cruce din licee, aşa numitul „Grup 7*", din care făceau parte organizaţiile de la Sfântul Sava, de la „Şincai", de la „Gheorghe

Lazăr" şi alte licee. Dacă în Bucureşti erau mai multe grupe, cred că pe fiecare judeţ exista un singur grup superior, care controla organizaţiile Frăţiilor de Cruce din respectivul judeţ.

— După arestarea lui Codreanu în 1938 şi implicit scoaterea în afara legii a Mişcării Legionare, organizaţiile Frăţiilor de

Cruce din licee ce soartă au avut?

— Nu am suportat niciun fel de represalii, autorităţile carliste nu s-au războit sau răzbunat (aşa cum aveau să facă ceva mai târziu

comuniştii, dar şi Antonescu) cu elevii, însă în mod evident, a trebuit să activăm în clandestinitate. Noi la Sfântul Sava ne-am continuat activitatea, dar în totală clandestinitate\ Mai ales după asasinarea lui Armand Călinescu, produsă în Bucureşti, la 21

septembrie 1939, au fost nişte scene oribile în toată ţara, sute de legionari, toţi tineri, au fost împuşcaţi fără judecată. Cei împuşcaţi erau fruntaşi ai Mişcării, ca atare organizaţiile Fdl ale elevilor nu au fost afectate direct de acest val de crime ordonat de Carol al II-lea. Noi însă continuam să activăm subteran, ne plăteam cotizaţiile regulat (ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat), ne întâlneam prin pădurile din jurul Capitalei, în pădurea Băneasa de pildă… Era cert şi o mare doză de romantism… Câţiva dintre noi, după ce şi-au luat bacalaureatul, deci aveau vreo 18 – 19 ani, au fost surprinşi de Siguranţă la o întâlnire în pădure, au fost arestaţi şi condamnaţi la pedepse uriaşe, la 20 de ani închisoare

— Era însă după lovitura de stat dată de Antonescu în 21 – 23

Ianuarie 1941. Antonescu era faţă de legionari şi mai dur decât

Carol al II-lea…

— În noaptea de 29 spre 30 noiembrie 1938 a fost asasinat

Corneliu Codreanu, dar foarte mulţi legionari credeau că el mai trăieşte, dvs. aveaţi aceeaşi părere atunci?

— Nu, ştiam precis că a fost asasinat, nu mai aveam nicio speranţă! Un monstruos asasinat politic!

— După Arbitrajul de la Viena, tronul lui Carol al II-lea a început să se clatine serios. La 3 septembrie 1940, Mişcarea

Legionară a organizat manifestări mari în toată ţara, cea din

Bucureşti strângând sute de mii de oameni, din care majoritatea

nu era legionari, sau nu erau încă legionari. Cum v-au găsit, d-le

Ghermani, evenimentele din septembrie 1940?

Ion Moţa.

— Trebuie să spun că începând cu luna august 1940 noi eram permanent mobilizaţi, unitatea mea era în stare de „alertă”, dacă pot

folosi acest termen militar. Eu aveam atunci 18 ani, eram în ultima clasă a liceului Sfântul Sava

(bacalaureatul aveam să-l dau în

1941, după „puciul” lui Antonescu). De la l septembrie 1940

Ieşeam pe străzile Capitalei, în grupuri de patru, doi împărţeau manifeste şi doi ne asigurau protecţia, în caz că cineva ar fi venit să ne bată. Atmosfera era tensionată, deşi încă din iunie 1940

Carol al II-lea se „împăcase” oarecum cu Legiunea, oferind chiar nişte portofolii ministeriale lui Sima, Bidianu şi Noveanu… Carol al II-lea recursese la acest ultim gest, nu pentru că ar fi dorit realmente o împăcare cu Legiunea, ci exclusiv pentru a face pe placul Germaniei, care tocmai zdrobise, într-un timp uluitor de scurt, pe cea care era considerată până atunci prima putere militară a Europei, Franţa… Eu nu-i condamn pe cei care au acceptat aceste portofolii, cert este că Horia Sima s-a şi retras după câteva zile din funcţia de ministru. Deci Sima nu a comis atunci nicio eroare, avea să comită altele mari, ulterior. Vreau acum să-mi nuanţez poziţia mea în Mişcarea Legionară. La 16 – 17 ani nu mi-am pus multe probleme, dar ulterior am fost un adversar hotărât al răzbunării, un concept care a făcut totuşi parte din ideile Legiunii. Nu spun din doctrina, ideologia ei, pentru că eu sunt contra acestor termene, „ideologie”, „doctrină” etc. Eu sunt profund ataşat valorilor creştine, sunt un ortodox practicant şi în ochii mei răzbunarea nu are ce căuta! Am rămas în Mişcare, independent de aceasta, dar am continuat să cred, chiar o crimă justificată, cea pe care a comis-o de pildă Corneliu Codreanu la

Iaşi, când l-a împuşcat pe scările tribunalului pe prefectul de poliţie Manciu, nu se justifică! Manciu trebuia judecat de un<f tribunal şi nu împuşcat ca un câine… Eu nu accept astfel de lucruri, cu toate că pentru mine, Codreanu a fost un om absolut

extraordinar…

mai pomenită.

— L-aţi cunoscut personal?

— Da, copil fiind i-am fost prezentat şi am schimbat vreo două-trei vorbe cu el. Codreanu avea un fel de magnetism, atrăgea masele, tinerii în special. Avea o charismă cu totul specială, nu era o charismă construită. Codreanu nu era un tribun, era un vorbitor destul de slab, nu avea o retorică grozavă, nu poţi să scrii cărţi de filosofic pe

baza a ce spunea el, pe baza a ceea ce credea el… Emil Cioran şi Mircea Eliade, dar şi fostul Rabin Şef.

Alexandru Safran, au scris foarte frumos despre el, tocmai pentru că au simţit ceea ce am simţit eu şi sute de mii, milioane poate, de oameni. Au simţit puritatea sa, angajamentul lui total.

Codreanu nu era un om înclinat spre scris, a scris de altfel foarte puţin în scurta lui viaţă, a scris totuşi, pentru legionari" şi memoriile sale de la Jilava., când fusese aruncat în închisoare pentru 10 ani, în 1938, din ordinul lui Carol al II-lea. A scris aceste memorii, pentru că ştia precis că va muri. Este un caz extraordinar… La fel s-a întâmplat şi cu Ion Moţa, care a început şi el să-şi scrie memoriile, deoarece era convins şi el că va muri în Spania (ceea ce s-a şi întâmplat…) unde s-a dus să lupte, pentru că „se trăgea cu mitraliera în obrazul lui Cristos"… Pentru

Codreanu şi Moţa, iar acest lucru este deosebit, a fost succesiunea necesităţilor, mai întâi este Dumnezeu şi apoi omul… Moţa s-a dus în Spania nu ca Don Qijote, s-a dus pentru că „se trăgea, de către comunişti, cu mitraliera în obrazul lui Cântos"…Nici nu s-a dus singur, alături de el s-a jertfit şi Vasile Marin, la

Majadahonda, lângă Madrid, în 1937. Corneliu Codreanu a mai spus un lucru extraordinar: „copul nostru nu este victoria, este învierea, învierea ca stat, ca popor"… Codreanu era convins, că aidoma lui Cristos şi Poporul Român, după ce va urca Golgota sa, va învia odată şi odată… Cuvintele sale sunt mai profetice ca oricând. Poate, prin absurd, dacă eu i-aş fi fost sfetnic lui

Codreanu în vremurile acelea, iar eu să fiu la vârsta mea înaintată de acum, i-aş fi spus poate: „SCMZ", dar chestiunile astea nu prind", cum nu prind nici acum în Occident…

Însă Codreanu privea viaţa sub raportul eternităţii, nu al momentului, pentru el jertfa, virtuţile sacrificiului, erau cheia's progresului uman! Desigur o societate modernă nu poate să trăiască numai din aceste înalte virtuţi morale, Codreanu ştia şi

— Acest lucru, a încercat să facă, modest şi anumite lucruri materiale, pragmatice. A cumpărat o camionetă, pe urmă a deschis un lanţ de magazine şi restaurante în cadrul aşa-zisului Comerţ Legionar.

Fac o paranteză, Codreanu era împotriva unor măsuri punitive

contra afacerilor gestionate de evreii din România, ideea lui era ca evreii să suporte nu măsuri punitive, de constrângere, ci o concurenţă în acelaşi domeniu, de aceea a înfiinţat Comerţul

Legionar. O idee poate naivă, oricum curmată brutal de Carol al

II-lea. A construit la Iaşi, prin muncă patriotică, un cămin studenţesc, pe urmă a creat foarte multe tabere şi şantiere de muncă. Poate că sub raport economic toate erau o stupiditate, dar la aceste tabere şi şantiere de muncă, lucrau de zor alături de tineri şi reputaţi profesori universitari, Simion Mehedinţi, Ion

Găvănescul sau generalul Zizi Cantacuzino-Grănicerul, eroul de pe Carpaţi, din Primul Război Mondial.

Este un lucru straniu, de ce atât de mulţi mari oameni de cultură au fost în Legiune, sau au simpatizat cu ea. Noica, Cioran.

Eliade, Barbu, Radu Gyr, Ţuţea, Nae Ionescu şi câţi încă alţii…

Chiar Nicolae Steinhardt, deşi evreu, simpatiza pe ascuns cu ideile legionare, a fost profund impresionat de mistica legionară – poate chiar asta l-a convins să se convertească, cine ştie… Acum lucrurile nu sunt prea clare, dar trebuie spus, că majoritatea celor care se considerau legionari sau simpatizau cu ideile Legiunii, nu erau membrii ei, nu erau înregimentaţi în ea. De fapt Legiunea nici nu avea evidenţa membrilor, nu existau carnete de partid, doar evidenţa celor care plăteau cotizaţii. Plăteau cotizaţii şi foarte mulţi nelegionari, cei din „Prietenii Legiunii” de pildă.

— Cine făcea parte din „Prietenii Mişcării Legionare”?

— În special profesori universitari şi în general de mare renume, dar şi burghezi, mici meseriaşi, negustori etc. Erau destul de mulţi, însă trebuie să recunosc, unii dintre ei erau şi din oportunism, mai ales în perioadele de destindere (în raport cu opresiunea la care era supusă Mişcarea Legionară, în perioada carlistă). Oportunismul a atins cote maxime în septembrie 1940, când în Legiune s-au înscris masiv aşa zişii „septembrişti”, cum erau numiţi atunci oportuniştii, dar şi leprele, agenţii Siguranţei etc. Din tot ce spun, încerc să reliefez o idee: nu trebuie idealizată

Mişcarea Legionară… Funcţionarea ei a fost o chestiune foarte complexă. Mişcarea Legionară pare foarte romantică, dacă o raportăm la logica timpului actual. A fost o mişcare absurdă, care voia să creeze din suflet… Ce putem şti noi astăzi, ce putem noi înţelege astăzi? Nu cred că în societatea occidentală de astăzi sunt mai mult de 1 – 2 %,

care ar fi în stare să se sacrifice pentru

P idee, pentru un crez moral. Acestea sunt valori, care mai existau în România în perioada 1920 – 1940. Acuma este cu totul altceva.

— Să revenim însă la momentul 3 septembrie 1940, la marea

manifestaţie legionară din faţa Palatului Regal. Gheorghe Barbul a susţinut că, „Mişcarea Legionară era destul de slabă ca să-l răstoarne ea singură pe Carol, dar Antonescu a exagerat premeditat forţa Legiunii, tocmai pentru a-l obliga pe Suveran să abdice şi să plece”, ce părere aveţi de această afirmaţie?

— Trebuie să spun că l-am cunoscut personal, prin anii 1950, pe Gheorghe Barbul. Înclin să-i dau dreptate! Să nu uităm că

Mişcarea Legionară era decimată, ieşise mult slăbită din anii de persecuţie, de teroare, anii 1938 – 1939 au fost teribili… în

1938 – 1939, mai ales în 1939, Carol a executat o represiune extrem de sângeroasă, aproape întreaga elită a mişcării legionare a fost eliminată fizic, asasinată… Eliminarea fizică a mişcării legionare, fac acum o paranteză, a continuat şi peste timp, Dej.

Ceauşescu şi Iliescu au vrut să creeze un diavol, cu care să înspăimânte poporul şi au găsit acest diavol: Mişcarea Legionară… Este inadmisibil! în deplină cunoştinţă de cauză, pot să afirm că nu legionarii au făcut toate lucrurile puse în cârca lor de Dej, Ceauşescu şi Iliescu!

— Era în 1940 Mişcarea Legionară antisemită?

— Eu m-am întâlnit la mai multe congrese internaţionale cu reputatul istoric evreu, Nagy-Talavera, am avut mai multe discuţii cu el. El a scris o carte foarte, foarte bună, despre regimurile din Ungaria şi România, din timpul celui de Al Doilea

Război Mondial. Concluzia cărţii sale: „Nu Antonescu, nu

Horthy şi nu Mişcarea Legionară au fost în primul rând antisemiţi, ci regimul Crucilor cu Săgeţi din Ungaria, care a luat de altfel şi funesta decizie de a-i deporta pe evreii din

Ungaria, inclusiv pe cei din Ardealul de Nord, spre lagărele de gazare”. Mişcarea Legionară a avut doar un antisemitism economic. Acest „antisemitism economic” a pornit de altfel de la fapte reale, de la nişte abuzuri, de la corupţia înfiorătoare care domnea în România

interbelică. Dar nu evreii erau în optica

Legiunii vinovaţii, erau cozile de topor româneşti, liberalii în primul rând, „campionii” incontestabili ai corupţiei şi afacerilor venale în România interbelică. Nu vreau să supăr pe nimeni, dar în perioada interbelică, Partidul Naţional Liberal a fost o forţă abjectă la scara naţiunii. Oamenii cinstiţi erau relativ rari, a fost desigur Iuliu Maniu şi Partidul Naţional Român, a fost Grigore

Iulian, a fost George Brătianu. Oamenii politici cinstiţi erau aceia care luptaseră pe front în Primul Război Mondial, aceia care erau dispuşi să se sacrifice pentru interesele neamului românesc.

Existau deci şi alţi oameni cinstiţi, în afară de legionari, în

România anilor 1919 – 1940. Însă majoritatea şi în special liberalii, erau venali, corupţi, gata oricând să comită o crimă, dacă asta le-ar fi servit intereselor lor meschine şi antipatriotice.

— La 14 septembrie 1940 a început guvernarea hibridă

Antonescu-Sima…

— A fost, aşa cum aţi spus, o guvernare hibridă, un guvern hibrid. Dar nu era o guvernare la „două capete”, era un singur cap, iar acesta era generalul Ion Antonescu\ Trebuie să spun că Horia Sima nu a fost suficient de tare, suficient de capabil, a fost de fapt un aventurier. Eu nu-l incriminez, cum îl incriminează astăzi lumea, dar oricum am lua-o, Sima nu a fost

Codreanul Codreanu era cu totul altceva…

— Dacă, prin absurd, în 1940 ar mai fi fost în viaţă Corneliu

Codreanu, alta ar fi fost guvernarea Legiunii cu Antonescu?

— Sigur că da! Dacă ar fi trăit Codreanu şi Moţa (acesta pe post de sfătuitor al Căpitanului) alta ar fi fost guvernarea Mişcării

Legionare împreună cu Ion Antonescu, altele ar fi fost rezultatele ei… Mişcarea Legionară dispusese de o elită absolut extraordinară, dar după asasinatele efectuate de autorităţile carliste, în

1938 – 1939, această elită dispăruse, iar Mişcarea Legionară, ajunsă în septembrie 1940 la guvernare, s-a un-iit nevoită să conducă

ţara fără aceste cadre. De aici s-au tras toate nenorocirile ulterioare… Mişcarea Legionară era şi în septembrie 1940 o simplă mişcare, nu era un partid. Ar fi fost bine atunci să fi fost un partid, pentru că astfel şi-ar fi putut controla membrii. Pentru că nu şi-a controlat membrii, dacă i-ar fi controlat nu ar fi avut loc asasinatele de la Jilava.

Strejnic şi Snagov, cărora i-au căzut victime, printre alţii, Nicolae Iorga şi Virgil Madgearu!

Mai ales asasinatele de la Jilava tepot revolta şi te pot pune pe gânduri: nu ai voie să te duci în închisori şi să împuşti deţinuţii, şi în condiţiile în care eşti la guvernare\ Este drept însă că Sima s-a desolidarizat

„Mediat de asasinatele de la v – v Valeriu Gafencu.

22

31!

LIVIU VĂLENAŞ

Jilava, Strejnic şi Snagov, dar era prea târziu… Desigur, asasinii de la Jilava, Strejnic şi Snagov erau nişte zevzeci, dar este asta o scuză? Sima nu avea un control real, în 1940 – 1941, asupra

Legiunii, era şi greu să şi aibă, mai ales în condiţiile în care s-au înscris în Mişcare, din septembrie 1940, o groază de oportunişti şi lepre, acei „septembrişti”. S-au înscris în Mişcarea Legionară ca gloatele… Revin la Jilava, „eşti Stat de Drept (Mişcarea

Legionară a vrut să fie tot timpul Stat de Drept), te duci în celulă ca orice criminal şi împuşti deţinuţi?!” Asta nu se poate!

— În perioada septembrie-decembrie 1940, v-aţi dat seama că Mişcarea Legionară se îndreaptă, încet, dar sigur, spre o catastrofă totală?

— Nu, nu mi-am dat seama! în ziua de 21 ianuarie 1941 am fost în sediul Frăţiilor de Cruce de pe Aleea Alexandru, abia atunci mi-am dat seama că se apropie catastrofa. Antonescu, pentru care am simţăminte extrem de împărţite (pe de o parte este generalul viteaz, om de o probitate morală extraordinară, dar extrem de sever – poreclit „câinele roşu” – şi mai ales extrem de răzbunător, a condamnat cu sânge rece elevi, copii adică, la

20 de ani închisoare, iar pe alţii i-a trimis la moarte sigură, în linia întâia, pe frontul de Est…), a decis să se răzbune pentru tot ce îndurase din partea Legiunii. Antonescu nu uitase asasinatele de la Jilava… Să revin la mine, atunci în 21 ianuarie 1941 am primit ordinul să ne adunăm cu toţii la sediul Fdl de pe Aleea

Alexandru. Am stat acolo 2 – 3 zile, zi şi noapte, până când a venit un contraordin, care ne trimitea acasă. De la cine a venit acest ordin nu ştiu, Sima era ascuns, nu ştiam unde este. Nici nu mai ştiam de fapt cine deţine comanda Frăţiilor de Cruce. Singurele ştiri pe care le aflam erau cele de radio…

— Care a fost logica acestei „rebeliuni”?

— Care a fost logica? Se foloseşte pentru tot ce s-a întâmplat între 21 – 23 ianuarie 1941 termenul de rebeliune legionară. Este şi o absurditate semantică şi una de construcţie logică, pentru că atunci România era stat naţional legionar. Fac o paranteză, mie nu-mi plac aceste termene, ce însemna România stat naţional legionar? Este o contradicţie de termeni. Să continui însă cu ce s-a întâmplat în ianuarie 1941 – a fost în realitate o lovitură de stat dată de Antonescu! Prin decrete el a schimbat pe toţi prefecţii legionari, cu p zi înainte de „rebeliune”, punând în locul lor ofiţeri din armată, în fond ce erau prefecţii? erau reprezentanţii puterii centrale, ai guvernului, aşa cum sunt şi astăzi.

— Fusese schimbat cu o zi înainte şi ministrul de Interne, generalul Petrovicescu, un apropiat al Legiunii…

Elvira Sima, Madrid, 1964
(fotografie inedită din arhiva
Liviu Vălenaş, Nürnberg)

— Da, aşa a fost. Legiunea avea deja experienţe triste, tragice, din timpul guvernării carliste, ca atare a privit măsurile luate de Antonescu cu cea mai mare îngrijorare. Ordinul care s-a dat, a fost logic: trebuia să rezistăm. S-a dat ordinul să ocupăm Prefectura

Poliţiei, cazarma Gardienilor Publici şi alte clădiri guvernamentale.

Legiunea a opus o rezistenţă relativ paşnică, nici nu dispuneam de forţe şi armament pentru a trece la acţiuni violente. Deci tot ce s-a întâmplat atunci a fost o răsturnare a statului de drept, iar autorul acestei răsturnări, acestei lovituri de stat, a fost generalul Ion Antonescu. Eu apreciez acum acţiunea generalului Antonescu ca o mare eroarel Dar şi Mişcarea Legionară a comis atunci mari erori, eroarea ei cea mai mare este că s-a transformat în septembrie 1940

Într-un fel de partid de guvernământ, fără a avea structurile unui partid autentic, cum am mai spus înainte. Mişcarea Legionară ar fi trebuit să se mulţumească cu rolul său de purificare spirituală a naţiunii române, nu să intre la guvernare, într-un guvern hibrid, unde toate posturile cheie aparţineau de fapt lui

Antonescu şi oamenilor numiţi de el. Trebuie să repet, valoarea

Legiunii a fost orientarea ei spre Dumnezeu, spre onoare, spre cinste, spre a te ţine de cuvânt şi privind retrospectiv, spre un stat de drept.

— Pe data de 23 ianuarie 1941, din ascunzătoarea sa, Horia

Sima a dat ordinul de încetare imediată a luptelor şi de retragere a legionarilor, dvs. ce aţi făcut atunci, d-le Ghermani?

— Am primit şi noi ordinul să părăsim sediul central al Frăţiilor de Cruce şi să mergem acasă. Nu după mult timp, Antonescu a

Scos în afara legii Mişcarea Legionară şi toate organizaţiile sale, uiclusiv Frăţiile de Cruce. Pe noi nu ne-a afectat acest lucru, căci eram obişnuiţi, ca cel puţin odată pe an Mişcarea Legionară sa de scoasă în afara legii, asta se întâmpla constant din 1933

Încoace. Ca atare ne-am continuat activitatea, bineînţeles clandestin. Eu am rămas şeful, în clandestinitate, al Frăţiilor de Cruce de la Sfântul Sava. Era o activitate ilegală, dar tolerată cvasi-oficial, de directorul liceului Sfântul Sava, profesorul de geografie

Antonescu (doar o asemănare de nume cu generalul Antonescu).

Încă din septembrie 1940 l-am asigurat pe directorul Antonescu, de colaborarea noastră, a Fdl de la Sfântul Sava, cu direcţiunea liceului. După 23 ianuarie 1941 au început percheziţiile în licee.

Directorul Antonescu, care nu uitase că îi oferisem o colaborare

fără rezerve în septembrie 1940 (ca o paranteză, la Sfântul Sava nu au fost niciun fel de dezordini), mă anunţa de fiecare dată:

„Ghermani, mâine vine o percheziţie, te rog ai grijă să nu se găsească nimic la voi, niciun manifest, niciun alt material de propagandă”. Noi eram de altfel foarte prudenţi. Mai mult decât atât, aveam nişte colegi evrei la Sfântul Sava, deja intraseră nemţii în ţară, iar directorul Antonescu îmi spunea: „Ghermani, vezi ce faci, colegii voştri evrei trebuie protejaţi, ca nu cumva să păţească ceva”. Noi am făcut tot ce am putut ca aceşti colegi evrei, să nu păţească nimic, să nu fie batjocoriţi într-un fel sau altul… Eu am avut întotdeauna o simpatie specială pentru evrei, ceea ce au păţit ei în cel de Al Doilea Război Mondial, a fost ceva absolut îngrozitor.

— Cu toate acestea, Mişcarea Legionară a fost acuzată încontinuu (nu însă la Nürnberg), că ar fi fost antisemită…

— Da, aşa este, Mişcarea Legionară a fost calomniată încontinuu că i-ar fi prigonit pe evrei. Am mai spus înainte, de simpatia pe care o avea Nicolae Steinhardt faţă de ideile Legiunii, soţia lui Vasile Marin (martirul de la Majadahonda) era evreică…

A rămas celebru dialogul dintre un ziarist şi Corneliu Codreanu, care la întrebarea dacă este antisemit sau nu, a răspuns: „TVW sunt antisemit, cum nu sunt filoturc, pentru mine evreii sunt oameni şi ei”… Ziaristul nu s-a lăsat, l-a întrebat: „J) – le Codreanu, dacă în mijlocul unui rău învolburat este un evreu gata să se înece, ce ai face?”, Sar să-l scap, după ce a scăpat, am cearta mea cu el… Ar fi fost foarte interesant, dacă ai fi putut face un interviu, d-le Vălenaş, cu Nicu Steinhardt, înainte de a muri la

Rohia… Aş mai putea să mai adaug mărturia marelui istoric evreu

Nagy-Talavera, care priveşte cu înţelegere profundă Mişcarea

Legionară… Sau să amintesc frumoasele şi emoţionantele cuvinte pe care le-a rostit Rabinul Şef, Alexandru Safran, la adresa memoriei lui Corneliu Codreanu, cuvinte rostite chiar la Tel Aviv!

Să nu-l uităm nici pe Radu Gyr, care numit în septembrie 1940

director general al teatrelor, găseşte de cuviinţă, în plină dominaţie

Neagră a României, 1940 – 1948

germană, să înfiinţeze un teatru… evreiesc la Bucureşti.

Baraşeum… întreb, de ce nu se spun, cu voce tare, astăzi în

România aceste adevăruri strigătoare la cer??! De ce nimeni nu are curajul să le rostească?

— După ianuarie 1941, d-le Ghermani, nu aţi fost supus nici unei represiuni din partea regimului generalului Ion Antonescu?

— Eu nu, dar fratele meu, Şerban, a fost arestat, pentru că a organizat, noaptea, o reuniune clandestină a Grupului 78 în

Pădurea Băneasa. Au fost arestaţi toţi, iar şeful lor a fost condamnat, pentru această şedinţă clandestină, la …20 de ani de închisoare! Generalul Antonescu era foarte darnic în materie de pedepse… Cum a fost posibil să condamni copii la 20 de ani de închisoare?! Antonescu era o fire foarte răzbunătoare, nu degeaba era numit „câinele roşu”. Lui Antonescu îi recunosc un singur mare merit: acela că a făcut războiul contra URSS, este evident că nu sunt la modă cu americanii, cu „democraţii” de astăzi, cu

„Stânga liberală”…

— Pe urmă aţi ajuns şi dvs. în Germania…

— Imediat după evenimentele din ianuarie 1941 au fugit în

Germania peste 300 de legionari, printre ei aproape toată conducerea Legiunii. Trebuie să spun şi de ce au fugit legionarii în Germania. Atunci nu se ştia nimic despre holocaustul care li se pregătea evreilor, legionarii au fugit spre o ţară naţionalistă, antisovietică, acest lucru trebuie

Horia Sima, Madrid, aproximativ 1987 (fotografie inedită din arhiva Liviu Vălenaş, Nürnberg)

să-l înţeleagă până şi un tâmpit…

Dar să revin, de ce am plecat eu în Germania, în fond nu fusesem persecutat, nu era prevăzută o arestare a mea. Comandamentul de Prigoană al Mişcării Legionare, mi-a ordonat. „Ghermani, tu pleci în Germania, tu vorbeşti perfect germana, vei face niuncă de curierat între comandamentul din Germania şi Comandamentul de Prigoană din ţară”… în vara lui 1941 mi-am luat bacalaureatul şi apoi, legal, cu paşaport românesc, m-am dus

a Berlin, motivul oficial era să

„Ta înscriu la Politehnica din
Berlin-Charlotenburg (pe care nu aveam de altfel, să o mai

termin niciodată…), în Germania majoritatea legionarilor erau la
Rostock, lucrau într-o uzină şi aveau un fel de domiciliu forţat în acest oraş. Nu erau însă internaţi în vreun lagăr. Sima, după cum am mai spus, era un aventurier, nu este rău să fii aventurier, dar pentru un om politic este o catastrofă – ei bine, Sima se decide să fugă în Italia, pentru a se plânge lui Mussolini de tratamentul ingrat la care sunt supuşi, din partea lui Hitler, în Germania!!?

Sima credea că există o apropiere ideologică între el şi Mussolini, dar italienii l-au arestat aproape imediat şi l-au predat nemţilor…

Din acel moment s-a schimbat total regimul legionarilor din
Germania. Peste noapte, legionarii s-au găsit în situaţia de puşcăriaşi, internaţi în lagăre de concentrare, înconjurate cu sârmă ghimpată pusă sub tensiune şi păziţi de soldaţi înarmaţi însoţiţi de câini… în aceste lagăre era internată şi o prinţesă italiană, drept represalii pentru capitularea Italiei din 1943, era internat Leon
Blum, fost prim-ministru al Franţei de pe vremea guvernării
Frontului Popular.

— Concret, cum se desfăşura activitatea dvs. de curierat?

— La Buchenwald era internat Petre Ponta, care devenise practic legionar în Germania, un om extraordinar de corect. Soţia lui era nemţoaică şi lucra la Berlin. Ea avea dreptul să-şi viziteze periodic soţul. Mergeam împreună cu trenul, dar pentru a nu da bănuieli Gestapoului, călătoream în compartimente diferite. Eram deseori legitimat în tren, prezentam legitimaţia de student şi paşaportul românesc, apoi întrebat: „ce cauţi în acest tren?”

Răspundeam că merg la Bayreuth. „D ce la Bayreuthl” Le spuneam celor de la poliţie sau Gestapo, Bayreuth este oraşul lui Wagner, Goethe, Schiller, este plin de muzee, vreau să le vizitez”… Cu d-na Ponta ţineam legătura prin bileţele, soţul ei.

Petre Ponta, era un mare specialist în secrete şi conspirativitate.

Aveam mai multe convenţii cu d-na Ponta, cum să înşelăm autorităţile germane, totul a mers bine, până când a fost arestată şi ea, pentru activitate Legionară, deşi era nemţoaică get-beget, din

Germania… A fost internată în lagăr, probabil împreună cu soţul ei, dar nu cunosc exact situaţia. D-na Ponta m-a acoperit, nu a vorbit absolut nimic despre mine, ca atare eu am rămas în continuare liber. Ce am făcut eu în această situaţie? Am realizat alte contacte şi m-am dus, legal, pe motiv că-mi fac vacanţa la părinţi în ţară, unde am luat contact cu Comandamentul de

Prigoană, îmi aduc aminte de o chestiune foarte dramatică, trebuia să-i duc un mesaj lui Titi Gata. Este un nume pe care l-am păstrat mereu, este un nume aproape sacru pentru mine, pentru că fata aceasta a fost împuşcată. Deci trebuia să mă întâlnesc în

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948

27

Ofensiva forţelor anglo-americane contra Germaniei între iulie 1944

şi 15 decembrie 1944, până la contraofensiva germană din Ardeni.

Bucureşti, nu mai ţin minte exact locul stabilit, cu Titi Gâţă, aveam şi un semn de recunoaştere. Titi Gâţă mi-a spus să vin la ea, eu nu voiam decât să-i dau ce aveam de transmis, dar ea a stăruit să vin ulterior la ea, condus de o altă fată. Am venit, deşi aveam instrucţiuni precise să nu merg la ea, numai să-i dau ce aveam de dat, am intrat într-o casă, nu departe de catedrala

Sfântul Iosif. Aveam în noi un fel de „aventurism angelic”, deci ea, Titi Gâţă, o legionară cunoscută, căutată de poliţie, mă duce la tatăl ei, legionar cunoscut, căutat şi el de poliţie… Ei bine, am fost surprinşi de poliţie, care au început imediat percheziţia, căutau în special prin cărţi, în bibliotecă. Pe mine m-au pus cu faţa la perete, împreună cu fata care venise cu mine. Poliţiştii căutau de zor, important deocamdată pentru ei era că noi suntem acolo.

Negăsind nimic, poliţiştii au spart podele, au dărâmat pereţi, tot degeaba… Nu au găsit nimic, căci am pus mesajul pe masa din sufragerie, repet, pe masă, ori numai acolo cei de la Siguranţă şi

Poliţiştii nu s-au uitat. M-au întrebat: „ce cauţi aici, mai ales că

VH din Germania?”. Le-am spus că sunt logodit cu fata cu care am venit (nici nu-i mai ţin minte numele) şi în final m-au lăsat

Să Plec… Au crezut versiunea mea, cam trasă de păr…

28 LIVID VĂLENAŞ

— Deci până la 23 august 1944 aţi fost lăsat în pace de autorităţile germane şi române…

— Da, am fost lăsat în pace. În Germania mai conduceam organizaţia studenţilor legionari de la Politehnica din Charlotenburg şi de la Berlin în general. Aveam organizaţia noastră în capitala Reichului. Pe urmă a venit ziua de 23 august 1944. Eu m-am pus imediat la dispoziţia lui Horia Sima, care trebuia la

Viena să creeze un guvern românesc în exil! Numai că guvernul lui Horia Sima nu a putut fi format imediat, ci abia pe 10

decembrie 1944. În alcătuirea sa, intrau nu numai legionari, dar şi independenţi naţionalişti, cum ar fi fost profesorul Ion Sin

Giorgiu, fostul mitropolit al Basarabiei, Visarion Puiu şi alţii, în paralel cu guvernul de la Viena m-am pus şi la dispoziţia Armatei

Naţionale, pe care o comanda generalul Platan Chirnoagă. Sigur, s-ar putea spune acum că, instrucţia pe care o urmam atunci, exerciţiile de tir şi toate celelalte au fost o chestie tâmpită, dar pe noi nu ne interesa în acel moment decât un singur lucru: stoparea avansului armatei sovietice în Europal Am făcut exerciţii în cadrul unei grupe care era pregătită pentru acţiuni de diversiune în spatele frontului, am învăţat utilizarea explozibililor şi alte lucruri de acest fel. Norocul nostru a fost că ruşii au intrat în

Germania, s-a terminat războiul, căci altfel muream cu toţii… în ultimele luni ale războiului am fost inclus într-o unitate de propagandă, care împrăştia manifeste în spatele frontului, o operaţiune foarte riscantă. Misiunea noastră era aceea de a convinge soldaţii români de pe frontul din Slovacia să nu mai lupte alături de ruşi contra nemţilor. Noi aveam o tipografie unde tipăream manifestele, evident în limba română, apoi cu o maşină ajungeam în apropierea liniei frontului. Urma apoi chestiunea cea mai periculoasă, trebuia să trec linia frontului pe jos, şi să împrăştiu manifestele. Era foarte periculos, pentru că linia frontului era ceva foarte teoretic, nu puteai şti exact unde este, pentru că nemţii se retrăgeau zi de zi. O companie germană ajunsese să mai aibă numai 15 – 30 de oameni şi era comandată de un sergent… în plus, după numai trei zile de acţiune, maşina noastră a fost bombardată şi distrusă. Prizonierii români cu

care discutam, ne spuneau că sovieticii împing unităţile române practic la exterminare… în orice caz, în 8 luni de campanie pe frontul de

Vest, armata română a pierdut, proporţional, de două ori mai mulţi oameni decât în trei ani şi două luni pe frontul de Est, cu

Stalingrad şi Cotul Donului inclusiv…

— Unde v-a prins capitularea Germaniei? 4

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948

29

Horia Sima şi Elvira Sima, aproximativ la 1970

(fotografie inedită din arhiva

Liviii Vălenaş, Nürnberg).

— La 2 mai 1945 mă găseam în apropiere de Bratislava, înainte fusesem la Bańska

Bistrica. împreună cu un sergent german, care făcea războiul de şase ani neîntrerupţi, am găsit un document semnat de „Festungkomandant”-ul Bratislavei (Pressburgului), care ordona ca, flecare soldat răzleţ, sau rătăcit de unitatea sa, să se prezinte imediat la „fortăreaţa Bratislavei” şi să lupte până la capăt contra Armatei Roşii… Noroc cu acest sergent neamţ, care citind acest ordin, mi-a spus clar: – o întindem până mai avem timp”… Era demenţă totală ca pe data de 2 mai 1945

să mai lupţi contra ruşilor… Ca atare am plecat din Slovacia şi m-am prezentat la Guvernul

Naţional, care era deja mutat în centrul Austriei, la Alt-Ausee. Aici lumea însă îşi făcea bagajele, toţi fugeau spre Vest, în zonele controlate de americani şi francezi.

— Bănuiesc că aţi plecat şi dvs…

— Da, desigur. Am ajuns Ja Innsbruck, unde m-am prezentat la un lagăr de prizonieri, administrat de francezi. Le-am spus;

«sunt legionar, dar nu am nicio legătură cu Gestapoul”…

Am fost internat în lagăr, cu noi erau foarte mulţi ucraineni, probabil din armata lui Vlasov. Zi de zi, noapte de noapte, eram

„Încurajaţi”, văzând ce se întâmplă cu ucrainenii, francezii erau ferm decişi să-i dea pe toţi ucrainenii ruşilor. Au şi început să facă

acest lucru, iar ucrainenii, asistaţi de preoţii lor ortodocşi şi greco-catolici, au hotărât să se sinucidă în masă!... Şi au făcut acest lucrul în această situaţie am luat şi noi decizia, legionarii din acel lagăr, ca la o adică, să facem şi noi ca ucrainenii, să ne sinucidem, decât să fim predaţi vii ruşilor, într-o zi însă a intrat în baraca noastră un colonel francez şi a întrebat: „cine dintre voi vorbeşte limba franceză?" Cineva a spus: „Ghermani vorbeşte!". Colonelul a zis atunci: „dumneata eşti interpretul

meu"... Eu însă am condiţionat acceptarea acestei funcţii: niciun legionar să nu fie predat ruşilor. Mi s-a dat un răspuns oarecum pozitiv, dar în care nu aveam prea mare încredere. Aveam însă printre noi o javră, care ne-a denunţat, inclusiv pe mine, că am fi fost în trecut colaboratorii Gestapoului... în această nouă conjunctură a trebuit să-i explic din nou colonelului francez adevărata noastră activitate, i-am explicat clar, că legionarii, nu numai că nu au fost colaboratorii Gestapoului, din contră, au fost internaţi de Gestapo în lagăre de concentrare. Colonelul mi-a spus atunci un lucru foarte important: „aici în acest lagăr francez este o luptă între comunişti şi gaullişti"... Cu alte cuvinte, începuse un fel de „război rece" şi la Innsbruck, în lagăr. Ofiţerul francez mi-a mai spus: „avem nevoie de oameni ca voi, de oameni curajoşi, pentru că acum a început lupta contra comuniştilor, aceştia trebuie eliminaţi de la conducerea Franţei şi din armata franceză"... Am stat atunci să mă gândesc, să-l cred sau să nu-l

cred... Am decis să rămân circumspect. Dar peste puţin timp, acelaşi colonel îmi spune: „alege dumneata trei oameni dintre voi, care au familii afară, au voie să meargă să le viziteze, dar după trei zile să fie înapoi"... Am ales trei dintre legionari, am făcut o şedinţă cu ei şi le-am spus: „nu ştiu ce se va întâmpla cu noi, dar voi aveţi acum şansa de a ieşi afară, dar dacă unul dintre voi nu se întoarce la timp, atunci trebuie să ştiţi că pe toţi trei vă vom urmări până în pânzele albe şi veţi plăti scump"...

— Bănuiesc că toţi s-au întors la timp...

— Da, toţi au venit la timp. Colonelul francez s-a convins şi mai

mult că poate conta pe noi, suntem oameni de încredere.

Peste aproximativ 6 luni am fost puşi toţi în stare de libertate.

Era deja anul 1946. Între timp fratele meu, Şerban Ghermani, fusese împuşcat de comunişti în Italia (este înmormântat la

Novară), pentru familia mea a fost o profundă tragedie. Tatăl meu, care fusese 46 de ani profesor universitar şi care nu mai avea nicio veste de la mine, crezându-mă probabil şi pe mine mort, a fost foarte bucuros să afle că măcar eu mai trăiesc. M-a chemat să vin acasă, în România, mi-a spus: „acum poţi să vii, ce a fost a fost, astea s-au uitat1… Eu însă eram de altă părere, ca atare am decis să rămân pe loc, în Occident, în aceste condiţii, tatăl meu a făcut tot ce a fost posibil ca să vină el la Paris, ca să mă vadă şi peste 15 zile ne-am întâlnit… Asta a fost viaţa mea până în 1946… Pe urmă am colaborat cu organele militare britanice în activităţi de contraspionaj îndreptate împotriva auto

rităţilor româno-bolşevice din România, dar asta este un alt capitol de istorie, poate o să vi-l povestesc data viitoare, cine ştie…

Unterhaching, 15 august 1997

m

ANEXĂ

Depoziţia lui Iuliu Maniu în procesul lui Corneliu Codreanu din 1938

Este introdus martorul Iuliu Maniu, care depune legiuitul jurământ.

Acuzatul: Rog să fie întrebat dl. Maniu de ce s-a făcut între noi pactul de neagresiune, când ideologiile noastre sunt atât de diferite.

Preşedintele: Domnule Maniu, răspunde-ţi vă rog în rezumat, pentru că chestiunea n-ar interesa prea mult procesul în sine.

Martorul Iuliu Maniu: într-adevăr, cum aţi binevoit a spune, ideologiile noastre sunt foarte deosebite. Poate în ţara aceasta nu sunt două partide care să fie aşa opuse în ideologia lor, cum sunt ale noastre:

ale domnului şi al meu. Sunt opuse pentru că partidul nostru este un partid democratic, ţine la principiile democratice şi crede că singură democraţia este în stare să ridice o naţiune şi să întărească o ţară. Eu însumi sunt un fanatic aderent al democraţiei pentru că ştiu ce

a făcut democraţia în

Atena, care a făcut pe greci să strălucească şi astăzi ca un luceafăr pe firmamentul civilizaţiei umane; ştiu ce a făcut democraţia în Imperiul

Roman pe vremea Republicii, până când a venit dictatura Cezarilor, care cu corupţia ei a dus la declin Imperiul Roman. Ştiu ce a făcut democraţia în Anglia, care din secolul al XII-lea a îmbrăţişat regimul parlamentar, democratic şi constituţional şi prin el s-a făcut cel mai puternic imperiu de pe glob, dominând o treime din acest glob. Ştiu ce a făcut democraţia în Franţa pe care a ridicat-o încât este o stea strălucitoare între popoarele lumii, şi ştiu ce a făcut democraţia în Statele Unite, pe care le-a făcut arbitru şi chiar asupra Continentului nostru.

De aceea sunt pentru democraţie. Dumnealui şi partidul Domniei sale sunt pentru totalitarism şi pentru dictatură. Eu sunt contra dictaturei în orice formă s-ar prezenta.

De aceea, vedeţi, suntem mari adversari.

Al doilea: eu sunt pentru o alianţă externă cu Franţa şi Anglia şi cu

Corneliu Codreanu.

marile democraţii apusene. Cred că interesul neamului românesc şi al ţării noastre nu poate fi, în învălmăşeala grozavă care ameninţă, altfel asigurat decât prin aceste alianţe.

Dl. Codreanu şi partidul Domniei sale este pentru o alianţă cu

Germania. Nu pot să aprob acest lucru.

Al treilea: partidul Domniei sale are o atitudine antisemită. Or, eu şi noi nu suntem antisemiţi. Noi nu credem că se poate rezolva o problemă prin persecuţiune. Detest persecuţiunea contra oricui ar fi îndreptată.

De aceea, eu cred că neamul românesc nu are nevoie de un sistem de persecuţiune pentru a-şi afirma drepturile sale şi viitorul său.

Al patrulea: Dumnealui şi partidul Domniei sale are metode şi

tactice politice care diferă de ale noastre.

Şi atunci, desigur, când este aşa situaţiunea, se poate pune orişicui întrebarea cum de am ajuns noi să fim împreună şi să fim fraţi de luptă şi, cu toată această deosebire de ideologii, să-mi aduc aminte cu multă plăcere de lupta dusă cu succes împreună cu Domnia sa?

Motivul este:

Întâi, personalitatea Domniei sale, partea personală. De când îl petrec cu atenţiunea – n-am avut plăcerea să-l cunosc personal decât atunci când am făcut această înţelegere electorală – însă urmărind personalitatea

Domniei sale m-am convins că este de o sinceritate, de o consecvenţă şi de o onorabilitate care sunt foarte rare în viaţa noastră politică.

Tenacitate, perseverenţă, consecvenţă şi sinceritate în acţiune nu prea se găsesc la noi. Am găsit la dumnealui. De aceea i-am întins cu plăcere mâna.

Dar afară de acestea, care sunt chestiuni pur personale, care n-ar fi putut să ne îndemne să facem o acţiune politică comună, au mai fost şi alte motive foarte importante, de ordin politic.

Dumnealui, ca atitudine politică, a găsit ca şi mine că înainte de toate demnitatea naţională este aceea care trebuie apărată într-un Stat şi la o naţiune.

Or, numirea domnului Tătărăscu de Prim-Ministru, după părerea mea şi a Domniei sale, a atins adânc demnitatea naţională. Şi numirea domnului

Tătărăscu pe atunci a atins adânc şi a călcat în picioare spiritul Constituţiei noastre.

Şi atunci, iată un tărâm unde numaidecât ni s-a îmbiat să lucrăm împreună.

Preşedintele: Domnule Maniu, pe cât posibil să evităm numele proprii. E vorba numai principial.

Martorul Iuliu Maniu: Al doilea: partidul nostru şi concepţiunea noastră este naţionalistă. Această idee a fost temeiul înfiinţării partidului nostru şi această idee a condus partidul nostru de 90 de ani, de când există. Am găsit şi la dumnealui aceeaşi idee şi aceeaşi tendinţă naţionalistă. Fireşte, noi suntem pentru un naţionalism constructiv, pentru a ridica naţiunea română, pentru a pune la dispoziţia sa toate puterile

Statului, fără a persecuta pe cineva.

Tartea Neagră a României, 1940 – 1948

33

În ideea aceasta constructivă, eliminând partea de persecuţiuni, am f t de acord cu activitatea D-sale şi cu părerea D-sale, şi atunci am zut că pe celălalt tărâm de activitate vom putea să introducem prima

°ampanie electorală dusă la oarecare înţelegere şi să-i insuflam ca puterea de Stat să dezvolte toate însuşirile splendide ale poporului român şi ca

„Treg Statul cu aparatul său să repare greşelile acestui popor.

1 Iată al doilea motiv care m-a îndemnat să intru cu Domnia sa în înţelegere.

a) treilea: cred că o naţiune nu poate să existe dacă nu ţine seama de morala creştină. Cred că naţiunile care s-au înălţat, s-au înălţat că au ţinut în vedere acest lucru, că fără morală în viaţa particulară şi fără morală şi corectitudine în viaţa socială de Stat nu pot merge înainte.

Această umilă părere a mea s-a găsit oarecum în tovărăşie cu principiile pe care le-a profesat dl. Codreanu, şi astfel am crezut că este cazul să afirmăm în viaţa publică acest mare principiu al onoarei şi al moralei creştine, care, durere, se calcă atât de mult la noi.

Al patrulea: ca un stat să prospereze, fiind noi cu toţii adânc monarhiei, nu poate altfel decât dacă între naţiune şi între Coroană este un contact direct…

Preşedintele: Această chestiune, domnule Maniu, nu interesează.

Aceasta este o chestiune pur politică, care interesează cadrele de partid, nu procesul în sine.

Martorul Iuliu Maniu: Este o concepţie politică care ne-a întrunit pentru a înlătura camarila dimprejului Coroanei…

Preşedintele: Domnule Maniu, am terminat chestiunea. Vă rog, altă întrebare.

Acuzatul: Dacă în practica vieţii noastre politice, partidele de la guvern n-au folosit organizaţiile de poliţie, jandarmerie etc., pentru a

împiedica propaganda partidelor de opoziţie.

Preşedintele: Această întrebare, cu consultarea judecătorilor, cred că nu este cazul să fie pusă, pentru că noi nu intrăm în frământările politice ale partidelor. Vă rog, altă întrebare.

Acuzatul: Dacă în practica vieţii noastre politice nu a fost ca partidele de opoziţie să protesteze în mod public, prin scris şi prin

Parlament, în contra acestor măsuri, arătând în copie ordinele ilegale, trimise de partidele de Guvern.

Martorul Iuliu Maniu: Domnilor, în adevăr, partidele politice, în afară de alegerile de la 1928 şi 1932, pe care le-a făcut partidul nostru, au stat în faţa tristei situaţiuni de a fi folosit organele de Siguranţă, de

Stat, jandarmerie, poliţie, pentru interesele electorale de partid.

Preşedinte: Se întrebuinţau pentru ordinea publică, ca să menţină

°rdinea, pentru că orice alegere constituie o frământare în Stat şi organele sunt chemate să menţină această ordine ca să evite frământările. Aşa meat, vă rog să vă rezumaţi la întrebarea pusă de Dl. Codreanu, în sensul dacă aţi avut ocazia să protestaţi.

Martorul Iuliu Maniu: Domnule Preşedinte, în toate alegerile am avut ocaziunea să-mi vină la mână ordinele secrete ale jandarmeriei şi

ale poliţiei, care arătau ingerinţele lor şi folosirea forţelor de la Guvern în luptele electorale, în aşa măsură, că în alegerile de la 1927, nu mai puţin decât 16 ordine secrete de la jandarmerie şi Siguranţă mi-au ajuns la mână, foarte supărătoare, pe care le-am adunat într-un memoriu, le-am publicat într-o gazetă, mai mult, le-am adunat şi am ţinut să mă duc la

Primul-Ministru de pe vremea aceea, Ionel Brătianu, să i le pun în mână.

Nu vreau să numesc comandantul jandarmeriei de pe atunci şi să-i arăt până unde poate să meargă. Am dat Domnului Prim-Ministru acest memoriu şi nu mi-a făcut nicio observaţiune.

Preşedintele: Altă întrebare.

Acuzatul: Dacă acest fapt, al deţinerii de către un şef de organizaţie politică a acestor ordine şi acte, a fost considerat vreodată ca un gest de trădare sau ca ceva periclitând existenţa Statului.

Preşedintele: Care este părerea Dvs. în această privinţă? – j

Martorul Iuliu Maniu: Niciodată.

Preşedintele: Răspunsul este negativ.

Martorul Iuliu Maniu: Totdeauna aceste ordine, câte mi-au ajuns în mână, le-am adus în Parlament şi nimeni nu mi-a făcut nicio acuzaţie că am trădat siguranţa Statului. Era uzul constant.

Preşedintele: Altă întrebare.

Acuzatul: Dacă ştie dl. Martor că eu voiam să vin la Guvern acum, sau dacă, din discuţiile pe care le-am avut, mi-am manifestat eu graba de a veni acum la Guvern.

Martorul Iuliu Maniu: într-adevăr am avut plăcerea să stau de vorbă cu dl. Codreanu mai mult timp, discutând campania electorală, şi niciodată nu am văzut vreun gest de al Domniei sale care să fi denotat vreo grabă. Din contră, noi tindem să venim la Guvern, aveam dreptul să venim; dumnealui totdeauna arăta că nu are intenţiunea de a veni la

Guvern deocamdată, pentru că dumnealui lucrează mai mult pentru viitor, aşa încât nu avea nicio grabă în această privinţă.

Preşedintele: Altă întrebare.

Acuzatul: Dacă a văzut în mine şi în Mişcarea pe care am condus-o pe un om care urmărea o răzvrătire sau un război civil.

Martorul Iuliu Maniu: Dacă aş fi observat lucrul acesta, eu nu aş fi intrat cu Dvs. în legătură, pentru că cred eu, pentru neamul românesc şi pentru Ţara Românească, nimic nu poate fi mai catastrofal decât răzvrătirea, şi eu nu m-aş fi asociat la acest lucru, pentru că o răzvrătire sau o revoluţie în ţară este un lucru absolut condamnabil.

Acuzatul: Dacă pentru actele acestea, pot eu să fiu acuzat de trădare…

Preşedintele: Aceasta nu poate să o spună dl. Maniu, fiindcă nu cunoaşte nici actele. Altă întrebare.

Acuzatul: Dacă am discutat cu dl. Maniu chestiunea politicei noastre externe şi dacă a văzut că aş fi pus eu vreun interes personal în această privinţă, sau eram mânat de o convingere adânc reflectată?

Martorul Iuliu Maniu: Noi nu am discutat temeinic chestiunea politicei noastre externe, dar în tot cazul am vorbit despre ea în două rânduri mi se pare.

m constatat şi atunci în conversaţia noastră particulară că suntem

ersari politici ca ideologie şi cu această ocazie, voind să-l conving

Domnia sa ca să accepte politica externă pe care o socotesc bună pentru

PEJ am discutat foarte calm, cu argumente de diferite domenii; cu nonvingere Domnia sa, cu convingere eu, fără să fi văzut vreun element de

(eres personal la Domnia sa în această chestiune; precum ar fi exclus lucrul

„Cesta. Am văzut la Domnia sa argumente puternice, pe care eu le-am ombătut, dar am văzut la Domnia sa preocupaţiuni de natură cu totul în afară de vreun interes personal.

Paul Iacobescu, avocat: Era mânat numai de dragoste de Ţară şi preocupat de binele ei?

Martorul Iuliu Maniu: Evident.

Acuzatul: Dacă în propaganda la care a luat Domnia sa parte în diferite locuri a cunoscut Mişcarea Legionară şi dacă poate să dea denumirea de

Clandestină" şi „ocultă" acestei mişcări. Dacă această mişcare era necunoscută, sau dacă oamenii mei sunt cunoscuţi prin sate şi de cel din urmă copil.

Martorul Iuliu Maniu: în propaganda electorală m-am izbit de organizaţiile D-sale care lucrau pe faţă, care făceau propagandă pentru dânşii, după cum şi noi făceam propagandă pentru noi. O organizaţie secretă n-am putut constata.

Am avut de-a face cu organizaţiile D-sale, care lucrau foarte pe faţă şi foarte energic, ba pentru mine pot spune chiar prea energic.

Paul Iacobescu, avocat: Facem o respectuoasă şi stăruitoare rugăminte: desigur dl. Maniu a citit ca şi toată lumea Ordonanţa definitivă publicată în ziare. Domnia sa a văzut despre ce anume ordine este vorba în

Ordonanţa aceea definitivă. Voim atunci să-i punem următoarea întrebare: aceste ordine puteau constitui altceva decât măsuri de poliţie, în înţelesul generic, măsuri poliţieneşti şi nimic mai mult?

Preşedintele: Am consultat camarazii mei. Chestiunea aceasta este dedusă judecăţii. DL Maniu este chemat martor, nu judecător. Judecata va face apreciere asupra materialului dat de martor. Punând această întrebare ar fi să-l transform pe dl. Maniu din martor în

judecător. Astfel această întrebare, cu avizul camarazilor mei, socotim că nu se poate pune.

Paul Iacobescu, avocat: Dacă aceste ordine au fost considerate ca simple măsuri de poliţie.

Preşedintele: A spus-o în partea întâia.

Horia Cosmovici: A spus dl. Maniu că în calitatea pe care a avut-o

Domnia sa i s-a întâmplat chiar într-un an să aibă 16 ordine de felul acesta.

Pentru ca să ne folosească această depoziţie în fapt, vrem să identificăm aceste piese ca să vedem dacă ele erau la fel cu cele din Dosar.

Preşedintele: Este aceeaşi chestiune asupra căreia Tribunalul s-a

Pronunţat.

Procurorul: Deşi dl. Maniu, în prima parte a declaraţiei D-sale, a în bună măsură întrebării pe care noi voim să o punem, totuşi îl pe dl. Maniu să răspundă în mod precis: ce părere are Domnia sa asupra consecinţelor ce ar fi decurs pentru Statul nostru, atât sub raportul interior.

cât şi cel exterior, în ipoteza când partidul „Totul pentru Ţară" ar fi preluat sub o formă sau alta puterea?

Preşedintele: întrebarea ar avea caracterul acesta: Dvs. aţi discutat chestiunea politicei externe şi aţi fost în dezacord cu ceea ce propovăduia dl. Codreanu. Dl. Procuror vrea să ştie cum vedeţi Dvs. consecinţele care ar fi rezultat pentru ţară dintr-o politică externă în sensul vederilor domnului

Codreanu?

Martorul Iuliu Maniu: întrebarea se poate rezolva foarte simplu:

dacă eu aş fi crezut că politica domnului Codreanu aduce bine ţării, m-aş fi alăturat ei. Faptul că eu lupt într-o altă tabără, faptul că sunt preşedinte al unui partid cu alte tendinţe politice dovedeşte că eu n-aş găsi de bine ca organizaţia D-sale, cu aceste principii, să ia cârmuirea ţării în mână.

De aceea, am luptat contra D-sale.

Chestiunea este însă alta: noi, toate partidele, şi al D-sale şi al

nostru, şi celelalte suntem patriotice, care vrem binele ţării, şi Domnia sa şi noi – fireşte, fiecare pe calea pe care o socoteşte mintea sa. În ce priveşte chestiunea care partid să vină să cârmuiască ţara, aceasta are s-o hotărască opinia publică a ţării în conformitate cu greutatea argumentelor pe care le va provoca fiecare în faţa acestei opinii publice, pentru a o câştiga.

Un partid, o ideologie politică, dacă vine la putere în opinia publică câştigând-o şi convingând naţiunea că este bună calea pe care o propovăduieşte – naţiunea este suverană, poate să aleagă între noi şi oricine altul. Ceea ce este important este să nu fie impusă o ideologie asupra ţării prin voinţa din afară de opinia publică.

Procurorul: După părerea domnului Maniu, venirea la putere a partidului

„Totul pentru Ţară”, după părerea Dvs. şi potrivit ideologiei Dvs., desigur că n-ar fi avut consecinţele acelea la care Dvs. trebuia să tindeţi.

Martorul Iuliu Maniu: Eu voiesc să vină partidul nostru la putere şi atunci natural că nu voiesc să vină alt partid la putere.

D-le Preşedinte, aş avea o rugăminte: vreau în primul rând să văd stenogramele, în al doilea rând, dacă se dau publicităţii cele ce am depus aici, să se dea în întregime, iar nu trunchiat de cenzură, aşa cum se obişnuieşte în vremurile acestea, ca cine le citeşte să aibă o părere greşită în ceea ce priveşte depunerea mea. Or, dacă cenzura crede că este de tăiat ceva din ce am spus, să mi se dea voie să văd şi să judec eu, dacă aşa trunchiată cum este se poate publica, ori să cer să nu se publice deloc.

Preşedintele: Tribunalul ia act.

Martorul Iuliu Maniu: Mai este nevoie să semnez procesul-verbal, dacă este stenogramă?

Preşedintele: Stenograma este particulară, nu ţine de noi.

Martorul Iuliu Maniu: Atunci, D-le Preşedinte, rog să mi se dea voie să citesc procesul-verbal, pentru că, oricât de distinsă ar fi persoana domnului Grefier, trebuie să cunosc ce semnez.

Preşedintele: Procesul-verbal este un rezumat al celor spuse de Dvs.

Suspend şedinţa până ce dl. Maniu va citi şi semna Depoziţia.

Şedinţa se suspendă pentru zece minute.

Cazul Dumitru Groza l-t-o

Dumitru Groza s-a născut la 5 decembrie 1915 în Cugir, judeţul

Alba. Părinţii săi erau ţărani săraci. Urmează şcoala primară şi apoi una industrială în localitatea natală şi este angajat ca desenator tehnic la întreprinderea C.M.C. în urma crizei economice din 1929 fabrica îşi închide porţile iar Dumitru Groza, în căutarea unui loc de muncă, peregrinează prin Hunedoara, Călan, Deva, Alba Iulia, ajungând în final în Bucureşti. Aurel Serafim, şeful Legiunii din sector 2 – Negru al

Capitalei îl încadrează în Mişcarea Legionară, iar Dumitru Groza aderă cu entuziasm. După atentatul contra lui I.G. Duca, din decembrie 1933, este arestat de poliţie, bătut şi schingiuit şi i se întocmeşte un dosar penal, cu toate că nu a avut nicio legătură cu atentatul comis de Nicadori.

Revine în Bucureşti unde găseşte o slujbă de procurist la o societate, între 1934 – 1935 efectuează stagiul militar la Regimentul 92 Infanterie din Orăştie. După înfiinţarea, la 25 octombrie 1936, a „Corpului

Muncitoresc Legionar", devine unul din colaboratorii apropiaţi ai inginerului Gheorghe Clime, şeful corpului. Dumitru Groza primeşte sarcina să organizeze activitatea legionară printre muncitorii de la fabrica de avioane S.E.T. din Bucureşti. La 12 ianuarie 1937 este avansat la gradul de instructor legionar.

În primăvara anului 1938, în condiţiile represiunii carliste contra

Legiunii, fiind mai puţin cunoscut autorităţilor, este numit comandantul

Grupului Muncitoresc Legionar, în septembrie 1938 este însă arestat şi execută un an de închisoare. Este eliberat cu puţin timp înainte de asasinarea lui Armand Călinescu, fapt ce avea să-i salveze viaţa. Ca să scape de lichidarea pregătită de autorităţile carliste se ascunde în Munţii

Făgăraş şi apoi în cimitirul Sf. Vineri din Bucureşti şi în final la ferma

Marthei Bibescu. Participă apoi la demonstraţiile din 3 septembrie 1940

care au contribuit şi ele la căderea lui Carol al II-lea. Ia parte la aşa numita rebeliune legionară, conducând manifestanţi şi cerând

guvern legionar. După eşecul „rebeliunii” se refugiază cu un tren militar german în Germania, împreună cu Corneliu Georgescu, Nicolae Petraşcu, Viorel

Trifa, Traian Puiu, Eugen Teodorescu şi alţii.

Ajuns în Germania este imediat anchetat, împreună cu Viorel Trifa, de Gestapo, ca presupus agent sovietic, acuzaţie care în final se dovedeşte fabricată în România de Serviciul Special de Informaţii (SSI), la ordinul lui Eugen Cristescu. Este internat împreună cu alţi legionari în lagărul de la Berkenbrück, unde îl surprind evenimentele de la 23 august 1944.

38 LIVIU VÂLENAŞ

Refuză să participe la guvernul format de Horia Sima la Viena, fapt ce va mări adversitatea dintre cei doi. Dumitru Groza revine în ţară în 1945, încrezător în condiţiile oferite de Ana Pauker şi Petru Groza, însă pe data de 15 mai 1948 este arestat de Securitate şi condamnat la muncă silnică pe viaţă, prin sentinţa pronunţată abia în 1957. Eliberat în 1964 (după ce refuză categoric „reeducarea” de la Aiud condusă de colonelul

Gheorghe Crăciun) lucrează într-o muncă modestă la combinatul siderurgic din Hunedoara de unde se pensionează cu o pensie de mizerie.

Moare în sărăcie, orb, în 1996, clamându-şi încontinuu nevinovăţia, dar şi adversitatea faţă de Horia Sima.

Una din cele mai mari minciuni ale istoriografiei româneşti

„Oficiale” o reprezintă ideea că aşa-numita rebeliune legionară, din 21 – 23 ianuarie 1941, a fost organizată de URSS, prin comuniştii infiltraţi în Legiune, pentru a destabiliza regimul generalului Ion Antonescu. Piesa centrală a acestui scenariu, a fost Dumitru Groza, şeful Corpului Muncitoresc Legionar, descris, de către unii istorici români, ca agent al KGB-ului, o persoană, care fusese la Moscova, înainte şi după rebeliune

(„înainte pentru instructaj, după pentru a se refugia”…). Discutând cu Mircea Dimitriu, domnia sa ne-a spus că, Această teză provine iniţial de la Eugen Cristescu, şeful SSI-ului, care imediat după 23 ianuarie 1941, a întocmit un raport fals (cu scopul de a-l intoxica pe Ion Antonescu), precum că Dumitru

Groza s-ar fi refugiat în URSS. Ulterior anului 1990, istoricul

Gheorghe Buzatu a efectuat un stagiu de documentare la
Moscova, reuşind să obţină acces la o serie de arhive româneşti, transportate de sovietici în URSS, după 1944. Printre altele, a descoperit raportul fals întocmit de Eugen Cristescu, pe care l-a luat drept autentic”. Teza a fost dezvoltată şi de colonelul
Cristian Troncotă, istoricul oficial al SRJ-ului, în revista „Magazin Istoric”, nr. pe ianuarie 1994, dar şi de alţi istorici.
Ghinionul lor a fost că Dumitru Groza mai era în viaţă, în
România (nu în Rusia!), deşi orb, era perfect lucid şi a dat mai multe declaraţii, interviuri şi depoziţii, care au lămurit problema:
Corpul Muncitoresc Legionar nu a fost infiltrat de comunişti sau de sovietici, iar el, Dumitru Groza, nu a fost niciodată în
URSS, nici înainte de rebeliune, nici după ea\ Ironia sorţii este că, în timp ce Eugen Cristescu îl declara „fugit în URSS” pe
Dumitru Groza, el, împreună cu Viorel Trifa, era anchetat la
Berlin, de către Gestapo, pentru presupusa direcţionare a rebeliunii legionare de către URSS (informaţii vehiculate nemţilor tot de

Eugen Cristescu). Gestapoul a constatat însă repede că acuzaţia era fondată. Ca o paranteză, este interesant că, în 1941, Viorel
Trifa era anchetat de Gestapo, ca presupus agent sovietic, iar peste exact 21 de ani, fostul Rabin Şef al României, Moses Rosen a pornit o campanie contra lui Trifa, acesta fiind acuzat de data aceasta, ca, fascist şi criminal de război”.
Pentru a face lumină împotriva acestor acuzaţii absurde, în
1996, cu puţin timp înainte de a muri, Dumitru Groza a redactat un memoriu exhaustiv (primit şi de noi, prin bunăvoinţa domnului Ion
Popa din Erlangen), în care a respins categoric acuzaţiile că ar fi colaborat cu Moscova. De asemenea a mai acordat un lung interviu, interesant pentru istorici, în care a criticat activitatea
Guvernului de la Viena (şi chiar raţiunea înfiinţării sale), din poziţia unui ins care nu a vrut să se implice în această acţiune.
Cu această ocazie l-a atacat şi pe Horia Sima. În fine, Iulian

Neamţu-Konig, într-o discuţie avută cu el în 2002, mi-a spus că aceia care îl critică pe Dumitru Groza, ar fi mai bine să-şi amintească de episodul Aiud 1961, iar dacă nu-l cunosc, să-l afle acum. În acel an, deţinuţii politici de acolo au fost obligaţi să ia parte la o mare şedinţă (Iulian Neamţu-Konig a fost participant direct, în virtutea celor 10 ani de închisoare politică făcută), la care a venit şi Gheorghe Apostol. Acţiunea făcea parte din programul de „reeducare" de la Aiud. Prezent în primele rânduri la această şedinţă, Dumitru Groza, departe de a saluta „noile realizări ale regimului" şi implicit de a aproba public „reeducarea".

Iniţiată de colonelul Crăciun, a ţinut un discurs demn şi hotărât, în care a respins categoric „reconcilierea" propusă de Crăciun şi de Gheorghe Apostol (trimis personal de Dej la Aiud) fapt ce a făcut să fie eliberat printre ultimii din închisoarea Aiudului…

Partea cea mai absurdă a acuzaţiilor aduse de istoricii români lui Dumitru Groza, a fost aceea că a fost agent KGB, când se ştie prea bine că acest serviciu, sub această titulatură, nu a existat decât după 1954. Pe vremea „rebeliunii legionare" purta numele de NKVD… Menţionăm că memoriul lui Dumitru Groza, pe care îl publicăm integral, dactilografiat la o maşină de scris, la 24

Ianuarie 1996, a fost întocmit pe baza celor dictate de Dumitru

Groza, care a semnat de altfel, deşi orb, fiecare pagină a depoziţiei sale.

LIVIU VÂLENAŞ

ANEXE

Mărturia lui Dumitru Groza

Sunt născut în 5 decembrie 1915, în localitatea Cugir, din jud. Alba

(fost Hunedoara), având ca părinţi pe Ion şi Salomia. La data aceea ocupaţia principală a populaţiei era agricultura şi părinţii mei trăiau din munca pe pământul lor, ca agricultori, culegând puţinele roade pentru existenţa lor şi a copiilor, căci Dumnezeu le-a dăruit opt copii. Eram al cincilea ca vârstă şi am rămas în viaţă, că ceilalţi patru fraţi au murit în timpul Primului Război Mondial din cauza lipsurilor şi mizeriei.

La vârsta de şcoală, în 1921, m-au dat în localitatea natală să urmez cursurile primare, în 1927, în urma extinderii fabricii existente

dinainte de război, s-a înfiinţat o şcoală industrială în vederea pregătirii mâinii de lucru calificate. Am trecut la această şcoală, dar având talent la desen, la finele cursurilor am fost angajat ca desenator tehnic al acestei întreprinderi.

În primăvara anului 1932, datorită crizei economice, care afectase întreprinderea C.M.C., aceasta şi-a închis porţile, iar eu, care eram un sprijin al familiei, am rămas şomer.

În această situaţie, rămas şi orfan, a trebuit să plec în lume, pentru a-mi căuta de lucru, întrucât pământul nu putea să hrănească atâtea guri, cu toată munca familiei.

După multe peregrinări, în căutare de lucru, pe la Hunedoara, Călan.

Deva, Alba Iulia, am pornit spre Capitală, auzind că acolo s-ar găsi mai uşor de lucru. Şi în vara lui 1932 am ajuns în Bucureşti.

Umblând pe stradă, flămând, necăjit şi aproape disperat, necunoscând pe nimeni, am fost surprins de cântecul unor tineri, încolonaţi şi mergând pe şoseaua Ştefan cel Mare spre Obor:

„Vrem dreptate, pâine, pace

Pentru Neamul Românesc”.

Era exact ce simţeam şi căutam şi eu. În acest fel am început să merg pe trotuar pe lângă ei, ba chiar fără să-mi dau seama, ca atras de putere, m-am ataşat coloanei, murmurând şi eu cântecul lor. În acest fel am ajuns în strada Ţepeş Vodă, la sediul Gărzii de Fier al sectorului 2

— Negru.

Sub privirile mirate ale tuturor, un tânăr frumos, cu ochi albaştri, comandantul coloanei, s-a apropiat de mine şi cu un glas cald m-a întrebat: „Ce-i cu Dumneata? De ce ai venit cu noi? „M-am prezentat cine sunt, de unde vin, ce vreau, spunându-i:, 4 (i cântat ceea ce vreau şi eu!”

Privirile tuturor s-au transformat în zâmbete de admiraţie şi din clipa

am rămas împreună cu ei. Îmi dădeam seama că nu mai sunt

singur

— „Bucureşti şi în lume. Simţeam căldura dragostei lor. Tânărul care îmi în bise era inginerul Aurel Serafim, chiar şeful sectorului 2 – Negru, v° privindu-mă insistent, mi-a zis: „Jiămâi cu noi!”

° Acesta a fost primul pas făcut în Legiune. Mi-au asigurat câteva zile a dorm la sediu şi de atunci îmi părea că m-am urcat într-un tren, care

S pornit cu o viteză fantastică şi care m-a purtat în continuare…

În 1933, a dizolvarea Gărzii de Fier şi după atentatul contra lui nuca am fost arestat mai multe zile, bătut, flămânzit şi torturat. După câteva zile de chinuri, Prefectura Poliţiei Capitalei, mi-a întocmit un dosar pentru Poliţia din Cugir şi m-a obligat să mă reîntorc la Cugir.

După câteva luni de stat acasă, la vatra părintească, îndârjit de nedreptatea ce mi se făcuse, trebuind să-mi câştig existenţa, m-am înapoiat la Bucureşti, pentru a susţine lupta în care mă angajasem. L-am reîntâlnit pe inginerul Aurel Serafim, cu sprijinul căruia am ocupat un serviciu de procurist la o societate, în timpul disponibil participând la taberele de la Casa Verde, Cărămidăria Giuleşti, Mănăstirea Plumbuita, ocazie cu care l-am cunoscut pe Căpitan.

În toamna anului 1934 am fost recrutat şi încorporat pentru stagiul

De la stânga la dreapta imaginii, Horia Sima, Elvira Sima şi Eugen Raţiu (fratele vitreg al lui Horia Sima), în curtea casei lui Horia Sima de la Madrid, sfârşitul anilor 1980

(fotografie inedită din arhiva Liviu Vălenaş, Nürnberg).

militar ca elev TR la Regimentul 92 Infanterie din Orăştie. În 1935 m-am eliberat din armată şi m-am întors la Bucureşti, la acelaşi serviciu unde fusesem şi înainte, în timpul concediului avut, pe când eram militar, am lucrat la tabăra Tămăşeşti – Hunedoara, condusă de Iosif Conta şi Viorel

Bobondea.

În cursul anului 1936 am continuat să particip la toate activităţile organizaţiilor legionare, în 25 octombrie 1936 s-a înfiinţat „Corpul

Muncitoresc Legionar”, condus de inginerul Gheorghe Clime, îndemnat de inginerul Aurel Serafim, ca unul care avea contacte

strânse cu muncitorii din diverse întreprinderi bucureştene, pe care le frecventam cu serviciul meu, m-am prezentat la sediul din str. Gutenberg la inginerul

Clime, organizatorul Corpului Muncitoresc Legionar. Acesta mi-a dat îndrumarea să mă ocup cu organizarea unei unităţi legionare la fabrica de avioane SET, care nu avea nicio participare la vreo activitate legionară şi niciun legionar.

Luând contact cu cunoscuţii din SET, în curând am format un cuib, apoi încă unul şi în final am devenit o secţie. Nu mai spun de elanul şi viaţa în această fabrică: oamenii lucrau cântând.

La începuturile Corpului Muncitoresc Legionar se clasificau unităţile după bunul comportament, muncă, disciplină şi mai ales ordine, în această clasificare, şefului unităţii ieşite prima i se încredinţa, pentru un timp, conducerea garnizoanei Bucureşti a muncitorilor, timp de o lună. Pentru că obţinusem aproape într-una şefia garnizoanei Bucureşti, în 1937, inginerul Gheorghe Clime, m-a numit definitiv ca şef al garnizoanei

Bucureşti.

În acest timp, inginerul Clime dorea să fiu cât mai aproape de el şi m-a introdus în biroul lui, unde am lucrat cu dr. Apostolescu şi Bubi

Moraru. Aşa am fost în contact tot mai strâns cu conducerea partidului yâotul pentru Ţară”, al cărui preşedinte devenise chiar inginerul Clime.

În biroul alăturat, care era biroul Căpitanului, am cunoscut pe inginerul

Nicolae Horodniceanu, inginerul Duliu Sfinţescu şi Stanicei.

Cu ocazia plecării delegaţiei Legiunii în Spania, în 24 noiembrie

1936, am fost prezent, dar am asistat şi la primirea telegramei prin care s-a anunţat martiriul lui Moţa şi Marin din 13 ianuarie 1937. Nu pot descrie durerea ce am simţit-o în acele clipe. Organizarea funeraliilor celor doi eroi a fost încredinţată lui Victor Vojen. Cum eram ajutorul lui, am participat şi eu tot timpul la organizare, mai ales că însărcinarea aceasta fusese dată de Căpitan lui Victor Vojen.

În 12 ianuarie 1937, cu ocazia jurământului gradelor legionare, sunt avansat la gradul de instructor legionar, la propunerea inginerului Clime şi a lui Victor Vojen. După plecarea în Spania a inginerului Clime, locul lui fusese luat de Victor Vojen. Amintesc aici că am participat la toate acţiunile din cursul acestui an. La reîntoarcerea

din Spania, inginerul

Clime şi-a reluat locul la comanda „Corpului Muncitoresc Legionar” şi

Victor Vojen ajutorul lui, la acelaşi Corp.

În octombrie 1937 a fost înmormântarea generalului Cantacuzino-Grănicerul la cimitirul Bellu şi din însărcinarea Căpitanului am rostit singurul discurs ţinut cu acest prilej. La finele anului am participat la

campania electorală (pentru alegerile din 20 decembrie 1937), în fruntea unei echipe de muncitori, prin judeţul Dâmboviţa. Urmarea acestei acţiuni, precum şi cea din judeţul Buzău şi pe parcursul întregii campanii electorale, am fost propus pentru gradul de comandant legionar.

În 13 ianuarie 1938, cu ocazia comemorării unui an de la martiriul lui Ion Moţa şi Vasile Marin, Căpitanul înfiinţează „Corpul Moţa-Marin”, sub conducerea lui Alecu Cantacuzino, cu deviza „gata de moarte”.

şi cu limita numărului la 10.000. Dintru început au fost cooptaţi următorii de care îmi aduc aminte: Iordache Nicoară, Victor Dragomirescu, subsemnatul, Toma Simion, Alexandru Pavelescu, Iuliu Suşman, Laurian

Tălnaru, Mihail Vârfureanu, Alexandru Moraru.

În cea de a doua campanie electorală am participat iarăşi prin judeţul

Dâmboviţa cu echipele respective. După uciderea lui Dumitru Mija şi

Florian Popescu, student, s-a dispus retragerea noastră din campania electorală.

Pe data de 21 februarie 1938, Căpitanul dizolvă partidul „Totul pentru Ţară”, dar nu şi Mişcarea Legionară. Eram la sediul din

Gutenberg. Se prevedeau vremuri tot mai rele. În acest sens, inginerul

Clime, gândindu-se la arestările ce-ar putea surveni pe parcurs, a hotărât ierarhia conducerii „Corpului Muncitoresc Legionar” pentru viitoarea prigoană. Numeşte pe Victor Vojen, Dumitru Groza, Alexandru Pavelescu, Iuliu Suşman, Haznaş, în ordinea succesiunii,

având în vedere prigoana ce se pregătea.

În 17 aprilie 1938 este arestat la Predeal Căpitanul şi toţi fruntaşii

Micşcării. În 19 aprilie 1938 este judecat Căpitanul şi condamnat iniţial la 6 luni de închisoare. Imediat după această dată, Victor Vojen, care rămăsese în locul inginerul Clime la comanda „Corpului Muncitoresc

Legionar”, mă chemă şi-mi transmite: „trelei comanda Corpului

Muncitoresc Legionar, întrucât eu fiind cunoscut pot fi arestat mâine fi deci nu mai pot activa, conform ierarhiei stabilită de inginerul Clime”.

Îmi revenea sarcina de a răspunde de toate acţiunile şi ordinele.

Concomitent s-a înfiinţat Comandamentul Legiunii, din care făcea parte şi Horia Sima ca agent de legătură între comandament şi unităţi.

Eu am rămas la Corpul Muncitoresc, având ajutor pe Pavelescu şi din acea dată de 30 aprilie 1938 am ţinut legătura cu Horia Sima. La 23 mai

1938 a început procesul politic al lui Corneliu Codreanu. Legăturile mele cu Horia Sima le-am stabilit în sensul ca o dată pe săptămână să ne vedem în Grădina Botanică din Bucureşti, vinerea şi la o oră anumită, când avea întâlnire cu şefii celorlalte mari unităţi pe aceeaşi alee.

Cu aceste ocazii m-am întâlnit cu Victor Dragomirescu, Iordache

Nicoară de la Jtăzlefi”, Mircea Motoc de la studenţi, Lucia Trandafir şi

Titi Gâţă de la fete, târâi de la F.D.C., care veneau în ordine ierarhică.

Şeful sau înlocuitorul. Se păstra astfel legătura cu Comandamentul numai

Prin Hora Sima.

La una din întâlnirile mele cu Horia Sima (ultima), acesta mi-a trasat sarcina de a strânge cotizaţii de la „Corpul Muncitoresc Legionar” şi eventuale donaţii şi să i le aduc la data de 26 august 1938 la locul de

Întâlnire fixat de astă dată la Institutul de Medicină Legală „Mina

Minovici” (pe cheiul Dâmboviţei), la orele 9 dimineaţa. Mi-a cerut să aduc cât mai mulţi bani, fiind necesari Comandamentului.

Locuiam atunci clandestin în strada General Budişteanu, la Andronic

Cantacuzino. Strânsesem, cu chiu, cu vai, cca. 40.000 lei. Luându-mi toate precauţiile de a nu fi urmărit de cineva (periclitând şi situaţia gazdei), am plecat spre punctul de întâlnire. Când să apar la locul de întâlnire, la Institut, mai aveam câţiva paşi, apar doi civili, care mă somează, mă înşfacă şi mă urcă într-o maşină ce se găsea acolo şi mă duc la Prefectura Poliţiei Capitalei. Gândul meu era atunci, dacă nu cumva l-au prins şi pe Horia Sima, pentru că punctualitatea întâlnirii era foarte exact respectată. Eram acolo, la locul de întâlnire pe cheiul

Dâmboviţei, la exact 9 fără vreun minut, atât ca să apar pe punctul respectiv, de după colţ.

M-au percheziţionat, m-au întrebat de unde am banii, de la cine îi am, cui trebuia să-i predau. Pentru că tăceam, au început să mă bată aşa de dur, că mi-au rupt spatele, degetele, picioarele, încât eram zdrobit fizicește. Nu am vorbit nimic. M-au interogat dacă ştiu unde locuieşte

Vasile Christescu, Alecu Cantacuzino, oamenii şi unităţile de la SET

(fabrica de avioane) etc. Mi s-a întocmit un dosar şi am fost judecat, după ce în prealabil m-au dus la un spital să mă restabilesc pentru a putea sta pe picioare în faţa instanţei.

În septembrie 1938 am fost judecat şi condamnat la un an de corecţie.

Pedeapsa am executat-o la Jilava, Văcăreşti (spital) şi apoi la Chişinău.

De aici am fost pus în libertate prin 10 septembrie 1939. Eliberarea mea s-a făcut cu condiţia să mă prezint la Deva, locul de origine aparţinând judeţului Hunedoara. Trecând prin Cugir, să-i văd pe ai mei, am găsit un ordin de chemare la Regimentul 90 Infanterie Sibiu, a cărui dată de prezentare expira pe o zi. A doua zi m-am prezentat la Regimentul 90

Infanterie Sibiu şi am fost repartizat la un pluton unde am găsit pe Aurel

Călin. Aici m-au surprins evenimentele care au decurs din asasinarea lui

Armand Călinescu, din 21 septembrie 1939. Dându-ne seama de gravitatea situaţiei, am fugit din regiment împreună cu Aurel Călin.

M-am retras în Munţii Făgăraşului, unde m-am adăpostit la o cabană câteva zile, până mi-am procurat acte fictive de identitate prin Aurel

Călin şi haine civile. Deghizat, am plecat la Sibiu unde l-am contactat pe dl. Bidianu, unde am primit sprijin material şi informaţii exacte asupra situaţiei generale din ţară. Situaţia era tragică: sute de morţi. Trebuia să figurez şi eu printre ei. Eram pe listele de execuţie, dar Dumnezeu m-a salvat, în Sibiu am locuit mai multe zile, pe la Ion Halmaghi, Galaction.

Vulcu, Tatu şi la alţii, care m-au găzduit, riscându-şi viaţa pentru mine.

Pe la începutul lui octombrie 1939 am ajuns în Bucureşti. Datorită prigoanei şi terorii, chiar cunoscuţii se ferea de mine şi nu mă primeau, încât a trebuit să locuiesc într-un cavou din cimitirul Sf. Vineri.

Potolindu-se oarecum lucrurile cu noi, pentru că era în curs de desfăşurare campania germană din Polonia şi erau mulţi refugiaţi polonezi şi mare vânzoleală, am fost luat acasă la familiile Zotu, Tibi Teodorescu.

paulian şi apoi m-am stabilit la ferma Marthei Bibescu, prin contabilul Gheorghe Cornăţeanu, unde am stat toată iarna. De aici m-am reluat legăturile mele cu grupurile existente

de muncitori precum şi cu dr. Ilie

Niculescu, Gheorghe Sârbu (de la

Răzleţi”) şi Cătălin Ropală.

În primăvara lui 1940 restabilisem legăturile cu întreaga unitate a

Horia Sima, Madrid, anii 1970

(fotografie inedită din arhiva

Liviu Vălenas, Ntirnberg).

Corpului Muncitoresc Legionar” – Bucureşti şi cu celelalte unităţi legionare. Prin 13 – 14 iunie 1940 Ilie

Niculescu mi-a comunicat că Horia

Sima este în ţară şi doreşte să mă întâlnească. El mi-a realizat prima întâlnire cu Horia Sima de după arestarea mea şi până acum. Am aşteptat având toată încrederea în el.

La întâlnirea cu Horia Sima, petrecută într-o casă particulară, ne-am îmbrăţişat, m-a compătimit pentru ceea ce am suferit, zicându-mi: „Ş//W

că ai suferit din cauza mea atâta, te compătimesc, dar ai rezistat la anchetă”. Apoi m-a pus în temă, că el este în legătură cu autorităţile şi acestea i-au pus în vedere trei condiţii pentru ca să-l elibereze, întrucât era sub supravegherea lor:

1. Colaborarea cu regimul carlist.

2. Predarea de către legionari a armamentului pe care îl posedă.

2. Intrarea în legalitate, în mod special a mea.

Am acceptat şi am căzut de acord cu condiţia, ca eu, Dumitru Groza, să nu apar niciunde, fiind considerat o rezervă pentru orice eventualitate.

Mi-a mai spus, că epoca era foarte tulbure la data aceea, pentru că toţi din guvern, poliţie, armată, erau frământaţi de ceea ce se întâmplă în

Europa. Apoi Horia Sima mi-a zis să lansăm prin lumea noastră legionară, că Regele se află pe linia neamului nostru. Ca atare, avem datoria să-l apărăm cu tot devotamentul şi să facem zid în jurul lui, atâta timp cât se găseşte pe această linie.

La aceasta eu am avut o tresărire şi în prezenţa lui Ilie Niculescu arr> zis: „a facem zid în jurul Călăului, care a ucis pe Căpitan şi atâţia camarazi şi să-l apărăm? Asta niciodată! Eu nu pot avea linişte până e« «rf Căpitanul nu este răzbunat. Dar totuşi eu nu vă fac niciun fel f dificultate şi când vei hotărî să-l lichidăm, atunci îţi stau la aili Pozaţie”…

Ne-am despărţit după această scurtă primă întâlnire. La intrarea în

guvern, participarea la Partidul Naţiunii etc., eu nu am mişcat nimic, eram uluit de ce se petrecea.

Spre finele lui august 1940, îmi transmise prin Ilie Niculescu că este hotărât să acţionăm contra lui Carol al II-lea. Ne-am întâlnit în casa inginerului Veţeleanu, unde am stabilit lovitura de la 3 septembrie 1940.

Horia Sima pleacă la Braşov. Din Braşov primesc o cerere a lui Sima:

să-i pun la dispoziţie un om de cea mai mare încredere, care să păstreze legătura dintre noi (eu şi el), stabilind consemnele de regăsire cu legăturile şi orele de întâlnire.

La aceasta îl trimit pe omul de nădejde şi de încredere, Sultan Donat, pe care îl cunoscusem în închisoarea din Chişinău. îl lăsasem în închisoare când ne-am eliberat în septembrie 1939 şi venind la Bucureşti, m-a căutat. Fugise din Basarabia, în urma ultimatumului sovietic pentru cedarea Basarabiei şi Bucovinei, îmi era drag, fiind un suflet extraordinar.

Îl chem la mine şi-i zic: „Te duci la Braşov şi vei întâlni la locul X, în ziua Z, la ora D, un camarad, are semnalmentele…”, şi i le spun. îl vei recunoaşte. Evident, Donat nu cunoştea semnalmentele lui Horia Sima.

Se întâlnesc în ziua, locul şi ora stabilită conform consemnului şi Sima nu-şi spune identitatea. Sima îi dă nişte dispoziţii pentru mine şi iată cum mi le transmite Donat: „Omul pe care l-am întâlnit la Braşov mi-a spus să mă reîntorc la Bucureşti şi să-mi pregăteşti ordin de transfer de trupă din Bucureşti la Braşov, în ordin vei menţiona că sunt concentraţi (15 – 20 persoane) de la o unitate din Bucureşti, care se detaşează la Regimentul 41 de Artilerie din Braşov. Aceşti oameni pot să fie legionari din unităţile tale din Bucureşti.

Am făcut ordinul de transfer, cu un număr de cca. 20 de persoane, care vor pleca transferaţi la Regimentul 41 Artilerie Braşov şi l-am dat lui Sultan Donat, numindu-l şef al acestui lot. Donat s-a uitat la mine şi-mi spune: „Jtog insistent să pui pe altcineva în locul meu, cu acest grup”.

— De ce? întreb eu.

— Nu am încredere în omul acela la care m-ai trimis. Cu dumneata merg însă oriunde.

— Dragă, astă seară se dă lovitura contra Regelui şi acum eu nu mai pot schimba nimic! Eu plec într-un alt loc şi poate nu ne mai vedem niciodată.

Donat a plecat, îmbrăcat în uniformă de sublocotenent, ca

delegat al grupului ce-l conducea pentru transfer şi a executat ceea ce ceruse

„Necunoscutul”. Am aflat ulterior, de la oamenii participanţi, care au scăpat de acolo, următoarele:

Ajunşi la Braşov, mai repede de ora 21, Donat a mers cu oamenii ca un delegat şi au intrat într-un restaurant pentru a nu sta în drum. Le-a luat câte un pahar de vinars aşteptând apropierea orei 21. În acest timp, le-a spus că misiunea lor este să intre în regiment, că la poartă vor fi aşteptaţi de cineva din regiment, ofiţerul de serviciu va şti de acest lucru şi că acolo se va ţine un discurs incitând soldaţii şi gradaţii să iasă în

Braşov şi să ocupe toate instituţiile. La ora 21 fix oamenii conduşi de

rartea Neagră a României, 1940 – 1948

47

Sultan Donat s-au prezentat la poarta regimentului. Donat s-a dus lantinelă ca sublocotenent, ofiţer delegat, a arătat ordinul şi a cerut să

na ofiţerul de serviciu. Soldatul din gardă a chemat ofiţerul de serviciu, nând: u sosiff” cu alte cuvinte, oamenii conduşi de Donat erau aşteptaţi! A venit ofiţerul de serviciu, a luat ordinul de transfer, l-a citit, apoi a deschis poarta şi a strigat: „Foc/”... Mitraliera a început să ţăcăne, ucigând [u—] pe Donat, care era chiar în poartă, pe un student, Grigorescu şi pe Sălceanu, muncitor la STB. Unii au fost numai răniţi, alţii au fugit şi după ce ne-am întâlnit ulterior, mi-au relatat cele văzute şi petrecute la Braşov. După 6 septembrie 1940 am venit la Braşov şi am recunoscut pe Donat şi pe cei doi. Donat avea pieptul şi gâtul ciuruit de gloanţe de mitralieră, îl trimisesem eu...

Rămas la Bucureşti la 3 septembrie 1940, contra voinţei lui Horia

Sima, care urmărea să merg cu el la Braşov, am acţionat în Bucureşti cu trei echipe: una condusă de Ilie Niculescu (la postul de Radio), alta condusă de Tibi Teodorescu (la Palatul Telefoanelor) şi cu a treia, condusă de Stavri Cuţumina, ne-am îndreptat, cu mine în

frunte, spre

Palatul Regal. Totodată am organizat un grup de persoane, pentru a doua zi, care trebuiau să manifesteze prin Bucureşti şi ajungând la Palat să strige: „Jos Carol, jos călăul, trăiască generalul Antonescu!”

În seara zilei de 3 septembrie 1940, după cum stabilisem cu Horia

Sima, am pornit cu grupul pe care-l aveam spre Palat. Am pătruns în curtea Palatului, uzând de arme de foc şi aruncând o grenadă, am produs panică în paza civilă şi militară a Palatului. Concomitent, o grupă a aprins împrejmuirea din scândură care era în partea stângă a Palatului. Toate acestea au produs reacţia pazei, care a ripostat tot cu armele.

Am fost rănit la umărul stâng.

Profitând de panica pazei, m-am retras cu grupul, ieşind din curtea Palatului.

Horia Sima (al doilea din dreapta imaginii), cu puţin timp înainte de a muri, la Majadahonda. În stânga sa.

— …– r… t-arol să-l cheme pe generalul George Uscătescu, în dreapta sa Blas

Antonescu şi apoi să abdice în favoarea fiului său Mihai, numind pe Antonescu Conducătorul Statului.

Pinar şi preotul Mircea Dumitriu

(alias Boris Străjeniuc) – fotografie inedită din arhiva Liviu Vălenaş.

Nürnberg.

A doua zi, 4 septembrie

’940, au început manifestaţiile

Programate, întâi timide şi apoi din ce în ce mai intense, care cereau abdicarea lui Carol.

Acestea l-au determinat pe

Evenimentele din 1940 sunt destul de cunoscute. Accentuez că nu am condus şi nici nu am executat deţinuţii politici încarceraţi la Jilava.

Acest lucru l-am demonstrat la anchetele Securităţii şi în final în faţa justiţiei la procesul judecat de către Tribunalul Militar al Regiunii

II

Bucureşti, din 1957. Documentele se găsesc în dosarul respectiv. Pot fi verificate. Tot ceea ce se afirmă în alt fel nu corespunde adevărului.

Faptele le-am expus şi în interviuri separate, mai dezvoltate.

În perioada rebeliunii din 21 – 23 ianuarie 1941, am participat manifestând şi conducând manifestaţii, din dispoziţia lui Horia Sima, cerând guvern legionar, în organizaţia Corpului Muncitoresc Legionar, pe care am condus-o la această dată, nu a existat dezordine. Nu am avut nicio infiltrare de comunişti, aşa cum se afirmă cu diverse ocazii; toate sunt pure invenţii imaginare şi lansate de Eugen Cristescu, prin SSI.

Din 21 ianuarie 1941 nu l-am mai văzut pe Horia Sima până în

Germania, unde m-am refugiat şi eu, plecând cu un tren militar german, împreună cu Corneliu Georgescu, Nicolae Petraşcu, Viorel Trifa, Eugen

Teodorescu, Traian Puiu şi alţii.

Că aş fi dorit să fug în URSS, cum s-a afirmat în presa vremii, aş dori să fie demonstrat de cei care afirmă fără niciun temei acest lucru.

Mai clar argument de fabricare a „informaţiilor" de tot felul, care mai apoi să devină „documente istorice", nu mai poate exista. Ca să demonstrez cele afirmate, anexez xerocopii obţinute prin Crucea Roşie în 1975.

Ajuns în Germania, am fost imediat anchetat de Gestapo, la sediul din Berlin, împreună cu Viorel Trifa, ca unii care eram acuzaţi că am iniţiat şi organizat rebeliunea legionară la sugestia Moscovei, în urma anchetei şi informaţiilor culese de Gestapo, prin oamenii lui din România, acesta s-a convins de faptul că toate acuzaţiile aduse lui Viorel Trifa şi mie, erau neadevărate şi tendenţioase.

Din acest moment am fost trataţi de autorităţile germane la fel ca ceilalţi fruntaşi legionari aflaţi acolo. Apoi am fost conduşi la Berkenbruck, unde împreună cu ceilalţi 11 şefi legionari, am fost consideraţi capi. În afară de Horia Sima, am găsit acolo pe Constantin Papanace.

Vasile laşinschi, Corneliu Georgescu, Ilie Gârneaţă, Constantin

Stoicănescu, Gheorghe Dragomir-Jilava, Nicolae Horodniceanu, V.

Mihăilescu, Ilie Smultea, Traian Borobaru, Viorel Trifa. Acesta

era grupul celor 13 care, care a stat separat de restul legionarilor. La 22 iunie 1941

am ascultat la radio, cu toţii”, declaraţia de război a României contra

URSS.

Până în toamna anului 1942 lucrurile s-au derulat obişnuit, viaţa noastră fiind o semilibertate. Nu trebuia să depăşim zona delimitată, fără avizul conducerii germane, în toamna lui 1942 Horia Sima a fugit în

Italia. Cu această ocazie, am fost internaţi imediat în lagărul de la

Buchenwald, în care am stat până în februarie 1943. După această dată am fost transferaţi în lagărul de la Duchau, unde am rămas până la 30

august 1944. Urmare a evenimentelor din România, s-au produs unele schimbări şi în relaţiile noastre. Astfel, la 30 august 1944, am fost

— l formeze Horia Sima, cunoscut ulterior ca „Guvernul de la Viena”.

sarefuzat această aderare, împreună cu Constantin Papanace, Vioare

T T Ilie Gârneaţă, Mile Lefter, Nicolae Horodniceanu, Mihăilescu, nortaţi la Viena, pentru a fi cooptaţi în guvernul pe care se pregătea trans j-ormgze Horia Sima, cunoscut ulterior ca „Guvernul de la Viena”.

refuzat această aderare, împreună cu Constantin Papanace, Viorel rheo rghe Dragomir-Jilava şi alţii.

Urmare a măsurilor dictate de Horia Sima, de comun acord cu restapo-ul german, cei care nu au aderat la „Guvernul Naţional de la

Viena”, urmau să fim internaţi în lagărul de la Erlangen. Spre finele lui martie 1945> evenimentele precipitându-se, am hotărât plecarea în Italia.

Am stat acolo până în august 1945, când aflând despre amnistia generală

Hin tară pentru fapte politice şi aflând şi despre pactul încheiat între

Nicolae Petraşcu şi comunişti, am hotărât reîntoarcerea în ţară,

prin intermediul Crucii Roşii.

Sosit în ţară împreună cu Titi Teodorescu, m-am prezentat la organele oficiale, unde am mărturisit că fusesem condamnat, în contumacie, de către Ion Antonescu. Peste tot ni s-a replicat că această problemă nu-i interesează şi mi-au întocmit actele legale. Apoi m-am angajat la o fermă în Mogoşoaia, unde mi-am câştigat existenţa până în

15 mai 1948. Atunci am fost arestat de Securitate şi anchetat la LJranus.

Rahova, Malmaison şi apoi depus la Jilava, unde am stat în celula zero, a condamnaţilor la moarte. Din Jilava am fost transferat la Aiud, în 27

octombrie 1950, unde am stat până în 18 aprilie 1964. Anexez adeverinţa nr. 342 din 12 aprilie 1994 a închisorii Aiud.

Din închisoarea Aiud am fost transferat la Bucureşti şi judecate sentinţele din 1941, de către Tribunalul Militar al Regiunii II Bucureşti.

Am fost condamnat la muncă silnică pe viaţă prin sentinţa nr. 178/1957.

În 1964, la 30 august, am fost pus în libertate. Mi s-a fixat domiciliul obligatoriu în Hunedoara şi am fost angajat la Combinatul Siderurgic

Hunedoara, până la pensionare. Nu am mai părăsit niciodată Hunedoara.

Cele publicate în revistă, Jdagazin Istoric", nr. din ianuarie 1994, de către Cristian Troncotă, cele afirmate la TVR de unii ca: Cristian

Popişteanu, Ion Scurtu, V. Ionescu, cele scrise de Aurel Simion în

Jtegimiil politic din România, în perioada septembrie 1940-ianuarie

1941", cele publicate de Gheorghe Buzatu în frocesul lui Corneliu

Codreanu", cele afirmate în ziare ca România Liberă" din 15 ianuarie

1996 de V. Alexa, referitor la persoana mea, nu pot fi considerate ca adevăruri istorice, fără verificarea autenticităţii lor. Consider toate aceste

Informaţii" drept calomnii grosolane, necorespunzând adevărului istoric.

Dosarul meu de la Tribunalul Militar al Regiunii II Bucureşti, privind

Procesul meu din 1957, le stă la dispoziţie.

Nu am fost comunist şi nu am cunoscut niciodată pe comunistul

„Anait Bogăţoiu şi nu am introdus comunişti în Mişcarea Legionară.

Ani participat activ la ea, cu tot sufletul, iubind dreptatea, ţara, neamul

? * pe Căpitan, dar mai presus de toate adevărul şi pe Dumnezeu. Nu

„T fost niciodată în UJtăă şi niciodată agent KGB.

După ce mi s-au citit cele de mai sus, dictate de mine, le-am semnat cu mâna proprie, filă de filă, confirmând astfel conţinutul lor, pentru autenticitate, întrucât nu mai văd, ca să pot citi şi scrie.

Las în seama lui Dumnezeu să ne judece El, pe mine şi pe acuzatorii denigratori ai mei. Aştept ca El să dea adevărata sentinţă, care va fi fără recurs şi apel.

Hunedoara, 24 ianuarie 1966

Dumitru Groza

martori:
Mircea Tarcea, preşedintele AFDPR, filiala Alba
Nicolae Itul, fost deţinut politic
Anexe:
1. Xerocopie, document, erviciul Internaţional de Cercetări
2. Xerocopia traducerii în limba română
3. Xerocopie adresată de expediere din Germania
4. Xerocopie dovadă detenţie de la închisoarea Aiud

„Dosar Horia Sima”.

O nouă carte despre Horia Sima, Comandantul Mişcării Legionare

Aşa cum anunţă şi titlul, acest volum constă dintr-o serie de documente furnizate din arhiva SRI, şi care sunt apoi comentate. Prin provenienţa documentelor, autorii principali ai volumului de faţă sunt serviciile secrete ale timpului.

De la început ţin să precizez că nu sunt istoric şi nici nu am

intenţia să fac o critică acestei cărţi. Dorinţa mea este doar să ofer unele lămuriri necesare pentru înţelegerea justă a unor evenimente din trecutul Mişcării

Legionare.

Îmi revine această obligaţie deoarece am trăit din cea mai fragedă tinereţe istoria Mişcării Legionare, odată cu ea, şi i-am cunoscut îndeaproape trecutul. Am fost printre apropiaţii lui Horia Sima încă de pe când era şeful Regiunii Banat şi, după sosirea lui la Berlin, i-am cunoscut acţiunile, ca şi motivele care le-au determinat, atât pe cele din ţară, cât şi pe cele din exil. Acuzaţiile aduse lui Horia Sima pe plan politic au survenit din neînţelegerile multora din acţiunile sale, a căror motivaţie ieşea din comun. Proiectele lui Horia Sima luau în calcul nu numai datele prezente ale acţiunii în curs, ci prevedeau eventualele consecinţe, care trebuiau să pregătească noi acţiuni, după cum prevedeau şi efectele lor în viitorul îndepărtat. Ne aşteptăm din partea adversarilor la cele mai năstrușnice explicaţii pentru acţiunile lor, dar când cercetători neutri găsesc „puncte negre”, ne simţim vinovaţi că nu am făcut destul

1. Până la data trimiterii spre tipografie a cărţii, nu ne-au parvenit încă aceste anexe, care însă au fost publicate în presa din România.

pentru ca cercetarea lor să fie cât mai aprofundată. Rândurile ulterioare încearcă să identifice cauzele unui astfel de rezultat.

O cercetare cu adevărat obiectivă a trecutului Mişcării Legionare sau numai a unor episoade din el, nu va reuşi să satisfacă intenţia propusă dacă:

a) nu sunt cercetate consecinţele fiecărei acţiuni în parte, atât asupra ţării, cât şi asupra Mişcării.

b) nu este identificată provenienţa documentelor avute la dispoziţie.

Dacă aceste documente provin din Arhivele Statului sau chiar din arhivele serviciilor secrete, atunci ele trebuie relativizate.

Se cunoaşte că oricine se interesează că, începând cu naşterea ei.

Mişcarea Legionară a fost duşmănită, defăimată continuu, persecutată, lovită de abuzuri de stat şi de asasinate, până la

masacrare în masă din partea tuturor guvernanţilor care s-au perindat la cârma ţării (cu excepţia a patru luni în 1940). Este evident că şi toate documentele româneşti despre ea sunt opera acestor guverne şi ale organelor lor statale, astfel că ele nu pot reda decât o relatare influenţată, chiar şi involuntar, de aversiunea lor. Mai rău, unele servicii speciale (Eugen Cristescu.

Securitate), în ura lor faţă de Mişcarea Legionară – afirmată deschis şi repetat – nu s-au oprit de la falsificări în documentele aflate în păstrarea lor. De aceea, toate aceste documente chiar şi atunci când ele nu ascund sau falsifică adevărul în mod grosolan, nu pot fi luate în consideraţie fără un grad de rezervă, în funcţie de problema la care se referă. Această situaţie anormală face imposibil oricărui istoric să intervină cu metode obişnuite de cercetare pentru un studiu obiectiv despre Mişcarea

Legionară. Pentru a reuşi, el ar trebui să facă un efort apreciabil de detectiv, care ar cere timp şi cercetare foarte extinsă, constând din lectura comparativă a întregii memorialistici legionare, din informarea despre autorii ei şi din transpunerea proprie în ambientul de ansamblu al timpului respectiv, pentru ca apoi toate informaţiile astfel obţinute, inclusiv cele din documente, să fie supuse fără preconcepţii unei analize critice, care să separe realitatea de neadevăr şi de fabulaţie. Numai astfel poate ieşi adevărul la lumină.

După aceste consideraţii necesare, voi trece la cartea sus-amintită.

Ea este compusă din două segmente, ultimul fiind o evaluare a celui dintâi – care conţine numai documente puse la dispoziţia autoarei, Dana

Beldiman, de către SRI. Majoritatea lor nu se referă la Horia Sima, ci servesc numai la crearea unei anumite atmosfere, în schimb dintre acele documente care îl privesc şi care ar fi trebuit să acopere multiplele sale acţiuni şi activităţi, începând cu arestarea lui la Clopodia (22 mai 1940)

Ş până la proclamarea lui ca Şef al Mişcării Legionare (6 septembrie

1940), sunt prezente relativ foarte puţine, iar documentele cele mai

„Nportante pentru înţelegerea corectă a acţiunilor lui Horia Sima lipsesc total. Cum am amintit, al doilea segment al cărţii este un

„studiu

Wtroductiv” al cărui autor este Gheorghe Buzatu, eminentul istoric ieşean.

52 LWIU VĂLENAS

cunoscut pentru preocuparea domniei sale în materie. Cum d-na

Beldiman nu comentează documentele prezentate, acest studiu reprezintă de fapt o evaluare a documentelor, urmată de concluzii. Cu toată intenţia vizibilă de obiectivitate, dar având la dispoziţie numai unele documente discutabile, în timp ce trei documente de maximă importanţă lipsesc, şi neacordându-i acestui fapt suficientă importanţă, dl. Buzatu era de la început condamnat să nu poată lămuri corect rolul jucat de Horia Sima în această perioadă. Dacă ar fi avut în faţă următoarele documente:

a) convorbirea Ghelmegeanu-sima, b) răspunsul trimis de Horia Sima lui Carol, din 2 mai 1940, c) Manifestul lui Horia Sima din l septembrie 1940, domnia sa ar fi înţeles care a fost firul conducător al comportamentului lui Horia Sima, numai aparent derutant, şi, ca o consecinţă, sentinţa domniei sale ar fi fost alta. Pentru susţinerea celor afirmate voi reda citatele semnificative din cele trei documente care ar fi trebuit să se afle în JDosar Horia Sima”.

La întrebarea lui Ghelmegeanu de ce a venit în ţară, Horia Sima răspunde că „a venit ca să împiedice prin orice mijloace – revoluţie, atentat – dacă altfel nu e posibil, continuarea politicii externe funeste de până acum ale cărei consecinţe vor fi tragice, atât pentru ţară, cât şi pentru Rege”. Acest răspuns nu a fost o bravadă care să-i asigure un avantaj la ancheta ce urma să vină, ci reda exact decizia luată de grupul legionar de la Berlin, care nu mai vedea altă soluţie pentru salvarea ţării de gravele consecinţe la care o expunea politica externă a regelui Carol, ţinând România în alianţe militare cu toţi adversarii Germaniei – a cărei putere militară în centrul Europei era de neînvins, însărcinat cu execuţia acestei grave decizii, Horia Sima şi-a ales încă 17 camarazi voluntari pentru jertfa supremă, luându-le jurământul şi începând cu toţii pregătirile de plecare, în aşa fel încât să nu afle Gestapoul, care l-ar fi arestat.

Hitler sprijinindu-l pe Carol pentru a-l putea şantaja economic. Din discuţiile cu misiunile trimise de Carol, Horia Sima a aflat de destinderea începută, dar a înţeles că prin destinderea cu Mişcarea

Legionară Carol caută să adoarmă vigilența lui Hitler la politica sa externă duplicitară.

De asemeni, el a mai înțeles că datorită destinderii ar mai exista o șansă de a-l determina pe Carol să schimbe alianțele, alta decât revoluție sau asasinat, ambele destul de riscante și putând chiar provoca o intervenție sovietică. Această alternativă este redată în ultimul paragraf din răspunsul trimis regelui de către Horia Sima la 2 mai 1940, document care ar fi trebuit să se afle ta, JJosar". îl redau întocmai: „J>pentru că se face apel la patriotismul nostru, la realizarea unei unități supreme în momentul actual de primejdie extremă, răspundem că exprimarea sentimentelor de loialitate nu va întârzia să se produsă cu toată sinceritatea, în ziua când vom avea certitudinea că România a înțeles să își realizeze destinul ei istoric, mergând alături de puterile biruitoare ale Axei".

Pentru Horia Sima, singura salvare a României de a nu fi pusă pe masa de operație era aderarea la Axă cât mai urgent și înaintea Ungariei și Bulgariei pentru a le putea bloca revendicările lor teritoriale. Această

rtea Neagră a României, 1940 – 1948

53

J

Pașaportul austriac al lui Josef Zimmermann, pe care urma să să-l folosească la nevoie Horia Sima

(Arhiva Liviu Vălenas, Nürnberg).

aderare însă trebuia să o facă regele Carol care, deși ținea la vechile alianțe, era îngrijorat de succesele militare ale lui Hitler și dăduse semne de intimidare (livrările de petrol și alimente); chiar și destinderea cu

Mișcarea Legionară a avut loc din același motiv. Având convingerea că, exploatând cu abilitate această intimidare, numai el cu Mișcarea

Legionară din țară îi poate determina pe Carol să înțeleagă momentul.

Horia Sima a hotărât să plece în țară însoțit de 5 camarazi, pentru rest neajungând mijloacele.

Horia Sima a avut ghinionul să fie arestat la intrarea în ţară. Simţind şi având apoi şi confirmarea că este văzut (cu totul fals) ca „emisar al lui Hitler”, şi-a dat seama că depinde numai de el dacă va putea convinge pe Rege de bunele sale intenţii ca să poată ajunge la dânsul. Ştiind că fiecare cuvânt al său va fi studiat de întreaga camarilă, Horia Sima a făcut un enorm efort de a-şi stăpâni resentimentele şi a-şi controla fiecare răspuns. „Divulgările” lui Horia Sima despre „intenţia” grupului de la

Berlin şi despre contactele politice ale acestuia nu au fost decât ceea ce el ştia că este deja cunoscut la Bucureşti (se ştie cum). Iar a-l lăuda pe

Căpitan faţă de cel care l-a asasinat, ca şi a vorbi de rău despre Lupeasca, ar fi compromis definitiv planurile sale.

După lungi şi numeroase interogatorii a fost pus în libertate şi după ce a mai dat un examen de credibilitate a fost în sfârşit primit de Carol.

Această audienţă, ca şi celelalte, au fost desigur, dacă nu înregistrate, cel

Puţin rezumate şi arhivate. Nici aceste documente foarte importante nu se află ta, >osar”.

Nu voi intra în amănuntele acestei tulburi perioade de timp, ci mă voi limita numai la acele episoade care, prin vizibila lor inconsecvenţă, au produs nedumeriri, împiedicând multora evaluarea corectă a acţiunilor

ui Horia Sima.

Prima întrebare care se impune este: în ce calitate Horia Sima a expus Regelui un plan de acţiune privind Mişcarea, susţinut în toate cele

Patru audienţe, precum şi din ce motive a socotit Regele necesar să-l

asculte şi, deşi avea alte intenţii, să-i lase impresia că-i aprobă planul.

Reputaţia lui Horia Sima ca „om al Berlinului”, cât şi opinia unor fruntaşi legionari că fără el reuşita „destinderii” nu este posibilă, l-a determinat pe Rege să-l cheme în ţară, iar când a căzut prizonier, să-l menajeze.

După ce a verificat că Horia Sima vrea sincer să-l ajute ca să poată realiza „destinderea” de care avea nevoie, la fel ca şi de concesiunile economice, pentru diminuarea presiunii germane, l-a primit în audienţă şi i-a ascultat curios propunerile, lăsându-i impresia că îl aprobă. Când

Regele a primit, cum era convenit, „apelul” către legionari de a se înscrie în Partidul Naţiunii, semnat – primul pe listă – de prof. Ion Z. Codreanu, apoi de Horia Sima şi de toţi fruntaşii legionari, el s-a convins că numai

Horia Sima reprezintă Mişcarea Legionară.

Ca urmare a retragerii ruşinoase din Basarabia şi Bucovina de Nord, critica la politica externă a Regelui crescând, acesta a vrut să arate ţării şi Berlinului că va avea un guvern în care este prezentă şi Mişcarea

Legionară, numindu-l pe Horia Sima, fără a-l întreba, într-o poziţie minoră în guvernul Tătărescu. Văzând că Regele nu a înţeles gravitatea situaţiei în care el şi ţara se află, Horia Sima şi-a dat demisia din guvern şi a cerut o nouă audienţă. Din nou i-a făcut Regelui o lungă expunere despre necesitatea urgentă a unui guvern legionar care, intrând în Axă, să poată cu succes combate pretenţiile Ungariei; după care i-a transmis din partea guvernului german importanta comunicare cu care îl însărcinase un membru al Ambasadei germane. Regele, surprins să constate că legăturile lui Horia Sima cu Berlinul sunt mult mai puternice decât le credea, putându-i fi chiar un adversar puternic, s-a arătat foarte receptiv, promiţând că va face tot posibilul pentru o apropiere de Axă. Ca urmare.

Regele a numit guvernul Gigurtu cu M. Manoilescu la Externe, ambii prieteni ai Germaniei, respectiv al Italiei, şi numind iarăşi, fără să-i întrebe, trei legionari: Horia Sima, Vasile Noveanu şi Augustin Bidianu în poziţii secundare în guvern. Nu era soluţia aşteptată de Horia Sima şi, când a mai constatat că fiecare ministru nu poate fi decât executant al deciziilor Palatului, el a cerut a treia audienţă, în care i-a demonstrat

Regelui că deşi soluţia Gigurtu este un pas înainte, totuşi, după informaţiile sale, soarta Ardealului urmând să se decidă foarte curând, numai un guvern de esenţă legionară şi cu toată libertatea de acţiune poate înfrunta enormele pretenţii ale Ungariei. Transfigurat de ură, Regele

I-a concediat. Din acel moment, Horia Sima s-a convins că Regele nu vrea să renunţe la alianţele sale, iar destinderea şi un guvern cu legionari aveau dublu scop: să facă şi Mişcarea Legionară responsabilă de pierderi de teritorii, blocând astfel critica internă, iar extern să-şi asigure tolerarea de către Berlin, până ce soarta războiului se va schimba, înţelegând acum întreaga strategie a Regelui, Horia Sima şi-a prezentat demisia din guvern

— Nefiind urmat de ceilalţi doi camarazi – el s-a decis pentru a doua alternativă din planul avut când a plecat spre ţară, îndepărtarea lui Carol de pe tron, şi cât mai urgent, pentru ca România să nu aibă soarta

Poloniei. Pentru liniştea camarazilor, Horia Sima a făcut publică demisia sa cu motivele ei dar, conştient fiind că tot ce face şi spune ajunge imediat la Rege, a omis fiecare cuvânt ce ar fi putut mări supărarea Regelui

provocată de demisia sa şi de publicarea ei. Din aceleaşi motive, de a-i arăta Regelui că el este gata de a servi Tronul, atunci când Regele va dori, Horia Sima a reînceput campania – neglijată între timp – de a convinge pe legionarii din Capitală şi pe cei aduşi din provincie ca să intre în Partidul Naţiunii, având astfel şi ocazia de a verifica şi completa

— În cel mai mare secret – grupele de legionari care trebuiau, la semnalul dat, să intre în acţiune. Concomitent, el – fiind ministeriabil – a avut o lungă serie de contacte cu tot felul de personalităţi politice, economice etc., cu care a discutat pericolele ce pândesc ţara, adăugând de fiecare dată – pentru urechile Regelui – refrenul: „feste deosebirile de opinii pe carele. avem – eu dorind un guvern legionar – Maiestatea Sa.

Regele, rămâne, în gravele împrejurări actuale, garantul unităţii şi al continuităţii statului român”.

La 16 august 1940, deşi se afla angajat în pregătirea revoluţiei, Horia

Sima însoţit de doi întemeietori ai Mişcării, Radu Mironovici şi Corneliu

Georgescu, şi de profesorul Traian Brăileanu, se duce la Rege în audienţa aranjată de Ambasada germană. Regele a fost amabil cu ei, dar n-a cedat cu nimic de la poziţia sa. Cu toate că nu cunoşteau acţiunea lui Horia

Sima, cei trei fruntaşi au rămas convinşi că o înţelegere între Mişcarea

Legionară şi Rege nu este posibilă.

„Dictatul de la Viena", prin care Ardealul de Nord era anexat

Ungariei, a provocat o indignare generală în toate straturile populaţiei.

Ştiind că nu se poate opune, Consiliul de Coroană l-a acceptat. Pentru

Horia Sima „Dictatul" era numai scadenţa întregii politici externe şi interne a regelui Carol şi deci a venit timpul să răspundă. La 3 septembrie

1940 a fost afişat în toată ţara, dar mai ales în Capitală, Manifestul revoluţiei naţionale" semnat de Horia Sima, prin care îl acuza pe Rege

<yermăsigungsausweis" al lui Josef Zimmermann, ajuns în posesia lui Horia Sima (Arhiva Livhi Vălenaş, Nürnberg).

de toate nenorocirile ce s-au abătut asupra ţării şi a cerut abdicarea lui.

Cum nici acest document important nu se află la „Dosar", voi reda câteva fragmente mai semnificative: „... Rezultatul acestei politici infame, al cărei final nu putea fi decât prăbuşirea, a ajuns astăzi la sfârşitul tuturor erorilor: destrămarea internă, izolarea externă, iar pământul patriei sfâşiat la nord şi la sud, la răsărit şi apus. Cine este vinovat?

Regele a declarat repetat că politica externă îi aparţine exclusiv... După arestarea şi eliberarea mea, în faţa gravei ameninţări din afară, am oferit Regelui o ultimă şansă de salvare... Mi-am luat angajamentul, în schimb, să garantez Tronul şi Dinastia... Am acceptat şi anumite situaţii care însemnau o scădere în prestigiu pentru mine şi Mişcarea noastră, tot din dorinţa de a da Regelui posibilitatea să

înţeleagă momentul politic şi să se sprijine pe noi. Nu am fost ascultat! Astăzi, când dezastrul ţării este îngrozitor de mare, când puterea statului este fărâmiţată, când un întreg popor nevinovat e azvârlit în cea mai neagră deznădejde, lovit, umilit şi batjocorit, când anarhia cea mai cumplită ne ameninţă, când foametea bate la uşă şi când toată lumea indică pe vinovat, Garda de Fier e silită să părăsească atitudinea ei de largă înţelegere faţă de Rege şi să-i ceară singurul act patriotic ce i-a mai rămas, singura şi ultima datorie: să abdice. E strigătul unanim al ţării.

Voinţa totală a unui popor".

În acelaşi timp (3 septembrie), grupurile legionare de acţiune au trecut la atacul clădirilor publice programate în mai multe oraşe strategice, inclusiv în Capitală, iar echipele legionare au antrenat pretutindeni o populaţie care a văzut în sfârşit ocazia de a-şi descărca toată nemulţumirea înăbuşită de teroarea dictaturii regale, prin manifestaţii de stradă neîntrerupte, şi cerând abdicarea tiranului.

Chiar dacă ocuparea clădirilor în cele trei oraşe programate nu a reuşit complet, impactul acţiunii asupra populaţiei de a participa la demonstraţiile de protest a fost decisiv. Astfel că în timpul record de două zile şi o noapte, revolta iniţiată de Horia Sima a măturat de pe tron pe Carol, tiranul sângeros, care asasinase floarea tineretului român. La numai douăsprezece ore după abdicarea lui Carol, „Forul Legionar", adunat (6 septembrie 1940, orele 18) la colonelul Zăvoianu, îl proclamă pe Horia Sima ca urmaş al Căpitanului şi Şef al Mişcării Legionare, drept recunoaştere a uluitoarei sale performanţe, ca din situaţia de prizonier şi condamnat la moarte de Carol să reuşească în numai trei luni ca să-l

alunge de pe Tron şi din ţară. De altfel, chiar şi înainte de revoluţie era privit de legionari ca fiind de fapt Şeful Mişcării. La 31 august 1940, un

„Apel" semnat de 48 fruntaşi legionari, care îl considerau ca Şef, cereau tuturor să-l recunoască.

Stuttgart, octombrie 2000

Mircea Dimitriu

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948 $7

Scrisoare de demisie adresată de către Horia Sima lui Ion Gigurtu

Domnule Prim-Ministru, v < >... >e

Am acceptat să intru în guvernul constituit de Excelenţa Voastră – în urma înaltei dorinţi a M.S. Regelui – considerând că el va reprezenta în chip sincer o nouă orientare în politica internă, iar pe plan extern o atitudine intransigentă pentru oricine ne-ar ameninţa frontierele.

În primul Consiliu de Miniştri am afirmat limpede că acest guvern s-a încărcat de răspunderi istorice, că nu se poate asemăna unui guvern obişnuit, că poate să deschidă o epocă nouă în istoria noastră sau să aducă prăbuşirea definitivă, iar în întrevederile avute cu Excelenţa

Voastră mi-am arătat nedumerirea faţă de politica de cesiuni teritoriale al cărui partizan sunteţi, în contradicţie cu ceea ce generaţia tânără şi fosta Mişcare Legionară nu poate accepta şi la a cărei răspundere cutremurătoare nu poate fi asociată. Pe plan intern mi-am exprimat convingerea că primejdia comunismului nu poate fi biruită decât cu armele ei proprii, rezolvarea problemei sociale şi muncitoreşti şi am cerut ca aparatul de Stat să vegheze cu toată severitatea ca acest pericol să nu se întindă.

După câteva zile de la constituirea lui, aceeaşi nesiguranţă şi şovăire stăpâneşte în toate domeniile vieţii de Stat. Se pregătesc alte sacrificii teritoriale şi, de astă dată, un guvern cu nume naţionalist va suporta blestemul neamului întreg. Nu există nici cea mai slabă reacţie în vederea unei rezistenţe – fie şi pe plan politic – şi nu se văd nicăieri semnele acelei ofensive de apărare a ţării, pe care o aşteaptă lumea întreagă.

Pe plan intern se tinde la o bolşevizare lentă, cu concursul tacit al aparatului de Stat: înarmarea comuniştilor şi a evreilor, fonduri masive pentru agenţii Moscovei, azvârlirea muncitorimii în stradă de către patronii evrei şi aţâţarea lor contra Statului Român. Aparatul de Stat şi astăzi se ocupă numai de foştii legionari, uitând că ce garantează astăzi liniştea şi ordinea în ţară, lăsând în schimb totală libertate tuturor agitatorilor şi aventurierilor, în faţa acestei situaţii grele, guvernul prezidat de Excelenţa Voastră, este complet descoperit: nu se bucură de încrederea poporului, iar străinătatea îl consideră ca o formulă cu totul

Provizorie.

Originea răului stă în însăşi compoziţia lui: lipsit de unitate şi de o concepţie comună de lucru, naţionalist în aparenţă, iar în fond rămânând

Pe vechea linie politicianistă, acest guvern nu poate decât să adâncească naosul existent. Naţiunea română nu se lasă înşelată. Ea doreşte un guvern sincer naţionalist, care în vremurile tragice de astăzi, să ştie că vorbeşte în numele poporului şi are întreaga lui aprobare, căci în numele naţionalismului nu putem pierde şi trupul ţării şi sufletul naţiei.

Domnule Prim-Ministru;

Generaţia noastră şi fosta Mişcare Legionară declină răspunderea greşelilor trecutului şi nu înţelege să-şi asume vinovăţii, care nu-i aparţin, dar această generaţie este hotărâtă să-şi pună pieptul şi sufletul pentru salvarea ţării.

Ea rămâne mai departe strâns legată de Suveranul ei, Regele Carol al II-lea, şi aşteaptă cu toată încrederea cuvântul Lui regesc.

În consecinţă, Domnule Prim-Ministru, vă rog să primiţi demisia mea irevocabilă şi definitivă din guvernul prezidat de Excelenţa Voastră, de la Ministerul Cultelor şi Artelor.

Mulţumindu-vă pentru încredere, vă rog să primiţi exprimarea consideraţiunii mele.

Horia Sima – Sâmbătă, 6 iulie 1940

Circulara lui Nicolae Pătraşcu

CIRCULARĂ

LEGIONARI DINLĂUNTRU ŞI DIN AFARA ÎNCHISORILOR.

Mişcarea Legionară a luat naştere pe pământul românesc şi din zbuciumul sufletului românesc de a rezista decadenţei morale care zguduia neamul nostru după sfârşitul războiului mondial şi a continuat să existe şi să se dezvolte ca o necesară înfruntare a crizei morale care a bântuit viaţa publică a României până în prezent.

Gândul care stăpânea pe făuritorul Mişcării Legionare era să redeştepte ceea ce se mai găsea bun în fiecare om, pentru ca mai apoi, prin practicarea virtuţilor creştine, să ofere neamului un om nou şi statului un cetăţean corect, care să fie instinctiv refractar egoismului lipsit de frâna morală, ce constituia criteriul de viaţă, atât în cadrul colectivităţii naţionale şi statale, cât şi în raporturile de la om la om.

Această concepţie fundamentală a Mişcării Legionare pornea din dragostea faţă de neamul românesc şi era mânată de dorinţa fierbinte de a-i crea o soartă mai bună pe pământul strămoşilor noştri.

În luptele şi străduinţele nostre pentru această lume nouă, mai bună şi mai dreaptă, am avut parte de suferinţe fără seamăn, pornite atât din partea acelora care s-ar fi aflat în opoziţie cu concepţiile şi metodele noastre de viaţă şi de luptă, cât şi din partea acelora care nu s-au

preocupat niciodată să ne cunoască adevărata structură intimă și gândul

de curăţenie şi de idealism care a animat permanent elitele sufletului legionar.

Acelaşi egoism şi aceeaşi neînţelegere, care ne-a urmărit în vremea de pace dintre cele două războaie, ne-a aruncat şi în ultima şi cea mai prelungită prigoană. Ea a fost opera conducătorilor regimului trecut şi a puterii străine, care împreună, au văzut în noi apărătorii independenţei Mişcării noastre, ceea ce constituia în fond apărarea independenţei statului român pe plan politic, economic și spiritual.

Suferinţele morale şi fizice din temniţele şi lagărele din ţară şi străinătate şi totodată sistematica acţiune publică de denigrare a credinţei noastre şi de compromitere a demnităţii luptei legionare, au chinuit sufletele noastre ale tuturor, au mişcat şi cele mai împietrite inimi româneşti şi au impus stilul luptei legionare aprecierii oricărui om corect.

Aceste suferinţe s-au abătut asupra unor luptători care, în tot zbuciumul vieţii lor, n-au fost preocupaţi decât de grijă şi de binele semenilor şi al neamului lor.

Ţelul final şi permanent al acţiunii noastre a constat în înfăptuirea unei revoluţii morale pentru a crea dintr-un individ izolat şi indiferent de soarta altora şi uneori, chiar faţă de a lui proprie, o forţă omenească în serviciul colectivităţii româneşti. Latura politică în lupta legionară a fost o preocupare cu totul secundară faţă de primatul

educaţiei de transformare a omului.

Acum, când poporul român se zbate în lipsuri materiale şi morale, lăsate de război, şi în zbuciumul de a-şi croi un drum de refacere economică şi de redresare sufletească, atenţia noastră trebuie îndreptată îndeosebi asupra problemei a doua: redresarea sufletească a poporului român.

Cât priveşte problema politică a ţării noastre, ea rămâne să fie rezolvată de organizaţiile politice în acţiune, de azi şi de mâine, cărora le dorim şi le urăm o activitate cât mai rodnică şi un suflet cât mai umanitar şi mai înţelegător în rezolvarea problemelor capitale ale

României.

Legionarii suferinţelor de alaltăieri, de ieri şi de azi, suferinţele purtate nu pentru interese individuale şi egoiste, vin din nou în faţa poporului român şi a conducătorilor lui, precum şi în faţa popoarelor conducătoare ale lumii, şi le înfăţişează dorinţa şi hotărârea lor de pace

Şi înţelegere. Voim să punem şi noi contribuţia noastră de muncă sincera la temelia României de mâine, în măsura în care ne va fi îngăduit de tâmp şi de înţelegerea oamenilor.

Niciunul dintre legionari nu trebuie să se gândească şi nu se va gândi n-ci măcar o clipă, a urmări situaţii şi interese personale, exploatând

Propriile lor suferinţe, ale camarazilor de azi, şi mai mult decât atât, sângele morţilor noştri; căci să nu uităm că faţă de ţară şi de neam nu avem decât datorii. Bucuria, ca şi mângâierea noastră, pentru toate câte le-am îndurat, va fi deplină atunci când idealurile pentru care am luptat.

vor fi înfăptuite în folosul poporului nostru, chiar dacă noi nu vom putea participa la această muncă.

Ca urmare a acestei atitudini, ce manifestă structura noastră intimă, legionarii vor trebui să păstreze o poziţie de respect şi lealitate faţă de autoritatea de stat, iar faţă de organizaţiile politice româneşti, vor trebui să respecte în ele ceea ce au şi fac bun şi folositor pentru viitorul ţării noastre. Noi trebuie să fim elemente de pace şi bună-cuviinţă şi ne vom feri cu toată stricteţea de a crea sau de a mări animozităţi şi aşa destul de pronunţate şi de dăunătoare vieţii publice

a României.

Atitudinea de acum a legionarilor se întemeiază pe principiul fundamental al doctrinei noastre, în dragostea neţărmurită faţă de poporal român, care a constituit singurul obiectiv al credinţei şi practicii legionare, şi pe care îl dorim un neam creştin în raport cu Dumnezeu şi cu rostul vieţii şi un neam corect şi leal înăuntrul său şi în raport cu toate celelalte popoare.

Şi, totodată, atitudinea de acum se înscrie pe linia de slujire jertfelnică a drumului pe care se orientează Ţara Românească în mersul ei istoric, căci oricine – legionar sau nu, român sau nu – trebuie să recunoască, în chip corect, aportul de linişte pe care noi l-am adus în desfăşurarea evenimentelor petrecute în ultima vreme.

Legionarul este nezdruncinat în credinţa sa că idealurile ce au însufleţit lupta şi atitudinea lui: dragostea de neam, dorul unei lumi mai bune şi setea de dreptate, rămân permanent valabile, căci sunt identice cu cele ce au animat pe toţi idealiştii popoarelor lumii.

6 august 1945.

Comandant legionar general – Nicolae Petraşcu

fu

Abdicarea lui Carol al II-lea

Convorbire cu Mircea Dimitriu

Mircea Dimitriu s-a născut la 13 martie 1913 la Panciu, în fostul judeţ Putna, din părinţi români, de profesie viticultori. Şi-a făcut liceul, mai întâi la „Unirea” din Focşani, apoi la „Gheorghe Lazăr” din Bucureşti şi l-a terminat la „Papiu Ilarian” în Tg. Mureş, unde a luat şi diploma de bacalaureat. A urmat, din 1932, Politehnica din Timişoara, până în 1938, când în urma represiunii dezlănţuită împotriva Mişcării Legionare de către Carol al II-lea, a fost nevoit să se refugieze în Germania. După un an de practică într-o fabrică, s-a înscris la Politehnica din Berlin-Charlottenburg, luând-o de la început, nereuşind să obţină recunoaşterea anilor studiaţi în România. Concomitent, a urmat cursurile de la 4 ussenwissenschafliche Fakultät”. În timpul statului naţional legionar a rămas la

Berlin, unde a condus grupul de legionari, care se mai afla acolo.

Aflând de decizia lui Hitler, de a-l sprijini pe Antonescu contra lui Sima, a plecat de urgenţă la Bucureşti spre a-l înştiinţa pe Horia Sima, ajungând tocmai în ajunul puciului din 21 – 23 ianuarie 1941. Fiind urmărit în vederea arestării, s-a ascuns câteva luni în România, apoi a reuşit să fugă din ţară, ajungând din nou la Berlin. Aici nefiind internat, ca majoritatea legionarilor, s-a ocupat de legătura dintre legionarii încă liberi din ţară şi Horia Sima, care era internat, în acelaşi timp şi-a continuat studiile, dar pe care nu le-a mai terminat, din cauza arestării de către Gestapo în

1942 la Paris. Arestarea s-a produs la ordinul personal al lui Ribbentrop.

La Paris a fost încarcerat în închisoarea „Cherche-Midf\ transferat nu după mult timp la Spandau, apoi la sediul Gestapoului din Berlin, pe urmă internat, împreună cu restul studenţilor legionari din Berlin, în lagărul de concentrare de la Buchenwald.

După eliberarea din lagăr, la 23 august 1944, a luat parte la guvernul de la Viena, condus de Horia Sima, unde a îndeplinit funcţia de ataşat de presă, în urma capitulării Germaniei, se refugiază în Bavaria, unde lucrează ca slugă la un ţăran, numai pentru mâncare şi adăpost. Ajunge aPoi în Italia, la Roma şi Aversa, unde era un lagăr britanic pentru refugiaţi. De acolo este trimis de Horia Sima la Salzburg, ca să coordoneze activitatea legionarilor din Austria şi Germania Occidentală, unde se organizaseră, mai peste tot, „Comitetele româneşti”.

Când franco-americanii au propus în 1949 Mişcării Legionare o colaborare ofensivă, pe plan militar, în România, primeşte ordin de la

Horia Sima, să se ocupe, împreună cu Mircea Muşetescu, de conducerea, din partea Mişcării Legionare, a acestor operaţiuni. După sfârşitul colaborării cu franco-americanii, în 1954, se angajează în Germania

Occidentală, într-o fabrică de aparate de radio şi apoi într-una de maşini unelte, mai întâi la planificarea producţiei şi ulterior în departamentul electric. La ieşirea la pensie, în 1978, a fost însărcinat de Horia Sima cu conducerea Secretariatului General al Mişcării Legionare din afara ţării.

După moartea lui Horia Sima, în 1993, o adunare de cadre

legionare a desemnat un Grup de Comandă pentru Mişcarea Legionară din afara

României, fiind numit ca membru în acest grup. După 1993, Mircea

Dimitriu preia în bună parte prerogativele lui Horia Sima, conducând de facto Mişcarea Legionară. În Mişcarea Legionară a primit gradul de comandant-ajutor în 1935, cel de comandant în 1952 şi cel de comandant-general-ajutor în 1954. La l februarie 2004 Mircea Dimitriu a încetat din viaţă la Stuttgart, în Germania Federală, după un exil continuu de 63 ani (1941 – 2004).

— Împrejurările prin care Carol al II-lea a abdicat, mai precis, a renunţat la tron (temporară în optica Suveranului) şi plecarea sa din ţară, sunt totuşi încă neclare, în lumina noilor cercetări, se pare că rolul legionarilor a fost totuşi unul minor, ce părere aveţi?

— Este fals. Regele Carol al II-lea a fost obligat să abdice de către Horia Sima. Este însă adevărat, că Ion Antonescu însuşi, cât şi admiratorii săi de atunci şi de acum, au susţinut că, singur

Antonescu l-a răsturnat de la putere şi ulterior, îndurându-se

<şic> de Mişcarea Legionară, a asociat-o la putere. Fiindcă aţi pus această întrebare, trebuie să revin din nou asupra circumstanţelor abdicării lui Carol al II-lea, chiar cu riscul de a plictisi.

Este un punct important al discuţiei noastre, voi repeta poate anumite lucruri, voi aduce însă şi precizări de maximă importanţă, pentru că abdicarea lui Carol a fost un eveniment major al istoriei

României în veacul trecut. La 3 septembrie 1940 Mişcarea

Legionară a ocupat mai multe oraşe şi clădiri publice, după lupte cu jandarmii şi a organizat peste tot demonstraţii de protest, în care se cerea abdicarea regelui, în Capitală legionarii au reuşit să ocupe Radio Băneasa şi Palatul Telefoanelor şi au antrenat populaţia în manifestaţii neîntrerupte, zi şi noapte, care au continuat până la data de 6 septembrie 1940* (dată la care Carol a renunţat la tron) cerându-se abdicarea regelui corupt şi criminal.

Strâns cu uşa, Carol îi dăduse deja puteri depline generalului Ion

Antonescu, în schimbul angajamentului lui de a-i salva tronul, persoana sa şi a Elenei Lupescu, dar, speriat de amploarea demonstraţiilor, în care se scanda încontinuu, ABDICAREA!

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948

eriat de exploziile grenadelor, de focurile de armă şi de un

neendiu declanşat în curtea Palatului Regal, i-a cerut generalului

Coroamă, să tragă în manifestanţi. La refuzul acestuia de a executa ordinul, urmat şi de acela al lui Antonescu (care nici nu dispunea de trupe), Carol, extrem de furios, i-a acuzat pe amândoi de trădare, iar pe Antonescu, în plus, şi de sperjur. Antonescu, pe de altă parte, refuzat politicos, dar ferm, de partidele istorice, de a lua parte la un guvern de uniune naţională, a fost nevoit, contrar voinţei sale („Cu Horia Sima nu duc medieri") să apeleze în final la sprijinul Mişcării Legionare, care însă a condiţionat, prin Horia Sima, acordarea acestui sprijin de abdicarea lui

Carol, fapt ce l-a pus pe Antonescu în mare încurcătură, dat fiind că îşi luase un angajament contrar faţă de Suveran. Acuzaţia de sperjur şi trădare, adusă lui de către Carol, a atins însă părţile cele mai sensibile ale caracterului său megaloman şi paranoic. Roşu de furie şi uitând de protocol, Antonescu şi-a descărcat, în capul unui Carol uluit, toată ranchiuna sa, încheind cu cererea, ca până a doua zi, la orele 4: 00, să-i trimită actul de abdicare. Era în după amiaza zilei de 5 septembrie 1940.

— Însă Carol al II-lea nu a cedat uşor…

— Da, aşa este. Dezmeticit şi după convorbirea cu Elena

Lupescu, Carol a trecut la atac. A convocat urgent la Palat pe toţi generalii din Capitală ce erau credincioşi lui, Paul Teodorescu.

David Popescu, Mihail, Baliff, Argeşeanu şi le-a dat ordinul, ca până la orele 3: 00 să-i aresteze pe

Ion Antonescu, pe Coroamă şi pe toţi legionarii cunoscuţi din Capitală, să evacueze şi să forţeze Piaţa

Palatului şi să aducă două regimente de la Ploieşti pentru a prelua garda Palatului Regal. Istoria României ar fi fost cu totul alta, dacă acest plan ar fi reuşit şi este meritul Mişcării Legionare că l-a împiedicat. Legionarii, care conduceau revoluţia în Capitală erau din grupul „Răzleţii" „reînviaţi", din care făceau parte printre alţii.

Aţecu Ghika, Radu Ghenea, Ilie Mircea Dimitriu, Stuttgart, 1997

Iculescu, Vasile Mailat şi mulţi (Arhiva LMu Vălenaş, Nürnberg).

alţii, începând cu 2 septembrie 1940, ei supravegheau, zi şi noapte, toate cazărmile din capitală şi împrejurimi şi Prefectura

Poliţiei. Acelaşi lucru îl făceau şi legionarii din judeţele înconjurătoare, începând cu orele 1: 00, 6 septembrie 1940, Centrul de

Comandă Legionar primeşte ştiri de pretutindeni, că trupa în ţinută de luptă a fost scoasă în curţile cazărmilor, iar la Prefectura

Poliţiei se adună o mulţime de poliţişti. Legionarii din Ploieşti au anunţat şi ei că trupa din două cazărmi a fost scoasă în curţi, echipată, fiind gata de plecare spre Bucureşti, în această situaţie.

Alecu Ghika s-a urcat într-o maşină, s-a descurcat, de bine de rău, cu santinelele de la Palatul Victoria, unde dormea Antonescu, a alergat pe scări şi a dat buzna în dormitorul său. I-a spus ce a aflat, ce a văzut. Antonescu nu l-a crezut la început, dar apoi a dat un telefon la Statul Major al Armatei. I s-a confirmat, că în urma ordinului primit de la Palat, au fost luate măsuri, ca

Prefectura Poliţiei să mobilizeze toţi poliţiştii, iar trupele să fie gata să plece din cazărmi, după care să raporteze de executare, când vor primi noi ordine. Furios, cu spume la gură, Ion

Antonescu a urlat la telefon: „JDeclar din acest moment Legea

Marţială şi vă ordon să anulaţi imediat toate măsurile luate.

Niciun soldat, jandarm sau poliţist nu se mişcă fără ordinul meu!” Mai liniştit, emoţionat, s-a întors apoi spre Alecu Ghika şi i-a spus: „fără Dumneavoastră, legionarii, aş fi fost arestat şi poate chiar executat, iar demonstraţii de la Palat măcelăriţi până la ultimul, vă mulţumesc!”. Somat apoi de Antonescu.

Carol semnează la ora 6: 10 actul de renunţare la tron, iar la orele

8: 00 în aceeaşi zi de 6 septembrie 1940, Mihai depune jurământul ca Rege al României. Rolul hotărâtor pe care Mişcarea Legionară

I-a avut la abdicarea lui Carol al II-lea a fost mai mult decât evident. A nega acest lucru înseamnă a da dovadă de rea credinţă… în încheiere pot cita şi un fragment din raportul întocmit de Wilhelm Fabricius, ministrul Germaniei la Bucureşti: „… Antonescu, pe baza repetatelor demonstraţii de stradă ale Gărzii, a cerut Regelui să abdice imediat…”

— Fiindcă în acest volum există un întreg capitol consacrat lui

Dumitru Groza, vă rog, d-le Dimitriu, să ne referim şi la el, mai ales că şi Groza a participat la răsturnarea lui Carol al

II-lea…

— După plecarea lui Carol, Dumitru Groza, în calitate de Şef al Corpului Muncitoresc Legionar şi-a făcut o poliţie aşa-zis legionară pe care a încredinţat-o spre conducere lui Neculai

Tudose, un om fără nicio moralitate. De această poliţie legionară.

Neagră a României, 1940 – 1948

65

REPUBLIK OSTERREICH

Die Gâltigkeiwă* * * 4 «Pemoataiiwei – K»
tds „™-™
Dis Gaitigfcei! a ««ei del
«W murtjm Wt

f 11
r t i C
Personalauswds
„Nr. 4334405!” 5 „*”.

4334405 5

JL,;

Josef
Ş. Febr. 1 g1 1 Bukarest
mtfă-m-tt «to Gefeti*;
Linia. fi. Donau

Cartea de identitate (Personalausweis) al lui Josef Zimmermann, ajunsă în posesia lui Horia Sima (Arhiva Liviu Văâenaş, Nürnberg).

care nu avea nicio calitate oficială, nu avea cunoştinţă nici

ministerul de interne condus de generalul Petrovicescu, nici măcar comandantul Mişcării Legionare, Horia Sima. Acesta a aflat cu mare surprindere, direct de la Ion Antonescu, nu numai de existenţa acestei poliţii legionare, dar şi de nenumăratele abuzuri

Pe care le comisese, în special prin descinderile pe la anumiţi evrei, cărora le-a confiscat o serie de bunuri, inclusiv sume în pani. Horia Sima a desfiinţat imediat această poliţie şi s-a dus mipreună cu Tudose la evreii în cauză şi le-a înapoiat banii şi obiectele confiscate, cu scuze şi explicaţii. Dumitru Groza urma să fie judecat pentru înfiinţarea poliţiei legionare, dar a venit

Puciul lui Antonescu din 21 – 23 ianuarie 1940.

66 LIVIU VÂLENAŞ

Dumitru Groza a reuşit să fugă în Germania unde a fost imediat arestat de Gestapo şi internat la Berkenbrück. Ulterior s-a raliat grupului legionar ostil lui Horia Sima şi a fost unul din cei mai acerbi critici ai săi, chiar dacă Horia Sima l-a apărat în 1941

de acuzaţia nemţilor (transmisă lor de Eugen Cristescu) că Groza ar fi comunist şi agent al Moscovei. Groza a revenit în 1945 în ţară, a fost apoi arestat de comunişti şi a făcut ani grei de închisoare, fiind eliberat de la Aiud în 1964. Atât în închisoare cât şi în libertate a fost în continuare un adversar al lui Horia

Sima, ducând o campanie hotărâtă contra lui alături de disidenţii

Legiunii, chiar şi în condiţiile în care, după 1990, Horia Sima i-a trimis un ajutor financiar de 500 de dolari SUA. Dumitru Groza, deşi fusese deţinut politic, cu mulţi ani de închisoare, cu toate eforturile Asociaţiei Foştilor Deţinuţi Politici din România

(AFDPR), nu a primit niciodată despăgubirile cuvenite pentru anii de puşcărie, în România, după decembrie 1989 a fost ajutat foarte mult de Mircea Tarcea, preşedintele AFDPR Alba, cu care a realizat şi un lung interviu, unde a adus cele mai absurde şi înveninate acuze lui Horia Sima. Nu am probe, dar nu este exclus să fi fost şantajat şi de SRI cu acest interviu, ţinând cont de starea de mizerie în care ajunsese la bătrâneţe, ceea ce l-a făcut desigur vulnerabil.

Stuttgart, 22 februarie 1998 – 21 decembrie 2002).

V! v «: „? – <V\rti; –, /

„–…” … →” –.
— \ «*, i4»: – 4*:»! –
Carol al II-lea –”.
consideraţii critice1 *

I”;
WIV

Relativ recent editurile SCRIPTA şi respectiv ŞANSA din Bucureşti au publicat în premieră memoriile fostului suveran al României, Carol al II-lea. Primele două volume cuprind perioada 11 martie 1937 – 31 decembrie 1940. Cele două apariţii editoriale reprezintă un interes enorm, atât pentru istorici, pentru publicişti, dar şi pentru marele public, căci dezvăluie pentru prima dată aspectele cele mai intime şi mai nude ale fascinantului şi controversatului rege Carol al II-lea, Regele Românilor între anii 1930 – 1940.

Ca şi autorul lor, ÎNSEMNĂRILE ZILNICE au avut o soartă puţin fericită. Pamfil Şeicaru a negat chiar şi autenticitatea lor, afirmaţie însă lipsită de orice fundament istoric. De fapt ce sunt aceste, Jnsemnări zilnice”! Chiar din prima pagină a acestor însemnări, pagină datată 11 martie 1937, Carol al II-lea se explică cu deosebită claritate: „JWărturisesc că am greşit, că de 6 ani (revenirea lui Carol al II-lea în 1930, după aproape 5 ani de autoexil – n.n.) n-am scris un rând cum trebuie, deşi atâtea au trecut peste capul meu şi al ţării. Aceste rânduri ce se vor găsi aci nu sunt pledoarii PRO DOMO, nu sunt, n-au scopul, nici intenţiunea de a fi o justificare în faţa viitorului, ci o nudă expunere pe scurt a faptelor, a gândurilor, a intenţiunilor mele.

Un memento al celor petrecute zilnic, un controlor sufletesc al conştiinţei mele. Vorbesc de viitor, da, căci fatalmente, în zilele ce vor să vie, Dumnezeu ştie când careva le va găsi, le va citi ? *> poate, le va comenta favorabil sau, dimpotrivă, după cum va crede de cuviinţă şi după cum viitorul va judeca faptele de astăzi, încă odată, aceste caiete sunt notiţe zilnice, nu sunt memorii.

Oricine le va avea după dispariţia mea dintre cei vii, să nu le intfebuinţeze pentru NICIUN scop înainte de 25 de ori de la trecerea mea în lumea celor ce nu sunt… Am oroarea acelora

Studiu publicat în luceafărul românesc”, Montreal – Canada, 1997.

cari, în viaţă sunt, sau abia au trecut pragul veşniciei, publică aşa-zise memorii. Ele sunt sau nesincere, sau o pledoarie PRO

DOMO, sau ofensatoare pentru prea multă lume”.

Aidoma autorului lor, aceste însemnări au cunoscut o soartă vitregă şi aventuroasă. Din 8 septembrie 1940 aceste pagini devin şi pagini exilate. Deşi Carol îşi exprimă fără echivoc dorinţa şi speranţa de a se întoarce cât mai curând în ţară, el nu va mai revedea niciodată România, ţara unde s-a născut, iar paginile sale vor fi scrise de la această dată numai în exil. După moartea sa, survenită la 7 aprilie 1953, manuscrisele sale revin soţiei sale

Elena Lupescu (căreia Carol al II-lea îi va acorda în 1947 titlul de „Principesa Elena a României”…). După moartea Elenei

Lupescu, survenită la 7 iulie 1977, însemnările zilnice” trec în posesia văduvei fostului Mareşal al Palatului, Monique Urdăreanu. În urma tranzacţiei judiciare şi financiare, încheiate la 25

Ianuarie 1984 la Cascais, în Portugalia, Monique Urdăreanu a predat României, prin Ambasada RSR de la Lisabona, toate originalele documentelor oficiale referitoare la relaţiile interne sau externe ale României, care ar putea, eventual, să facă parte din

„Jurnalul” zilnic al lui Carol al II-lea. Prin prevederile tranzacţiei juridice, se prevedea, că respectivele pagini şi documente, nu vor putea fi folosite, timp de încă 10 ani, decât în scopuri arhivistice, fiind interzisă publicarea lor. În 1985, în România au fost aduse microfilmele după originalele, aflate şi în prezent, la Academia

Portuguesa da Historica”. Este clar, că prin întorsăturile istorice de care a fost cuprinsă Europa, la sfârşitul acestui secol, dorinţa intimă a regelui Carol al II-lea, ca însemnările sale să nu poată fi publicate, decât după 25 de ani de la moartea sa, a fost respectată… Cu toate acestea, există încă unele neclarităţi privind nu autenticitatea acestor însemnări (autenticitate mai presus de orice dubii), ci integralitatea acestor caiete, pentru că lipsesc pe alocuri, pagini întregi. Nu se ştie încă cine le deţine. Lipsesc astfel însemnările regelui Carol al II-lea privind lichidarea conducerii

Mişcării Legionare în 1938, acordul de la München, situaţia

internaţională a României după acest acord, succesiunea guvernului Tătărescu, instaurarea şi instituţionalizarea regimului autoritar regal de la 10 februarie 1938. Cu toate acestea „Jnsemnările zilnice” constituie un document cu valoare excepţională, o veritabilă frescă, politică, militară, mondenă chiar, a României din perioada 1937 – 1940. Lăsând la o parte subiectivitatea evidentă cu care a fost tratat, îndeosebi după 1940, persoana lui Carol al

II-lea, jurnalul său intim dezvăluie, poate surprinzător, un analist

lucid, rece, un adevărat profesionist în ale analizei politice, personalitatea de prim rang a lui Carol al II-lea reiese de altfel toată claritatea din aceste caiete. Importanţa deosebită a acestor

„Nsemnări rezultă îndeosebi din faptul că ele au fost redactate, nu ulterior producerii evenimentelor, când memoria poate să mai joace feste, sau intervin modificări subiective, ci ZI DE ZI, ceea ce face ca aceste pagini să aibă o cu totul altă greutate. Este totuşi

Carol al II-lea, după parcurgerea acestor însemnări, diferit de imaginea cvasi-acceptată? Este o întrebare dificilă. Nu dorim să tranşăm problema, dar după ce am parcurs de mai multe ori aceste însemnări fostul suveran Carol al II-lea ne apare ca un personaj oarecum diferit faţă de ce a crezut lumea despre el, atât în timpul domniei sale, cât şi după plecarea lui în Exil.

Ca şi mareşalul Antonescu, Carol al II-lea a fost un personaj complex, un om al timpurilor în care a trăit. Deşi a fost suveranul

României cu cea mai puternică personalitate, istoricii evită în general să se pronunţe, asupra lui, printr-un studiu istoric exhaustiv. Probabil şi din cauza dificultăţii şi complexităţii subiectului. Totuşi, cine a fost cu adevărat regele Carol al II-lea?

Viitorul rege Carol al II-lea a fost primul principe născut pe pământ românesc, în 1893. Părinţii săi erau nişte suverani iluştri, intraţi definitiv în Istoria Românilor, Regele Ferdinand, numit şi cel Loial, şi Regina Maria, numită de popor „Mama Regină”.

Român, prin naştere, educaţie şi cultură, Principele Carol era moştenitorul de drept al Coroanei Române, după toate normele constituţionale, în Primul Război Mondial a dat dovadă de o reală bravură pe câmpul de luptă în faţa cotropitorilor germani, dar în

august 1918 şi-a părăsit unitatea şi s-a căsătorit, oarecum în secret, la Odessa (pe teritoriu inamic, teritoriu controlat de austrieci şi germani) cu Ioana Valentina (Zizi) Lambrino. Trebuie totuşi menţionat, că „dezertarea" principelui Carol era relativă, dat fiind că în noiembrie 1917 România încheiase cu Puterile

Centrale armistiţiul de la Focşani, iar în martie 1918 guvernul

Marghiloman a semnat pacea de la Buftea cu aceleaşi Puteri

Centrale. Prin această căsătorie morganatică Principele Carol a renunţat la prerogativele sale de viitor moştenitor al Coroanei. A

două renunţare a făcut-o un an mai târziu, în 1919, când a declarat că recunoaşte ca fiind al său copilul pe care urma să-l nască Zizi

Lambrino. Toate aceste fapte au produs o puternică consternare

În rândul Familiei Regale, dar şi în rândul întregii clase politice româneşti. Regina Maria îndeosebi, după o stăruitoare muncă de lămurire, l-a convins pe Principele Carol să renunţe la acest –

mariaj, Curtea de Apel Ilfov declarând nulă această căsătorie.

Principele Carol s-a căsătorit apoi în 1921 cu frumoasa Principesă

Elena a Greciei, la 25 octombrie 1921 născându-se actualul Rege al României, Mihai. Acest mariaj, care însemna în fapt şi strângerea legăturilor dintre România şi Grecia, părea foarte reuşit, iar viitorul dinastic al României asigurat ferm. Numai că la 14

februarie 1925 Carol avea să o întâlnească, la Bucureşti, pe Elena

Lupescu, o proaspătă divorţată, în vârstă de 26 de ani. Trimis în

Anglia, în noiembrie 1925, la funeraliile reginei Alexandra.

Principele Carol a refuzat să se reîntoarcă în ţară, trimiţând de la

Milano, la 28 decembrie 1925 a treia sa declaraţie de renunţare la prerogativele de moştenitor al Coroanei.

În această situaţie, Regele Ferdinand şi regina Maria, cu toată durerea din sufletul lor, au decis să taie răul de la rădăcină.

Consiliul de Coroană de la 31 decembrie 1925 şi Adunarea

Naţională Constituantă, pe 4 ianuarie 1926, au acceptat această renunţare, decăzându-l definitiv pe Principele Carol din toate

drepturile de moştenitor al Coroanei României. Noul moştenitor al Tronului a devenit copilul său, Mihai, în vârstă atunci de numai patru ani. A intervenit însă moartea neaşteptată şi prematură, pe

20 iunie 1927 a Regelui Ferdinand. Mihai a devenit astfel Rege la numai şase ani, un rege minor, un Consiliu de Regenţă urmând a executa prerogativele Suveranului minor.

Din nefericire însă acest Consiliu de Regenţă, din care făcea parte şi Prinţul Nicolae, fratele lui Carol, nu a dobândit niciodată o autoritate reală, un prestigiu demn de instituţia pe care o reprezenta. Spre deosebire de fratele său, Principele Nicolae era o personalitate ştearsă, care ulterior avea să facă derapaje supărătoare de la condiţia sa de Principe al României, în plus, prin dispariţia, de asemenea neaşteptată, în acelaşi an trist 1927, a lui Ion I.C. Brătianu, omul politic cel mai respectat şi mai influent în România, perioada Regenţei poate fi considerată o perioadă de vid, atât politic cât şi, într-un fel, constituţional, în plus, Iuliu Maniu, ca de obicei, manifesta indecizie şi o necunoaştere aproape totală a stărilor de lucruri din Vechiul Regat.

Ca şi cum toate acestea nu ar fi fost de ajuns, în 1929 avea să izbucnească criza economică mondială, care peste un an avea să lovească din plin şi România. De asemenea în 1927 lua naştere

Legiunea Arhanghelului Mihai, fapt cu mari implicaţii politice ulterioare.

În această situaţie mulţi, îndeosebi Armata, dar şi lideri politici, în special Iuliu Maniu, au început să se gândească serios

la soluţie revenirii în ţară a principelui exilat. Nu era clar cam ce rol urma să i se dea Principelui Carol după revenirea sa. Se credea că rolul de Regent i s-ar potrivi cel mai bine, iar căsătoria sa cu

Regina Elena să fie refăcută (în 1928 cei doi divorţaseră, din cauza combinaţiei lui Carol cu Elena Lupescu.

Sosirea, aventuroasă, cu un mic avion biplan, a Principelui

Carol pe data de 6 iunie 1930, a fost de fapt o perfectă lovitură ele stat, organizată minuţios cu sprijinitorii lui Carol şi în special de Carol însuşi, în numai două zile Carol devenea noul Rege

Carol al II-lea, aclamat de toată, sau aproape toată populaţia

Bucureştiului, într-un delir de nedescris. Peste doi ani Principesa

Elena era expediată peste graniţă, într-un nou exil, la Florenţa.

Nu avea să revină în ţară decât peste 8 ani (cu excepţia unei scurte vizite), în timp ce Elena Lupescu, cu un paşaport fals, reintra în ţară, de aici încolo nemaiurmând a se mai despărţi nici măcar o zi de Carol al II-lea. Revenirea ei a fost picătura care a umplut paharul lui Maniu (totuşi unul din autorii Restauraţiei), supărat şi îmbufnat liderul ţărănist s-a retras la Bădăcin, refuzând să mai fie prim-ministru. Va rămâne până la moarte un adversar al Regelui Carol al II-lea, iar toate eforturile noului suveran de a-l atrage de partea sa vor eşua constant, fapt ce va constitui o mare deziluzie pentru Carol.

Carol al II-lea era de o inteligenţă şi o cultură superioară celor doi predecesori, regele Carol I şi regele Ferdinand. Era un om deosebit de manierat (afirmaţiile că ar fi fost grosolan şi brutal sunt doar nişte insulte grobiene din partea adversarilor săi), cu bun simţ. Avea ce se cheamă acum „simţul timpului". Al timpului său? Poate al unui timp ce urma să vină, Carol era o persoană care şi-a proiectat personalitatea pentru viitor. Viitorul însă nu i-a mai surâs.

În special i se reproşează lui care! lovitura sa de stat din februarie 1938, pe care o programase în detaliu cel puţin din decembrie 1937. Adică i se reproşează că a instaurat aşa numita

Dictatură Regală. De fapt regimul lui Carol nu era deloc o dictatură, ci doar un regim autoritar. Partidele politice, deşi suspendate ca activitate, nu au fost scoase complet în afara legii, iar liderii şi militanţii lor nu au fost aruncaţi după gratii. Ion

Antonescu avea să păstreze toate aceste lucruri şi în cadrul regimului său, deşi se declarase un adversar hotărât al lui Carol.

O ironie a istoriei…

Acum se uită că în 1938 alta era situaţia în Europa. Cu mici excepţii tot continentul era dominat de regimuri dictatoriale sau

autoritare. România simţea şi ea nevoie, în noile condiţii europene şi mondiale, unui regim stabil şi autoritar (nu însă dictatorial). Se simţea nevoia de un Rege Popular, iar Carol al II-lea a fost acest personaj. Pe urmă trebuie să ţinem cont şi de derapajele sistemului parlamentar românesc, care cel puţin de la moartea lui Ionel C.

Brătianu, nu şi-a mai revenit. Guvernul Iuliu Maniu a fost o

deziluzie, în special printr-o neaşteptată incompetenţă, fapt ce avea să ducă de altfel la ideea Restaurației (termenul în sine este însă o aberație: Carol nu fusese niciodată rege până în 1930).

Sistemul parlamentar românesc s-a ilustrat din păcate, în special după 1927, prin corupţie, incompetenţă, iresponsabilitate şi uneori chiar prin acte de banditism politic. Pentru tot ce s-a întâmplat vina lui Carol al II-lea a fost nulă sau redusă. Când vorbim de actele de corupţie ajunge să ne gândim la afacerea Škoda şi la comisioanele scandaloase pe care politicienii le luau la diverse împrumuturi externe. Mai putem aminti aici derapajele vecine cu paranoia pe care le-a făcut în politica externă Nicolae Titulescu

(bruscarea Italiei şi Poloniei, cu consecinţe ulterioare catastrofale, curtea absurdă făcută Uniunii Sovieticii lui Stalin etc.). În fine, mai putem adăuga şi rezultatul catastrofal (şi neaşteptat totodată)

al alegerilor din decembrie 1937, în care legionarii, deşi furaţi masiv de guvern, au obţinut 15, 5% din voturi, iar guvernul liberal s-a prăbuşit. Această stare mizerabilă a climatului politic românesc a servit însă intereselor lui Carol, care astfel şi-a putut pune în aplicare lovitura sa de stat din februarie 1938.

S-a scris enorm despre viaţa dezordonată şi scandaloasă pe care a dus-o Carol al II-lea. A fost descris chiar de o ziaristă britanică, ca „rege al viciului", ceea ce era o exagerare caricaturală. Desigur, Carol numai o viaţă ordonată nu a dus, însă iubirea sa pasională pentru Magda (Elena) Lupescu a rezistat decenii, până la moartea lui. Legionarii şi restul duşmanilor lui Carol l-au văzut, clavul Lupeştii", ceea ce nici analiza memoriilor sale şi nici a evenimentelor politice de zi cu zi, nu o confirmă. Când s-a pus, la 6 septembrie 1940, chestiunea abdicării lui Carol, el a repezit-o, spunându-i: „J) oamnă, chestiunile dinastice nu vă privesc". Sentimental, Carol a fost sclavul Magdei Lupescu, dar politic ea nu a jucat un rol major. Legionarii, prin legătura sa cu

Magda Lupescu, l-au văzut pe Carol vândut „evreimii internaţionale", o acuzaţie grotescă. Cu riscul de a dezamăgi pe foarte mulţi, originea familiei Magdei Lupescu arată că ea nu a fost evreică în înţelesul clar pe care chiar evreii îl dau etniei lor. Mama ei era o germană austriacă romano-catolică, iar tatăl ei, evreu la

rigine, se convertise la romano-catolicism, pierduse deci atribuj esenţial de evreu. Pentru uzul profanilor, mai putem aminti, că la poporul evreu dacă nu ai mamă evreică, nu te poţi considera, sub nicio formă, ca aparţinător „Poporului ales”… Ion Varlam o descrie şi mai crud pe Elena Lupescu, ca amanta criminală (!?)

lui Ernest Urdăreanu, dar este o exagerare stupidă fără niciun fundament istoric.

Carol a căzut practic odată cu acceptarea ultimatumului lui

Stalin din 28 iunie 1940. Toată viaţa avea să regrete că nu a luptat contra ruşilor, fie şi pe un cal alb, în fruntea armatelor sale. Carol, împreună cu omul său de încredere (care l-a însoţit în tristul său exil), Ernest Urdăreanu, a fost în Consiliul de Coroană pentru rezistenţă armată contra Uniunii Sovieticii, însă toţi politicienii

(minus Iorga), guvernul şi armata s-au opus. Generalii i-au atras atenţia că oştirea nu are muniţie decât pentru… trei zile, fapt ce.

I-a lăsat perplex pe Suveran. Aceasta a fost starea Armatei

Române în iunie 1940, de vină erau toţi care s-au perindat la conducerea ţării din 1919 încoace. Aşa că şi acuza că regele Carol al II-lea este vinovatul principal pentru cedările teritoriale din

1940 nu îşi găseşte temei istoric.

Carol a fost omul timpului său care a vrut însă să fie mai mult decât atât. A avut ca nimeni altul viziunea viitorului şi al progresului tehnic. Dacă nu izbucnea Al Doilea Război Mondial

(la a cărui declanşare nu a avut de altfel nicio contribuţie sau vreo vină) fără nicio îndoială că ar fi intrat în istoria poporului român ca cel mai mare conducător pe care l-a avut vreodată ţara.

A fost sclavul pasiunii sale sentimentale, care însă nu a pus-o mai presus interesului general. Căderea sa a fost exclusiv dictată de conjunctura externă catastrofală în care s-a aflat România în

1940, rodul politicii amatoare şi iresponsabile ale guvernelor succesive de după 1919 şi nu în ultimul rând al lui Nicolae

Titulescu personal, care lipsit de orice viziune, nu a sesizat noul echilibru de forţe care s-a închegat în Europa după 1933.

Carol al II-lea a rămas pentru mulţi un rege blestemat, dar multe din dotările moderne cu care se mândreşte şi azi România au fost create de el, la iniţiativa şi după ideile sale. Nu le-a creat iirneni altcineva. Putea să fie salvatorul României, însă timpurile nedrepte

pentru el au decis astfel. Odată cu prăbuşirea lui a urmat

Şi definitiva prăbuşire a României.

— Fii, *”; – „f

Nürnberg, februarie 1997…

*:!”, v; Liviu Vălenas

74

LIVIU VĂLENAŞ

ANEXA

Scurtă evaluare a Regelui Carol al II-lea

De la dispariţia Regelui Carol al II-lea de pe scena politică este mai bine de o jumătate de veac. Astăzi istoricii trebuie să iasă din stereotipurile bazate pe judecăţi determinate de pasiunile vremii şi întreţinute de interesele de partid. Rândurile ce urmează reprezintă un punct de vedere neconformisn, cu care autorul vrea să-i provoace pe specialişti.

Vom încerca să privim cu seninătate la domnia cea mai unanim criticată dar şi cea mai indiscutabil „occidentalizantă” din cele de care

Ţara a avut parte după prima noastră Unire. Trebuie, fireşte, pus în evidenţă rolul personal al monarhului care, dacă nu a fost un bun rege, nici cel mai iubit membru al Dinastiei noastre, a fost probabil cel mai strălucit reprezentant al acesteia. Prin implicarea în luptele politice, în dauna instituţiei pe care o încarna, Carol al II-lea s-a afirmat ca om de stat, fiind – după Ionel Brătianu – cea mai complexă şi mai interesantă personalitate politică pe care România a avut-o în secolul XX. De altfel.

Carol al II-lea n-ar fi domnit dacă marele om de stat liberal nu ar fi murit prematur.

Domnia lui Carol al II-lea a încununat afirmarea României Mari, ducând faima şi însemnătatea statului nostru la niveluri pe care nu le atinseseră încă. Desigur că opera monarhului a fost favorizată de conjunctura politică internaţională, prielnică nouă până în 1936, aşa cum a fost defavorizată de degradarea acesteia, după 1938. Să nu uităm, însă, că urcarea sa pe tron, la 8 iunie 1930, a avut loc în plină criză economică şi că „marea depresiune” s-a prelungit, la noi, până la începutul lui 1934.

Puternica personalitate a lui Carol, voinţa de a marca prin iniţiativele şi opţiunile sale Istoria Neamului, au lăsat o amprentă care-l izbeşte imediat pe observatorul avizat, revelându-i deopotrivă viziunea şi talentul omului de stat. Carol al II-lea era conştient că înfăptuirea idealului naţional, în

2.

JDosarele Istoriei" nr. 11 (16), din 10/12/97, Bucureşti. Articolul ne-a fost pus la dispoziţie, pentru a fi republicat, de Ion Varlam, în anul 2000, motiv pentru care îi mulţumim sincer. La rugămintea autorului am respectat întru totul ortografia originală în care a fost scris acest mic studiu.

Motiv pentru care, un săptămânal bucureştean finanţat de guvern, care oglindeşte noul conformism oficial sub paza unui reprezentant al fostei gândiri unice, a refuzat să publice acest eseu (deşi mi-l

ceruse) – nota Ion Varlam (I.V.).

j 9] 8, îi lipsea de la început domnia de perspectivele unui destin eroic, pe aceea proiectul său personal a constat în a face din România, pe care o confunda cu el însuşi, o ţară prosperă şi strălucitoare, capabilă să rivalizeze cu Polonia pentru rolul de cel mai important stat din Europa de Est. Carol al II-lea a găsit o Românie măcinată de luptele mărunte a) e unei noi clase politice, fără cultură, aspiraţii şi proiecte, prima generaţie a celor trimişi în Parlament de sufragiul universal. Clasei model care, păstrând idealul aristocratic întruchipase conştiinţa Neamului şi deţinând cunoaşterea îşi pusese competenţa în slujba binelui public, i-a luat locul rapid o alta, necalificată, dar plină de apetite şi pretenţii – pentru care interesul general a fost mai ales un mod comod de a justifica constituirea de situaţii particulare. Principala motivaţie a noului tip de oameni publici nu mai era datoria de a servi, ci procopsirea personală.

Mecanismele democraţiei funcţionau în continuare bine, dar viaţa noastră politică, până atunci inspirată de modelul britanic, începuse să semene cu cea din Franţa, fiind periodic zguduită de scandaluri provocate de afacerismul şi corupţia unor politicieni – un lucru pe care societatea românească, predominant rurală şi puternic impregnată cu valori tradiţionale, nu era atunci dispusă să-l accepte ca „efect secundar şi inevitabil”.

al afirmării clasei de mijloc. Carol al II-lea n-a luptat contra corupţiei şi s-a molipsit el însuşi de afacerism. Dar importantul efort de modernizare a structurilor pe care l-a întreprins şi condus personal a stăvilit decadenţa, disciplinând noua burghezie la putere, căreia i-a impus profesionalism şi pe care a obligat-o să fie performantă. Foarte muncitor şi ambiţios el însuşi, a fost un bun model pentru clasa intermediară, ale cărei (pseudo) valori determinate – eficacitatea (scopul scuză mijloacele)

şi reuşita (arivismul) – nu sunt de ordin moral şi ţin rareori seama de interesul general.

Regele Carol al II-lea şi-a dovedit talentele de om politic prin abilitatea cu care a manevrat pentru a-şi realiza obiectivele, înlăturând rezistenţa celor care i se împotriveau, fără a periclita democraţia sau a recurge la arbitrar – cel puţin atâta vreme cât stabilitatea politică şi integritatea teritorială nu au fost ameninţate din afară – deşi nu au lipsit oamenii politici care, de la început, l-au îndemnat să recurgă ta, guvernul personal. Cum mai târziu nu au lipsit cei care pozau în mari democraţi dar se înghesuiau să-şi ofere serviciile, fiind gata de orice compromis cu „dictatura regală”. Slugărnicia a fost atât de mare şi atât de răspândită încât Carol nu a avut nevoie să corupă pe nimeni.

A ştiut să folosească duplicitatea iezuită a formal intransigentului Iuliu Maniu pentru a se eschiva de la obligaţiile ce-l legau de cercurile străine care „sponsorizaseră” întoarcerea lui în Ţară. Ele îi puseseră condiţii pe care nu fusese în poziţia de a le discuta şi care, de fapt, făceau din ei comanditarii acestei „restauraţii” iar din el un simplu executant.

Prima obligaţie – aplicarea „planului Argetoianu”, care-i rezerva rolul

1.

2.

Vezi, e. g., Memoriile lui Manoilescu – nota LV.
După cum arată A. Călinescu (Cf. Jurnalului său) – nota I.V.

de paiaţă impus de Mussolini Regelui Victor-Emanuel al III-lea – era inacceptabilă pentru el. Şi-a ţinut în cele din urmă angajamentul dar, graţie tergiversărilor căpeteniei PNT, Carol a câştigat timp, încredinţându-i exponentului acestor cercuri puterea în momentul ales de el, atunci când circumstanţele erau de natură să pună în evidenţă incompetenţa lui Argetoianu, discredinţându-l suficient pentru a se abandona

„Planul" impus la Paris. Monarhul avea să plătească scump reuşita acestei manevre, într-un moment grav pentru el şi Ţară, când cei care regentau

Europa i-au refuzat sprijinul ferm de care avea nevoie după Anschluss şi abandonarea Cehoslovaciei. Acest refuz l-a determinat, de o parte, să adopte o poziţie conciliantă faţă de cel de-al III-lea Reich şi, pe de altă parte, să-i acorde prerogative cvasi-dictatoriale unui alt reprezentant al aceloraşi cercuri străine – care trebuia să-i servească drept cauţiune în privinţa lealităţii faţă de Franţa, care trecea încă drept „prima putere militară a Europei". Beneficiarul „planului" de la Paris a devenit, aşadar.

Armand Călinescu. Carol se pregătea astfel pentru „neutralitatea violată".

şi, politica braţelor încrucişate", care au fost opţiunile lui din momentul în care a înţeles că România este abandonată: „Nu este războiul nostru:

nu avem nimic de câştigat luând parte la el; nu avem revendicări la adresa niciunui vecin; aliaţii noştri nu au nevoie de noi. Trebuie să menţinem fiinţa statului şi să păstrăm cât putem din armată, cu preţul concesiilor pe care vom fi obligaţi să le facem, ca să fim prezenţi la conferinţa de pace, spre a cere repunerea noastră în toate drepturile de care puterile beligerante ne vor fi spoliat în cursul războiului.

Pentru a nu se angaja într-o confruntare cu Garda de Fier atunci când, după venirea lui Hitler la putere, cercurile care-l ajutaseră să se urce pe tronul de la care fusese înlăturat, l-au somat să pună capăt

Mişcării Legionare, i-a lăsat pe purtătorii de cuvânt ai acestora să rezolve ei problema. Rivalizând spre a-şi dovedi obedienţa, Duca şi Titulescu au supralicitat preconizarea măsurilor de represiune spre a obţine preşedinţia consiliului la recomandarea Parisului. Acest episod aminteşte subalternitatea celor care, astăzi, sunt gata să promită dar şi să cedeze orice pentru a obţine admiterea României în NATO.

S-a spus că Regele Carol al II-lea a corupt clasa politică spre a slăbi puterea partidelor. Lectura memoriilor lui Gr. Gafencu şi M. Manoilescu, ca şi a jurnalelor lui A. Călinescu, C. Argetoianu, R. Rosetti şi V.

Slăvescu îi poate convinge şi pe cei neiniţiaţi că lucrurile nu stau tocmai astfel. Corupţia clasei politice şi mediocritatea leaderilor au fost constantele pe care Regele a trebuit să le integreze strategiei sale, datele de care a trebuit să ţină cont în calculele sale, elementele de care a fost nevoit să se folosească ca mijloace atunci când era vorba de a traduce în fapte proiectele sale. Carol al II-lea nu a pus capăt corupţiei, dar a canalizat-o astfel încât să nu fie dăunătoare, nici pentru viaţa statului, nici pentru prosperitatea naţiunii. Spre pildă, el i-a împins pe liberali să

1. Carol al II-lea citat de generalul Gheorghe Mihail, coleg de detenţie şi prieten de familie al autorului – nota LV.

a lumină în afacerea Škoda, dar i-a împiedicat s-o folosească ca mijloc şantaj contra PNŢ, considerând că sistemul nu poate funcţiona iară o o ziţie credibilă. Sau atunci când Magda Lupescu, care-şi vârâse dele şi prietenii în tot ceea ce era „productiv”, a făcut presiuni asupra directorului Loteriei Naţionale, Nicolae Stănoiu, pentru a-l determina s-o oncesioneze unei rude a ei, Carol a pus piciorul în prag, arătându-i că unt limite pe care nu trebuie să le depăşească. În concepţia sa, corupţia era inerentă dezvoltării economiei şi în raport cu dorinţa generală de

„Mbogăţire: banii nu puteau să se substituie titlurilor de boierie pentru a remunera meritul, dar puteau servi la stimularea efortului. Credea că pentru a fi deopotrivă mai eficaci în exercitarea răspunderilor şi mai demni de încrederea celor pentru care lucrează, oamenii trebuie să fie cointeresaţi în rezultatele activităţii lor. Cu aceeaşi intuiţie de care a dat dovadă în privinţa tinerelor talente şi a

oamenilor de cultură, s-a înconjurat cu specialişti capabili şi cu buni administratori – ale căror capacităţi au fost ulterior confirmate de Antonescu, care a fost nevoit să apeleze la ei după ce-i dăduse afară. Carol al II-lea a fost cel care a introdus tehnocraţia în România, guvernarea Tătărescu fiind cea dintâi care s-a bazat pe oameni selecţionaţi în virtutea competenţelor lor tehnice şi administrative, în fine, Monarhul avea simţul statului, lucru de care a dat dovadă în cursul unor circumstanţe-limită. La Consiliul de Coroană convocat pe chestiunea ultimatului sovietic a fost aproape singurul de părere că „trebuie să ne batem”, iar după ultimatumul lui Antonescu din

5 septembrie 1940, a rugat-o pe Magda Lupescu, care încerca să intervină în discuţii, să părăsească încăperea, spunându-i: „J) oamnă, chestiunile dinastice nu vă privesc!

Este evident că în România nu era loc pentru Carol al II-lea, Corneliu

Codreanu şi Ion Antonescu laolaltă. Fiecare din aceste personalităţi puternice voiau Ţara în întregime şi exclusiv, fără putinţa de a împărţi.

Conflictul era inevitabil şi fiecare din ei l-ar fi dus până la eliminarea

„Rivalilor”, prin violenţă dacă ar fi fost nevoie. Cel mai puţin înclinat către soluţii radicale a fost Carol, care a reacţionat într-un caz extrem, dacă el şi nu Călinescu a luat decizia – o chestiune pe care istoricii nu au elucidat-o încă – nu trebuie să uităm că lichidarea „Căpitanului” a

— Aurelian Bentoiu, raportul Parlamentului în „Afacerea Škoda”.

Jilava, 1957 – nota I.V.

2 – Inspector-general Eugen Cernăianu, Jilava, 1957 – nota I.V.

3 – Carol al II-lea citat de generalul Gh. Mihail şi de Mareşalul Ion

Antonescu – prin Radu Lecca (Jilava 1957) – nota I.V.

4 – Generalul Gh. Mihail, generalul Gh. Barbul (jandarmi), colonelul

Titus Bardescu (justiţie militară) şi inspectorul Eugen Cernăianu

(Siguranţă) spun că Codreanu a fost asasinat de Călinescu, carela

PUS pe Carol în faţa faptului împlinit, temându-se că acesta s-a înţeles cu Hitler pentru a-i încredinţa lui Codreanu conducerea guvernului său, măcar, un minister important. Alexandru Drago

78 LIVIU VÂLENAŞ

avut loc într-un moment în care dezordinile interne puteau servi drept pretext unor intervenţii militare a statelor revizioniste. Panica stârnită de asasinarea „omului tare" – Armand Călinescu – trei săptămâni după declanşarea ultimului Război Mondial şi la zece zile după a doua dispariţie a statului polonez vecin – este întru totul justificabilă, deşi represaliile au fost disproporţionate şi asasinatele de ostateci sunt inadmisibile ca metodă politică. Să nu se uite încă, că guvernul social-democrat al Germaniei Federale, un stat ale cărei instituţii şi graniţe nu erau ameninţate cum erau ale noastre în septembrie 1939, a sucombat unei astfel de panici în 1976, când conducătorii organizaţiei

Rote Armée Fraktion („banda Baader-Meinhof) au fost ucişi în închisoare, de frica extinderii terorismului.

Ca şi alte ţări, România a ieşit din marea criză economică din

1929 – 1933 prin angajarea statului într-un program de mari lucrări:

construirea unei reţele moderne de şosele, căi ferate, linii telefonice, distribuţie de combustibile; reînnoirea şi dezvoltarea stocului de vagoane şi locomotive; promovarea transporturilor aeriene şi maritime; încurajarea industriilor româneşti existente şi crearea de noi ramuri; construirea unui mare număr de şcoli, dispensare, spitale etc. Printre aceste proiecte s-au aflat: planul de sistematizare şi urbanizare a capitalei; planul de regularizare a apelor Buzăului; construirea unei baze navale la Taşaul şi, chiar, punerea în şantier a canalului Dunăre-Marea Neagră (lucrările fiind abandonate în 1940, din cauza războiului). Creşterea economiei româneşti a fost spectaculoasă, performanţele realizate nemaifiind atinse de atunci încoace: rezultatele perioadei 1930 – 1940 reprezintă şi astăzi termenii de bază ai comparaţiilor statistice. Toate acestea nu au fost doar efectele

Marii Uniri, a eforturilor unor buni gospodari, a iscusinţei unor antreprenori îndrăzneţi şi a apariţiei unei clase mijlocii aprige: Carol al

II-lea a vrut ca ţara lui să fie bogată şi puternică. El a cerut

punerea în studiu a proiectelor, a ales dintre specialiştii propuşi de guvern şi a discutat cu ei în faza de elaborare a planurilor, el a intervenit şi în cursul lucrărilor, făcând sugestii şi cerând modificări. Cu efectele fericite pe care le constatăm.

mirescu-Baranga şi Radu Lobey, nepoţii lui Călinescu şi secretarii lui în acea perioadă, afirmă că decizia a fost luată împreună, după ce primul-ministru şi generalul Bengliu, comandantul Jandarmeriei, s-au suit în trenul regal, la Sibiu. Generalul Gh. Mihail spune că cei care-l aşteptau pe Rege în gara Mogoşoaia, pe lângă care a trecut salutându-i grăbit din cap – contrar obiceiului său de a da mâna cu fiecare şi a schimba câteva cuvinte cu ei – l-au văzut şi auzit certându-se violent cu Călinescu pe tema asasinatului din acea noapte, în timp ce mergea de la vagonul din care coborâse la automobil, şi în automobil, unde a continuat să gesticuleze pe drum

(Mihail fiind în primul automobil ce urma limuzina regală) – nota

LV.

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948 79

În 1938, din situaţia de importator net, România a trecut la cea de xportator de capital, societăţile Mica şi Reşiţa dobândind minorităţi de ontrol în societăţile care exploatau zăcămintele de caolin din Bulgaria i minele de cupru din Iugoslavia. Tot în 1938, uzinele IAR puneau în oroducţie un avion de vânătoare care, sub raportul viteză/armament/platoşă era cel mai performant din lume. Principalii industriaşi autohtoni, jslicolae Malaxa, Max Auschnit şi Ion Gigurtu, au beneficiat de comenzile statului, care în oarecare măsură erau orientate de Carol al II-lea. Dar

Regele nu lua, aşa cum s-a pretins fără dovezi, comisioane. Felul lui incorect de a se îmbogăţi se aseamănă cu al lui François Mittenând şi ţine de „delictul de iniţiaf: deţinând informaţii încă nepublicate, făcea plasamentele financiare şi investiţiile industriale cele mai rentabile ale momentului, ştiind care vor fi mişcările pieţei înainte ca ele să fie cunoscute de operatori şi de competitori. Carol era asociat la rezultate:

Încasa beneficii, nu lua comisioane. Avea gustul riscului şi-l atrăgea câştigul: lumea afacerilor l-a fascinat ca şi jocul de cărţi – cu care pierdea nopţile.

De banii pe care i-a strâns şi i-a plasat în străinătate nu a avut parte, punând mâna pe ei cei doi aventurieri a căror carieră s-a bazat pe o complicitate interesată, pe care a luat-o drept prietenie: cuplul Urdăreanu-Lupescu. Ajuns în străinătate, proaspăt abdicatul Rege s-a lăsat convins de tovarăşii lui de bejenie că sumele depuse în băncile străine trebuie transferate în conturi deschise pe numele „Duduii”, spre a nu putea fi reclamate de statul român. Din acel moment Carol al II-lea a depins în întregime de generozitatea „femeii fatale” în a cărei sinceritate făcuse greşeala să se încreadă şi de bunăvoinţa fostului intendent al

Palatului, amicul şi cârdaşul „Duduii”. A murit sărac – nici tapiseria persană cu care i-a fost acoperit trupul până ce-a fost pus în raclă nu-i aparţinea2.

O scurtă plimbare prin Bucureşti ne obligă să observăm că singurele

„Locuri civilizate”, cu aspect de urbe occidentală, sunt zonele oraşului care au fost create sau reamenajate sub domnia lui Carol al II-lea, din dorinţa lui, cu contribuţia lui personală. Erijarea unor clădiri a căror monumentalitate să reprezinte demnitatea statului, ca noul Palat Regal.

Aparatul IAR 80. Acesta avea un cusur care l-a împiedicat să devină obiect de export, cusur care nu era un inconvenient pentru România:

din cauza consumului mare al motorului avea o autonomie de zbor redusă şi utilizarea lui era scumpă. Lipsa de comenzi străine nu a permis rentabilizarea liniei de producţie – nota LV.

Confidenţă făcută de notarul trimis la cererea lui Mircea Lambrino, după câteva ore de la moartea lui Carol, să facă inventarul bunurilor din vila de la Estoril, Contesei du Maille, care era şi prietenă cu

Magda Lupescu. Faptul a fost relatat autorului de către ginerele

Contesei, D-l Constantin Franasovici (fiul lui Richard Franasovici, demnitarul tătărescian) – nota LV.

T

LIVIU VÂLENAŞ

noile ministere de externe1 şi de interne a oglindit preocuparea lui de a făli România, ridicându-i prestigiul prin edificii impozante, care să suporte comparaţia cu imobilele oficiale din Apus. S-a îngrijit de urbanism, cerând să se croiască căi largi şi să se deschidă perspective pentru punerea în valoare a cadrului arhitectonic. Noua piaţă a Victoriei, cu axul Bonaparte3 – Titulescu şi prelungirea fostului Pod al Mogoşoaiei prin Şoseaua Jianu, azi a Aviatorilor, ca şi articularea acestui ansamblu cu cel amenajat în jurul Arcului de Triumf, cu deschiderea către Piaţa

Domeniilor şi Piaţa Dorobanţi, sunt doar cele mai vizibile din realizările urbaniştilor care au lucrat cu Carol al II-lea. Regele nu a fost însă un grandoman cu preocupări estetice. Amenajarea bălţilor Ciorogârlei în salba de lacuri din Nordul capitalei, cu zona de verdeaţă și parcul Luna

Bucureşti, împreună cu cartierele rezidenţiale UCB, Parcul Domeniilor.

Parcul Bonaparte şi Parcul Momand, dovedeşte grija Regelui de a crea un cadru agreabil de viaţă pentru locuitorii capitalei.

Catedralele construite în Transilvania pentru a ridica Biserica naţională la rangul ocupat până atunci de cea Catolică – inclusiv cea din

Timişoara, inaugurată după război de Regele Mihai, şi cea de la Sfântul

Gheorghe, terminată sub Ceauşescu – au fost, mai toate, înălţate sau începute sub domnia lui. Iniţiativa prezentării Bibliei într-o traducere riguroasă dar şi într-o formă literară, cu concursul popei

Pişculescu-Galaction – tot lui Carol îi aparţine. Intuiţiile sale în ceea ce priveşte descoperirea talentelor şi promovarea valorilor au fost confirmate

1. Sediul actual al guvernului. Sediul oficial al acestuia a fost, de când Iuliu Maniu a cumpărat clădirea pentru Preşedinţia Consiliului de

Miniştri şi până la instaurarea efectivă a dictaturii comuniste. Palatul

Cantacuzino de pe Calea Victoriei, în care funcţionează acum

Muzeul George Enescu. Compozitorul a fost al doilea soţ al văduvei lui Mihai Cantacuzino, Maruca Rosetti-Teţcanu, cu care a

locuit în clădirea din spate după ce fiul şi fiica ei au vândut Palatul. Deşi generalul Antonescu a mutat birourile Preşedintelui de Consiliu în proaspăt terminatul Minister de Externe – mai uşor de apărat în timpul rebeliunii legionare – sediul instituţiei (toată intendenţa) a rămas în Palatul Cantacuzino – nota LV.

2. Actualul senat. A devenit sediul comitetului central al PCR atunci când clădirea ocupată de acesta – actualul Minister de Externe – a

— e – i fost atribuită Pactului de la Varşovia. Clădirea de pe Aleea

<, Modrogan, construită în primii ani ’50 pe locul vilei lui Magda

Lupescu – distrusă de bombardamentele americane – a luat locul i… Vilei Brâncoveanu de pe şoseaua Jianu (acum Aviatorilor), în care tfi Comitetul Central se instalase la terminarea războiului. Astăzi Vila

Brâncoveanu este sediul central al PD (FSN) – nota LV.

3. Azi Iancu de Hunedoara – nota LV.

4. Fostă a Confederaţiei Balcanice – nota LV.

5. Zis astăzi al „Primăverii” – nota LV.

Se recunoaşterea universală a celor câteva figuri care au fugit în străinătate pentru a nu fi anihilate de

C0 munism> tinerii Mircea Eliade.

Emil Cioran şi Eugen Ionescu, selecţionaţi pentru premiile „Fundaţiei pentru Literatură şi Artă Regele

Carol II”.

Regele Carol al II-lea.

Regele Românilor, 1930 – 1940.

Carol a fost un anticipator dacă nu un vizionar, comportându-se ca un preşedinte american, nu ca un rege din Lumea Veche atunci când mai toţi oamenii politici europeni priveau cu indulgenţă sau dispreţ la pregătirea şi moravurile colegilor lor de la Washington, Buenos Aires

sau

Rio de Janeiro. Coborârea sa în piaţa tranzacţiilor financiare, unde a vrut să fie competitorul burgheziei, a fost mai dăunătoare pentru instituţia pe care-o încarna decât descinderea în arena luptelor politice. Ca şi străunchiul său, Ludovic-Filip, „regele burghez”, nu a înţeles acest lucru şi este probabil că ar fi fost răsturnat de bănci şi monopoluri dacă Antonescu nu l-ar fi obligat să abdice.

Dintre figurile politice româneşti, cea care se aseamănă mai mult cu

Carol este, cum bine a subliniat istoricul Matei Cazacu, Cuza-Vodă.

Amândoi au fost nişte meceni corupţi – în sensul că nu au respectat normele morale şi regulile jocului politic, adepţi ai modernizării radicale şi – deşi patriotismul lor nu poate fi pus la îndoială – au apărut societăţii româneşti ca reprezentanţi ai unor concepţii şi ai unor cercuri străine.

Cuza a fost „progresist” pentru că a înţeles rolul pe care ţăranul avea să-l joace în „decolarea” economică a României şi în formarea unei clase mijlocii; Carol, pentru că a înţeles că „ruralismul” politic şi intelectual devenise o piedică în calea dezvoltării ulterioare a Tării.

Poate că, venind de la alte orizonturi, ei vedeau lucrurile altfel…

Ion Varlatn

»,? >… KW*. «. * – \it, V v. «v

— «„— M s

V. În f. – «11, i f., tio-l fi. i-l – *!

Argentina şi Brazilia fiind dateipe atâjnci ca Vipi Wet de democraţie de politicienii din SUA – nota-l „V< n’î”;».

Generalul Constantin Mihai

Pantazi şi Actul de la 23

5

August 1944

Convorbiri cu Ion Pantazi

Ion Pantazi s-a născut la 26 iulie 1920 în Bucureşti, ca fiu al viitorului ministru de Război (1941 – 1944), Constantin Mihai Pantazi. În

1940 a absolvit Liceul Militar şi Bacalaureatul la Cernăuţi. La 10 mai

1942 a terminat Şcoala Militară de Ofiţeri de Cavalerie, fiind înălţat la gradul de sublocotenent. Luptă apoi pe frontul de Est, comportarea sa curajoasă îi aduce câteva decoraţii, printre care Steaua României ei. a

V-ea, ordinul „Mihai Viteazul”, Crucea de Fier germană. Este arestat pentru prima dată în 1946, din nou în 1947, în total a executat 16 ani de închisoare în patru etape, este eliberat în 1963. În 1946, aflat în închisoare, este avansat la gradul de căpitan, un paradox al istoriei. După eliberarea din închisoare lucrează ca miner şi maistru miner la hidrocentralele de pe Argeş, Lotru şi Someş. Reuşeşte să părăsească ţara în 1978

şi se stabileşte definitiv la München. Colaborează la ziarul Stindardul al lui Ion Emilian, iar după moartea acestuia, în 1985, îşi fondează propriul său ziar, Stindardul Românilor, care îşi încetează apariţia în 1990. Revine în ţară la câteva zile după Revoluţie şi pune bazele Uniunii Democrat

Creştine. Volumul său de memorii din gulagul românesc, Am trecut prin iad, este socotit de mulţi critici ca cel mai reuşit de acest gen. Moare pe neaşteptate la München, tocmai când se pregătea să plece în România, pentru a aranja noi proiecte editoriale, la 9 august 1996. Conform dorinţei sale, urna cu cenuşa sa se află la Cimitirul Ghencea Militar din Bucureşti.

— Stimate d-le Ion Pantazi, înainte de toate să începem cu o scurtă biografie a tatălui dvs., generalul Constantin Mihai

Pantazi…

— Tatăl meu a luat parte la campania din 1913 din Bulgaria

(Al Doilea Război Balcanic), unde l-a cunoscut pe Ion Antonescu, acesta fiind cu cinci ani mai mare decât el. L-a cunoscut la trecerea Dunării, unde tatăl meu, cu gradul de subolocotenent, a fost primul care împreună cu plutonul său (ce făcea parte dintr-un

escadron de cercetare) a trecut fluviul. Antonescu, care era căpitan, a cerut să meargă împreună cu tatăl meu; atunci s-au cunoscut cei doi. Tata a luat apoi parte la Primul Război Mondial, a comandat trupele române în lupta de Cireşoaia, iar după această luptă a fost avansat, la excepţional, maior. Imediat după Primul

Război Mondial, a fost trimis la Paris, ca ataşat militar al

României.

— Care erau studiile militare ale tatălui dvs?

— Terminase şcoala de Cavalerie de la Târgovişte, unde a fost al doilea din promoţie, primul a fost viitorul general Racoviţă. La

Paris, ca ataşat militar, tatăl meu nu a stat decât din noiembrie

1919 până în mai 1920. Mama, fiind însărcinată, nu a vrut să mă nasc pe teritoriu străin şi au revenit în ţară. Culmea este că a fost înlocuit chiar de viitorul mareşal Ion Antonescu, pe atunci cu gradul de colonel, în ţară, nu după mult timp, tatăl meu a devenit şef de stat major la Divizia a III-a de Cavalerie. Această divizie era comandată de generalul Moruzzi, Ion Antonescu fiind un fel de ajutor la comanda acestei divizii, iar tata, în cadrul diviziei, comanda o brigadă. A avut loc un prim incident între el şi

Antonescu, din cauza unui raport, pe care l-a trimis direct generalului Moruzzi, fapt pentru care Antonescu s-a supărat foc, că nu a venit la el mai întâi… Acest incident a fost însă repede uitat. Ca o curiozitate, în 1937, tatăl meu şi-a luat bacalauratul, pentru că, atunci, acest examen nu era obligatoriu pentru ofiţeri, însă tatăl meu a ţinut să-l aibă. Nu era uşor să-ţi iei bacalaureatul… în plus a mai făcut două facultăţi ulterior, cea de Drept şi cea de Filosofic. Ambele le-a terminat la 40 şi ceva de ani. Aceste studii nu erau necesare pentru cariera lui militară, dar a ţinut să le facă pentru el. Poate acest lucru demonstrează, d-le Vălenaş, faptul că ofiţerimea română din timpul Monarhiei Constituţionale era un corp de elită al ţării, cum, din păcate, astăzi nu mai este…

Când Antonescu a preluat, la 6 septembrie 1940, puterea, imediat l-a chemat pe tatăl meu şi l-a numit subsecretar de stat la Ministerul de Război, Ion Antonescu fiind atunci titularul acestui minister. La luarea Odessei, în octombrie 1941, generalul Iacobici, din funcţia de şef al Marelui Stat Major, a fost numit

Ministru de Război, tatăl meu rămânând în aceeaşi funcţie. După

O lună însă, Antonescu, având mari disensiuni cu Iacobici (nu ştiu exact natura acestor disensiuni, deci nu pot să vă relatez nimic despre ele), l-a schimbat pe Iacobici din funcţie, numindu-l titular al ministerului pe tatăl meu.

cunoaşteţi deci natura conflictului dintre generalul i şi mareşalul Antonescu?

LIVIU VĂLENAS

— Informaţiile mele provin din auzite, ştiu că a existat un incident între Iacobici şi Antonescu, nu cunosc însă exact natura acestui incident1. Dar să revin, ca o paranteză, la procesul „Marii

Trădări Naţionale” din 1946 tatăl meu a fost condamnat la moarte pentru declararea războiului contra URS S, dar la data de 22 iunie

1941, tatăl meu nu avea o funcţie importantă, care să-i permită să aibă putere de decizie. Când a devenit Ministru de Război, tatăl meu a inaugurat vizitele lunare, de 3 – 4 zile, pe front. Acest lucru nu i l-a cerut mareşalul Antonescu, l-a făcut din proprie iniţiativă.

Frontul fiind foarte întins tatăl meu nu a avut posibilitatea să vadă toate unităţile, dar a încercat, pe rând, să le inspecteze.

Decola cu un avion, drumul dura, să zicem, trei-patru ore şi imediat îşi începea vizita de inspecţie, îmi aduc aminte de o astfel de deplasare, când tatăl meu a venit pe frontul din Caucaz să viziteze unitatea în care luptam şi eu şi apoi s-a dus la Stalingrad.

M-a întrebat: „7 Vw mergi cu mine la Stalingrad? Te aduc înapoi!”

Eu am acceptat bucuros, era un avion mic, cu numai două locuri, pilotat de cunoscutul aviator Scully, care era aviator civil. Ca să încap şi eu în avion, am stat mai mult pe burtă, în coada avionului.

Nu mai vorbesc de senzaţia neplăcută când avionul dădea peste un gol de aer…

— Din Caucaz până la Stalingrad, spaţiul aerian era controlat integral de nemţi şi români?

— Ruşii erau inexistenţi în aer, în acest sector. La Stalingrad am fost în octombrie 1942, când încă oraşul nu căzuse în mâna nemţilor. Acolo, comandantul tuturor trupelor române era generalul Lascăr – iar un lucru care nu se cunoaşte acum – generalul

Lascăr era un nepot de-al lui Antonescu. Cu câteva luni înainte, generalul Lascăr comandase o divizie în Crimeea. Tatăl meu a fost în vizită de inspecţie la această divizie şi nu a apărut generalul

Lascăr. Întrebând unde este, i s-a spus că este foarte bolnav. S-a dus să-l vadă pe Lascăr, acesta era într-adevăr bolnav, era mai mult mort decât viu. Tata i-a spus: „f) umneata nu poţi rămâne comandant al diviziei în halul în care eşti, te iau cu mine la

Bucureşti, cu avionul”. L-a urcat pe Lascăr în avion şi l-a dus

direct la Spitalul Militar din Bucureşti.

După două zile, Mareşalul l-a chemat la telefon pe tatăl meu şi i-a spus:, 4 m auzit că l-ai adus pe Lascăr în Bucureşti!" „Da, domnule Mareşal, l-am adus pe Lascăr la spital, pentru că era foarte bolnav şi nu mai putea comanda în Crimeea", a răspuns tatăl meu. „Ştiai că e nepotul meu?", a întrebat furios Antonescu.

ştiam, domnule Mareşal, nu am ştiut acest lucru niciodată".

a fost reacţia tatălui meu. Antonescu, şi mai furios, a continuat:

Eh, îţi spun eu, Lascăr este un escroc, un bandit şi s-a făcut că

este bolnav, nu are nici pe dracii, te duci şi-l iei şi-l trimiţi cu primul avion pe front şi direct la Stalingrad!" Tatăl meu a răspuns că nu poate face acest lucru, deoarece Lascăr a fost predat piedicilor, care nu i-au pus încă un diagnostic… Şi mai furios.

Is/fareşalul i-a zis tatălui meu: „Bine, nu poţi executa acest ordin, atunci mă ocup eu de asta!" Şi a trimis un ofiţer la spital, l-a scos pe Lascăr de acolo şi l-a trimis cu avionul direct la

Stalingrad! Mareşalul Ion Antonescu nu admitea niciun fel de nepotisme. Aşa a ajuns Lascăr comandant la Stalingrad şi aşa

I-am cunoscut eu, în octombrie 1942. După ce am vizitat poziţia de la Stalingrad, ne-am dus la comandament, unde tata s-a întreţinut cu generalul Lascăr. Lascăr i-a spus tatălui meu, în faţa mea: „J) omnule Ministru, trebuie să vă spun că situaţia noastră, este extraordinar de gravă, nu se mai poate face nimic.

Stalingradul este pierdut, dar armatele româneşti de la Stalingrad au posibilitatea să spargă frontul rusesc, care nu este încă consolidat şi să ne retragem spre Nipru". Lascăr a dat de înţeles că mai poate executa această operaţiune în 2 – 3 zile, nu mai mult.

Tatăl meu i-a spus atunci lui Lascăr: Nu pot să iau o hotărâre în acest sens, dar îţi promit, cum ajung la Bucureşti, voi vorbi cu Mareşalii?", într-adevăr, cum a ajuns tatăl meu la Bucureşti, s-a dus la Mareşal şi i-a explicat situaţia gravă în care se găseau armatele române pe frontul de la Stalingrad. Mareşalul l-a chemat atunci pe Hitler la telefon, tatăl meu a asistat la această convorbire telefonică. Hitler însă i-a spus Mareşalului: „Vw aveţi niciun fel de griji, trupele de la Stalingrad vor fi despresurate, nu trebuie retrase sub niciun motiv!". Ca atare mareşalul Antonescu nu le-a mai retras şi rezultatele se

cunosc; două armate româneşti, a III-a şi a IV-a, au fost distruse.

— Se ştie că generalul Ilie Steflea, şeful Marelui Stat Major, o vrut să intervină şi el pe lângă Antonescu, pentru retragerea imediată a armatelor a III – a şi a IV-a; retragerea mai era posibilă doar în noaptea ce urma, dar mareşalul Antonescu nu a fost găsit, era la Predeal… De ce s-a eschivat Ion Antonescu?

— Mareşalul Antonescu nu s-a dus la Predeal ca să se eschiveze, pur şi simplu nu mai era nimic de făcut. Mareşalul a lăsat lucrurile să meargă, nu mai credea realmente că nemţii pot despresura trupele, în plus ştia că războiul în Est este pierdut de

Germania. Hitler s-a opus categoric la orice retragere. Ion

Antonescu i-a explicat tatălui meu că, dacă noi dăm ordin de

despresurare a trupelor române (armatele III şi IV), asta va periclita soarta României, pentru că, făcând acest lucru peste voinţa lui Hitler, putem pierde absolut toată armata din Rusia!

Un al moment critic a fost în 1943, când trupele române erau în apropiere de Nipru şi din nou tatăl meu l-a avertizat pe Mareşal că trupele române trebuie să treacă imediat Niprul, spre România, pentru a mai putea fi salvate. Dar din nou Ion Antonescu i-a spus: „Nu pot să fac nimic, pentru că sunt legat de mâini şi de picioare, în momentul în care aşa face aşa ceva, nemţii ocupă

Ţara Românească şi atunci nu mai putem face nimic, absolut nimic!” Mareşalul ştia deja că războiul este pierdut, însă el spunea următoarele: „u am datoria să salvez armata; dacă retrăgându-ne ajungem în ţară, acolo pot să-mi salvez armata, încheind armistiţiul. Până atunci nu se poate face nimic, atât timp cât armata este la mii de kilometri de ţară, eu nu pot să acţionez câtuşi de puţin, suntem în mâna nemţilor!” Asta vă pot spune în legătură cu Stalingradul, Mareşalul nu putea retrage armata, aflată la mii de kilometri de ţară şi încadrată de nemţi.

Era o imposibilitate.

— Iar cu generalul Lascăr ce s-a întâmplat?

— Nu a putut fi despresurat la Stalingrad, ruşii l-au făcut prizonier, dar, spre stupefacţia tuturor, s-a reîntors în 1944 în

România, în fruntea diviziei de trădători, florea, Cloşca şi

Crisan” \ Părerea proastă pe care o avusese Antonescu despre el

s-a adeverit de o mie de ori…

— Să revenim, d-le Ion Pantazi, la dumneavoastră, eraţi deci în Caucaz…

— Da, eram în Caucaz şi în – 1942 şi în 1943. Noi, cei din

Caucaz, nu ştiam nimic de cum merge frontul prin celelalte părţi.

Noi trăiam din victorie în victorie, indiferent că mergeam înainte, sau stăteam pe o poziţie, respingând toate contraofensivele

Armatei Roşii… în 1942 – fac o paranteză mai mare – noi aveam foarte mulţi prizonieri ruşi. Ei bine aceştia erau într-o stare mizerabilă, nu aveau la ei ca „alimente” decât o pâine neagră-neagră, tare ca piatra, deci un fel de pesmet, cum nu mai văzuse niciun român până atunci şi o sticlă mare de vodcă. Atât. Vodca era strict necesară în Armata Roşie, căci soldatul rus, subalimentat şi complet demoralizat, nu putea merge la luptă decât beat! Dar, din

1942, situaţia a început să se amelioreze sensibil, pentru că americanii au ajutat enorm Armata Roşie, trimiţând multe mii de tone de alimente, furnituri de tot felul şi, bineînţeles, echipament de război. Tehnica de luptă nu era marea problemă a ruşilor, căci

ei produceau o tehnică bună, problema era a alimentelor. Or, aici americanii au avut un aport decisiv. Pot să spun în deplină cunoştinţă de cauză că, fără ajutorul masiv american, în 1942

Roşie ar fi capitulat.

— Printre altele americanii au livrat în 1942 Armatei Roşii peste 130.000 de camioane şi peste 2.000.000 perechi de bocanci. Ce însemna acest ultim fapt, până în 1942 soldatul rus a luptat desculţ?

— Nu. Noi i-am găsit destul de bine echipaţi încă din 1941, aveau pufoaice, cizme, echipament de vară şi de iarnă, oricum erau mai bine îmbrăcaţi decât nemţii… Problema Armatei Roşii era mâncarea, aşa cum este de fapt şi astăzi… Pe de altă parte, dumneavoastră aţi atins un punct important, ruşii aveau camioane militare, dar erau foarte proaste, nu puteau merge nici pe noroi, nici pe zăpadă. Camioanele americane erau ultramoderne, mergeau pe orice teren şi în orice condiţii atmosferice. Graţie acestor camioane, Armata Roşie s-a putut deplasa rapid, începând cu anul

1942, sute de kilometri în numai câteva zile, în timp ce noi eram

tot la cai, sau chiar şi mai rău, pe jos, fără cai… Camioanele americane au făcut pentru ruşi mai mult decât 10.000 de tancuri…

În plus, prin aceste livrări masive, americanii au ridicat moralul bolşevicilor, care şi-au spus că acum au un aliat foarte puternic, nu mai sunt singuri.

— Să vorbim despre frontul din Caucaz…

— Când a căzut Stalingradul, singura soluţie logică era retragerea imediată din Caucaz, soluţie propusă de Antonescu, dar

Hitler s-a opus iniţial şi la asta. În primul moment el era de părere că trupele din Caucaz vor putea cădea în spatele trupelor sovietice, prin Rostov pe Don, sau prin Mariopol şi vom lua contraofensiva… Până la urmă generalii germani i-au demonstrat imposibilitatea menţinerii armatelor germano-române în Caucaz după pierderea Stalingradului şi Hitler a fost de acord cu o retragere generală din Caucaz.

— Cum a decurs această retragere?

— Noi ne-am retras cu toată armata, fără să avem dificultăţi.

Abia când am ajuns în Crimeea, am început avea dificultăţi pentru că istmul Perekop era ocupat de ruşi şi ca atare nu ne-am mai

Putut retrage pe uscat.

— Atunci pe unde v-aţi retras?

— Ne-am retras pe mare, nu am avut nicio problemă, deoarece

Caucaz până în Crimeea era o distanţă foarte mică, de ordinulilor de kilometri, ruşii au fost inactivi, ca atare ne-am pututetrage fără pierderi, nu am pierdut niciun soldat. Cu totul alta

a fost situaţia în 1944, când ne-am retras din Crimeea. Crimeea, în 1944, era complet izolată, o mică pungă în interiorul frontului, singura retragere posibilă era tot pe mare, de la Simferopol la

Constanţa, dar de data aceasta distanţa ce trebuia parcursă era mult mai mare, iar convoaiele pe mare au fost atacate încontinuu de ruşi, de marina şi aviaţia lor. Ruşii au atacat în primul rând cu aviaţia şi de data aceasta aveau supremaţia aeriană asupra Mării

Negre, pentru că aviaţia de vânătoare germană era foarte slabă pe frontul de Est în 1944. Am avut pierderi relativ mari în timpul retragerii din Crimeea. Nemţii însă au fost cavaleri, ne-au lăsat să ne retragem noi mai întâi, ei au părăsit ultimii Crimeea… Acest lucru nu

s-a întâmplat însă pe uscat, între Stalingrad şi Nipru: în timpul retragerii generale a armatelor Axei nemţii nu au permis urcarea militarilor români în maşinile lor! Acolo nemţii s-au purtat oribil cu noi. În aceste condiţii, românii s-au retras pe jos, mai mult în fugă… Deci două situaţii identice, în care însă nemţii s-au comportat diametral opus. Bineînţeles că incidentele s-au aplanat ulterior.

— Sunteţi de acord cu Gheorghe Barbul, care a afirmat că.

nu pierderea Stalingradului a fost catastrofa strategică pentru forţele Axei, ci dezastrul de la Cotul Donului”?

— La Cotul Donului ruşii au aruncat trupe proaspete, venite din Extremul Orient, care au venit în număr foarte mare, în timp ce noi şi nemţii am aruncat în luptă unităţi obosite şi înjumătăţite.

S-a spus ulterior că, Antonescu i-ar fi cerut lui Hitler sectorul central de la Cotul Donului. Este complet inexact. După dezastrul de la Cotul Donului, atât Mareşalul, cât şi tatăl meu, au crezut iniţial că am pierdut acolo toate diviziile. Din fericire nu a fost aşa. Realitatea am aflat-o abia după trei zile, românii s-au salvat prin fugă, fiecare a fugit cum a putut şi s-au oprit abia pe Nipru, la aproape 1.000 de km de Cotul Donului. Bineînţeles că aproape toată tehnica de luptă a fost pierdută, dar trupele s-au salvat, repet, prin fugă, majoritatea soldaţilor români au fugit pe jos, pentru că nemţii au refuzat să-i ia în camioanele lor, chiar dacă erau goale! Ruşii au făcut la Cotul Donului numai 300 de prizonieri români, restul au fugit şi nu s-au oprit decât pe Nipru.

Asta ar fi dorit de fapt şi Antonescu, ca de la bun început armata română să se apere pe linia Niprului, dar Hitler nu a fost de acord, însă a fost pus în faţa unui fapt împlinit.

— Ajungem la momentul 23 august 1944, aveaţi cunoştinţă că se pregăteşte ceva?

— Tatăl meu ştia foarte bine că războiul este pierdut. Mareşalul ştia şi el foarte bine acelaşi lucru, dar el susţinea că trebuie mai

Întâi adusă toată armata în ţară, să nu fie lăsată deci la discreţia germanilor şi apoi a ruşilor. Explicându-i aceste lucruri tatălui meu, el a fost, bineînţeles, de acord cu Mareşalul. Ca atare

Antonescu voia să-şi retragă armata cel puţin până la Iaşi.

— Însă şi zilele laşului au fost nu mă – ale…

— Ce s-a întâmplat la Iaşi? Maniu şi Brătianu au cerut

Mareşalului să nu cedeze laşul, pentru că acolo ruşii ar putea numi un guvern „românesc” comunist3. Mareşalul însă le-a spus că, din motive strategice, nu mai poate păstra laşul. Pentru că apărând laşul, nu va putea să-şi regrupeze armata, ca să facă faţă atacului rusesc şi în acelaşi timp unui eventual atac german, în momentul în care ar fi urmat ca noi să cerem armistiţiul.

Mareşalul voia să renunţe la Iaşi şi să pregătească o rezistenţă puternică, cu toate forţele, pe linia Focşani-Nămoloasa-Galaţi, care trebuia ocupată de armata din ţară. Nu trebuie uitat că în ţară aveam 500.000 de oameni sub arme, pe front nu mai aveam decât vreo 130.000… Aceşti 500.000 de oameni ar fi trebuit să apere linia fortificată Focşani-Nămoloasa-Galaţi, iar cei 130.000

de oameni, care se retrăgeau, ar fi trebuit să apere Cotul Carpaţilor de un eventual atac german împotriva noastră. Acesta este motivul pentru care a fost atât de uşor să se întoarcă armele, pentru că toate poziţiile din Moldova erau pregătite din timp de

Mareşal în eventualitatea unui atac german. Rusii au fost primii care şi-au dat seama că o rezistenţă prelungită a armatei române pe linia Focşani-Nămoloasa-Galaţi ar putea întârzia cu cel puţin 6 luni înaintarea lor spre Berlin. Or, ruşii voiau să ajungă la Berlin neapărat înaintea americanilor! Acesta era motivul pentru care ruşii au acceptat să stea de vorbă cu

Antonescu şi i-au acceptat şi condiţia pusă de el, ca să existe un teritoriu liber, neocupat de Armata Roşie, unde să funcţioneze guvernul român.

— Vă referiţi la oferta făcută la Stockholm, de Alexandra

Kollontay, ambasadoarea URSS-ului, lui Fred Nanu, ministrul

României în Suedia?

— Sigur, la asta mă refer. Repet, Mareşalul prevăzuse un atac german, era pregătit să-i facă faţă!

— Însă trupele române nu au mai ajuns niciodată pe linia

Focşani-Nămoloasa-Galaţi…

— Nu au mai ajuns pentru că s-a întâmplat ce s-a întâmplat

! a 23 august 1944!

— Dar înainte de 23 august 1944, din 19 august trupele române

au defectat pe frontul din Moldova, retrăgându-se în dezordine din faţa ruşilor…

— Da, este adevărat ce spuneţi, generalul Racoviţă, dinadins, a lăsat o breşă largă în front, între Iaşi şi Târgul Frumos! Ca să facă acest lucru, generalul Racoviţă a pretextat că este bolnav şi trupele au rămas fără comandament. Acesta este motivul pentru care Antonescu l-a trimis pe generalul Ilie Şteflea să-l înlocuiască pe Racoviţă. Prin defectarea lui Racoviţă, sigur că poziţiile noastre au fost puternic dezorganizate, dar după două zile Şteflea a început să reorganizeze trupele şi situaţia începea să se remedieze.

Dar a venit 23 august şi toţi militarii au fost anunţaţi că este armistiţiu cu Uniunea Sovietică. Atunci militarii au stat, nu au mai luptat, au aşteptat acest armistiţiu, neştiind că vor fi imediat dezarmaţi şi făcuţi prizonieri de către ruşi, urcaţi în trenuri şi trimişi în Siberia! Asta nu s-a ştiut… întâmplător am stat de vorbă cu Gabriel Constantinescu, care era acolo, a făcut cinci ani de prizonierat la ruşi, a venit în ţară în 1949, dar nu a devenit liber, căci imediat Securitatea l-a arestat şi fără nicio judecată l-a trimis la Baia Sprie, Acolo l-am întâlnit şi acolo mi-a povestit ce s-a întâmplat concret cu trupele româneşti din Moldova, surprinse la

23/24 august 1944 de ruşi. Gabriel Constantinescu mi-a spus la

Baia Sprie: „Noi ştiam că s-a încheiat armistiţiul. Dacă ştiam că nu este niciun armistiţiu, puteam pleca liniştiţi, fiecare pe cont propriu, nu mai punea nimeni mâna pe noi, nu ajungeam în prizonierat”…

— Ce s-a întâmplat în aceste condiţii cu Armata a III-a, condusă de generalul Petre Dumitrescu, aflată în sudul

Basarabiei?

— Cu toate că se afla într-o situaţie dificilă, generalul Petre

Dumitrescu a reuşit să-şi salveze în întregime armata sa, Armata a III-a, trecând Prutul din mişcare. Dar, odată cu 24 august 1944, întreaga armată a lui Petre Dumitrescu, repet, absolut întreaga armată, a fost făcută prizonieră de către ruşi în sudul Moldovei, cu toate că România întorsese armele împotriva Germaniei…

— Un alt complotist era generalul Aldea…

— Da, dar generalul Aldea nu era activ, el a făcut parte doar din complotul de la Palat. Racoviţă era piesa de bază, din punct de vedere

militar al complotului, el era activ, el avea o comandă efectivă pe front.

— În dimineaţa zilei de 23 august 1944, dumneavoastră, d-le Pantazi, ce aţi făcut concret?

— Eram la mine la unitate, la Regimentul de Gardă Călare în Bucureşti. Am primit telefon de la tatăl meu, să vin imediat la Ministerul de Război.

— La ce oră aţi primit acest telefon?

— La orele 9: 30. Tatăl meu mi-a dat telefon după ce vorbise cu Clodius şi cu Gheorghe Brătianu. Când am ajuns la minister, nimeni nu ne-a deranjat. Am stat în cabinet şi am discutat cu tatăl meu.

— Ce v – a spus atunci tatăl dumneavoastră?

— Mi-a spus că Mareşalul aşteaptă din clipă în clipă aprobarea ruşilor pentru încheierea armistiţiului şi că în cursul după amiezii se va duce la Palat, pentru a-l anunţa pe Rege de încheierea armistiţiului. Cel puţin asta mi-a spus tatăl meu. Am stat de vorbă în ziua de 23 august cu tatăl meu, de la orele 9: 30 până la orele

14: 00. Între timp, tatăl meu a primit un telefon de la colonelul

Elefterescu, care era prefectul Poliţiei, care i-a spus: „JDomnule general, fiţi foarte atent, pentru că am impresia că se întâmplă lucruri care nu sunt normale, sunt anumite mişcări, care nu

sunt normale, se întâmplă ceva la Palat…” Pe la orele 11: 30

tatăl meu a primit telefon şi de la Eugen Cristescu, şeful

Serviciului Special de Informaţii (SSI-ul), care a spus şi el:

j) omnule general nu vă duceţi la Palat, anunţaţi-l pe domnul

Maeşal să nu se ducă la Palat, fiindcă este un complot în curs de desfăşurare!” Repet, acest telefon l-a primit tatăl meu de la

Eugen Cristescu încă de la orele 11: 30, deci cu aproape 6 ore înainte ca Mareşalul să fie arestat! Este evident că Cristescu avea informaţii clare.

— În această situaţie, ce a făcut tatăl dumneavoastră?

— L-a chemat imediat pe Mareşal la telefon şi i-a comunicat cele aflate de la Eugen Cristescu. Mareşalul a spus însă:

Imposibil, Regele nu poate să facă nimic, nu pot să cred că în Palatul Regal să se întâmple un complot, te rog să mă ierţi, dar eu nu cred. La două şi jumătate dumneata pleacă la Palat, eu nu ştiu când pot să vin exact, trebuie să aştept în continuare răspunsul ruşilor, care încă

nu a venit … Mareşalul a mai adăugat: „J) acă nici în casa Regelui eu nu pot să stau liniştit, atunci unde dracu' să mă mai duc?" Or, răspunsul sosise la 3

noaptea deja…

— Unde sosise acest răspuns, cine l-a primit?

— Răspunsul ruşilor a sosit la Biroul Cifrului de la Ministerul

Afacerilor Străine. Nu a ştiut de acest mesaj nici Mihai Anjonescu, au ştiut numai Grigore Niculescu-Buzeşti şi Picky

°goneanu. Numai ei au ştiut, pentru că ei erau la Biroul Cifrului.

— Este interesat ceea ce spuneţi, dar, pe de altă parte, această ersiune a faptelor este afirmată numai de dumneavoastră…

— Nici eu nu am ştiut atunci de aceste lucruri. Le-am aflat pentru prima dată de la tatăl meu, în 1946, la Văcăreşti şi, mult mai târziu, de la Picky Pogoneanu, care era în cealaltă tabără, ca să spun aşa… Răspunsul ruşilor a sosit deci în dimineaţa zilei de

23 august 1944, la orele 3: 00, dar Grigore Niculescu-Buzeşti a băgat această telegramă5, acest răspuns, în buzunarul său, neinformând pe nimeni, nici pe Rege, nici pe Maniu, nici pe Brătianu, nici pe Mareşal, nici măcar pe superiorul lui, Mihai Antonescu.

De ce a făcut aşa? Buzeşti făcea şi el parte din complot, ştia că

Regele Mihai vrea să dea lovitura de stat pe care a dat-o, nu avea niciun interes să-l informeze pe Rege, pentru că-i era frică ca nu cumva Regele să spună: „JSun, bine că s-a hotărât Antonescu să facă armistiţiu, noi nu mai facem nimic!" Iar lui Niculescu-Buzeşti nu-i convenea să nu se facă nimic, pentru că atunci Mareşalul rămânea mai departe şi el nu-şi putea ocupa postul de ministru de Externe, pe care îl dorea. Aceasta este porcăria de amănunt a actului de la 23 august. Cu alte cuvinte, nici Regele nu a fost informat de adevărata situaţie.

— Dar ce a făcut în cursul zilei de 23 august mareşalul

Antonescu, v-a istorisit în 1946, la Văcăreşti, tatăl dumneavoastră?

— L-a primit în cursul dimineţii de două ori pe Clodius, o dată când i-a cerut să-l informeze pe Hitler de dorinţa sa de a încheia un

armistiţiu cu ruşii şi a doua oară, când Clodius a venit cu răspunsul de la Hitler. Clodius răspundea oficial de interesele economice ale Reichului în România (şi în zona balcanică în general), dar era era de facto adevăratul ministru al Germaniei la

Bucureşti, nu baronul Killinger. Ultimul se bucura de încrederea lui Hitler, dar Hitler ştia bine că acesta nu se află în graţiile

Mareşalului, care prefera să trateze cu Clodius, faţă de care avea respect. De aceea şi Hitler era de acord, ca în chestiuni vitale, să trateze cu Mareşalul Clodius, nu Killinger. Era evident, pe de altă parte că, la 23 august 1944, problemele economice dintre

Germania şi România nu mai aveau importanţa de dinainte. Erau în acel moment complet secundare, la ordinea zilei erau problemele militare şi politice.

— Mareşalul Antonescu ce i-a spus lui Clodius?

— Că trebuie încheiat armistiţiul cu ruşii şi a explicat de ce.

I-a spus că divizia germană Gross Deutschland a fost retrasă din

România (deplasată pe frontul din Polonia), că el nu se mai poate apăra şi că el nu poate lega soarta României de cea a Germaniei

Antonescu a spus că România a pierdut războiul şi, dacă a pierdut

războiul, trebuie să se descurce acum fără ajutorul Germaniei.

Clodius i-a raportat imediat, prin telefon, acest lucru lui Hitler şi într-o oră a şi fost înapoi cu răspunsul. Răspunsul lui Hitler ar fi fost că „lui îi pare foarte rău de tot ce s-a întâmplat, să încheie armistiţiu cum poate, pentru că după aceea va veni el să elibereze din nou România1 Poveşti… Hitler acceptase în orice caz ideea, să se retragă în 15 zile cu armata din România6.

— Această versiune a evenimentelor o aud pentru prima dată, sunteţi sigur că între Clodius şi Antonescu au avut loc aceste discuţii?

— Eu nu am asistat la discuţiile dintre Mareşal şi Clodius, nici nu aveam cum, dar toate acestea mi le-a povestit tatăl meu în

1946, iar el le aflase, în cei doi ani de detenţie comună la ruşi, de la Mareşal.

— Mie mi se pare total improbabil ca Hitler să fi dat „lumină verde „unui armistiţiu cu ruşii, în plus să accepte o retragere a armatei germane din România în 15 zile, dacă ţinem cont de reacţia lui

furibundă la aflarea veştii că „la Bucureşti s-a produs un puci”. A cerut generalilor Hansen şi Gerstenberg, să înăbuşe imediat puciul şi să găsească un general pro – german, care să-i ia locul lui Antonescu, arestat deja…

— Eu nu ştiu ca Hitler să fi dat acest ordin, înăbuşirea puciului a fost iniţiativa exclusivă a generalului Gerstenberg.

— Ordinul expres al lui Hitler, de înăbuşire imediată a puciului, a fost dat în seara zilei de 23 august, prin mijloacele de comunicare radio ale armatei germane (legăturile telefonice fiind întrerupte de români), în arhivele germane se păstrează acest ordin clar. Niciun istoric german nu pune la îndoială acest ordin expres al lui Hitler…

— Da, cunosc această poveste. Dar în arhivele române nu există acest ordin, noi avem numai versiunea germană. Chiar dacă am accepta că Hitler a dat acest ordin, ordinul era total absurd, deoarece nemţii nu dispuneau de forţe suficiente pentru a înăbuşi

Puciul, fapt ce s-a şi dovedit în zilele următoare…

— Revenind la programul mareşalului Antonescu din ziua de

23 august 1944, după întrevederea cu Clodius, ce a mai făcut?

— L-a convocat imediat la el pe Gheorghe (George) Brătianu, care de fapt se şi găsea la Preşedinţia Consiliului de Miniştri, ca atare Mareşalul a putut vorbi imediat cu el. Mareşalul i-a spus de intenţia sa de a încheia un armistiţiu cu ruşii, atunci George

Brătianu a declarat că revine într-o oră urmând ca în acea oră

Să-i informeze pe Maniu şi pe Dinu Brătianu. Eu nu ştiu dacă

I-a găsit pe Maniu şi pe Dinu Brătianu, cert este că George

Brătianu nu s-a mai întors la Preşedinţie.

— Ce s-a întâmplat la Ministerul de Război în continuare?

— La orele 14: 30, tatăl meu, însoţit de mine, s-a dus la Palat.

Ne-am dus pe jos, maşina venea după noi; ajunşi la Palat, tatăl meu a intrat înăuntru, eu m-am reîntors la Regimentul de Gardă

Călare. La Palat, tatăl meu a fost întâmpinat de Sănătescu, care i-a spus: „J) omnule Ministru, vă rog să luaţi loc în camera aceasta, pentru că domnul Mareşal nu a venit încă, când va veni domnul Mareşal, vă anunţăm”… Şi cu asta l-au lăsat într-o anticameră. Aici tatăl

meu a aşteptat, între timp a venit la Palat

Mareşalul, care a fost arestat, tatăl meu nu a ştiut pe moment acest lucru, însă ulterior, el fiind în aşteptare, în aceeaşi cameră, a fost arestat şi el, împreună cu colonelul Elefterescu (prefectul

Poliţiei Capitalei) şi cu generalul Picky Vasiliu, comandantul

Jandarmeriei, care au fost aduşi pe la orele 22: 30 – 23. Toţi, inclusiv Mareşalul, au fost predaţi de Sănătescu lui Bodnăraş, care a venit după orele 4 dimineaţa, în echipa lui Bodnăraş, figura şi un fost chelner de la „Continental", care îl cunoştea bine pe tatăl meu şi care a făcut parte din paza lor, în casa conspirativă din Vatra Luminoasă, până au fost predaţi ruşilor.

— Cu ce a venit Bodnăraş la Palat, cu un camion?

— Nu, cu un autobus mic, cu acest autobus i-a dus apoi în

Vatra Luminoasă.

— Bodnăraş avea deci „o formaţiune patriotică" compusă din chelneri?

— Da, toţi din echipa sa erau chelneri, avea cinci chelneri în echipă, toţi de la „Continental"… Ce mai, drojdia societăţii…

— Ce tristă ironie la adresa istoriei românilor, mareşalul

Antonescu arestat de cinci chelneri, comandaţi de un ofiţer dezertor la ruşi, Emil Bodnăraş… Dumneavoastră, d-le Ion

Pantazi, aţi ştiut, din ziua de 24 august 1944, unde se află tatăl dumneavoastră?

— Nu am ştiut nimic până în 1946, când m-am întâlnit cu tatăl meu la Văcăreşti şi mi-a povestit unde au fost duşi.

— Deci au ajuns în Vatra Luminoasă, într-un fel de vilă construită prin anii '30, devenită ulterior casă conspirativă a comuniştilor…

— Vilă e un fel de-a spune, căci nu avea decât două camere, într-o cameră au stat mareşalul Antonescu cu Mihai Antonescu, în altă cameră au stat tatăl meu, Picky Vasiliu şi Elefterescu. Au stat acolo până în data de l septembrie 1944. La l septembrie a

venit generalul Aldea, numit ministru de Interne în noul guvern

Saflâtescu, care i-a spus Mareşalului: „Văpredăm ruşilor; ei vă

păstrează, dar noi vă vom judeca”. Aldea a fost foarte arogant, atât în formulare, cât şi în ton, în acele momente. Pe urmă a venit yn general sovietic, numele nu îl ştia nici tatăl meu, care i-a dus în URSS.

— Revenind la cele opt zile de detenţie în casa conspirativă a comuniştilor din Vatra Luminoasă, cum au fost trataţi acolo de comunişti mareşalul Antonescu şi ceilalţi arestaţi? Există versiuni că dinadins li s-ar fi dat o mâncare extrem de sărăcăcioasă ca să mănânce şi ei o dată ce mănâncă „poporul”…

— Astea sunt legende. Adevărul este că au fost trataţi bine, cei care i-au păzit au fost foarte politicoşi, dar nu i-au lăsat niciun moment singuri, chiar şi în camerele lor stătea tot timpul cineva, cu un automat încărcat la subţioară; paza deci a fost foarte severă. Nu au fost anchetaţi, mâncare le făcea o femeie, care fusese proaspăt eliberată de la Văcăreşti. Desigur, gătitul era primitiv, mâncarea la fel, căci atunci erau probleme cu aprovizionarea, dar acest lucru nu a avut nicio importanţă, cu excepţia lui Mihai Antonescu, toţi ceilalţi erau militari de carieră, nepretenţioşi la mâncare. Pretenţioşi au devenit numai în Rusia şi, mai precis, numai Mihai Antonescu şi Picky Vasiliu…

— Antonescu şi ceilalţi au fost predaţi lui Bodnăraş cu acordul tacit al lui Sănătescu. În toată perioada detenţiei lor în Vatra

Luminoasă, Regele Mihai era la Dobriţa în Oltenia, dar cei din noul guvern, aflaţi la Bucureşti, nu au făcut nicio încercare să-i elibereze pe cei din „lotul Antonescu” din mâna comuniştilor?

— Nicio încercare, nu au făcut nimic ca să-i elibereze! Celor din guvern le convenea că sunt arestaţi la comunişti, căci astfel au scăpat de ei…

— Nici Maniu şi Brătianu nu au protestat că mareşalul

Antonescu, Mihai Antonescu şi ceilalţi sunt în mâna comuniştilor?

— În primul rând Maniu şi Brătianu habar nu aveau unde sunt ţinuţi de comunişti Antonescu şi ceilalţi. Maniu şi Brătianu erau

Miniştri fără portofoliu în noul guvern, cu alte cuvinte nu aveau nicio putere de decizie, au fost puşi în guvern doar pentru ce rePrezintă numele lor…

— Să revenim la momentul l septembrie 1944, când i-a

Preluat acel general sovietic. Unde au fost transportaţi şi cu ce mijloc de transport?

„— I-au urcat într-un camion şi i-au dus cu acest camion spre

°ntiera sovietică, respectiv noua frontieră sovietică, de pe Prut.

LIVIU VÂLENAŞ

Cum au plecat târziu din Bucureşti, i-a prins noaptea pe drum şi au înnoptat într-un sat din Moldova, într-o casă ţărănească evacuată în prealabil de cei care stăteau acolo. Ei bine, în această casă Mareşalul a văzut o icoană pe perete şi a sens pe spatele acestei icoane cum a fost arestat şi tot ce s-a întâmplat.

— Unde se află acum această icoană?

— A luat-o mai mult ca sigur Securitatea şi nu se ştie unde se află Nu se mai ştie nimic despre ea. După ce au înnoptat în această casă, au fost duşi la primul punct de frontieră care avea cale ferată, iar de acolo au fost îmbarcaţi într-un vagon de clasa a III-a singurul vagon de călători ataşat la un tren de marfă.

Timp de trei zile şi trei nopţi au călătorit spre Moscova. Cum a ajuns trenul la Moscova, erau aşteptaţi în gară de cinci automobile de lux foarte elegante, marca „Zi-i” (automobilele de protocol ruseşti fabricate după un model american, bineînţeles furat) şi au pleca Inn direcţia unui castel, numele nu-l ştiu, dar era la o distantă după cum mi-a spus tatăl meu, de vreo 60 – 70 km de

Moscova Era un castel serios, cu un parc, cu un domeniu, de pe vremea ţarilor, era foarte bine îngrijit. Ei bine, în acest castel mareşalul Antonescu şi ceilalţi care erau cu el au fost admirabil trataţi Nu numai că puteau să-şi comande meniul pe care îl doreau dar, în afară de meniu, li se aduceau, într-un castron imens, icre negre, apoi şampanie din cea mai bună, juca românească, vodcă rusească, coniac, în cantităţi nelimitate!

Singurii care nu erau deloc interesaţi de aceste lucruri erau

Mareşalul, tatăl meu şi Elefterescu. În acele momente, când rusu nu ştiau ce să mai facă, Antonescu, tatăl meu şi Elefterescu au luat o distanţă hotărâtă faţă de Mihai (Ică) Antonescu şi Picky

Vasiliu care erau foarte încântaţi de mâncărurile şi băuturile tine ale ruşilor… Cei doi mâncau din toate, gustau din toate licorile, mă rog, erau fericiţi…

— Dacă asta se putea numi fericire… Fiecare avea camera lui în acest castel, cu valet etc.?…

— Da, fiecare avea camera lui, cu de toate, inclusiv valeţi.

— Iar paza cum era, mişunau soldaţi cu „balalaicile W

bandulieră?

— Pază era, dar foarte discretă, nu era la vedere.

— În timpul cât au stat la castel, nu a venit nimeni să

ancheteze, în fond nici în Vatra Luminoasă nu i-a ancheta nimeni?… a

— Nimeni nu i-a anchetat. Era numai un general, care &

comandantul castelului, mai precis spus al dispozitivului de i castel Generalul stătea în castel şi el era foarte curtenitor e

jvlareşalul şi cu ceilalţi, nu mai ştia ce să le facă ca să le intre în graţii! între timp, Mareşalul i-a spus tatălui meu şi lui Elefterescu

(în Mihai Antonescu şi în Picky Vasiliu, văzând cum se comportă la castel, nu mai avea niciun fel de încredere) că, „vrea să se sinucidă, pentru că este mai bine să dispară, ca să se termine povestea asta”… Tatăl meu şi Elefterescu au încercat să-l

convingă să nu facă acest lucru, pentru că el este capul şi ce vor spune ei la un eventual proces? În timpul ăsta erau însă spionaţi încontinuu de Picky Vasiliu şi de către Ică Antonescu, care ascultau la uşă. Ei spionau nu pentru ruşi, ci exclusiv pentru ei.

Cert este că Picky Vasiliu a auzit discuţia cu sinuciderea şi din acel moment nu mai dormeau deloc, mai precis, dormeau cu schimbul, ca să poată interveni la momentul oportun, ca să împiedice sinuciderea Mareşalului…

— Dar cum se putea sinucide la castel mareşalul Antonescu?

— Cum a şi încercat! Şi-a rupt cerceaful în fâşii şi a vrut să se spânzure. A fost descoperit imediat de Picky Vasiliu şi de

Mihai Antonescu, care au tăiat cerceaful şi care au povestit apoi ruşilor ce s-a întâmplat.

— Când a avut loc această încercare de sinucidere?

— Nu vă pot spune exact, prin noiembrie-decembrie 1944.

Din acel moment a fost o supraveghere mult mai serioasă din partea ruşilor, dar cu toate acestea, nici nu puteai vedea că eşti supravegheat, în afară de această supraveghere sporită, ruşii s-au purtat la fel de politicos. Nu a fost nicio diferenţă în comportamentul lor. Totul însă s-a schimbat brusc şi total, odată cu ziua de 9 mai 1945! în această zi au fost ridicaţi şi duşi la

Lubianka, închisoarea centrală a NKVD-ului din Moscova. Aici

fiecare din ei era băgat într-o altă celulă, închisoarea avea la parter deţinuţi de drept comun, iar la toate etajele superioare deţinuţi politici. Ei au fost duşi la parter, la cei de drept comun!

Fiecare era într-o celulă cu vreo 100 de deţinuţi de drept comun, adică criminali, hoţi, care aveau ordinul să-şi bată joc de ei, chiar să-i bată. Au fost trataţi de aceşti criminali în mod absolut îngrozitor. Deţinuţii de drept comun primiseră ordin să le răstoarne chiar castronul cu mâncare, încă ceva: după mai mulţi am am apucat să mă întreţin cu Maria Antonescu, soţia Mareşalului, care era internată într-un spital din ţară. Ea mi-a spus că la ţ' Ublianka a fost violată! Iată cum s-au comportat ruşii cu

amna Mareşal! Şi ea fusese închisă la Lubliaka, Mareşalul nu

Ş" a de acest lucru, era într-o celulă cu deţinute de drept comun, a a fost violată în celulă, ci în afara celulei de către gardieni.

ar asta o ştiu chiar din gura ei…

…– Când a ajuns Maria Antonescu la Lubianka?

— La două săptămâni după Mareşal şi ceilalţi care erau cu el.

Ea fusese internată, împreună cu şeful SSI-ului, Eugen Cristescu, înainte de 9 mai 1945, în acelaşi castel, unde era şi Mareşalul, dar într-o altă aripă şi nu au ştiut unul de altul…

— La Lubianka, după 9 mai 1945, bănuiesc că a început şi ancheta…

— Da, dar anchetaţi nu au fost decât Mareşalul şi tatăl meu, restul nu au fost anchetaţi, în plus, nici Mareşalul, nici tatăl meu, nu au putut comunica absolut deloc între ei, fiind în celule diferite şi anchetaţi, evident, în mod separat. Abia în trenul care i-a adus spre Bucureşti, în mai 1946, au putut vorbi între ei.

— În perioada când stăteau în castel, mareşalul Antonescu şi ceilalţi erau la curent cu desfăşurarea războiului, ştiau că

Germania se îndreaptă spre capitularea totală?

— Nu au ştiut absolut nimic! La Lubiank a început, după cum v-am mai spus, ancheta. Tatăl meu a fost acuzat că a incendiat sate ruseşti, că a împuşcat partizani şi aşa mai departe…

— Cum vă explicaţi, stimate d-le Ion Pantazi, că mareşalul

Antonescu şi ceilalţi aflaţi cu el au stat în condiţii deosebit de civilizate, într-un castel, în condiţii de lux, exact până la data când

Germania a capitulat necondiţionat, iar din acea zi, au fost aruncaţi într-o închisoare sinistră, direct în celule cu criminali, tâlhari şi hoţi?

— Există o singură explicaţie logică: ruşii, până când NU AU

FOST ABSOLUT SIGURI că Germania va pierde războiul, nu au vrut să facă ceva contra mareşalului Antonescu! L-au ţinut

„În rezervă” pe Mareşal…

— La ce ar fi folosit ruşilor ţinerea „în rezervă „a mareşalului

Antonescu? Pe urmă de ce au aşteptat ruşii chiar ziua capitulării

Germaniei, nu era clară înfrângerea ei încă din 1944?

— Aici este problema! O analiză logică nu poate da decât un singur răspuns: ruşii nu au fost siguri, până în ultimul moment, că Germania va pierde războiul! Poate s-au gândit la armele secrete ale nemţilor, dar, şi mai probabil, s-au gândit că, în ultimul moment, anglo-americanii s-ar putea alia cu nemţii contra lor.

— Cum a dorit, în 1945, generalul american George Patton…

Un lucru este cert, cine a urmărit cu atenţie desfăşurarea militară a celui de Al Doilea Război Mondial, nu a putut decât constata faptul că Stalin a fost deosebit de prudent în toate acţiunile sale, ulterior desigur derutei din vara anului 1941…

— Exact! Cert este că, atunci când Germania a capitulat, ruşii au considerat că Antonescu este la dispoziţia lor şi pot să facă cu el ce doresc! Imediat deci după 9 mai 1945, a început ancheta.

Tatăl meu nu a recunoscut nimic din aceste acuzaţii, dar anchetatorul, care era şi şeful NKVD-ului, a spus: foarte bine, atunci vom aresta pe toţi comandanţii de divizie şi vom găsi pe cineva vinovat de toate acestea!” în acel moment tatăl meu a cedat, pentru că şi-a spus că, decât să-i fie arestaţi toţi comandanţii de divizie, mai bine să ia asupra lui aceste acuzaţii absurde şi să se termine odată cu respectiva poveste… În momentul când a recunoscut că a dat aceste ordine (deşi nu le dăduse) s-a terminat cu ancheta sa şi a fost lăsat în pace, minus mizeriile pe care i le făceau zilnic „colegii” de celulă, cei de drept comun.

— Cum a decurs anchetarea Mareşalului?

— Informaţiile le am tot de la tatăl meu. El a aflat cum a fost anchetat Mareşalul chiar de la el, în trenul care i-a readus în ţară, au călătorit în acelaşi compartiment şi ruşii i-au lăsat să vorbească între

ei. Mareşalul a fost anchetat de acelaşi anchetator, care fusese şi anchetatorul tatălui meu. Mareşalului i s-a spus că trebuie să recunoască că a făcut un război de jaf în Uniunea

Sovietică şi că Basarabia nu a fost niciodată pământ românesc, ci pământ rusesc! I s-a spus Mareşalului că, dacă recunoaşte aceste lucruri, cu asta s-a terminat ancheta. Mareşalul însă nu a vrut să recunoască sub niciun motiv aceste lucruri. Din contră.

Mareşalul a spus la anchetă că „el nu a făcut un război de jaf în Uniunea Sovietică şi că Basarabia a fost, este şi va fi pământ românesc!" Arunci anchetatorul sovietic i-a zis lui Antonescu:

j) omnule Mareşal, cum nu recunoaşteţi aceste lucruri evidente din moment de domnul Maniu, care este preşedintele Consiliului de Miniştri, a recunoscut aceste lucruri!" Mareşalul a răspuns: „u nu cred că domnul Maniu ar fi recunoscut aceste lucruri, dacă le-a recunoscut, asta este treaba lui, eu nu le recunosc!" Bineînţelesc, azi ştie toată lumea că Maniu nu a recunoscut niciodată aceste aberaţii, a fost o manevră de intoxicare a Mareşalului făcută de NKVD, care însă nu a dat rezultate.

Maniu nici nu era la data respectivă prim-ministru, preşedintele

Consiliului de Miniştri era Groza, dar, repet, Antonescu şi ceilalţi duşi cu el la Moscova nu erau ţinuţi la curent cu ce se întâmplă

J" exterior, ei nu ştiau nici cine conduce noul guvern al

României… Un lucru este cert, anchetatorul NKVD-ului nu l-a

Putut scoate pe Antonescu din poziţia lui, Antonescu a susţinut

până la capăt că el a făcut un război drept şi că Basarabia şi

Bucovina sunt pământuri româneşti! 8. Cu asta s-a terminat

„Anchetarea" Mareşalului. La Lubianka ancheta era foarte simplă de fapt, se punea o întrebare, la care trebuia să răspunzi pozitiv sau negativ. Trebuie să fac o paranteză acum, Mareşalul a spus de mai multe ori că duce o cruciadă contra comunismului, contra

URSS. De ce a spus Mareşalul acest lucru? Pentru că el şi-a dat foarte bine seama că bolşevismul este cel mai mare duşman al fiinţei noastre naţionale. De aceea a intrat el în Budapesta în 1919, pentru a zdrobi bolşevismul maghiar, care ne ameninţa grav

Transilvania, în privinţa războiului declarat URSS-ului la 22 iunie

1941, noi am intrat în război, atât pentru a ne dezrobi provinciile noastre, cât şi pentru a zdrobi comunismul de la Răsărit, pentru că acesta era permanent un inamic al fiinţei noastre naţionale, al integrităţii teritoriale a României. Ceea ce s-a întâmplat după

1944 demonstrează din plin cele afirmate de mine, este o probă peremptorie. Noi am pierdut în final cel de Al Doilea Război

Mondial, dar nu l-am pierdut numai noi, l-a pierdut toată

Europa, toată lumea!

— Gheorghe Barbul mi-a declarat în octombrie 1994 că ruşii i-au mai cerut ceva lui Antonescu: să se dezică de Hitler, fapt pe care de asemenea Antonescu l-a refuzat categoric… Ce părere aveţi?

— Daţi-mi voie să spun că mă îndoiesc că Barbul a avut acces la informaţii privind cele întâmplate cu Antonescu la Moscova, între anii 1944 – 1946. Singurul care a stat de vorbă cu cei duşi la Moscova, mai precis spus cu tatăl meu şi cu Elefterescu, am fost eu, nimeni altul! Deci chestiunea referitoare la declaraţia de dezicere de Hitler nu pot să o confirm sau să o infirm. Singurul lucru pe care pot să-l spun este că tatăl meu, cât şi Elefterescu nu mi-au povestit de aşa ceva, or, eu cred că, dacă i se cerea şi o astfel de declaraţie Mareşalului, cei doi mi-ar fi spus. Repet, eu am fost singurul cu care ei s-au întreţinut. Prin forţa împrejurărilor, sunt singura persoană rămasă în viaţă, care ştie câte ceva despre ce s-a întâmplat cu Mareşalul, cu Mihai

Antonescu, cu colonelul Elefterescu, cu Picky Vasiliu şi cu tatăl meu în perioada detenţiei la ruşi, între 1944 şi 1946!

— Pe urmă mareşalul Antonescu a fost adus în ţară, împreună cu ceilalţi şi a început mascarada numită „Procesul Marii

Trădări Naţionale e…

— Da. Mai vreau însă să spun ceva: înainte de acest proces a fost judecat la ruşi, de către ruşi, guvernatorul Transnistriei.

profesorul Alexianu. Ei bine, în acest proces, Alexianu a fost achitat! A fost achitat pentru că au venit oameni, din populaţia

<jin Transnistria, care au spus că Alexianu s-a comportat foarte bine, că a făcut ca satele să fie organizate, să funcţioneze aprovizionarea. Deci ruşii l-au achitat, apoi, judecat de români pentru aceleaşi lucruri, în România a fost condamnat la moarte şi executat

împreună cu Mareşalul, Ică Antonescu şi Picky

Vasiliu… Acum s-ar putea spune că românii erau mult mai cruzi şi mai nedrepţi decât chiar ruşii, în fond asta s-a şi urmărit, ruşii

(-au achitat pe Alexianu, ca să arate anglo-americanilor că ei au o adevărată justiţie, dreaptă şi imparţială, dar pe de altă parte au dat ordin românilor să-i facă lui Alexianu şi celorlalţi un simulacru de proces şi să-i execute… Rusii împuşcau astfel doi iepuri deodată, sau chiar trei…

— Să revenim la procesul intentat „lotului Antonescu", lot în care figura şi tatăl dumneavoastră. Aţi avut, atunci, informaţii asupra desfăşurării lui?

— Informaţiile le-am avut de la ziaristul american Markham, care a asistat la toate şedinţele procesului. Informaţiile le-am primit ulterior procesului pentru simplul motiv că în timpul procesului, care s-a desfăşurat în mai 1946, eu eram arestat. Am fost arestat din februarie până în iunie 1946. Mi s-a dat voie, după pronunţarea sentinţei de condamnare la moarte a tatălui meu, să stau de vorbă cu el la Văcăreşti.

— În fond de ce aţi fost arestat?

— Nu a fost niciun motiv, nicio acuzaţie! Am fost ridicat de pe stradă, fără nicio explicaţie şi dus la Malmaison. Acolo l-am întâlnit pe Elefterescu. El fusese separat de „lotul Antonescu", urmând a fi judecat într-un proces ulterior. La Malmaison m-am putut întreţine cu Elefterescu, care mi-a relatat ce s-a întâmplat cu ei la Moscova, între anii 1944 – 1946. Dacă cu tatăl meu am stat de vorbă patru ore în total, cu Elefterescu m-am putut întreţine o lună şi jumătate, până când s-a schimbat ofiţerul care ne făcea de gardă.

— Ce soartă a avut ulterior colonelul Elefterescu?

— A fost asasinat la Canal, un gardian l-a lovit cu cizmele în caP, până a murit10…

— Surorile Samuelly, care s-au întreţinut ulterior cu Maria

Antonescu, au afirmat apoi că au aflat de la ea că, „la Moscova ruşii i-ar fi propus lui Antonescu să revină ca prim-ministru

°l României (asta fusese şi înainte Antonescu), într-un guvern civil sau militar, evident obedient ruşilor şi cu Carol al II-lea

ca rege, iar Mareşalul ar fi refuzat net această propunere"…

Există ceva adevăr în afirmaţiile surorilor Samuelly?

— Nu pot să spun nimic precis în această chestiune. Totuşi, cred că, dacă afirmaţia surorilor Samuelly era adevărată, atât tatăl meu cât şi Elefterescu mi-ar fi spus de această propunere a ruşilor.

Dar ei nu mi-au spus nimic în acest sens!

— Mai este o chestiune aici, dacă ruşii ar fi făcut această propunere lui Antonescu, desigur între patru ochi, credeţi că

Mareşalul i-ar fi spus lui Elefterescu de ea?

— În mod sigur! în Rusia Antonescu şi Elefterescu deveniseră prieteni intimi, nu mai era ca înainte o relaţie de la comandant la subordonat. Trebuie să ţineţi cont că, încă de pe vremea când

Antonescu era numai colonel şi comanda Regimentul 9 Roşiori.

Elefterescu era aghiotantul său. Între mareşalul Antonescu şi

Elefterescu era o legătură strânsă, care în Rusia a devenit o adevărată prietenie.

— Să revenim la procesul aşa-zişilor „criminali de război”…

— Eu am informaţii indirecte asupra acestui proces, le am de la mama mea, care a stat şi ea de vorbă cu marele ziarist american

Markham, care a asistat, aşa cum v-am spus, la tot procesul.

Markham îl cunoscuse bine pe Stelian Popescu, fostul director al

Universului. Markham venea în vizită la fiica lui Stelian Popescu, iar fiica sa a invitat-o pe mama mea să vină la ei, ca să afle cum se derulează procesul. Cum se termina o şedinţă a tribunalului.

Markham venea direct la fata lui Stelian Popescu şi povestea ce s-a întâmplat în ziua respectivă. Eu am aflat toate acestea de la mama, după executarea Mareşalului. Mama l-a întrebat pe

Markham: „J) omnule Markham, uitaţi-vă, am un ziar românesc.

Liberalul, în care scrie că soţul meu, întrebat fiind de procuror ce legături a avut cu mareşalul Antonescu şi ce misiune principală a avut el, ar fi răspuns că el nu a avut nimic, decât ceva administrativ, că el se ocupa mimai de aprovizionarea armatei şi procurorul l-ar fi întrebat: «Atunci înseamnă că ai fost doar un plutonier major?» – la care tata ar fi răspuns: «Da, am fost plutonier major!…» este adevărat?” Or, Markham i-a răspuns mamei mele că el a asistat la toată şedinţa, iar generalul Pantazi nu a fost întrebat nimic. Markham a spus că a citit şi el fraza respectivă în ziarul de dimineaţă, dar asta înseamnă că ziaristul care a scris articolul habar nu are ce s-a întâmplat în realitate!

În realitate, atunci când a fost întrebat, dar într-o cu totul altă zi,

tatăl meu a spus doar atât:, *4 m fost Ministru de Război, îmi iau răspunderea, alături de Mareşal, de tot ce s-a întâmplat!” şi nu a mai spus niciun cuvânt în apărarea lui.

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948 103

— Ce „crime” i s-au imputat tatălui dumneavoastră?

— Tot ce s-a imputat şi celorlalţi! Au fost acuzaţi în bloc.

Culmea absurdului, au fost condamnaţi la moarte, în contumacie – pentru războiul antisovietic – şi miniştrii legionari, care nu aveau nimic cu acest război, căci, după rebeliunea lor din

21 – 24 ianuarie 1941, nu mai erau în guvern! Deci aceşti miniştri legionari, cu Horia Sima în frunte, au fost condamnaţi la moarte, pentru presupusele crime produse în Rusia!!? Au fost acuzaţi în bloc şi nu diferenţiat, de la caz la caz.

— Într-o discuţie avută în 1994 cu Regele Mihai, mi-a spus că acest proces, al „lotului Antonescu”, poate fi caracterizat, fără drept de apel, „o mascaradă sinistră”, în condiţiile în care ţara era ocupată de ruşi, ce părere aveţi?

— Fără discuţie, aşa este, Regele Mihai are perfectă dreptate!

— Din „lotul Antonescu”, şapte au fost condamnaţi la moarte, inclusiv tatăl dumneavoastră, însă imediat după proces, trei dintre ei, inclusiv tatăl dumneavoastră, au fost graţiaţi (pedeapsa li s-a comutat în închisoare pe viaţă), de ce au fost graţiaţi?

— În primul rând trebuie să spun că toţi au depus cerere de graţiere, în afară de Mareşal. Acuma se pune problema de ce a fost graţiat tatăl meu. Eu nu pot să-mi explic decât prin intervenţia personală a Regelui! Aceasta este părerea mea intimă.

Regele Mihai îl cunoştea de multă vreme pe tatăl meu, era în termeni foarte buni cu el, a cerut şi el să graţieze un om… Eugen

Cristescu, şeful Serviciului Special de Informaţii (SSI) şi Radu

Lecca, care răspundea de „românizare”, adică de chestiunea evreiască din România, au fost graţiaţi şi ei. Lecca a fost graţiat practic de evrei, care au mituit cu bani guvernul Groza în acest sens, iar pe Cristescu l-a graţiat Securitatea (încă nu se chema aşa, dar asta era), pentru că avea nevoie de informaţiile sale.

Cristescu executat nu mai prezenta niciun interes, rămas în viaţă, da!…

— Mareşalului Antonescu i s-a imputat că a exterminat evrei din

România (fostul Rabin Şef Moses Rosen i-a pus în cârcă cirfa de 400.000 de evrei exterminaţi, cifră în care intră şi cei exterminaţi de maghiari în Transilvania de Nord şi cei morţi de moarte naturală şi cei emigraţi în Palestina – cu acordul lui

Antonescu – şi cei rămaşi în URSS), dar atunci cum se explică e<5 Radu Lecca, un apropiat al Mareşalului, cel care răspundea de „românizare”, este salvat de la moarte chiar de evrei? Eu mărturisesc că nu mai înţeleg nimic şi probabil că în aceeaşi’s tuafie cu mine sunt şi alţii…

t04

LIVIU VĂLENAS

— «< – Dar nu văd ce este greu de înţeles aici. A fost scos basma curată de evrei, pentru că s-a purtat foarte bine cu ei, este simplu… Radu Lecca a ajuns la Aiud, acolo a fost relativ bine tratat, a ieşit din închisoare şi am auzit ulterior, nu ştiu dacă este adevărat, dar tare mă tem că este adevărat, că ar fi făcut ulterior o vizită în Israel, bineînţeles, oarecum „incognito” şi acolo ar fi fost primit cu mari onoruri… Aici nu mai sunt discuţii; în condiţiile în care a fost România în timpul guvernării Mareşalului, Lecca a fost un binefăcător al poporului evreu! Dar nu putea face acest lucru fără acordul şi sprijinul Mareşalului! Adevărul este că, în afară de unele inerente greşeli, Mareşalul a făcut tot ce a fost posibil ca să-i salveze pe evrei. Şi nu numai pe evreii din România, ci şi pe cei din Ungaria, care fugeau din această tară la noi. Întreb atunci: dacă mareşalul Antonescu ducea o politică de prigonire a evreilor din România, de exterminare a lor, de ce fugeau evreii maghiari din Ungaria în România? Ar putea să răspundă la această întrebare dl. Nestor Rateş de la radio

Europa Liberă, care vede în Antonescu un „criminal de război”, un „exterminator de evrei”? Regele Mihai spune acum că „Mama

Să regina Elena a României, a făcut totul ca să-i salveze pe evref1 (postum, Regina Mamă a primit în acest sens şi o foarte importantă distincţie din partea statului Israel, medalia Drept între

Popoare). Este inexact. Regina Elena nu se amesteca în nimic, dar pe dedesubt, mai mult ca sigur că a făcut ceva. Dar întreb:

putea să-i salveze Regina Elena pe evrei, dacă Mareşalul s-ar fi opus? în fond chiar medalia primită în 1994, Drept între Popoare, este o recunoaştere a întregii guvernări Antonescu, a contribuţiei ei la salvarea evreilor din România, Desigur, că ar fi fost absurd să fie decorat, postum, cu medalia Drept între Popoare mareşalul

Antonescu… Ar fi protestat Nestor Rateş şi din mormânt Mosen

Rosen! As mai adăuga încă ceva: Mareşalul a primit în audienţă, de câte ori au vrut, pe Rabinul Şef de atunci, Alexandru Safran, şi pe preşedintele comunităţilor evreieşti, dr. Wilhelm Filderman.

Aceştia l-au implorat pe Mareşal să facă tot ce se poate ca să-i salveze pe evrei. Mareşalul i-a ascultat cu mare atenţie, a fost foarte politicos cu ei şi le-a promis că va face tot ce este posibil pentru salvarea lor, iar abuzurile, dacă s-au produs, vor fi curmate… Aşa se comportă un dictator, un „omorâtor de evrei”?

— În memoriile sale, fostul Rabin Şef, Alexandru Safran, descrie o scenă emoţionantă: primit în audienţă la mareşalul

Antonescu şi cuprins de disperare gândindu-se la soarta ce li se pregătea evreilor, s-a aruncat pur şi simplu în genunchi în faţa

Mareşalului, implorându-i mila… Acesta, foarte impresionat, l-a ridicat imediat şi i-a promis că va face tot ce poate ca să salveze ce mai poate fi salvat. De la această întrevedere, Alexandru

Safran a plecat cu un sentiment tainic de speranţă. Iar aceste lucruri le spune chiar fostul Rabin Şef…

— Şi acest lucru ce demonstrează? Că Antonescu a exterminat

400.000 (!?) de evrei? Se mai spune ceva, că şi Maniu ar fi intervenit pe lângă Antonescu pentru salvarea evreilor. Este posibil. Dar Antonescu nu avea nevoie de aceste intervenţii, pentru că el avea în cap ideea să-i scape cu viaţă. Mai trebuie probe că vapoare ale flotei române au dus pe evrei la Istanbul?

Este adevărat că un vapor a fost scufundat şi au murit sute de evrei înecaţi în Marea Neagră, dar l-au scufundat ruşii cu aviaţia lor12. Tot Antonescu este de vină pentru acest lucru? Se pune întrebarea: cine orchestrează această campanie de denigrare postumă a lui Antonescu? Vă spun eu, numai evreii din Occident şi în special cei din Statele Unite. Cel mai în măsură care să spună dacă a fost sau nu un pogrom generalizat în România este

Alexandru Safran, care trăiește și în prezent în Elveția, la Geneva, căci el a fost Rabin Șef între 1940 și 1947 (până când l-au izgonit și pe el comuniștii). Or, rabinul Safran nu susține ideea că în

România, în timpul lui Antonescu, a fost masacrată populația evreiască. Ca urmare, evreii din SUA au decis să-l izoleze la

Geneva. Spre cinstea lui, rabinul Alexandru Safran nu a cedat acestor presiuni, acestui șantaj, a susținut mereu, din 1947 până în prezent, aceeași versiune, că în România în timpul guvernării mareșalului Antonescu nu a fost masacrată populația evreiască, așa cum s-a întâmplat de pildă în Ungaria vecină. Nu vreau să supăr pe nimeni, să jignesc pe nimeni, dar sursa reală și corectă este poporul evreu din Israel, este Alexandru Safran și nu evreii din Statele Unite sau Nestor Rates… Aceștia din urmă o fac din interes, este foarte simplu. Vă mai pun o ultimă întrebare, o întrebare tulburătoare: cum se explică că Rabinul Șef Safran – care a făcut atât de mult pentru salvarea evreilor din România, care a contribuit decisiv la nașterea statului Israel – i s-a refuzat biletul de avion către Israel, în iarna lui 1947/1948? Și cine au fost de vină? Evreii din Statele Unite, care nu au vrut să-i

Plătească biletele de avion, pe ruta Paris-Tel Aviv! Asta în condițiile în care Rabinul Șef Safran fusese izgonit de evreii comuniști din România, împreună cu soția și cu cei doi copii mici în decembrie 1947, fără niciun ban în buzunar… Evreilor comuniști sau celor lacomi nu le convin adevărurile, de altfel

strigătoare la cer, spuse de un om profund cinstit, precum Rabinul

Șef Alexandru Safran…

— După această paranteză destul de lungă, dar care, cred că este binevenită pentru înțelegerea mai bună a chestiunii evreiești din România în timpul guvernării de patru ani a mareșalului

Antonescu, să revenim la anul 1946. Ce s-a întâmplat cu tatăl dumneavoastră, după ce i s-a comutat pedeapsa cu moartea în închisoare pe viață?

— A fost dus la închisoarea Aiud. Între timp am fost eliberat și eu, după patru luni de detenție.

— Ați fost eliberat, așa… pur și simplu, fără nicio explicație?

— Atunci eu am spus: „Nu v-am întrebat când m-aţi arestat, de ce mă arestaţi, dar acum vă întreb de ce mă eliberaţi? Mi s-a răspuns să fiu mulţumit că plec acasă. M-am trezit pe stradă, pe bulevardul Lascăr Catargiu, unde şi locuiam, am făcut o sută de metri pe jos şi am ajuns acasă. Dar asta nu a fost totul: am aflat că, în timpul detenţiei mele de 4 luni, am fost avansat la gradul de căpitan! Să mai înţeleagă cineva ceva… Am fost avansat căpitan, direct de la gradul de soldat prost (la arestare, eram locotenent, dar am fost degradat) …

München, 29 octombrie 1995

NOTE

1. Generalul Iacobici şi-a dat demisia din funcţia de şef al Marelui Stat

Major din cauza divergenţelor sale cu mareşalul Ion Antonescu cu privire la oportunitatea angajării armatei române, slab dotată şi pregătită, peste Nistru. Cert este că, ulterior demisiei sale, i s-a reproşat generalului Iacobici, care era ardelean, că fusese ofiţer superior într-o armată străină, cea austro-ungară, ca reproş tardiv, complet absurd.

2. Livrările americane au îmbrăcat o paletă extrem de vastă. Au fost livrate

URSS-ului (în special prin ruta nordică, prin porturile Murmansk şi

Arhanghelesk, dar şi prin Iran) avioane de vânătoare şi bombardament

(de ex. tipul, iberator”), tancuri mici şi mijlocii, tanchete.

! s transportoare blindate, 130.000 de camioane, peste 150.000 de jeepuri.

„Muniţie diversă, aparatură de comunicaţie, aparatură radar, armament

„Uşor, peste 2.000.000 de uniforme şi bocanci, echipament medical şi

— Milioane de tone de conserve şi concentrate alimentare. Stocul de

— Conserve livrat între 1942 – 1945 a fost atât de mare, încât Armata Roşie

V a mai consumat din aceste alimente încă 6 – 7 ani după terminarea celui

»! de Al Doilea Război Mondial. Livrarea de oţeluri speciale, înalt

aliate.

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948 107

a dus la îmbunătăţirea categorică a blindajului tancului mijlociu T 34

şi greu KW-1. Aceste tancuri au dominat blindatele germane până în

1943, când Wehrmachtul a aruncat în luptă tancul mijlociu Pantera şi cel greu Tigru, cele mai performante tancuri din cel de Al Doilea

Război Mondial. Pentru a ne da seama de gama largă a livrărilor americane spre URSS, ajunge să amintim că şi decoraţiile Armatei

Roşii erau confecţionate de americani, în Statele Unite.

3. Afirmaţiile agentului de legătură sovietic Goranov la Stockholm arată că într-adevăr ruşii cochetau cu ideea unui guvern în zona „eliberată", prezidat de Constantinescu-Iaşi sau (mai ales) de Petru Groza. Acesta intrase mai de mult în graţiile lui Stalin, aşa că impunerea sa ca prim-ministru, la 6 martie 1945, nu a fost deloc întâmplătoare. Petru Groza era comunist cel puţin din 1938 dacă nu din 1929. După 1941, fiind bogat, a finanţat acţiunile subsersive ale comuniştilor; fapt ce a dus la arestarea sa. Mareşalul Ion Antonescu a cerut să fie judecat şi condamnat pe măsura faptelor sale, însă a intervenit Veturia Goga, care l-a rugat pe Gheorghe Barbul să intervină la rândul său pe lângă

Mihai Antonescu, care era şi ministrul justiţiei, ca Groza să nu fie judecat. Până la urmă Mihai Antonescu l-a scos din închisoare pe

Groza, iară proces. Acesta a vrut atunci să-i mulţumească mareşalului

Antonescu, numai că acesta a refuzat categoric să-l primească la

Preşedinţia Consiliului de Miniştri, spunând că, dacă Groza vrea să-i mulţumească, să vină la Predeal, la vila lui. Pentru Groza s-a dus atunci la Predeal, la vila Mareşalului de pe Cioplea, şi i-a spus lui Ion

Antonescu, în final, următoarele: „J) acă nemţii câştigă războiul, dumneavoastră veţi fi stăpânul României, dacă îl câştigă anglo-americanii va fi Maniu, iar dacă îl câştigă ruşii voi fi eu"…

Ion Antonescu i-a răspuns că ultima posibilitate va fi groaznică pentru

România. Gheorghe Barbul atrage atenţia că Petru Groza nu era

un bufon cum credeau unii, era un om rece şi foarte calculat, care ştia ce spune.

4. În realitate linia Focşani-Nămoloasa-Galaţi ar fi urmat să fie apărată de un număr mult mai mic de militari. Ajunge să amintim că Armata

I-a română era staţionată tot timpul în sudul Transivaniei pentru a face faţă unui atac maghiar prin surprindere, dat fiind că Ungaria nu renunţase la pretenţiile sale şi asupra Transilvaniei de Sud, iar mareşalul Antonescu era ferm decis să menţină această armată pe poziţii, indiferent ce s-ar fi întâmplat pe restul fronturilor. Ironia sorţii este că prevederea mareşalului Antonescu a permis, după 23 august

1944, respingerea ofensivei germano-maghiare de pe linia Mureşului.

— Gheorghe Barbul susţine că istoria cu telegrama este complet falsă, ruşii u făcuseră deja lui Fred Nanu, ministrul României la Stockholm, propuneri clare de armistiţiu, pe care în final mareşalul Ion Antonescu nu le-a acceptat, din cauza neîncrederii sale totale în sovietici., f, ste

absurd ca ruşii, în plină ofensivă, concomitent cu deruta evidentă în care se găseau trupele române, să facă alte propuneri de armistiţiu, când le făcuseră deja, dar nu fuseseră acceptate. Telegrama nu a existat, este o invenţie a celor care au vrut să facă ulterior o pledoarie pro domo pentru Mareşal”, a afirmat Gheorghe Barbul.

6. Gheorghe Barbul spune că Hitler nu putea fi în niciun caz de acord cu armistiţiul şi cu retragerea trupelor germane din România în termen de 15 zile, dovadă că, aflând ce s-a întâmplat la 23 august 1944, a ordonat, extrem de furios, „înăbuşirea imediată a puciului”.

1. Dacă cele afirmate de Ion Pantazi îşi vor găsi confirmarea în arhivele sovietice/ruse, înseamnă că mareşalul Ion Antonescu a fost anchetat chiar de Lavrenti Beria.

8. Din aceste motive mareşalul Ion Antonescu a rămas în continuare foarte popular printre basarabeni şi bucovineni – a se vedea în acest sens poziţiile repetate ale asociaţiei „Pro Basarabia şi

Bucovina”.

9. Preşedintele completului de judecată a fost un obscur judecător de provincie (din Moldova), Alexandru Voitinovici, care ulterior s-a specializat în scrierea pieselor de teatru.

10. Din volumul Calvarul Aiudului, editat la Sibiu în 1999, aflăm că colonelul Mircea Elefterescu a fost exterminat la Aiud.

11. În cadrul interviului acordat autorului, la 7 aprilie 1994 la Versoix.

Regele Mihai a declarat că, „ş/ americanii şi englezii cereau condamnarea la moarte a mareşalului Antonescu, fiind în această chestiune solidari cu ruşii”.

12. Este vorba de vasul „Struma”, un vas fluvial vechi, aflat într-o stare tehnică deplorabilă, total impropriu navigaţiei maritime. Supraîncărcat, ti cu sute de emigranţi evrei, a reuşit totuşi să ajungă la Istanbul, unde

h vasul a fost imediat internat. După o lungă aşteptare, autorităţile turceşti sau refuzat în final debarcarea pasagerilor şi au obligat vasul să se reîntoarcă de unde a venit. Gheorghe Barbul afirma că, în această’s, situaţie, pasagerii evrei au hotărât să sabordeze vasul, nu departe de t Istanbul, în ideea că autorităţile turceşti vor salva pasagerii, dar turcii

,! au refuzat să intervină. Nu au supravieţuit decât câteva persoane. De

7 această imensă tragedie sunt direct răspunzătoare autorităţile turceşti şi, nu în ultimul rând, cele britanice, căci ele au obligat guvernul

Turciei să nu permită debarcarea pasagerilor, pentru că nu au dorit ca aceştia să ajungă ulterior în Palestina, aflată sub mandat britanic la acea dată. Recent însă a apărat o carte la Bucureşti, consacrată tragediei vaselor Struma şi Mărita, din care s-a aflat în fine adevărul: cele

două vase fluviale, încărcate până la refuz cu evrei în drum spre

Palestina, au fost torpilate în Marea Neagră de submarine sovietice, deşi purtau un pavilion neutru, al statului Panamá, Astfel, Uniunea

— Sovietică este direct răspunzătoare de moartea a sute de evrei nevinovaţi.

ANEXA

Deschiderea frontului la Iaşi în 20 august 1944

Evoluţia situaţiei militare pe frontul din URSS în 1943 şi la începutul anului 1944 devenea îngrijorătoare pentru existenţa României ca stat. În complexele bătălii germano-sovietice din vara anului 1943 de pe frontul central din zona Kursk, avantajul strategic a alternat între sovietici şi germani până când sovieticii şi-au stabilit o poziţie strategică dominantă pe frontul central. A urmat marea confruntare de tancuri de la Uman (5

martie 1944). Treptat, prin ample replieri, frontul român întărit cu trupe germane s-a stabilizat la 17 aprilie 1944 pe linia: Est de Carpaţi, Gura

Humorului, Târgu-Neamţ, Paşcani, Nord de Târgu Frumos, Nord de

Podul Iloaiei, Nord de Iaşi, Nord de Corneşti (Basarabia), cursul inferior al Nistrului, Marea Neagră.

Dar asupra României plana pericolul transformării teritoriului său într-un teatru de război. Toţi factorii interesaţi de destinul României au considerat ca necesară ieşirea din război prin încheierea unui armistiţiu, însă în condiţii rezonabile, care, potrivit învăţămintelor războiului, se pot obţine numai în situaţia de stabilizare a fronturilor de luptă, în acest scop încep tatonări politice încă din 1943, care se continuă intens în 1944.

Oamenii politici din jurul Palatului au contacte politice cu reprezentanţii anglo-americani din Cairo, Ankara, Lisabona, în timp ce mareşalul Ion

Antonescu stabileşte contacte diplomatice cu URSS la Stockholm prin ambasadoarea Alexandra Kollontay. Rezultatul contactelor cu occidentalii se rezumă la: „Înţelegeţi-vă cu URSS şi acceptaţi capitularea necondiţionată”, această capitulare fiind formula stabilită la Conferinţa de la

Casablanca (14 – 26 ianuarie 1943) de către aliaţii occidentali, care trebuia impusă tuturor învinşilor ce doreau să iasă din război. Partea română avea convingerea, şi mai mult, spera că, în timp, aliaţii îşi vor nuanţa răspunsul şi vor renunţa la „capitularea necondiţionată” şi chiar se vor alătura Uniunii Sovietice la tentativele de armistiţiu, ceea ce ar fi blocat ocuparea României de URSS.

Stalin era bine informat despre subiectele acestor convorbiri secrete

Prin faimosul agent NKVD-KGB, Harold Philby, ajuns şef al serviciului de contraspionaj britanic. Stalin, fiind în posesia de informaţii multiple despre evoluţia politică şi militară, tergiversa răspunsul la tatonările

Studiu preluat din publicaţia „Vremea dreptei naţional-creştine”, anul V, nr. 50, 20 septembrie – 17 octombrie 2002, paginile 4 – 5.

Materialul a fost reluat integral, făcându-se doar mici corecţii gramaticale şi de scriere corectă a numelor proprii (prenumele înaintea numelui).

României de la Stockholm, căutând momentul şi metodele potrivite pentru a nu pierde avantajul de a impune României o soluţie de dominare absolută şi exclusivă.

La Bucureşti, persoane din jurul Palatului se întâlneau periodic în şedinţe secrete, într-o acţiune politică de scoatere a României din război şi obţinerea de condiţii acceptabile de armistiţiu, analizau rezultatele convorbirilor de tatonare şi formulau noi propuneri pentru negocieri, de asemenea elaborau planuri pentru organizarea contracarării unei eventuale riposte militare germane în momentul declarării armistiţiului cu sovieticii.

La aceste şedinţe participau curent Dumitru Dămăceanu, colonel şi şef de stat major al Comandamentului Militar al Capitalei, şi Emil

Bodnăraş, comunist notoriu, cooptat în grupul de discuţii în speranţa naivă de a se câştiga bunăvoinţa sovieticilor la eventualele negocieri de armistiţiu. Bodnăraş, fost ofiţer în armata română, dezertor în URSS în

1939, apoi paraşutat în România în 1944, ca agent sovietic, se ocupa în acea perioadă cu organizarea de celule comuniste şi ţinerea legăturii cu comuniştii internaţi în lagărul de la Târgu Jiu. La sfârşitul unei astfel de şedinţe, ţinută în noaptea de 13/14 iunie 1944 într-o casă conspirativă din strada Armenească nr. 15, la plecarea participanţilor au mai rămas în incintă Dămăceanu şi Bodnăraş pentru „o convorbire de rutină”, explicaţie firească pentru a nu trezi

suspiciunea participanţilor care părăseau clădirea.

Din mărturiile ce vor urma, se deduce că Dămăceanu cu Bodnăraş au stabilit atunci, în strict secret chiar şi faţă de persoanele din jurul

Palatului că, în scopul înlăturării mareşalului Antonescu din conducerea statului şi a armatei şi pentru a grăbi ieşirea României din război, un segment de front de la Iaşi, denumit conspirativ, poarta laşuluf\ să fie deschis din punct de vedere militar la o anumită dată, Uniunea Sovietică să fie anunţată despre aceasta şi, totodată, armata sovietică să fie

„Invitată" să-l traverseze. Ulterior au fost cooptaţi la această conjuraţie generalul Aurel Aldea, înlăturat din armată în iunie 1941 de mareşalul

Ion Antonescu, şi generalul Mihai-Cehan Racoviţă, comandantul Armatei a IV-a din zona Iaşi, dintre Siret şi Prut. La începutul lunii iulie 1944 o vizită discretă la Iaşi a generalului Aldea pentru a se întâlni cu generalul

Racoviţă a prilejuit întocmirea unui plan strategic, în sensul preconizat de înţelegerea Dămăceanu-Bodnăraş, pentru a asigura deschiderea frontului în zona dintre Iaşi şi Podii lloaiei.

Planul de operaţiuni trebuia camuflat în privinţa scopurilor sale secrete pretextând mărirea capacităţii de luptă, prin utilizarea specificului dotării marilor unităţi, potrivit cu relieful teatrului de luptă. Sub acest aspect, generalul Mihai Racoviţă va aduce planul la cunoştinţa tuturor comandanţilor de mari unităţi din subordinea sa şi implicit va da ordin şefului de stat major al Armatei a IV-a, colonelul Nicolae Dragomir, să întocmească planul de operaţie în amănunt pentru fiecare mare unitate şi subunitate.

Planul de operaţie al conspiraţiei militare consta practic dintr-o ampla mişcare de trupe prin schimbări de poziţie în zona Iaşi pe un segment

de front de 30 de kilometri lungime, între Rediu (Nord-Vest de Iaşi) şi grbiceni (Nord-Vest de Podu Iloaiei). Toate marile unităţi şi unităţile lor componente, urmau să fie scoase simultan de pe poziţiile ce le ocupau, deplasate pe singura şosea existentă şi orientate, după caz, spre Est sau spre Vest, să ocupe noile poziţii repartizate. Poziţiile

părăsite prin plecarea marilor unităţi, pe toată durata deplasării lor pe şosea, urmau să rămână ocupate doar de câte un detaşament cu rol de observaţie, lăsat de unitatea ce pleca spre noua poziţie. La sosirea marilor unităţi pe poziţiile repartizate, detaşamentele de observaţie trebuiau retrase pe aceeaşi sosea şi integrate în unităţile din care făceau parte. Această mare mişcare de schimbare de poziţii prin deplasări simultane a fost plănuită a se efectua în jurul datei de 20 august 1944, în intervalul 18 – 22 august.

Emil Bodnăraş, la sfârşitul lunii iulie 1944, a comunicat Moscovei toate detaliile necesare: deschiderea programată a frontului, zona deschiderii, data de 20 august, făcând şi invitaţia de a se folosi această ocazie, în plus, a precizat că, în intervalul de timp al deplasării marilor unităţi, comunicările radio prin telefonie dintre unităţile armatei române nu se vor executa în cod cifrat, ci direct în limba română.

Prezentăm mai jos detaliile ce rezultă în parte din înregistrări aflate în fonoteca foştilor deţinuţi politici, în fondul de istorie orală al Fundaţiei

Academiei Civice. Martorul principal este inginerul Virgiliu Toma, care în perioada 1948 – 1963 a executat zece ani de închisoare şi a colectat mărturiile unor personalităţi în evenimentele privind actul de la 25

august 1944.

1. Mărturia lui Virgiliu Toma, care, ca student la Politehnică în vara anului 1944, a fost repartizat la Centrul de instrucţie aeronautică de la

Pipera-Bucureşti pentru pregătire ca ofiţer de rezervă în aviaţie. El primeşte misiunea din partea comandorului Marin Anton, comandantul centrului, să însoţească, pentru supravegherea aparatelor de zbor şi a funcţionării mecanice a unui avion Junkers 52 modificat, trimotor, o grupă de paraşutişti transportată de la Pipera la Iaşi în ziua de 18 august 1944.

Când a aterizat la Iaşi, pe un aeroport militar, prima reacţie cu care au fost întâmpinaţi de comandantul aerodromului a fost: „ce căutaţi şi voi aici, nu vedeţi ce este? Se schimbă poziţiile şi nu este nevoie de paraşutişti acum?” în jurul aeroportului militar se vedeau pe şoseaua Iaşi-Podu

Iloaiei coloane de trupe în mişcare: infanterie, camioane,

tancuri, căruţe, artilerie, cavalerie etc., unele mergând de la Est spre Vest, altele de la

„Est spre Est, într-o îmbulzeală de nedescris. Convorbirile telefonice şi

Prin radio se făceau în limba română curentă şi nu codificat. De pe linia frontului nu se auzea nimic. Avionul cu paraşutişti şi cu martorul s-a

ntors la Bucureşti în aceeaşi zi. Martorul nu a înţeles nimic din ce se

Petrecea şi a raportat la întoarcere: „e schimbau poziţiile”.

2 – Mărturia lui Virgiliu Toma. După procesul politic prin care a fost e° «damnat în decembrie 1948, martorul s-a întâlnit cu tatăl său.

„Îandorul Matei Toma (cu care fusese în acelaşi proces din seria cel C, se or Mişcării Naţionale de Rezistenţă), care i-a relatat că a stat în la la Ministerul de Interne, în perioada de anchetă, cu generalul

Emilian Ionescu, cel care a fost implicat în arestarea mareşalului

Antonescu la Palatul Regal în 23 august 1944. Acesta i-a relatat planul conjuraţiei militare ce a condus la deschiderea frontului de la Iaşi, prin comunicarea lui la Moscova şi invitarea sovieticilor să folosească ocazia pentru ziua de 20 august, adăugând că el, generalul Emilian Ionescu, a aflat de acest plan în seara zilei de 23 august 1944. Aceasta este o mărturie indirectă despre situaţia de pe frontul de la Iaşi din preajma zilei de 23 august 1944.

3. Martorul Virgiliu Toanta, după procesul său din 1948, l-a întâlnit la închisoarea Jilava pe generalul Constantin Nicolescu, cu care fusese implicat în acelaşi lot de judecată. Generalul a fost comandantul Corpului de Armată nr. 5 din cadrul Armatei a IV-a ce opera pe frontul de la Iaşi dar ulterior a fost numit mareşal al Palatului, cu rol administrativ. El a relatat că, în timp ce trupele se aflau în zona Iaşi, în ziua de 20 august

1944, angajate pe şoseaua paralelă cu râul Bahlui, în plină schimbare de poziţie, au fost interceptate de unităţi sovietice şi printr-o retragere precipitată şi haotică, o mare parte a Corpului de

Armată a scăpat de a fi capturat atunci, în timpul retragerii a reuşit să prindă o legătură radio, de altfel singura în acele zile, cu şeful de stat major al Armatei a IV-a, colonelul Nicolae Dragomir, care în absenţa comandantului Armatei a

IV-a, generalul Mihai Racoviţă, intrat în concediu în ziua de 20 august, încerca disperat să ţină legătura cu comandanţii marilor unităţi, în acea scurtă convorbire i s-a transmis generalului Nicolescu să continue retragerea spre Sud până la noi ordine, ceea ce i-a confirmat acestuia bănuiala despre existenţa unui complot militar, deoarece generalul Mihai

Racoviţă dăduse personal ordinele de schimbare a poziţiilor marilor unităţi, lăsând descoperită astfel linia întâi de front pe toată durata deplasării acestora. Prin această zonă au pătruns înspre Sud trupele sovietice. Generalul Constantin Nicolescu considera, din logica desfăşurării operaţiilor militare, că era evident că sovieticii fuseseră ţinuţi la curent cu mişcările trupelor române.

4. Martorul Virgiliu Toanta întâlneşte, în fabrică, la închisoarea Aiud, în primăvara anului 1951, pe generalul Constantin Anton, comandantul jandarmeriei Capitalei până la 23 august 1944, care în această calitate îl avea în subordine pe colonelul Dumitru Dămăceanu. Generalul Constantin Anton, încredinţat că Virgiliu Toma se va elibera curând, dacă va achita cheltuielile de judecată, i le-a plătit din CEC-ul pe care-l avea la grefa Aiud. Dar Virgiliu Toma nu a fost eliberat, ci a luat drumul altor forme de detenţie. Generalul Constantin Anton a confirmat existenţa conjuraţiei militare care a condus la deschiderea frontului de la Iaşi la

20 august 1944.

5. Martorul Virgiliu Toanta, dintr-o eroare de repartizare a administraţiei închisorii Aiud, produsă de confuzia cu numele tatălui său, aflat în regim celular la Aiud în acea perioadă (ianuarie, 1 949), este încarcerat la Zarea (secţie din închisoarea Aiud) şi introdus în celula în care se găsea generalul Aurel Aldea, unde a stat aproape o săptămână până când s-a lămurit confuzia de nume. Timp suficient ca generalul Aldea să poată

descrie cu lux de amănunte, în calitate de participant la conjuraţia militară, planul de operaţie al deschiderii frontului şi

informarea prin Bodnăraş a Moscovei pentru utilizarea porţii laşului. De asemenea, generalul Aurel

Aldea a mărturisit că, dacă ar fi prevăzut ce consecinţe va avea deschiderea frontului (150.000 de militari români luaţi prizonieri de sovietici), nu s-ar fi angajat într-o asemenea acţiune, pe care o regreta.

Relatările generalului Aldea au fost introduse în textul de faţă.

Frontul, menţinut stabil începând din 17 aprilie 1944 pe linia Carpaţi

— Iaşi – Nistru – Marea Neagră, a rezistat unor atacuri repetate în primăvara şi vara anului 1944 până la 20 august 1944, când poarta Iaşi a fost deschisă, în zona dintre Prut şi Siret frontul era apărat de mari unităţi componente ale Armatei a IV-a de sub comanda generalului de corp de armată Mihai Racoviţă, poarta Iaşi" era un segment de front între Iaşi (zona Rediul Mitropoliei) şi Podu Iloaiei (zona Erbiceni)

oarecum paralel cu şoseaua Vest-Est aflată la distanţa de 12 km de front, şosea paralelă cu râul Bahlui la distanţa de 1, 5 km de râu.

În ziua de 19 august 1944, se înregistrează în zona Iaşi (Rediu

Mitropoliei) – Podu Iloaiei (Erbiceni) în partea sovietică o activitate de cercetare cu efective reduse, trageri de artilerie de maximum 30 de minute, pătrundere de curăţire a câmpurilor de mine şi a reţelelor de sârmă ghimpată, de asemenea infiltrări în spatele frontului. Nu se semnalează nicio reacţie militară din partea română.

În dimineaţa zilei de 20 august 1944, comandantul Armatei a IV-a, generalul Racoviţă era intrat în prima zi de concediu, în locul lui fusese numit generalul Gheorghe Avramescu, care nu a preluat comanda, el fiind comandantul Corpului 6 de Armată. Comandantul Corpului 7 de

Armată, generalul Gheorghe Potopeanu, era în concediu, în dimineaţa zilei de 20 august, la ora 5.15, între sectorul Rediul Mitropoliei (17 km

Nord-Vest de Iaşi) şi sectorul Erbiceni (12 km Nord-Vest de Podu

Iloaiei), pe un front de 25 de kilometri, au fost dezlănţuite o pregătire de artilerie şi bombardamente de aviaţie cu durata de l oră şi 45 de minute, de o mare violenţă. Pe restul frontului, trageri de artilerie. După pregătirea de artilerie s-a lansat un imens atac de infanterie şi tancuri sprijinit de aviaţie. Documentele nu semnalează

nicio reacţie din partea română şi nici pierderi.

La 6.30, în 20 august, atacul de infanterie sovietic însoţit de care de luptă, pătrunde, fără a fi fost observat, în tranşeele române. Trupele din linia întâi nu rezistă atacului şi încep retragerea spre valea Bahluiului.

Documentele nu semnalează pierderi.

La ora 13.00 trupele sovietice erau intrate în Iaşi, trecuseră de Podu

Hoaiei şi erau la 10 km sud de râul Bahlui. Niciun document nu semnalează reacţia armatei române şi nici pierderi, în mai puţin de 6 ore

j6 la trecerea liniei de front (deschis) trupele sovietice interceptează şi depăşesc trupele române, aflate fie în mişcare haotică de schimbări de

Poziţie, fie în retragere pentru a nu fi capturate. Armata a IV-a, care nu

Se aştepta la atacul sovietic, începea chiar din ziua de 20 august o retragere dezordonată, fiind şi depăşită de formaţiunile sovietice.

La 23 august 1944 ora 13, trupele sovietice se aflau pe aliniamentul

Târgu Neamţ, Sud de Roman, Bârlad, Nord-Vest de Huşi. la 50 km de linia fortificată Focşani – Nămoloasa – Brăila (F. N. B.) – Situaţia nu mai putea fi restabilită pe linia F.N.B., chiar dacă trupele ar fi luptat

(afirmaţia generalului Ilie Şteflea). La ora 18 avangărzile sovietice erau lângă Focşani.

Pentru o analiză politico-militară a evenimentelor referitoare la data simbolică de 23 august 1944, trebuie reţinută o legătură de cauzalitate între informaţia transmisă sovieticilor de grupul complotist (Bodnăraş.

Dămăceanu, Racoviţă, Aldea) privind breşa plănuită la Iaşi şi transferul de trupe sovietice din zona centrală a Poloniei (unde erau în ofensivă), spre frontul din Moldova, cu obiectivul de a atinge linia F.N.B. (ordinul din 2 august 1944 dat de Stalin), coroborat cu ştirea

transmisă de BBC

În jur de 10 august, care menţiona diminuarea considerabilă a intensităţii ofensivei sovietice în zona Poloniei de est şi deplasări de importante forţe militare spre sud.

Suplimentar, credem că este necesară redarea unor mărturii privind ciudata „rupere a frontului” din 20 august 1944:

Generalul de brigadă (r) Serban M. Lupu, pe front locotenent în regimentul 3 artilerie. „Mă aflam la sud de râul Bahlui cu unitatea în mişcare de reorganizare, când am fost confruntaţi în dimineaţa zilei de

20 august 1944 de un intens tir de artilerie sovietică. Din linia întâi nu s-a reacţionat în timpul şi nici după încetarea tirului. Nu s-au semnalat lupte. În mai puţin de 30 – 40 de minute, toate legăturile telefonice ale regimentului cu divizioanele şi bateriile subordonate au fost întrerupte.

După aproximativ o oră, trupele sovietice şi-au făcut apariţia. Comandantul regimentului ne comunică că nu avem muniţie şi ni se dă ordin să înceapă deplasarea (retragerea) spre sud. În acest timp, trupele sovietice pătrunseseră în adâncimea din spatele frontului şi înaintau în paralel cu trupele noastre în retragere. Nu se cunoaşte situaţia frontului.

Tot ce se ştia era că de pe linia frontului nu s-a semnalat nicio reacţie nici înaintea şi nici după încetarea tirului de artilerie. Frontul nu exista.

Tot ce exista era că trupele sovietice erau în plină ofensivă”.

Generalul de brigadă (r) Constantin Lăţea, pe front căpitan, şef de stat major al comandamentului de artilerie Armata a 4-a. „La 20 august

1944 se dezlănţuie atacul de artilerie sovietic. Artileria noastră nu a tras o lovitură de tun. Focul artileriei sovietice a căzut pe poziţiile de baterii române părăsite în noaptea premergătoare atacului”, fi într-un contraatac, trupele române îşi degajă căile de retragere. Tancurile române din divizia generalului Korne nu au putut lupta cu tancurile sovietice T34, care şi-au continuat înaintarea, depăşindu-ne în retragerea noastră”. Generalul Abraham din comandamentul Armatei a

4-a române, în ziua de 21 august 1944, care nu mai avea nicio unitate de rezervă şi nici muniţie, la un popas pe drumul de retragere, ordonă:

Strângeţi toţi ostaşii din comandament cu armamentul pe care îl au.

Peste o oră plecăm”. La comanda Armatei a 4-a române a rămas

1. Linia Focşani – Nămoloasa – Galaţi (Brăila) – F.N.B.

generalul Şteflea, care la insistenţele colonelului Dragomir, şef de stat jtiajor al Armatei a 4-a, a dat ordinul de retragere spre Adjud spre a nu fi încercuiţi.

Colonelul Kictor Dumitriu, pe front sublocotenent în regimentul 7

artilerie (divizia 5-a de infanterie): „f) după o canonadă intensă ce a cuprins zona dintre linia întâi până la Sud de râul Bahlui, legăturile prin fir la nivelul grupării de artilerie au fost paralizate; legăturile se restabileau sporadic. Din linia întâi afrontului, înainte şi după canonadă, nu aveam nicio comunicare”, firoi din spatele frontului, surprinşi în mişcare de schimbare de poziţii, repede neant dezorganizai, fe la 9

dimineaţa (20 august), sub ameninţarea tăvălugului sovietic trecut, se pare, nestingherit prin linia de front, militari de toate armele din spatele frontului se retrăgeau pe dealurile din împrejurimi”. „Se primeau ordine contradictorii”. „Rezistenţele la întâlnirea cu inamicul pentru a evita încercuirea erau sporadice şi sângeroase”, „în seara zilei de 23 august

1944 a fost găsită comanda regimentului 7 artilerie fără muniţie, în deplasare spre Adjud, Focşani”.

Colonelul (r) Ilie Dumitru, pe front locotenent de companie în batalionul 27 pionieri ai Corpului 6 de armată. După ce descrie ciocnirile izolate dar extrem de sângeroase din spatele frontului în timp ce se deplasau pe drumul paralel cu Bahlui, precizează că „infanteria rusă s-a infiltrat prin dreapta şi prin stânga batalionului nostru (20 august) pentru a ne încercui, am ordonat retragerea”, în momentul când mă pregăteam de plecare, au venit la mine câţiva ostaşi din companie, spunându-mi că dacă ne prind ruşii, lor nu li se va întâmpla nimic, dar pe mine mă vor împuşca dacă descoperă că sunt ofiţer şi, ca urmare, mă roagă să-mi scot tresele de locotenent şi să fug cu un cal de care au făcut rost. Am refuzat şi am continuat retragerea”. „Am văzut coloanele de tancuri ruseşti intrând într-o localitate. Am

schimbat drumul spre a ne apropia cât mai repede de munţi unde ştiam că vom găsi scăparea”.

General de corp de armată (r) Ioan A. Şuta, pe front sublocotenent în regimentul 5 vânători (Divizia l infanterie). A luptat în marile bătălii din 1941 – 1943 de la Iaşi, Odessa, Stepa Calmucă etc., apoi a rezistat şi a respins pe Siret şi] a Târgu Frumos două mari ofensive sovietice din luna mai 1944 şi mai ales pe aceea din 3 – 5 iunie 1944. „În dimineaţa zilei de 20 august 1944, se afla cu regimentul de vânători la Sud de râul

Bahlui în deplasare, când a fost surprins de unităţi sovietice ce traversaseră linia frontului (fără să se semnaleze vreo luptă pe linia întâi a frontului, N. A.). Reuşesc să se desprindă de inamic prin lupte spontane, neorganizate, cu multe pierderi în morţi şi răniţi”, /4/n început retragerea

Pe etape succesive în ariergarda unor alte unităţi române, am fost încercuiţi de mai multe ori, de unde am scăpat iarăşi prin lupte deosebit

sângeroase… Nu puteam să înţeleg de ce comandanţii superiori ne-au

Părăsit şi ne-au sacrificat. Atunci am avut o cădere morală de nedescris.

„Am un obiect a cărui viaţă era la discreţia învingătorului, adevărate fute greu de imaginat”. „Am decis să continuăm deplasarea spre

°uhusi, când pe şosea a apărut o formaţiune sovietică care ne-a

T

Înconjurat şi a trecut la dezarmarea noastră cu toată brutalitatea, ridicându-ne toate lucrurile personale. Am fost încercuiţi şi dirijaţi spre

Paşcani. Am evadat şi, după mai multe peripeţii, la 2 septembrie 1944, am fost din nou capturaţi şi înghesuiţi într-un tren de marfă cu care am ajuns în lagărul 150 de la Sud de Arhanghelsk. În decembrie

1944 am fost transportat în lagărul 74 Oranki”. „Aşa am încheiat participarea la războiul de reîntregire a ţării, trăind din plin dramatica şi umilitoarea situaţie de prizonier”.

Medic căpitan (r) Epifanie Cozărescu, pe front sublocotenent medic în regimentul 5 artilerie grea moto., în vara anului 1944 mă găseam mobilizat pe frontul din Moldova. Unitatea noastră acoperă cu foc de la

Târgu Frumos până la Bălţaţi, cu linia de cazemate în faţă care rezistase perfect la marele atac sovietic din 3 – 5 iunie 1944; cu puterea tunurilor şi obuzierelor noastre poziţia aceasta era inexpugnabilă”. Totuşi după numai 24 de ore (21 august), a trebuit să o abandoneze, după ce s-a aflat că la Est de poziţia sa sovieticii au traversat linia de front spărgând frontul; crede că infanteria a fost spulberată pe la Erbiceni (în flancul de la Vest al, forţii Iaşi”, N. A.) şi tancurile rulau cu mare viteză spre

Vaslui! JVE aflam deci în pericol de învăluire, în dimineaţa de 22 august abia am putut depăşi Romanul… şi am aflat că ruşii au şi sosit în Bârlad, tăindu-ne calea de retragere…

Mareşalul Antonescu a făcut o scurtă vizită de inspecţie în zona

Piatra Neamţ în perioada 20 – 21 august 1944, a constatat dezagregarea frontului şi începutul retragerilor disperate şi haotice şi nu a mai dat niciun comunicat. Era evident că nu a înţeles nimic din situaţia frontului şi nu a ştiut despre complotul prin care s-a deschis frontul („J-*parta Iaşi”)

şi ulterior drumul spre capitularea necondiţionată a României, mânând spre Siberia 150.000 de bravi ostaşi ai armatei române, trădaţi, căzuţi prizonieri.

Concluzie, în ceea ce priveşte „atacul” trupelor sovietice din 20

august 1944, când se afirmă că s-a produs „ruperea frontului de la Iaşi”, examinarea situaţiei şi mărturiile citate duc la concluzia că de fapt s-a petrecut o trecere a trupelor invadatoare printr-o poartă deschisă, la o invitaţie prestabilită. Documentele militare nu semnalează lupte organizate, reacţii semnificative ale armatei române sau pierderi de morţi ori răniţi. După numai 6 ore de la trecerea liniei de front, în fapt, trecerea prin „Poarta Iaşi”, Armata Roşie era intrată în Iaşi, trecuse de Podu

Iloaiei şi de râul Bahlui. După 20 august 1944, se semnalează lupte răzleţe ale unor unităţi române aflate în retragere, spre a nu fi

capturate, aceasta

„În vreme ce Racoviţă trăda la Iaşi”. Q.E. D.

Marea bătălie a Moldovei este în realitate o legendă. Conjuraţia a reuşit şi realitatea ignorată este adevărul!

După alte surse, 163.000 de militari români luaţi prizonieri de ruşi în intervalul 23 august – 31 septembrie 1944. La această cifră se mai pot adăuga aproximativ 10.000 de militari români făcuţi imediat prizonieri după 23 august 1944 de forţele germano-maghiare.

Generalul Constantin Mihai Pantazi şi fiul său, Ion Pantazi, pe
Frontul de Est, 1942 (arhiva Leta
Medvighi, Bucureşti).

Sovieticii au făcut 130.000 de prizonieri, după generalul Aldea chiar 150.000 de oameni pe parcursul trupelor sovietice de la Iaşi la Bucureşti. De fapt, aceştia au fost arestaţi, nu luaţi prizonieri, pentru că România nu mai era în stare de război cu atacanţii. Dintre prizonieri, 40.000 au fost internaţi într-un lagăr la Bălţi, unde au murit de foame sau de frig, de boli sau executaţi, în uriaşul lagăr.

„Oriunde ai înfige cazmaua în mocirlă, dai peste oseminte”. Participanţii la congresul ROMFEST
al românilor din afara graniţelor
(1998, Bucureşti), unde au fost prezenţi şi delegaţi din Basarabia, au confirmat existenţa acestui lagăr în care militarii români au fost cei mai numeroşi, precum şi exterminarea cumplită ce s-a produs aici. Ulterior s-au făcut încercări de a ridica un monument pe acel loc, acţiune cu care, primarul local nu este de acord…”

Regele Mihai nu a ştiut de conjuraţie în ziua de 23 august
1944 când, printr-un act îndrăzneţ, a format şi instalat un guvern la
Bucureşti ca răspuns şi pavăză policită în faţa şuvoaielor sovietice ce se scurgeau nestingherite către Sud. În noul guvern apar conjuraţii: generalul
M. Racoviţă ca ministru de Război, generalul A. Aldea ca

ministru de

Interne, colonelul D. Dămăceanu ca subsecretar de stat la Interne. Secretul a rămas şi la acea dată îngropat, până când a fost dezvăluit în scrisori.

Răsplata comunistă: Aldea moare în închisoarea Aiud (1949), Racoviţă la închisoarea Sighet (1954)! Dămăceanu nu are această soartă.

Actul simbolizat în istorie ca „23 August 1944" pentru ieşirea

României din războiul din Est, preconizat a fi făcut printr-un armistiţiu.

HI situaţia unei linii a frontului stabilizate, a fost compromis printr-o capitulare necondiţionată, consecinţă a desfiinţării intenţionate a liniei de front. A trădat Armata? Nu, armata română nu a trădat, ci nişte complotişti veleitari, grupaţi într-o conjuraţie iresponsabilă, care au plasat armata în imposibilitatea de a riposta, aceeaşi armată care păstrase linia de front cu succes în faţa a trei ofensive sovietice în primăvara şi vara anului 1944.

Virgiliu Toanta

În interiorul Legaţiei".

Germaniei de la Bucureşti.

Convorbiri cu Franz Schuttack

Franz Schuttack s-a născut într-o familie de şvabi la Lovrin, în fostul judeţ Timiş-Torontal, la data de 4 iulie 1922. Părăseşte şcoala de învăţători de la Timişoara pentru a deveni ziarist la Bucureşti. La sfârşitul perioadei interbelice colaborează la diverse ziare centrale „forunca

Vremii", „Sfarmă Piatră", „Chemarea" etc., fiind ajutat şi de faptul că stăpânea perfect limba română, în 1939 devine angajat la secţia de presă şi propagandă a Legaţiei Germaniei de la Bucureşti, din 1941 este avansat: secretar al consilierului de legaţie Hermann von Ritgen. La 8

Iulie 1943 se înrolează voluntar în Armata Germană, sanitar într-un spital de campanie din Waffen – SS, luptă numai pe Frontul de Est, în sectorul nordic. Are şansa să nu fie capturat de sovietici în 1945, reuşind să se predea americanilor. Face 12 luni de prizonierat în Belgia şi Germania.

După eliberare este angajat al armatei britanice de ocupaţie şi începe să publice la diverse publicaţii germane, în special cele aparţinând şvabilor refugiaţi din spaţiul dunărean. Din 1953 devine redactor şef-adjunct al săptămânalului, >onausch\văbische Rundschau" (ulterior rebotezat, >ei

Donauschwabe"), apoi redactor şef, funcţie în care va activa până la pensionare, survenită în anul 1987. Din cauza activităţii sale publicistice intră din 1950 în vizorul Securităţii, care neputând să-l aresteze, îi persecută părinţii, pe care nu îi va mai vedea niciodată.

În prezent, în ciuda vârstei înaintate, Franz Schuttack duce aceeaşi viaţă activă, în afirmarea adevărurilor despre România şi despre istoria germanilor din Banat şi Transilvania.

— Mult stimate d-le Franz Schuttack, să pornim în lunga noastră convorbire cu începutul, ce aţi făcut în România în ajunul celui de Al Doilea Război Mondial?

— M-am născut în Banat, într-o familie de şvabi, în anul

1922. De copil „ideea mea fixă" era să devin „director de ziar".

(sic). Ca să-mi pun planul în aplicare, am părăsit şcoala de învăţători din Timişoara (nu mă simţeam atras deloc de meseria

de dascăl) şi în 1938 am luat calea Bucureştiului: voiam să devin director de ziar…

Am publicat în diverse ziare româneşti, toate de orientare naţionalistă, cum ar fi porunca

Vremii" al lui Ilie Rădulescu, zis şi „Ilie Lăptărie" (făcuse o afacere cu o fabrică de lapte), în

„Sfarmă Piatră" al lui Alexandru

Gregorian, în „Chemarea", dacă-mi mai aduc bine aminte.

Colaborarea principală o aveam la primele două ziare, în limba germană, la ziarele minorităţii germane nu am scris. Pe atunci vorbeam, o română perfectă…

Franz Schuttack, în împrejurimile Bielefeldului, după eliberarea din prizonierat.

1947, împreună cu câinele Jolly
(arhiva Franz Schuttack.
Aalen-Hqfhermweiler).

— Fiţi liniştit, şi acum vorbiţi bine… Aţi fost simpatizant legionar, sau chiar încadrat în

Legiune?

— Nu am fost niciodată, însă, în 1939, în Bucureşti, cu un grup de tineri de vârsta mea (eram de diverse naţionalităţi: români, nemţi, unguri, bulgari, sârbi etc.) am decis să înfiinţăm o, internaţională a tineretului creştin-naţionalist". Eram nişte idealişti… Cert este că, împreună cu un prieten de al meu, am fost repede arestat şi dus la Prefectura Poliţiei Capitalei de pe

Calea Victoriei. Am fost aruncaţi într-o celulă din subsolul prefecturii, laolaltă cu nişte legionari, anchetaţi. Se bănuia probabil că suntem şi noi legionari. Lucrurile lămurindu-se, după două săptămâni a venit un comisar de poliţie care ne-a spus: „voi doi, luaţi-vă lucrurile, plecaţi acasă!" Asta a fost totul. Nu am mai putut înfiinţa această ligă internaţională, a rămas în stadiul de „proiect". Am fost eliberaţi pe data de 19 septembrie 1939, cu numai două zile înainte de asasinarea lui Armand Călinescu.

Norocul nostru, căci dacă ne prindea asasinatul contra lui

Călinescu la prefectura poliţiei, poate că nu mai eram eliberaţi aşa de uşor. Sunt convins şi acum că cineva din grupul nostru ne-a turnat. Nu e de mirare, poliţia şi Serviciul Secret Român al lui Moruzov aveau informatori peste tot.

Arestarea se pare că a fost bine apreciată (sic) în cadrul

Legaţiei Germaniei de la Bucureşti, pentru că am primit o invitaţie scrisă, semnată de şeful secţiei de presă de la legaţie, doctorul

Klaus Schickert, să mă prezint la el, în vederea unei posibile colaborări. M-am dus şi am realizat ceea ce acum se cheamă un aşa-zis „interviu" şi am fost pe loc angajat! Eram cunoscut probabil şi din articolele mele din ziarele româneşti. La secţia de presă am lucrat până în toamna anului 1941, dată la care am trecut la serviciul care răspundea de politica internă românească, condus de consilierul Hermann von Ritgen.

În 1939 ministrul Germaniei la Bucureşti era Wilhelm

Fabricius. Poate o să mă întrebaţi ce fel de om era Fabricius. Nu

vă pot răspunde, pentru că nu l-am cunoscut personal, îl ştiam doar din vedere şi atât.

— Câţi lucrau în cadrul secţiei de presă de la legaţie?

— Destul de mulţi, majoritatea desigur germani, dar erau şi angajaţi români, îi menţionez aici pe Alexandru Marcu (un foarte bun profesor) şi pe Ion Valeriu Emilian, cel care, ulterior, avea să scoată la München o revistă celebră, „Stindardul”, iar cartea sa, consacrată campaniei de pe Frontul de Est, „Cavalerii

Apocalipsei”, l-a făcut cunoscut pe plan european.

— Cu ce v-aţi ocupat în cadrul secţiei de presă la Legaţia

Germaniei?

— Îndeosebi cu traduceri din ziarele româneşti, traduceam însă şi din germană în română. Vorbeam de altfel perfect limba română, nu ca acum… L-am avut ca şef la secţia de presă pe

Klaus Schickert şi apoi, la secţia de politică internă românească, pe Hermann von Ritgen.

— La data ultimatumului sovietic adresat României, la 28 iunie

1940, dvs. unde eraţi?

— Mă aflam tot în cadrul Legaţiei Germaniei de la Bucureşti.

— Apoi la 22 iunie 1941 România a trecut Prutul…

— Eu am continuat să lucrez ca înainte în cadrul Legaţiei

Germane, noua campanie a Germaniei de pe Frontul de Est nu a adus, pe moment, nicio schimbare în activitatea mea. Mă rog, o schimbare tot a intervenit: am scris o carte pe care am tipărit-o imediat, „Comunismul, barbaria secolului XX”, de fapt o cărticică, de vreo 100 de pagini. O carte care trăgea un semnal de alarmă privind pericolul pe care-l reprezenta comunismul pentru ţările Europei. Viitorul avea să-mi dea dreptate…

Menţionez că prefaţa la carte a scris-o chiar Nichifor Crainic, care m-a felicitat şi pentru cât de perfect vorbesc româneşte.

L-am cunoscut bine şi pe directorul de la „Sfarmă Piatra.

Alexandru Gregorian, aveam să-l reîntâlnesc, peste câţiva ani, în

Spania, lângă Málaga. Vă predau spre publicare şi o scrisoare

adresată de Gregorian mie.

— Ce s-a discutat, inclusiv pe culoare, în cadrul Legaţiei Germaniei de la Bucureşti despre atacul german din 22 iunie 1941 contra URSS?

— Toţi erau de părere că această nouă campaniei a Armatei Germane nu va ridica niciun fel de probleme, în 2 – 3 luni Rusia Sovietică va capitula, cei mai pesimişti credeau că vor fi necesare totuşi 4 luni… Cu alte cuvinte nu a fost nicio îngrijorare, în iunie 1941 în cadrul Legaţiei Germaniei de la Bucureşti în legătura cu campania contra Uniunii Sovietice, certific.

— Pe Nicolae Ştefănescu Govora l-aţi cunoscut?

— Da, dar abia în 1957, în Spania. Vă înmânez şi două scrisori de la el, inclusiv chestionarul la care l-am supus, privind componenţa şi orientarea politică a Exilului românesc. Cu ce s-a ocupat în România N.Ş. Govora, înainte de 1944, nu pot să dau, din păcate, nicio relaţie, ştiu doar că nu era şi nu a fost legionar.

Abia în 1952 am luat cunoştinţă în Germania de o publicaţie care apărea la Paris, „Chemarea”, unde N.Ş. Govora i-a atacat, într-un mod care nu mi-a plăcut absolut deloc, pe nemţii originari din România. Am protestat, scriindu-i lui Govora, aşa l-am cunoscut.

— Ce impresie v – a făcut noul ministru al Germaniei la Bucureşti, baronul Manfred von Killânger?

— Când a sosit la Bucureşti, pe 24 ianuarie 1941, nu după mult timp a convocat personalul Legaţiei şi a ţinut o cuvântare.

Am avut impresia unui om plin de sine, foarte mulţumit de persoana şi de activitatea sa, în realitate total nepregătit pentru cerinţele funcţiei. Discursul său a impresionat negativ pe mem-Înjnz Schuttack la expoziţia ura legaţiei, pentru că era plm de una Bucureştilor”, 14 iunie juatuare. Von Killinger venise] 939 (arhiva Franz Schuttack, de câteva zile din Slovacia Aalen-Hojhermweiler).

şi vorbea despre situaţia din România ca şi cum ar fi fost în post la Bucureşti de cel puţin 20 de ani! Poza în atotştiutorul situaţiei.

Venea, cum am spus, de la Bratislava, unde îndeplinise funcţia de ministru plenipotenţiar al Germaniei, poate că acolo cunoştea lucrurile, însă era clar că era total străin de realităţile din România.

Oricum nu era diplomat de carieră, era omul regimului de la

Berlin. Pe noi nu ne-a agreat. Nu-l agrea nici pe şeful meu direct.

Hermann von Ritgen, însă antipatia era reciprocă.

Nici acum nu ştiu ce a fost în capul celor de la Berlin când au hotărât să-l schimbe pe Fabricius cu Killinger. Manfred von

Ritgen mi-a spus în clar, şi nu o dată: „Îsta habar nu are de nimic!”, „ăsta” fiind Killinger… Nici fizic nu arăta prea bine, era un om mic, oarecum corpolent. Nu vorbea deloc franceza, un handicap uriaş pentru un ministru plenipotenţiar la Bucureşti. Să nu uităm că limba diplomatică la Bucureşti era franceza, nu germana. Neştiind franceza, ca să nu mai vorbesc de română.

Manfred von Killinger s-a trezit complet izolat. De vină era numai el şi, desigur, cei de la Berlin care l-au trimis la Bucureşti.

Personal nu mă pot lăuda că l-am cunoscut bine pe Manfred von Killinger, dacă l-am văzut de vreo 2 – 3 ori în clădirea legaţiei.

Nu am cunoscut-o deloc nici pe secretare să domnişoara Hella

Petersen, cu care s-a sinucis împreună în clădirea legaţiei, pe data de 2 septembrie 1944. S-au sinucis este un fel de-a spune, căci am impresia că Killinger mai întâi şi-a împuşcat secretara şi apoi şi-a tras un glonte şi lui în cap. Cert este că în biroul său a fost găsit doar pistolul lui uriaş. Oricum pentru Killinger altă alternativă decât sinuciderea nu a fost în acel septembrie 1944. Dacă nu se împuşca, l-ar fi omorât ulterior ruşii, bineînţeles după ce l-ar fi anchetat, umilit şi torturat. Asta este clar1.

1. Gerhard Stelzer, în memoriile sale publicate la Bucureşti (Rolf Pusch.

Gerhard Stelzer.) iplomaţi germani la Bucureşti”, ed. AII

Educaţional, 311 pag., Bucureşti, 2001) susţine că, atât Killinger cât şi Hella Petersen „umblau tot timpul cu un pistol mic în buzunar1 1, aşa că este o întrebare deschisă cine a împuşcat-o de fapt pe secretara lui Killinger. Cert este că Manfred von Killinger a cedat nervos în ziua de 2 septembrie 1944, când un grup de comunişti români de sub comanda lui Emil Bodnăraş i-a comunicat, pe un ton care nu mai

admitea replică, că personalul Legaţiei Germaniei de la Bucureşti urmează să fie mutat în clădirea unei şcoli. Pentru Manfred von

Killinger a fost clar că, nemaivând statutul de extrateritorialitate oferit

— De clădirea legaţiei, urmează să fie predat pur şi simplu ruşilor (până atunci trăise în iluzia că va putea fi recuperat, el şi personalul diplomatic german, de Germania, prin intermedierea legaţiei Suediei

Franz Schuttack cu sora sa
Anna, pe Calea Victoriei din Bucureşti, în apropierea
Cercului Militar Central, 1940
(arhiva Franz Schuttack.
Aalen-Hqfhermweilef).

— Domnişoara Petersen era amanta ministrului plenipotenţiar?

— Se zvonea, dar eu nu ştiu nimic în acest sens, pe domnişoara Petersen, repet, nu am cunoscut-o personal niciodată.

— Câţi oameni lucrau în cadrul Legaţiei Germaniei de la

Bucureşti?

— Vreo două sute, exact cifra.

nu o ştiu, în orice caz, foarte mulţi. Legaţia se afla pe strada

Victor Emanuel, colţ cu Calea

Victoriei. Aproape toate clădirile de pe strada Victor Emanuel aparţineau Legaţiei Germaniei.

— Manfred von Killinger a venit când aşa numitul „puci”.

legionar agoniza, ce a fost de”.

fapt „rebeliunea „legionară, din punctul de vedere al dvs? în fond aţi fost martor ocular al evenimentelor…

— Ce pot să vă spun eu, este despre felul cum au fost văzute evenimentele din interiorul Legaţiei Germaniei. Manfred von Killinger era, clar, împotriva legionarilor. Legaţia era împărţită atunci în două tabere, mai precis spus, „partide”: contra legionarilor şi pentru legionari… Acest lucru este foarte important, rog să nu-l uitaţi.

Killinger a sosit în

Bucureşti gata montat contra legionarilor, bănuiesc că fusese instruit în prealabil în acest sens de către cei de la Berlin. Se ştia că rebeliunea legionarilor a luat practic sfârşit chiar în ziua venirii lui Killinger, dar ceea ce nu se ştie este altceva: Killinger cu tenacitate i-a eliminat, în timp, pe toţi cei din legaţie care

Slmpatizaseră cu legionarii înainte şi în timpul rebeliunul

— Care reprezenta, după 24 august 1944, interesele Germaniei la

Bucureşti). Gerhard Stelzer mai scrie că, „ruşii voiau să-l judece, printre altele, şi pentru asasinarea lui Karl Liebknecht şi Rozei

Luxemburg în 1919, deşi niciodată Killinger nu mărturisise cuiva vreun amestec la lichidarea celor doi lideri comunist?”

— Totuşi, ce a fost aşa numita rebeliune legionară?

— Ce a fost? O mare prostie! Legionarii o prostie mai mare nu puteau face, au împotmolit în acele zile nu numai România dar şi Germania! mai mult, au împotmolit tot planul lui Hitler de atacare a Uniunii Sovietice! Mie de la bun început acţiunea legionarilor nu mi-a inspirat încredere. A fost clar că Germania nu poate tolera aşa ceva şi a acţionat în consecinţă. Germania avea nevoie de linişte în România, nu de revoluţie!

— Ce aţi mai făcut în continuare?

— Din 9 octombrie 1941 am lucrat şi în cadrul Ministerului

Muncii, ministru era atunci Constantin Dănulescu. Eram consilier tehnic, mă ocupam tot de traduceri, traduceam acum din germană în română, biroul meu era chiar lângă biroul ministrului. Aveam un program încărcat, înainte de masă lucram la Legaţia Germaniei, după masă la Ministerul Muncii, uneori programul era inversat, aşa cum dictau necesităţile.

— Nu v-a privit nimeni cu neîncredere, pentru aceste două funcţii total diferite?

— De ce?

— Poate românii s-au gândit că, „lucrând şi pentru nemţi, încredere sută la sută în dvs. nu pot avea”… O supoziţie…

— Nu, absolut deloc nu! Exista atunci, trebuie să o spun cu toată claritatea, o colaborare aproape deplină între nemţi şi români, nu existau suspiciuni. Repet: colaborare, nu subordonare] Din toamna anului 1941 am fost transferat la secţia de la

Legaţia Germaniei condusă de consilierul de legaţie Hermann von

Ritgen, reţineţi bine acest nume! Von Ritgen avea sarcina precisă să observe atent viaţa politică din România, în acest sens avea dese întrevederi şi discuţii cu oamenii politici români. Sarcina lui era să raporteze cum gândesc oamenii politici români. Eu, vorbind atât de bine româneşte – repet, atunci, nu acum! – von Ritgen mă trimitea periodic la unii oameni politici şi nu numai politici.

Astfel am ajuns şi la Pamfil Şeicaru (am şi realizat un interviu cu el), la George (Gheorghe) Brătianu – şi cu el am făcut un interviu. Bineînţeles, după discuţiile cu Şeicaru şi Brătianu, dar şi cu alţii, am făcut rapoarte în scris şi le-am predat şefului meu de la legaţie, lui von Ritgen. Era munca mea, am făcut şi alte rapoarte, pentru că am discutat cu foarte mulţi români care prezentau interes pentru Legaţia Germaniei. Hermann von Ritgen a fost un personaj interesant, avea legături extrem de bune, repet, extrem de bune, cu evreii, asta printre altele. De aici s-a tras şi nefericirea lui ulterioară.

După 20 iulie 1944, atentatul contra lui Hitler, a fost rechemat de urgenţă la Berlin. Avea să dispară… Mai mult ca sigur că a fost executat/lichidat. Varianta cea mai credibilă este că a fost spânzurat pe motivul că a avut cunoştinţă de complotul contra lui

Hitler de la 20 iulie 1944. Există şi varianta că l-au omorât ruşii în Berlin în 1945, însă eu rămân la ideea că a fost lichidat în

1944 din ordinul lui Hitler, fiind considerat ca o persoană aparţinând complotiştilor. Un lucru este cert: Hermann von Ritgen nu a fost nazist, în plus nu îi agrea pe legionari, mai mult chiar, îi detesta.

Este trist acum că nimeni din România nu-şi mai aduce aminte de Hermann von Ritgen, poate că ar merita măcar ca o stradă din Bucureşti să-i poarte numele. A fost un prieten sincer, devotat, al poporului român şi, cum am mai spus şi adineaori, al poporului evreu. „Societatea bună” din Bucureşti bârfea prin cafenele că, „copilul lui von Ritgen nu este în realitate al lui, l-a făcut soţia sa cu un doctor evreu”. O prostie! Ştiţi, desigur, cum sunt bârfele la români, nu le poţi localiza de unde vin, dar oricum, această calomnie la adresa soţiei lui von Ritgen o pot considera, în cel mai bun caz, o mare porcărie!

Von Ritgen era un om deschis, plin de viaţă, jovial, era o plăcere să te întreţii cu el, spre deosebire de Gerhard Stelzer.

Pamfil Şeicaru împreună cu Ion Valeriu Emilian, München, 1975 (arhiva René Al. de Flers, München).

principalul consilier al lui Killinger, care era uscat, un birocrat al diplomaţiei, dacă vreţi, „un prusac al diplomaţiei”. Ritgen era însă un om, în adevăratul sens al acestui nobil cuvânt. În opoziţie.

Stelzer, un om înalt, cu un început de chelie, nu era deloc vorbăreţ, un funcţionar al diplomaţiei şi atât. Însă era foarte puternic în legaţie, cum am mai spus, numărul doi după baronul von

Killinger.

Eu eram în Estonia când Stelzer a fost arestat de ruşi, împreună cu restul Legaţiei Germaniei de la Bucureşti şi deportat în URSS. Am fost convins că a fost omorât, cum s-a întâmplat cu Clodius de pildă, însă, spre surprinderea mea totală, a apărut în 1955 în Germania Federală, după 11 ani de detenţie. A fost aproape imediat reintegrat în diplomaţie, de data aceasta în cea a

Republicii Federale.

— V-aţi întâlnit cu Stelzer după 1955?

— Nu.

— Ce personaje importante aţi mai cunoscut?

— Pe Eugen Cristescu, şeful SSI, adică al Serviciului Special de Informaţii. L-am văzut de două ori. Am avut misiunea, de la von Ritgen, o singură dată, să-i dau, dar numai lui şi numai în mână, o misivă. I-am

înmânat un plic închis. Ce era înăuntru, nu ştiu nici până în ziua de astăzi. A doua oară nu mai ţin minte în ce ocazie l-am văzut, în orice caz, von Ritgen şi Cristescu se înţelegeau foarte bine, amândoi aveau în comun, printre altele, şi aversiunea contra legionarilor…

Trebuie să vorbesc puţin şi despre Pamfil Şeicaru. El a avut o mare încredere în mine şi după război m-am adresat, însărcinat în acest sens de el, firmei MÂN, doi ani am întreţinut o corespondenţă cu ea, era vorba de rotativele pe care le plătise

Pamfil Şeicaru în timpul războiului şi pe care nu le-a primit niciodată. Rezultatul a fost din păcate negativ. Cert este că Şeicaru nu a încasat vreun ban de la MÂN… A murit sărac…

— În perioada 1940 – 1943 aţi lucrat, aţi fost racolat, pentru un serviciu secret, SSI, respectiv Abwehr?

— Nu am lucrat niciodată pentru niciun fel de serviciu secret, oricare ar fi fost el, nici român, nici german, nici american, nici englez!

— Păcat…

— Am fost doar, în cadrul Legaţiei Germane, în serviciul lui

Hermann von Ritgen, care era responsabilul legaţiei pentru politica internă românească. Nu aparţinea nici unui serviciu secret german, asta o spun în cunoştinţă de cauză! La Hermann von

Ritgen i-am cunoscut de fapt pe mulţi dintre oamenii politici români, i se făcea şi un fel de curte, acesta este adevărul.

În biroul lui von Ritgen au venit deseori diferite persoane ca să aibă întrevederi cu şeful meu. Spre exemplu locotenent-colonelul Traian Borcescu, director al secţiei interne din

SSI (Serviciul Special de Informaţii) şi de la l decembrie 1941

serul Secţiei Contraspionaj a României, de asemenea colonelul

Alexandru Proca, interpretul lui Eugen Cristescu. Proca fusese înainte ataşat militar al României la Berlin şi era acum o figură foarte importantă în SSI – se zvonea că era în strânse legături cu amiralul Canaris. Veneau şi fruntaşii comunităţii evreieşti: Wilhelm Filderman, foarte mulţi ani preşedintele Uniunii Comunităţilor Evreieşti din România şi fost deputat în parlamentul de la Bucureşti, Nandor Gingold, evreu botezat, medic, a fost secretar general în Centrala Evreilor din România, ulterior preşedintele acestei centrale. Mai venea Radu Lecca, însărcinatul guvernului

Antonescu cu reglementarea problemelor evreieşti din România, el avea strânse raporturi cu Hermann von Ritgen. Mai îl vizita pe Ritgen şi un oarecare Pivnic1, un ucrainean extrem de bine informat în legătură cu Uniunea Sovietică, în fine, un oaspete des era Ion Valeriu Emilian.

— Ce impresie v – a făcut Eugen Cristescu?

— Nu excesiv de bună. Mie, poate e o părere subiectivă, mi s-a părut plin de sine, avea impresia că toată lumea întreagă îi aparţine. Foarte sigur de sine… Ca să fiu mai clar, ultimul lucru pe care l-aş fi dorit ar fi fost să fiu angajatul lui…

Nu cunoaştem prenumele lui Pivnic. Franz Schuttack susţine că era reprezentantul intereselor Ucrainei la Bucureşti, cel puţin avea această funcţie pe lângă Legaţia Germaniei din Bucureşti. Se ştie că ideologul celui de al III-lea Reich, Alfred Rosenberg (un german din Estonia) avea bune relaţii cu emigraţia ucraineană, care era de altfel ferm convinsă că Hitler va permite renaşterea statului ucrainean independent, imediat după ce va ataca URSS-ul. Însă Adolf Hitler a fost ezitant, s-a comportat în Ucraina mai mult ca un ocupant decât eliberator, iar ideea Ucrainei independente, deşi neabandonată niciodată de cancelarul german, a fost pusă la gheaţă. Abia din 1943

Hitler a fost de acord cu crearea unei armate ucrainene puternice, însă decizia a fost pusă în practică târziu şi extrem de deficitar, principala cauză fiind legată de imposibilitatea Germaniei de a asigura furniturile de război necesare noii armate, în plus, mulţi ucraineni nu puteau uita atrocităţile care au însoţit „eliberarea”.

Ucrainei din vara anului 1941.

— Fostul şef al Serviciul Secret Român, Mihail Moruzov, s-a lăudat, înainte de a fi asasinat de legionari (noiembrie 1940) că avea sub strictă supraveghere Legaţia Germaniei de la Bucureşti, nu numai prin mijloace tehnice de interceptare, dar şi printr-un

„Informator de vază”. Unii bănuiesc chiar că Moruzov avea un agent implantat şi în anturajul lui Hitler de la Berlin… Ce părere aveţi?

— Sunt sigur că Serviciul Secret Român a avut cel puţin un agent în cadrul Legaţiei Germaniei de la Bucureşti! Poate a avut chiar mai mulţi. Cine a fost acest agent (sau agenţi), nu ştiu nici până în ziua de astăzi. Moruzov, nu numai că era un desăvârşit profesionist, dar era în primul rând un om diabolic!

— L-aţi cunoscut bine, bănuiesc, şi pe preşedintele Federaţiilor Evreieşti din România, doctorul Wilhelm Filderman, ce părere v-a lăsat?

— Un om foarte solid, vorbesc de prestanţă, de pregătire. Solid, din toate punctele de vedere. Impunea respect. Avea şi maniere excepţionale. Venea des la şeful meu, consilierul de legaţie.

Hermann von Ritgen. Numai eu cred că ştiam atunci de legăturile strânse pe care le avea von Ritgen cu evreii. Cert este că Hermann von Ritgen şi Wilhelm Filderman se înţelegeau foarte bine. Unii, după război, l-au criticat pe Filderman, dar pe mine aceste critici nu mă interesează.

— Au fost exterminaţi evreii în România? A fost un holocaust în România?

— Sigur, evreii au avut de suferit sub Antonescuchiar eu vedeam evrei pe străzile Bucureştiului puşi să mături. Însă nu au fost omorâţi! în primul rând, văd că acum se tace, mareşalul

Antonescu nu i-a livrat pe evrei nemţilor! Nu i-a livrat dintr-un singur motiv: Mareşalul bănuia că, dacă vor ajunge pe mâna germanilor, vor fi omorâţi. Ce era de preferat pentru evrei? să fie puşi să mături străzile sau să fie predaţi lui Eichmann? Spuneţi şi dvs…

Toată lumea ştie azi, că Holocaustul a fost proiectat de către naziştii din Berlin şi a fost „practicat” de zbirii lor cu o bestialitate indescriptibilă, în România propriu-zisă nu a fost niciun

Holocaust. Ce s-a întâmplat însă în primele zile ale campaniei contra URSS, la Iaşi şi în timpul următor în Basarabia, inclusiv

Transnistria, este complet o altă chestiune: Aici într-adevăr au avut loc pogromuri, masacre şi lichidări cu circa o sută de nu1

de victime evreieşti.

— Stimate d-le Schuttack, vorbiţi de 100.000 de evrei omorâţi de autorităţile române în Basarabia (?!) şi în Transnistria, a fi

Ceremonie solemnă în Bucureşti, primele trei personaje de la stânga imaginii: Ion Antonescu, Regele Mihai, Mihai Antonescu.

avut aceste informaţii din cadrul Legaţiei Germane, unde de fapt aţi funcţionat până în vara anului 1943? Dacă da, cine v-a dat aceste informaţii? În ceea ce priveşte pogromul de la Iaşi din vara anului 1941, era imposibil să nu fi fost cunoscut în cadrul

Legaţiei Germane, mai ales că militarii germanii au fost direct implicaţi şi ei în acest masacru „local”, dvs. ce aţi aflat concret din interiorul legaţiei?

— Cifra de 100.000 de evrei care şi-au pierdut viaţa la Iaşi, în Basarabia şi în Transnistria, în timpul campaniei contra Uniunii

Sovietice, am aflat-o chiar de la Hermann von Ritgen, care avea, cum am mai spus, strânse legături cu responsabilii evreimii din

România. Cuvintele sale au fost explicite: „... an die hunderttausend”... Între timp am citit mai multe cărţi, am văzut diverse documente, în care cifra evreilor care au pierit la Iaşi, în Basarabia

Şi în Transnistria a fost chiar mult mai mare. În ceea ce priveşte

Pogromul de la Iaşi, pot să certific că nu era cineva în cadrul

Legaţiei Germaniei de la Bucureşti care să nu fi auzit de această şi care nu ar fi găsit-o absolut oribilă.

— O informaţie, care provine numai de la o sursă, recte

Hermann von Ritgen, poate să fie credibilă? Dacă nu aveţi totuşi informaţii directe privind cei 100.000 de evrei omorâţi de autorităţile române în perioada 1941 – 1943, nu credeţi că cifra avansată de dvs. trebuie, totuşi, relativizată?

— Eu nu spun că cei 100.000 de evrei au fost omorâţi de autorităţile române, dar cert este că şi-au pierdut viaţa în perioada

1941 – 1943, într-un fel sau altul, la Iaşi, în Basarabia şi

Transnistria, prin pogromuri, masacre şi lichidări sumare. Eu nu am niciun motiv să nu dau crezare celor spuse mie de către

Hermann von Ritgen.

— Succint, cum aţi caracteriza regimul mareşalului Ion

Antonescu?

— În situaţia de atunci a Europei, a fost un lucru bun, a fost salvarea României! Asta e clar şi pentru un orb… Eu nu pot să spun altceva, regret. Poate alţii au o altă părere. E dreptul lor.

Însă eu sunt convins, în situaţia în care se găsea Europa după iunie 1940, după prăbuşirea Franţei, România nu putea avea alt regim, decât cel care a fost, cel al mareşalului Antonescu.

— Unii îl văd (mai ales acum în Occident) pe Ion Antonescu vasalul Germaniei, ce părere aveţi?

— Vasalul Germaniei??! Nu este adevărat! Eu pot să certific că nu este adevărat, în niciun caz, în niciun minut, mareşalul

Antonescu nu a fost subalternul Germaniei, în niciun caz nu se poate vorbi, în mod serios, de România ca stat satelit al

Germaniei! Să nu o credeţi niciodată! Ca fost angajat în cadrul

Legaţiei Germaniei de la Bucureşti, eu pot să declar că Ion

Antonescu nu a permis niciodată ca Germania să dicteze în

România. Cine afirmă contrariul, are anumite interese să spună aşa ceva. Eu nu am însă niciun fel de interes, de aceea, liniştit, pot spune adevărul.

— Alţii mai afirmă ceva: „minoritatea germană din România a fost coloana a cincea a Reichului, iar şeful Grupului Etnic

German din România, Andreas Schmidt, soldatul lui Hitler”…

— Aici nu mă bag, dintr-un singur motiv: eu nu am activat în cadrul Grupului Etnic German din România, aşa că nu ştiu ce era în capul lor. Eu nu am vrut să fac parte din niciun partid politic, din nicio organizaţie, inclusiv din Grupul Etnic German.

Nu ştiu nici ce voia Andreas Schmidt, ştiu doar că era căsătorit cu fiica unui mare grangure de la Berlin, socrul său era în administraţia centrală a Reichului (Reichssicherheitshauptami).

Cu astfel de oameni nu am avut de-a face şi nici nu am vrut să

am de-a face. Nu ştiu ce directive a primit Andreas Schmidt de la Berlin, nici măcar nu ştiu dacă a primit ceva directive…

— Aţi ajuns apoi pe front…

— În martie 1943, când situaţia de pe Frontul de Est s-a înrăutăţit grav (după catastrofa de la Stalingrad şi Cotul Donului)

am fost mobilizat, în Armata Română. Am ajuns la Craiova, la un regiment de artilerie, însă nu am stat acolo decât numai cinci săptămâni. A intervenit acordul militar între Bucureşti şi Berlin, privind pe etnicii germani din România şi am fost înrolat în

Armata Germană.

— Acordul era bazat pe voluntariat (mareşalul Ion Antonescu a ţinut mult la acest lucru), aţi fi putut deci refuza…

— Da, aşa este. Numai că în Banat conducerea Grupului Etnic

German a presat extrem de puternic, pentru ca toţi cetăţenii români de origine germană, apţi pentru serviciul militar combativ, să lupte în Armata Germană şi nu în Armata Română. Am fost nevoit să accept faptul împlinit. Desigur, în hârtiile semnate era scriscă ne-am înrolat în Armata Germană, „de bunăvoie”…

Însă în Transilvania de Sud (cea de Nord era sub administraţie maghiară) situaţia saşilor a fost mai bună, au putut opta în ce armată să lupte şi aşa se explică de ce unii au combătut pe mai

Do la stânga la dreapta imaginii: şeful Grupului Etnic German.

Andreas Schmidt, generalul Arthur Phleps şi Erich Mttiler.

România, 1944 (arhiva Horst Gobbel, Nürnberg).

departe numai în Armata Română. Cu alte cuvinte, lucrurile sunt mai complexe decât par la prima vedere, în orice caz este bine că veţi publica textul acestui acord militar, dintre Germania şi

România, care arată clar cum s-au făcut înrolările etnicilor germani din România în Wafen – SS. Deliberat, anumite cercuri din România nu au fost interesate să publice textul acestui acord, pentru a-l compromite, postum, pe Ion Antonescu, dar şi de a arunca o lumină proastă asupra întregii comunităţi germane din România. Or, textul acordului arată clar că

Antonescu nu a fost vasalul lui Hitler, iar etnicii germani nu au fost obligaţi să lupte în Armata Germană.

— Nu era clar în iulie 1943 că Germania va pierde războiul?

Dvs. nu aţi prevăzut acest fapt?

— Nu! mai nimeni nu credea atunci că vom pierde războiul, în Armata Germană toţi erau încă încrezători în victorie. Chiar după

Stalingrad! Am plecat deci să lupt în Armata Germană.

Mama mea, când şi-a luat rămas bun de la mine, în gara din

Timişoara, mi-a spus, cu lacrimi în ochi: „iubitul meu copil, iubitul meu copil, nu o să te mai văd niciodată!” Aşa a fost să fie, nu m-a mai văzut niciodată… Trenul s-a oprit la Viena, iar noi am fost cazaţi la arsenalul militar. Pe când ne dădeam jos din tren, să fi fost câteva sute de „voluntari” germani din România, nişte lucrători de la căile ferate germane, ne-au întrebat de unde venim. Le-am spus că din România şi atunci ei au vrut să ştie ce căutăm acolo, ce vrem. Unul dintre noi a dat răspunsul, foarte marţial: „ne-a chemat Führerul!”. Lucrătorii de la căile ferate nu au mai comentat nimic, însă au făcut cu degetul un gest foarte elocvent la cap, cum că nu am fi în toate minţile. Asta la 9 iulie

1943… Pentru unii a fost un şoc. Profitând de faptul că am mai stat în Viena câteva zile, mulţi dintre noi au alergat repede la diverşi doctori militari, pe motiv că au probleme cu sănătatea.

Doreau să fie retrimişi înapoi în România… Nu au mai avut nicio şansă. A fost un tren fără de reîntoarcere. Apreciez că cel puţin 40% din cei aflaţi în acel tren au murit pe front, iar alţii, cazul meu, nu s-au mai întors în România, nu şi-au mai putut revedea părinţii, rudele, niciodată… Pot să spun acum, îmi pare rău să o spun, şi-au dat viaţa pentru o mare prostie, căci asta a fost cel de Al Doilea Război Mondial! mai mult: a fost o nenorocire pentru întreaga lume.

— Unde aţi luptat?

— Din fericire pentru mine tot Frontul de Est l-am făcut ca sanitar, mai precis spus, eram un fel de „scriptolog”. Când erau aduşi răniţii în sala de operaţie, iar în timpul ofensivelor veneau

Seria filatelică, JR.azboiul sfânt împotriva bolşevismului”, 1942 G?

(arhiva cotidianului „România Liberă”). >

pe bandă rulantă, eu notam tot ce-mi dictau doctorii, numele rănitului, gradul, ce răni are, ce intervenţie chirurgicală i se face etc.

Trebuia să notez totul foarte repede, cu aşa viteză se opera…

Noaptea, când aveam un moment de răgaz, rescriam ordonat totul într-un registru. Spitalul de campanie era integrat în Wafen – SS.

Am fost până în Estonia, în apropierea oraşului Narva, apoi frontul german retrăgându-se, am ajuns în capul de pod din

Curlanda, în Letonia. Acest cap de pod avea să reziste de altfel până la terminarea războiului, însă eu, cu alţi militari am fost evacuaţi, pe Marea Baltică, cu un vapor, până la Stettin. Asta s-a întâmplat în martie 1945. Am avut noroc că nu am avut soarta altor militari şi civili germani, evacuaţi pe mare cu vapoarele, că nu am fost scufundaţi de un submarin sovietic. Trebuia să fim deplasaţi din nou spre Est, ca să apărăm Pomerania, însă a fost

Prea târziu, s-a apreciat că nu mai poate fi menţinută. Drept urmare unitatea noastră a fost însărcinată să ridice imediat un spital militar de campanie la Stettin, pe frontul de pe Oder. Numai că lucrurile se precipitau cu o viteză pe care nimeni nu o bănuise.

Era clar că vom pieri sau vom fi făcuţi prizonieri, însă trebuia eyitat, cu orice preţ, cu orice risc, să cădem prizonieri la ruşi! Pot să spun, cu toată sinceritatea, că am dorit să ajungem prizonieri

la americani şi am reuşit, la Neustadt-Gleve, la un kilometru de

Elba. În ultimul moment ne-am salvat de Armata Roşie. A fost norocul meu, al vieţii mele dacă vreţi…

Dar nu numai al meu. Înainte de a fi făcuţi prizonieri, am descoperit într-o grădină părăsită, vreo 100 – 200 de militari români, din aşa numita Armată Naţională a guvernului din exil de la Viena, prezidat de Horia Sima. Şi ei erau sătui de război şi aşteptau să se predea americanilor.

Cu toţii am fost internaţi într-un lagăr de prizonieri administrat de britanici în Belgia, la Edinghen, la Sud de Bruxelles. Este interesant că, în acest lagăr de prizonieri, am întâlnit mai mulţi români în vârstă, moşnegi pot să spun, ţărani din Transilvania, pe care trupele maghiare în retragere i-au obligat să transporte soldaţii unguri, cu căruţele şi caii lor… Ei bine, pe aceşti moşnegi britanicii, găsindu-i în Vestul

Germaniei, căci până acolo s-au retras unele unităţi maghiare, i-au considerat pur şi simplu

„Prizonieri de război”. Săracii bătrâni, „rechiziţionaţi” de armata maghiară, aveau să ajungă până în Belgia, la aproape 2000 de km de ţara lor… Până la urmă englezii s-au dumirit ce este cu aceşti moşnegi şi i-au trimis acasă.

— Cât aţi stat în lagărul de prizonieri?

— Aproape un an, inclusiv toată iarna anului 1945/1946.

— Condiţiile de prizonierat au fost dure?

— Nu, deşi am petrecut toată iarna în nişte corturi, aveam însă în cortul nostru ceva încălzire, de frig nu am murit. Pentru mine

timpul a trecut foarte repede, fiindcă m-am decis să învăţ limba

engleză, intensiv. Am pus mâna pe un dicţionar germano-englez şi noaptea învăţam de zor. Mi-a folosit enorm acest lucru…

Colegii mei dormeau tun, iar eu învăţam, ca un nebun, engleza.

— Aţi primit dicţionarul de la englezi?

— Nu, mi l-am procurat singur. Din lagărul din Belgia am fost transferat în Germania, la Munster-Lager. În fine, în mai

1946 am fost eliberat. Un an de zile de prizonierat, mărturisesc, în condiţii relativ civilizate. Altceva era dacă cădeam prizonier la sovietici…

— Când aţi fost pe frontul din Estonia, ce aţi gândit la 24

august 1944, când deja trebuia să fi aflat şi dvs. ce s-a întâmplat cu o zi înainte la Bucureşti?

— Mi-a părut foarte rău, în primul rând din cauza părinţilor, care erau în România. Am ştiut că nu o să-i mai văd niciodată.

A avut dreptate mama mea… Asta în primul rând, apoi tristeţea

pentru sutele de mii de camarazi făcuţi prizonieri de ruşi, imediat

după 23 august 1944. Majoritatea nu aveau să se mai întoarcă niciodată în Germania, dacă s-au mai întors, după 11 ani, în 1955, zece

la sută dintre ei… Dar de ce spun zece la sută? dacă s-au mai întors cinci la sută dintre ei, şi asta după 11 ani de prizonierat atroce. Iată ce a însemnat 23 August 1944 pentru Armata

Germană!

— Nu aţi încercat să luaţi legătura, măcar prin corespondenţă, după 1945, cu părinţii dvs?

— Cum să nu! La început aş fi putut scrie prin Crucea Roşie, însă nu am făcut-o. Motivul? îmi era frică să nu le creez probleme din caza mea. Apoi după câţiva ani m-am decis să fac acest pas.

Însă toate scrisorile mele nu au ajuns, s-au „evaporat" în

România. Că le-a confiscat Siguranţa /Securitatea Poporului sau sovieticii, asta nu mai ştiu, dar ce importanţă mai avea pentru mine. Atunci m-am gândit la altceva: să scriu altor persoane din

România şi, indirect deci, să-mi fie anunţaţi părinţii că trăiesc, că nu am murit pe front. Aşa au aflat bieţii mei părinţi că trăiesc.

Regele Mihai citind proclamaţia de la 23 august 1944

(arhiva Horst Gobbel, Nürnberg).

sunt bine sănătos în Germania. Bănuiesc că s-au bucurat mult, probabil mă credeau mort pe Frontul de Est, sau, în cel mai bun caz, prizonier la ruşi. Însă m-am gândit să nu întind prea mult coarda cu scrisorile, indirecte, pentru părinţii mei, ca să nu le creez mari probleme! Au aflat totuşi că dirijez un ziar, cred că au fost foarte mândri de mine. Însă a aflat şi Securitatea şi a început să-i oprime pe ai mei, au îndurat o mulţime de şicane şi nedreptăţi.

— De ce?

— Pentru că eram redactorul şef al ziarului pentru ziarul pentru şvabii plecaţi din România, Ungaria şi Iugoslavia „J) ei

Donauschwabe", un ziar anticomunist, iar cei din România s-au răzbunat pe părinţii mei. Aşa se obişnuia arunci, dacă nu-l poţi prinde pe „reacţionarul de bandit", nu-i nimic, te răzbuni pe familia lui! E simplu… Colaboram şi cu Institutul Român din

Freiburg, condus de Virgil Mihăilescu, fost legionar, altă „crimă împotriva umanităţii", în plus, cunoscând engleza, cum am mai spus,

învăţată în timp record în lagărul de prizonieri din Belgia, am muncit din 1946 pentru autorităţile militare britanice şi americane de ocupaţie, în probleme de intendenţă.

— Să vorbim de ziarul la care aţi lucrat, ce scop aţi avut în vedere?

— Nu marea politică era scopul principal al ziarului, ci un ajutor pentru toţi aceşti oameni dezrădăcinaţi. Chiar dacă erau nemţi, şvabii trăiau acum într-o ţară străină, nu aveau relaţii, le lipseau o serie de cunoştinţe, iar publicaţia avea rolul să-i ajute în acest sens. Şi i-a ajutat!

În încheiere aş vrea să enumăr personalităţile româneşti din cadrul Exilului pe care le-am cunoscut, în fond şi eu am fost un exilat. I-am cunoscut personal pe Gheorghe Activu, Dumitru

Amzăr, monseniorul Octavian Bârlea, Sergiu Celibidache, George

Costea, Georgel Demetrescu, Ion Valeriu Emilian, Nicolae

Ştefănescu Govora, Alexandru Gregorian, Virgil Mihăilescu.

Constantin Nagacevschi, Prinţul Nicolae, Mircea Orendovici, Ion

Popinceanu, Horia Sima, Constantin Sporea, Horia Stamatu.

Pamfil Şeicaru, Horia Vintilă. Pe unii dintre aceştia îi ştiam încă din ţară, aveam să-i regăsesc în Exil. Exclusiv prin corespondenţă am luat legătura şi cu Dumitru Găzdaru, Traian Golea, Vladimir

Iliescu, Max Maiiolescu, Cicerone Ioniţoiu, Nelu (Ion) Mânzatu

(Manzatti), Mile Lefter, Constantin Papanace, Alexandru Sugă.

Johann Urwich, Petre Vălimăreanu.

Şi poate că şi pentru alţi tineri istorici români ar fi interesanta

Retragerea trupelor germane în 1943 – 1944

(arhiva Horst Gobbel, Nürnberg).

lista personalităţilor pe care le-am cunoscut în ţară înainte de iulie

1943, ele sunt: Ică (Mihai) Antonescu, Sergiu Băcescu, Gheorghe

I. Brătianu, Traian Borcescu, Nichifor Crainic, Eugen Cristescu.

Constantin Dănulescu, Wilhelm Filderman, Nandor Gingold.

Alexandru Gregorian, Victor Ionescu, Radu Lecca, Pivnic, I.P.

Prundeni, Ilie Rădulescu, Pamfâl Şeicaru, Ion Valeriu Emilian etc.

Desigur, nu i-am mai enumerat pe cei de la Legaţia Germaniei

n Bucureşti.

Aalen-Hofliermweiler/Wurtt.

— Nürnberg, 10 aprilie 2005 – 4 august 2006".

138

LMUVÂLENAŞ

ANEXE

Note redactate de ministrul Germaniei Ia

Wilhelm Fabricius – e

NOTĂ

a ministrului plenipotenţiar ei. I (în retragere) dr. Fabricius privind o convorbire cu regele Carol al II-lea al României în chestiunea unei propuneri de mediere a păcii, din

13.11.1939

Regele Carol m-a poftit astăzi după-amiază, la ora 4.30, la el, la

Palatul Cotroceni. După câteva cuvinte introductive în care mi-a exprimat bucuria că Führerul a supravieţuit atentatului münchenez şi şi-a manifestat regretul pentru victime, a ajuns să vorbească despre tema propriu-zisă a discuţiei dorite de el.

Mi-ar fi bine cunoscut că dânsul a intrat în legătură cu regele

Leopold al Belgiei pentru a iniţia prin acesta o mediere de pace. Regele

(Belgiei, n.n.) i-a răspuns atunci că şi el s-a gândit la un asemenea demers la timpul potrivit, dar că nu considera momentul respectiv propice pentru un asemenea lucru. După propunerea de mediere a păcii ce avea loc acum, regele Leopold, la rândul său, i-a dat un impuls să intervină şi el pe lângă şefii de stat ai Angliei, Germaniei şi Franţei. El (regele

Carol al II-lea, n.n.) face acest lucru, după cum ştiu şi eu, pornind de la ideea că nu este permis să fie scăpată nicio ocazie pentru a participa la o acţiune de pace, care ar putea salva cele mai mari ţări ale Europei de la o catastrofă. El nu este îndemnat în demersul său decât

de dorinţa de a se înrola la o acţiune în interesul păcii. Până acum a sosit un răspuns al regelui Angliei. Acest răspuns conţine la început câteva cuvinte binevoitoare de mulţumire pentru el (regele Carol, n.n.) că şi-a oferit medierea, după care vorbeşte despre faptul că acele condiţii de pace puse de Anglia, Canada ş.a.m. d. sunt conţinute în discursurile lui

Chamberlain şi Halifax. În încheierea telegramei, regele George ar fi completat totuşi că orice propunere ce i s-ar face privind posibilitatea încheierii păcii, este gata s-o examineze cu cea mai mare minuţiozitate.

Această remarcă din încheierea telegramei regelui englez îi dă, regelui Carol, curajul să pună două întrebări Fiirher-n\ui şi Reichskanzlerului:

1. dacă Führerul crede, în situaţia actuală, că o acţiune, aşa cum el, regele Carol, vrea să întreprindă, ar fi bună şi ar putea duce la rezultate favorabile;

2. dacă Führerul este pregătit să avanseze câteva propuneri care să poată contribui la realizarea acestei acţiuni.

Linia de demarcaţie dintre trupele sovietice şi cele aliate în 1945 şi

Zonele sovietice de ocupaţie primite de URSS de la aliaţi, compensaţie pentru acceptarea unui statut cvadripartit pentru Berlin şi Viena.

(arhiva Horst Gobbel, Nürnberg).

Regele Carol a continuat spunând că el ştie foarte bine, ca suveran, că sunt inacceptabile condiţiile conţinute în discursurile lui Chamberlain şi Halifax; ştie însă că nici el nu şi-ar expune niciodată de la început pretenţiile definitive. De aceea, ultimul paragraf al telegramei regelui

Angliei îi dă curaj să pună întrebările de mai sus. Dacă Germania

este gata să accepte demersul său, chiar şi un mic gest ar fi suficient pentru ca acţiunea să poată continua. Având în vedere marele pericol ca Europa să se prăbuşească, ar trebui făcută încă o încercare. Atât el, cât şi colaboratorii săi, mă asigură că România are cel mai mare interes ca, prin menţinerea unui Reich mare şi puternic, cultura europeană să fie păstrată.

El m-a ales pe mine ca să transmit verbal şi personal acest mesaj al său Führerului şi Reischskanzlerului, pentru că ştie că eu sunt realmente convins de atitudinea sa sinceră faţă de Germania. M-a rugat să plec cât mai repede posibil cu un avion la Berlin, pentru a-i comunica

Führerului oferta sa. I-ar fi de folos dacă ar putea face măcar un pas ca puterile beligerante să se reunească la masa unei conferinţe. Nu mai are în vedere nicio altă acţiune de mediere ulterioară.

Ministrul Curţii, Urdăreanu, mi-a mai sugerat că se doreşte să fie împiedicată, pe cât posibil, sosirea unui răspuns prematur la ultima telegramă a regelui Carol adresată Führerului, pentru că astfel misiunea mea ar deveni caducă. Regele este de părere că numai începerea neîntârziată a tratativelor de pace ar putea salva Europa. Telefonic, regele mi-a oferit şi un avion special, în caz că mâine nu găsesc nicio ocazie de transport.

NOTĂ

a ministrului plenipotenţiar ei. I (în retragere) dr. Fabricius

O propunere de mediere a păcii, de care lumea nu a aflat nimic

După terminarea campaniei din Polonia şi după împărţirea cu succes a teritoriului polonez între Reich şi Rusia Sovietică, la 28 septembrie

1939 Hitler şi Stalin au făcut cunoscută Angliei şi Franţei o ofertă de pace. În Germania, mulţi credeau atunci în sinceritatea acestei oferte, chiar dacă numai puţini acceptau că englezii şi francezii, care se considerau în siguranţă în spatele fortificaţiilor liniei Maginot, ar fi înclinaţi să creadă în tratative de pace. Puterile occidentale nu intraseră însă în război numai pentru Polonia şi coridorul Danzig-ului, ci s-a recurs la arme sub deviza clară „to stop Hitler”. Democraţiile occidentale recunoscuseră după Acordul de la München că nu acordă încredere asigurărilor lui Hitler, întrucât el şi-a încălcat tot timpul, sub orice pretext, făgăduielile.

de pace

Pe lângă însemnătatea istorică mondială pe care un asemenea demers

ace ar fi putut-o avea, eşti îndreptăţit să întrebi: „l fost gândita

cinstit oferta germano-rusă adresată Angliei şi Franţei şi nu s-ar fi putut ajunge oare atunci la o pace care ar fi cruţat Europa şi lumea de mizeria pe care noi o cunoaştem astăzi?" Răspunsul sună „Nu". Pe de o parte, intenţia lui Hitler nu era îndreptată deloc spre pace, oferta nefiind nimic altceva decât o grosolană mişcare de şah, care trebuia să dovedească că

Anglia şi Franţa ar fi răspunzătoare de continuarea războiului. Pe de altă parte, nu se puteau purta negocieri de pace, pentru că nici Hitler, nici

Stalin nu se gândeau să înapoieze teritoriile poloneze atât de rapid cucerite şi să renunţe la politica lor de expansiune, premise care, doar ele singure, puteau pune bazele unei păci durabile în Europa, din a cărei realizare

Marea Britanie şi Franţa îşi făcuseră un scop.

Expunerea faptelor următoare, care ne-au fost comunicate din sursă demnă de încredere, slujeşte cunoaşterii acestei situaţii.

La 7 noiembrie 1939, regele Belgiei şi regina Olandei oferiseră regelui Angliei, preşedintelui Franţei şi lui Hitler medierea lor pentru iniţierea de tratative de pace. În acel moment, belgienii şi olandezii ajunseseră la convingerea – deja dispunerea forţelor armate germane în

Vest nu lăsa niciun dubiu – că, în campania împotriva puterilor occidentale, Hitler n-ar putea lăsa neatinse teritoriile lor. Numai o pace grabnică putea împiedica această catastrofa.

Anglia şi Franţa au răspuns imediat. Regele George a declarat că este pregătit oricând să ia în considerare elementele de bază pentru o pace dreaptă. A fost dorinţa sa dintotdeauna de a nu permite prelungirea acestui război nicio zi mai mult decât era absolut necesar, în răspunsul său, regele s-a mai referit la condiţiile care fuseseră exprimate de oamenii de stat britanici în Camera Lorzilor şi Camera Comunelor. Scopul pentru care se bat popoarele lor este acela de a elibera Europa de grija permanentă a unei agresiuni germane, de a da

posibilitatea popoarelor

Europei să-şi păstreze independenţa şi libertatea şi de a împiedica, pe viitor, ca în locul mijloacelor paşnice, să se recurgă la violenţă pentru reglementarea diferendelor internaţionale.

Preşedintele Albert Lebrun a fost mai rezervat în răspunsul referitor la disponibilitatea sa pentru negocierile de pace. El a declarat că primul pas spre pace trebuie să fie făcut de partea germană; o pace durabilă poate fi încheiată abia după repararea nedreptăţilor care au fost pricinuite

Austriei, Cehoslovaciei şi Poloniei.

Răspunsul lui Hitler se lăsa aşteptat.

La 13 noiembrie 1939, regele român Carol l-a chemat la el, la Palatul

Cotroceni, unde locuia atunci, pe ministrul plenipotenţiar german acreditat la Bucureşti. Regele i-a comunicat acestuia că în urmă cu câtva timp a luat legătura cu regele Leopold al Belgiei, pentru a găsi prin acesta o cale de mediere a păcii. Regele Leopold i-ar fi răspuns atunci că el nu considera momentul a fi cel oportun, dar se gândeşte şi el la un asemenea demers la timpul potrivit. Acum, regele Leopold l-a informat despre propunerea sa de mediere a păcii, iniţiată la 7 noiembrie şi, totodată, l-a îndemnat ca şi partea română să facă o propunere asemănătoare şefilor de stat ai Angliei, Germaniei şi Franţei. El, regele Carol, a acceptat acest

Îndemn plecând de la ideea că nu este permis să fie lăsată să treacă nicio ocazie pentru a lucra în vederea păcii, care ar putea salva ţările

Europei de la catastrofă. Totuşi, în demersul său nu este îndemnat doar de dorinţa de a contribui – cât îi stă în putinţă – la o mediere în interesul general, ci, în special, din grija că România şi Balcanii riscă să fie abandonate Rusiei Sovietice, dacă Germania, prin lupta în Vest – care cu siguranţă va fi lungă şi dură – n-ar mai avea nicio posibilitate de a interveni să apere Estul. La demersul său a primit până acum doar un răspuns al regelui Angliei. Răspunsul

conţine la început câteva cuvinte amicale de mulţumire că el, Carol, şi-a oferit medierea; apoi, vorbeşte despre condiţiile care sunt conţinute în discursurile lui Chamberlain şi

Halifax. În încheierea telegramei există totuşi o completare, care spune că regele George este dispus să examineze cu cea mai mare atenţie orice iniţiativă ce i s-ar propune privind posibilitatea încheierii păcii.

Această remarcă din încheierea telegramei – a continuat regele Carol

— Îi dă curajul să pună Führerul şi Reichskanzlerului două întrebări:

1. dacă Führerul crede că în situaţia actuală o astfel de acţiune, aşa cum el, regele Carol, vrea s-o întreprindă, ar fi bună şi ar putea conduce la rezultate favorabile;

2. dacă Führerul este pregătit să avanseze câteva propuneri care să poată contribui la realizarea acestei acţiuni.

Regele Carol a mai remarcat că ştie foarte bine, ca suveran, că acele condiţii conţinute în discursurile lui Chamberlain şi Halifax sunt inacceptabile pentru Germania şi, de asemenea, ştie că nu se expun niciodată de la început pretenţiile definitive. De aceea, ultimul paragraf al telegramei regelui Angliei îi dă curaj să pună întrebările de mai sus.

Dacă Germania acceptă invitaţia sa, ar fi suficient un mic gest pentru a permite desfăşurarea acţiunii în continuare. Având în vedere marele pericol ca Europa să se prăbuşească, trebuie să fie făcută încă o încercare.

După cum atât el cât şi colaboratorii săi au avut mereu ocazia să-l asigure pe ministrul plenipotenţiar german, România are cel mai mare interes ca, prin menţinerea unui Reich mare şi puternic, cultura europeană să fie păstrată.

Regele l-a rugat pe ministrul plenipotenţiar german să plece în dimineaţa următoare cu avionul la Berlin pentru a transmite verbal şi personal acest mesaj al său. Graba se impunea, pentru ca un răspuns sosit prematur din partea lui Hitler la oferta sa de pace să nu paralizeze acţiunile ulterioare. El l-a ales pe ministrul plenipotenţiar german pentru această misiune, pentru că-l ştie categoric convins de atitudinea sinceră a regelui faţă de Germania. Numai iniţierea rapidă de tratative de pace ar salva Europa. Acestui lucru i-ar servi şi dacă ar putea face numai un pas preliminar pentru a reuni puterile beligerante

la masa unei conferinţe.

O acţiune de mediere pe mai departe nu mai are în vedere.

A doua zi, ministrul plenipotenţiar german s-a dus la Berlin, în avion a avut răgaz să reflecteze temeinic la semnificaţia misiunii sale. Regele

Carol a avut întru totul dreptate când a subliniat în expunerea sa că numai o persoană care era convinsă de sinceritatea atitudinii sale faţă de

Germania ar putea să-i reprezinte ideile la Berlin. Regele român nu se bucura în cercurile politice berlineze de un prea mare prestigiu, fiind considerat un suveran care, deşi sublinia, ce-i drept, dorinţa de a avea relaţii bune cu Germania, în adâncul sufletului tindea spre Londra şi

Paris. Din amintirea multora nu se ştersese încă discursul său ţinut cu ocazia unei parade la Arcul de Triumf din Paris, în 1938, conform căruia armatele României vor fi întotdeauna acolo unde vor fi cele franceze;

Încă nu fusese uitat că, în primăvara lui 1939, el acceptase garanţiile britanice, care, după părerea celor din Wilhelmstrasse, aveau să servească în memorie numeroasele încălcări ale neutralităţii în favoarea Poloniei, aliata de ieri.

Numai dacă se lămurea că regele Carol recunoscuse între timp că

România, pentru a-şi menţine integritatea, se putea sprijini doar pe

Germania, s-ar înţelege că simpatiile pe care le arăta pentru Germania şi existenţa ei erau de natură mai serioasă. Altfel spus, numai o persoană care-l cunoştea perfect pe rege, convingerile şi motivaţiile sale, aşa cum le cunoştea ministrul german, putea să expună ideile suveranului la Berlin şi să înlăture neîncrederea în demersul acestuia. Ministrul era conştient că n-avea o misiune uşoară. A doua zi, când a fost primit de ministrul de Externe, von Ribbentrop,

la Wilhelmstrasse, după ce a făcut cunoscută misiunea sa, a fost copleşit imediat de reproşuri: cum oare a putut el să se amestece într-o discuţie despre pace, mai ales cu regele român?; nu-i era cunoscut că asemenea întrevederi privind pacea erau, în general, interzise şefilor de misiuni; şi apoi, chiar cu regele Carol, acest satelit al regelui Angliei! Părea destul de limpede – era de părere Ribbentrop – că acesta lucra numai în slujba Angliei, pentru a împinge Reich-ul în poziţia obişnuită a părţii care refuză pacea. Ministrul plenipotenţiar n-a fost într-o situaţie prea uşoară în faţa reproşurilor făcute pe un ton ridicat de către propriul său şef. El i-a declarat totuşi acestuia cu fermitate că, fără a fi îngrijorat de existenţa unor instrucţiuni contrare – pe care, de altfel, nici nu le primise –, nu va evita niciodată o întrevedere pe tema problemelor păcii cu suveranul pe lângă care este acreditat, căci, dacă se duce un război, nu trebuie scăpată din vedere nicio clipă posibilitatea unei păci. Acesta i se părea un imperativ mai înalt. De altfel, motivul demersului regelui român nu trebuie văzut în dragostea sa pentru Anglia şi dinastia ei, şi nici în interesul său pentru Germania, ci numai în teama că, dacă Germania se complică într-un război lung cu puterile occidentale, România va fi victima aspiraţiilor Rusiei Sovietice, ceea ce pentru rege ar însemna pierderea propriului tron. Propunerea de mediere a regelui, deci, este de luat în seamă şi minuţios examinată. Germania nu se va compromite niciodată dacă ar face un efort serios pentru pace, chiar dacă, la urma urmelor, răspunsul ar fi nefavorabil.

Întrevederea dintre ministrul de Externe şi ministrul plenipotenţiar, care la începutul ei s-a desfăşurat destul de violent, a luat în final forme

°iai liniştite şi domnul von Ribbentrop a conchis că ministrul plenipotenţiar trebuie să se pregătească pentru a fi primit de Hitler. Această

Primire a avut loc a doua zi, în vechea cancelarie a Reich-ului. Hitler.

În prezenţa lui Ribbentrop, a primit mesajul pe care regele Carol i l-a transmis prin ministrul de la Bucureşti stând în picioare. Apoi l-a invitat pe ministru să ia loc şi i-a declarat pe un ton politicos, liniştit, însă atât de precis, încât alte discuţii au fost excluse: Spuneţi regelui dumneavoastră că îi mulţumesc foarte mult pentru interesul pe care îl manifestă prin demersul său. Spre profundul meu regret, faţă de

atitudinea pe care puterile inamice o iau în raport cu Germania şi condiţiile lor exagerate, îmi este însă imposibil să accept medierea pentru o acţiune de pace”.

Cine va scrie vreodată istoria ultimului război mondial se va înfiora când va evalua acest scurt răspuns al lui Hitler adresat regelui român.

Din partea dictatorului, numai după discuţia cu ministrul său de Externe, lipsit de experienţă în chestiunile de politică externă, fără ascultarea unei reprezentanţe populare şi fără decizia dată de un consiliu de miniştri, acest răspuns a însemnat înlăturarea unei neasemuite posibilităţi de a găsi un deznodământ fericit conflictului a cărui catastrofă ameninţătoare regele român, ca vecin al Rusiei – al cărei imperialism fusese trezit –, o vedea venind nu numai pentru Germania. Cât de diferit ar fi putut arăta viitorul unui mare popor, dacă Hitler ar fi acceptat mâna întinsă a negocierii şi s-ar fi aşezat cu sfătuitori înţelepţi la masa tratativelor!

Oricum, în replica lui Hitler nu s-a auzit niciun cuvânt jignitor sau dispreţuitor la adresat regelui Carol şi, de asemenea, în contrast cu convorbirea din ajun cu ministrul de Externe, ministrului plenipotenţiar nu i-a fost făcut niciun fel de reproş din cauza asumării misiunii sale.

Mai degrabă Hitler a intrat într-o discuţie mai lungă cu ministrul, expunându-i în cuvinte destul de clare că el n-are intenţia să încheie o pace cu Marea Britanie şi Franţa, pentru că se simţea mult superior din punct de vedere militar faţă de amândouă. Dacă ar încheia pacea, explica

Hitler, în doi ani inamicii săi ar fi atât de înarmaţi, încât s-ar năpusti împreună asupra sa. Şansa unei mari victorii asupra puterilor inamice numai o dată i se oferea şi ea trebuia să fie exploatată. Hitler a explicat apoi în detaliu superioritatea armelor sale. El a denumit drept bluf faptul că America a declarat că poate produce o cantitate de trei ori mai mare de avioane decât produce Germania. El va duce acest război repede şi va asigura poporului german spaţiul vital la care avea dreptul. Expunerea

să a fost înflăcărată şi însoţită de convingere interioară. Ea a demonstrat

* clar că Hitler nu voia să vorbească deloc despre pace şi că, deci.

propunerea făcută împreună cu Stalin, la 28 septembrie 1939, n-a fost exprimată cu onestitate.

Hitler n-a admis nicio replică la răspunsul său, limpede formulat, adresat regelui român: Ministrul poate să se limiteze numai la sublinierea faptului că, în evaluarea demersului regelui Carol, nu era permis să se pornească de la ideea că acesta acţionase din alte motive decât din cele ale intereselor ţării sale; în niciun caz, nu trebuia ca în spatele acestui demers să se ascundă o iniţiativă britanică.

Folosind ocazia, diplomatul a prezentat situaţia politică a României

El a subliniat cât de mare era teama întregului popor şi a guvernului

de o intervenţie în forţă a Rusiei Sovietice în spaţiul Balcanilor. Politica germană n-ar putea face o greşeală mai mare decât să acorde imperialismului rusesc o încurajare spre Balcani şi Dardanele – pe atunci nu-i era deloc cunoscută ministrului plenipotenţiar încuviinţarea lui Hitler şi a ministrului său de Externe la o reintegrare a Basarabiei la

Rusia, aşa cum fusese făcută, printr-un protocol secret, în tratatul de la

Moscova, din 23.08.1939. Hitler părea mai degrabă a fi de acord, în timp ce Ribbentrop stătea tăcut alături.

În orice caz, a continuat ministrul, pentru a duce la îndeplinire politica în Balcani, ţine foarte mult să afle cum se gândeşte la Berlin politica mai amplă în sud-estul Europei, întrucât Germania ar putea procura şi chiar conserva din România în cantităţi îndestulătoare tot necesarul sau de alimente şi materii prime, mai cu seamă petrol (această legătură ar fi însă periclitată în cazul complicaţiilor cauzate de războiul din Balcani), menţinerea păcii până la capăt, prin toate mijloacele, i se părea cea mai bună soluţie. Hitler i-a declarat ministrului că el consimte fără rezerve la o politică a păcii în Sud-Est. El n-avea intenţia să se expună încă o dată unui război pe două fronturi. Asta era voinţa lui de nezdruncinat.

Ministrul i-a mulţumit Führerului pentru această luare de poziţie;

cel puţin în această privinţă vede un succes al misiunii sale. De

asemenea, este important ca în Balcani să domnească pacea, în cercurile partidului se vorbeşte de o „expediţie a lui Alexandru”, care ar trebui să ajungă prin Balcani şi Turcia până în India şi acolo să întâlnească Anglia. El cunoaşte foarte bine Turcia dintr-o şedere de câţiva ani şi poate spune doar că greutăţile ducerii unui război împotriva voinţei Turciei, în sărăcia de drumuri din Anatolia, pe vreme nefavorabilă, ar fi de neînvins pentru unităţile motorizate; el a dezvoltat această idee cu câteva exemple din propria sa experienţă. Hitler asculta, pe faţa sa neputându-se citi nicio impresie, nici de acceptare, nici de refuz; tăcea. Cu aceasta convorbirea a luat sfârşit şi Hitler a permis plecarea ministrului plenipotenţiar, transmiţându-i încă o dată salutări regelui.

Când s-a reîntors a doua zi la Bucureşti pentru a aduce regelui răspunsul la demersul său bine intenţionat şi despre care lumea n-auzise nimic, ministrul era profund afectat că nu reuşise să ducă mai departe acţiunea generală de pace. Era conştient însă de faptul că, cel puţin, obţinuse o declaraţie clară a lui Hitler că pacea în Sud-Est, împotriva diferitelor aspiraţii, avea să fie menţinută. El putea să continue această politică a păcii în România, ceea ce a şi făcut (până când Hitler, contrar convingerii afirmate în toamna lui 1939, s-a hotărât să ducă războiul în

Balcani şi spre Est), în decembrie 1940, ministrul a fost rechemat, întrucât această politică a păcii trebuia să fie schimbată. Sfatul

Ministrului, care fusese cunoscut de Hitler drept partizan al unei temenea politici de pace, n-a mai fost ascultat.

redactat de Wilhelm Fabricius

146

LWIU VÂLENAŞ

Proclamaţia generalului Ion Antonescu de la 22 iunie 1941

OSTAŞI.

V-am făgăduit din prima zi a noii Domnii şi a luptei mele naţionale să vă duc la biruinţă; să şterg pata de dezonoare din cartea Neamului şi umbra de umilire de pe fruntea şi epoleţii voştri.

Azi, a sosit ceasul celei mai sfinte lupte, lupta drepturilor

strămoşeşti şi a bisericii, lupta pentru vetrele şi altarele româneşti de totdeauna.

OSTAŞI.

Vă ordon: treceţi Prutul!

Zdrobiţi vrăjmaşii din răsărit şi miazănoapte. Dezrobiţi din jugul roşu al bolşevismului pe fraţii noştri cotropiţi. Reîmpliniţi în trupul ţării glia străbună a Basarabilor şi codrii voievodali ai Bucovinei, ogoarele şi plaiurile voastre.

OSTAŞI.

Plecaţi azi pe drumul biruinţelor lui Ştefan cel Mare, ca să cuprindeţi cu jertfa voastră ceea ce au supus strămoşii noştri cu lupta lor.

Înainte! Fiţi mândri că veacurile ne-au lăsat aci strajă dreptăţii şi zid de cetate creştină. Fiţi vrednici de trecutul românesc.

OSTAŞI.

Veţi lupta cot la cot, suflet de suflet, lângă cea mai puternică şi glorioasă armată a lumii, îndrăzniţi să vă măsuraţi vitejia şi să vă dovediţi mândria camarazilor noştri. Ei luptă pe pământul moldovean pentru graniţele noastre şi pentru dreptatea lumii. Fiţi vrednici de cinstea pe care v-au făcut-o istoria, Armata Marelui Reich şi neîntrecutul ei comandant.

Adolf Hitler.

OSTAŞI, înainte! Să luptaţi pentru gloria Neamului. Să muriţi pentru vatra părinţilor şi a copiilor voştri. Să cinstiţi prin vitejia voastră amintirea lui

Minai Vodă şi a lui Ştefan cel Mare, a martirilor şi eroilor căzuţi în pământul veşniciei noastre cu gândul ţintă la Dumnezeu.

Să luptaţi pentru dezrobirea fraţilor noştri, a Basarabiei şi Bucovinei, pentru cinstirea bisericilor, a vieţii şi a căminurilor batjocorite de păgâni cotropitori.

Să luptaţi pentru a ne răzbuna umilirea şi nedreptatea. V-o cere

Neamul, Regele şi Generalul Vostru.

OSTAŞI, v:

I-Izbânda va fi a noastră. La luptă! –.; 3

— Cu Dumnezeu înainte! –”.

», 1?” Comandant de căpetenie al Armatei

fi%, GENERAL ANTONESCU

22 iunie 1941

1. Ordin de zi din 22.0§. 1941, păstrat în Arhiva MApN.

artea Neagia a României, 1940 – 1948 147

Convenţia militară dintre Germania şi România privind înrolarea etnicilor germani în Armata Germană între Guvernul Reich-ului German şi Guvernul Român s-a convenit ca cetăţenii români de origine etnică germană să se poată înrola în Armata Germană SS, în condiţiunile de mai jos:

I. Recrutarea

1. Înrolarea în Armata Germană SS este voluntară pentru cetăţenii români de origine germană care au împlinit vârsta de cel puţin 17 ani la l aprilie 1943.

Cei ce se vor înrola în Armata Germană SS pe baza convenţiunii de faţă îşi vor păstra cetăţenia română cu toate drepturile ce decurg; aceleaşi drepturi le păstrează şi voluntarii care la recrutare, fiind găsiţi inapţi sau care pentru alte motive, au fost retrimişi în ţară.

2. Nu se admite înrolarea următoarelor categorii de cetăţeni români de origine germană:

a) Ofiţerilor şi subofiţerilor activi. Ofiţerii şi subofiţerii de rezervă se pot înrola numai cu aprobarea nominală a Marelui Stat Major.

b) Ofiţerilor, subofiţerilor, gradaţilor şi trupei, activi sau de rezervă, de la comandamente, unităţile şi formaţiunile aflate în Taman, Cuban.

Crimeea şi litoralul Mării până la Nistru; de asemenea se exceptează şi cei aflaţi la unităţile de marş din ţară, numai pentru marile unităţi din

Taman şi Cuban.

c) Caporalilor şi sergenţilor activi de la trupele din interior, din contingentele 1942 şi 1943, afară de elevii şcolilor de ofiţeri şi subofiţeri de rezervă.

d) Specialiştilor de orice grad din contingentele active 1942, 1943

Şi 1944, şi anume: reparatori de telefoane, radiotelegrafişti, telemetrişti, altimetrişti, meteorologişti, aruncători-flăcări, ochitori de la tunuri, obuziere, tunuri de infanterie, aruncătoare şi anticare, armurieri, artificieri

Ş tanchişti, precum şi toţi din marină şi aeronautică.

e) Specialiştilor de orice grad şi vârstă necesari armatei şi industriei naţionale, şi anume: opticieni, chimişti, şoferi-mecanici, electricieni, adiotehnicieni, vulcanizatori şi strungari în fier.

f) Veterinarilor şi inginerilor. Dintre medicii umani nu se poate înrola

St°K/r Un număr de 60 de medioi de toate specialităţile, aprobaţi de M.

Q – M. Numai aceşti 60 de medici vor putea fi folosiţi în serviciul Armatei nnane SS; folosirea lor poate fi făcută deodată sau pe rând, în serii, carea şi venirea lor din ţară nefiind legată de o dată fixă.

care obiizaţilor pentru lucru aparţinând întreprinderilor industriale.

Wteresează înzestrarea Armatei şi economia naţională şi care sunt

prevăzute în planul de mobilizare industrială. Scutiţilor de concentrare militară de la întreprinderile metalurgice.

Grupul Etnic German din România poate propune Marelui Stat Major anularea mobilizării pentru lucru sau a scutirii, pentru unele persoane care nu ar fi absolut necesare, propunând eventual înlocuitori.

3. Cetăţenii români de origine etnică germană care doresc a se înrola în Armata Germană SS se vor prezenta până la 30 mai 1945 la Comisiile de Recrutare ale Grupului Etnic German din România, unde vor depune declaraţii scrise în acest sens şi care vor fi vizate de un delegat al Cercului

Teritorial. În declaraţie se va arăta precis că „de bunăvoie se angajează în Armata Germană SS1”. Guvernul român garantează că acelora care nu vor să se înroleze nu li se aplică de nimeni nicio sancţiune.

Listele voluntarilor, întocmite astfel de către Comisiile de Recrutare, se vor prezenta la sediul Cercului Teritorial unde vor fi verificate din punct de vedere al excepţiilor prevăzute în prezenta

convenţie.

Cetăţenii români de origine germană care se găsesc sub drapel în

Armata română vor face declaraţiile respective la unităţi. (”)

„II. Plecarea din ţară h

— Voluntarii predaţi Grupului Etnic German din România vor fi constituiţi în elemente de transport din grija organelor respective germane, ei trebuind să părăsească ţara până la 31 iulie 1943.

Aceşti voluntari nu au dreptul să scoată din ţară decât:

— Efectele de îmbrăcăminte şi rufărie cu care sunt îmbrăcaţi, plus al doilea rând de rufărie;

— Hrana pentru timpul transportului, plus două zile după sosirea în

Germania;

— Nicio altă valută peste acea prevăzută de convenţia economică în vigoare.

Obiectele de aur sau bijuteriile sunt de asemeni interzise, afară de verighetă şi ceas.

Aceleaşi restricţiuni se aplică şi pentru cei ce se întorc în Reich-ul

German din concedii, servicii izolate etc.

Controlul se va efectua în toate cazurile, atât la intrarea cât şi la ieşirea din România, exclusiv de către autorităţile române.

III. Relaţiile cu ţara

1. Toţi cei înrolaţi în Armata Germană SS în condiţiile prezentei convenţii nu au dreptul să poarte în România (concedii, servicii izolate etc.) uniforma germană decât pe timpul transportului, la intrarea şi ieşirea din ţară; această restricţie se aplică şi pentru teritoriile administrate de statul român.

Cei ce se abat de la această regulă sunt supuşi rigorilor legilor româneşti.

2. Niciun cetăţean român de origine etnică germană mi va putea fi

l'mi-a. IWrt.

Încorporarea tinerilor saşi în Waffen-S.S., Bistriţa, vara anului 1943

(arhiva Horst Gobbel, Nürnberg).

Întrebuinţat în România şi nici în teritoriile administrate de starul român, în formaţiuni militare sau organizaţii politice, administrative şi economice germane.

3. Statul Român nu va acorda niciun fel de indemnizaţii sau despăgubiri familiilor acestor voluntari pe timpul cât vor presta serviciul în Armata Germană SS.

Celor care vor deveni inapţi pentru muncă precum şi urmaşilor celor decedaţi Statul Român nu le va acorda niciun fel de pensie sau indemnizaţie, toate aceste obligaţii rămânând în sarcina Reich-ului

German.

4. Cei care vor comite infracţiuni pe teritoriul român sau pe teritoriile administrate de Statul Român vor fi judecaţi cu precădere şi, în caz de condamnare, li se suspendă executarea pedepsei, fiind predaţi autorităţilor militare germane. Ei nu se mai pot întoarce în ţară decât după terminarea războiului, când urmează să execute pedeapsa.

Toţi cetăţenii germani de origine etnică germană condamnaţi definitiv, care se găsesc în închisori militare şi civile sau la unităţi, vor fi puşi la dispoziţia Armatei Germane SS, iar executarea pedepsei este suspendată până după terminarea războiului.

5. Niciun cetăţean român de origine etnică germană, angajat în serviciul Reich-ului German, nu are dreptul să stea în concediu în

România mai mult de 30 de zile într-un an.

IV. DIspoziţii speciale

1. Toţi cetăţenii români de origine etnică germană aflaţi actualmente

În serviciul Reich-ului German, fiind plecaţi din ţară cu aprobarea guvernului român se încadrează în dispoziţiile prezentei convenţii.

2. Cetăţenii români de origine germană plecaţi în mod fraudulos

din ţară se încadrează de asemenea în dispoziţiile acestei convenţii, dacă sunt întrebuinţaţi în unităţile Armatei Germane SS şi în industriile sau organizaţiile de război.

17 mai 1943
Împuternicitul
Reich – ului German
Ministrul Plenipotenţiar al Reich-ului
Manfred von Killinger

Împuternicitul
Guvernului Român
Şeful Marelui Stat Major general Ille Steflea

curriculum vitae al lui Franz Schuttack

M-am născut la 4 iulie 1922 în comuna Lovrin, Jud. Timiş-Torontal.

Banat/România. Părinţii, Josif şi Maria, se ocupau cu agricultura şi cultivarea de legume.

După şcoala elementară românească în Lovrin am frecventat Şcoala

Normală de învăţători din Timişoara, dar am părăsit-o curând, plecând la Bucureşti, cu ferma decizie de a-mi împlini dorinţa de a deveni

„Gazetar”. Ziarele m-au fascinat încă din fragedă copilărie şi mereu, dacă mă întreba cineva: „Ce vrei să devii în viaţa ta? răspundeam în naivitatea mea: „Director de ziar”.

La Bucureşti am reuşit după câtva timp să public diferite articole politice sub nume propriu sau sub pseudonim, şi în sfârşit să devin colaborator liber la „Sfarmă Piatră”, porunca Vremii”, „Chemarea”.

etc. M-am ocupat şi cu livrarea de ştiri politice mai multor redacţii.

Activitatea desfăşurată a fost observată, ceea ce este natural, şi de către autorităţile carliste respective, în special după ce fundasem o, JLigă internaţională a tineretului creştin naţionalist. La începutul lunii septembrie 1939 am fost arestat împreună cu adjunctul meu şi băgat în beciurile Prefecturii Poliţiei Bucureşti. După nenumărate interogări

am fost eliberat două săptămâni mai târziu, fără niciun fel de imputaţii, deoarece se constatase, că nu aveam nimic de-a face cu legionarii. Două zile după eliberarea noastră, adică la 21 Septembrie 1939, un grup de legionari a comis senzaţionalul atentat contra lui Armand Călinescu.

Drept consecinţă a arestării mele am primit o invitaţie de la Legaţia

Germaniei, în str. Victor Emanuel, exact spus de către reprezentantul agenţiei de presă DNB, Dr. Klaus Schickert. Şi astfel am devenit un angajat al secţiei de presă şi propagandă a Legaţiei Germane.

După izbucnirea războiului contra Uniunii Sovietice („Cruciada

Anticomunistă”) am publicat, la vârsta de 19 ani, cartea, respectiv broşura

„Comunismul – Barbaria Secolului

XX\ cu o prefaţă scrisă de renumitul fondator şi director al revistei „Gândirea”, teolog ortodox, eseist şi poet de seamă, membru al Academiei Române şi doctor honoris causa al Universităţii l din Viena, Nichifor Crainic, cu care mă făcuse cunoscut Alexandru Gregorian, directorul ziarului, JSfarmă

Piatră”.

Franz Schuttack în redacţia ziarului, J) ei Donauschwabe”.

1972 (arhiva Franz Schuttack.

Aalen-Hofhermweiler).

Către sfârşitul anului 1941 am părăsit secţia de presă şi propagandă a

Legaţiei Germaniei, devenind secretarul consilierului de Legaţie Herman v. Ritgen, care era şi şeful serviciului de informaţii politice în România. Hermann v. Ritgen avea mari simpatii pentru poporul român, nu îi agrea pe legionari/gardişti, ba chiar îi detesta, avea legături foarte amicale cu multe personalităţi de seamă române şi evreieşti, iar Ică Antonescu a fost chiar naşul ultimului copil al lui v.

Ritgen. (Guri păcătoase afirmau, că acest copil al lui v. Ritgen nu era al lui, ci al unui medic evreu cu numele

Schofer. Se vântura, că Doamna v. Ritgen ar fi avut une affaire cu

Schofer).

Prin activitatea mea în biroul personal al lui v. Ritgen am făcut cunoştinţă cu nenumărate persoane importante ale politicii româneşti în acea vreme, în casa lui v. Ritgen din str. amiral Bălescu au avut loc dese întrevederi cu membri ai guvernului Antonescu şi ai serviciilor de informaţii ale României. (După atentatul contra lui Hitler la 20 iulie 1944.

Hermann v. Ritgen a fost rechemat de urgenţă la Berlin, unde i s-a făcut un proces, imputându-i că a servit la Bucureşti ca protector al evreilor.

După unii ar fi fost spânzurat de către Gestapo imediat după proces, însă

Kurt Gebauer, fost reprezentant al agenţiei de ştiri DNB în România, mi-a spus după război la Stuttgart, că Hermann v. Ritgen a dispărut fără urme undeva în Berlinul ocupat de comunişti, în orice caz, fostul meu

Şef Hermann v. Ritgen nu a fost hitlerist şi nu a fost niciodată o unealtă a gestapoului).

Datorită faptului, că eu vorbeam în acea vreme româneşte ca un veritabil, Legaţia Germaniei m-a recomandat ca translator isterului Muncii, în fruntea căruia se afla valorosul radiolog Dr.

constantin Dânulescu, cu care mă înţelegeam foarte bine. Relaţiile

0°astre prietenoase au folosit ambelor părţi. Deci, începând de la 9

O Otribrie 1941 eram translator cu rangul de Consilier tehnic pe lângă

cabinetul ministerial. De la acea dată munceam dimineaţa la Legaţie şi după amiază la Ministerul Muncii.

La începutul lunii aprilie 1943 am fost nevoit să încetez activitatea mea la Bucureşti deoarece primisem chemarea la Armata Română. Am fost repartizat la Artileria grea motorizată, radio G, la Craiova, unde am rămas însă numai puţin timp, deoarece după cunoscutul acord între guvernele din Berlin şi Bucureşti, toţi germanii apţi pentru militărie au fost somaţi să se înroleze în Armata Germană. Şi astfel am plecat cu un mare transport, la 8 iulie 1943, în Germania pentru a-mi împlini acolo obligaţia ca soldat. Sus-numitul transport plecase din gara Timişoara, în

Germania m-au repartizat la serviciul sanitar. Unitatea mea a ridicat şi a condus pe front în apropiere de Narwa (Estonia), apoi în capul de pod

Curlandia (Letonia) şi în sfârşit în vecinătatea marelui port german Stettin câte un Hauptverbandplatz, resp. Feldiazarett, adică post principal de ajutor în apropierea frontului, resp. spital de campanie, în ambele cazuri aveam funcţia de „scriptolog" în cursul operaţiilor. La data de 4 mai

1945 unitatea mea s-a predat la Neustadt-Gleve (Mecklenburg) trupelor americane. Tot acolo am văzut, foarte surprins, adunaţi într-o grădină mare, vreo sută de români care aparţineau Armatei Naţionale Române a guvernului Horia Sima din Viena. Ei capitulaseră cu câteva ore înaintea noastră, terminând astfel o luptă care devenise absurdă.

Cu prizonieratul au început pentru mine 12 luni grele, în cursul acestui an am fost în total în 17 lagăre de prizonieri, inclusiv într-un lagăr extrem de mare la Edinghen/Belgia, unde se aflau şi sute de români, care luptaseră alături de germani, dar şi zeci de moşnegi români din

Transilvania, care fuseseră forţaţi de către Armata Maghiară în retragere, să transporte cu căruţele şi caii lor efectele ungurilor înspre Vest. Iarna

1945/46 am petrecut-o în Edinghen, în corturi. Acolo învăţasem, cu o energie exemplară, în fiecare noapte, când ceilalţi dormeau, limba engleză. Şi asta cu succes, într-o bună zi am fost chemat la Intelligence

Office-ul lagărului şi de atunci am lucrat acolo. M-au însărcinat cu compilarea unei fel de foi de informaţii pentru cei „găzduiţi" în lagăr.

În aprilie 1946 am fost transportaţi cu toţii din Belgia în

Germania, şi anume la Münster-Lager. La 20 mai aceluiaşi an am reuşit să fug din lagărul de prizonieri şi mi-am găsit posibilitatea de subzistenţă muncind ici şi colo la agricultori, resp. zarzavagii. De la 4 septembrie 1947 şi până la sfârşitul lunii februarie 1953, am avut diferite servicii la Printing

& Stationery Service al Cartierului General Englez situat în Bielefeld, datorită faptului că învăţasem în prizonierat mai mult decât binişor engleza. Până la urmă aveam la englezi cel mai bun post pe care îl putea ocupa un german, adică Chief Executive.

Încă de atunci scriam şi publicam diferite articole politice în unele ziare ale Republicii Federale Germane, spre exemplu în uropa

Kurier", J5 timme Deutschlands", „Ostdeutsche Zeitung", „Donauschwăbische Rundschau'" şi în J*Ieuland" (Austria). Ceva din scrisul meu a apărut în acel timp şi în publicaţiile emigraţiei româneşti.

În anii 1951 şi 1952 am publicat o serie întreagă de articole în

J3 onauschwăbische Rundschau" (ziarul şvabilor dunăreni) privind Ro

Der

Doimi MlnMibe

B «N DES OB G AN DEft HEIMAtvERTBÂEBENEN AUS FUGOSLAWIEN, RUMANIEN UNJ> UNGABN

<B8 tv «iâg O-ÎOS a Aaii Pi P

se «cwtmtw IST*

Affzeit IVegweâser und Bewahrer

„Der Donauschwabe" seit 25 Jahrsf* im Olenste der auf der ganzen Welt verstreuten donauschwăbischsn Voaksgrappe

Pagina întâi a numărului jubiliar al ziarului „Z>w Donauschwabe", în dreapta sus, redactorul şef, Franz Schuttack (arhiva Franz Schuttack.

Aalen-Hofhermweiler).

mânia comunistă. Citez aici titlurile câtorva: „Unde rămâne Vocea Lumii

Libere?”, frocesul Episcopului Dr, Pacha”, Republica Populară

Română – Paradisul lumii”, România – ţara devenită cămin plin de tandreţe”, Noua serie de deportări în România”, „Cioclii minorităţii germane în România”, Schimbarea de gardă în Bucureşti”, 4 nna

Pauker” etc.

La începutul lunii martie a anului 1953 am părăsit Printing &

Stationery Service în Bielefeld şi am ocupat postul de redactor adjunct al săptămânalului, JDonauschwăbische Rundschau” în Karlsruhe, redactor-şef era proprietarul, Leopold Rohrbacher. În acelaşi an am compilat şi îngrijit cartea-calendar, JDonauschwăbischer Heimatkalender 1954”.

cuprinzând 320 de pagini. La 3 ianuarie 1954 m-am despărţit, cu mare părere de rău, de redacţia din Karlsruhe, din motive pur pecuniare, în timpul următor am încercat fără încetare să scot un ziar propriu, cu titlul

JDer Donauschwabe”, ceea ce nu mi-a reuşit deoarece lipseau mijloacele financiare necesare. Pentru câtva timp am fost angajat – de la 8 martie

1954 până la 15 februarie 1955 – în secţiunea de cadre a Cartierului

General al Armatei SUA în Karlsruhe. După aceea am activat, tot în

Karlsruhe, în J3 iroul de Informaţii al Şvabilor Dunăreni” şi la 11 august

1955 mi-am deschis propriul oficiu, cu denumirea „Cancelaria Sud-Est

Germană” unde cetăţenii mei puteau găsi ajutor diferit în litigiile lor cu autorităţile germane şi române. (Nu ştiu câte zeci de cereri am înaintat lui N. Ceauşescu pentru a obţine permisiunea pentru cutare şi cutare persoană de a părăsi România pentru totdeauna, în direcţia Germaniei sau Austriei). „Cancelaria Sud-Est Germană” a existat până la

31.05.1957.

La l iunie 1957 am preluat postul de redactor adjunct al săptămânalului, J) onausch\văbische Rundschau" care se mutase cu redacţia între timp de la Karlsruhe la Aalen şi schimbase şi proprietarul. Noul proprietar se numea Dr. Konrad Theiss. El venise la Karlsruhe în căutarea mea, cu intenţia de a mă convinge să preiau postul de redactor adjunct pentru o lună, iar după o lună, deci începând de la l iulie 1957, voi ocupa postul de redactor-şef. Am funcţionat timp de peste treizeci de ani – de la l iulie 1957 până la 31 decembrie 1987 – ca redactor-şef al ziarului care în anul 1958 îşi schimbare numele în f) ei Donauschwabe", un nume pe care îl visam încă din anul 1954, ca mult mai potrivit. Ziarul, care în timpul fostului proprietar/redactor-şef L. Rohrbacher, era cu siguranţă pe cale să dispară complet, l-am redresat şi îmbogăţit încet-încet, până a devenit ziarul numărul 1 al şvabilor dunăreni în toată lumea, cu zeci de reporteri liberi şi abonaţi în treizeci de state ale lumii. Când preluasem publicaţia, avea doar un tiraj de aproximativ 3.000 de exemplare. Cu energie neobositoare, cu perseverenţă, devotament, precum şi cu ajutorul colaboratorilor interni şi externi, am reuşit după ani să ajungem la un tiraj de peste 12.000 de exemplare. Postul de redactor-şef al ziarului

>ei Donauschwabe" l-am părăsit, după cum am spus, la 31.12.1987, predându-l noului succesor, domnului Gleich. Sub conducerea lui a început însă declinul ziarului, care şi-a încetat apariţia la 31 decembrie

2002.

Am părăsit postul de redactor-şef al ziarului la sfârşitul anului 1987, dar am continuat încă cinci ani cu compilarea şi cu îngrijirea calendarului anual, JDONA USCHWABEN-KALENDER", care de fapt a fost o adevărată carte de istorie a şvabilor dunăreni din Sud-Estul Europei

(Iugoslavia, România, Ungaria), împrăştiaţi după război pe toată suprafaţa pământului. Ultimul calendar, care a fost opera mea, a fost cel pentru anul 1984. În total am realizat treizeci şi şapte volume anuale ale mult apreciatului, JX) NA USCHWABEN-KALENDER".

La data de 8 iulie 1977 mi-a fost decernată de către preşedintele

Republicii Federale Germane, dl. Walter Scheel, Crucea de Merit

cu

Panglică, drept recunoştinţă pentru meritele deosebite aduse poporului şi statului german. Actul oficial a avut loc într-o sală reprezentativă a oraşului Schwăbisch Gmiind. À-propos; cele mai multe articole ale mele le-am semnat sau cu numele meu propriu, sau cu Fr. Lenauheimer, Fsch.

Observer, Schuttack sau – fs.

Adaos. Când noul proprietar al ziarului, J) ei Donauschwabe", Dr.

Konrad Theiss venise pentru prima oară în căutarea mea la Karlsruhe, în luna mai 1957, eu mă aflam în vizită în Spania, unde fusesem invitat, cu mulţi alţi refugiaţi români din toată lumea, de către Prinţul Nicolae, cu ocazia comemorării celor 80 de ani de la independenţa României, care a avut loc la Madrid între 10 şi 17 mai 1957. Au fost pentru mine şi pentru toţi ceilalţi români adunaţi acolo zile nespus de frumoase, dar totodată şi dureroase – atât de departe de ţară, de patria iubită.

— De

Spania mă simţeam atras încă din fragedă tinereţe, astfel că nu este senzaţional că, decisesem – zece ani înainte de a deveni pensionar – să învăţ limba spaniolă pentru a fi în stare să citesc cărţile de istorie scrise în această limbă, fără a necesita un dicţionar. Azi posed vreo 200 sute de volume spaniole în biblioteca mea, volume pe care le-am citit deja cu mult timp în urmă.

Franz Schuttack

Aalen, 4 aprilie 2003; f

Scrisoare adresată de către Nicolae Stefănescu Govora.

lui Franz Schuttack

…Madrid, 6 Iunie 19 s

— jji „Dragă Schuttack.

Scrisoarea ta mi-a făcut plăcere. I-am transmis lui Traian Popescu ce mi-ai scris şi îţi mulţumeşte.

Eu vreau să te întreb ce ai făcut cu manuscrisul. Vezi lucrează repede

«i tăcere căci pe urmă te lucrează ceilalţi. O altă chestie: O prietenă are un băiat de 19 ani-Băiatul este de naţionalitate franceză (tatăl fost francez, iar ea este româncă). Ar vrea să urmeze la anul o

şcoală tehnică în Germania sau în Elveţia germană. Pentru aceasta ar voi să înveţe puţină germană la sursă. Ar voi să vină vara aceasta în Germania două luni. Nu ştiu cum stai tu, dacă ai sau nu o cameră unde ar putea să doarmă, dacă ar putea lua masa la voi (cu plată bineînţeles) sau în oraş. Şi pentru cazul când ar putea dormi şi lua masa la tine şi dacă s-ar putea găsi aceasta în oraş, scrie-mi cât l-ar costa. Familia băiatului este foarte cumsecade, sunt prieten şi iau masa la ei. Dacă te interesezi de ce te rog deci, îmi faci mie un serviciu. Deci răspunde-mi cât mai repede.

De asemeni vezi ce faci cu cele 500 de pesete (50 DIN aici în Spania), vezi, aranjează-te să trimiţi lunar la coruptul de la Regensburg.

Eu, ca de obicei, cu lucrul.

Scrie-mi. Cu drag.

Govora

P. S. Tot ce ţi s-a scris rămân confidenţiale.

2) Pentru lucrările editate de „Carpaţii", obosește-te și citește lista de cărţi şi broşuri publicate în ultimele două numere primite. Adaugă broşura Ardealul şi Habsburgif" şi cartea, frumoasa cu ochii verzi" de

J. N. Manzatti. Ca vignete, o serie de trei cu regii României, o serie de

6 cu fauna şi flora României, o serie de trei cu Berna, o serie de trei

UNESCO şi o serie de trei cu Europa, care se dărâmă.

Traian Popescu este legionar vechi, în România a fost referent în

Ministerul Economiei Naţionale, în timpul războiului a fost ataşat comercial la Ankara şi Bratislava.

5) Horia Sima este comandantul Mişcării Legionare. Ceilalţi sunt disidenţi. Golea şi-a luat doctoratul (nu ştiu în ce) în Germania. Fratele lui a făcut parte din echipa Alexandru Tănase şi a fost ucis în România odată cu tot grupul.

Alături de Horia Sima aici în Spania, în afară de Georgel Demetrescu.

Ilie Sturdza, Grigore Manoilescu (fost ministru), Traian Popescu, ing.

Tuliu Başiu (ca legionari cunoscuţi), mai este sprijinit aici în Spania de o serie de legionari care nu sunt cunoscuţi: Ghiţă Costea,

Bozoşan, Baicu.

Ovidiu Stănescu, ing. Roşea, dr. Golea, precum şi o serie de români care nu sunt legionari ca Aron Cotruş, aviatorul Const. Cantacuzino, N. S.

Govora, ministrul Dimitrescu, Pamfil Seicaru etc.

Celălalt care se găsea cu dr. Golea în casă la H. Sima, este inginer, legionar. Numele lui este Tuliu Başiu.

Ilie Gameaţă şi Const. Papanace sunt foşti legionari, în timpul războiului se găseau în Germania. Când s-a format guvernul de la Viena, au refuzat să participe. V. laşinschi a făcut parte din guvernul de la Viena.

A părăsit Mişcarea acum doi ani.

Col. Alexandrescu nu este legionar. A făcut parte din Armata

Naţională. A luat partea disidenţilor. Ion Gheorghe, Balotescu-Bordea.

Al. Păunescu, D. Pârău, Ion Popinceanu (acesta a rămas multă vreme în

Germania orientală ocupată de comunişti) au fost şi sunt membri ai Lig-l

Românilor Liberi. Atitudinea lor faţă de Germania? Nu am niciodată

Te poţi informa mai bine la sursă.

9) Virgil Mihăilescu a fost legionar. Este disident, în ţară a fos funcţionar la Biblioteca Academiei Române.

11) în Paris există Comitetul Naţional, Liga Românilor Liberi.

Mişcarea Legionară (cea reală şi disidenţii), socialiştii. Comitetul Naţional are o gazetă tipărită (La Nation roumaine) în franţuzeşte şi socialiştii una imprimată la multiplicator, România muncitoare.

13) Probabil este vorba de C. Drăgan. Nu este petrolist ci se ocupă cu vinderea de gaz în butelii (Butan gaz). Se vorbeşte că ar fi putut să se îmbogăţească graţie unui neamţ care i-ar fi încredinţat imediat după război o mare sumă de bani, în păstrare. Neamţul ar fi

dispărut şi Drăgan a rămas cu banii. Nu ştiu nimic precis şi nu garantez că este adevărată chestia cu neamţul.

9) Nu ştiu nimic despre acest Ştefan Teodorescu, decât că este un om de carte.

8) Ceilalţi sunt foşti legionari care au luat partea disidenţilor afară de D.C. Amzăr care a părăsit şi pe unii şi pe alţii.

Dragă Schuttack, combină una cu alta şi face poţi. Din Germania nu am putut să obţin niciodată. Dacă vine H. Sima în Germania, vă va pune el în legătură cu oamenii lui din Germania.

Vintilă Horia a fost ataşat cultural pe lângă Consulatul român din

Viena. După 23 aug. 1944 s-a declarat de partea guvernului de la

Bucureşti, intrând în lagăr. Are ataşament doar pentru popoarele care-i dau bani.

— „Comunitatea Românilor din Spania”: Preşedinte Aron Cotruş.

65 ani, scriitor (poet);

— Bâzu Cantacuzino, vicepreşedinte, cunoscutul aviator român, cu foarte multe acte de bravură pe frontul rusesc ca aviator. Se trage din cunoscuta familie princiară a Cantacuzinilor. 50 de ani.

— George Demetrescu, vicepreşedinte. Fost director general al

Comerţului exterior din Ministerul Economiei Naţionale. 48 de ani.

— Ilie Vlad Sturdza, secretar general, fiul fostului Ministru de Externe al României, Mihail Sturdza. 52 de ani.

Apartenenţa politică a celor de mai sus:

Aron Cotruş, diplomat de carieră, fost ataşat cultural şi de presă în mai multe cartiere europene, între care, în ultimul timp, la Madrid. N-a aparţinut nici unui partid politic. Actualmente, pe linia mare politică a exilului, se găseşte alături de Mişcare.

— Bâzu Cantacuzino. N-a făcut nicio politică. De când a venit în

Spania, în problemele mari româneşti colaborează cu Mişcarea.

— Georgel Demetrescu şi Ilie Vlad Sturdza sunt vechi legionari.

Toţi aceştia sunt cunoscuţi ca având o atitudine de simpatie faţă de

Germania în trecut şi în prezent.

3.

— Nicolaie Dimitrescu a fost Ministru al României la Madrid din

— Până în 1944. A refuzat să colaboreze cu guvernul din țară după

3 August 1944 și a rămas mai departe în Spania, în 1950, în urma intervenției Principelui Sturdza, fostul Ministru de externe al României, că onar, șeful statului spaniol, Generalisimul Franco, recunoaște pe

ministrul Dimitrescu ca reprezentând mai departe interesele României la

Madrid. Spania este unica țară din Europa care a continuat să recunoască vechile reprezentanțe diplomatice ale țărilor de dincolo de Cortina de

Fier, ca fiind singurele reprezentante legitime ale acestor țări. Este diplomat de carieră și n-a aparținut nici unui partid politic. Este membru al Comunității Românilor din Spania și colaborează cu Comunitatea în problemele de interes comun.

4.

— Comunitatea românilor din Spania cuprinde pe toți românii din

Spania inclusiv pe adversarii legionarilor și pe acei care vor să dărâme această instituție. Comunitatea a fost înființată în noiembrie 1951 cu participarea tuturor românilor din Spania. Președinții ei de până acum au fost George Demetrescu, părintele Alexandru Mircea și ultimul Aron

Cotruș. Comitetul se alege în fiecare an.

În Comunitate sunt înscrişi aproape totalitatea românilor din Spania, aproximativ 80 de persoane. Dintre aceștia, 50 – 55 reprezintă grupul de susținere al Comunității în forma de conducere actuală și aproximativ 20

sunt grupul de opoziție. Restul sunt neinteresați. Opoziționiștii s-au grupat în ultimul timp în jurul Principelui Nicolae: Enescu, Stamatu.

Uscâtescu, Răuță, Protopopescu, laşinschi, Petrovici,

Candeleanu, Corneliu Stoian, soţiile şi alţii mai neimportanţi.

Alte persoane care fac parte din Comunitate, grupul majoritar:

părintele Mircea, păr. Boac, Grigore Manoilescu, inginerul Nicolae

Roşea, inginerul Başiu, pictorul Macedonschi, inginerul Sorici, Traian

Popescu, Pamfil Şeicaru, Gheorghe Antoniade, fost ataşat comercial în

Spania, locotenentul Calistrat, Gheorghe Costea, arhitect Damian, Dan

Geblescu, fost ministru plenipotenţiar Nicolaie Maritzia şi Precup, posesorii unei firme de export-import, Dr. Cornel Rotaru, soţii Schmidt.

Barcelona, căpitan, Şetefănescu-Govora, Tolescu Ion, student, familiile

Jouve şi Cesianu, Ştefan Chendi, Emil Ionescu, proprietarul unei firme de export-import, Alexandru Busuioceanu, scriitor şi profesor, Hugo

Krummel, german din România, şi alţii.

5. – 6.

— Asociaţia Culturală a Românilor din Spania s-a format în grabă cu trei săptămâni înainte de aptămâna Românească de la Madrid", organizată de Principele Nicolae. Această instituţie a fost creată cu scopul ca să acopere activitatea Principelui şi să aibă forma sub care să se poată lansa invitaţiile. La constituirea ei nu au fost invitaţi decât partizanii

Principelui. N-au participat mai mult de 15 persoane. Elementele opoziţioniste din cadrul Comunităţii Românilor din Spania văzând că nu pot să pună mâna pe conducerea Comunităţii prin alegeri, au creat această

Asociaţie pentru a face concurenţă Comunităţii şi cu timpul a o scoate din circulaţie. Asociaţia Culturală nu e o societate culturală, cum vrea să arate titlul ei, ci o regrupare politică în jurul Principelui. Asociaţia are un Comitet format din Protopopescu, Petrovici, Uscătescu, Stamatu.

Horia Vintilă, şi preotul spaniol Orduna. Fiecare membru al Comitetului devine preşedinte prin rotaţie. Actualmente preşedintele este Petrovici.

7.

— Principele Nicolae a părăsit ţara în 1937, fiind exclus din familia regală de un Consiliu de Coroană în urma căsătoriei lui cu Dna Ioana

Dumitrescu. De atunci a stat în străinătate, în 1944 Principele Nicolae a trimis o telegramă lui Stalin, felicitându-l pentru intrarea trupelor sovietice în România, în 1946 soţia lui a plecat în ţară cu agrementul guvernului comunist din România. J s-a pus) a dispoziţie un tren special cu care a adus în străinătate o mulţime de lucruri de valoare ale

Principelui: covoare, tablouri etc. Prin 1948 Principele a schiţat un gest de apropiere de Mişcare. Ca urmare s-a realizat o colaborare pe plan românesc între Principe şi Organizaţia Legionară. Principele a făcut mai multe călătorii în Germania, Italia şi Spania, pentru a lua contact cu refugiaţii şi în toate părţile a fost sprijinit de legionari, în Spania a venit pentru întâia oară în 1950, întovărăşit de Principele Sturdza şi cu el împreună au fost la Franco, de la care au obţinut crearea în Maroc a unui nucleu de armată românească (grup de ofiţeri). După ce s-a implantat la Madrid cu ajutorul legionarilor şi-a schimbat atitudinea, a început să facă o politică proprie. El a căutat ca să rupă din Mişcare cât mai multe elemente pentru a-şi forma un grup propriu. Cei dintâi care au aderat la planul lui au fost Enescu şi Stamatu, iar mai târziu laşinschi.

Gârneaţă şi ceilalţi disidenţi.

Scopul activităţii întreprinse de Principe în exil nu este lupta contra comunismului, ci distrugerea Mişcării Legionare şi a tuturor forţelor naţionaliste din exil. El desfăşoară o activitate paralelă cu aceea a generalului Gheorghe în Germania. Amândoi, în realitate, prin fire subterane, sunt legaţi de activitatea Comitetului Naţional al lui Vişoianu.

Deoarece acest comitet pătrunde mai greu în Germania şi Spania din cauza antecedentelor politice ale lui Vişoianu şi ale celorlalţi membri ai

Comitetului, i s-a încredinţat generalului Gheorghe şi Principelui Nicolae sarcina să capteze legăturile diplomatice cu aceste ţări, eliminând

Mişcarea, în acest plan intra formarea UARG-ului, organizarea „Săptămânii Româneşti de la Freiburg" din mai 1956 şi „Săptămâna

Românească de la Madrid" din mai 1957. Cu această manifestaţie voiau să dea lovitura de graţie instituţiilor româneşti din Spania şi grupului legionar de aici.

8.

— Mihail Fotin Enescu. Fost în partidul liberal până în toamna

1940, când s-a ataşat Mişcării în perioada biruinţii. A fost numit ataşat comercial la Madrid de către Mişcare. După ianuarie 1941 a rămas în

Spania şi apoi s-a stabilit în Italia. Având paşaport diplomatic a făcut unele servicii Mişcării, făcând naveta între Berlin şi Roma. În 1943 se stabileşte la Viena unde stă până la eliberarea legionarilor din lagăr şi formarea guvernului de la Viena. Este numit Consul general la Viena în perioada acestui guvern.

După sfârşitul războiului face un an şi jumătate în lagărul de la

Glasenbach de lângă Salzburg. Eliberat, se stabileşte în Spania. Aici, la are o comportare leală, pentru ca mai târziu să se ataşeze cipelui, trădând Mişcarea, în 1951 este eliminat din Mişcare pentru ligenţă cu inamicul. De atunci a devenit omul de încredere al principelui şi făuritorul tuturor planurilor lui de acţiune. E un om fără

Scrupule.

Gheorghe Uscătescu. Tip de parvenit, în 1940 a fost trimis în Italia

LIVIU VÂLENAŞ

ca bursier de către Mişcare, student. După 1941 a stat în Italia, trăind din subsidii de la Mişcarea fascistă, în 1943, simţind că situaţia din Italia devine critică, împreună cu Răuţă şi Popovici fug în Spania, unde solicită sprijinul Falangei. Cu ajutorul Falangei toţi trei se aranjează (burse, subsidii, lectorate), în timpul guvernului de la Viena primesc ajutoare de la ambasada germană din Madrid în contul Guvernului Naţional de la

Viena. După sfârşitul războiului continuă să speculeze mitul Moţa-Marin în interesul lor propriu. Uscătescu se lansează în afaceri cu

permise de export şi-şi face o avere frumoasă, în 1953 renunţă la cetăţenia română şi devine cetăţean spaniol.

Vintilă Horia; Scriitor cunoscut din ţară. Poet de categoria două. Are oarecare cultură, în exil a trăit mai întâi în Argentina, dar din 1952 s-a stabilit în Spania. Dispus la orice tranzacţii în schimbul unor mici avantaje materiale. E legat de Uscătescu şi urmează linia lui pentru că acesta l-a aranjat în Spania. E de origine armean sau grec. Numele lui adevărat este Caftageoglu. Nu a fost legionar.

Horia Stamatu. Fost legionar. A fost în lagărele din Germania.

Scriitor cunoscut din ţară, fără prea mare suprafaţă. După război s-a ataşat de Enescu şi a urmat linia acestuia, îl interesează foarte mult faptul să-şi câştige existenţa cât mai comod, iar Principele i-a oferit această posibilitate.

Gheorghe Candeleanu. Evreu botezat. Adus în Spania de Enescu. Se ocupa cu import de ceasornice. Prins cu contrabanda de ceasornice a scăpat numai graţie intervenţiei Principelui. Casa lui Candeleanu este un fel de sediu a lui Enescu şi al celorlalţi legionari disidenţi. Frecventează pe Candeleanu în special Stamatu, Protopopescu, Vintilă Horia. Doamna

Candeleanu este secretara lui Enescu. Bate la maşină toate hârtiile destinate Principelui. Tot Doamna Candeleanu se ocupă şi de tipografia recent cumpărată de Principe.

Ion Protopopescu. Fost legionar. Fost ministru în 1940. A stat în ţară până în 1948, când a reuşit să se refugieze, ajungând la Paris. Din 1950

a venit în Spania. După ruperea lui laşinschi în ianuarie 1954, a intrat în neutralitate pentru că mai târziu să treacă de partea lui laşinschi şi în timpul din urmă, cu ocazia săptămânii româneşti de la Madrid, din 1957, să treacă de partea Principelui.

8. – (Informaţii din Germania).

9. (Informaţii din Germania).

10. De la Paris au luat parte la săptămâna românească preotul Vasile

Boldeanu, fost legionar, Demostene Nacu, fost legionar, prizonier în

Rusia şi întors în ţară, în 1945, cu divizia Tudor Vladimirescu. Grigore

Malcasia, fost legionar. Ivanovici, fost sublocotenent, Duiliu

Sfinţescu, inginer, fost legionar, Ion Cuşa, student şi Aurel Sala, reporter fotografic.

11.

— A se cere de la Paris.

12.

— Vălimăreanu şi Mircea Popescu au fost legionari. Mircea

Popescu este speaker la Radio Roma. Şeful emisiunii româneşti de la

Radio Roma este evreul socialist Spineanu.

13. – 14.

— Principesa Ioana este fiica naturală a Dsoarei

Teodorescu, din Bucureşti. Mama ei s-a căsătorit apoi cu cârciumarul

Dumitrescu din Buzău, iar fata ilegitimă a fost adoptată, primind numele de Ioana Dumitrescu. A fost căsătorită şi după divorţ s-a încurcat cu

Principele Nicolae. S-au căsătorit în toamna anului 1930. La cererea regelui Carol căsătoria lor a fost anulată de tribunalul Ilfov, conform statutului Casei Regale, deoarece la căsătorie n-a avut consimţământul

Regelui. Ca urmare a acestei căsătorii, la care Principele Nicolae n-a voit să renunţe, Consiliul de Coroană din aprilie 1937 hotărăşte expulzarea lui din familia regală.

N.S. Govora o Scrisoare adresată de către Alexandru Gregorian lui Franz Schuttack.

Dragă Franz.

Şi mie mi-a făcut mare plăcere să aflu că eşti sănătos şi activ, şi că te menţii în mijlocul problemelor care ne-au preocupat şi ne preocupă pe toţi câţi refuzăm să disperăm de haosul şi ruinele lăsate de cel de al doilea război mondial. Din ziarele trimise înţeleg că apostolatul tău de la JDonauschwabe” a dat roade bune şi este apreciat de cititorii voştri, răspândiţi şi ei, ca toţi dezrădăcinaţii veacului ăsta

vitreg, pe toate meridianele pământului.

Splendid! Tot din, JDonauschwabe”, care apare frumos şi din punct de vedere tehnic, aflu că te-ai însurat cu o Brunhildă coborâtă din balada

Nibelungilor şi că împreună staţi în serviciul comunităţii voastre

„Dunărene”. Aveţi copii?

Alexandru Gregorian, cu soţia sa

Anna, la lacul Albano din Italia.

1950 (arhiva Franz Schuttack.

Aalen-Hofliermweiler).

Îmi ceri să-ţi dau ştiri despre mine. După ce am plecat de la direcţia postului de radio american

Free Europe – secţia română, prin

1954, m-am înapoiat la Roma, unde mi-am reluat colaborarea la marele cotidian „Giornale d’Italia”, am pus bazele secţiei româneşti a postului

Radio Roma, am mai risipit ceva colaborări pe la BBC de la Londra f* la Radio Vatican, am întemeiat împreună cu alţii Societatea Aca

„Etnică Română în exil, apoi, în

LIVIU VĂLENAŞ

1959, am emigrat în Statele Unite, unde, la început, am făcut ce ştiam să fac – gazetărie şi anticomunism. Un timp am fost ceea ce se cheamă

Special Adviser” al lui Harold Stassen (fost colaborator al Preşedintelui

Eisenhower), ca apoi să intru în învăţământul universitar. (La finele volumului de poeme ce ţi-am trimis găseşti mai multe detalii asupra a ceea ce am putut să realizez până în 1975, când calendarul m-a scos la pensie şi, împins de nostalgii, m-am înapoiat în Europa. Ne-am aşezat pe malul Mediteranei, în această superbă Andaluzie, plină de lumină şi de flori, unde am compus majoritatea poemelor din recenta plachetă, fete de Lumină”)

Acum am aproape 72 de ani. Har Domnului, sunt sănătos şi încă destul de activ. Din nefericire însă, soţia mea nu se simte bine în clima asta. Soarele prea tare i-a produs un cancer facial. A fost operată cu succes, dar doctorii ne-au sfătuit să schimbăm clima, şi astfel ne

gândim să ne facem din nou valizele şi să ne întoarcem în SUA… Avem o vilă frumoasă, construită după gustul nostru în stil andaluz (vezi poema inscripţie pe casă”, plus, 4 imozele” etc…).

Ne pare imens de rău că va trebui să ne dezlipim de acest colţ de rai, dar n-avem ce face. Vila noastră e pe panta muntelui, la circa 400

m distanţă de Mediterana între Arroyo de la Miel şi Benalmâdena Pueblo.

Am trăit aici cei mai fericiţi ani ai pribegiei noastre. Am pus-o în vânzare cu inima sfâşiată…

Din, >onauschwabe” al tău am aflat că eşti în legătură cu Hans

Diplich. Hans, pe care l-am cunoscut pe vremuri la München, a tradus câteva poeme din celălalt volum al meu (Poeme pentru fraţii mei). Foarte reuşite traduceri. Ce face? Vrei să-mi dai adresa lui să-i trimit cartea ultimă? (M-aş bucura nespus dacă ar încerca să traducă, JDunărea” – pag. 69, pe care tu s-o publici apoi, dacă îţi va plăcea, bine înţeles, în ziarul tău – darul nostru comun pentru compatrioţii noştri şvabi.)

Se înţelege de la sine că mie şi soţiei mele ne-ar face mare plăcere să te revedem, eventual, aici, în Spania, înainte de a face calea întoarsă în America.

Şi cu asta pun punct acestei lungi epistole, fiindcă mă aşteaptă măslinii şi portocalii în grădină.

Călduroase salutări şi din partea soţiei mele pentru tine şi Nibelunga

Brunhilda.

Cu mult drag.

— JL/.

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948 163

—.i

Scrisori adresate de către Franz Schuttack lui Liviu Vălenfisi:

Franz Schuttack >% – „—” – „.

Redakteur * < „—”.

— „”: 23 Septembrie 2004

— Mowenweg 22

— 73434 Aalen-Hofhermweiler/Wurtt.

Stimate Domnule Vălenaş!

După cum v-am spus deja la telefon, am primit cărţile

comandate împreună cu scrisoarea Dvs. cu data de 18.9.04 şi Vă mulţumesc pentru prompta livrare. Suma de 40 de euro v-am trimes-o cu mandat poştal alaltăieri.

Catalogul colorat V-il trimit chiar acum îndărăt. El conţine o droaie de cărţi care m-ar interesa foarte mult, dar nu le pot comanda din două motive foarte simple: lipsa de bani şi în special faptul, că eu sunt un cetitor alternativ, adică după ce am cetit o carte germană, urmează o carte românească şi după aceasta urmează o carte spaniolă, urmată de una engleză. Şi din când în când mai citesc şi ceva franţuzeşte. Şi acestei situaţii se datorează faptul că actualmente am în vasta mea bibliotecă cel puţin 43 (patruzeci şi trei) de volume româneşti încă necitite. Cu siguranţă că le voi ceti, dar până atunci o să mai treacă mult timp. Din această cauză am comandat, prin convorbirea noastră telefonică, din minunatul catalog colorat numai două cărţi, şi anume cele două volume ale lui

Pamfil Şeicaru, fostul director şi proprietar al cotidianului „CurentuF.

Catalogul îl returnez alăturat. De enciclopedia jachete 2005” nu am nevoie.

Pe Pamfil Şeicaru l-am cunoscut încă la Bucureşti, în anul 1941

I-am vizitat în redacţia sa în palatul „Curentului” şi m-am întreţinut cu el asupra diverselor chestiuni politice. Articolele sale zilnice de fond le-am savurat. După război, când el se afla cu domiciliul la Madrid, am avut o corespondenţă intensă cu el. El căuta atunci să fie despăgubit de marea întreprindere germană MÂN pentru o sumă importantă de bani.

Pe care o plătise înainte de capitularea României în avans pentru o nouă fasmă de rotaţiune pentru ziarul său. Şeicaru mă însărcinase pe mine

Cât obţinerea unei despăgubiri, dar din nefricire nu am avut nici cel mai mw succes.

Cele trei volume pe care mi le-aţi livrat, le-am răsfoit numaidecât

— Pot să vă spun, că am constatat în ele „lucruri” care într-adevăr m-au zaruncinat, şi anume:

În edacţia şi Biblioteca a lui Ion V. Emilian a fost transportată încă ei ceauşistă cu trei camioane în România!!!

— Dr. Florin Matrescu, autorul enormului volum holocaustul

Roşu”.

(cu peste 1.000 de pagini) a fost „intercalat” de către Securitatea comunistă din Bucureşti în emigraţia românească în Germania!!!

3. Horia Sima, care a murit în noaptea 24/25 mai 1993 în comuna

Untermeitingen, în casa lui Filip Păunescu „în cirumstanţe wec/are”!!!

Ce înseamnă aceasta? A fost „îndepărtat” de cineva?

4. Dr. Constantin Dănulescu, fostul ministru al Sănătăţii sub regimul lui Antonescu, a fost trecut de Ion Pantazi peste graniţa româno-iugoslavă şi astfel salvat!!! Şi ar fi fost condus de cineva până la graniţa iugoslavo-austriacă??? Dar unde a rămas apoi Dr. Dănulescu? Pentru că niciodată până azi nu am auzit sau cetit undeva că ar fi ajuns în Lumea

Liberă! Dacă Dr. Dănulescu ar fi scăpat într-adevăr de România comunistă, aceasta m-ar bucura tare mult.

Pe Ion V. Emilian îl cunoşteam încă din Bucureşti, anul 1940, lucram un timp la aceeaşi masă în Secţia de Presă a Legaţiei Germaniei, în

Strada Victor Emanuel. După război schimbam scrisori şi odată m-a şi vizitat aici în Aalen. Cu Dr. Florin Mătrescu am telefonat de vreo două-trei ori în legătură cu sus-numita sa carte documentară. Auzisem de această carte şi îl rugasem, după ce constatasem numărul său de telefon, să-mi procure această carte a sa, însă nu mi-a trimis-o. Am obţinut-o prin Kubon & Sagner din München. Nemaipomenit, dacă într-adevăr ar fi fost o unealtă a Securităţii comuniste. Pe Horia Sima l-am întâlnit la

Madrid în anul 1957 cu ocazia „Săptămânii Româneşti de la Madrid.

Eu am fost unul din acei emigranţi români din Germania, precum şi prieteni ai românilor, care au fost invitaţi la comemorarea celor 80 de ani de la independenţa României în capitala Spaniei, între 10 şi 17 mai

1957. În anii următori am avut din când în când schimb de scrisori. Cu

Dr. Constantin Dănulescu am avut relaţii strânse în anii 1941 – 1942 – 1943.

Atunci, în perioada aceea, eram Consilier tehnic pe lângă cabinetul ministerial, cu toate că de abia împlinisem vârsta de 20 de ani.

Alăturat Vă trimit unele fotocopii care desigur Vă vor interesa mult.

În primul rând este o scrisoare a lui Nicolae Ştefănescu-Govora, cu data de 16 iunie 1957, adresată mie din Madrid, unde NSG avea atunci domiciliu. Pe el l-am cunoscut chiar acolo, cu ocazia serbării zilei naţionale a României şi românilor. Şi îl rugasem, să mă informeze în scris, mai detailat, asupra persoanelor cu care făcusem cu această ocazie cunoştinţă la Madrid. NSG îmi promisese că o va facej şi în scurt timp într-adevăr o făcuse. Vă trimit alăturat această informaţie personală, pentru că îmi închipui că Vă interesează. Şi după ce mai toţi nu se mai află între noi, care mai suntem în viaţă, nu am niciun fel de remuşcări de conştiinţă să vă predau această LISTĂ. Am fost şi sunt sigur, ca

Nicolae Ştefănescu-Govora voia să mă influenţeze (lucreze) cu aceste aprecieri personale, în ultimul timp am auzit, resp. citit, că NSG se reîntorsese în ţară după „Revoluţie" şi că a murit şi a fost înmormântat într-o comună din apropierea Bucureştiului. Pe mine m-ar interesa însă, în cimitirul cărei comune a fost depus pentru somnul de veci. À-propos:

NSG a fost editorul şi proprietarul publicaţiei de exil, „Chemarea", care întâi apărea la Paris şi după aceea la Madrid.

Şi cu aceasta îmi închei epistola de faţă. Un interviu din partea mea nu-l puteţi deocamdată obţine, deoarece eu nu am ce divulga care ar interesa pe cineva. Afară de aceasta, eu sunt un moşneag destul de bolnav în vârstă de 82 de ani. La vârsta aceasta nu mai suntem decât spectatori ai teatrului mondial. Şi nimic altceva. Şi este bine aşa.

Sper că v-aţi întors sănătos din Franţa, şi Vă doresc din toată inima şi pe mai departe o pană vivace şi mult succes întru toate acelea care le întreprindeţi. (Şi iertaţi-mi românească mea cam precară şi

multe greşeli în scrisoarea mea).

J „– – Cu toată stima

t; Franz Schuttack

Franz & ă-uttack

Redakteur

I

16 Februarie 2005

Mowenweg 22

73434 Aalen-Hofhermweiler/Wortt.

Mult Stimate Domnule Vălenaş!

După ce am citit volumele, al căror autor sunteţi Dvs., pot să vă mărturisesc, că toate mi-au făcut o impresie adâncă, în special m-a cutremurat cartea ultimă, pe care am cetit-o, adică „CARTEA NEAGRA

A CEAUŞISMULUI – România între anii 1965 – 1989”, deoarece în aceste pagini apar, resp. sunt numiţi o sumedenie de persoane, pe care le-am cunoscut personal sau îi cunosc destul de bine din diferite scrieri.

Vă mulţumesc din toată inima pentru realizarea acestui volum deosebit de important şi absolut necesar. Mare păcat ar fi fost, să nu apară această carte divulgatoare. Pentru activitatea Dvs. publicistică meritaţi „mulţamul” întregului popor, dar pentru acest volum „CARTEA NEAGRĂ A

CEAUŞISMULUI” aţi merita să vă proslăvească de-a lungul şi de-a latul ţării.

Cu scrisoarea aceasta Vă rog să-mi trimiteţi încă trei exemplare ale acestei cărţi, pe care vreau să le fac cadou unor prieteni ai mei descendenţi din România, prieteni germani. Informaţi-mă cât am să vă plătesc pentru aceste trei volume, banii o să vi-i trimit numaidecât. Dar Vă rog încă odată, să nu-mi trimiteţi şi cărţi necomandate. Nu prea sunt bine situat, deci trebuie să mă restrâng la cheltuieli.

Înainte de a sfârşi, Vă rog să binevoiţi a-mi scuza românească mea, dar după ce am părăsit ţara, deja în anul 1943, am uitat extrem de multe cuvinte româneşti, ceea ce mă doare în fondul inimii mele, căci odată vorbeam o românească impecabilă.

Sfârşindu-mi rândurile, Vă doresc toate cele bune, sănătate şi

mari succese în munca Dvs. absolut necesară!

Cu toată stima

Al Dvs.

Franz Schuttack

166

LIVIU VÂLENAŞ

Franz Schuttack –”.

Redakteur

11 Octombrie 2005

Mowenweg 22

73434 Aalen-Hofhermweiler/Wurtt.

Mult Stimate Domnule Vălenaş!

Azi am o ştire îmbucurătoare pentru Dvs. Doi prieteni – unul sas, altul şvab – cărora le-am povestit despre cartea Dvs. „Convorbiri secrete cu Corneliu Coposu”, m-au rugat, ştiind că stau în legătură cu Dvs., să le procur această carte. Deci, vă rog să binevoiţi a-mi trimite cât de curând aceste două exemplare, preţul cărţii o să v-il decontez imediat după primirea celor două volume.

Conţinutul cărţii m-a impresionat adânc. Corneliu Coposu a fost într-adevăr o personalitate extraordinară. Păcat că nu i-a fost posibil să-şi transpună în realitate ideile, resp. politica. Şi tare rău îmi pare, că Cicerone Ioniţoiu, care l-a cunoscut foarte bine pe Coposu, nu a contribuit măcar cu un interview în cauză la această carte valoroasă a Dvs.

Dorindu-Vă toate cele bune, rămân cu salutări cordiale al Dvs.

Franz Schuttack

În inima celui de al treilea

Reich

Convorbire cu Zoe Tilichii

În parcul castelului din Bukow, iunie 1944, Zoe Tilichii împreună cu soţul şi copilul ei. Fotografie Inedită din Arhiva 7. ce

Tilichii, Paris.

Zoe Tilichii se naşte la Arad în 1910 într-o familie de

intelectuali.

Urmează dreptul la Oradea şi apoi între 1931 – 1932 doctoratul la Paris.

Se căsătoreşte în 1933 cu un absolvent român al Şcolii Superioare de

Război din Paris. Locuieşte împreună cu soţul ei la Oradea, apoi în

Bucureşti şi după o perioadă petrecută la Timişoara, ajunge în 1942 la

Berlin, unde soţul ei este numit ataşat militar aero şi naval al

României. Evenimentele de la 23

august 1944 îi surprind la Praga.

Reîntorşi în Germania, în urma refuzului legaţiei române de a colabora în continuare cu autorităţile germane, sunt internaţi în domiciliu obligatoriu. Eliberaţi de englezi, după un periplu prin jumătate de

Europa, soţii Tilichii, cu vasul Transilvania, sunt repatriaţi în România, unde vor îndura cele mai felurite privaţiuni. Zoe Tilichii nu este angajată nicăieri (pe motiv că a fost soţia unui ataşat militar la Berlin), abia în

1953 reuşeşte să lucreze ca bibliotecară la Universitatea din Bucureşti, prin intervenţia unui fost profesor de drept internaţional, George Sofronie, ajuns director adjunct la această bibliotecă. La decesul acestui director, în 1958, i se desface contractul de muncă. Abia în 1980 primeşte un

Paşaport şi dreptul de a călători în

Accident, în februarie 1990 emigrează legal în Franţa. Se stabileşte a Paris unde duce în prezent o

„Î

— Stimată d-nă Zoe Tilichii, dintre multele întâmplări deosebite prin care aţi trecut, m-ar interesa în special amintirile dvs. din anii celui de Al Doilea Război Mondial, mai ales că soţul dvs. a fost ataşatul militar al României în capitala celui de al treilea Reich, un post extrem de important în conjunctura participării României la războiul alături de Axă. Pentru început, care este originea dvs?

— M-am născut în august 1910. De origine sunt din Arad, dar nu sunt bănăţeancă, pentru că am considerat întotdeauna

Aradul ca aparţinând Ardealului, nu Banatului. Am studiat dreptul la Oradea (unde tatăl meu era profesor), imediat după Primul

Război Mondial şi apoi între 1931 – 1932 mi-am dat doctoratul la

Paris. Franceza o cunoşteam de mică având o guvernantă franţuzoaică. Ca o paranteză, cunosc Biserica Ortodoxă Română din Paris din 1931, când era preot părintele Petrescu, venit de la biserica Visarion din Bucureşti. După plecarea părintelui Petrescu a venit preotul Vintilescu, care era şi profesor la facultatea de teologie ortodoxă din Bucureşti. Studenţii români din Paris activau într-o organizaţie proprie, condusă de Iuliu Petruşca, care era şi secretarul lui Iuliu Maniu. Eu personal nu făceam politică, însă tatăl meu a fost însă deputat în primul parlament al României

Mari, ca reprezentant al Partidului Naţional Român condus de Iuliu Maniu. Toţi din familia mea au fost legaţi de acest partid, devenit din 1927 PNT. Eu însă nu am fost înscrisă în vreun partid.

— Ca ardeleancă l-aţi cunoscut pe Petru Groza?

— Da şi chiar foarte bine. În 1931 am fost la Deva, cu ocazia unei chestiuni legată de o moştenire. Plimbându-mă pe stradă cu tatăl meu, cu cine ne întâlnim? Cu Groza! Tatăl meu îl cunoştea bine, de când Groza fusese ministrul poştelor şi telecomunicaţiilor în guvernul mareşalului Averescu. Groza ne-a invitat imediat la vila lui din Deva. Pentru anul 1931 era o vilă foarte modernă, dotată chiar şi cu o piscină. Petru Groza ne-a arătat toate încăperile şi apoi ne-a prezentat copiii săi, o fată şi doi băieţi.

Fiecare copil îşi avea camera sa. Însă mai aveau ceva: o trusa completă, de mic meseriaş, cu cleşte, patent, şurebelniţă, chiar şi cremă şi perie de ghete. La contrarierea noastră, Groza ne-a spus franc: „Ji cresc pe copiii mei pentru epoca care va veni şi unde vor trebui să se descurce singuri”… Groza, care trebuie să spun, avea şi un simţ al umorului deosebit, presimţea venirea cornu

Castelul din Bukow unde a fost transferată Legaţia României din Berlin (22 noiembrie 1943 – l octombrie 1944).

Fotografie inedită din arhiva Zoe Tilichii, Paris.

niştilor la putere, încă din 1931, Eu pot să depun mărturie în acest sens.

După ce a izbucnit războiul în 1941, de frica bombardamentelor, socrul meu m-a trimis, împreună cu copilul şi cu mama mea, la Timişoara. Acolo, din nou întâmplător, ne-am întâlnit cu

Petru Groza pe stradă. Acesta ne-a spus: „Trebuie să fim foarte atenţi, pentru că acesta-l viitorul”… După ce s-a instaurat comunismul, l-am mai întâlnit o dată pe Petru Groza, pe Calea

Victoriei în Bucureşti. Eram din nou cu tatăl meu. Groza, prim-ministru deja, se plimba pe jos, însoţit de trei persoane, unul era alături de el, ceilalţi doi îl urmau în spate, erau garda de corp.

Groza când ne-a văzut s-a oprit şi s-a simţit obligat să-l prezinte pe tatăl meu însoţitorilor săi: Acesta este un vechi prieten de al meu din tinereţe”… L-a întrebat pe tata ce mai face, tata i-a spus, că aşa şi aşa… „Dar ţie îţi merge bine, nu?”, l-a întrebat tatăl meu pe Groza. Răspunsul lui Groza: „Da, îmi merge bine, joc mult tenis, uite ce bătături am la mână!” Şi i-a arătat bătăturile…

— Ce a urmat după Paris?

— M-am reîntors după doctorat în ţară şi în 1933 m-am căsătorit. Pe soţul meu l-am cunoscut de fapt în perioada sejurului răeu la Paris. El a studiat în Franţa la Şcoala Superioară de

Război, specialitatea artilerie. După terminarea şcolii a trebuit să

Se întoarcă în România, ca să-şi termine stagiul la Buftea. Ca să

fie mai aproape de mine şi-a cerut mutarea la Regimentul 2

Artilerie din Oradea. După ce ne-am căsătorit, ne-am mutat la

Bucureşti, soţul meu fiind numit în cadrul Marelui Stat Major, unde a fost pus şeful Frontului de Vest. Când a fost cedarea

Ardealului de Nord, după arbitrajul de la Viena, a trebuit să participe la consfătuirea şi la reuniunile tehnice care au urmat arbitrajului Pentru soţul meu cedarea Ardealului de Nord a fost ceva

extrem de dureros, a fost alături de generalul Dragalma, care a susţinut respingerea arbitrajului şi rezistenţa armată.

— Când aţi ajuns la Berlin?

— În 1942 soţul meu a fost numit ataşat militar, aero şi naval la Berlin în locul generalului Ion Gheorghe, care a fost avansat de mareşalul Ion Antonescu ministru al României în capitala

Reichului.

— Cum a decurs existenţa dvs. în capitala Germaniei f

— Viaţa la Berlin nu era deloc uşoară, am trebuit să suportăm nişte bombardamente îngrozitoare. La 22 noiembrie 1943 a fost un bombardament deosebit de intens, care a distrus complet clădirea legaţiei României. La orele 7 dimineaţa fiind declanşată alarma aeriană am coborât în pivniţa apartamentului nostru, care, trebuie să spun, era deosebit de elegant. Era situat pe Wilhelm

Strasse, vis-à-vis de Tehniche Hochschule, după bombardament nu am mai putut locui acolo. Deşi apartamentul nu a fost lovit direct de o bombă, incendiară sau explozivă, toţi pereţii interiori s-au dărâmat complet. Soţul meu nu era în Berlin în timpul bombardamentului, fiind plecat la cartierul general al lui Hitler, din Prusia Orientală, de la Rastenburg. Bombardamentul m-a prins singură, noaptea următoare mi-am petrecut-o cu o prietenă.

A doua zi m-am dus la legaţia noastră, ca să spun ce am păţit.

Ei bine Legaţia nu mai exista! Din toată Legaţia nu mai rămăsese decât câteva case de fier în mijlocul unor flăcări care nu păreau a da semne de epuizare. Am găsit însă la faţa locului nişte ofiţeri români, îmbrăcaţi în uniforme germane, vorbeau româneşte.

Mi-au spus că au venit să discute cu domnul ataşat militar. Le-am spus că nu este în Berlin, fiind plecat la Hitler, la Rastenburg.

Aceşti ofiţeri m-au implorat atunci pe mine, să-i ajut să plece din Berlinunde era iadul de pe pământ… Am plecat cu maşina

Legaţiei şi în preajma monumentului Victoriei de la 1870, deodată automobilul a oprit brusc cu un scrâşnet îngrozitor de frâne. Am văzut că am fost opriţi de un ofiţer, era soţul meu! S-a minunat sincer că mai eram în viaţă… Nu se poate descrie ce îngrozitor a fost bombardamentul de la 22 noiembrie 1943 asupra Berlinului.

Am fost cazaţi apoi la un castel de lângă Berlin, la Bukow, la vreo 50 – 60 km de capitala Reichului. O parte din legaţia română s-a mutat şi ea în acest castel, cealaltă parte într-o altă localitate.

S-a hotărât această dispersare exclusiv din raţiuni de securitate în faţa intenselor bombardamente aeriene pe care le făceau anglo-americanii.

— Până când aţi stat la Bukow?

— Până a survenit 23 August 1944. Pe noi 23 August 1944

ne-a surprins la Praga în drum spre Bucureşti. Soţul fusese chemat în capitala României pentru a fi decorat cu un înalt ordin militar românesc. Ne-am dat seama că în această situaţie nu mai are niciun rost să ne mai întoarcem la Bucureşti şi am revenit în

Germania, la generalul Ion Gheorghe, pentru a vedea ce este de făcut în noua situaţie. Generalul Ion Gheorghe locuia într-un alt castel, se plimba, ţin bine minte şi acum, ca un leu în cuşcă, şi se întreba de unul singur: „Ce s-o fi întâmplat la Bucureşti? 11

Pentru el 23 August 1944 a fost ca o bombă pe capul lui, nu s-a aşteptat deloc la aşa ceva. Nu avea nicio informaţie precisă, tot ce aflase a fost din ştirile de la radio.

Nemţii ne-au somat oarecum, întrebându-ne dacă vrem să colaborăm cu ei pe mai departe.

Soţul meu a refuzat, iar Ion

Gheorghe a fost ceva mai diplomat, nu a spus nu, dar nu a spus nici da. A rămas într-un fel de expectativă, până când s-a lămurit ce s-a întâmplat cu Antonescu la

Bucureşti şi a spus şi el nu nemţilor.

— Care a fost în această nouă situaţie reacţia autorităţilor ger

mane?

ţaţe în Viena, îngrijind militari români răniţi, 1943 (fotografie inedită, cu semnătura auto

— După un scurt domiciliu obligatoriu în castelul unde rezidam, la Bukow, nemţii ne-au internat în lagăre de diplomaţi până Arhiducesa Ileana, soră de carija terminarea războiului. Primul a grafă a Principesei Ileana, din jv – Srulu „* principesm iieanu, a lui «e, acolo bărbaţii au avut un arhiva Zoe Tilichii, Paris).

ost la Heinsberghohe în Silezia
Orientală, la un hotel în vârf de

l / z.

timp Hausarest, adică arest la domiciliu. Efectiv nu aveau voie să iasă din hotel. Am petrecut o iarnă acolo. Profitând că aveam un copil de patru ani mi se permitea să-l scot periodic la plimbare.

Plecam cu copilul cu săniuţa (venise deja iarna lui 1944/1945) ca să pot coborî în primul sat şi să cumpăr de acolo ceva alimente.

Alimentele care ni se acordau sub formă de raţii stricte (şi nemţii mureau deja de foame) nu ne ajungeau, erau raţii foarte deficitare.

Apropiindu-se frontul, nemţii ne-au mutat într-un al doilea lagăr, la Ramingstein, în condiţii mizerabile, în clădirea unei şcoli, cu paturi suprapuse, 30 de persoane într-o sală. Asta după o călătorie de 10 zile cu trenul pe timp de iarna. Bombardamentul catastrofal din Dresda ne-a prins în gară, în cursul acestui transfer.

Gestapoviştii, când a sunat alarma, ne-au închis pur şi simplu în vagoane, ca să fim la discreţia bombelor lansate de anglo-americani, ei s-au dus însă în primul adăpost. Dresda a fost aproape complet distrusă (oricum am lua-o, o crimă de război, o crimă contra umanităţii făcută de Marea Britanie şi de Statele Unite ale Americii, pentru care nu au răspuns niciodată...), noi însă am scăpat ca prin miracol. După bombardament ne-am continuat drumul... Al treilea lagăr şi ultimul a fost la Mariaworth în Austria, pe o peninsulă pe lacul Worthersee. Acolo am stat în condiţii mai bune. La 9 mai 1945 ne-au eliberat englezii, luându-i prizonieri pe cei din Gestapo care ne păzeau.

— Statutul diplomaţilor români era apropiat de statutul de
„Prizonier de război”?

— Oarecum da. Eram cu statutul de internaţi. Când ne mutam dintr-un lagăr în altul nemţii ne permiteau să ne luăm numai bagajul de mână, restul aduceau ei, dar numai ce considerau ei că este necesar. Astfel ne-au dispărut o groază de lucruri. La

Mariaworth am stat deci până au venit englezii şi ne-au eliberat.

Gestapoviştii care ne păzeau s-au predat şi ei englezilor. Englezii ne-au pus aceeaşi întrebare ca şi nemţii: „ce vrem să facem?”

Soţul meu a răspuns: „Eu am depus un jurământ de credinţă
Regelui, este un guvern în ţară al Majestăţii Sale, eu rămân fidel

jurământului”… Atunci englezii ne-au deplasat prin Austria până la Roma, unde ambasadorul nostru era Grigorcea. Acesta ne-a scos din acest circuit de refugiaţi, fiindcă englezii aveau intenţia să ne ducă în Africa… La Roma am aşteptat vasul

Transilvania, care trebuia să ne repatrieze, nu numai pe noi, Pe toţii diplomaţii români surprinşi de evenimentele de la 23 august

1944 în Occident.

— Cum a decurs călătoria cu vasul Transilvania?

— A fost ultima dată când ne-am mai bucurat de toate

favorurile care se acordau diplomaţilor. Transilvania staţiona la

Istanbul, în Cornul de Aur, era ca un hotel plutitor. Am putut vizita şi Istanbulul. Am ajuns apoi la

Constanţa unde am avut parte de prima surpriză neplăcută. Am fost ţinuţi în vama portului, de dimineaţă până seara târziu. Ni s-au confiscat o serie de lucruri personale, altele au fost vămuite strict şi apoi am fost îmbarcaţi într-un tren spre Bucureşti care era tras direct în gara maritimă a portului. Pe tren, la fiecare scară erau postaţi soldaţi ruşi înarmaţi.

Cu această „escortă” am ajuns la

Bucureşti, pe care nu-l mai văzusem de câţiva ani buni.

Arhiducesa Ileana la castelul

Habsburg de lângă Viena, noiembrie 1943 (fotografie inedită, cu semnătura autografă a Principesei Ileana, din arhiva Zoe Tilichii, Paris).

— Ce a mai urmat?

— Au urmat toate neplăcerile posibile. Soţul meu a rămas la dispoziţia Ministerului Apărării

Naţionale, până a fost deblocat, adică trecut forţat în rezervă. Nu a vrut să facă nicio concesie comuniştilor, motiv pentru care a fost băgat şi la închisoare. De obicei era arestat, periodic pot să spun, cu câteva zile înainte de

23 august, comuniştii români, care primeau cu ocazia acestei

zile

(pe care o sărbătoreau cu mult fast) delegaţii din Uniunea

Sovietică, voiau să fie la adăpost de orice surpriză neplăcută. Cu alte cuvinte îi arestau periodic pe toţi cei socotiţi potenţial periculoşi, iar după ce trecea ziua de 23 august, le dădeau drumul.

Aşa se întâmpla şi cu soţul meu.

Tatăl meu, care era în acea perioadă profesor de teologie la

Institutul Teologic Ortodox din Bucureşti, a încetat din viaţă în

1951 şi la înmormântarea sa slujba a fost ţinută de vicarul

Patriarhal, nimeni altul decât Teoctist, viitorul patriarh de mai târziu…

Confruntaţi cu noua realitate, am încercat să părăsim ţara, dar c-a fost imposibil. Cu toate că am primit nenumărate invitaţii

Pentru a pleca în Franţa, nu mi s-a dat niciun paşaport. Abia în

LIVIU VÂLENAŞ

Cei şase copii ai Arhiducesei Ileana, castelul Habsburg de lângă Viena, noiembrie 1943

(fotografie inedită din arhiva Zoe Tilichii, Paris).

1980, când am împlinit 70 de ani, am primit paşaport. Aşa am putut să ies prima dată din ţară după aproape 40 de ani, ajungând în Austria şi în Elveţia. Ca să nu fac rău familiei m-am reîntors în ţară…

— Aţi cunoscut-o îndeaproape şi pe Principesa Ileana…

— În 1943 am fost la Viena şi l-am întâlnit pe consulul

României din acest oraş. Era cu ocazia decorării unor ofiţeri români răniţi pe front. Atunci am întâlnit-o pe arhiducesa Ileana.

Ea a venit la recepţie, apoi, a doua zi, ne-a luat cu o maşină şi ne-a plimbat prin jurul Vienei. Arhiducesa Ileana, împreună cu soţul ei, aveau un castel lângă Viena. Soţul ei era pe front fiind aviator, arhiducesa era singură. Ni i-a prezentat pe cei şase copii ai lor, cel mai mic avea cu ceva peste un an. Arhiducesa Ileana a plecat apoi în 1944 într-o vizită prelungită în România şi 23

August a surprins-o acolo. Nu a mai putut părăsi pe moment

România, cu mare greutate abia în ianuarie 1948 a reuşit să ajungă în Occident, la vreo două săptămâni după ce a plecat Regele

Mihai. Ileana, născută în 1909, era cu un an mai mare decât mine, s-a căsătorit cu arhiducele von Habsburg în 1931.

Î Paris, 27 aprilie 2001 – 24 august 2002

ANEXE

Memoriul generalului Ion Gheorghe adresat Casei Regale, generalului C. Petre-Lazăr

Bad-Kissingen

Rosenstrasse 10, U.S. Zone – GERMANY

Mult Stimate Domnule General.

Pus în cunoştinţă de cauză cu anumite zvonuri şi calomnii ce sunt în circulaţie printre românii din emigrantă privitoare la persoana şi activitatea mea din trecut, lucru ce l-am constatat şi cu prilejul unei vizite fa-Site recent la Paris.

Îmi iau îngăduinţa de a vă ruga să binevoiţi a supune Majestăţii Sale

— M

vTI

— Na

Colonelul Eugen Tilichii (stânga imaginii) stând de vorbă cu generalul Ion Gheorghe, ministrul României al Berlin, în cadrul unei recepţii organizate la Legaţia României din

Berlin, 1943. În mijloc, în planul al doilea, Sergiu

Celibidache, student în acea perioadă la Conservatorul din

Berlin (imagine inedită din arhiva Zoe Tilichii, Paris)

LIVIU VĂLENAŞ

Regele memoriul alăturat, deoarece am fost asigurat că asemenea zvonuri şi calomnii ar fi ajuns până la Majestatea Sa.

Mulţumindu-vă cu anticipaţie, rămân al Dv. îndatorat.

General Ion Gheorghe

Fost Ministru Plenipotenţiar

Sire.

Rog respectuos pe Majestatea Voastră să-mi îngăduie a-l prezenta raportul de mai jos, referitor la stările de lucruri din Germania şi Austria, după 23 August 1944.

Actul de la 23 August 1944 şi evenimentele ce-au urmat au surprins, cel puţin în ceea ce priveşte data, marea majoritate a românilor aflaţi în acel timp în Germania. Eu personal cunoşteam, neoficial, că era în pregătire, încă de multă vreme, ieşirea României din război şi despărţirea ei de Germania, dar n-am fost pus în cunoştinţă de cauză în ceea ce priveşte momentul producerii acelei acţiuni, nici n-am putut avea vreun indiciu corespunzător. Unele persoane, puţine de altfel, printre care citez pe fostul Consul General din Berlin, George Gallin şi Secretarul de

Legaţie Ioan Giurcă, au fost preveniţi, din vreme, despre cele ce se pregăteau, primul de către fratele său, colonelul Gallin, Şeful de Cabinet al vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri şi Ministru de Externe.

Mihai Antonescu, iar celălalt de amicii săi din Ministerul Afacerilor

Străine, care erau la curent cu acele pregătiri, astfel că au putut să părăsească la timp Germania, sub diferite pretexte, plecând unul în

Elveţia, altul în ţară.

Chiar în seara de 22 august, am avut la mine la masă pe Secretarul de Stat german de la Externe, Baronul Moyland von Steeengracht, împreună cu alţi demnitari germani. Toţi simţeam că este ceva în aer, mai ales după ieşirea Finlandei din război şi încercările Guvernului Bulgar

Bagrianoff, prin tratativele duse la Cairo, de a încheia pace separată cu anglo-americanii, dar nimeni în Germania nu ştia ceva pozitiv în privinţa hotărârilor luate la Bucureşti.

Astfel că actul de la 23 August 1944 a surprins completamente şi deopotrivă atât Conducerea germană, cât şi pe românii aflaţi în Germania.

În Germania se găseau, la acea dată:

a) Membrii Legaţiei din Berlin (circa 100 persoane, inclusiv membrii familiilor funcţionarilor respectivi), b) Consulatele Generale de Carieră din Berlin, Viena, Hamburg şi

Dresda (în total 100 de persoane aproximativ), c) Colonia română din Berlin şi alte centre importante germane, în special studenţii de la diferite universităţi germane (aproximativ 800 de persoane), d) Militarii aflaţi la studii sau stagii în şcolile şi la unităţile germane

(50 – 60 ofiţeri de diferite grade, circa 200 elevi de şcoli militare şi 600

subofiţeri), plus cam 150 răniţi în spitalele germane, în special la cele din Viena, e) Aproximativ 8.000 de lucrători-ucenici trimişi de Guvernul

l

Român în Germania, în urma unei convenţii dintre Ministerele respective ale Muncii, pentru lucru şi specializare, aflaţi la diferite uzine germane, f) Grupul de saşi şi şvabi, veniţi în Germania din Ardeal şi Banat, conform convenţiei dintre Guvernele Germaniei şi României, parte pentru a servi în armata germană (SS), parte în industria de război germană.

Numărul lor iniţial fusese de circa 40.000. La data de 23 august nu mai rămăsese din aceştia decât circa 25.000, restul rând căzuţi în lupte. Deşi aceşti cetăţeni români de origine germană căpătaseră automat cetăţenia germană, nu-şi pierduseră pe cea română (conform prevederilor convenţiei amintite), decât numai cei care ceruseră în mod expres aceasta, de altfel foarte puţini, g) Un număr de aproximativ 300 legionari, inclusiv cadrele conducătoare ale Gărzii de Fier, aflaţi în diferite lagăre de concentrare, majoritatea în cel de la Buchenwald, pe baza unui angajament luat de

Hitler faţă de Mareşalul Antonescu.

Evenimentele de la 23 August 1933 au găsit toată această lume românească total dezorientată privitor la atitudinea ce avea să ia. Legaţia

României din Berlin nu primise niciun fel de instrucţiune corespunzătoare, astfel că în primele zile de după 23 August 1944 nimeni n-a ştiut măcar care era adevărata realitate din ţară, deoarece singurele ştiri ce puteau parveni românilor din Germania erau numai acelea ale posturilor de radio foste inamice, ale căror informaţii păreau a se menţine, în multe privinţe, pe plan pur propagandistic.

Contrar uzanţelor diplomatice obişnuite în asemenea împrejurări, care ar fi impus chemarea mea în ţară, în prealabil, pentru raport bunăoară, eu personal am rămas expus posibilităţilor de represalii ale cunoscutului fanatism al autorităţilor naţional-socialiste,

mai ales că acestea erau perfect convinse că eu aş fi fost la curent cu pregătirea şi execuţia actului de la 23 August 1944.

Prima măsură luată de Guvernul German a fost izolarea mea şi a celorlalţi membri ai Legaţiei în cantonamentele de refugiu unde ne aflam de mai multă vreme, în împrejurimile Berlinului, pentru a nu avea niciun contact cu naţionalii români, risipiţi în toate părţile Germaniei. La rândul lor, toţi aceştia, şi în special militarii aflaţi la unităţile germane, unii chiar pe front sau în fabrici şi întreprinderi industriale, de asemenea sub regim militar, n-au putut lua niciun fel de legătură cu membrii propriu-zişi ai Legaţiei sau cu mine. Singurul contact ce mai dăinuia era acela dintre mine şi membrii Legaţiei.

Cu aceştia am avut dese consfătuiri, recomandând tuturor, mai ales după ce începuseră a fi cunoscute condiţiile armistiţiului impuse

României şi în special a clauzei obligativităţii de întoarcere a armelor contra Germaniei, singurul lucru ce-l putea recomanda, adică prudenţa precum şi sfatul de a se feri de ispita de învrăjbire între români, simţind mai ales completa nehotărâre a tuturor în ceea ce priveşte atitudinea de luat. Ca atare, am declarat tuturor că eu personal priveam actul de la 23

August în partea lui pozitivă, adică încetarea unei lupte devenite fără nici

° speranţă de succes şi despărţirea de un aliat stigmatizat de neonorabil.

ca absolut necesar, dar că, în acelaşi timp, conştiinţa mea mă împiedica de a subscrie la condiţiile armistiţiului ce fusese impus României.

Faţă de insistenţa membrilor Legaţiei de a-i sfătui ce să facă, şi anume dacă să rămână în Germania, să se înapoieze în ţară sau să caute să treacă în vreo ţară neutră, eu le-am declarat că, în ceea ce mă priveşte, dată fiind situaţia mea de Ministru Plenipotenţiar la Berlin, nu mă pot înapoia în ţară atâta vreme cât aceasta va fi sub ocupaţie bolşevică, iar autorităţile româneşti la discreţia şi bunul plan al acestei ocupaţii, dar că las tuturor celorlalţi să urmeze instinctul şi conştiinţa lor, neputând să iau asupra mea, în condiţiile neobişnuite create prin actul de la 23 August

1944, soarta lor, cu condiţia totuşi de a nu întreprinde nimic ce ar putea să ducă la o luptă de sfâşiere între români.

Atitudinea autorităţilor germane a fost la început de expectativă, determinată de speranţa ce aveau de a putea realiza un schimb între membrii Legaţiei şi misiunilor române din Germania, contra membrilor

Legaţiei şi misiunilor germane în România. Ca atare, şi până la lămurirea acestor posibilităţi de schimb, autorităţile germane au lăsat membrii

Legaţiei României şi ai misiunilor adiacente liberi, adică neintemaţi, deşi cu obligaţia de a nu părăsi cantonamentele respective, în acelaşi timp.

Ministerul Afacerilor Străine german a cerut Legaţiei să-i trimită tabele cu personalul ce doreşte a fi repatriat şi cu cel ce vrea să rămână în

Germania, fără a se deda la niciun fel de presiune sau ingerinţe, în scopul de a determina pe cineva la o alegere într-un sens sau altul.

Această atitudine a fost observată numai faţă de membrii Legaţiei şi misiunilor militare şi civile din complexul Legaţiei. Faţă de ceilalţi cetăţeni români, militari sau civili, aflaţi în serviciul armatei sau industriei germane, atitudinea a fost cu totul diferită. Acestora li s-a impus alegerea:

ori dau declaraţii scrise că acceptă să lupte mai departe în unităţile în care erau încadraţi, sau să lucreze în uzinele unde se aflau, ori vor fi pe dată internaţi, fie ca prizonieri de război, fie în lagărele de concentrare civile. Legaţia, neavând în niciun chip prilejul de a lua contact cu ei, n-a putut influenţa de fel hotărârea respectivilor. Am luat cunoştinţă mai târziu de faptul că aproape totalitatea acestora, care cunoşteau ce înseamnă lagărele germane, s-au hotărât în sensul urmărit de autorităţile germane. Cât priveşte cetăţenii români aflaţi în Germania, în cadrul coloniei române, adică studenţi, comercianţi, profesiuni libere etc., aceştia n-au fost siliţi, în primul moment, la nicio luare de atitudine, autorităţile germane având aerul că se dezinteresează de ei.

Situaţia arătată mai sus a suferit modificări simţitoare în urma evenimentelor survenite ulterior şi în special după eşuarea încercărilor de realizare a schimbului personalului diplomatic, iar mai târziu, şi mai ales, după constituirea aşa-zisului Guvern Naţional de la Viena.

Deja după ce autorităţile au avut cunoştinţă de tratamentul

membrilor

Legaţiei şi misiunilor germane din România, aplicat acestora de către autorităţile de ocupaţie ale ţării, precum şi la cunoaşterea împrejurărilor sinuciderii fostului Ministru al Germaniei la Bucureşti, Baronul von

Killinger, ele au înăsprit regimul aplicat membrilor Legaţiei României.

La intrarea în Biserica românească Jerusalemerkirche din Berlin, de 10 Mai 1944. De la stânga la dreapta imaginii: ofiţer german neidentificat, colonelul Traian Hodoş, Zoe Tilichii, colonelul Eugen Tilichii, personaj neidentificat. Fotografie imediată din Arhiva Zoe Tilichii, Paris.

— J

I

ceea ce a determinat pe mulţi din aceştia, care la început se hotărâseră pentru rămânerea în Germania, să ceară trecerea pe tabelul celălalt, adică al celor ce doreau repatrierea. Pentru a spune întregul adevăr, această hotărâre ulterioară a multora a fost luată mai ales după ce începuse să se arate ca puţin probabile şansele efectuării schimbului membrilor corpurilor diplomatice respective, în urma cunoscutelor piedici puse din partea autorităţilor de ocupaţie sovietice din România. Căci, de fapt, mai toţi, nedorind a se înapoia în ţară, căutau totuşi a se prevala de declaraţia că ar fi dorit aceasta. Afară de aceasta, ei sperau acum ca, declarând că nu voiau să rămână în Germania, să poată fi trecuţi, de către Legaţia

Elveţiei, care preluase între timp ocrotirea cetăţenilor români din

Germania, în Elveţia sau altă ţară neutră.

După ce Guvernul German a pierdut orice speranţă de a-şi mai recupera, după cum dorea foarte mult, personalul diplomatic surprins

de evenimente în România, a hotărât internarea personalului diplomatic român aflat pe tabelul celor destinaţi repatrierii. Internarea s-a făcut în condiţii perfect civilizate şi cu respectarea tuturor prevederilor de drept internaţional. S-a permis tuturor a-şi lua un destul de voluminos bagaj, inclusiv valorile personale şi alimentele de tot felul ce poseda fiecare.

Cazarea a fost făcută în regiunea Munţilor Erzgebiergen, în Silezia

Accidentală, într-un complex de vile particulare, evacuate în acest scop.

!? regiunea acestui cantonament, fiecare avea o aproape completă

— Certate de mişcare. Supravegherea era foarte superficială, încât unii, după auzite, puteau întreprinde, clandestin bineînţeles, dar fără riscuri, el" asări de mai multe zile, chiar până la Viena.

În schimb, legionarii ce fuseseră internaţi în lagăre au fost imediat eliberaţi.

În ceea ce priveşte averea şi arhiva Legaţiei şi Consulatelor Române din Germania, eu am încercat să predau acestea, din primul moment.

Legaţiei Elveţiei, după ce am distrus prin ardere, în faţa unui comitet constituit ad-hoc, întreaga arhivă secretă. Am ajuns chiar până la încheierea unui proces-verbal de predare, semnat de mine şi delegatul

Legaţiei Elveţiei. Această acţiune a fost zădărnicită însă de Guvernul

German, care n-a îngăduit Legaţiei Elveţiei să preia averea (de altfel fără nicio valoare, constând dintr-un mobilier foarte sumar, în urma distrugerii prin bombardament a localului Legaţiei) şi arhiva administrativă, justificând aceasta prin faptul inexistenţei reciprocităţii, deoarece autorităţile sovietice din România nu permiseseră ca Legaţia Suediei din

Bucureşti să preia averea şi arhiva Legaţiei Germaniei.

Această situaţie a durat până spre sfârşitul anului 1944, când

Guvernul German s-a hotărât să înjghebeze constituirea unor Guverne

Naţionale pentru fiecare din ţările din Sud-Estul Europei, foste aliate

Germaniei, la Viena.

În ceea ce priveşte România, spre deosebire de Bulgaria bunăoară, care şi-a format din primul moment un asemenea Guvern Naţional, constituirea unui astfel de guvern a fost mult timp zădărnicită de mine.

Aceasta din cauză că Guvernul German, neavând nici stimă, nici încredere faţă de singurele persoane aflate în Germania, care s-ar fi pretat la o asemenea combinaţie politică, adică cadrele legionare, căutau neapărat pe altcineva care să constituie acest aşa-zis Guvern Naţional.

Au început în consecinţă să exercite presiuni asupra mea. Am refuzat cu hotărâre propunerile corespunzătoare, căutând totodată să fac să înţeleagă autorităţile germane de resort că intenţia ce urmăreau era nefirească şi inutilă şi că un asemenea guvern nu se putea bucura de niciun fel de popularitate printre români. N-am reuşit decât să fac să se întârzie realizarea proiectată, până chiar la începutul anului 1945, când autorităţile germane au trecut la ameninţări, în faţa acestora, le-am declarat că nu pot primi, în niciun caz, o asemenea însărcinare. Ele s-au hotărât atunci să formeze un asemenea guvern cu cadrele legionare: Horia Sima, laşinski, Sturdza etc., plus câţiva refugiaţi, între timp, din ţară. Profesorul

Sân-Giorgiu şi Vladimir Cristi şi, din nefericire, Generalul Platon

Chirnoagă, care căzuse prizonier, împreună cu Statul-Major al Diviziei a 4-a şi aproape jumătate din aceasta (circa 3.000 oameni) în luptele de pe Tisa. Mitropolitul Visarion Puiu, care fusese surprins de evenimente în Germania şi asupra căruia se făcuse de asemenea de către autorităţile germane presiuni, n-a putut rezista acestora decât pe jumătate, refuzând de a intra în Guvernul Naţional, dar primind totuşi să funcţioneze ca un fel de consilier bisericesc al acestuia.

Sunt dator să raportez că Generalul Chirnoagă a cerut insistent autorităţilor germane, în timpul presiunilor ce acestea le exercitau asupra lui, să vorbească cu mine, înainte de a se decide să intre în

Guvernul
Naţional Legionar ca ministru de război şi comandant al unei proiectate
Naţionale”, lucru ce nu i s-a îngăduit, sub diferite pretexte. Sunt

sigur că dacă Generalul Chirnoagă, pe care îl cunoşteam foarte bine şi care îmi fusese subaltern pe timpul cât am funcţionat ca Şef de Stat-Major al Armatei a 3-a, pe zona de concentrare din Moldova (iarna 1939/40), n-ar fi cedat presiunilor la care era supus, dacă i s-ar fi permis să mă vadă, l-aş fi lămurit asupra multor lucruri pe care el n-avea de unde să le cunoască, influenţându-l să nu facă pasul ce-a făcut.

Imediat după constituirea Guvernului Naţional de la Viena, situaţia românilor din Germania s-a schimbat radical. Eu, cel dintâi, am fost supus unui regim înăsprit de domiciliu forţat, tăindu-mi-se cartelele de alimente, confiscându-mi-se unele lucruri etc. La Berlin, Guvernul
Naţional Legionar a înfiinţat un Consulat General girat de un oarecare
Enescu, fost funcţionat al Legaţiei României din Stockholm. Prin acest
Consulat şi prin Institutul Român din Berlin, unde de asemenea se găsea un cuib legionar, în cap cu Profesorul Cârsteanu, s-au început presiunile asupra tuturor românilor, în sensul de a se declara pentru Guvernul
Naţional, fiind altfel ameninţaţi cu internarea în lagăre. Presiuni mai accentuate au fost făcute mai ales asupra tineretului, studenţilor etc., pentru a-i determina să se înroleze în aşa-zisa Armată Naţională, al cărei sâmbure fusese deja constituit din cei trei mii de prizonieri ai Diviziei a
4-a, cărora li s-au mai adăugat şi unii ofiţeri, care reuşiseră să fugă între timp din ţară, puţini la număr de altfel.

Atenţia Guvernului Legionar de la Viena se fixase în special

asupra ofiţerilor misiunilor militare aflate în Germania înainte de 23 August

1944, cât şi asupra celor 8.000 de lucrători-ucenici încadraţi în industria germană.

Cât priveşte pe militarii români (ofiţeri, elevi, subofiţeri) ce se găseau la unităţile germane, pentru studii sau stagii, aceştia au fost păstraţi în ele, autorităţile germane preferând această soluţie, decât a-i ceda

„Armatei Naţionale”.

Planul Guvernului Naţional de a îngroşa rândurile acestei armate cu cele două categorii de români indicate mai sus, au fost zădărnicite totuşi de mine. În ceea ce priveşte pe membrii misiunilor militare, cărora li se pusese în faţă alegerea de a merge în rândurile „Armatei Naţionale” ori de a fi consideraţi ca prizonieri de război, am protestat pe lângă Ministerul

Afacerilor Străine German, cerând ca aceştia să fie trataţi ca membri ai fostei Legaţii, şi să fie, ca atare, internaţi ca şi ceilalţi membri ai acesteia, dar în niciun caz ca prizonieri de război, ceea ce s-a şi făcut, în parte.

Am reuşit astfel să scot dintr-un lagăr pe maiorul lunian şi alţii, dar n-am avut acelaşi succes în cazul, bunăoară, al colonelului Ştefănescu, fost şef al misiunii militare de la Uzinele Škoda, precum şi în alte cazuri.

Ajutat de fostul Consilier Social al Legaţiei, dr. Oreste Popescu, care avusese bune legături cu Ministerul Muncii Germane, am putut reuşi să conving autorităţile respective să nu cedeze „Armatei Naţionale” cei

8.000 de lucrători-ucenici, care au şi fost reţinuţi mai departe la vechea

or întrebuinţare.

Din aceste cauze, Guvernul de la Viena a început să facă reprezentări

Guvernului German cum că el nu poate să-şi îndeplinească misiunea.

fiind sabotat de mine, cerând insistent înlăturarea mea. Faţă de insistentele

Guvernului Legionar în acest sens, autorităţile germane, care totuşi nu înclinau să procedeze sumar cu mine, s-au hotărât în cele din urmă să-mi schimbe domiciliul forţat din apropierea Berlinului (Alt-Madlitz) cu un altul mai sever, în Silezia. Această intenţie a rămas însă neaplicabilă, în urma apropierii frontului oriental de această provincie. Silezia fiind direct ameninţată, Guvernul German s-a văzut silit să schimbe şi regiunea de internare a celorlalţi membri ai Legaţiei şi Consulatelor Române, transferându-i în Austria (Carintia).

Cu cât situaţia în Germania devenea mai desperată, apropiindu-se de sfârşitul ei fatal, cu atât se înrăutăţeau şi condiţiile de existenţă ale românilor, în primul rând din cauza precarităţii generale a situaţiei, şi apoi din cauza înverşunării presiunilor exercitate de Guvernul Legionar.

Cu toate acestea, „Armata Naţională" n-a putut organiza decât numai trei regimente de infanterie, din care numai unul întrebuinţabil, cu efective aproximativ normale, care regiment a şi fost introdus, în ultima fază a luptelor, pe linia Oderului.

Prăbuşirea Germaniei a găsit pe români în ultima fază. Soarta lor a fost hotărâtă după ocuparea Germaniei de către Puterile Aliate, în raport cu mentalitatea şi instrucţiunile ce aveau fiecare din aceşti aliaţi. De unde şi tratamentul diferit al românilor. Cel mai rău au dus-o românii surprinşi în zona de ocupaţie rusă. Aceştia au fost mai toţi suprimaţi sau deportaţi în Rusia. Dintre zonele de ocupaţie ale Aliaţilor Vestici, cea mai dură pentru români a fost cea americană. Fie că americanii erau mai puţin orientaţi asupra stărilor de lucruri ce priveau pe români, fie că ei înşişi erau mai neînţelegători faţă de situaţia noastră, fie, mai ales, că totul se decidea, în prima fază a ocupaţiei, de către organele de C.I.C. (Counter

Intelligence Center), constituite aproape exclusiv de evrei, totul se hotăra după bunul plac al acestora. Aşa se explică faptul că români din aceeaşi categorie au suferit tratamente extrem de diferite, după bunul plan al C.

I. C.-ului din regiunea respectivă. Unii au fost lăsaţi liberi, alţii au fost internaţi, alţii arestaţi, unii torturaţi în celule, tot atât de rău ca şi pe vremea K.Z.-urilor naziste. Cei mai înţelegători ai situaţiei tragice a românilor au fost francezii, în zona de ocupaţie respectivă.

Românii aparţinând fostei Legaţii şi Consulatelor, şi internaţi de germani, găsiţi în această situaţie în Austria (Carintia), au fost trataţi mai rău decât fuseseră de germani. Ei au fost transportaţi în cele din urmă în Italia şi siliţi a se îmbarca pentru repatrierea în ţară. Unii din aceştia, puţini la număr, s-au putut eschiva de la această operaţiune, rămânând în Italia, unde se găsesc şi astăzi.

Eu personal am fost internat de americani sub motivul că sunt general român şi fost ministru la Berlin, deci apartenent al unei ţări inamice.

România, şi purtat ca atare prin diferite lagăre, timp de aproape doi ani, când ca prizonier de război, când ca internat civil. La protestele mele că

România, deşi a fost cândva formal în stare de război cu Statele Unite, dar că această situaţie încetase de mult, mi se răspundea stereotip că ei n-aveau puterea să decidă, aşa fiind instrucţiunile lor, cum că românii au fost inamicii lor şi trebuie trataţi ca atare, la fel ca şi germanii.

În cele din urmă am fost eliberat, specificându-se în documentul de eliberare cauza internării: „Jiigh Diplomat of enemy countty”.

La fel ca mine au fost trataţi şi alţi membri ai fostei Legaţii din

Berlin, unii ofiţeri români, ba chiar şi unii civili, persoane private. Alţii, din aceleaşi categorii şi fără nicio discriminare, au fost lăsaţi liberi, după întâmplare şi după bunul plac al C.I.C.-ului respectiv.

În zonele engleză şi franceză, românii au fost trataţi din capul locului cu mai multă bunăvoinţă, fiind lăsaţi în general liberi, ba chiar şi unii membri ai fostului Guvern din Viena, Profesorul Sân-Giorgiu bunăoară, în zona engleză.

Cât priveşte cadrele conducătoare ale Gărzii de Fier, acestea au fost în parte prinse şi internate, altele au reuşit să trăiască sub identităţi false, clandestin, unii până chiar şi astăzi (Horia Sima bunăoară).

Într-unul din lagărele în care am fost internat am întâlnit pe

fostul şef al protocolului din Ministerul Afacerilor Străine German, Baronul von Dornberg, care, după cererea mea, făcută autorităţilor americane, a dat, în ceea ce mă priveşte, declaraţia anexată, legalizată de autorităţile americane ale lagărului.

Mai târziu, după ce lucrurile s-au mai lămurit, situaţia românilor s-a uşurat în zonele vestice, în cea rusă continuând a rămâne extrem de grea.

Totuşi, primirea românilor în categoria D.P. s. nu a fost posibilă în zona americană, decât numai de câteva luni încoace, deşi în zonele engleză şi franceză românii au fost consideraţi ca D.P. s. din primul moment. Americanii din zonele de ocupaţie din Germania şi Austria se ţin şi acum de vechea concepţie, socotind pe români ca foşti inamici.

Din cauza tratamentului deosebit din diferitele zone de ocupaţie, n-a fost uşor posibilă organizarea unei acţiuni de rezistenţă naţională românească şi de asistenţă socială, decât în ultima vreme, când s-au ridicat şi restricţiile de circulaţie dintr-o zonă în alta.

S-a putut înjgheba un Comitet de Asistenţă sprijinit foarte mult de

Misiunea Vaticanului din Germania, prin Preotul român Octavian Bârlea, membru al acestei misiuni, graţie apoi unor foarte mici şi reduse ajutoare din partea Caroman-ului şi, în ultimul timp, prin unele ajutoare primite de la românii din America.

În acţiunea de rezistenţă naţională organizată de mine în Germania vestică s-au făcut de asemenea realizări îmbucurătoare, cu toată stânjenirea ce întâmpinăm din partea acţiunii clandestine legionare, care nu a pierdut nimic din vechile metode şi care nu înţelege să întreprindă nimic, chiar pe teren naţional, decât sub firma şi în scopul cauzei legionare. Totuşi, acţiunea legionară începe a slăbi din ce în ce mai vădit, mulţi din vechii militanţi părăsind Mişcarea Legionară, dar nimeni alţii nemaifiind câştigaţi de ea.

Moralul românilor este în general bun. Condiţiile de trai sunt grele, mai ales în urma drasticei reforme monetare, dar cine vrea într-adevăr să lucreze şi să-şi câştige onest existenţa, reuşeşte mai întotdeauna s-o facă. Cei într-adevăr nevoiaşi sau cei care sosesc acum ca fugari din fără, cei mai mulţi via Cehoslovacia, unde se găsesc câteva mii de

LIVIU VĂLENAŞ

meseriaşi trimişi de Guvernul Român la lucru în industria cehoslovacă, sunt cazaţi în lagăre D.P. s. până îşi pot găsi un rost.

Tendinţa de emigrare, în special în America de Sus, este foarte accentuată. Mulţi trec clandestin în Franţa, de unde pot căpăta mai uşor actele şi viza necesare pentru emigrare. Elementele legionare au tendinţa de concentrare în Argentina, unde găsesc teren şi condiţii mai prielnice propagandei lor.

În afară de românii grupaţi în Organizaţia de Rezistenţă Naţională şi de legionari, mai sunt şi unii, din nefericire chiar printre studenţi, care se menţin oarecum pe teren neutru, pretextând că odată şi odată tot vor trebui să meargă în ţară şi că, deci, nu vor să-şi creeze o situaţie care să însemne o rupere de punte totală cu ţara.

Cât priveşte elementul de origine germană, saşii şi şvabii, acesta face în genere, profesiune de credinţă românească, declarând că ei se consideră buni români şi că n-au altă dorinţă decât aceea a înapoierii într-o

Românie eliberată de năpasta de acum.

Mulţi dintre aceştia sau şi repatriat prin diferitele comisiuni venite în acest scop din ţară, ca şi mulţi alţi români ce se aflau în Germania, în schimb, sosesc necontenit din ţară alţii. Din această cauză, nu se pot da, privitor la numărul celor ce trăiesc în prezent în Germania şi Austria, decât cifre cu totul aproximative, ele fiind în continuă variaţie. O cifră apropiată totuşi de realitate ar fi aceea de 2.500 români şi 15.000 saşi şi şvabi.

Românii sunt mai concentraţi în Germania şi în special în zonele americană şi engleză, iar elementul de origine germană împărţit, cam jumătate în Germania şi jumătate în Austria.

Sire.

Am expus în cele de mai sus tot ceea ce am crezut a aduce o lămurire, conform realităţilor, a împrejurărilor ivite în Germania pentru români, după 23 August 1944, a situaţiei create acestora de acele împrejurări, precum şi a atitudinii lor, de atunci şi până în prezent.

Dacă Majestatea Voastră doreşte a cunoaşte şi alte date complementare, O rog respectuos să binevoiască a-mi ordona aceasta.

Sire.

Sunt cu cel mai profund respect, al Majestăţii Voastre, prea

plecat şi supus la ordine.

Bad-Kissingen, Germany
30 noiembrie 1948
General Ion Gheorghe
Fost Ministru Plenipotenţiar
(Arhiva Casei Regale Române, Versoix, Elveţia)

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948

185

Scrisoare adresată de către Zoe Tilichii lui Liviu Vălenas
Paris 24/08/2002
Domnule Vălenaş.

Vă trimit, cu o oarecare întârziere, răspuns la scrisoarea, ce ne-aţi trimis, d-nei Bianu şi mie, datată la 15/07/02. Motivul: vacanţa, cu respectivele mici deplasări.

Mi-am permis să fac unele corecturi şi adausuri, spre a nu ne îndepărta de strictul adevăr.

La masa de la 27 aprilie 01, nu mi-am dat seama că aţi înregistrat conversaţia. Deci, mi-aţi făcut o surpriză. Am retrăit acele zile de emoţii din tinereţe.

Cu cele mai bune amintiri, şi urări de bine;
„Doamne ajută".
— R»! –.e – … A→] Zoe Tilichii

f. – fur

Un german în Armata
Română pe Frontul de Est
Convorbire cu Georg Frontus

Georg Frontus s-a născut într-o familie de saşi, la 6 aprilie 1958, în comuna Motiş din judeţul Sibiu. Urmează o scoală profesională de carmangerie în cadrul Liceului Industrial Alimentar din Sibiu. Familia îşi depune actele pentru emigrarea în RFG, motiv pentru care regimul comunist îl pedepseşte, încorporându-l într-o unitate militară pentru munca în subteran, în 1979 părăseşte, cu toată familia, România, în

prezent este proprietarul magazinului de produse româneşti, „Frontus”, din Nürnberg.

— Stimate d-le Georg Frontus, să purtăm acum o discuţie despre tatăl dvs. oarecum un caz particular: un cetăţean român de naţionalitate germană care a luptat în Armata Română în Al

Doilea Război Mondial…

— Tatăl meu, Ştefan Frontus, s-a născut la 19 martie 1919

Într-o familie de saşi, în comuna Motiş, nu departe de Mediaş.

Familia mea era o familie de agricultori, un unchi însă avea şi un magazin în comună. Să trec la subiectul care vă interesează.

Când a împlinit 18 ani, în 1937, tatăl meu a fost chemat la oaste, a făcut trei ani de stagiu militar, în 1940 a fost liberat, însă vremurile erau tulburi, deja bântuia războiul în Europa, aşa că în curând a fost din nou încorporat. Pe vremea aceea aveai anumite avantaje dacă mergeai la armată cu calul tău şi ca să profite de acest fapt, bunicul meu i-a cumpărat tatălui meu un cal foarte frumos, negru, pe care l-au botezat Poly, semăna cu un cal arab de rasă.

Cu acest cal avea să treacă Prutul la 22 iunie 1941, primele lupte le-a dat practic abia în faţa Odessei, unde a fost un masacru:

regimentul său a fost practic decimat. Ce a mai rămas din regiment a fost retras în ţară pentru refacere. După ce regimentul fost refăcut, a fost trimis imediat din nou pe Frontul de Est. Tatăl

Ştefan Frontus, în uniformă a Armatei Române, pe calul său Poly –

(arhiva Ştefan Frontus, Furth).

meu a ajuns, într-o unitate de transmisiuni, până lângă Moscova.

Mi-a povestit că a putut să vadă, prin binoclu, luminile Moscovei, în faţa Moscovei s-a produs acelaşi dezastru ca şi la Odessa, dar de data aceasta şocul loviturii l-a luat exclusiv armata germană.

— De ce credeţi că s-a împotmolit armata germană, în decembrie 1941, în faţa Moscovei?

Casa familiei Frontus din domuna Motiş
(arhiva Ştefan Frontus, Furth).

188

LIVID VÂLENAŞ

— Pentru simplul motiv că liniile de comunicaţie ale armatei gremane s-au mărit la extrem. Tatăl meu mi-a relatat că a văzut tancuri germane imobilizate exclusiv din lipsă de carburanţi… Dar mi-a mai spus ceva, odată când eram la munca câmpului în Motis:

„Vezi acest câmp de bostani? aşa de multe erau şi capetele soldaţilor germani căzuţi în faţa Moscovei!”

Din fericire tatăl meu nu a ajuns şi la Stalingrad sau la Cotul

Donului. După dezastrul din faţa Moscovei a început o retragere lentă, dar continuă. Retragerea a făcut-o tot timpul călare pe Poly.

La un moment dat, când s-au trezit sub un tir năprasnic de artilerie sovietic, calul s-a speriat de moarte şi a fugit. Tata I-a crezut pierdut, însă peste câtva timp l-a găsit pus să tragă un tun românesc, împreună cu alţi trei cai. Atunci s-a adresat căpitanului lui şi a primit calul înapoi. Cum am mai spus, tot timpul călare, în retragere, a ajuns din nou în România.

Precizez că în 1943 s-a semnat singurul acord militar dintre

Germania şi România1, care prevedea ca, pe bază de voluntariat, etnicii germani din România să lupte în armata germană, încadraţi în Waffen – SS. Tatăl meu s-a prelevat de faptul că încadrarea în armata germană nu era obligatorie, se făcea deci pe bază de voluntariat, şi a rămas pe mai departe în Armata Română. Bine a făcut, căci cei care s-au încadrat în Waffen – SS au avut parte de o situaţie mult mai dură. Au fost repartizaţi în linia întâi, direct în faţa Armatei Roşii, iar cei care au supravieţuit au fost acuzaţi ulterior, nu numai că au luptat contra URSS, dar au făcut acest lucru în Armata Germană „benevol”. Mulţi au fost trimişi în prizonierat, pentru zece ani, în URSS.

— A venit apoi 23 august 1944…

— Tatăl meu, mulţumit că a scăpat de măcelul de pe Frontul de Est, nu mai avea de gând să lupte acum contra Armatei

Germane, de aceea a decis să se ascundă, însă a avut imediat parte de o pierdere extrem de dureroasă. La trei zile după ce a ajuns

acasă la Motiş, au venit nişte soldaţi ruşi şi l-au furat pe
Poly din grajd, lăsând în locul lui o mârţoagă ordinară. Nu s-a
„Bucurat” nici de această mârţoagă, căci nu peste mult timp a venit un alt soldat sovietic şi a confiscat şi mârţoagă. Tata l-a regretat toată viaţa pe Poly, şi-a adus aminte de el chiar înainte de a muri2…

1. Textul convenţiei militare dintre Germania şi România privitoare la înrolarea etnicilor germani în Waffen – SS este publicat la pag
147 – 150.
2. Ştefan Frontus avea să înceteze din viaţă la 13 septembrie 1987 în oraşul Fiirth din Bavaria.

Ştefan Frontus (în centrul imaginii, cu ţigara în mână), în dreapta ta, fiul său, Georg Frontus, Furth, puţin mascat alt fiu, Ştefan Frontus jir., anii 1980 (arhiva Ştefan Frontus, Fiirth).
— Bănuiesc că, în afară de durerea pricinuită de pierderea calului drag, mai avea şi alte probleme…
— Bănuiţi foarte bine. Era clar că va începe deportarea în
URS S a nemţilor din România, inclusiv a celor din Motiş.
Dispoziţiile erau foarte clare: se deportează la muncă toţi etnicii germani, indiferent de sex (deci şi femeile!) între vârstele de 17
şi 45 de ani. Câteodată nu s-a ţinut cont nici de aceste limite de i J
La mormântul din Furth al lui Ştefan Frontus
(arhiva Ştefan Frontus, Fiirth).

A J w vârstă, au fost deportaţi copii sub 17 ani, sau oameni în vârstă, de peste 45 de ani. Tatăl meu s-a decis să facă ceva, ca să nu ajungă în URS S. A săpat o groapă sub grămada de gunoi din curtea casei noastre şi a stat ascuns în această groapă trei luni de zile!
— Ca Saddam Hussein…

— Ei, nici chiar aşa… Ziua stătea ascuns, iar noaptea intra în casă ca să mănânce, însă înainte de a se lumina îşi ocupa poziţia în groapă. A fost căutat de poterele comuniste, nu l-au găsit, nu le-a dat prin cap să sape sub groapa de gunoi. Când în fine s-a terminat valul de deportări, în ianuarie 1945, tatăl meu a ieşit din groapă, însă a avut parte de un alt şoc: nu mai erau oameni tineri şi maturi în Motişi Numai copii sau oameni bătrâni.

Singura fată cu care mai putea să întemeieze o familie avea 16

ani, s-au căsătorit în anul următor, tatăl meu avea atunci 27 de ani, ea era mai tânără decât el cu zece ani… Este curios că amândoi aveau aceeaşi zi de naştere, 19 martie, doar că unul era născut în 1919 iar celălalt în 1929… Desigur, mai era căutat, acum nu pentru deportare în URSS, ci pentru „dezertare” din Armata

Română. Ca să i se piardă urma s-a înrolat ca muncitor „voluntar”.

pe şantierul hidroenergetic de la Sadu V. Un an de zile a lucrat acolo ca brigadier, în 1946, liniştindu-se oarecum lucrurile în

Motiş, s-a reîntors acasă şi s-a căsătorit, aşa cum am spus adineaori.

— Câţi au mai venit înapoi în Motiş din URSS?

— Nu mulţi, au murit destui în Uniunea Sovietică… Cred că cel puţin jumătate au murit acolo. Iar cei care au revenit cam după cinci ani, erau nişte schelete, nişte epave umane, nu numai fizic erau distruşi şi psihicul le era la pământ. Cu nervii distruşi nu erau numai cei reveniţi din deportare ci şi cei care luptaseră în Armata Germană. Unul din aceştia, terminat complet cu nervii, era un frate al tatii, Hans Frontus, deci un unchi al meu. El a luptat în Waffen – SS şi când s-a întors nu mai era, pot să spun acest lucru, normal… Avea să se spânzure în final, nu a mai putut rezista în „libertate”. Menţionez că un alt frate de-al tatii, înrolat tot în Waffen – SS, a fost, se pare, gardian la un lagăr de concentrare nazist din Polonia. El a refuzat să se repatrieze, iar după ce lucrurile s-au mai „normalizat” oarecum, a venit de două ori în vizită în România, în 1962 şi 1965. Eram mic copil atunci, dar îl ţin bine minte.

În final aş mai vrea să spun câteva cuvinte şi despre o consăteancă din Motiş, trimisă de ruşi în deportare. Despre această

femeie s-au povestit ulterior lucruri groaznice la noi în comună.

Le-am auzit şi eu, cu urechile mele, pe un autobuz de navetişti.

Respectiva persoană a avut o comportare nedemnă în deportare, s-a încurcat cu mulţi ruşi, de la unul a avut un copil nelegitim.

În plus toţi o acuzau că a colaborat cu NKVD-ul, i-a turnat ruşilor pe cei deportaţi. A denunţat-o pe o fată din Motiş că a furat doi cartofi de pe câmp, repet, doi cartofi. Pentru această „crimă" ruşii au bătut-o pe biata fată până când au omorât-o! Vedeţi, am avut şi noi cozile noastre de topor… însă, curios, turnătoarea s-a reîntors din URSS fără copil: se bănuia în Motiş că şi-a ucis cu mâna ei copilul ca să aibă, la reîntoarcerea acasă, aparenţa unei femei cinstite…

Nürnberg, 24 aprilie – 20 iunie 2005

Un maghiar în Armata Română pe Frontul de Est;
Convorbire cu Adalbert Gyuris

Adalbert Gyuris s-a născut la 23 august 1953 în comuna Vermes, judeţul Caraş-Severin, într-o familie de origine maghiară (tatăl) şi germană (mama), în 1968 scrie o scrisoare postului de radio „Europa

Liberă", în care critică aspru regimul lui Nicolae Ceauşescu. Depistat de

Securitate, este anchetat încontinuu timp 19 ani (1970 – 1989), la început săptămânal, apoi anual. Termină Şcoala Populară de Arte din Reşiţa, promoţia 1984 (clasa profesorului Peter Kneipp), deschide expoziţii la

Bocşa, Reşiţa, Vermes, Macea, Timişoara, Graz, Stuttgart, Budapesta şi

Nürnberg. Din 1996 este membru al Asociaţiei Caricaturiştilor Profesionişti din România, în 1997 se stabileşte definitiv în Germania

Federală, în România a fost redactor la ziarul „Vasiova", iar la Liceul nr. 1 din Bocşa, unde a funcţionat ca profesor, a scos revista Amprente".

În 1999, la editura „Marineasa" din Timişoara îi apare volumul de poezii

JStrigat fără ecou”. Lucrările sale se găsesc în colecţii particulare din

România, Germania, Statele Unite, Canada şi Elveţia. Fiul său, Claudio

Gyuris, a terminat la Londra Academia de Muzică, fiind muzician profesionist în capitala Angliei.

— Stimate d-le Adalbert Gyuris vă propun de această dată să discutăm despre campania de pe Frontul de Est a tatălui dvs., un cetăţean român de naţionalitate maghiară, care a luptat în

Armata Română.

— Desigur, ar fi fost mai bine să vorbească direct tatăl meu.

Eugen S. Gyuris, numai că el a încetat din viaţă în 1998. Însă nu e nimic pierdut, pentru că mi-a povestit de atâtea ori, cu lux de amănunte, prin ce a trecut, aşa că vă pot reda fidel totul, aproape ca un magnetofon.

Tatăl meu s-a născut pe data de 20 octombrie 1919 în satul

Izgar din judeţul Caras Severin, o localitate situată la 50 de km de Timişoara, în apropierea staţiunii Buziaş. Provenea dintr-o familie maghiară, ascendenţii lui, pe linie paternă, au fost toţi

Eugen S. Gyuris, Bocşa

Română, 1993 (arhiva Adalbert Gyuris, Augsburg).

muzicanţi. După 1945 familia lui a fost catalogată familie de chiaburi”, pentru că poseda două batoze, un tractor şi o moară, în satul Izgar erau 250 de familii româneşti şi vreo 86 maghiare, nu a existat niciun incident, vreo discuţie, din cauza originii diferite a persoanei respective. Niciodată!

Menţionez de asemenea, că tata a avut un frate Gyurka (Gheorghe)

Gyuris, născut în 1917, care a fost şoferul unui general român, la

Sibiu şi apoi şoferul aghiotantului

Regelui Mihai. Despre el s-a scris de altfel în cartea, im crezut că arde pământul”, volumul II, o carte despre Al Doilea Război

Mondial. A avut parte de un sfârşit tragic: imediat după 23
august 1944 a fost luat prizonier de Armata Roşie „aliată”, dus în URSS, a murit acolo de frig şi foame.

— După arbitrajul de la Viena, când Banatul şi Sudul
Transilvaniei au rămas în România, inclusiv sute de mii de maghiari, tatăl dvs. nu a avut de suferit, pe motiv că era maghiar?

— Nici atunci! Nu i s-a făcut niciun reproş tatălui meu, nici de consăteni, nici de autorităţile române. Nu a fost considerat, el, ca maghiar, răspunzător pentru faptul că Ungaria a ocupat Nordul
Transilvaniei. A fost încorporat în Armata Română, nu mai ţin totuşi bine minte, dacă în 1939 sau în 1940. Cert este că la 22
Iunie 1941 era într-o unitate de instrucţie la Timişoara, când a auzit celebrele, de atunci, cuvinte ale generalului Ion Antonescu.
Soldaţi, treceţi Prutul…!” Imediat a fost trimis pe frontul
Basarabiei. Compania din care făcea parte tatăl meu a traversat toată Basarabia, fără nicio pierdere, însă, odată cu trecerea
Nistrului, lucrurile s-au schimbat fundamental. La Nistru le-a murit primul camarad. Pentru tatăl meu, ca şi pentru restul companiei, a fost un şoc: au plâns, s-au schimbat la faţă, ce mai, erau şocaţi cu toţii. Primul camarad mort… Pe urmă moartea a venit pe bandă rulantă, nu mai impresiona pe nimeni, dar absolut
Pe nimeni, era banalul zilei…

— Probabil că acest prim camarad mort a căzut pe linia Stalin, construită de sovietici pe malul stâng al Nistrului, linie de care românii, chiar dacă o bănuiau, nu – i cunoşteau absolut deloc complexitatea…

— Da, acolo a murit. Fac o paranteză acum. În 1983 am reuşit, împreună cu soţia, să fac o vizită turistică în URSS, la Odessa.

Fiindcă se ştia că suntem un grup de români, organizatorii, ca să ne înspăimânte probabil („să luăm aminte”…) ne-au programat într-o zi o „excursie specială”: să vizităm catacombele Odessei, unde au acţionat, cu mare succes ni s-a spus, „partizanii” sovietici contra

armatei române „invadatoare”.

— Aceşti „partizani” erau în realitate soldaţi ai armatei regulate sovietice, care au primit ordinul să îmbrace, în momentul retragerii pe mare a Armatei Roşii din Odessa, haine civile. Până la urmă Armata Română i-a neutralizat pe toţi, tot ca o paranteză…

— Din fericire tatăl meu nu a făcut parte din diviziile care au atacat Odessa, unde a fost un prăpăd generalizat. A continuat să înainteze spre Est, până la Cotul Donului. Deşi lumea a rămas cu impresia că la Stalingrad s-a dat bătălia decisivă de pe Frontul de Est, în realitate ea a fost la Cotul Donului. Ruşii au lansat o contraofensivă decisivă contra trupelor germano-române şi au reuşit să rupă frontul. Văd că acum nu se vorbeşte deloc de faptul că victoria Armatei Roşii a fost posibilă numai datorită unor livrări extraordinare, cantitative şi calitative, de armament, materii prime şi produse alimentare, făcute de anglo-americani, în special de

Statele Unite. Din conservele americane sovieticii aveau să mai mănânce încă vreun deceniu după terminarea celui de Al Doilea

Război Mondial…

Permisie, cât a fost pe Frontul de Est, tatăl meu nu a primit, atât de gravă era situaţia militară, însă pot să vă relatez şi ceva ce pare acum hazliu. La Cotul Donului, înainte de contraofensiva sovietică, când liniile erau relativ stabilizate, între cele două linii inamice era un câmp de cartofi. Noaptea tatăl meu, împreună cu alţi camarazi, trecea linia românească şi se ducea la furat de cartofi. Furat este un fel de-a spune, pentru că atunci cartofii nu mai aparţineau nimănui. Ei bine, se întâlneau acolo cu soldaţii sovietici, veniţi în acelaşi scop. Nu era niciun incident între ei, schimbau câte o vorbă, o ţigară, poate dădeau şi mâna. În fond nici nu exista o duşmănie de rasă sau ură, dacă vreţi, între bietul soldat rus şi cel român, lupta se ducea între cele două armate, iar tatăl meu era conştient că luptă contra bolşevismului, nu contra

l

unui biet soldat rus care fura şi el cartofi… Nu fraternizare cu

inamicul, ci solidaritate în foame, asta s-a petrecut în acel câmp părăsit de cartofi de la Cotul Donului…

În cursul contraofensivei sovietice de la Cotul Donului tatăl meu a fost rănit. Nu grav, un glonţ într-un picior. S-a decis evacuarea lui în spatele frontului. Au fost strânşi mai mulţi răniţi, majoritatea foarte grav şi au fost urcaţi într-un avion sanitar românesc, tip Junkers 52 („Tante Ju”). Avionul a fost supraîncărcat cu răniţi şi puţin timp după decolare s-a prăbuşit. Poate s-a prăbuşit şi din cauza iernii, care l-a mai îngreunat prin depuneri de gheaţă şi zăpadă, cine mai ştie acum. A fost o catastrofă, majoritatea au murit pe loc, nu au supravieţuit impactului decât

4 – 5 soldaţi. Printre ei şi tatăl meu. Urcat în avion cu o rană relativ uşoară, de data aceasta a fost rănit grav: fracturi la picioare şi la mâini şi tăiat la faţă. Avea de altfel să poarte toată viaţa o cicatrice pe obraz.

A mai avut însă puterea să se târască până la un cort militar, neştiind peste cine va da. A avut noroc, era un post militar german, cu oameni de treabă.

Aici a primit primul ajutor de urgenţă, apoi a fost dus prin mai multe spitale de campanie până a ajuns în ţară, la spitalul militar din Târgovişte. După ce s-a refăcut cât de cât, a fost transferat la unitatea militară din Timişoara, de unde plecase pe front, ca „fruntaş”, avea să lucreze în grădina unităţii ca mecanic, demobilizat cu gradul de sublocotenent. Rănile căpătate cu ocazia prăbuşirii avionului au fost norocul său:

a scăpat de sângeroasa şi inutila campanie de pe Frontul de

Vest, care, proporţional cu efectivele angajate în luptă, a cauzat mai multe pierderi decât cele avute de Armata Română

Pe Frontul de Est. Pe tatăl meu

I-a scutit şi de umilinţa de a lupta alături de bolşevici contra Eugen S. Gyuris proaspăt mire germanilor. Nu cred că ar fi (arhiva Eugen Gyuris, Augsburg).

putut să suporte aşa ceva… însă la Berlin (cel de Est) avea să ajungă mai târziu, din fericire cu o excursie turistică, cu trenul.

Mi-a spus, cu mult umor că, „a bătut toată Europa, de la Cotul

Donului până la Berlin”…

Înainte de a fi rănit a primit însă şi o decoraţie românească.

Bărbăţie şi credinţă”, cu spade, clasa a III-a. Brevetul decoraţiei a fost semnat de ministrul de Război, generalul Constantin Mihai

Pantazi. În brevet era scrisă motivaţia pentru care tatăl meu a primit decoraţia: „fentru devotamentul şi priceperea arătată în războiul contra Rusiei Sovietice din 1941 în cadrul Regimentului 2 Roşiori”, în haosul din acele vremuri nu a primit însă decoraţia, s-a uitat să-i fie trimisă, numai brevetul l-a primit, ceea ce este important la urma urmelor. O decoraţie poate fi cumpărată şi de la talcioc, dar un brevet nominal, nu…

— Rănile provocate de prăbuşirea avionului l-au făcut pe tatăl dvs. invalid pe viaţă?

— Nu. În mod miraculos s-a vindecat fără sechele, oasele i s-au sudat perfect, doar pe faţă a rămas cu o cicatrice la vedere şi bineînţeles cicatricea de la picior, dar astea erau doar ceva la capitolul „estetic”. S-a recuperat total.

— Pe Frontul de Est i s-a atras atenţia, vreodată, că este ungur şi nu român?

— Absolut deloc! Tatăl meu vorbea de altfel perfect româneşte, nu a avut nicio problemă din cauza numelui său, era înconjurat numai de camarazi. Era se pare singurul maghiar din companie.

— După instaurarea guvernului Groza, la 6 martie J 945 a avut necazuri pentru faptul că a luptat pe Frontul de Est contra

URSS? Mulţi au pătimit pentru aşa ceva…

— Da, probleme a avut. Nu excesiv de mari, în sensul că nu a fost băgat la închisoare, însă după 1950 a fost atenţionat, că dacă a primit vreo decoraţie pe Frontul de Est, să o distrugă imediat. Nu avea ce să distrugă fiindcă nu a primit decoraţia, cum am mai spus. Însă brevetul nu l-a distrus, l-a ascuns bine. Cert este că, cu originea lui de „chiabur” şi cu prestaţia de pe Frontul de Est, nu a putut urma nici măcar o Universitate Muncitorească, iar dorinţa tatălui meu a fost să urmeze studii superioare. A fost împiedicat însă, mai mult prin insinuări, atenţionări, sau chiar ameninţări voalate. Sigur, nu a fost o tragedie, însă tatăl meu a suferit moral mult din această cauză.

După decembrie 1989, pe baza brevetului decoraţiei primite, i s-a acordat o pensie bunicică de veteran de război, corespunzătoare gradului de sublocotenent, de care a beneficiat aproape

%Ma & A'bea
4/9 –
„K0 e/ t-e & n &!
din fifigitwntiil 2 Roşiori, pentru ăavotaaiint Til şi pricaporen exatata în răcl Miul contra Ruai «i So-rtetice în «irul 1941.
r îl
Brevetul decoraţiei „Bărbăţie şi Credinţă", cu spade, clasa a III-a, oferită soldatului Eugen S. Gyuris în 1942, pentru eroismul dovedit pe frontul de Est (arhiva Adalbert Gyuris, Augsbitrg).
°pt ani, până la moartea sa, survenită pe data de 21 ianuarie 1998.
Această pensie a fost totuşi o reparaţie morală pentru umilinţele îndurate între 1945 şi 1989…
Augsburg – Nürnberg, 10 – 25 aprilie 2005

,!: „K'A I
I-v Slovacia 1945:
„Kaput S t alin î".
= r. –)). –, vi
(ţioft, vorbiri cu Titus

t, v \v
Titus Bărbulescu s-a născut la 22 hmiel918 la Bucureşti, fiu al preotului paroh de la biserica Sf. Silvestru. Strămoşii săi provin din
Muscel-Domneşti (jud. Argeş) şi din Sălişte (jud. Sibiu). Şcoala primară o urmează în cartierul Silvestru din Bucureşti iar liceul la „Cantemir
Vodă", în 1938 se înscrie la facultăţile de Litere şi Filosofie şi la Drept, pe care le termină în 1942, respectiv 1943. După terminarea facultăţii de
Drept lucrează în cadrul baroului de avocatură condus de Radu
Budişteanu. Între 1943 – 1944 urmează o scoală de ofiţeri de rezervă, evenimentele de la 23 august 1944 îl surprind cu unitatea la care a fost repartizat, 3 Călăraşi, lângă Ploieşti, gata de a fi trimis pe

frontul din

Moldova. Luptă apoi în Transilvania, Ungaria şi Slovacia, în aprilie 1945

cade prizonier la nemţi, împreună cu tot plutonul pe care-l comanda.

După o scurtă perioadă de prizonierat, uzând de o falsă identitate de prizonier francez, reuşeşte să scape de la deportarea în Siberia şi ajunge la Paris. Aici activează în cercurile pe care le constituie intelectualitatea anticomunistă românească (Ionescu, Eliade, Cioran, Stamatu etc.) şi în cadrul Bisericii Ortodoxe Române din Paris.

În 1947 refuză să a se repatrieze în România (deja comunizată) cu vasul „Transilvania", între 1950 – 1952 urmează din nou facultatea de

Litere şi Filosofie, de data aceasta la Paris, pentru echivalarea diplomei.

Predă în continuare limba franceză şi lucrează până la pensionare la

„Alianţa Franceză" şi apoi şef de catedră la Sorbona. Se căsătoreşte în

1953 cu o franţuzoaică, fostă colegă de studii la Sorbona, profesoara

Monique Nobillaux. În 1956 obţine cetăţenia franceză, în 1969, în „mica primăvara românească" (la un an de la vizita lui de Gaulle în România)

revine, într-o scurtă vizită, în ţară, după 25 de ani de absenţă neîntreruptă.

Activează până în anul 2004 şi în cadrul Bisericii Ortodoxe Române din

Paris (preşedintele Consiliului Parohial şi Episcopal), rămânând consilier şi senator pe viaţă.

— Mult stimate d-le Titus Bărbulescu, pentru început, care sunt amintirile dvs. din timpul studenţiei…

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948

Titus Bărbulescu, Paris, 2000 (arhiva Titus Bărbulescu, Paris).

— Ar fi foarte multe de spus, însă amintirea cea mai frumoasă este legată de un cerc de filosofie la care participam şi eu. Din el făceau

parte, printre alţii, Constantin Noica, Petre Ţuţea, Floru
Bogdan, Mircea Vălcănescu, Sandu Lăzărescu, Ion Halmaghi.
Mihai Demetrescu, Ştefan Teodorescu (proaspăt venit din Germania, un foarte bun hegelian). Ne adunam într-o sală de lângă
Teatrul Naţional de pe Calea Victoriei (distrus de nemţi în august
1944) sau în apartamentul lui Mircea Vulcănescu. Eram primiţi şi cu un bufet foarte bine asortat (apreciat îndeosebi de Ştefan
Teodorescu, tot timpul foarte flămând) ... De acolo a ieşit de-altfel volumul, Izvoare de filosofie", coordonat de Noica, care a apărut, dacă nu mă înşel, prin 1943 – 1944. Mircea Vulcănescu era însă şi foarte ocupat, fiind şi secretar de stat în guvernul condus de
Mihai Antonescu1.
Mihai Antonescu a condus diplomaţia românească în cea mai grea perioadă pe care aceasta a cunoscut-o în istoria contemporană, între
1940 – 1941 a fost ministru al Justiţiei, iar în timpul guvernării antonesciene, până la 23 august 1944, a fost vicepreşedintele
Consiliului de Miniştri, uneori premier interimar, ministru ad-interim al Afacerilor Străine şi ministru al Propagandei Naţionale. La 18
noiembrie 1942, chiar când împlinea 38 de ani, a înfiinţat Comitetul pentru refugiaţii români din nord-vestul Ardealului, în acelaşi an a înfiinţat Biroul Păcii, respectiv Comisia interministerială pentru represalii, care avea scopul de a aplica măsuri de retorsiune faţă de comportamentul antiromânesc al guvernului ungar.

— Care erau simpatiile dvs. politice în acea perioadă?
— Domnule Vălenaş, simpatiile mele erau foarte la dreapta.
S-a născut la 18 noiembrie 1904, în comuna Nucet, judeţul
Dâmboviţa. Era fiul inginerului Andrei Antonescu, provenind dintr-o familie de intelectuali şi ctitori de biserici. Rămas orfan de mic copil, vine la Bucureşti pentru a se realiza., Jar eu am avut proprietate,

când am venit la Bucureşti, orfan, cu cos de paie de 50 cm, în care aveam o pereche de ghete şi două cămăşi, dar din care nu lipseau volumele lui… şi de atunci nu am făcut altceva decât să mobilez capul pe care mi l-a dat Dumnezeu”.

În timpul Primului Război Mondial, Mihai Antonescu urmează la

Bucureşti cursurile colegiului „Sfântul Sava”, o şcoală strălucită, căreia îi va fi întotdeauna recunoscător.

În 1922 s-a înscris la Facultatea de Drept din Bucureşti, iar după absolvirea acesteia a intrat în avocatură, începând cu 1926, devine asistent universitar la Catedra de drept internaţional public a Academiei de înalte Studii Comerciale şi Industriale din capitală, în 1928 devine doctor „magna cum laude” al Universităţii din Bucureşti, iar peste trei ani, docent în drept internaţional. Din 1931 e angajat conferenţiar provizoriu la Catedra de drept internaţional a Universităţii din

Bucureşti, în 1936 a fost definitivat ca profesor titular la aceeaşi catedră, situându-se printre cele mai tinere cadre universitare de la acea data. A fost profesorul de drept roman al Regelui Mihai I şi un strălucit avocat.

A fost prin excelenţă un produs strălucit al învăţământului românesc.

A publicat o serie de lucrări prin care condamna încălcarea suveranităţii naţiunilor, revizionismul interbelic şi sublima democraţia şi valorile păcii: „Organizarea păcii şi Societatea Naţiunilor, trei volume”.

(1929 – 1932), Clemente de drept internaţional public” (1929 – 1930).

„Criza Societăţii Naţiunilor” (1936), „Curs de drept internaţional privat (1937), „Ce este şi ce poate fi revizuirea tratatelor internaţionale? (Revizionismul juridic)”, folitica externă a României”.

(1937), problemele păcii europene” (1937), „Curs de drept internaţional aprofundat” (1939). Idealist, dar în acelaşi timp şi realist, cu o premoniţie rar întâlnită, Mihai Antonescu s-a implicat în politică, fiind membru al formaţiunii liberale conduse de colegul său universitar.

Gheorghe Brătianu. Din acest statut politic nu avea să demisioneze niciodată, nici măcar pe timpul guvernării antonesciene. De asemenea, nu a fost nicicând exclus din partid. A murit liberal.

Modul său de gândire liberal iese în evidenţă din discursuri şi numeroasele lucrări în care militează pentru aportul românesc de capital în economia naţională şi în băncile româneşti, accentuând rolul instituţiei de credit. Sprijinul său acordat liberalismului nu a fost reciproc. La vremuri de restrişte.

Mihai Antonescu a fost părăsit de colegii săi liberali care, în ce-l

— Adică?

— Simpatizam cu Legiunea, mai precis spus cu „Legiunea intelectuală”. Simpatizanţi legionari erau de altfel şi Constantin

Noica, Mircea Eliade, Petru Ţuţea, Vulcănescu, Cioran, de ce să ne ascundem acum, cam toată intelectualitatea tânără simpatiza cu ideile Mişcării Legionare. Eram naţionalişti. Naţionalist însemna atunci în primul rând antirus, mai precis spus, antibolşevic.

Toţi studenţii erau, în 1940 – 1941, împotriva invadatorilor barbari de la Răsărit. Nimeni nu putea uita felul inuman cum ruşii ne-au priveşte, la fel ca ţărăniştii, s-au dovedit de o făţărnicie feroce. Dar nu o făceau pentru prima dată în istorie.

A condamnat întotdeauna politica regelui Carol al II-lea şi a guvernelor-marionetă a căror politică a dus la pierderea unei treimi din teritoriul şi populaţia României, în anul 1938 l-a cunoscut pe Ion

Antonescu, fiind avocatul acestuia într-un proces de bigamie.

Loialitatea faţă de general, cu care de altfel nu era niciun fel de rudă, va fi păstrată până în clipa morţii. Fiind cooptat de Ion Antonescu în cadrul guvernului de la 14 septembrie 1940, la numai 36 de ani, Mihai

Antonescu va avea o rapidă ascensiune guvernamentală, încheiată brusc la 23 august 1944. Această implicare a sa în politica de stat i-a călăuzit paşii în mod tragic. În guvernul antonesciano-legionar, profesorul Antonescu a îndeplinit funcţia de ministru al Justiţiei. Nu era deloc bine văzut de legionari, în guvernarea antonesciană a fost, începând cu 1941, ministru de stat, ministru titular al Propagandei

Naţionale, ministru ad-interim al Afacerilor Străine, vicepreşedinte şi preşedinte ad-interim al Consiliului de Miniştri, investit cu depline puteri de a elabora legi şi decrete. Era un cumul de funcţii strategice.

Din câte vom observa, nu a fost nici pe departe pro nazist sau

filo-german, ba dimpotrivă. Laudele aduse naţional-socialismului, fascismului şi lui Adolf Hitler, cu ocazia unor sărbători oficiale, nu reprezentau decât o încadrare în situaţia internaţională a momentului, crearea aparenţelor făcând parte din regulile mai mult sau mai puţin scrise ale diplomaţiei. Era o persoană duplicitară, urmărind însă atingerea interesului naţional. Un exemplu în plus îl constituie iniţiativele diplomatice începute în 1942, anume negocierile cu Aliaţii la Madrid, Roma, Stockholm, Lisabona, Cairo şi Ankara în scopul ieşirii României din alianţa cu Germania, acţiuni rămase, fără voia sa, nefinalizate, în acelaşi scop a iniţiat crearea, 4 xei Latine" şi a întemeiat

Biroul Păcii, în august 1944 a donat 2.000.000 lei pentru copiii şi şcoala din localitatea Antoneşti, judeţul Argeş.

La 23 august 1944 a fost arestat, alături de Ion Antonescu, la Palatul

Regal. După o detenţie în URSS, a fost readus în ţara în 1946, judecat de un tribunal ilegal şi omorât la l iunie 1946 – biografie întocmită de revista „Lumea" nr. 34/9/2005.

răpit Basarabia, Bucovina de Nord şi Herţa în iunie 1940. Însă nu am fost membru al Legiunii, nu eram înscris oficial în ea. De fapt din 1941 sau şi sistat înscrierile în Mişcarea Legionară.

— Înseamnă că nu l – aţi iubit de loc pe Carol al II-lea…

— Absolut de loc! Când a preluat puterea, ca un dictator, în februarie 1938, aveam aproape 20 de ani atunci, pentru mine a fost un veritabil şoc, de aceea am răsuflat uşurat când Antonescu

I-a obligat să plece din ţară, la 6 septembrie 1940. Pot să spun că regele Carol al II-lea a fost un rege blestemat, cel mai nociv rege pe care l-am avut vreodată. A făcut mult rău ţării româneşti.

— Însă Carol nu a plecat chiar cu una, cu două, s-a cramponat până în ultimul minut de tronul său. Au mai contribuit la plecarea sa şi mari manifestaţii de protest, care-i cereau abdicarea, manifestaţii organizate, în principal, de legionari. Aţi luat parte şi dvs. la ele?

— Desigur, însă total secundar. Exact ca în Franța acum, când este un eveniment la Paris te duci să cești gura. Cam derizoriu, nu? Nu am luat parte la organizarea acestor manifestații, alții s-au ocupat de acest lucru.

— Guvernarea comună Antonescu – Mișcarea Legionară s-a terminat în catastrofă, prin așa numitul „puci legionar”, din

21 – 24 ianuarie 1941, dvs. cum l – ați trăit?

— A fost în primul rând o deziluzie totală printre cei care simpatizaseră până atunci cu Mișcarea Legionară.

— Și cine a fost de vină?

— În mod clar legionarii. Antonescu deja se bucura de mai multă simpatie și popularitate decât Mișcarea Legionară, iar după acest puci i-a crescut și mai mult simpatia și popularitatea. Toți eram de partea generalului Antonescu. Horia Sima, trebuie să spun, nu s-a bucurat niciodată de prea mare apreciere, nici în rândul Legiunii, nici în rândul populației, era socotit mai degrabă un „intrus”. Nu avea de altfel nici suprafața și nici anvergura lui

Ion Antonescu. Chiar și legionarii vechi îl considerau mai degrabă un aventurier, ca să nu spun chiar impostor. Degeaba a încercat în ceasul al 12-lea să se distanțeze (?!) de puciul pe care tot el

I-a declanșat, degeaba a încercat să-i propună o împăcare generalului Antonescu, acesta nu a mai vrut să mai știe de el.

L-a și condamnat de altfel la moarte, în contumacie, însă, contrar a ceea ce se spune, Antonescu a continuat să colaboreze și în continuare cu unii legionari, dar numai cu cei moderați (pe linia

„Foarte cuminte”) și care aveau și o serioasă pregătire universitară, de exemplu avocatul Radu Budișteanu. Oameni care nu aveau

nici mâinile pătate de sânge. Trebuie să mai fac o precizare: eram, așa cum am spus, naționaliști, vorbesc de tineretul studențesc, însă nu eram antisemiți. Cuvântul nici nu era cunoscut atunci în

România. La facultatea de Litere şi Filosofie scoteam o revistă, perspective1”, iar secretarul de redacţie (şi zeţar totodată) nu era altul decât inimosul Sami Goldstein, da, evreu, un băiat admirabil, care nu ne-a părăsit niciodată… Eu colaboram la această revistă cu proză şi poeme, am scris şi un eseu „fseudo-eleganţa estetului”, în care am protestat împotriva decadenţei unei părţi a tineretului, în condiţiile în care trebuia să ne mobilizăm cu toţii, de la mic la mare, pentru războiul pe care-l purtam în Răsărit.

Colaboram cu oameni ca Ştefan Baciu sau Vintilă Horia şi scriam şi la alte reviste:, 4 xa”, „Calendarul”, J3 una Vestire”, „Credinţa”.

etc.

În 1943 după ce mi-am luat licenţa în Drept am lucrat la biroul de avocatură al lui Radu Budişteanu, ca avocat stagiar.

Radu Budişteanu era unul dintre cei mai mari penalişti pe care i-a avut România. Când Budişteanu pleda veneau avocaţi din toată ţara ca să asiste la pledoaria lui şi să ia, probabil, notiţe.

Pentru mine a fost o mare onoare de a lucra cu el, însă din păcate nu a durat mult, numai câteva luni, pentru că am fost luat în armată.

— Să revenim la cercul de filosofie la care aţi luat parte, Tu f ea ce impresie v-a făcut?

Titus Bărbulescu în mijlocul familiei sale, Paris, 2002

(arhiva Titus Bărbulescu, Paris).

— Ca şi la bătrâneţe, Ţuţea vorbea mult, le ştia pe toate, aşa à la sfârşitul peroraţiilor sale Noica îi spunea: „Ţuţea dragă, nu

ţi s-a spui ceva mai cu miez ca să pot băga şi ceva de la tine

n dicţionarul meu de filosofie?” Oricum, Ţuţea era foarte riginal, tot rebel, cum a fost toată viaţa. Când l-am cunoscut eu ra tânăr, în plină putere, în plină efervescenţă. Era şi el foarte beupat, fiind director în cadrul Ministerului Economiei Naţionale, condus de generalul Potopeanu. De multe ori, împreună cu Mihai pemetrescu, îl luam de la minister şi mergeam pe jos până la

„Sediul” nostru de pe Calea Victoriei, discutând aprins şi în gura

mare. Ca fapt comic, dacă se poate numi comic, iarna ne încălzeam în această sală cu lemne pe care fiecare le aducea de

„Acasă în servietă…

IU – La acest cerc de filosofic se discuta numai filosofic?

— Nu numai. Mircea Vulcănescu avea obiceiul să ne ţină prelegeri foarte docte despre situaţia militară de pildă. Acum lumea nu-şi mai aduce aminte că Vulcănescu publicase o carte de vreo 100 de pagini despre Războiul de Reîntregire al Neamului

(1916 – 1919), foarte bine scrisă şi documentată. Prin 1942 – 1943

Vulcănescu ne spunea că nemţii au toate şansele să câştige războiul pentru că Hitler pregăteşte în mare secret o „bombă nouă”. Era desigur bomba atomică1, însă Vulcănescu nu folosea acest termen, poate nu-l cunoştea, însă la bomba atomică se referea. E cert acest lucru.

— Vulcănescu nu era îngrijorat că se va pierde acest război?

— Nu. Vulcănescu era convins că acesta „nouă bombă” va decide soarta războiului în favoarea nemţilor. Chiar catastrofele de la Stalingrad şi Cotul Donului erau mai degrabă apreciate ca

„Replieri tactice” ale Armatei Germane şi nu înfrângeri pur şi simplu. Un Mircea Vulcănescu complet necunoscut azi, analist politic şi militar. Vulcănescu, în vara lui 1942, vedea chiar o iminentă joncţiune a armatelor germane care înaintau în Caucaz şi în Africa de Nord, desigur sub conducerea generalului Erwin

Rommel. Sigur, acum pare o aberaţie, dar dacă Hitler nu se decidea, din motive exclusiv propagandistice şi de prestigiu, să

Conform unei cărţi care a apărut în 2005 în Austria, Hitler ar fi detonat o primă bombă atomică experimentală în 1944 în Thuringia, afirmaţie reluată şi de revistele germane, JSpieger şi „Stern”, afirmaţii ce au dus la o dezbatere ştiinţifică aprinsă în Germania

Federală. Dacă Hitler a posedat din 1944 bomba atomică, atunci ar putea fi vorba numai de ce se numeşte astăzi în limbaj de specialitate.

„O bombă murdară”, o bombă de mică putere.

atace prosteşte fortăreaţa Stalingradului şi ar fi consolidat flancul sudic în Caucaz, concomitent cu trimiterea de întăriri serioase

lui

Rommel, poate soarta războiului ar fi fosta alta.

— Sunt convins că dacă Rommel ar fi primit diviziile şi mai ales tancurile de care avea urgentă nevoie, ar fi învins el la El

Alamein şi ar fi intrat a doua zi în Cairo, iar în acest caz armata egipteană s-ar fi raliat imediat Germaniei (aşa cum voia un grup de tineri ofiţeri egipteni, printre care viitori preşedinţi ai

Egiptului, Nasser şi Sadat) şi Turcia ar fi intrat şi ea în război, contra URSS. Însă Hitler s-a decis pentru Stalingrad iar restul e istorie acum…

— În 1942 aveam împotriva noastră şi pe americani, motiv în plus ca să existe un pesimism bine vizibil şi la Bucureşti, chiar noi, din cercul nostru de filosofie, eram îngrijoraţi, însă, aşa cum am mai spus, nu părea deloc îngrijorat Vulcănescu. Nu era îngrijorat nici de dezastrul de la Stalingrad, însă eu priveam altfel lucrurile, cei doi fraţi ai mei au fost răniţi amândoi, unul la

Stalingrad şi unul la Cotul Donului, aşa că aveam, din familie acum, o percepţie clară că lucrurile nu stau bine deloc. Oficial

Stalingradul a fost prezentat în România doar ca „o oprire temporară a ofensivei Armatei Germane, care avea nevoie de o pauză”…

— Da, şi de atunci aveau să înceapă „pauzele”, din ce în ce mai dese…

— Din 1943 era clar şi pentru un orb că începuse înfrângerea lui Hitler. Pe Antonescu înfrângerea Germaniei îl lăsa rece, pe el îl interesa, aşa cum avea să şi declare, ca noi să nu pierdem războiul nostru. Un război de reîntregire, pentru recuperarea

Basarabiei şi Bucovinei, un război legitim. Sigur, se poate discuta dacă a fost bine sau nu (eu apreciez acum că nu a fost bine) că am trecut Nistrul. Trebuia să ne oprim ca şi finlandezii pe vechea frontieră, însă Antonescu s-a aventurat peste Nistru doar ca să-l

Impresioneze pe Hitler şi să recapete astfel Nordul Ardealului.

Antonescu nu concepea niciun fel de reîntregire a neamului fără

Ardealul de Nord! Nu a recunoscut de altfel niciodată anexarea acestui străvechi pământ românesc de către Ungaria. Toate relaţiile, chiar personale, pe care le avea cu Hitler, erau văzute în acest sens: recăpătarea Ardealului de Nord. De aceea s-a arătat pe frontul de Est mult mai „harnic” decât ungurii…

— V-a plăcut de Antonescu…
— Da, mi-a plăcut! De ce să nu-mi placă? Pentru mine cea n-ai mare dramă din istoria bietului popor român a fost

executarea, în urma unei judecăţi sumare în cadrul unui tribunal ilegal, al lui Ion Antonescu! Nu merita el această crudă soartă. Săracu' Antonescu, văd că acum se uită, cât s-a zbătut şi s-a luptat pentru Cauza Românească! Pentru Antonescu războiul de reîntregire a neamului era ceva aproape mistic, ţinea discursuri îngenunchind în stradă, toată lumea se punea atunci în genunchi, românii l-au urmat pe Antonescu aproape religios…
— Aţi ajuns şi dvs. pe front…
— Da, dar nu acolo unde aş fi vrut. În toamna anului 1943
am fost chemat să fac şcoala militară pentru ofiţeri în rezervă, la terminarea ei, în vara anului 1944 am fost repartizat la regimentul
3 Călăraşi de lângă Ploieşti şi urma să fiu trimis de urgenţă pe frontul din Moldova – ruşii erau la Nord de Iaşi, la numai câţiva kilometri, însă nu am mai ajuns acolo pentru că a intervenit lovitura de stat de la 23 august 1944.
— De ce lovitură de stat?
— Dar, dragă d-le Vălenaş, cum s-ar putea califica ce s-a întâmplat atunci? Cine conducea statul, Regele sau Antonescu?
Nu era Antonescu conducătorul statului? îmi pare rău să o spun, dar eu, personal, consider actul Regelui Mihai drept un act de trădare. Aşa îl consider. Antonescu s-a purtat cu respect faţă de
Rege şi faţă de Regina Mamă Elena, iar Regele Mihai a vizitat trupele române pe frontul de Est, a ajuns în Transnistria şi în
Crimeea, deci în URSS.
— Aţi folosit cuvântul „trădare", de ce?
— Cred că este vorba de o neînţelegere semantică. „Trădare", în sensul latin al cuvântului: tradere = a transmite altcuiva ceea ce este destinat iniţial unei alte persoane. Cu altă cuvinte o altă fidelitate… Un merit, mai precis spus, un mare merit are însă şi Actul de la 23 August: numai în acest mod ne-am putut recăpăta Transilvania de Nord! Aici

nu mai încap discuţii…

— Unde v-a prins Actul de la 23 August 1944?

— Lângă Ploieşti, la unitatea mea, pe picior de plecare spre frontul din Moldova.

— Aţi fost şocat?

— Nu am mai avut timp pentru aşa ceva pentru că am fost trimis rapid pe frontul din Transilvania.

— Cum v-aţi simţit că trebuia să luptaţi împotriva foştilor aliaţi?

— A fost ceva foarte penibil, nu numai pentru mine, pentru toată lumea. Cred că şi pentru nemţi. Apoi era situaţia cu

Antonescu arestat, iar el era foarte iubit şi respectat în Armata

l

Română. Se discuta în acele zile că, probabil, Armata Română se va rupe în două, o parte cu Regele, o parte cu Antonescu, însă nu s-a întâmplat acest lucru.

— De ce?

— Am impresia că exclusiv din cauza Ardealului de Nord.

Armata Română lupta acum pentru dezrobirea lui, ar fi fost şi războiul personal al lui Antonescu. În aceste condiţii armata nu s-a putut rupe în două, a fost şi norocul complotiştilor de la Palat.

— Unde aţi luptat?

— De la Turda am ajuns la Oradea, acolo am dat primele lupte, însă firave, trupele germano-maghiare se retrăgeau înspre

Vest. Lupte mai serioase am dat, cu regimentul 3 Călăraşi, în

Nordul Ungariei, la Miskolc, apoi pe frontiera maghiaro-slovacă.

Am ajuns în final, în ianuarie 1945, în masivul Tatra Mică, unde frontul s-a stabilizat oarecum. Eram pe Cerny Lehota, un platou în apropierea oraşului Brezno. Am stat pe acest platou până în aprilie 1945. Nemţii erau în retragere organizată, fără panică, spre

Vest şi unităţi puternice, de ariergardă, protejau această retragere.

Comandamentul nostru era într-o vale iar noi pe munte. Nemţii ne-au depăşit pe flancuri şi au atacat comandamentul nostru şi

I-au omorât pe colonelul Cazacu. Eu am mai apucat să-l anunţ de manevra de învăluire pe care o executau nemţii până când legătura telefonică s-a întrerupt; nemţii au tăiat firul.

— Ruşii nu v-au ajutat?

— Cum, ei?! Ei ne bombardau, ce să ne ajute! Desigur, ne bombardau cu brandurile din „greşeală”, adică se prefăceau că atacă flancurile în retragere ale nemţilor. Ne bombardau pe noi, care eram pe un platou de munte. Cred că vă este clar că obiectivul ruşilor în Slovacia era mai degrabă lichidarea Armatei

Române „aliate” decât lichidarea nemţilor, care oricum venea de la sine înţeles.

— E limpede acest lucru şi pentru un orb, altfel de ce ar fi trimis ruşii Armata Română pe un teatru complet secundar de război, care nu ducea nicăieri, în Slovacia? Un teatru secundar, dar foarte sângeros…

— Numai eu ştiu câţi militari români au murit în Tatra Mică.

Când nemţii ne-au luat prizonieri, în aprilie 1945, mai erau în plutonul pe care-l comandam numai 15 soldaţi dintr-un efectiv de 45…

— Dotarea Armatei Române bănuiesc că era precară pe frontul din Slovacia.

— Exact aşa cum spuneţi. Aveam în plutonul meu puşti neautomate şi câteva mitraliere, de proastă calitate. Ne deplasam

pe jos, ofiţerii pe cai, din când în când eram transportaţi şi cu camioane sovietice, tipul „Molotov”. Eram însă la cheremul ruşilor. De fapt ce eram noi? O armată încadrată în Armata

Roşie şi făcută ca să dispară. Complet dacă s-ar fi putut…

Moralul trupei era de altfel la pământ. Dacă în Transilvania se luptase cu foarte mult elan pentru dezrobirea Ardealului de Nord, în Tatra Mică pentru ce şi pentru cine luptam noi? Fiecare soldat îşi punea această întrebare… Pe platoul de la Cerny Lehota o duceam „cât se poate de bine”: ne bombardau cu brandurile când nemţii, când ruşii. O capră, mai mult sălbatică decât domestică, se obişnuise atât de mult

cu aceste bombardamente încrucişate încât îşi vedea pe mai departe de păscut, sărind dintr-o parte în alta…

— Cum aţi fost capturat?

— În jurul datei de 15 aprilie 1945 vârful regimentului meu a căzut în prizonierat. După ce i-am telefonat colonelului meu de situaţia gravă în care ne găsim (atunci când s-a întrerupt convorbirea) ne-am trezit complet înconjuraţi de nemţi care ne-au somat să predăm armele. Eu mă aflam atunci la postul meu de observaţie pe o stâncă când am auzit pe cei 15 soldaţi ai mei strigând „kaput Stalini Era consemnul lansat de nemţi pentru predare. Nemţii de altfel aveau o staţie de radio şi noapte de noapte auzeam la difuzor, nu numai muzică populară românească

(„Ce ai în poală, Mărioară?”) ci şi îndemnuri, în limba română, să ne predăm (cu asigurarea că vom fi bine primiţi) şi să luptăm pe mai departe în aşa numita Armată Naţională, pe care nemţii o organizaseră cu sprijin legionar. Erau însă şi mulţi nelegionari în această armată. Tot la difuzoare eram anunţaţi că, dacă depunem armele, consemnul este „kaput Stalin!” Aşa că soldaţii mei, când s-au văzut înconjuraţi de nemţi, au strigat, bucuroşi că termină o dată pentru totdeauna cu această luptă stupidă şi inutilă.

„Kaput Stalin!” Primul a strigat sergentul de la mitralieră, nemţii nu au mai tras, nu mi-a rămas decât să predau şi eu revolverul

(împreună cu încă un sublocotenent) şi fără nicio vărsare de sânge am fost luaţi toţi prizonieri.

Am fost duşi apoi 2 – 3 km pe o potecă de munte coborâtoare până la postul de comandă german. Ofiţerii germani tocmai mâncau chiftele, pe noi nu ne-au servit. M-au întrebat ce efective avem, cine ne comandă, unde sunt ruşii etc. Pe urmă ne-au urcat într-un camion şi ne-au tot plimbat prin Slovacia până la un câmp de prizonieri, minabil, o nenorocire, unde am găsit câţiva români care zăceau pe paie. Majoritatea prizonierilor erau însă ruşi.

aceştia munceau la grădinărit. Românii care nu erau în stare să

muncească nu primeau decât o bucată mică de pâine, apă şi o supă nenorocită.

— Nici nemţii nu o duceau prea grozav la capitolul „artă culinară”…

— Da, dacă şi şeful lagărului, un neamţ prăpădit, mânca aceeaşi mâncare ca şi noi, mai e nevoie de un comentariu? însă de foame nu am murit, pentru că soldaţii care reveneau înapoi de la munca câmpului aveau buzunarele burduşite cu cartofi şi alte legume timpurii. Seara o petreceam foarte vesel în lagăr, stăteam în jurul unui foc unde prăjeam cartofi, începuse şi căldura, chiar dacă dormeam pe paie o duceam omenește. Primeam cartofi fripţi pe sobă şi de la prizonierii ruşi, unii vorbeau românește, mai mult ca sigur că erau basarabeni. Însă câţiva lucrau probabil pentru

GRU sau NKVD, pentru că-mi spuneau: „uite, ţie îţi dăm cartofi

Jierţi pentru că tu eşti un ofiţer viteaz şi cinstit, dar colegului tău.

Gornescu, care este un tâmpit, nu-i dăm!… Gornescu nu era tâmpit, ba chiar foarte inteligent, dar era un om slab, ca o fleaşcă…

Una peste alta, viaţa în prizonierat la nemţi a fost suportabilă, este drept că am stat prizonier ceva mai puţin de o lună şi pe relativă căldură. La 8 mai 1945 nemţii au dispărut şi ne-au luat în primire autorităţile slovace. Ne-au eliberat acte de prizonieri şi aveam permis de liberă călătorie pe toate trenurile.

— Dar cine vă dădea să mâncaţi?

— În gări funcţionau încă, organizate de nemţi, „Soldaten

Heimat”, unde primeam de mâncare. Nemţii fugiseră, dar aceste cantine, ca să le spun aşa, mai funcţionau, acum pentru foştii prizonieri aliaţi. Cu trenul m-am plimbat prin toată Slovacia.

Cehia şi Austria, am ajuns şi la Praga şi Viena. Călătoream împreună cu alţi prizonieri, mulţi francezi, care erau de cinci ani în prizonierat. Erau toţi cam prăpădiţi, eu însă mă simţeam excelent, căci aveam numai două săptămâni de foame. Ce mai contau. Fusesem şi rănit uşor, dar eram acum complet vindecat.

Ideea mea era să mă repatriez.

—!

— Sigur, o idee stupidă, noroc că s-a întâmplat ceva ce mi-a schimbat cu 180 de grade hotărârea. M-am prezentat la o cazarmă rusească în Linz (ocupat atunci de trupele sovietice) şi am cerut să mi

se elibereze hârtiile necesare repatrierii. Aş fi preferat ca aceste hârtii să fie eliberate de autorităţile militare aliate, adică americane, britanice sau franceze, însă peste tot unde umblam numai de ruşi dădeam. Ruşii m-au primit foarte frumos, m-au bătut pe umăr, mi-au dat imediat de mâncare şi mi-au făcut

hârtiile de repatriere, de fapt hârtii ca să revin la regimentul meu.

3 Călăraşi, care staţiona încă prin Slovacia. Foarte multe hârtii, scrise în limba rusă, evident în alfabet chirilic. Nu am înţeles nimic din ce scria în ele, decât că era vorba de mine: Am ieşit din clădirea unităţii bine dispus cu acest vraf de hărţii în mână şi în momentul acela a venit tiptil după mine un tânăr care lucra la secretariatul unităţii sovietice. Când s-a convins că nu ne vede şi nu ne aude nimeni, mi-a spus în limba română: „J) omnule sublocotenent, cu aceste hârtii ajungeţi la Vorkuta, în Siberia!”

Săracu’, era un basarabean… înţelegeţi, d-le Vălenaş, ruşii mă

„Repatriau” la Vorkuta, aproape de Polul Nord. Deci drumul cel mai scurt, în versiunea sovietică, spre România era: Linz

Varşovia-Vorkuta-Bucureşti. Clar, nu?

— Mai clar nici nu se poate, nici cristalul cel mai pur nu e mai clar…

— Văzând mutra mea siderată, basarabeanul mi-a mai spus:

„Să nu vă duceţi la Vorkuta, acolo este iadul de pe pământ, cu aceste hârtii, dacă vă descurcaţi, ajungeţi mai bine la Londra”…

Asta am şi decis să fac. M-am prezentat repede, cu hârtiile în mână, la un punct de trecere spre zona militară americană.

Americanii însă când au văzut că sunt român şi nu de o altă naţie, m-au interzis scurt: „nu, nu treci aici, rămâi la ruşi!” Vreţi să-i mai iubesc pe americani? Să nu mai aud de ei.

După ce i-am înjurat în toate înjurăturile pe care le ştiam, m-am reîntors pe un alt drum pe care-l cunoşteam, care ducea spre un punct de trecere al armatei franceze. Am fost ajutat şi de faptul că vorbeam bine franceza (o ştiam de când eram mic de la nişte guvernante

elveţience). Aici la acest punct erau mai mulţi prizonieri francezi, care se repatriau după cinci ani de prizonierat la nemţi, în total erau aproape un milion de prizonieri francezi, căzuţi la nemţi în timpul dezastrului Franţei din iunie 1940. La latrina comună de la acest punct, având în dreapta şi stânga mea nişte prizonieri francezi, am intrat în vorbă cu ei. Am aflat că sunt un grup de 15 prizonieri, dar 2 – 3 au întârziat să se prezinte la repatriere, fiindcă se încurcaseră cu nemţoaice între timp. Ştiţi cum e, după cinci ani de prizonierat, decât o repatriere este mai dulce anturajul unei femei. Gata, mi-am zis, aceasta este şansa mea. I-am rugat atunci pe aceşti francezi să mă prezinte ca unul din cei întârziaţi. Aceştia au acceptat imediat şi mi-au spus:

/parte bine, mai ales că iei această valiză a lui Jean Bescond, care întârzie". M-au prezentat la şeful lor, care m-a primit foarte bine, devenisem, cu hârtii în regulă, prizonierul francez repatriat

Jean Bescond…

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948 211

— Dar nu v-au recunoscut după uniforma militară românească?

— Cum să mă recunoască? Aveam un fel de „uniformă" de prizonier jerpelită şi pe cap o căciulă rusească. Din nou însă trebuia să trecem de punctul de control american. Ofiţerul american a controlat toate actele şi la un moment dat a strigat şi numele lui Bescond. M-am prezentat imediat, ofiţerul s-a uitat la mine, s-a mai uitat o dată la hârtii şi m-a lăsat să trec… Dincolo era viaţă în toată regula. Atunci încă nu am realizat că trecusem de Cortina de Fier. Într-o săptămână mi-am făcut mulţi prieteni şi am dus-o dintr-un chef în altul. Ce vreţi, cel puţin după acte, devenisem şi eu francez… După ce ne-am plimbat puţin prin

Austria de Vest cu un camion, prizonierii francezi au ochit un aeroport militar şi unde au început imediat să pândească plecarea unui avion spre Franţa, într-o dimineaţă au găsit unul şi ne-am îmbarcat toţi în el. Am zburat până la Chartres. M-am urcat în avion cu valiza lui Bescond în mână, trebuia să o duc la destinaţie… La Chartres am fost primit domneşte, cucoanele m-au sărutat, degeaba am spus că nu sunt eu Bescond, nu mai conta.

După ce mi-am declinat adevărata identitatea, am fost bătut pe umeri de ofiţerii francezi şi mi s-au dat alte hârtii ştampilate, de data aceasta pe numele meu şi în plus, bani pentru a subzista o perioadă ca „repatriat". Nu mai ştiu acum exact câţi franci francezi am primit, în

orice caz ceva echivalentul a o sută de Euro astăzi.

Bani în mână. M-au întrebat unde vreau să plec. Am spus că la

Paris şi am fost urcat într-un tren cu destinaţia respectivă. La

Paris din nou o primire plină de simpatie. Precizez însă că francezii în 1945 aveau mese foarte sărăcăcioase, însă femeile, puse, fără voia lor, la cură de slăbire, erau foarte şic… Pe urmă am fost repartizat la o casă de primire pentru prizonierii repatriaţi, iar acolo, după ce te prezentai mai întâi bucătarului, mâncăi ca un domn… Am primit şi nişte haine civile, ca să pot ieşi în oraş onorabil. Pe mine de altfel nu prea mă interesa mâncarea şi băutura, mă interesa să mă plimb prin Paris şi mai ales să asist la spectacole de teatru, unde intram gratuit pe baza cărţii de

„Repatriat”… Deşi se simţeau din plin lipsurile cauzate de război era totuşi frumos în vara anului 1945 la Paris. Am fost de altfel printre primii prizonieri francezi repatriaţi din Germania, fiindcă ani ajuns la Chartres şi la Paris chiar la sfârşitul lui mai 1945, ceilalţi jumătate de milion de prizonieri francezi din Germania aveau să vină înapoi ceva mai târziu.

— Şi cât timp aţi dus această viaţă, să-i zicem boemă?

— Nu mult timp, pentru că mi-am adus aminte că am şi eu

nişte părinţi în ţară. Ei de fapt mă credeau mort, tata îmi făcuse şi prohodul la biserica Sf. Silvestru din Bucureşti… M-am dus la

Legaţia României din capitala Franţei şi am cerut să mi se facă hârtiile de repatriere. Acolo am dat peste un consul foarte amabil.

Virgil Constantinescu, licenţiat în Drept la Paris, un om foarte bine, foarte cultivat. El conducea de fapt toată legaţia. A trimis şi o telegramă tatii că trăiesc, tata s-a bucurat foarte mult. Avea să spună: „trei copii am avut, toţi mi-au dispărut ca acum să-mi revină toţi trei, poate nu toţi sănătoşi, dar recuperabili1” …

— Dar tot nu aţi revenit în România…

— Iar a intervenit un concurs de împrejurări. De fapt

Dumnezeu a vegheat tot timpul ca să nu fac acest pas greşit, să revin în România, care se comuniza zi de zi. Am găsit mai întâi ceva de lucru, care m-a făcut să nu mai fiu dependent. Nu era ceva grozav, dar puteam trăi cât de cât.

În 1947 a sosit din Bucureşti la Paris generalul Baldovin, un general roşu, făcut peste noapte general de guvernul Groza.

Acesta ne-a adunat, pe foştii prizonieri de război români, dar şi pe alţii cu cetăţenie română, într-o mare sală, ca să ne explice

„Binefacerile” repatrierii. Şi-a început discursul cu, J) ragi şi iubiţi tovarăşi”… Ce mai, eram invitaţi stăruitor să revenim în România, pentru că acolo era raiul de pe pământ. Apoi ne-a rugat să-i punem întrebări, dacă avem vreo nelămurire, vreo cerere etc.

M-am ridicat şi i-am spus: „J) omnule General, cer să-mi se dea solda de ofiţer mobilizat în prima linie, care nu mi s-a plătit timp de şase luni de zile, ca din această soldă să-mi pot continua studiile la Paris, vreau să-mi iau doctoratul în Drept”. M-am şi înscris şi am fost un fel de „student târziu” în Paris până prin

1953, dar asta este o altă poveste. Am cerut de altfel solda pe toată perioada scursă până atunci şi am cerut-o în devize străine.

Generalul Baldovin mi-a răspuns foarte politicos: „J) a, sigur că da, este foarte bine că avem tineri studioşi aici, însă din păcate posibilităţile noastre sunt acum limitate, însă dacă reveniţi în

România totul se va rezolva, primiţi solda şi vă puteţi reîntoarce cu ea la Paris, ca să studiaţi în continuare”… Toţi am primit şi un fel de „cadou” din partea generalului Baldovin, un pachet cu o mămăligă-cozonac şi un mic drapel românesc… Am mai cerut să mi se dea şi un paşaport românesc, nici acesta nu a venit niciodată, între timp, într-un port la Marea Mediterană era ancorat vasul de croazieră românesc, Transilvania”, ca să ne „repatrieze”.

Acesta a plecat spre Constanţa cu „repatriaţi” dar printre ei nu figura Titus Bărbulescu!

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948

2) 3

te.

par Isa ăbâncaijfe, 06 l» 24.71.1918 a Sacsrest, (

fe «unt d llfo») – SOOUpâK, d’oi-igine xaam» iii &, a dâpos

Royal* da

ÎI B «trouve şi coaaiquent BOUB În pyotsotlon da ost om« «diplomat iqu».

La i

16

1945.

Paria, le 16 mi 1945.
j
DE3 IXTRRISTSS COIOUIIKS K «HUHCX., VA;
atteatation cat prolo
oaqti a «31 Jacvlar J
Carte de identitate eliberată de Legaţia Regală a României – b, pentru Titus Bărbulescu la data de 16 mai 1945:
(arhiva Titus Bărbulescu, Paris).).
— Cam în aceeaşi perioadă a fost izgonit şi Regele Mihai din
România…
— Da şi a fost un eveniment foarte important, care a stârnit o mare agitaţie la Paris în mediile româneşti. Am luat atunci contact cu Eugen Ionescu, Mircea Eliade şi Cioran şi am fondat, în jurul
Bisericii Ortodoxe Române din Paris, un Centru Român de
Cercetări. Era clar că în România, prin abdicarea forţată a Regelui, se încheiase un capitol, ţara coborâse în bezna comunistă. Pentru
Cât timp nu puteam şti atunci. Se mai raliaseră nouă şi intelectuali stabiliţi mai de demult în Occident, izgoniţi de Carol al II-lea, ttoria Stamatu, Paul Costin Deleanu şi alţii. Preşedintele acestui pentru Român de Cercetări a fost ales Mircea Eliade.

Să revin însă la mine. La un bâlci am câştigat de trei ori consecutiv la „roata norocului”. Nu am primit bani, ci vreo 5 – 6
kilograme de zahăr şi alte produse alimentare. Pe atunci erau un lux. Am văzut că o fată tânără râde de mine. Mă gândeam că poate vorbesc franceza cu un oarecare accent, am aflat însă că şi ea e româncă. Aşa se considera. Era dintr-o familie foarte bună, tatăl ei, francez, invalid de război, fusese cu Misiunea Berthelot în România în 1917, iar mama ei era bucureşteancă, fostă doamnă de onoare la Palat, doamna Gherovici. I-am pus pachetele cu alimente în braţe, eu tot nu aveam ce să fac cu ele. Ea mi-a spus că pleacă în Germania, se ocupa de repatrierea prizonierilor francezi şi-mi lasă cheia de la apartamentul

ei, ca să am unde să stau, cu condiţia să am grijă de pisică. Am stat vreo şase luni de zile, până când… am pierdut pisica iar gazda mea s-a supărat foarte tare… Vă spun toate acestea ca să vedeţi că eram mai

„Înstărit” decât alţi refugiaţi la Paris, aveam ce să mănânc şi unde să dorm, lucram şi drept reprezentant pentru nişte librării, de aceea nu doream nicio „croazieră” cu vasul Transilvania.

— Cum aţi găsit în 1945 Biserica Ortodoxă Română din Paris, de pe rue Jean de Beauvais?

— Ea a devenit, încetul cu încetul, centrul de întâlnire al românilor din Paris. Făceam şedinţe acolo, foarte activ era mai ales Mircea Eliade. Sigur, şedinţele Centrului Român de Cercetări le începeam prin cafenele şi le continuam la biserică. Superiorul bisericii era preotul Vasile Boldeanu, care tocmai se eliberase din lagărul de la Buchenwald. Era legionar, dar antisimist, deci

„Disident”. Eu am fost foarte bine primit pentru că tatăl meu, în tinereţe, fusese referentul patriarhului Miron Cristea şi în această calitate numea el superiorii bisericii din rue Jean de Beauvais.

Fusese de mai multe ori la Paris ca să inspecteze biserica, însă după 1945 şi mai ales după 1947 situaţia bisericii era alta. Legaţia

României refuza să o mai întreţină, pe motiv că era o biserică anticomunistă, contra guvernului Groza-Pauker. Pe episcopul

Teofil Ionescu tot tata l-a numit la Paris, îl cunoscuse pe vremea când Teofil era călugăr la o mănăstire din Mitropolia Ungro-Vlahiei. Teofil m-a primit foarte, foarte bine, mi-a oferit găzduire la biserică, însă eu am refuzat: aveam unde dormi. Biserica din rue Jean de Beauvais, aşa cum am mai spus, a devenit centrul rezistenţei anticomuniste româneşti din capitala Franţei, din toată

Franţa, în saloanele de sus ale bisericii ne ţineam şedinţele şi mulţi dintre refugiaţii români şi-au găsit găzduire, casă şi masă, la biserică…

În acea perioadă am fost sprijiniţi şi de Prinţul Nicolae, fratele mai tânăr al lui Carol al II-lea. Era şi el refugiat în

Occident însă avea şi nişte afaceri la Paris, prin unul Marinescu, afaceri care se pare că mergeau bine. Din aceste fonduri Prinţul

Nicolae ne-a închiriat o sală (chiria era foarte scumpă) la o universitate liberă, Sociétés Savantes, unde s-a transferat Centrul

Român de Cercetări. Alăturat sălii aveam şi un birou al nostru.

— Părinţii dvs. nu au fost întristaţi că nu aţi mai revenit în

România?

— Sigur că au fost întristaţi, însă erau conştienţi că în România nu mai e de trăit. Mi-au spus la telefon de altfel că, dacă-mi fac o situaţie la Paris, pot să rămân pe loc, să nu mai vin. Le-am urmat sfatul…

Paris – Nürnberg, 14 octombrie – 19 noiembrie 2005

<!}», H., f. 1 1
f. y, v k.

l –”, 4-M-i i.n. nî. A1* 4 →, tk-ţP i! →».
r … JK

e \ H» „V
Îl; 1 /.
fjj. i»; ei –, n „j.”, a: „o îi

I Trt

ce”!
l

J

…j… pedes pe Frontul de Vest

Convorbiri cu Vasile Bercan iir—3

Vasile Bercan s-a născut în comuna Dacia, fostul judeţ Târnava

Mare, la 26 decembrie 1923, într-o familie de ţărani înstăriţi (după 1948

tatăl său a fost declarat chiabur şi a executat în 1950 o pedeapsă de 6

luni de închisoare, fiind încarcerat la penitenciarul din Făgăraş).

Urmează şcoala primară în Dacia apoi trei clase gimnaziale, la gimnaziul „Petru

Maior” din Reghin şi la Liceul „Principele Nicolae” din Sighişoara. Din cauza rechiziţiilor, dictate de Al Doilea Război Mondial, părinţii nu-l

mai pot întreţine la gimnaziu şi este nevoit să se întoarcă acasă, pentru a lucra în cadrul gospodăriei familiale, între 1940 şi 1943 urmează stagiul de premilitărie, iar în anul 1944 este încorporat în Regimentul 83

Infanterie Turda. Luptă exclusiv pe Frontul de Vest, ajungând până în

Moravia, în actuala Republică Cehă. La 2 decembrie 1946 este lăsat la vatră şi se reîntoarce în comuna Dacia, pentru a lucra pământul familiei.

Lovit de consecinţele tragice ale colectivizării, în 1960 se recalifică în meseria de şofer, este angajat în cadrul Autobazei Rupea, la început ca şofer, apoi ca revizor tehnic. După pensionare (1986) depune o cerere, împreună cu soţia, de plecare definitivă în Germania Federală, însă regimul ceauşist nu i-o aprobă. Abia în 1990 reuşeşte să ajungă în RFG, unde duce în prezent o existenţă modestă de pensionar în Nürnberg.

— Stimate d-le Bercan, să începem convorbirile noastre cu o întrebare banală: între 21 – 24 ianuarie 1941 a avut loc aşa numita

„Rebeliune legionară”, la dvs. în comună s-a întâmplat ceva?

— Nu s-a întâmplat absolut nimic, a fost linişte. Din câte ştiu, în tot judeţul Târnava Mare a fost pace, a domnit ordinea.

— Peste încă cinci luni România intra în război contra

URSS-ului, dvs. ce aţi făcut atunci?

— Din 1940 am urmat stagiul de premilitărie, care era, după cum îi indică şi numele, un stagiu pregătitor încorporării în armată, un stagiu pentru elevi, în comuna mea, Dacia, funcţiona un centru premilitar, de care mai aparţineau încă trei comune.

Viscri, Jibertu şi Dăişoara. În fiecare duminică veneau toţi adolescenţii din aceste patru comune şi ne pregăteam cu un

— S?

Instructor. După ce a izbucnit războiul, la 22 iunie 1941, am făcut de gardă, înarmat, la podurile metalice de cale ferate din gara

Rupea. Exista posibilitatea, cel puţin teoretică, a unor sabotaje comuniste. Făceam de gardă 24 de ore neîntrerupt, iar până la aceste poduri mă deplasam pe jos, 15 km, atâta era distanţa dintre Dacia şi gara Rupea. Evident, înapoi veneam tot pe jos.

Vasile Bercan, Rupea 1986

(arhiva Vasile Bercan.

Nürnberg).

La 20 mai 1944 am fost chemat la oaste şi încorporat în Regimentul 89 infanterie Turda. De aici am fost trimis la specializare, la Deva, la Regimentul 3 transmisiuni. Acolo m-a prins 23 August 1944.

— Cum a sosit acest 23 August pentru dvs?

— Vă spun sincer, ca o bombă! Nu numai pentru mine, pentru toţi din regiment. La orice ne-am aşteptat, dar numai la aşa ceva nu. Noi eram deja în dormitor, la programul de somn obligatoriu, când am fost sculaţi toţi, pe la orele 23. Ofiţerul de serviciu ne-a spus că „JR. Egale Mihai a dat un comunicat la radio prin care s-a anunţat încetarea războiului contra Naţiunilor Unite”, deci nu mai eram în război cu URSS-ul! A doua zi, tot spre orele 23, s-a dat alarmă pe unitate, am fost adunaţi în curte, echipaţi de război şi trimişi să dezarmăm unităţile germane din împrejurimi.

Am ieşit pe şoseaua naţională Sibiu-Deva-Arad şi am capturat o companie germană de transmisiuni. Nemţii nu s-au opus absolut deloc, au fost luaţi prin surprindere, iar pe de altă parte, cel puţin am avut impresia, s-au bucurat că războiul a luat sfârşit pentru ei. Aveau să se înşele amarnic… Militarii nemţii au fost cazaţi la noi în unitate, în condiţii civilizate, iar maşinile lor, captură de război, au fost vopsite în aceeaşi noapte în culorile armatei noastre.

Prizonierii germani aveau voie să se plimbe în curte când voiau, aveau voie să facă gimnastică, iar la mâncare erau încadraţi exact

Ca şi noi. După o săptămână au fost transferaţi în altă parte, unde, nu. u-Cert este că transferul l-a efectuat Armata Română, nu f”?», însă, asta este cert, mai târziu au ajuns cu toţii în URSS, r acolo se ştie

ce soartă crudă au avut.

LWIU VÂLENAS
1944 Lalv° – a simţit penibil, «W faceft Pionieri pe fofiU
Penibil, nepenibil, ăsta a fost ordinul. În
DU The aruuste of eu am şut întotdeauna, nu are rost să mint.

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948

219

l

care bătea crivăţul. Ei bine, când nemţii şi-au dat seama de situaţie, m-au chemat imediat la ei în vagon, asta m-a ferit de o moarte sigură, muream îngheţat. Calul, desigur, mult mai rezistent, a suportat bine drumul, însă eu nu cred că aş fi supravieţuit.

La Sinaia, unde trenul a staţionat mai mult, militarii germani m-au invitat la restaurant şi m-au servit cu ceai, ei au plătit. Eu eram atunci un adolescent de 18 ani… Vedeţi, nu le pot purta decât o amintire frumoasă…

— Când i-aţi văzut prima dată pe noii „aliaţi”?

— I-am văzut pe ruşi prima dată tot în Deva. O să mă întrebaţi, desigur, ce părere mi-au făcut. Mai trebuie să vă spun ceva? O

Impresie de groază. Veneau cu tancurile, iar pe tancuri erau cocoţaţi mai mulţi soldaţi, toţi cu automatele atârnate de gât. Erau însă şi femei cu ei, foarte bine făcute, „soldate” din Armata Roşie, în uniformă deci. Nu erau beţi. Apoi urmau invariabil căruţe trase de boi, cu „captura de război” din România.

— Boi aţi spus??!

— Exact, boi, nu cai! Deşi România nu mai era în stare de război cu URSS-ul, ruşii aveau încărcate vârf carele cu această

„Captură”, în realitate lucruri furate de la cetăţeni: saltele, plapumi, mobilă, aparatură, unelte etc. etc. etc. Când îi întrebam unde se duc cu toate acestea, răspunsul era invariabil: „La Berlin!” Pot să spun, cu mâna pe inimă, că „tovarăşii eliberatori” au răspândit groaza peste tot pe unde au trecut! Erau nedumeriţi când vedeau un stilou, un

ceas de mână, ca să nu mai vorbim de un ceas deşteptător, „wecker” cum spun ardelenii. Era evident că pentru prima dată luau contact cu aceste „minunăţii ale progresului tehnic”. Tatăl meu, ca să nu-i fure ruşii caii, avea doi, a fugit cu ei în pădure. Numai că a fost turnat de un vecin, ruşii l-au găsit în pădure şi i-au confiscat caii. Nu i-a mai văzut niciodată…

— Bine că nu l-au împuşcat…

— De ce să-l împuşte? de cai aveau nevoie, nu de el, un om în vârstă…

— Să revenim la dvs., unde aţi luat botezul focului?

— De la Câlnic, de lângă Sibiu, unde a fost transferat regimentul meu, am fost trimis direct pe front. Până la Turda am călătorit cu trenul, iar de acolo, pe jos am intrat, fără lupte, în

Armatele germane şi maghiare s-au retras la Nord de Cluj.

Apahida, iar Clujul era un fel de „oraş deschis”. Am intrat în pe o cărare, direct de pe Dealul Feleacului şi spre

Surprinderea mea şi a camarazilor din plutonul meu, ne-am

5*tersectat cu grupuri de ţărani români, care fuseseră la furat în

Uuj!

LIVIU VÂLENAŞ

— Frumos le-a mai stat!

— Erau ţărani din satele din jurul Clujului, furaseră din casele ungurilor care părăsiseră în grabă (cu armatele germano-maghiare) Clujul. Furaseră aparate de radio, în general aparatură, dar am văzut un ţăran român care avea ca şi „captură de război”, adică lucru furat, un plug, pe care-l ducea în spinare.

— Comandantul dvs. nu a reacţionat?

— Nu. Comandantul nostru, cu experienţă de război în Rusia, avea o singură preocupare: să nu înaintăm prea repede, ca să pierim inutil, aşa cum au pierit absolut în zadar 11.000 de militari români la Oarba pe Mureş. Ştia el ce ştia… Am ajuns deci în Cluj, părăsit de inamic, iar când am intrat în oraş am fost înconjuraţi imediat de români, care ne trăgeau spre ei, unii de mâna dreaptă, alţii de mâna stângă, mai să ne rupă în două! Ne implorau să dormim la ei, pentru că altfel vin ruşii şi le fură tot ce au în casă. împreună cu nişte camarazi am dormit la o familie şi într-adevăr, bine pe înserat, au bătut energic în uşă nişte militari ruşi. Gazda le-a deschis, cu inima cât un purice,

însă când ruşii ne-au văzut, au plecat fără să facă scandal… în acele zile de sfârşit de octombrie 1944 în Cluj era o atmosferă de groază, nu mai era apă curentă, de curent electric nici nu are rost să pomenim, iar în bezna care se lăsa după orele 17 peste tot oraşul, ruşii umblau ca nişte şacali, poate mai bine spus, ca nişte şobolani de noapte!

Vă daţi seama ce groază au răspândit printre toţi locuitorii

Clujului, fie că erau români, maghiari sau chiar evrei (mai scăpaseră câţiva de Auschwitz).

La Apahida s-a făcut apoi o triere, pentru a se vedea cine mai era în stare să fie trimis pe Frontul de Vest. Divizia 20, din care făceam parte, s-a desfiinţat, iar eu am ajuns în Divizia 18

Infanterie, regimentul 92 infanterie. De la Apahida, am făcut, numai pe jos, drum-întors, la Orăştie, cazaţi în comuna Costau.

Acolo am stat în refacere şi pregătire până aproape de Crăciunul anului 1944, iar apoi, în companie de marş, am fost trimişi direct în Slovacia. Am fost echipaţi de „iarnă”, adică am primit ce mai era prin magazie, nişte haine vechi, nişte cojocele etc. Într-un cuvânt, foarte slab echipaţi! mai întâi cu trenul am fost deplasaţi până la Hadvany, în Ungaria. De acolo, pe jos, am trecut la Fulek graniţa ungaro-slovacă. Din Slovacia am intrat direct în urmărirea nemţilor. Acesta a fost botezul focului, de care m-aţi întrebat ceva mai înainte. Şi ce botez…

„.; – Cu armata slovacă v-aţi întâlnit?

— Nu am văzut nicio unitate slovacă, numai unităţi germane

Menţionez că nemţii erau peste tot în retragere, însă era o retragere ordonată, nu era panică sau dezordine în Armata

Germană. Ariergarda Armatei Germane, care asigura retragerea marilor unităţi, era decisă să ne ţină pe loc cât mai mult posibil.

Nu am găsit nimic utilizabil lăsat de nemţi, în prăpăstiile munţilor, sau mă rog, în orice râpă, era aruncată tehnica lor de luptă, în special mijloacele de transport. Nu am putut recupera nimic, dar absolut nimic din aceste maşini, totul era distrus. Tunurile, pe care le-am găsit pe şosea, erau cu ţevile îndreptate spre noi, dar cu

închizătoarele stricate, deci inutilizabile. Pădurile erau pline de grenade, ca ouăle într-un cuibar, dar fără focoase, tot inutilizabile.

Caii Armatei Germane zăceau împuşcaţi pe marginea şoselelor…

Nemţii scoteau din rezervoarele camioanelor toată benzina care mai era de scos şi cu aceste resturi făceau plinul la câteva camioane cu care se retrăgeau spre Vest. Noi, ca dotare tehnică, eram în cel mai bun caz la nivelul Primului Război Mondial, mai probabil, la nivelul războiului din 1877 – 1878. Nu aveam deloc maşini, mergeam numai pe jos, cărând totul în spinare, în rest aveam căruţe trase de cai pentru manutanţă. Singura „consolare”, dacă o pot numi aşa, era că nemţii nu mai aveau mai deloc aviaţie, că de bombardamente nu ne mai era frică. Este drept că şi oi stăteam teribil de prost la capitolul aviaţie, dar ce mai conta.

— Cu alte cuvinte aţi dus – o mizerabil în acea iarnă slovacă

1944/1945…

— Exact cum spuneţi. De multe ori nu ne ajungea din urmă căruţa manutanţei, mâncăm mâncare rece, dormeam pe pământul îngheţat, înveliţi numai în pânzele noastre de cort. Oricum Armata

Română nu dispunea de corturi… Foc nu puteam face, pentru că eram în zonă de război, mă mir şi acum că nu am murit îngheţat.

Când am ajuns în Moravia am găsit sate fără niciun suflet de om, erau satele părăsite în grabă de nemţii sudeţi. Ei s-au retras, din aceste sate, împreună cu Armata Germană. Se pare că plecaseră în mare grabă, pentru că în casă era tot inventarul complet, mobilă, lenjerie de pat, chiar şi în cămară erau alimente, fină de pildă. Noi nu ne-am atins de mâncarea sudeţilor, pentru că ne-a fost sincer frică să nu fie otrăvită. Nu cred că era (gândesc eu acum), dar pentru mai multă siguranţă, mâncăm cartofi, pe care îi fierbeam la foc mic de cetină de brad. Cu asta s-a hrănit lr» principal Armata Română pe frontul ceho-slovac: cu cartofi

„Erţi…

— Iar luptele?

— Cum v-am spus, nemţii erau în retragere, însă ariergarda

Or ne făcea zile grele. Pe toate înălţimile erau postaţi lunetişti.

LFVIU VÂLENAŞ

Zilnic cădeau dintre noi. împotriva lunetiştilor nu prea puteam lupta, ştiam de unde trag cu aproximaţie, însă nu-i puteam anhila.

I-ar fi putut anhila aviaţia, însă noi, aşa cum am spus, eram foarte slăbuţi la acest capitol. Trei dintre cei căzuţi erau chiar din comune învecinate cu comuna mea…

— Unde v-a găsit capitularea Germaniei?

— În Moravia, în actuala Republică Cehă. Pe 9 mai 1945 ni s-a adus vestea că Germania a capitulat (capitulase de fapt cu o zi înainte) şi războiul s-a sfârşit! Am urlat (acesta este termenul!)

de bucurie, însă înapoi nu am fost readuşi. Am stat pe loc, încă aproximativ o lună de zile, campaţi în păduri (ni s-a interzis să stăm în sate), corturi tot nu am primit, dar din crengi şi cetină de brad ne-am făcut un fel de colibe „civilizate”, venise şi primăvara, nemaifiind război, am putut face şi foc, ce mai, lux faţă de cum o dusesem numai cu o lună înainte, în plus căruţele manutanţei mai veneau cu captură de război, adică cu alimente confiscate din casele germanilor sudeţi, aşa că am mai mâncat pe lângă cartofi şi altceva. Aerul era curat, primăvara ne înveselise şi nouă sufletele, ce mai, era un fel de vacanţă. Menţionez că în fine ne-am putut spăla şi noi iar hainele le-am dat printr-o etuvă cu abur, ca să scăpăm de păduchi (eram plini de ei). Să-i eradicăm definitiv nu aveam cum, dar măcar le-am redus drastic densitatea pe centimetru pătrat.

De păduchi am scăpat în linii mari, vorbesc de păduchii mici.

Însă ne-am trezit cu păduchii mari, în această „vacanţă” din pădurile Moraviei: ne-am trezit pe cap cu aşa numiţii „educatori politici”! Cât am fost în război, nu am văzut un singur „educator politic”, acum însă că nu mai era niciun risc să te trezeşti împuşcat de un lunetist german, au apărut!

— Dar cine erau aceşti tovarăşi?

— Foşti militari români, cei mai mulţi de origine extrem de modestă, mulţi cvasi-analfabeţi, făcuţi prizonieri în URSS şi spălaţi bine la creier de bolşevici. Se reîntorseseră în ţară cu

„Vestitele” divizii de trădători „Horea, Cloşca şi Crişan” şi „Tudor

Vladimirescu”. Să nu uităm că în ţară era deja bine instalat guvernul Groza. Noi, care plecasem pe front în timpul guvernului generalului Rădescu, nici nu ştiam prea clar ce se întâmplase în acest timp în ţară. Aceşti politruci, mereu cu ziarul „Scânteia” în mână, ne ţineau aşa numita „Ora ostaşuluf (sic).

— Iar ofiţerii nu protestau?

— Nu, însă se ţineau de-o parte, spuneau că ei nu fac politică. Sau, credeţi dvs., că în acele vremuri, ar fi avut curajul să spună NU? Sigur, de acord nu erau, dar se făceau că plouă. Aşa a fost.

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948 223

— Şi ce vi se spunea la „Ora soldatului”?

— Ce schimbări „epocale” au avut loc şi mai ales vor avea loc în ţară. S-a dat pământ fiecărui ţăran sărac, se va introduce dreptatea socială, fiecare muncitor va avea o pâine, s-a terminat cu fasciştii şi aşa mai departe. „Educatorul” nostru „politic” era unul pe nume Gheorghe Vasile. Era analfabet, nu putea citi, drept urmare m-a luat pe mine să citesc din „Scânteia”…

— De ce? Eraţi simpatizant comunist?

— Eu?! Ferească Domnul de aşa ceva! însă, probabil, cine ştie ce şi-a închipuit acest Gheorghe Vasile, poate a crezut că în mine are un element maleabil, un viitor comunist, poate chiar de nădejde. Cert este că mi-a spus că, pentru mine, deci numai pentru mine, mă aşteaptă un viitor strălucit în ţară (asta pentru că

I-am ajutat), şi anume în trei luni voi avea o maşină la scară!

Bineînţeles, cu condiţia să ascult orbeşte de el. Vă daţi seama, că numai gândul la maşină la scară nu aveam eu atunci în acel bordei din crengi de brad.

În fine, după o lună de campament în pădure am primit ordinul să ne reîntoarcem în ţară. Ne-am şi văzut în câteva zile acasă… Eroare, ni s-a comunicat că întoarcerea în ţară o facem pe jos! Scurt şi clar, fără discuţie!

— Cum, nu mai circulau trenuri?

— Cum să nu, circulau. Nu numai că circulau, dar circulau acum foarte des! Numai că toate trenurile erau trenuri de marfă, încărcate până la refuz cu material industrial, pe care ruşii îl devalizau de zor din toată Germania de Est şi am impresia că şi din Boemia şi Moravia. Toate aceste trenuri aveau o singură destinaţie: URSS, direcţia Est! Normal că pentru bietul soldat

„Aliat” român nu mai erau trenuri. Pentru soldatul român „aliat”.

erau numai picioarele noastre.

Pot să spun că retragerea Armatei Române „victorioase”, în aceste condiţii, a fost ceva penibil. Cuvântul penibil de fapt nici nu ar trebui, în acest caz, folosit. Mărşăluiam în etape de 40, mai rar 50

kilometri. Mergeam numai pe şosele, fapt ce ne cauza suferinţe cumplite. Eu am făcut o rană la un deget de la picior, nu mai puteam umbla decât cu mare greutate, drept urmare m-am gândit că ar fi momentul să urc şi eu într-o căruţă sanitară. Cum am mai spus, dotarea noastră era mai rea ca în Primul Război

Mondial, nu aveam maşini sanitare, ci numai căruţe sanitare, cu coviltir (coberg), pe pânza coviltirului era desenată crucea roşie.

Asta era dotarea… Ei bine, când am aruncat o privire în interiorul căruţei sanitare, m-am speriat: acolo erau nişte oameni mai mult morţi decât vii, atât de mult i-a doborât acest marş „victorios”.

de reîntoarcere! Drept urmare, ruşinat, m-am reîntors la locul meu şi am mărşăluit mai departe cu piciorul meu beteag. Rana nu mi s-a vindecat decât în ţară şi numai după o lună de la sosire.

Culmea ridicolului, sau mă rog, al cinismului dacă vreţi, când intram într-o localitate mai mare, eram obligaţi să traversăm localitatea în pas de defilare, ca la paradă, eram armata „victorioasă” care venea de pe front. Ofiţerii români, inclusiv generali, postaţi în centrul localităţii, ne dădeau onorul…

Şi aşa, târăş-grăbiş, după un marş de aproape 1.000 de kilometri (cel puţin aşa am contabilizat eu lungimea) am ajuns în ţară, la Marghita. Cu ceva tot m-am ales din acest marş al

„Victoriei”, care a durat o lună de zile: am constatat că poţi să dormi mergând, inclusiv să visezi mergând…

La Marghita nu ne-a aşteptat mult visata lăsare la vatră, am trebuit să rămânem în armată pe mai departe, ca să instruim contingentul 1946. Acolo am luat contact direct, dacă pot spune aşa, cu un nou „fenomen”: epurarea ofiţerilor. Zilnic ni se aducea ziarul (de obicei „Scânteia”) de unde mai aflam ce ofiţer a fost epurat pe motive politice, încetul cu încetul am rămas în unitate numai cu ofiţerii politici! Era apăsată pedala acceleraţiei până la

„Blană” cu educaţia politică, în fiecare dormitor aveam „Colţul ostaşului”, totul era pavoazat în culori roşii. Mai exista însă fotografia

oficială a Regelui Mihai, ceea ce ne dădea speranţa, poate şi credinţa, că nu e totul pierdut. Adevărul este că în unitate, oarecum izolaţi, ne legănam cu iluzia că nu poate cădea România în ghiarele bolşevicilor. Credeam că e ceva trecător.

Însă, când am ajuns în prima permisie acasă, de Crăciunul anului 1945, tatăl meu m-a readus la realitate. Pentru mine a fost un duş rece. Mi-a spus că a început lupta de clasă şi în comuna

Dacia, să nu-mi mai fac speranţe inutile! Un alt şoc: în Dacia trăise până atunci o populaţie mixtă, români şi saşi, ei bine, când am ajuns de Crăciun nu prea am mai văzut saşi. L-am întrebat pe tatăl meu unde sunt, mi-a răspuns că în urmă cu aproape un an, în ianuarie 1945, au fost, majoritatea, deportaţi în URSS. Nu mi-a venit să cred… Iar ca să fie şi mai explicit, tatăl meu mi-a spus că tovarăşii comunişti sunt mai răi chiar decât ţiganii! Da, tristă a fost permisia mea de Crăciun în anul de graţie 1945…

Tata mi-a mai povestit şi de altele, unele chiar „amuzante”.

Am avut un consătean, care, spre surprinderea noastră, simpatizase, oarecum în secret, cu ruşii. Când şi-au făcut ei apariţia în comună, foarte încântat, acesta i-a aşteptat în faţa casei, stând pe banca lui, îmbrăcat ca de sărbătoare. Numai că avea nişte cizme

w

foarte frumoase, iar ruşii i le-au confiscat pe loc. Fără cizme nu a mai fost loc, din acel moment, pentru dragoste de ruşi…

— Au urmat „primele” alegeri „democratice” din istoria

României…

— Da, le ţin foarte bine minte, au avut loc pe 19 noiembrie

1946. Toate secţiile de votare, cel puţin în judeţul Bihor, au fost păzite de armată. Din Marghita am fost duşi în comuna Fegernic, să asigurăm paza secţiei de votare de acolo. Am făcut parte dintr-o grupă de 12 soldaţi, fiecare am primit o armă cu glontele pe ţeava, aveam chiar şi o puşcă mitralieră, pe care am adăpostit-o! Eram conduşi de un ofiţer politic, sublocotenentul

Comşa, provenit din divizia „Tudor Vladimirescu”.

— Dar era stare de război atunci? Din câte se ştie, alegerile sp-au desfăşurat relativ paşnic, fără prea mari incidente. Comuniştii nici nu aveau nevoie de incidente, ei aveau alte planuri, um bine spusese la vremea sa Stalin, „Nu este important cine şi ce votează, important este cine numără voturile”…

— La Fegernic nu au fost niciun fel de incidente, însă în

Bihor, prin alte părţi au fost! în multe sate s-au tras clopotele bisericilor! Să revin însă la cum s-a votat la Fegernic. Sublocotenentul Comşa stătea postat la intrarea în secţie, cu buletinele de vot în mână şi explica fiecărui ţăran cum trebuie să voteze, mai precis spus, unde trebuie să pună ştampila. La toţi indicaţia era, puneţi ştampila pe Soare!”, „Soarele” fiind semnul electoral al blocului comunist. Ţin bine minte, ca şi cum s-ar fi întâmplat ieri, o anumită întâmplare. S-a prezentat la vot o bătrânică foarte scundă, dar plină de hotărâre, era trecută de 70 de ani. Comşa s-a repezit la ea şi i-a spus: „Mătuşico, uite cum faci, intri înăuntru, despăturești hârtia şi pui ştampila pe „Soare”, ai înţeles mătuşica?” La care bătrânica îi răspunde sublocotenentului Comşa: „Da, ochiul undiei, domnule?”, „Ochiul” fiind semnul electoral al lui Maniu…

La numărătoarea voturilor am asistat şi eu (probabil Comşa mă considera deja un „element bun”, uşor de acaparat). Ei bine.

90 la sută din voturi au fost „Ochiul”, adică PNŢ al lui Iuliu

Maniu! Comşa nu a zis nimic, s-au luat toate buletinele de vot, s-au reintrodus în cutie şi au fost transportate cu o căruţă, păzită de data aceasta de jandarmi şi duse la centru, probabil la Oradea

Mare. Ca să auzim a doua zi că la Fegernic a ieşit la vot partidul comunist, cu aproximativ 90 la sută! Era simplu, tot ce primea

Maniu intra automat în contul comuniştilor, iar procentele, umilitoare, luate de comunişti, erau trecute la PNŢ. Vedeţi, e clar ca bună ziua…

Pentru mine a fost un şoc total, orice iluzie mi s-a spulberat ca un puf de păpădie. Din aceea clipă nu i-am putut simpatiza absolut

deloc pe comuniști, i-am urât până în ziua de astăzi și îi voi urî până voi muri. Eu nu pot să am nimic în comun cu astfel de oameni, dacă îi pot numi oameni…

În comuna Dacia, unde au votat părinții mei, s-a votat tot așa ca la Fegernic, în majoritate extrem de mare pentru Maniu. Însă înainte de votare a mai fost, în Armata Română, un eveniment memorabil. Cel puțin pentru mine. La sfârșitul lunii mai 1946, după ce așa numitul „Tribunal al Poporului” (care nu era nici tribunal și nici al poporului…) l-a condamnat la moarte pe mareșalul Ion Antonescu, am fost adunați la Marghita, toată unitatea, în curte, în careu și am fost efectiv somați să facem un pas înainte cei care nu sunt de acord cu această sentinţăl Eu, nu am făcut acest pas…

— De ce?

— Ar fi nerelevant să spun că eu, personal, nu am fost de acord cu această sentință, pot să spun însă că nimeni din unitatea noastră, cred cel puțin, nu a fost de acord cu condamnarea la moarte a Mareșalului, însă a face un pas înainte ar fi însemnat, mai mult ca sigur, să avem aceeași soartă cu Mareșalul. Deci, zic eu, nu a fost un act de laşitate, pur și simplu un act de conservare.

Și apoi, dacă făceam un pas înainte, îl mai puteam noi, simpli soldați, să-l salvăm pe Ion Antonescu, când sentinţa de condamnare la moarte a venit direct de la Moscova? Un lucru este cert, pentru noi a fost o umilinţă și o durere imensă vestea că Mareșalul a fost condamnat la moarte, pentru că orice s-ar spune azi, Ion

Antonescu fusese foarte prețuit în armată, de la simplul soldat până la ofițerii superiori. Acesta este adevărul, restul, dacă mai există și acest rest, e minciună!

Cert este că această condamnare nedreaptă la moarte m-a făcut să-i urăsc și mai mult pe ruși și pe cozile lor de topor din țară.

— Până la urmă ați fost lăsat la vatră…

— După doi ani și 7 luni de armată, la 2 decembrie 1946 am fost, în fine, și eu lăsat la vatră cum se spune. M-am reîntors acasă, în comuna Dacia. Așa cum v-am mai spus, începuse deja în Dacia lupta de clasă, cu toate consecințele pe care le bănuiți și dvs. în 1947 au fost niște noi alegeri în Târnava Mare (am impresia că erau legate de invalidarea calității de deputat a celor foarte puțini din PNȚ, care fuseseră totuși aleși în noiembrie

1946), Ei bine, a ieșit în Târnava Mare unul de la noi, un anume

Zahie Morar. Un om fără căpătâi, încercase la o şcoală de meserii, dar nu a fost în stare să o termine. Acum era comunist, însă eu îl ţin bine minte că, foarte ţanţoş, defilase înainte în comună cu cămaşă verde şi centură în diagonală… Sigur, multora nu le convine acum şi acest adevăr: mulţi legionari pur şi simplu au trecut, cu arme şi bagaje, în tabăra comunistă… Cert este că Zahie Morar cânta acum, pe străzile Daciei, talin şi poporul rus /fericire ne-au adus!"

Secretarul de bază PCR pe comuna Dacia, Ion Bărbătei avea însă un „hobby special": să facă din oricine chiabur. A reuşit să obţină cel puţin 20 de „chiaburi", i-a declarat chiaburi până şi pe saşii expropriaţi prin reforma agrară din 1945! Desigur, falsurile lui au ieşit la iveală, aşa că până la urmă au rămas în Dacia numai trei chiaburi, unul fiind tatăl meu.

— Dar ce crimă făcuse tatăl dvs?

— Crima de bază era că fusese harnic la timpul lui, iar acum n-ai apărea încă cu o crimă: nu-i iubea pe comunişti. Şi mai grav:

bra cam slobod de gură… Cum v-am mai declarat, eram o familie înstărită în sat, tata era proprietar pe 25 de hectare de pământ bun, aveam trei utilaje agricole cu tracţiune animală (nu posedam tractor sau batoză) şi aveam chiar un argat, angajat anual, pe bază de contract. Aşa că am fost şi eu pe loc ştampilat: „Jâu de chiabur". Nu mai conta că luptasem pe Frontul de Vest… Tata era obligat ca o parte din recoltă să o „doneze" statului, asta înainte de instituirea, prin 1950, a cotelor obligatorii. Iar Consiliul

Popular al comunei Dacia, pentru chiaburi, avea dreptul să mărească impozitul arbitrar, la cât voiau comuniştii. Ce mai, eram la cheremul lor. În final am fost nevoit să ne părăsim pământul şi am primit ceva la „schimb", un teren cu mărăcini, cu tufişuri, absolut impropriu agriculturii, însă cotele nu ne-au fost reduse!

Cu asta am fost de-a binelea terminaţi.

— La 30 decembrie 1947, punct final, a „abdicat" Regele

Mihai, cum aţi receptat ştirea?

— Mai are vreun rost să mai spun ceva? Dacă aş spune că am fost şocat, împreună cu toată familia, aş folosi un termen prea blând. Pentru noi a fost SFÂRŞITUL!

Nürnberg, 5 – 31 august 2005

„— l d; – <)

«v/în”.

Irf j

Subzodia Dictatului de la

Viena

Convorbiri cu Lise Ciolacu Lise Ciolacu s-a născut la 9 iunie 1918 la Striyi, lângă Lemberg

(Lvov), Galiţia, în fosta Austro-Ungarie. Tatăl: Gheorghe (George)

Bolchiş, român greco-catolic (originar din Satu Mare), concentrat ca medic militar în armata austro-maghiară, mama: Paula Schaffernagg, romano-catolică, de origine germană austriacă. După dezmembrarea statului dublei monarhii, familia s-a stabilit în Ungaria, la Budapesta, iar în 1924 în România Mare, la Satu Mare, tatăl fiind numit medicul şef al municipiului. Şcoala primară o urmează în Satu Mare, tot acolo face şi liceul la o instituţie romano-catolică, Sfântul Vincenţiu. În 1937 îşi ia bacalaureatul. Pleacă la Roma să studieze pianul, dar Anschlussul din martie 1938 face ca familia să o recheme de urgenţă în România, drept urmare nu-şi mai poate continua studiile în capitala Italiei. Se înscrie în toamna anului 1938 la Conservatorul din Cluj, unde o prinde Arbitrajul de la Viena. Părăseşte Clujul, cu întreg conservatorul, care se mută provizoriu, în toamna anului 1940, la Timişoara, în 1943 se căsătoreşte cu marele pianist şi profesor, George Ciolac. Termină conservatorul în

1943, trăieşte în continuare în Timişoara devastată de bombardamentele anglo-americane. În toamna anului 1944 revine în Cluj. George Ciolac este epurat de comunişti în 1949, un an de zile familia trăieşte doar din mila rudelor şi prietenilor, în 1950 reuşeşte să se angajeze profesoară la

Liceul de Muzică din Cluj, unde va lucra până la pensionarea survenită în 1977. În acelaşi an, la 3 iunie, încetează din viaţă soţul ei, marele pianist George Ciolac. În 1983 Lise Ciolacu emigrează împreună cu cei patru copii ai săi în Germania Federală, unde duce în prezent o

existenţă retrasă.

— Dragă d – na Lise Ciolacu, vă rog să-mi povestiţi cât mai multe despre perioada 1940 – 1948, mai ales că aveţi ce spune…

— În 1937 mi-am luat bacalaureatul la liceul romano-catolic, ţinut de călugăriţe, Sfântul Vincenţiu din Satu Mare. Dorinţa mea fierbinte a fost să urmez conservatorul la Roma, de alt oraş nu am vrut să aud. M-am dus deci la Roma în martie 1938 şi m-am

Înscris la Academia „Sfânta Cecilia”, la catedra de pian. Însă peste puţin timp a avut loc anexarea Austriei de către Germania, aşa-zisul Anschluss, iar tatăl meu, Gheorghe Bolchiş, care era medicul şef al municipiului Satu Mare în acea perioadă, mi-a cerut imperativ să revin în România, fiind convins că războiul bate la uşă şi pentru mine este mai sigur să fiu alături de familie în caz de război european. Eu însă nu am vrut să aud, sub niciun motiv, de revenirea în România şi părăsirea oraşului meu drag, Roma, ca atare l-am „ameninţat” pe tatăl meu că, dacă doreşte să mă întorc cu orice preţ în România, atunci renunţ definitiv la muzică şi mă mărit, aşa cum a făcut şi sora mea, Margarete…

— Numai că nu v-aţi ţinut de promisiune… Pe de altă parte, de ce credea tatăl dvs., că Roma era un loc mai nesigur, în caz de război, decât România? Sau credea tatăl dvs. că România nu va fi implicată în conflict?

— Nu, tatăl meu era convins că şi România va fi târâtă în război. Numai că eu depindeam integral de banii trimişi din ţară, care erau viraţi regulat la Banca di Roma. În caz de război tatăl meu credea că viramentele nu vor mai fi posibile.

BBIB – ifc-fe. m-B

Lise Ciolacu, Timişoara, decembrie 1942 (imagine inedită din arhiva Lise Ciolacu, Nürnberg).

— Care era viaţa în Roma în 1938 pe vremea lui Benito Mussolini?

— Oraşul era extraordinar şi toată viaţa în Italia era minunată atunci. Asta o spun fără niciun fel de dubii. Roma era sub Mussolini un

oraş curat, ordonat. Sub

Mussolini Roma era „pico bello”, cum spun italienii, ajunge să adaug, că patru decenii mai târziu, când am revizitat-o, nu am mai recunoscut-o. Din cauza murdăriei, dezordinii şi anarhiei…

Să revin la anul 1938. Majoritatea clădirilor istorice erau restaurate, de exemplu forumul regelui Vittorio Emanuelle al II-lea era complet refăcut, totul strălucea de curăţenie.

— Comuniştii şi cei apropiaţi

or, „stânga liberală”, nu ezită

Să-l califice pe Mussolini un dictotor fără scrupule, însă italienii

011 o părere nuanţată despre el.

Mulţi îi întreţin şi azi, cvasi-oficial, un adevărat cult. Acum trei ani s-a deschis chiar şi muzeul memorial al lui Mussolini în

Italia. Cine era deci Mussolini?

— Sub Mussolini Italia a dus-o nemaipomenit de bine, oamenii erau fericiţi, acest lucru îl puteai vedea chiar şi pe stradă. Pe urmă era ordine. Magazinele erau pline cu de toate, pe străzi circulau numai maşini elegante. Mussolini stârpise în bună parte hoţia şi banditismul, desfiinţase practic şi Mafia. Mama mea îmi povestea că, înainte de Mussolini, era un mare risc să călătoreşti cu trenul prin Italia, te trezeai fără poşetă, fără bani, fără bagaje. Ei bine, pe vremea lui Mussolini puteai să iei liniştită trenul, nimeni nu-ţi fura poşeta, în toate trenurile erau agenţi de la poliţie, îmbrăcaţi în civil şi care patrulau prin tot trenul. Dacă vedeau un hoţ, îl arestau pe loc, fără nicio discuţie! Era ordine deplină în Italia sub Mussolini. Acum unii nu vor să recunoască acest lucru…

— Fiindcă aţi stat în Italia în primăvara lui 1938, înseamnă că l-aţi văzut şi pe Hitler…

— Sigur că da! Hitler a venit în Italia în martie 1938, înainte de Anschluss. În Roma i s-a făcut o primire absolut triumfală.

Eu eram în Piaţa Veneţia, unde Hitler şi Mussolini au ţinut nişte discursuri fluviu, au vorbit ore întregi. Mussolini l-a primit pe

Hitler cu toate onorurile. A creat un aeroport special, numai pentru

Hitler, a pavoazat tot drumul de la aeroport la Roma cu decoruri grandioase făcute din carton impregnat. Toată Roma era iluminată feeric, dar nu cum se face acum, fără gust, ci o iluminaţie adecvată decorului Romei. Toate ruinele antice erau luminate discret, era o privelişte de basm. Nu exista în Roma un perete în care să nu fie scris „Trăiască Ducele!”

— Ce părere v-au făcut Hitler şi Mussolini?

— Mitingul s-a ţinut în Piaţa Veneţia. Hitler a venit cu o maşină deschisă somptuoasă, neagră. Hitler şi Mussolini au vorbit de la balconul unei case, au vorbit ore întregi, lumea era în delir.

— Eu am vizionat în Germania un scurt film cu acest miting, amândoi oratorii erau mari actori…

— Mai ales Mussolini, el era „actorul principal”. Totul la el era actorie, dar o actorie bine studiată, care avea rolul să înflăcăreze masele. Mussolini era un talent nativ în acest sens.

Hitler în schimb era băţos şi cazon. Mitingul a durat până noaptea… Erau strânşi zeci de mii de oameni, ca sardelele, nu te puteai mişca deloc. Prietena mea, Ildiko (jumătate unguroaică, jumătate româncă), care era şi ea din Satu Mare, s-a trezit la un moment dat strâns lipită de un italian, care a profitat de situaţie

vizitez Neapole, Taormina.

Pompei, Capri, în ultimul loc, cu mare emoţie, pe urmele lui Axei

Munthe. Toate aceste vizite le-am făcut sub presiunea plecării iminente în România. Am avut parcă o presimţire, că prea curând nu o să mai revăd această extraordinară ţară.

— În România unde v-aţi înscris la conservator?

— În toamna anului 1938 m-am înscris la Conservatorul din

Cluj. Bucureştiul era oricum prea departe de Satu Mare. Am urmat două secţii, pianul şi pedagogia. Nu mult după ce m-am înscris la conservatorul din Cluj a avut loc faimosul atentat împotriva rectorului Universităţii „Regele Ferdinand”, Florian

Ştefănescu-Goangă. Am aflat ulterior că Ştefănescu-Goangă abuza de studente şi legionarii au decis să-l pedepsească pentru acest lucru.

— L-aţi cunoscut în Cluj pe Petru Groza?

— Da, dar nu personal. L-am văzut de câteva ori prin Cluj.

n 1940. Trebuie să spun că Groza era un bărbat impozant, care linpunea respect. Unii îl şi iubeau în acea perioadă. Umbla prin

T

şi a început să o pipăie… Asta la mitingul lui Hitler şi Mussolini! Ildiko a protestat vehement, un agent de la Siguranţa italiană, îmbrăcat în civil, a auzit imediat protestul ei şi l-a arestat pe loc pe acel tânăr, care a fost transportat apoi cu o maşină la siguranţă sau la poliţie. Aşa ordine domnea atunci!

— Unde aţi locuit la Roma?

— La o doamnă văduvă, doamna Narducci, pe Via di

Ripeta, nr. 70, vis-à-vis de

Academia de Belle Arte.

Tocmai atunci s-a descoperit la Roma mausoleul lui Augustus. Am stat la Roma până în luna mai 1938 când, la presiunile tatălui meu, am fost nevoită să mă reîntorc acasă la

Satu Mare. Înainte de a pleca din Italia am apucat însă să

231

Autoportretul artistului catalan

Macário Kastner. Reproducerea fotografică a tabloului fost făcută cadou de Kastner lui George Ciolac cu o dedicaţie autografă, pe verso, este datată Barcelona, 6

mai 1931 (imagine inedită din arhiva Lise Ciolacu, Nürnberg).

232

LIVIU VÂLENAŞ

Cluj foarte elegant îmbrăcat, cu un alai după el. În Cluj, pe strada

Paris, avea o amantă unguroaică, la care se pare că ţinea mult.

Era o doamnă foarte bine cu care Groza avea şi o fată, care semăna leit cu el. Fiica nelegitimă a lui Groza a devenit ulterior actriţă. Amanta lui Groza era ţinută cu bani grei de el, nu lucra, era întreţinuta lui. Era marea iubire a lui Groza din tinereţe.

— Unde aţi locuit în Cluj în anii 1938 – 1940?

— La niște călugărițe romano-catolice, care ţineau un pension dotat şi cu un mic restaurant, în Piaţa Brătianu, actuala Piaţă a

Unirii nu departe de magazinul „Sora”. Comuniştii după ce s-au consolidat la putere, le-au izgonit pe călugărițe şi au transformat pensiunea lor într-un hotel, „Central”, iar restaurantul într-un bar de noapte, „Melody”.

— La 30 august 1940 România a acceptat arbitrajul impus de

Germania şi Italia (care nu a uitat niciodată afrontul adus ei în

Societatea Naţiunilor de Nicolae Titulescu), prin care pierdea tot nordul şi estul Transilvaniei, inclusiv Clujul! V – aţi aşteptat la aşa ceva?

— Nimeni nu s-a aşteptat la o aşa monstruozitate! Eu cel mai puţin… Dictatul m-a prins în vacanţă la Satu Mare. Am plecat aproape imediat, împreună cu fratele meu, care era şi el student la drept la Cluj, la Arad, care rămăsese în zona românească. Eu mi-am spus iniţial că, dacă Ardealul de Nord a revenit Ungariei, atunci am să mă duc să studiez în continuare conservatorul la

Budapesta, oraş unde îmi petrecusem o parte din copilărie. Aveam şi banii ungureşti necesari deplasării şi studiului la Budapesta.

Mi-am zis chiar: „aşa cum au trăit ungurii sub români, aşa vor trăi de acum şi românii sub ungurf … însă văzând cât de odios se poartă ungurii cu populaţia românească, cu părinţii mei, cu rudele mele, am renunţat imediat la acest plan.

— Dar ce s-a întâmplat?

— Toţi românii care erau în funcţii mai importante au fost daţi afară. Tatăl meu a fost printre ultimii epuraţi, abia în ianuarie

1941. Nu i s-a mai dat dreptul să practice medicina în Satu Mare.

Erau însă şi unguri realişti, care gândeau raţional, într-un ziar maghiar din Satu Mare a apărut în toamna lui 1940 un articol, semnat de un cunoscut ziarist ungur, în care se scria (reproduc din memorie): „JSoarta Ardealului depinde de felul cum va reacţiona noua administraţie maghiară. Dacă va reacţiona inteligent, în spiritul reconcilierii, va fi bine, dar dacă va guverna cu biciul, atunci Ardealul o să fie pierdut pentru a doua oară!” Aşa s-a şi întâmplat, îmi pare rău că am rătăcit acest

articol, pe care l-am păstrat mulţi ani, era foarte îngălbenit.

Românii de fapt erau decişi să rămână pe loc, chiar sub ocupaţie maghiară. Aveau în teritoriul cedat case, pământuri, alte bunuri, plus slujbe, de ce să plece? însă au fost nevoiţi să plece!

Tratamentul cel mai inuman l-au aplicat ungurii surorii mele mai mari, Margarete (Grete), care era căsătorită cu doctorul Leon

Domide. Acesta îşi deschisese un cabinet medical de O.R.L. la

Oradea Mare. Ungurii când au intrat în Oradea Mare au expulzat aproape imediat 300 de familii, din care o parte erau pur româneşti, dar şi o parte familii mixte! Nu a avut importanţă pentru noua administraţie maghiară instalată la Oradea Mare dacă o unguroaică era căsătorită cu un român sau un ungur cu o româncă, fost expulzaţi şi ei în România! Imediat ce am aflat de cedarea Oradiei Mari Ungariei, am dat de la Satu Mare un telefon surorii mele, dar la telefon nu răspundea nimeni! Aflasem de la cineva că sora mea ar fi bolnavă. Ne-am spus, „bine, sora mea şi soţul ei nu sunt acasă, poate sunt la spital, dar unde sunt copiii, unde este servitoarea?” Ajunşi la Oradea Mare, nu i-am Lise Ciolacu (în dreapta imaginii) cu două prietene la Oradea, pe cheiul Grisului Repede, 1940, cu puţin timp înainte de arbitrajul de la Viena. În fundal primăria din Oradea

(fotografie inedită din ariva Lise Ciolacu, Nürnberg).

LIVIU VĂLENAŞ

găsit, am avut însă noroc că am dat de o prietenă de-a familiei, o avocată, care ne-a spus tristul adevăr. Au fost ridicaţi şi expulzaţi imediat în România, într-un vagon de animale, un

„Bou-vagon”. Nu a folosit la nimic nici măcar că doctorul Domide era născut în Ungaria, la Hajduszoboszlo, pe vremea dublei monarhii, iar soţia sa, sora mea, era pe jumătate austriacă.

— Cum a fost expulzat concret doctorul Domide cu familia sa?

— S-a prezentat la ei acasă un jandarm cu „pană de cocoş”.

şi l-a somat să se prezinte urgent la primărie, împreună cu soţia şi toţi copiii săi. Nu i-a spus însă motivul pentru care sunt convocaţi atât de urgent. Cumnatul meu a întrebat: „şi pe cel mai mic copil, care are numai şase luni, trebuie să-l iau cu mine?”

Contrariat de această sitatie, jandarmul i-a răspuns: „nu, pe acesta îl puteţi lăsa acasă”, unde a şi rămas, în grija servitoarei, însă în momentul când a fost somat de jandarmul cu pene de cocoş, cumnatul meu tocmai opera pe amigdale pe cineva. I-a spus jandarmului: „dar cum credeţi că pot pleca acum, cu pacientul în operaţie, acesta, dacă plec imediat, va muri!”, J) ar trebui să veniţi imediat, aşa am primit ordinul”, i-a răspuns jandarmul.

Totuşi jandarmul s-a aşezat pe un scaun şi a aşteptat să se termine operaţia. Ajunşi la primărie, primarul l-a tras la răspundere imediat pe jandarmul care-i adusese: „j) e listă sunt trei copii, aici văd numai doi, unde este al treilea?”, să vedeţi, excelenţă, al treilea este foarte mic, are numai şase luni, m-am gândit că e mai bine să nu-l aduc”, a răspuns timorat jandarmul. Dumneata, nu decizi, mergi imediat şi aduci copilul!”, i-a strigat primarul. Jandarmul a mers în fugă şi a adus el copilul în braţe, nu a permis acest lucru servitoarei, în fine, „regrupată” toată familia, a fost condusă la un zid şi un pluton de soldaţi a primit ordinul să-i împuşte, cu cei trei copii mici cu tot. Desigur, era o înscenare, ofiţerul care comanda grupul de soldaţi, le-a spus, cu mult sarcasm: „vedeţi, nu am dat acum comanda de tragere, dar o voi da pe viitor dacă încercaţi să fugiţi, să scăpaţi de no?”...

Pe urmă au fost îmbarcaţi într-un „bou-vagon” şi transportaţi la

Arad. Nu li s-a permis să se mai reîntoarcă acasă, nici măcar nu li s-a dat voie să o închidă, aşa că nu şi-au putut lua nimic cu ei. Nici măcar nu au ştiut unde sunt duşi şi cât va dura „călătoria”.

În „bou-vagon”. Pentru un drum de 3 ore cu trenul, între Oradea şi Arad, au făcut exact trei zile cu „boul-vagon”, pentru că ungurii, ca să-i umilească şi să-i chinuie cât mai mult, au făcut dinadins cu trenul o mare buclă prin interiorul Ungariei, pe linii

George Ciolac, Paris, sfârşitul anilor 1920 (imagine inedită din arhiva Lise Ciolacu, Ntimberg).

secundare, cu dese staţionări. Nici nu li s-a spus unde vor fi duşi, credeau chiar că vor fi deportaţi într-un lagăr în interiorul Ungariei.

Trebuiau să-şi facă nevoiele în vagon, alături de alţi ocupanţi şi în plus nu aveau nici apă şi nici mâncare. Copiii ar fi murit probabil, dacă nu ar fi existat nişte unguroaice miloase (ale căror soţi lucrau la primării), care auzind de trista situaţie a acestor oameni năpăstuiţi, aduceau la vagoanele de animale cu expulzaţi, apă, lapte şi puţină mâncare. După trei zile de chin au ajuns în teritoriul rămas

României, la Arad. Acolo i-a aşteptat verişoara lor, cu haine şi mâncare. Familia Domide s-a stabilit apoi la Timişoara.

— Care a fost soarta locuinţei din Oradea a doctorului Domide?

— Ungurii nu i-au confiscat-o, nu au vandalizat-o, nu s-au atins de bunurile din casă. Numai că rămăsese deschisă, noroc că, atunci când erau duşi spre gară pentru a fi îmbarcaţi în vagonul de animale, s-au întâlnit cu prietena lor, avocata, căreia i-au dat cheile, să închidă casa. Până a ajuns la casă, servitoarea familiei Domide a fugit cu o serie de lucruri…

— Ce s-a întâmplat cu tatăl dvs?

— Tatăl meu primise deja în România un post de medic-şef al municipiului Lugoj, cu toată opoziţia unui doctor român

„Băştinaş”, care voia pentru el acest post, deşi nu avea pregătirea necesară, în ianuarie 1941, fiind dat afară din toate funcţiile sale de către unguri, a plecat spre Lugoj. Lui şi familiei sale i s-a permis să călătorească „normal”, într-un vagon de pasageri. Eu cu fratele meu eram deja de trei luni bune în Timişoara, unde

I-am reîntâlnit pe tatăl şi pe mama noastră.

— Şi dvs. aţi ajuns „normal” pe teritoriul românesc?

— Da, fără probleme, cu trenul, direct de la Oradea Mare la

câteva ore de călătorie, înainte însă de plecare am avut şi eu parte de o întâmplare neplăcută. Ajunşi la Oradea Mare cu

fratele meu am vorbit, cum era şi normal, româneşte. Un ungur ne-a interpelat imediat: „meg mindig lehet biidos olâhul hallani?” („încă se mai poate auzi împuţita limbă românească?”).

Atunci eu i-am zis: „va magănak nem tetcik, jogon velem a nemet Konzulâtna es kerdezuk meg szabade meg românul

Nagyvăradan beszelni?” („dacă dumneavoastră nu vă place, atunci să mergem la consulatul Germaniei din Oradea-şi să întrebăm dacă mai avem voie să vorbim limba română” }. Eu cunoşteam perfect limba maghiară, dar nici de al ciracului nu as mai fi vorbit-o! Eu ştiam limba maghiară din copilăria petrecută la Budapesta, iar tatăl meu, care studiase în limba maghiară, o vorbea fără cusur. Când am ajuns la Satu Mare, în clasa I-a nu ştiam niciun cuvânt în limba română, însă în 1940, situaţia era complet alta, nici cum nu mai voiam să vorbesc maghiară, ca să protestez astfel împotriva tratamentului inuman la care erau supuşi românii în teritoriile cedate Ungariei.

— Aţi renunţat deci definitiv la ideea de a vă transfera cu studiile la Budapesta şi aţi urmat în final conservatorul clujean la Timişoara…

— Da şi este interesant, că ajungând în Timişoara, primul cunoscut pe care l-am văzut în oraş, într-un tramvai, a fost profesorul meu de la conservatorul din Cluj, George Ciolac, care avea să-mi devină peste doi ani şi ceva, soţul meu…

— Când l-aţi cunoscut pentru prima dată pe viitorul dvs. soţ, marele pianist, George Ciolac?

— Când am ajuns în 1938 studentă la Conservatorul din Cluj.

George Ciolac era profesor la catedra de pian, era deja o mare celebritate, prin concertele pe care le ţinuse la Paris şi prin alte locuri. Mie mi se părea, ceea ce astăzi se numeşte, „un monstru sacru”. L-am văzut pentru prima dată pe o stradă în Cluj, eram cu o colegă de conservator şi am întrebat-o: „cine este acest bărbat foarte bine?” Mi-a răspuns că viitorul meu profesor…

Toate studentele se uitau după el… Colega mea, care era studentă la pian, mi-a spus odată: Jlse, vino cu mine la profesorul Ciolac, trebuie să iau nişte partituri şi mie ruşine să mă duc singură”…

M-am dus, iar George Ciolac numai cu mine a stat de vorbă, iar colega mea, foarte îndrăgostită de el, mi-a spus, „vai, numai cu tine a sfat de vorbă, ce mult aş fi dat să fi vorbit cu mine”.

Eram pe o stradă în Clujul destul de patriarhal pe acele vremuri, a trecut un car cu fân, împreună cu prietena mea, Maia Mureşan, am luat puţin fân din car şi tocmai atunci l-am văzut trecând şi pe George Ciolac., >omnule profesor, sunteţi norocul meu!”

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948

I-am spus, arătându-i fânul din mână. Ciolac a râs. Pe vremea aceea se zicea că un car cu fân care trece pe lângă tine îţi aduce noroc…

George Ciolac era căsătorit cu o foarte frumoasă cântăreaţă de operă, Maria (Mărioara) Fuchs, pe jumătate evreică, pe jumătate nemţoaică. O cunoscuse la Paris, unde studiase patru ani. George cânta într-o orchestră de cameră împreună cu un violoncelist căsătorit cu această cântăreaţă. Mâncau cu toţii la o cantină, într-o zi violonistul nu a mai apărut la masă fiind bolnav.

George Ciolac s-a trezit deci singur cu Maria Fuchs, care pe nepusă masă, i-a spus, privindu-l adânc cu ochii ei frumoşi: „vai, cât ne iubim noi”… Viitorul meu soţ a rămas cu gura căscată, el nu îi făcuse niciodată un avans frumoasei doamne, care era şi mai mare decât el, este drept nu cu mult, cu vreun an dacă nu mă înşel. I-a intrat însă în cap şi lui că este îndrăgostit de ea. Ea a divorţat de violoncelist şi s-a recăsătorit cu George Ciolac.

Numai că mariajul lor a început să scârţie de la bun început.

Toată lumea din Cluj şi din Timişoara (unde se mutase în 1940

conservatorul clujean) ştia că soţia lui Ciolac îl înşală cu regizorul de la operă, Rânzescu. Toată lumea, mai puţin George

Ciolac… într-o bună zi a toamnei anului 1940 s-a prezentat acasă la George Ciolac regizorul

Rânzescu (fost un tenor ratat), care i-a spus verde în faţă:

, 4 m venit să-ţi cer soţia ta de nevastă!”. George Ciolac i-a aruncat atunci în cap o cană de apă… Peste puţin timp Rânzescu şi soţia lui George Ciolac, Mărioara Fuchs, au fugit împreună la Bucureşti, în această situaţie s-a trezit în fine şi viitorul meu soţ la realitate şi a intentat divorţul. Era în toamna anului 1940 la

Timişoara.

— Cum aţi ajuns să vă căsătoriţi însă dvs. cu George

Ciolac?

Ilse şi George Ciolac.

23 martie 1943

(arhiva Lise Ciolacu, Nürnberg).

— Profesoara mea de pian era Ecaterina Fotino. Soţul ei, care fusese profesor universitar ta Universitatea „Regele Ferdi

nand” din Cluj ajunsese la Sibiu, în urma transferului acestei universităţi. De aceea Ecaterina Fotino pleca mai repede de încheierea primului trimestru la Sibiu, ca să fie de Crăciun împreună cu soţul ei. Atunci era înlocuită de George Ciolac. Însă eu niciodată nu mă duceam la orele lui. Nu ştiu de ce am făcut acest lucru, poate îmi era ruşine să cânt în faţa lui… Ecaterina

Fotino l-a întrebat odată pe Ciolac, de ce nu te recăsătoreşti.

Jorj?”, J5 ingura fată pe care aş lua-o de soţie ar fi Lise Bolchiş”, a răspuns Ciolac. Eu însă nu am ştiut nimic de ideea lui. Ecaterina

Fotino l-a chestionat imediat: „j) acă-ţi place de ea, de ce nu o ceri de soţie, de ce nu-i faci curte?” „Cum să pot face acest lucru, când ea nu vine niciodată la orele mele?” a răspuns întristat

Ciolac… Atunci cei doi au montat un mic „complot”, Fotino mi-a spus înainte de Crăciun următoarele: „Dacă nu te prezinţi la orele pe care le ţine domnul profesor Ciolac, cu mine ai terminat, te dau afară!” Atât îmi mai lipsea, să fiu dată afară… Nu am avut ce face, m-am dus la orele lui. El, văzându-mă, nu prea ţinea orele, mai mult mă ţinea pe mine de vorbă. După orele de curs mă conducea acasă. Cumnatul meu, doctorul Leon Domide, a fost foarte fericit, mai ales că avea o mare stimă şi grijă faţă de artişti, imediat l-a invitat la masă pe viitorul meu soţ. După două luni am fost cerută în căsătorie… Era cu puţin timp înainte de

Crăciunul anului 1942. Ne-am logodit imediat şi pe 27 martie

1943 ne-am căsătorit la Timişoara. La 25 februarie 1944 mi s-a născut primul din cei patru copii, Ghiţă.

— Ce simpatii politice avea soţul dvs?

— Poate şochez cu răspunsul meu, dar soţul nu a avut decât o singură simpatie toată viaţa sa: Mişcarea Legionară. Nu era de mirare, majoritatea tinerilor intelectuali români din perioada interbelică din România simpatizau (dacă nu erau chiar membri deplini) cu Legiunea. Soţul meu nu a fost însă membru al Legiunii şi în consecinţă nu a avut nicio funcţie politică, era doar un simpatizant fervent. Avea şi cămaşă verde, cu care nu a ezitat să iasă în public pe străzile Timişoarei după constituirea Statului

Naţional Legionar, la 14 septembrie 1940. După ce Antonescu a scos în afara legii pe legionari, el nu s-a dezis de Legiune, a rămas simpatizantul ei, numai că nu a mai apărut vreodată în public în

cămaşă verde. O ţinea acasă, într-un dulap… Această cămaşe verde avea să aibă parte de un destin curios.

— La 22 iunie 1941 România a intrat în război contra URSS, cum aţi receptat acest act?

— Pentru cei din Timişoara nu a însemnat mare lucru, până

Soţii George şi Lise Ciolac la pian, în apartamentul lor din Timişoara, 1943

(fotografie inedită din arhiva Lise Ciolacu, Nürnberg).

la debutul bombardamentelor anglo-americane, în 1943, asupra oraşului. Ca o curiozitate, în aprilie 1941, deşi România nu se afla în stare de război cu nimeni, Timişoara a suferit un foarte slab bombardament aerian din partea aviaţiei iugoslave, soldat fără victime.

— La începutul lunii aprilie 1941 aviaţia iugoslavă a bombardat Deta, Timişoara şi Arad, drept represalii că România a permis trupelor germane să atace Iugoslavia şi de pe teritoriul românesc. România nu a participat la atacul contra Iugoslaviei, generalul Ion Antonescu fiind categoric împotriva acestui fapt.

Să revin; la Timişoara se refugiaseră foarte mulţi români din teritoriile ocupate de Ungaria, cum decurgea viaţa, nu era un haos?

— Nu era niciun fel de balamuc, totul era foarte bine organizat.

Trebuie să recunosc că legionarii, care au ajuns în administraţia Timişoarei după 14 septembrie 1940, deci imediat după dictatul de la Viena, au organizat foarte bine treaba. Toţi refugiaţii au primit imediat slujbe. Guvernarea lui Antonescu cu legionarii împreună, a făcut mare ordine în Timişoara. Oraşul era curat, perfect organizat, nu ca acum, când „domneşte” mizeria şi murdăria. Nu erau nici ţigani şi cerşetori pe străzi. Nu era nicio

Pgănime atunci în Timişoara. Când am ajuns era aproape gata catedrală ortodoxă, a cărei construcţie fusese începută de al II-lea, avea să fie sfinţită abia în 1946 de fiul său, Mihai…

Z.

— T V/

Eu nu am intrat în ea, fiind romano-catolică, soţul meu era însă ortodox (fiind originar din Botoşani), curios este că mai târziu, absolut din proprie iniţiativă, avea să treacă şi el la romano-catolicism… într-o zi a anului 1951 a venit acasă foarte radios şi mi-a zis doar atât: „unt catolic!” Eu l-am întrebat cum a devenit peste noapte catolic. Mi-a relatat că a fost la preotul parohiei noastre din Cluj şi a declarat că vrea să devină catolic. Preotul i-a spus, /parte bine, numai că trebuie să spuneţi credo-ul”. I-a spus şi a devenit imediat romano-catolic. Soţul, îmi pare rău să o declar, a început să-şi deteste propria sa biserică ortodoxă, văzând toate mişeliile pe care ea le-a făcut din 1948 încoace.

— Să ne vorbiţi despre inumanele bombardamente anglo-americane asupra Timişoarei…

— Ele au început în 1943, cu mare violenţă, voiau parcă să şteargă de pe suprafaţa pământului Timişoara. Era o „diviziune a muncii”: englezii bombardau numai noaptea, ziua le revenea americanilor. Din 1944 bombardamentele au crescut şi mai mult în intensitate. Noi locuiam pe bulevardul Regina Maria, aproape de Postă. Viaţa devenise imposibilă, trebuia să ne refugiem în pivniţă la primul sunet de sirenă, iar alarmele se ţineau lanţ.

Practic toată ziua eram în fugă pe scări, când jos, când sus. Din februarie 1944 eram deja mamă, cu un copil mic. Nu mai puteam rezista în Timişoara, drept urmare am luat decizia să ne refugiem la Buziaş. Toată lumea bună a Timişoarei se refugiase acolo. Cu o căruţă cu un cal ne-am transportat câteva mobile şi pianul, drumul a durat câteva ore bune. De Sfântul Gheorghe, în martie-aprilie 1944, am ajuns deci la Buziaş. Acolo se refugiase şi

Conservatorul din Timişoara (de fapt din Cluj, Buziaşul fiind al doilea loc de refugiu, în numai patru ani, al acestui conservator)

şi Curtea de Apel din Bucureşti. Eu terminasem în 1943

conservatorul, nu lucram însă, eram casnică. Aşa se obişnuia atunci în familiile bune.

— Înseamnă cu Buziaşul devenise un fel de Karlsbad sau

Vichy…

— Exact! Am trăit extraordinar de bine la Băile Buziaş, era acolo numai crema societăţii, oameni cu totul deosebiţi. Soţul meu a închiriat

o vilă întreagă unde am dus o existenţă foarte liniştită, însă la 4 iulie 1944 soţului meu i-a venit o „idee” şi mi-a spus:

„Ce zici, lise, dacă ne-am duce, pentru o scurtă vizită, Io

Timişoara, să vedem dacă casa noastră mai există?” Am fost de acord cu „ideea”, am luat trenul, dar abia sosiţi în gara Timişoarei au început să sune sirenele: prealarmă antiaeriană! Am ajuns

Compozitorul Zeno Vancea în refugiu la Buziaş, 1944 (fotografie inedită din arhiva Lise Ciolacu.

Nürnberg).

cumva în Piaţa Maria, unde îşi avea domiciliul doctorul

Domide (soţia sa, sora mea, era şi ea refugiată la Buziaş), am constatat că apartamentul lor era neatins. Imediat au sunat din nou sirenele, de data aceasta alarmă în toată regula.

Ne-am dus totuşi la Conservator, care se găsea în imediata apropiere a Pieţei Maria, ne-a întâmpinat la poartă secretarul

Conservatorului, domnul Istrate (fiul său, Mircea Istrate avea să ajungă un compozitor respectat) care i-a spus imediat soţului meu: „JDomnule profesor, aţi înnebunit, tocmai azi v-aţi găsit să veniţi la Timişoara, priviţi ce se întâmplă!” Ne-a deschis larg fereastra şi am putut vedea escadrilele, bine grupate, în număr de trei, de avioane americane, care se năpusteau asupra

Timişoarei. Era în jurul orelor 10 – 11 înainte de masă. Ne-am repezit imediat în adăpostul antiaerian al Conservatorului, care era un fel de bunker. George, soţul meu, era înnebunit, repeta mereu: Băieţaşul meu, rămâne acum fără mamă, fără tată”… Pe

Ghiţă, care avea numai patru luni îl lăsasem la Buziaş cu mama şi surorile mele. La 4 iulie 1944, exact când ne-am găsit noi să mergem să „vizităm” Timişoara, americanii au executat cel mai mare bombardament asupra oraşului, în acel moment a intrat în adăpost un domn care primise o schijă într-un braţ. Noi ne-am îngrozit şi mai mult, eram cu cartea de rugăciune în mâini, ne rugam Domnului, ca să ne scape de bombele americanilor.

Auzeam clar şi sub pământ, cum cad bombele, avioanele bombardau în valuri.

— Aţi mai ajuns să vă mai vedeţi casa?

— Nu ne mai ardea nouă de casă. Am vorbit la telefon, de la conservator, cu un prieten de-al nostru, un director de fabrică, care a spus că trimite imediat după noi o maşină, să ne ducă la cea mai apropiată gară, ca să putem fugi din Timişoara, până mai avem zile! Am ajuns în fine în Buziaş. Dar cum credeţi că am

*°st aşteptaţi acolo? Parcă eram regii României, toată lumea refugiată în Băile Buziaş ne aştepta în gară, bucuroşi să ne salute

În viaţă şi dornici de asemenea să afle ce s-a întâmplat cu casele lor din Timişoara, între timp am aflat şi noi situaţia exactă a casei noastre, scăpase neatinsă din toate bombardamentele. Cunoştinţa noastră, pictorul Ioan Sima, care era jurisconsultul Timişoarei, a fost mai puţin norocos decât noi, bombardamentele i-au distrus complet casa şi astfel şi-a pierdut toate tablourile pe care le pictase până în 1944. Au scăpat doar cele care erau în colecţii particulare. Cum însă Sima avea mania să nu vândă decât rar din tablourile sale, vă daţi seama, ce catastrofă a fost pentru el acest bombardament!

I-am „cunoscut" însă şi pe englezi, adică am prins în 1944

şi un bombardament de noapte. Tocmai mă întorceam cu Ghiţă

(care era în cărucior) de la o plimbare, era în jurul orelor 10 seara.

Alarma ne-a prins în Piaţa Operei, la repezeală nu am găsit alt adăpost decât un W.C. public. Noroc că nicio bombă nu a căzut pe acest W.C…

— În seara zilei de 23 august 1944 s-a difuzat la radio proclamaţia Regelui Mihai, ce impresie v-a făcut, dvs. şi soţului dvs?

— Am plâns! Dar nu de fericire, de tristeţe… Soţul meu mi-a spus doar atât: „Gata cu România!". Am auzit proclamaţia

Regelui pe stradă, de la un radio dintr-o casă. Soţul meu era convins că va urma comunizarea României. Din păcate a avut mare dreptate.

— Ce aţi făcut în această situaţie?

— Am decis să mai rămânem câteva zile la Buziaş. Timişoara era tot sub bombardamente aeriene, de data aceasta bombardau nemţii… Mitraliau din avioane tot ce mişca. Cu puţin timp înainte de l

septembrie 1944 am revenit în oraş, mai ales că se ştia că nu peste mult vor veni ruşii şi nu voiam să ne prade casa. Armata germană era într-o retragere ordonată, ofiţerii nemţii ne-au făcut oferta să ne refugiem împreună cu ei spre Vest, adică în Germania.

Unii au dat imediat curs acestei invitaţii. Noi am stat însă în cumpănă, eu m-aş fi dus, dar sora mea, Margarete, nu a vrut să-i urmeze pe nemţi. Avea să regrete mai târziu această hotărâre…

Soţul meu, George, cred că ar fi acceptat să ne refugiem în Vest, cu condiţia ca toată familia să facă acest pas, dar cum sora mea s-a opus, planul a căzut baltă. Am ratat atunci momentul decisiv al vieţii.

— În fine, la începutul lunii septembrie 1944 au ajuns în

Timişoara şi soldaţii sovietici „eliberatori”, nu v-aţi speriat de ei?

— Ba da! Când i-am văzut pe primii soldaţi ruşi, am rămas uluită, arătau ca cei din ultimii barbari… Erau în camioane şi căruţe, culcaţi de-a valma, cu târfe împreună şi cu sticle de băutură în mână. Erau mai toţi beţi. Ce diferenţă faţă de disciplinata şi civilizata armată germană! Pe urmă a început în

Timişoara, j) avai ceas, davai palton”, în Lugoj, unde erau părinţii mei, aceeaşi situaţie. Am văzut la un moment dat un rus, cu un ceas cu sonerie, un „wecker”, atârnat de gât cu o sfoară, era foarte mândru de „podoaba” sa… O rudă de-a noastră din

Bucureşti aflată la Lugoj, ştiind că ruşii te „golesc” de tot ce ai, ieşea în oraş fără ceas, fără portmoneu. S-a întâlnit cu un rus, care l-a somat pe loc: „davai ceas!”. Ruda noastră i-a explicat că nu are ceas, i-a arătat mâinile şi şi-a golit buzunarele. Rusul contrariat i-a spus pe ruseşte: „n-ai ceas? poftim, alege unul, ţi-l dau!” A scos o batistă plină de ceasuri de mână şi a obligat-o pe ruda noastră să aleagă unul. Neavând ce face, ca să scape de rus, ruda noastră, care de altfel era foarte bogată, a luat repede un ceas, fără să se uite ce marcă este. Abia acasă a constatat că are un ceas foarte scump, un Rollex… Povestindu-ne întâmplarea nu se putea opri din râs… Adevărul este că mulţi ruşi nu erau deloc răi la suflet, apucăturile lor erau însă de barbari. Nu aveau niciun fel de educaţie. Dar existau şi ofiţeri ruşi stilaţi. Am întâlnit câţiva.

Ne-am reîntors deci la Timişoara, unde ne-am trezit cu vizita

înnopinată a unor ruşi, care ne-au cerut pe un ton de somaţie, să le dăm mai multe scaune., împrumut\ au spus ei. Soţul meu a început să se certe cu ei, indignat că trebuie să le dea scaunele noastre.

— Nici nu au cerut prea mult la urma urmelor…

— Atunci un rus a luat scaun voind să-l facă praf, poate chiar în capul lui George. Noroc că era la noi, refugiată, soacra mea din Botoşani, care ştia puţin ruseşte şi care i-a zis colonelului rus: „gospodar polkovnic, iertaţi-l pe fiul meu, este nervos din alte motive”… Aşa a scăpat George cel puţin de o bătaie bună.

Scaunele însă am trebuit să le dăm. Erau nişte scaune deosebit de frumoase. Ne-au mai luat cu această ocazie şi nişte saltele.

La ce le-a trebuit scaunele şi saltelele nici până în ziua de astăzi nu ştiu. Spre surprinderea noastră, am primit însă scaunele înapoi, deci ofiţerul rus s-a ţinut de cuvânt. Scaunele şi saltelele fuseseră duse în casa unor vecine evreice, unde ruşii erau cazaţi. Evreicele ne-au adus ulterior scaunele înapoi. Saltelele însă nu le-am mai văzut niciodată… Numai de ele nu ne mai ardea…

De revelionul tristului an 1945 am fost invitaţi în casa cumnatului meu, doctorul Domide. Am fost însă surprinşi pe stradă de o patrulă rusească, noi eram morţi de frică. Cumnatul meu l-a invitat însă pe ofiţerul rus, care comanda patrula, la masă şi l-a omenit cum trebuia. La el era cazat de altfel şi un doctor rus, Saşa, numele de familie nu-l mai reţin. Saşa, deşi medic, când a venit să locuiască la doctorul Domide, era ca un barbar, nu avea nicio manieră, însă în numai câteva luni de convieţuire cu familia Domide, s-a schimbat uluitor, devenise perfect manierat, când intram în casă îmi săruta mâna cu tot respectul.

Se civilizase complet în câteva lunii Asta era cu ruşii, din păcate le lipseau complet educaţia.

La un moment a venit cineva la doctorul Leon Domide, să meargă repede să vadă nişte evreice, care erau bolnave. Nu ştiu ce aveau. Însă doctorul Domide nu era acasă, era la spital. Atunci sora mea, Grete, ştiind că mai are un doctor în casă, l-a rugat pe

Saşa, să meargă el în vizită la aceste biete evreice, însă când Saşa a auzit că este vorba de evreice, a spus: „JJiet! evreiski?” şi a făcut cu mâna un semn cum le-ar suci el gâtul. A spus că ar suci gâtul la toate evreicele şi la toţi evreii din lume…

— Era deci şi mai agresiv decât Hitler…

— Ne-a povestit şi de ce îi ura pe evrei. Familia sa era originară dintr-un oraş din Crimeea iar pe băştinaşii ruşi i-au scos din casele lor evreii comunişti sovietici, îmbogăţiţi în aparatul de partid al lui Lenin şi apoi al lui Stalin. Din cauza asta doctorul

Saşa nu-i putea suferi pe evrei… Când auzea de ei se făcea roşu la faţă de furie.

— Deci revelionul anului 1945 s-a terminat paşnic…

— Da. Căpitanul rus, invitat la masă de doctorul Domide, a rămas bineînţeles până la capăt. Când eu şi cu George am vrut să mergem spre casă, ofiţerul sovietic s-a oferit să ne conducă şi astfel să ne ferească de eventuale buclucuri cu ruşii. Nu l-am putut refuza, dar pe faţa mea se citea frica. Atunci acest ofiţer rus a spus, îndreptându-şi privirile spre cer: „J3 oje, boje!”, deci a pronunţat cuvântul Domnului pe ruseşte. Ne-a mai zis că el nu este comunist, nu are cu nimic de-a face cu comuniştii, el e doar un creştin rus. Cu asta ne-a liniştit. A fost un om foarte de treabă, ne-a condus până acasă. Nici măcar nu era beat… La unchiul meu din Timişoara era cazat un alt ofiţer rus, un adevărat domn, mai rar un domn ca şi el. Deci erau şi ruşi manieraţi şi stilaţi

Soldaţii erau însă, în marea lor majoritate, groaznici. Nişte prieteni de ai noştri din Satu Mare aveau o vilă la lacul Balaton în Ungaria.

La ei stătea în anii 1944 – 1945 o rudă de-a lor, o fată tânără.

Toate fetele erau în pericol să fie violate de ruşi. Ca să scape de acest pericol fata aceea s-a tuns băieţeşte, s-a îmbrăcat ca un băiat. Aflată într-o vie a fost însă surprinsă de un rus care şi-a dat seama repede că este fată şi nu băiat. Fetei i-a venit însă pe loc o inspiraţie divină şi a spus doar atât: „ifilis!” Rusul a lăsat-o imediat în pace, a fugit glonţ, pentru că atunci în Armata Roşie soldaţii ruşi care se îmbolnăveau de sifilis erau imediat împuşcaţi!

— Conservatorul a revenit la Cluj în toamna lui 1944, aţi

(revenit şi dvs?

— Bineînţeles. Trebuie să spun că mutarea conservatorului de

la Timişoara la Cluj nu s-a putut face peste noapte, s-a mutat treptat tot anul universitar 1944/1945, fapt ce a dăunat cursurilor, a

creat haos. În ceea ce ne priveşte pe noi, nu ne-am mutat iniţial cu totul, mobila am lăsat-o pe mai departe în Timişoara, apoi am deplasat-o în Lugoj, la părinţii mei. În Cluj am locuit împreună cu George la Liceul de Fete de pe strada Nicolae Bălcescu, ulterior am închiriat o casă pe strada Ion Maiorescu, rebotezată de comunişti ceva mai târziu, Gyulai Pal, apoi tot de ei (când au mai epurat din ungurii comunişti), Borzeşti, unde am stat până am venit în Germania. Cu ocazia mutării ni s-au furat o parte din lucruri din lăzi. George a rămas ca profesor la conservator, viaţa părea că şi-a reluat cursul normal.

— Dar nu a fost să fie deloc aşa…

— Da. Mai întâi ruşii au schimbat peste noapte administraţia românească din Cluj, reintroducând-o pe cea maghiară, pe motiv că guvernul României nu este credibil". Deci din nou ne-am trezit cu ungurii pe cap. Apoi, odată cu instalarea guvernului prezidat de Groza, au repus administraţia românească în Cluj şi în toată Transilvania de Nord. Soţul meu a rămas perplex când a auzit de numirea lui Petru Groza în funcţia de preşedinte al

Consiliului de Miniştri, pentru el era confirmarea a ceea ce spusese în seara zile de 23 august 1944, după Proclamaţia Regală;

„Gata cu România" 1…

— Imediat după 23 August 1944 comuniştii au început să răsară în România ca ciupercile după ploaie, cine erau ei?

— Eu nu cunosc situaţia la nivelul întregii Românii, dar ştiu bine care era situaţia în Cluj. O ştiu chiar foarte bine, chiar pe

Propria-mi piele… Aproape toţi comuniştii, majoritatea deveniţi

Peste noapte, erau evrei sau unguri, pe români dacă puteai să-i numeri pe degete. Aşa că acum atât evreii cât şi o parte din iari trebuie să-şi asume responsabilităţile care decurg din

Instaurarea sinistrului comunism în România, soldat cu sute de mii de morţi şi cu un dezastru economic şi cultural total. Trebuie şi ei să-şi asume responsabilităţile pentru acest holocaust Nu

numai nemţii pentru holocaustul provocat evreilor! Aşa ar fi

drept…

Nürnberg, 6 august 2002 – 31 martie 2003

— Ţ;
Kâv

S!

— Ţ. V.ce
nti

fw
M

l! – J.) Jfe!”
.) J tR U.J… Uita
<, i: tnf isi1 / nu
…/î.

a ne.

m. «Tragedia Oaşului şi ai – „Maramureşului i – Convorbiri cu Teresia Bolchiş Tătaru

Teresia B. Tătaru s-a născut la 3 iulie 1935 în Silvaşu de Sus, judeţul

Hunedoara, în familia unui preot greco-catolic. Urmează şcoala primară în Boineşti din Oaş şi apoi liceul în Satu Mare. Între 1952 şi 1956 studiază la Universitatea „Victor Babeş” din Cluj, unde îşi ia licenţa. A fost profesoară în Tămădău (lângă Bucureşti) şi apoi la Tăuţii-Măgherăuş şi

Baia Mare. În 1976 reuşeşte să părăsească România şi se stabileşte la

Delmenhorst şi apoi Augsburg, în Germania Federală. Aici colaborează la radio „Europa Liberă”, sub pseudonimul Mara Mădăleanu.

A publicat din 1988 mai mult volume: „Comoara Pierdută:

Povestiri albe, negre, gri, albastre” (1988), reeditată în 1997 şi în 2004.

Jrfaramiireş, leagăn românesc” (1989), Ieşirea la lumină, carte de rugăciuni pentru credincioşii greco-catolici” (1991), „Terminologia botanică creştină la poporul român” (1993), floarea de Piatră”, poveşti

(1997), Jiceu, cimitir al tinereţii mele: Sovietizarea învăţământului românesc” (1998), Amintiri Silvăşene” (2001), Apariţiile şi mesajul

Sfintei Fecioare de Lourdes” (2003), 4 nii noştri de şcoală – Sovietizarea, 1948 – 1956” (2004), „Mdriuca”, roman (2005). În 2001, sub coordonară Teresiei B. Tătaru, a văzut lumina tiparului la editura Gutinul din Baia Mare importantul studiu în două volume „fitaramureş –

Mândria şi durerea noastră”, iar în 2005, lacrimarium”, poezie.

Membră a cenaclurilor literare „Apoziţia” din München, „Nord” din

Baia Mare şi „Liter Art XXI” din Norcross (Georgia – SUA). Teresia B.

Tătara s-a dovedit şi o prolifică jurnalistă, membră a Uniunii Internaţionale Catolice de Presă (UCIP), membră în colectivele redacţionale ale revistelor, fro Unione” care apare la Baia Mare şi provincia Corvina”.

de la Hunedoara etc.

— Mult stimată d-nă Teresia Tătaru, să începem cu începutul, care este originea dvs?

— M-am născut în 1935 în comuna Silvaşu de Sus de lângă

Haţeg, judeţul Hunedoara. Tata era preot greco-catolic, născut în

Săcălăşeni, în ţara Chioarului, mama se trage tot din Săcălăşeni

(născută însă în Tăuţii-Măgherăuş, lângă Baia Mare). După absolvirea Seminarului teologic greco-catolic din Blaj tatăl meu este hirotonit de episcopul erudit Alexandru Nicolescu (mitropolit în 1935) la Lugoj, care l-a numit preot în această dioceză, în parohia Silvaşu de Sus, în Munţii Poiana Rusca.

Silvaşu de Sus avea în custodie şi mănăstirea greco-catolică

Prislop, aşezată la o depărtare de 3 km pe un drum de munte, aşa că tatăl meu era şi „managerul” mănăstirii. La mănăstire era reşedinţa de vară a episcopului de Lugoj şi a călugărilor basilieni din Transilvania. Veneau la odihnă la Prislop şi părinţii călugări de la orfelinatul din Obreja din apropiere şi de la orfelinatul de la Toteşti, dar şi de mai departe, de la mănstirea Nicula2 de lângă

Gherla sau de la mănăstirea Bixad din ţara Oaşului.

La mănăstirea Prislop venea adesea părintele monah Teodosie

Bonteanu, fost ortodox, cu înalte studii, trecut şi pe la muntele

Athos. După ce slujise şi la mănăstirea Neamţ, se convertise la catolicism şi aparţinea ordinului basilienilor. Obişnuia să spună că, „din confruntarea cu catolicismul ieşise învins, nu de catolicism, ci de adevăr”…

Tata mi-a povestit şi de alegerile din decembrie 1937. În timpul campaniei electorale a fost invitat şi tatăl meu la Haţeg

(reşedinţa de plasă), să se întâlnească cu deputatul ţărănist (sau liberal, nu mai ţin bine minte). S-au prezentat toţi preoţii, cu credincioşii lor, ca un act de patriotism de la sine înţeles.

Mulţimea adunată aştepta să înceapă discursurile, dar semnalul de deschidere a adunării întârzia. De ce? se întrebau oamenii, începând a se agita. Atunci unul dintre politicieni a fost nevoit să anunţe că nu pot începe până nu soseşte preotul x din comuna y cu alegătorii săi şi nu se ştie din ce motive întârzie. Până la urmă şi-a făcut apariţia respectivul preot în fruntea unei mari mase de oameni (tot satul) şi a fost primit ca un ministru, cu aplauze şi urale şi un loc la tribună! Silvăşenii tatii, văzând ce cinste i se face acestui preot, care acum, credeau ei, va ajunge chiar în Parlamentul României şi de acolo îşi va ajuta credincioşii lui, i-au făcut reproşuri tacite tatii, de ce nu este şi el acolo, ca şi preotul x! Tata i-a „liniştit” pe loc: „Nu vă faceţi griji pentru mine sau pentru voi, deoarece domnii de la tribună, când vor ajunge la putere nu vor şti cum să-şi împartă între ei ciolanul, care nu le va ajunge nici lor, darămite să-şi mai aducă aminte de un popă şi de ţăranii lui, care i-au votat”… Asta s-a şi întâmplat.

1. Biserica Ortodoxă Română refuză şi în prezent să o retrocedeze greco-catolicilor.

2. Şi mănăstirea Nicula nu a fost retroceată de BOR.

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948

În martie 1940 tata a revenit înapoi, în Nord-Vestul Transilvaniei, primind o parohie în Ţara

Oaşului, la Doineşti, în dioceza de Maramureş, păstorită de Prea

Sfinţitul Alexandru Rusu1.

Teresia B. Tătaru.

Baia Mare, 2005.

— A revenit „foarte bine”, tocmai înaintea Arbitrajului de la Viena…

— Da, aşa este… E o poveste destul de curioasă. Adevărul este că mama mea l-a „bătut la cap”.

pe tata să revenim „acasă”, după ce timp de zece ani tatăl meu fusese paroh în Silvaşu de Sus şi după ce se bucurase de respectul unanim, inclusiv al puţinilor ortodocşi din comună. Era de altfel în bune relaţii cu preotul ortodox din sat, părintele Străuţu (din cauza unei mici bărbiţe sătenii îi spuneau „Popa ţapu”).

În Ţara Oaşului, la începutul anului 1940, era deja o oarecare frică, nu cumva să vină ungurii şi să ocupe acest străvechi pământ românesc. Ţin bine minte cântecul, „Din pământul României /Nicio brazdă nu vom da /Noi suntem ostaşi ai ţării /Ţara o vom apăra!” Sigur, noi ardelenii am fost înşelaţi de politicienii de la

Bucureşti, asta o spun cu mâna pe inimă şi acum. Unii chiar l-au bănuit pe tata, dacă a acceptat să primească această parohie în

Boineşti, în martie 1940, că ar putea fi spion… ungur! Iar tata, în afară de „tesek” (poftim) nu mai ştia niciun cuvânt maghiar.

— Ce vă mai aduceţi aminte de momentul cedării Ardealului de Nord? Aveaţi pe atunci numai cinci ani…

— Pe toată graniţa de Vest a fost atunci o mare concentrare de trupe româneşti, România se aştepta în acele zile, în acele săptămâni, la o invazie ungurească. S-a decis că ne vom apăra.

Vă daţi seama ce au simţit toţi ardelenii când a fost clar, în primele zile ale lunii septembrie 1940, că onorabilul guvern de la

Bucureşti a decis să abandoneze jumătate din Ardeal fără luptă, fără să se tragă un singur glonte! Nu mai spun ce dezamăgire cumplită a fost pentru biata Armată Română. Dacă i s-ar fi permis să opună

rezistenţă (numai că cei de la Bucureşti au vrut altfel).

1. Arestat în 1948, a fost exterminat în mai 1963 în închisoarea Gherla.

niciun ungur nu ar fi intrat, nici măcar un metru, pe pământul Ardealului… De acest lucru erau de altfel convinşi chiar şi ei… Poate azi nu se prea ştie, dar „campionul” cedării integrale a Ardealului către Ungaria era ministrul de externe al Italiei, contele Galeazzo Ciano, totodată ginerele lui Mussolini, iar acest lucru se datora unui fapt foarte prozaic: era foarte filomaghiar, pentru că ungurii îl dotaseră cu mari latifundii, însă Hitler s-a decis până la urma să limiteze pretenţiile maghiare „numai” la jumătate, în ideea să nu-i supere prea tare pe români – mai avea nevoie de petrolul de la Ploieşti.

— Da, dar până la urmă prin această împărţire „savantă” a sfârşit prin a-i supăra atât pe români cât şi pe unguri. Istoricul german Andreas Hillgruber a scris clar de altfel că, împărţirea Ardealui, cu cedarea unei jumătăţi Ungariei a fost una din greşelile fatale ale lui Hitler, cu repercusiuni ulteriore extrem de proaste pentru Germania, însă mai trebuie amintit un fapt: dacă ungurii l-au dotat pe Ciano cu mari latifundii, cum spuneţi dvs., Titulescu l-a „dotat” pe acelaşi Ciano, cu un potop de insulte, în 1936, în Societatea Naţiunilor. Pentru invadarea Etiopiei… Iar Ciano şi socrul său, Benito Mussolini, nu au uitat niciodată acest afront… Să revenim însă la Pastile anului 1940, ce s-a întâmplat concret?

— Staţiona atunci în Doineşti o mare unitate militară românească. Biserica din comună nu era atât de încăpătoare ca să-i primească pe toţi, de aceea foarte multă lume stătea afară.

Oşenii aveau un adevărat cult pentru Paşte, îl serbau absolut extraordinar, era o mare sărbătoare, nu numai religioasă, dar şi folclorică, pe scurt, era ceva splendid. Sub pădurea Măguricea de lângă biserica din Boineşti era o pajişte verde, acolo stăteau pe jos militarii

români. Oşenii le-au dat de Paşti coşărci întregi cu pasca de Paşti, călăcei, ouă, şuncă, cârnaţi şi multe altele încă.

Bineînţeles, totul a fost sfinţit de preot şi o delegaţie de 2 – 3 oşeni s-a dus cu frumoasele noastre cergi oşeneşti, care au fost întinse pe iarbă şi pe ele s-a aşezat tot ce fusese strâns, cu multă dăruire şi suflet din partea sătenilor. Soldaţii au fost foarte impresionaţi.

Sigur, primiseră şi ei de la popotă mâncare bună de Paşti, dar nu se putea compara cu darurile oşenilor noştri. Cu un elan extraordinar s-au cântat împreună cântece patriotice româneşti.

Răsuna din nou cântecul: „J\foi suntem ostaşi ai ţării /Ţara o vom apăra /Din pământul României /Nicio brazdă nu vom da”… Cine şi-ar fi putut închipui că doar peste vreo 4 – 5 luni vom fi cedaţi, ca nişte animale de povară, ungurilor. Nici măcar soldaţii care staţionau la Boineşti nu şi-au imaginat aşa ceva…

cerut pe loc învăţământ în limba maghiară, însă spre surprinderea noastră, au cerut acest lucru şi slovacii (tăuţii), inclusiv cei din Doineşti… Cu toate acestea, guvernul maghiar a admis funcţionarea în continuare şi a şcolilor elementare în limba română.

—!

— Pentru că Biserica Greco-Catolică, în tot Nordul Transilvaniei căzut la unguri, s-a angajat plenar pentru poporul şi naţiunea pe care o reprezenta. Episcopii greco-catolici, din teritoriul cedat Ungariei, Iuliu Hossu (1885 – 1970), episcop de

Cluj şi Gherla şi Alexandru Rusu (1884 – 1963), episcopul

Maramureşului, au luptat exemplar în apărarea intereselor româneşti. Au făcut front comun pentru drepturile românilor pe

— La 30 august J 940 însă totul a fost jucat, ce aţi simţit când aţi aflat că aparţineţi din acel moment Ungariei? Sigur, eraţi un copil mic atunci…

— Eram mică, aveam numai cinci ani, aşa că evenimentul nu m-a marcat, însă ulterior aveam să conştientizez bine ce s-a întâmplat.

Tata mi-a spus că represiunea horthystă s-a manifestat în special prin încercarea de interzicere a limbii române.

Ungurii ne spuneau în faţă, dacă vorbeam româneşte: „bezsely magyarul, te biidos olăh” („vorbeşte ungureşte, valah împuţit!”). A început pentru copii învăţământul în limba maghiară, în Oaş, în afară de câţiva intelectuali, nu ştia nimeni ungureşte, or, acest lucru se dorea cât mai repede remediat de către guvernul de la Budapesta. Sigur, mica minoritate maghiară din Oaş a

Episcopul greco-catolic al Maramureşului, dr. Alexandru Rusu, în plină ocupaţie maghiară, la sfinţirea bisericii din Lechinţa.

Ţara Oaşului, iunie 1944. În stânga sa, protopopul de Bixad.

Gheorghe Anderco (arhiva

Teresia B. Tătarii, Augsburg).

Episcopului de Oradea Mare, Valeriu Traian Frenţiu, refugiat în

România, la Beiuş (noua capitală a ciuntitului judeţ Bihor), autorităţile maghiare nu i-au dat dreptul să se reîntoarcă la Oradea.

A fost suplinit de Ioan Suciu.

care-i păstoreau, iar aceste drepturi erau legate în principal de practicarea liberă a limbii române, în special episcopul Alexandru

Rusu a fost deosebit de energic în cererile sale adresate guvernului de la Budapesta pentru acceptarea şcolilor elementare şi confesionale româneşti în satele diecezei sale şi a reuşit în aceste demersuri. Există documente în acest sens. Degeaba acum pseudoistorici, de genul lui Florian Dudaş1, încearcă să prezinte complet altfel lucrurile.

Însă nu erau învăţători români suficienţi şi atunci tatăl meu s-a oferit el să ocupe acest post în Doineşti, ceea ce s-a acceptat.

Pentru şcoala maghiară a fost adusă o învăţătoare de lângă

Budapesta, de la Hatvan, Pipike, fiică de farmacişti, fostă guvernantă într-o familie de latifundiari unguri. Cum însă statul maghiar desfiinţase latifundiile, Pipike, ca să ajungă la pensie, a fost

obligată să accepte, în completarea anilor necesari de pensie, să mai facă trei ani de învăţământ, acolo unde va binevoi să o trimită Ministerul învăţământului de la Budapesta. Şi săraca

Pipike a fost trimisă de minister taman în Ţara Oaşului, unde se ştia prea bine că este o populaţie curat românească. Iar acum vine surpriza: tatăl meu a hotărât să mă înscrie la scoală la Pipike!

— Cum, tocmai el, preot greco-catolic??! În fond putea să vă înscrie în clasa pe care el o conducea, la şcoala românească…

— Povestea e foarte interesantă. Pipike, neavând unde sta, a locuit un an de zile la noi în casă. Eu, copil neastâmpărat, chiar coleric, m-am alipit de Pipike, iar mama mea, ca să mai scape de mine (avea un copil mai mic decât mine) m-a trimis la cinci ani la şcoală la Pipike. M-a trimis nu oficial, nu eram înscrisă, m-a trimis ca să nu fac năzbâtii prin casă, să mai aibă măcar câteva ore de „linişte". Pipike, ca să mă supravegheze, m-a pus în prima bancă, iar eu, nevrând să rămân în urma celorlalţi copii, toţi mai mari ca mine, am cerut şi eu condei, tăbliţă, mă rog, tot ce-i trebuia unui copil de clasa întâia. Văzând străduinţa mea.

Pipike m-a admis de facto în clasa întâia, deşi eram cu un an mai mică decât vârsta minimă (care la unguri era de şase ani) de şcoală. Deci pentru mine dictatul de la Viena a însemnat că la foarte puţin timp am devenit elevă la o şcoală în limba maghiară.

Anul următor, când trebuia să fiu înscrisă oficial în clasa întâia.

Pipike nu a fost de acord: „fetiţa a făcut tot programul, de ce să înceapă cu clasa întâia? Trece acum în clasa a doua"…

M-aţi întrebat însă de ce tatăl meu, preot greco-catolic, a fost

1. Florian Dudaş, „Teroare în Maramureş", editura Lumina, Oradea.

1991

de acord să rămân la şcoala în limba maghiară. Toată lumea s-a mirat, au venit revoltaţi la tata, atât simpli credincioşi, cât şi intelectualii comunei şi l-au întrebat cum poate să facă aşa ceva.

Tata a fost, toată viaţa, un pesimist, însă cu picioarele pe pământ, poate prea cu picioarele pe pământ. El spunea: „S'unt preot sărac, nu am avere, cum au alţi preoţi, copilul meu trebuie să-şi facă o diplomă universitară, după care să aibă din ce trăi. Or, eu nu ştiu cât va ţine această ocupaţie, dar trăind pe moment în această ţară, copilul meu trebuie să ştie limba oficială a tarif"...

A avut în final dreptate: ocupaţia maghiară nu a durat o veşnicie, numai patru ani, iar eu am rămas cu limba maghiară bine învăţată, o vorbesc şi azi, ceea ce mi-a folosit ulterior. Cu cât cunoşti mai multe limbi cu atât e mai bine pentru tine...

Însă tata fiind, aşa cum am spus, şi învăţător la şcoala locală în limba română, făcea cu mine în fiecare seară ore în limba română, cu alte cuvinte aveam program dublu: înainte de masă în limba maghiară, iar la „seral" limba română... Cert este că în

1944 am terminat cele patru clase elementare în limba maghiară, iar între 1944 şi 1945

am făcut cu tata clasa a cincea, în limba română. La Pipike aveam colegi numai pe slovacii de la noi din comună, plus un singur coleg, băiatul vecinei noastre, român. Tata se gândea să-l trimită ulterior, cu o bursă de Blaj la Cluj (pentru că era un element capabil) şi se gândea că dacă nu cunoaşte bine limba maghiară, starul maghiar nu-i va aproba bursa.

Îmi aduc aminte şi de o întâmplare amuzantă: eram pe trenul de la Bixad spre Satu

Mare, într-un vagon de clasa întâia, împreună cu tata. Fără să mă pună nimeni, am început să fredonez un cântec pe care îl pe Gheorghe Boichis (creaptaj, învăţasem foarte bine la şcoala: seminarist la Blaj> împreună cu

rdo, erdo, erdo /Marosszeki colegii săi> Gheorghe Nicolae şi kerek erdo /Madâr lakik bene Ioan I. Oltean (arhiva Teresia

Madăr lakik tizenketo /Cukrot L... B. Tătaru, Augsburg).

adnek armak a madărnak /Dalollya ki, nevet a babamnak

Csărdăs, kis angyalom /Erted făj a szivem, nagyon pădure, pădure pădure /Pădure secuiască, rotundă pădure / fasan locuiesc în ea /Douăsprezece păsări /Zahăr i-aş da pasam aceleia /Care ar cânta numele dragei mele /Ciardaş, îngeraş mic

După tine mă doare inima"), în faţa mea era un domn maghiar, ce moţăia Cântecul meu l-a făcut să ciulească urechile. Pentru el a fost o mare surpriză: o fetiţă mică de şcoală (aveam opt am), fiica unui preot olah, cântă aşa de frumos ungureşte. După ce s-a trezit de-a binelea m-a întrebat, pe ungureşte, care este numele meu la ce scoală umblu etc. Şi în final m-a rugat să-i mai cant o dată Eu foarte mândră, i-am mai cântat. M-a felicitat şi m-a cinstit" cu o ciocolată întreagă. Nu am să uit cât voi trăi aceasta ciocolată mai ales că în anii de război se terminase şi pentru mine cu ciocolata… în schimb tata nu s-a putut înţelegeau acest domn, fiindcă, practic, nu vorbea ungureşte, de înţeles, înţelegea totuşi câte ceva.

Învăţătoarele unguroaice se invitau una pe alta la serbările şcolare spre a se lăuda şi a-şi aprecia reciproc metodele folosite şi progresele realizate în procesul de maghiarizare. În Trip, satul nostru vecin, nu existau decât oşeni, dar de Trip ţineau şi Băile

Bixad unde se găsea primăria şi administraţia maghiara pentru trei sate: Bixad, Trip şi Boinesti. Mai funcţiona şi o fabrică de cherestea în care lucrau şi unguri, unii stabiliţi încă de pe timpul dublei monarhii, alţii veniţi după 1940. Soţia unui muncitor mecanic ungur de la fabrica din Bixad Băi era învăţătoare în Tnp.

A invitat-o pe Pipike să participe cu elevii la o serbare la şcoala ei unde ea îi maghiariza pe oşeni. În Trip nu era cine să facă învăţământ românesc, nu exista învăţător român. Toţi elevn, fără excepţie, erau pui de oşeni, îmbrăcaţi în hăinuţele lor albe din pânză de cânepă sau de bumbac, dar recitau deja poezii ungureşti.

Le recitau mecanic.

Învăţătoarea şi-a adus-o pentru serbare pe fetiţa ei, care urma scoală primară în Băile Bixad, cu copiii unguri, pe care a îmbrăcat-o în costum naţional maghiar: bluză albă cu volănaşe şi mânecuţe scurte, bufante, fustă roşie largă creaţă, scurta, peste care în faţă, se prindea un şorţuleţ verde croit rotund, cu volănaşe, adică un costum în colorile naţionale maghiare: roşu, alb, verde

Fetiţa a apărut pe scenă cu o păpuşă în braţe, îmbrăcată la tel.

După ea venea un copil de oşan, căruia fetiţa i-a spus: „magyar

ruhâm van, magyar babăm van!” („am haine maghiare, am păpușă maghiarăn. La care puiul de oșean o întreabă, într-o

l

maghiară foarte bună, căci oșenii au ureche muzicală: „jo, 6, de a sziv dobogâsad îs magyar?” („bine, bine, dar și bătăile inimii îți sunt ungurești?”) …

Când i-am povestit tatii, acasă, despre ce s-a întâmplat la această serbare, țin bine minte că a dat îngrijorat din cap. Legat de aceasta trebuie să amintesc că, în anul școlar 1944 – 1945, după plecarea ungurilor, tata, de la sine putere, din patriotism creștin românesc și dragoste față de copii, s-a angajat să preia și școala din Trip, cu toate cele patru clase, să-i învețe pe copiii tripanilor să citească și să scrie românește, înainte de masă făcea școală cu copiii din Boinești, unde eram și eu elevă, iar după masă cu cei din Trip. Pentru aceasta mergea pe jos, cam trei km până la școală și alții trei înapoi. Era deci foarte solicitat toată săptămâna, neavând pentru odihnă decât duminica după masa și aceea doar până la vecernie, iar înainte de masă își făcea obligațiile preoțești:

utrenie, liturghie, mărturisiri, dar niciodată nu s-a plâns că lucrează prea mult, era fericit că putea face ceva pentru „românașii lui”. Registrele matricole ale școlii primare din Boinești și

Trip/Tara Oașului, stau mărturie pentru aceste afirmații. Aceștia au fost preoții uniți: modele ale episcopilor lor și nu a fost numai unul! Menționez că tatăl meu, preotul Gheorghe Bolchiș, l-a avut rector la Seminarul teologic din Blaj, vreme de patru ani, pe dr.

Alexandru Rusu, iar din 1940 tata din nou s-a întâlnit cu dânsul, avându-l de acum ca episcop.

Legat de ocupația maghiară trebuie să vă mai spun ceva. Așa cum era sistemul de învățământ din Europa la vremea aceea, copiii de clasa întâia scriau pe tăblița de ardesie cu condeiul de piatră care lăsa o dâră albă și care se ștergea ușor cu buretele legat cu sfoară de marginea de lemn în care era încadrată tăblița.

Aceasta avea fața din dos liniată jumătate cu culoare roșie, care nu se ștergea, pentru copiii de clasa întâia, care învățau să scrie, iar cealaltă jumătate era împărțită, cu linii tot de culoare roșie, în

pătrăţele. Prima faţă a tăbliţei era neagră, „curată”, neliniată, pe care se putea şi desena. Pentru elevii claselor a II-a, a III-a şi a

IV-a existau însă caiete cu linii şi pătrăţele. Caietele cu linii erau specifice fiecărei clase, cele cu pătrăţele erau la fel pentru toate clasele. Ungurii au tipărit copertele pentru clasele II, III şi IV în verde, albastru şi un roşu bordo. Coperta a patra a caietelor avea însă două desene, aceleaşi pentru toate clasele, doar în culori diferite. Desenul de sus reprezenta o casă veche ţărănească, acoperită cu paie, cu geamuri mici, cu prispă lipită cu lut şi fără stâlpi, cu o curte fără împrejmuire, în care păştea o vacă costelivă, lângă o fântână cu cumpănă. Sub desen era scris: „z az olăh

tanya” (Aceasta este gospodăria valahă”). Desenul de dedesubt era însă mult diferit: o casă ţărănească lungă, înaltă, acoperită cu ţiglă, cu geamuri mari, cu târnaţ sprijinit pe stâlpi frumos sculptaţi şi închis cu scândură tăiată în ornamente rombice. Casa era înecată în verdeaţă şi flori, în curtea împrejmuită cu un gard de leţuri se mişcau doi cai zmei, iar în grajd se vedeau vite bine hrănite.

Exista şi o curte pentru găini, cu un coteţ cu scară. Tot din curte se înălţa şi un stâlp ce purta în vârf colivia pentru porumbei. Nu lipsea nici fântâna cu roată, iar în spatele casei se vedea livada cu pomi fructiferi. Sub poză era scris: „JEZ a tnagyar tanya”.

(„Aceasta este gospodăria ungurească”). Desenele erau o propagandă făţişă contra românilor, propagandă care trebuia să prindă la copiii mici, o propagandă de dispreţ la adresa românilor

„Puturoşi”.

Este adevărat că până prin secolul XVIII românii iobagi locuiseră în astfel de bordeie sărăcăcioase, aidoma desenului de pe coperţile caietelor şcolare, dar 1940 nu mai existau astfel de bordeie în Ţara Oaşului, poate doar câteva numai, unde locuia un bătrân singur şi bolnav, însă în Boineşti, niciunul! Peste tot erau case arătoase şi toţi oşenii aveau fântână cu roată, inclusiv noi.

Eu, aşa mică cum eram la vârsta aceea, am simţit din plin batjocura la adresa noastră şi mă gândeam ce ruşine este pentru români fântâna cu cumpănă, ca la cartea de citire maghiară pentru clasa a IV-a să văd, într-o imagine ostentativă despre Hortobâgy

(rezervaţia naţională maghiară) o fântână cu cumpănă,

înconjurată de cireada de vite cu coarnele lor lungi cu deschidere largă!?

Cu toate acestea, cel puţin eu, mărturisesc sincer, nu am avut de suferit din cauza ocupaţiei maghiare. Tata în schimb a avut multe de pătimit, a fost aruncat şi la închisoare şi, poate, nu mult a lipsit să fie şi executat de unguri. Până la urmă a fost

„Amnistiat”. Vă dau de altfel memoriile lui, redactate sub formă de „Testament”, ca să le publicaţi şi pe ele în volum. Menţionez de asemenea că autorităţile maghiare au desfiinţat pur şi simplu

Episcopia Ortodoxă a Maramureşului. Aici se cuvine o paranteză, în 1919 nu existau ortodocşi în Nord-Vestul Ardealului. Au venit, odată cu armatele române, preoţi „misionari” ortodocşi din

Vechiul Regat, pentru a asigura asistenţa religioasă pentru militarii români şi familiile lor din Vechiul Regat. Au venit în provincia

„Cucerită” (sic) să o „românizeze” (?!), adică să o ortodoxeze\ Ca şi cum românii ardeleni ar fi fost păgâni şi trebuiau acum creştinaţi de Biserica Răsăritului… Nu a venit elita, au venit ciurucurile

Vechiului Regat.

Când în septembrie 1940 Armata Română a părăsit

Nord-Vestul Transilvaniei, s-a retras implicit şi majoritatea credincioşilor ortodocşi, originari din Vechiul Regat, iar Episcopia

Ortodoxă a Maramureşului s-a autodesfiinţat. Acesta este purul adevăr, însă după 1948 apologeţii ortodoxiei încearcă să prezinte lucrurile altfel (Florian Dudaş de pildă, într-o carte plină de minciuni1), ca o măsură arbitrară a Ungariei contra bisericii

„Martire” ortodoxe. Nici nu ştiu ce are Florian Dudaş cu

Maramureşul, el fiind trăitor în Oradea şi nu pe Iza sau Mara.

Acum, să nu credeţi că eu am devenit avocata (?!) autorităţilor maghiare din 1940 – 1944. Ele au făcut atrocităţi, abuzuri, o mulţime de nedreptăţi îndreptate împotriva tuturor celor care nu erau maghiari, iar românii au fost primii vizaţi. Pe unguri nu i-a interesat religia românilor, pentru ei era tot o apă şi un pământ dacă erau greco-catolici sau ortodocşi, erau oprimaţi pentru că erau români, nu pentru religia lor.

Trebuie să fac aici o paranteză mai largă, pentru mai buna informare a istoricului Florian Dudaş, dar şi a altora de nivelul lui.

Când au venit ungurii în septembrie 1940 în Oaş şi în

Maramureş, nu aveau nici cea mai mică idee ce populaţie vor administra. Ei erau convinşi că preiau un străvechi teritoriu maghiar, rupt pe nedrept din trupul „patriei mamă”. De aceea au rămas foarte surprinşi găsind o populaţie compact românească şi nu maghiară, aşa cum fuseseră intoxicaţi de propaganda mincinoasă din, 4 nyaorszâg” („ţara mamă” sau, Inima tarif}, după care Ungaria are dreptul să ocupe Ardealul pentru că este cu populaţie ungurească, deci ţine de Ungaria.

Am trăit şi eu ca şi copil această surpriză totală a ungurilor, când la câteva zile după instalarea noii administraţii maghiare la

Băile Bixad, doi jandarmi unguri, cu pene de cocoş la pălăria de uniformă, gen melon, au venit la parohia tatii, să ia contact cu

„Plebănos un” („JDomnul paroh”). Tata, politicos, i-a poftit înăuntru şi le-a oferit nişte scaune, să ia loc, dar nu a ştiut să spună din propoziţia „tesek helyet foglalni!” („f>oftiţi luaţi loc”)

decât „tesek!” şi le-a arătat scaunele. Ungurii, mai mult ca sigur, s-au întrebat în sinea lor: „cum e în Oaş populaţie maghiară când preotul locului nu ştie decât un cuvânt în limba noastră??!” Am citit pe faţa ţăndărilor unguri” că acest lucru le-a trecut prin

°ap. Altfel s-au comportat civilizat la noi în casă, nu am avut atunci ce să le reproşăm. Adevărul este că autorităţile maghiare au manifestat respect faţă de preoţime, inclusiv faţă de cea

— Ibidem.

română, desigur până când nu s-au „împuţit lucrurile”, adică până la 23 august 1944.

Atunci de ce s-ar fi repezit ungurii, cu „cruzime”, numai asupra episcopiei ortodoxe din Sighet în 1940, când de episcopia greco-catolică a Maramureşului, tot românească, nu s-au atins?

Pentru că ţinea cu ungurii (fiind catolică!?), vine răspunsul

„Fraţilor” ortodocşi confesionalişti ai domnului Florian Dudaş1…

Să fim serioşi! Puţină decenţă nu strică…

Florian Dudaş, rudă directă cu fostul ambasador al lui

Ceaușescu la Moscova, Traian Dudaș, în loc să se lege de persecuţii religioase fanteziste (de genul unui inventat „masacru”.

la Sighet2), scornite spre uzul cotidian ortodox, mai bine ar scotoci prin arhive, fie şi cele numai din Oradea, unde domiciliază şi să găsească date care să-i confirme teoria persecuţiei religioase la care au fost supuşi românii în Ungaria anilor 1940 – 1944. Însă nu va găsi nimic, pentru că persecuţia ungurilor împotriva românilor nu s-a atins de sentimentul lor religios. Florian Dudaş ar putea să meargă şi la Ţebea, în Ţara Zărandului, la gorunul şi mormântul lui Avram Iancu. Ar putea vedea, pe absida bisericii, pictat ca un curcubeu lat, tricolorul românesc. Ungurii nu l-au interzis înainte de 1918, pentru că biserica a fost singurul loc unde românii şi-au putut manifesta absolut deschis identitatea, limba şi credinţa lor. Iar pentru Florian Dudaş încă un amănunt: Avram Iancu a fost greco-catolic, iar biserica românească din Ţebea la fel, de aceea a şi fost înmormântat acolo. Horea, da, a fost ortodox, însă când a fost nevoie de un sfat s-a dus la Blaj, nu la

Sibiu, pentru că Blajul (şi nu Sibiul) a fost tot timpul creierul luptei pentru eliberare socială şi naţională a românilor. A fost, este şi va fi întotdeauna!

— Avea să înceapă în martie 1944 şi tragedia evreilor din

Nord-Vestul Transilvaniei…

— Da, însă până atunci românii au fost cei mai prigoniţi.

Autorităţile maghiare nu au încercat însă să-i extermine, cum au făcut din 1944 cu evreii, nu au încercat nici măcar să le desfiinţeze biserica lor naţională, cea greco-catolică, au încercat doar să-i deznaţionalizeze, prin metode mai mult sau mai puţin „rafinate”.

Un lucru este însă cert: în Maramureş şi în Oaş nu au existat în

1940 masacre gen Ip, Trăsnea sau Sărmaş.

Dar să nu o uit pe învăţătoarea mea, de care mă leagă, de ce să nu o spun acum, amintiri frumoase. Pipike, pe adevăratul său

1. Ibidem.

2. Ibidem. v…; /”.

nume Ilona Iulia Rehâk, era o femeie corectă, o bună romano-catolică, nu era şovină. Cred însă că avea şi o misiune secretă: să spioneze pentru autorităţile maghiare despre starea de spirit a oşenilor, a preoţimii greco-catolice, a intelectualităţii române, însă nu a

făcut acest lucru cu răutate, cum au făcut alţii, exclusiv din dorinţa de a face rău… Avea şi obligaţia să-l maghiarizeze pe preotul valah din sat, adică pe tatăl meu şi, mai ales, să-i maghiarizeze pe copiii de oşeni.

Odată Pipike i-a adus tatălui meu un cadou de la Budapesta:

un dicţionar român-maghiar, iar dicţionarul avea pe copertă culorile româneşti! Tatăl meu s-a speriat de-a binelea, pentru că era interzis să ai în casă culorile româneşti, nu mult a lipsit să leşine.

Episcopul greco-catolic Alexandru Rusu al Maramureşului, aşa cum am arătat deja, s-a luptat, cu o dârzenie nemaipomenită, cu autorităţile maghiare, ca să salveze toate şcolile româneşti din dieceza lui. Şi pot să spun că a reuşit! Poate că nu peste tot, dar în majoritatea localităţilor a salvat şcolile româneşti.

Vă mai relatez o întâmplare hazlie. Eu o însoţeam pe Pipike şi la şcoala românească din Doineşti (unde era învăţător, aşa cum am mai povestit, tatăl meu), pentru că Pipike ţinea ora de limbă maghiară şi la clasa românească. La sfârşitul orei, toţi copiii erau încolonaţi ca să spună rugăciunea de încheiere, evident în maghiară, îi ţin bine minte pe copiii de oşeni; erau îmbrăcaţi în straiele lor de cânepă iar cărţile de şcoală le aveau în trăistuţa lor.

Copiii nu înţelegeau de loc maghiara, însă rosteau voioşi, ca nişte papagali, foarte sacadat, ceea ce dădea un aer comic rugăciunii, textul acestui credo: „J-fiszek egy Istenben /Hiszek egy bazában

Hiszek egy isteni orok ighazsâgban /Hiszek Magyaroszâg feltămadăsăban /Ameţi” (Cred într-un Dumnezeu /Cred într-o ţară /Cred în eterna dreptate dumnezeiască /Cred în învierea

Ungariei /Amin)”. Elevii rosteau rugăciunea încolonaţi câte doi în faţa uşii, pe care abia aşteptau să o deschidă ca să zbughească afară. După rugăciune o salutau pe învăţătoare cu, Jsten veled!”

(„Dumnezeu cu tine!”), din care nu se prea auzea litera d finală.

Salutul unguresc este frumos şi creştinesc, căci ungurii ţineau şi ţin la tradiţia lor creştină, tradiţie imprimată de marele lor rege

Ştefan cel Sfânt (966 – 1038), care i-a creştinat prin metode nu

Prea creştineşti. Chiar şi la chefuri ungurii închină cu, Jsten eltese!” („f) umnezeu să te trăiască!”), chiar dacă ei sunt poporul care înjură cel mai cumplit de Dumnezeu…

Mi-a mai rămas de la unguri, printre altele, o poezie de-a lui petofi, pe care am îndrăgit-o poate şi din cauză că e legată de

Someş, râu drag mie din desele călătorii pe care le făceam cu tata la Satu Mare. Poezia era lungă şi o aveam în cartea de citire, cred că în clasa a IV-a şi începea: „Fa/w vegen kurta kocsma

Oda rug ki a Szamosra” („La capătul satului se găseşte o mică cârciumă /Pe Someş”), iar eu vedeam cârciuma ca şi casa din desenul „olân tanya”…

Tata mă lua deseori cu el la Satu Mare deoarece el celebra sfânta liturghie zilnic, unde se găsea. Cum eu eram cantorul lui, de la vârsta de şase ani, când ajungeam în Satu Mare, dimineaţa pe la orele şapte, treceam mai întâi pe la biserica noastră, greco-catolică, unde concelebra, iar dacă era singur, ţinea slujba numai el. Pe mine mă ascundea în altar, la stânga, lângă uşa sacristiei, de unde îi dădeam răspunsurile. După liturghie mergeam în parcul din centrul oraşului, scoteam din geantă tartinele făcute de mama şi ne luam dejunul, apoi tata îşi vedea de cumpărăturile lui la magazinele de unelte agricole, iar pe mine mă lăsa să-l aştept în parc. Exista atunci un paznic al parcului, un ungur voluminos, cam ponosit îmbrăcat, cu o geantă mare de piele, bine burduşită, atârnată de gât, din care scotea un fel de chitanţier, din cotorul căruia rupea un bilet pentru care cel ce voia să şadă pe bancă, de la o anumită oră, cred că de la ora nouă dimineaţa, trebuia să plătească un pengo1 pentru toată ziua. Însă când a început perioada de deportare a evreilor, din martie 1944, ei nu aveau voie să se aşeze pe bancă în parc nici dacă plăteau un bilet. Ţin bine minte că purtau toţi pe piept, pe stânga, steaua lui David, galbenă şi mare, de vreo 8 cm. Odată am văzut pe corso o fată foarte frumoasă, înaltă, subţire, într-o rochie de mătase înflorată, maron-roşcat cu galben, ce i se potrivea de minune cu părul ei blond-castaniu. „Vai, ce fată frumoasă!” a exclamat tata. Când am trecut de ea i-am văzut steaua lui David prinsă de rochie, tata a rămas locului: „armâna fată! Şi e evreică!

Aşa de frumoasă”… S-a întristat teribil, dintr-odată, compătimind-o mereu: „Căci numai Dumnezeu ştie ce o aşteaptă! Şi e aşa de frumoasă!”. Nu şi-o putea scoate din minte…

Tata îmi cumpăra bilet ca să pot sta liniştită pe bancă, însă odată a uitat şi paznicul m-a ridicat şi a trebuit să aştept până vine tata să-i

plătească taxa. Mă aşezam pe bancă între turele de

„Patrulare” ale paznicului, însă pe o bătrânică evreică nu a lăsat-o nicicum să se aşeze, mai mult, a gonit-o din parc şi a urmărit-o până când s-a convins că s-a depărtat!

1. l Pengo = 100 de fileri, banii maghiari care în septembrie 1940 au fost introduşi şi în Nordul Transilvaniei… –, e j-le:

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948 261

În 1942 a murit pe Frontul de Est István Horthy, moştenitorul regenţei maghiare1, într-o inspecţie pe front avionul lui s-a prăbuşit, acum am citit că la originea acestei prăbuşiri se pare că a stat un sabotaj. Fusese un om tânăr, în jur de 30 de ani. S-au făcut adunări de doliu în toate şcolile, chiar şi tatăl meu a trebuit să ţină un tedeum în biserica greco-catolică.

După cum vedeţi, eu ca şi copil n-am avut de suferit direct în cei patru ani de Ungarie, însă simţeam că lucrurile nu merg bine pentru noi, românii. Dar când tata a fost arestat, împreună cu toţi preoţii români, ţăranii fruntaşi şi intelectualitatea din Oaş, după 23 august 1944, trei nopţi cât a lipsit am suferit cumplit.

Dormeam în patul lui, cu pijamaua lui în braţe şi plângeam continuu. Plângând mă culcam, plângând mă sculam, iar mama nu mă putea linişti. Nici măcar ea nu ştia unde este tata şi ceilalţi arestaţi, decât că nu e bine de el. Nu mult a lipsit ca să fie gazat la Debreţin, împreună cu restul arestaţilor.

Pe mine ocupaţia maghiară nu m-a marcat deloc, a avut tata grijă să nu mă marcheze, în schimb l-a marcat pe vecinul nostru

Văsâi, care deşi a făcut cu bursă unul sau două semestre la

Seminarul teologic greco-catolic din Cluj, a rămas un filomaghiar.

El, oşan, s-a căsătorit cu o unguroaică şi s-a mutat la Negreşti şi vorbea mai cu drag ungureşte decât româneşte… Dacă ungurii nu m-au marcat, m-a marcat în schimb comunismul, mai ales prin cele trăite pe viu, în aşa măsură încât nu-l voi uita până la moarte, pentru tot răul ce mi l-a făcut personal, familiei mele, rudelor, Şcolii, Bisericii şi Ţării!

— Cum s-a recepţionat actul de la 23 august 1944 în ţara

Oaşului?

— A doua zi, să fi fost pe la orele 3 – 4 după masă, fabrica de cherestea de la Băile Bixad a pus sirena să sune. Era un sunet prelung,

lugubru, oamenii s-au speriat pentru că nu ştiau de ce sună sirena. Nu era un sunet de alarmă, ar fi vrut să fie un sunet de bucurie, însă suna sinistru… Oşenii se întrebau neliniştiţi: „diptu ce bucină la fabrica din Băi?”

— Concret, ce s-a întâmplat imediat după 23 august 1944 în Maramureş şi Oaş?

— Înainte de toate vreau să vă spun că, ceea ce noi înţelegem acum, din păcate, prin Maramureş, nu reprezintă decât exact o treime din Maramureşul istoric, din Maramureşul românesc.

— După 1989 fiul lui Horthy a fost comemorat într-un cadru oficial în Ungaria, iar la ceremonii a asistat şi văduva lui…)… „>; j

Restul de două treimi se află din 1944 în componenţa abuzivă a Ucrainei.

Maramureşul mare, întreg, atestat documentar la 1199, se întinde două treimi pe malul drept al Tisei şi numai o treime pe malul stâng, în total Maramureşul istoric avea o suprafaţă de 10.534 km pătraţi, graniţa sa de Nord-Est se află pe Carpaţii Păduroşi, care-l delimitează de Galiţia şi Bucovina. Din Maramureşul din dreapta Tisei a descălecat Dragoş şi Bogdan la 1359.

Abia în 1385 Maramureşul devine comitat maghiar, avea să rămână neschimbat în graniţele sale până în iulie 1920, când am pierdut prostește o bună parte din acest străvechi pământ românesc în favoarea Cehoslovaciei. De vină sunt iresponsabilii guvernanţi de la Bucureşti şi în primul rând generalul Alexandru Averescu, preşedintele Consiliului de Miniştri din acea perioadă. Guvernul Vaida a obţinut de la negociatorii cehi întreg Maramureşul istoric, cu excepţia plasei Dolha, dar în urma demisiei cabinetului Vaida, cehii au refuzat în ultimul moment să semneze documentul care definitiva frontiera ceho-română, pe motiv că negociatorii români nu mai au nicio împuternicire (?!), guvernul Vaida fiind demisionat. Noul cabinet, condus de basarabeanul Alexandru

Averescu, a decis să retragă în grabă Armata Română peste Tisa şi a acceptat punctul de vedere al cehilor şi astfel, în mod iresponsabil şi criminal (pot să spun) am cedat 2/3 din Maramureş.

Am rămas deci cu „micul Maramureş”, cel de pe malul stâng al

Tisei.

Dar să revin la momentul 23 august 1944. Pentru unguri a fost cert o lovitură de măciucă, numai la aşa ceva nu s-au aşteptat.

Au deschis imediat trei lagăre de concentrare pentru românii maramureşeni „nesiguri”, la mănăstirea Moisei, la Vişeul de Sus şi la Slatina, comună românească pe malul drept al Tisei, în afară de aceste trei lagăre, arestări şi internări s-au mai făcut la Sighet.

Satu Mare, Kistaresa, Debreţin, Seghedin, Ocna Sugatag.

Dragomireşti, Ocna Slatina, Teceul Mare etc. Cuprecădere au fost internaţi preoţii greco-catolici şi intelectualii, însă generalul

Constantin Sănătescu, noul preşedinte al Consiliului de Miniştri, numit în acest post în seara zilei de 23 august 1944, a dat dovadă de o energie remarcabilă (nu ca generalul Alexandru Averescu în

1920): a anunţat guvernul maghiar că, dacă nu renunţă imediat la aceste arestări şi internări, va proceda şi el la fel cu maghiarii rămaşi în România (în Transilvania de Sud şi în Banat) şi în faţa acestei ameninţări concrete, guvernul de la Budapesta a renunţat definitiv la ideea să-i mai extermine, drept represalii pentru 23

August 1944, pe românii din zonele cedate Ungariei în 1940.

Preotul greco-catolic Gavril
Nap (1906 – 1993) din Moisei
(arhiva Teresia B. Tătarii.
Augsburg).

— A mai fost „masacrul” de.

la Moisei, pus mai bine de jumătate de veac în spinarea nemţilor. Ion Dichiseanu avea să joace (într-unfilm românesc din anii 1970), cu multă „subtilitate” rolul maiorului german care a ordonat execuţia celor 31

de ţărani. Acum se ştie definitiv că Armata Germană nu a avut niciun amestec în cele întâmplate la Moisei, cei care au tras au fost soldaţii maghiari. Dar cine erau în realitate cei executaţi şi mai ales pentru ce au fost executaţi sumar? Ei bine, cred că în – am apropiat de adevăr, discutând, printr-un fericit concurs de împrejurări, cu un descendent al celor executaţi în acea zi de octombrie 1944 la

Moisei. Discuţia am purtat-o în linişte, în 1997 la Nürnberg. Cei executaţi au fost trimişi să sape în grabă tranşee pentru o disperată linie de apărare, amplasată pe pasul Prislop (dintre

Bucovina şi Maramureş), o linie care măcar ar fi încetinit avansul

Armatei Roşii. O parte din ţăranii puşi la săpatul acestor tranşee au dezertat pur şi simplu, nu erau de altfel printre cei fruntaşi ai satului. Dezertarea lor a fost rău văzută chiar şi de familiile lor, pentru că, peste antipatia faţă de unguri, era frica faţă de atrocităţile pe care le făceau soldaţii sovietici, mai ales că se aflase de ele. Dezertorii nici măcar nu au avut curajul să vină acasă, ştiind că vor da socoteală mamelor şi soţiilor lor pentru această fugă şi au preferat să se ascundă prin păduri. Cert este că au fost repede găsiţi (prin trădare?) şi cum frontul se apropia vertiginos, au fost condamnaţi la moarte, pentru dezertare în faţa inamicului şi împuşcaţi. O poveste, desigur tragică, dar prozaică la urma urmelor în acele zile de război, zile în care nu mai exista cruţare pentru nimeni…

— Am auzit şi eu de această versiune, care pare credibilă. Însă există şi o altă relatare, bazată de data aceasta pe mărturii sigure.

Sursa autentică1 a fost preotul greco-catolic din Moisei, Gavrilă

Nap (1906 – 1993). Acesta, conform îndatoririlor stabilite de

episcopatul greco-catolic, era obligat să scrie cronica parohiei privind evenimentele mai importante, în toamna anului 1940

Armata Maghiară, pentru a se putea menţine pe crestele Carpaţilor

Orientali, a hotărât fortificarea în grabă a pasului Prislop. De fapt era vorba de refacerea fortificaţiilor din Primul Război Mondial, construite de germani cu prizonieri ruşi la acea dată. În septembrie-octombrie 1944 ungurii au concentrat pe aceste fortificaţii companii de muncă obligatorie, numite, JWunkaszâzad”, formate din

români, dar şi din evrei, care scăpaseră de la deportare în

Germania. Erau în general bărbaţi în vârstă, în jur de 50 de ani.

Au fost ţinuţi în munţi în condiţii grele. Aflând însă de Actul de la 23 august 1944, au hotărât să dezerteze. Unii au reuşit să ajungă acasă, chiar şi mai departe, în Câmpia Transilvaniei, alţii nu.

Ultimii au fost prinşi de „tăbori csendor", adică de patrulele maghiare şi duşi la închisoarea din Vişeul de Sus iar acolo au fost împărţiţi în două grupe: 1). „Trădători" ai „patriei maghiare", partizani sau complicii lor şi 2). Cei cu abateri mai mici sau chiar fără nicio vină. Cei din prima grupă erau cei mai numeroşi. O

bună parte din oamenii grupei întâia au fost împuşcaţi, joi, 12

octombrie 1944, în Munţii Maramureşului, pe râul Vaser, la Făina, în locul numit Tauri. Aici există un mormânt în care se ştie că au fost îngropaţi cei împuşcaţi de Armata Maghiară.

Trebuie menţionat că, la 29 august 1944, când frontul se apropia de Prislop, ungurii, pregătindu-se de luptă, au dat ordin de evacuare a comunelor Borşa şi Moisei, trecând populaţia peste dealurile Maramureşului, peste cumpăna de ape dintre Valea

Vişeului şi valea Izei, în satele Şieu, Rozavlea şi Strâmtura, de pe Iza. Au rămas însă mulţi oameni prin păduri, care s-au ascuns până va trece „puhoiul", însă ungurii i-au considerat „partizani".

— La urma urmelor, cum aţi fi vrut să-i considere pe aceşti oameni care umblau în „bejenie" prin păduri, fără „drept de la poliţie"?

— În cursul zilei de vineri, 13 octombrie 1944, înaltul

Comandament Maghiar, considerând, pe bună dreptate, că frontul nu mai poate fi menţinut pe Carpaţi, a hotărât retragerea tuturor trupelor în teritoriul Ungariei Mici, la Vest de Cărei. Dacă ar fi rămas pe loc, trupele maghiare ar fi fost încercuite complet – ruşii înaintau dinspre Prislop iar românii dinspre Someş.

Retragerea trebuia efectuată foarte rapid, nu a mai fost timp să fie transportaţi şi deţinuţii, de aceea s-a luat decizia să fie împuşcaţi.

În ziua de sâmbătă, 14 octombrie 1944, pe la prânz, deţinuţii de la Vişeul de Sus au fost urcaţi într-un camion cu prelată neagră

şi duşi undeva spre Moisei. La prima vedere, un fapt surprinzător, căci au fost duşi în direcţie contrară retragerii, în apropierea frontului. Probabil că au fost duşi la Moisei pentru că satul era evacuat, pustiu, fără martori jenanţi. La locul numit Groşi au dat jos o parte din oameni, obligându-i să intre într-o casă goală

(există şi azi, între şosea şi apa Vişeului). Încuind uşa i-au mitraliat prin ferestre, apoi ungurii au plecat mai departe, pe vale în sus. S-au oprit la o altă casă goală, izolată, nouă, aşezată în pantă, casa lui Mihai Vasile Creţu, nu departe de pârâul Izvorul

Dragoş. Acolo, după acelaşi procedeu, i-au mitraliat pe cei rămaşi, în total 31 de bărbaţi, doi maramureşeni, restul din alte părţi. Unicul supravieţuitor al masacrului a fost Ivaşcu Vasile-Drăgan, scăpat din prima casă. Căzut la podea înainte ca să se tragă (a avut un şoc psihic), peste el s-au răsturnat cei împuşcaţi. Spre seară, înspăimântat, a ieşit de sub cadavre şi pe fereastră din casă. A trecut râul Vişeu şi peste muncii a ajuns a doua zi la el acasă, la Vişeul de Mijloc, plin de sânge, desfigurat, cu privirea înfricoşată, cu aspectul unui nebun. Aşa a rămas, cu un psihic dezechilibrat, până în 1958, când a trecut la cele veşnice.

Părintele Nap îl scrie Ivaşcu Vasile-Drăgan, pentru că aşa era trecut în matricole şi nu Vasile

Ivaşcu-Drăgan, cum a apărut în unele publicaţii.

Supravieţuitorul a declarat mai târziu că „Jnainte de a fi urcaţi în camion, la închisoarea din

Vişeul de Sus, au fost întrebaţi ce religie au. În afară de doi, care erau evrei, restul s-au declarat greco-catolicf.

Vestea masacrului s-a răspândit rapid. Sătenii din Moisei se reîntorceau din refugiul forţat, trecuse o săptămână şi cadavrele intraseră în putrefacţie. Nu s-a găsit nimeni care să-i îngroape.

Singur, angajatul cimitirului, cel care săpa groapa fiecărui mort din Troiţa de la Moisei; ridicată în

Moisei, Timiş Dumitru Borşan, 1945 de Biserica Greco-Caimpreună cu soţia sa, oameni care tolică în amintirea victimelor nu mai erau nici prea tineri şi nici masacrului din 1944 (arhiva

Prea în putere, au îndeplinit o Teresia B. Tătam, Augsburg).

muncă imposibilă – săpând în două zile groapa comună în pământul clejiei, al bisericii – generată de o omenie fără seamăn, cu rădăcini adânci în sentimentul obligaţiilor creştine şi civice.

Părintele Nap descrie simplu şi clar eroismul groparului, căruia posteritatea i-ar fi datorat un monument, însă comuniştii au hotărât să-i treacă numele sub tăcere. După un an şi opt luni timp în care nimeni nu a venit la Moisei ca să se intereseze de soarta celor omorâţi, Timiş Dumitru Borşan, la începutul lunii mai 1946, a luat obiectele culese de el de la cei morţi şi a plecat la

Voivodeni, în judeţul Mureş, localitatea de unde proveneau majoritatea celor ucişi la Moisei.

Între timp elevii din sat, cu concursul părintelui Gavrilă Nap şi a soţiei sale, învăţătoare în Moisei, au dat o serbare spre a aduna fonduri pentru o troiţă, la căpătâiul celor din groapa comună, în prezenţa satului întreg şi a văduvelor din Voivodeni şi în dangătele celor două biserici din Moisei şi de la mănăstire, părintele Nap a servit festiv slujba înmormântării ţăranilor români ucişi de Armata Maghiară şi a sfinţit troiţa care a fost aşezată pe groapa comună de la Groşi. Cu aceasta s-a aşternut liniştea peste morţii de la Moisei.

— Eroare, nu a fost să fie aşa…

— Da, aşa este. Comuniştii au hotărât că trebuie ei să rescrie istoria, adică să o falsifice, cât mai grosier cu putinţă, desigur în interes propriu. Mai întâi s-au răzbunat pe troiţă şi au scos-o chiar în anul morţii unicului supravieţuitor, Ivaşcu Vasile-Drăgan, în anul 1958, înlocuind-o cu o lespede de ciment verticală. Au scos troiţa, pentru vecie, au gândit ei, însă sătenii din Moisei, în

1948, 100% greco-catolici, au aşezat-o la mormântul lui Gheorghe Grad din Săcel, ucis în masacru. Comuniştii s-au răzbunat şi pe preotul Gavrilă Nap, care în urma refuzului trecerii la ortodoxie în 1948, a devenit simplu muncitor forestier necalificat… Despre acest lucru ce părere are „apărătorul” ortodoxiei.

„Istoricul” Florian Dudaş?

Însă Moiseiul a ajuns „o vacă de muls” şi pentru câţiva comunişti notorii. Printre ei literaţii Geo Bogza şi Eugen

Jebeleanu, primul vărsând lacrimi de crocodil la Moisei, regretând lipsa unui monument „adecvat”. Nu avea să plângă însă mult căci

Vida Geza (un maghiar românizat), comunist bine rodat în

Brigăzile Internaţionale din Spania, unde a combătut, cu arma în mână, creştinismul, înlocuieşte în 1966 lespedea de ciment verticală cu un monument din 12 coloane din lemn scujptat, pe care le schimbă în 1973 cu coloane de piatră. Să recunoaştem, un monument frumos. A mai apărut şi un fals supravieţuitor al

masacrului, un ţăran şiret de lângă Cluj, V.P., omul de serviciu al primăriei, ahtiat după căpătuială şi serbări, care afirma că ar fi scăpat şi el din casa de la pârâul Dragoş, de unde de fapt nu a scăpat nimeni! Toată această gălăgie ateistă nu a servi

nici adevărului istoric, nici familiilor celor omorâţi şi cu aţă>, mai puţin liniştii răposaţilor.

Biserica greco-catolică din leud-şes, sec. XVIII (arhiva

Teresia B. Tătarii, Augsburg).

Masacrul de la Moisei nu este cu nimic mai prejos decât cele făcute de germani la Lidice în Cehia sau cel de la Oradour-sur-Glane în Franţa, însă nu există în memoria internaţională cuvântul Moisei, pentru că tovarăşii comunişti români nu s-au preocupat de aşa ceva.

Chiar Eugen Jebeleanu nu a scris un rând despre Moisei, însă despre masacrul de la Lidice a compus un poem întreg, în fine mai poate fi amintit, ca un fapt pozitiv şi destul de singular, profesorul de istorie Gheorghe Coman de la şcoala generală din

Moisei, care a pornit cu elevii săi în 1973 într-o „expediţie", ca după 39 de ani să caute dovezi despre martirii Moiseiului prin satele din Câmpia Transilvaniei. Le-a găsit şi le-a publicat, fapt ce i-a incitat şi pe „istoricii" de la Muzeul de Istorie al PCR să scrie şi ei un tom despre Moisei, plin însă de erori de tot felul, cu martori dubioşi, inclusiv „supravieţuitorul" V.P., care, poate, a fost în Munţii Maramureşului la acea dată, dar în casa morţii nu, analiza declaraţiilor sale contrazice acest lucru. Minciuna are picioare scurte…

Deci pe data de 14 octombrie 1944 a avut loc împuşcarea celor de la Moisei, iar pe data de 15 octombrie Armata Roşie

…eliberatoare" şi-a făcut intrarea în Borşa. Borşenii, de frică, au

întâmpinat-o cu pâine şi sare, însă s-au ales numai cu jaruri şi violuri.

— Să vedem ce s-a mai întâmplat în Maramureş după retragerea trupelor maghiare…

— Având experienţa nefericită a anului 1920, maramureşenii

268. – … LIVIUVÂLENAŞ

s-au organizat imediat în Sfatul Naţional Român (SNR) şi l-au ales pe profesorul Ion Bilţiu-Dăncuş preşedinte, fost deputat în

Parlamentul României Mari. Pe 17 octombrie 1944, data

„Eliberării" Sighetului, pe baza instrucţiunilor primite prin radio de la Moscova, colonelul Ghiomin1, comandantul trupelor combatante sovietice din Sighet, a predat acest oraş şi judeţul

Maramureş spre administrare SNR-ului, declarând că redevine parte a României.

— Numai că nu avea să dureze mult…

— Aşa este. Mai întâi însă Sfatul Naţional Român şi-a desemnat organele de conducere în Maramureş: dr. P. Mihali, delegat-prefect, Ion Bilţiu-Dăncuş2, primar al Sighetului, Laszlo

Lupuţiu-Paul, prefectul poliţiei. Comuniştii au cerut să fie puşi şi ei în conducerea judeţului, ceea ce s-a acceptat, fiind numiţi adjuncţi în toate posturile de răspundere, între timp judeţul a avut nu mai puţin de 12 comandanţi militari sovietici, până la numirea maiorului Emil Zaharcenko, care era totodată şi împuternicit al

Comisiei Aliate de Control, în realitate numai sovietică. Şi

Zaharcenko a declarat iniţial că Maramureşul este parte a

României. A mai declarat că misiunea sa este de a asigura îndeplinirea clauzelor de armistiţiu încheiate între România şi

URSS. Însă foarte rapid sovieticii şi-au schimbat cu 180 de grade poziţia. După trecerea trupelor combatante sovietice spre Vest, au rămas puţini militari în Maramureş iar incidente serioase nu au mai existat, în respect pentru adevăr trebuie menţionată atitudinea

Comandamentului Sovietic, care a dovedit moderaţie, inclusiv a micşorat cotele obligatorii pentru ţărani.

Maiorul Zaharcenko îl avea însă ca adjunct pe maiorul

Svesnikov de la NKVD, responsabil cu probleme politice, în realitate el conducea „operaţiunile", iar obiectivul său era clar:

Încorporarea Maramureşului românesc la URSS. Celălalt emisar important a fost maiorul Davidenko, care dirija pe faţă acţiunea de

alipire a Maramureşului la Ucraina Subcarpatică.

— Preşedintele din exil al Cehoslovaciei, Beneš, un prieten apropiat al lui I.F. Stalin, dorea ca să menţină frontiera dintre

România şi Cehoslovacia pe baza liniei din 1920. Însă Stalin avea alte planuri şi declarând aşa numita „Ucraina subcarpatică” pur şi simplu o parte componentă a Ucrainei sovietice (aşa cum

1. Am întâlnit şi o transcriere fonetică Denim.

2. Ion Bilţiu-Dăncuş avea să scape ca prin minune de la moarte, în

1918, dintr-o închisoare maghiară, însă în 1944 – 1945 nu mult a lipsit să nu fie exterminat de sovietici.

făcuse în 1940 cu Nordul Bucovinei) a mutat, dintr-o simplă trăsătură de condei, frontiera dintre URSS şi Cehoslovacia cu aproape 200 de km mai spre Vest şi astfel „aliatul” Beneš s-a trezit cu o bună parte din teritoriu înglobat cu forţa în URSS…

— Da, şi acest lucru a dus imediat la pretenţia URSS-ului şi asupra Maramureşului din stânga Tisei (adică treimea rămasă

României în 1920 din Maramureşul istoric). Pretextul era calea

ferată „strategică”, lungă de numai 40 km, Sighet-Câmpulung la

Tisa, care urma să contribuie şi ea la Apărarea URSS-ului în

fata unui atac imperialist” (sic) … Drept urmare Stalin s-a gândit să menţină Ucraina în limitele de la 1940, dar să creeze o nouă republică sovietică: LUcraina Subcarpatică, la care să fie alipit şi judeţul Maramureş, în acest scop o delegaţie a PCdR de la Sighet a fost deplasată, cu un camion militar sovietic, până la Munkacevo

(Munkaci), unde îi aştepta „preşedintele” noii „republici” sovietice, Ivan Tureaniţa, care le-a cerut, pe un ton imperativ, care nu mai admitea replică, să semneze adeziunea judeţului Maramureş la „Ucraina Subcarpatică Sovietică”, însă spre surprinderea generalilor Jukov şi Malinowski şi a preşedintelui partidului comunist cehoslovac, Clement Gotwald, prezentaşi ei la „ceremonie”, comuniştii români şi evrei din Sighet s-au eschivat

„Diplomatic” să semneze „adeziunea de alipire”, pe motiv că „nu au mandat din partea poporului”.

Ruşii, nervoşi până la Dumnezeu, i-au expediat înapoi la Sighet, însă nu în camion, să meargă pe jos, vreo sută de kilometri, în ploaie şi lapoviţă…

— Interesant, cam în aceeaşi perioadă, la Cluj, Lucreţiu

Pătrăşcanu se declara mai întâi

„Român şi pe urmă comunist”…

— A urmat apoi ordinul dat pe data de 8 noiembrie 1944 de înaltul Comandament Sovietic, ca trupele române de jandarmi să se retragă, cu promisiunea formală –

că Maramureşul va rămâne totuşi, în final, în România, în realitav

Însă Comandamentul Sovietic, m (arhiva Teresia B Tătaru> – «mă noilor instrucţiuni primite Augsburg).

de la Moscova, a început o intensă propagandă în favoarea alipirii judeţului Maramureş la Ucraina sovietică. Ofiţeri NKVD au fost trimişi în toate satele locuite de ruteni, ca să îndemne populaţia ruteană să se exprime, prin vot, la „unirea” cu Ucraina. Până la urmă doar 8.000 de ruteni s-au declarat de acord cu „alipirea”, marea majoritate au refuzat şi au spus că preferă să trăiască în continuare în România. „Preşedintele” Ucrainei Subcarpatice

Sovietice, Ivan Tureaniţa, a trimis (în urma refuzului delegaţiei

PCdR din Sighet de a semna adeziunea la „alipire”) la Sighet doi

„Miniştri” din „guvernul” de la Munkacevo (Munkaci), Motiola.

„Ministrul” afacerilor interne şi pe evreul Vaim, „ministrul”.

Industriei şi comerţului, însoţiţi de o companie de bespeci (ai securităţii ucrainene – NKVD) ca să realizeze „alipirea”. Au avut loc manifestări de „adeziune”, conduse de un obscur avocat ucrainean, dr. Ivan Odoviciuk1, cel de care se vorbea că în 1941

trimisese o telegramă de felicitare lui Hitler, cu ocazia ocupării

Kievului de către Armata Germană! Acum însă lucra pentru

Stalin. Era de altfel un mare şovin ucrainean, originar din

Bucovina, venit la Sighet în 1928, ulterior jurist şi consilier al

Episcopiei Ortodoxe a Maramureşului, înfiinţată în 1938 pentru

Armata Română. Menţionez că mulţi dintre cei care au semnat aceste liste de „alipire”, nici nu ştiau pentru ce au semnat, fuseseră

prostiţi că semnează pentru a primi zahăr… Campania de „alipire”.

a durat susţinut până pe data de 27 ianuarie 1945, apoi s-a trecut la acţiune directă. Ediţia de duminică, 28 ianuarie 1945, a ziarului comunist din Sighet (care se vindea tot pe bani ungureşti: 60 de fileri exemplarul), f apărut”, avea pe prima pagină, cu litere uriaşe: „Trăiască unirea Maramureşului cu Ucraina Sovietică!”, iar articolul de fond purta titlul: frontul National Democrat a aderat în unanimitate la Ucraina Sovietică!”, ceea ce era fals, căci pe moment FND-ul, având alte planuri, nu aderase.

Frontul Naţional Democrat a fost de altfel înlăturat rapid din conducerea judeţului Maramureş, fiind înlocuit cu un aşa numit

Comitet al Poporului. Limba română a fost scoasă din administraţie şi şcoli şi înlocuită cu limba ucraineană. S-a proclamat instituirea puterii sovietice în întreg judeţul Maramureş, iar Ivan

Odoviciuk a devenit prefect sovietic. Cu alte cuvinte, s-au folosit exact aceleaşi metode care avea să fie folosite şi în 1948, de data aceasta pentru „trecerea” la Biserica Ortodoxă şi din nou refolosite, pentru „înscrierea” în colectivele agricole.

— Cum au reacţionat românii din Maramureş?

1. Numele îi este publicat şi sub forma Ioan Odoviciuc.

Preotul Grigore Riţiu (cel care l-a îndemnat pe Ion Stan

Pătraş să creeze „Cimitirul Vesel” de la Săpânţa) împrenă cu Ion Bilţiu-Dăncus (dreapta imaginii) – arhiva Teresia

B. Tătarii, Aiigsburg.

— Au protestat cu toată energia pe lângă înaltul Comandament

Sovietic şi pe lângă Comisia Aliată de Control (sovietică şi ea), iar preşedintele Sfatului Naţional Român din Maramureş, Ion

Bilţiu-Dăncus, făcea naveta între Sighet şi Bucureşti. Comandantul sovietic din Sighet, Zaharcenko, fără să se consilieze în prealabil cu cei de la NKVD, i-a propus lui Ion Bilţiu-Dăncus să facă şi românii un fel de „referendum”, ca să se ştie care este atitudinea lor, ei cu cine vor să se „alipească”. Imediat s-au tipărit formulare care au fost

distribuite preoţilor greco-catolici din toate satele maramureşene. Oamenii au semnat cu entuziasm rămânerea judeţului în cadrul României, s-au strâns peste 71.000 de semnături (faţă de numai 8.000 ale ucrainenilor pentru alipirea la Ucraina). NKVD-ul, văzând categoricul succes al acţiunii, s-a alarmat şi l-a arestat pe tipograful care a tipărit formulare, a mai arestat încă câţiva preoţi greco-catolici (aveau să fie eliberaţi după câteva zile) şi a declarat toată acţiunea românească subversivă.

Cu toate acestea Ion Bilţiu-Dăncus a reuşit să redea încrederea în Sfatul Naţional Român şi i-a asigurat pe locuitorii Maramureşului că, de data aceasta, guvernul de la Bucureşti nu va mai abandona şi ce a mai rămas din Maramureşul istoric. De asemenea a transmis instrucţiunea că, dacă mai vin prin satele româneşti propagandiştii ucraineni (foarte activi în intervalul ianuarie-martie 1945), să fie primiţi cu lozinci de genul, „Trăiască România

Mare!”, „Trăiască Unirea cu România!”, „Trăiască mareşalul

Stalin şi Armata Sovietică care ne-a eliberat /dar de Ucraina noi nu vrem să ştim /Plecaţi de unde aţi venit!” Adevărul este că şi majoritatea populaţiei ucrainene, maghiare şi evreieşti din judeţul Maramureş şi-a declarat adeziunea pentru România, respingând şi ea ideea unei „alipiri” la Ucraina Sovietică.

Românii, cum am mai spus, au devenit foarte activi în toate satele maramureşene, prin preoţii lor greco-catolici, o figură luminoasă pentru întotdeauna a rămas preotul Ioan Dunca-Joldea din leud, care a stat drept în faţa ungurilor între 1940 – 1944, iar acum stătea drept în faţa sovieticilor şi ucrainenilor. A condus manifestaţia din 5 martie 1945. Pentru toate acestea a suportat prigoana comunistă, murind la el acasă în urma tratamentelor inumane la care a fost supus în închisorile comuniste.

Sovieticii au luat, pe 3 martie 1945, decizia să-i aresteze pe toţi conducătorii Sfatului Naţional Român, înştiinţat la timp, preşedintele SNR, Ion Bilţiu-Dăncuş, îmbrăcat cu cioareci, suman, cuşmă şi opinci a reuşit să fugă, trecând munţii spre

Năsăud. A plecat la Bucureşti şi a predat ministrului Justiţiei, comunistul Lucreţiu Pătrăşcanu, listele cu cele 71.000 de semnături. Le-a predat lui Pătrăşcanu prin intermediul lui Vasile

Stoica, director în Ministerul de Externe, cumnatul pictorului

Traian Bilţiu-Dăncuş, fratele lui Ion Bilţiu-Dăncuş.

Însă sovieticii priveau problema Maramureşului ca „încheiată definitiv”, în acest sens au şi adus miliţie ucraineană ca să facă

„Ordine” în Maramureş. Oraşul Sighet era complet în mâna lor, principalele edificii ale urbei au fost transformate în cazărmi ale

Armatei Roşii, în această situaţie centrul de rezistenţă al românilor maramureşeni s-a transferat pe Iza, la leud şi Dragomireşti.

Preşedintele SNR, Ion Bilţiu-Dăncuş, aflat în „exil” la Bucureşti, îşi transmitea ordinele prin ştafetă, din munte în munte. Ordinele erau clare: de a nu-l recunoaşte pe „prefectul” ucrainean impus de sovietici, Ivan Odoviciuk şi de a rezista prin toate mijloacele, chiar cu arma în mână dacă e nevoie.

Aici se va şi ajunge. Mai întâi la leud a fost atacat un camion plin cu ucranieni, veniţi să preia comuna. Aceştia au fost făcuţi toţi prizonieri, legaţi fedeleş şi duşi în pădure, însă şi ieurdenii au suferit pierderi, prizonierii lor au fost internaţi la Sighet. Cei din leud erau acum ferm decişi să reziste până la capăt. Pe fiecare munte din împrejurimi erau postate santinele, care, prin foc de armă, dădeau alarma dacă comuna urma să fie atacată de ucranieni. Tinerii aveau grenade defensive, preotul trăgea clopotul

şi femeile erau pregătite să arunce cu apă clocotită peste invadatori…

În această situaţie, Comandamentul Sovietic, depăşit de escaladarea evenimentelor, a acceptat, ca pe data de 5 martie

1945, românii să aibă dreptul să-şi organizeze o manifestaţie

„Paşnică” de protest. Conducerea SNR a hotărât ca intrarea românilor în Sighet să se facă în patru formaţiuni mari: ale satelor de pe Mara, Iza, Vişeu şi respectiv Tisa. Prima comună care a pornit, fiind şi cea mai îndepărtată, a fost Borşa. Însă borşenii nu au venit cu mâna goală, au venit înarmaţi până în dinţi! Şi nu aveau numai armament uşor, ci şi greu, pe care-l „recoltaseră”.

din belşug în urma retragerii precipitate a trupelor maghiare şi

germane în 13 – 14 octombrie 1944, după ce ruşii au forţat

Prislopul!

Din toate satele răsunau lozinci însufleţite, „Trăiască

România!”, „Trăiască Regele!”, „Trăiască Stalin şi Armata

Roşie!” (asta spusă la indicaţia SNR, ca să arate sovieticilor că românii nu au nimic cu ei, ci numai cu alipirea la Ucraina…).

„Jos cu Ucraina şi cu alipirea la ea!” etc. în faţa Sighetului s-au strâns 20.000 de români şi alţi 10.000, de pe Mara şi Cosău, erau în marş. Sovieticii s-au speriat şi au deplasat efective militare la intrarea în oraş. Au tras în aer foc de avertizare, însă miliţia ucraineană a tras în plin, borşenii au ripostat, aveau şi cu ce să riposteze. Au căzut morţi şi răniţi, numai borşenii au avut doi.

Pentru sovietici a fost foarte clar, din acel moment, că nu te poţi juca cu maramureşenii şi aceştia nu vor, în ruptul capului, să treacă la Ucraina Sovietică. Cu toate acestea „prefectul” Ivan

Odoviciuk nu a cedat uşor, cu una cu două. Era de altfel dispus să reziste în continuare. A arestat 300 de fruntaşi ai SNR

(directoarea liceului „Domniţa Ileana” din Sighet, Flora luga, a reuşit să fugă, îmbrăcată în servitoare) şi a devastat locuinţa lui

Ion Bilţiu-Dăncuş.

— Apoi a urmat deznodământul cunoscut, ca printr-o minune, fericit…

— Da. La 6 martie 1945 a avut loc instalarea guvernului prosovietic al lui Petru Groza. Peste numai trei zile, autorităţile sovietice au declarat că predau tot Nordul Transilvaniei guvernului de la Bucureşti, condus de Petru Groza. Guvernul român a fost invitat să-şi trimită imediat oameni care să preia întreaga administraţie. Deci şi Maramureşul intra în această schemă! De

a Bucureşti a fost trimis Vasile Luca (Lukă Lászlo), ca să instaleze noile autorităţi româneşti în Maramureş. Ajunsă în

Sighet, delegaţia română, sprijinită de data aceasta de sovietici.

I-a somat pe Ivan Odoviciuk, ca el şi camarila sa să părăsească în

maximum o lună Maramureşul şi să revină în Ucraina, însă şi comandamentul sovietic a cerut românilor, ca înainte de plecarea lui Odoviciuk, să-i elibereze pe ucrainenii capturaţi la leud, ceea ce românii au şi făcut. Şi cu asta s-a terminat pentru totdeauna cu acest calvar: alipirea treimii din Maramureşul istoric rămas

României, Ucrainei.

Petru Groza l-a trimis la Sighet pe noul prefect român, doctorul Iulian Chitta. Înainte de a pleca spre Maramureş l-a chemat la el şi i-a spus doar atât: „Jrietene Chitta, de politica dumitale în Maramureş atârnă soarta acestui judeţ: ruşii vor să ni-l ia!” Cu această ocazie Groza i-a înmânat un cadou: cartea lui „În umbra celulei”, cu o dedicaţie, prietenului Chitta, prefect în ţară bogată cu oameni săraci”… Peste mai mulţi ani fostul prefect avea să primească şi celula, fiind aruncat în închisoare de autorităţile comuniste „autohtone”.

La Sighet notabilităţile locale l-au întâmpinat pe noul prefect cu o masă pantagruelică, plină cu sticle de băuturi diverse, în capul mesei, descheiat la gât, era Vasile Luca. Prefectul însă nu a fost servit cu nimic! Sarcina prefectului Chitta a fost foarte dificilă la început, a trebuit să medieze toate conflictele, să încerce să remedieze starea deplorabilă a economiei judeţului (nemţii şi ungurii în retragere aruncaseră în aer podurile de pe Tisa, Iza.

Mara şi Vişeu) unde doar salina de la Ocna Sugatag lucra, însă sarea era speculată pe aur în Ungaria, să pună capăt corupţiei şi speculei şi nu în ultimul rând, să satisfacă toate pretenţiile

Comandamentului Sovietic. Ajutat de pregătirea şi de tinereţea lui, noul prefect s-a achitat cu brio de sarcina primită şi nu a dat prilej ruşilor, care abia aşteptau, ca să declare incapabilă administraţia românească a Maramureşului şi eventual să repună pe tapet „alipirea” la Ucraina Sovietică.

— De ce credeţi că Stalin a cedat în martie 1945 în privinţa

Maramureşului?

— Da, este o întrebare… Fără îndoială că Stalin a fost influenţat de situaţia externă. Armata Roşie încă nu ajunsese la Berlin şi ca să ajungă prima acolo, înaintea americanilor şi englezilor, îi trebuia asigurat spatele frontului. Nu avea nevoie de război civil în Maramureş, pentru că aceasta era practic situaţia în martie

1945, nu mai era mult până când totul ar fi degenerat într-un veritabil război local. De asemenea, decisivă mi se pare şi prezenţa la

a românilor maramureşeni, a unui ofiţer englez şi a unui american din Comisia Aliată de Control, aceştia s-au putut convinge la faţa locului care sunt adevăratele sentimente ale populaţiei româneşti.

Şi apoi ce pierdea Stalin? Şi aşa avea în plan încorporarea întregii

Românii (cu Maramureş cu tot!) la URSS, plan care ar fi trebuit realizat, eşalonat, până în anul 2000…

— Mie prezenţa celor doi ofiţeri aliaţi la Sighet nu mi se pare esenţială, Stalin era deja ferm decis să nu mai ţină cont mai deloc de cerinţele Statelor Unite şi ale Marii Britanii. Berlinul nu era încă ocupat, dar începuse deja Războiul Rece. Revenirea administraţiei româneşti în Ardealul de Nord era privită de Stalin exclusiv ca un scop politic şi propagandistic: întărirea şubredului guvern Petru Groza şi crearea unei anumite credibilităţi pentru acest guvern (o marionetă a Moscovei în fapt) la

Conferinţa de Pace de la Paris. Acolo, în 1947, nu s-a mai pus problema Maramureşului, s-a pus pe tapet o altă cedare, acea a oraşelor Satu Mare, Oradea şi Arad Ungariei, însă Petru Groza şi Gheorghe Tătărescu au reuşit să păstreze aceste importante localităţi în România, deşi Ungaria avea în acest sens sprijinul tacit al Marii Britanii. Să revenim, ce s-a mai întâmplat în

Maramureş după 1945?

— În martie 1946 a fost convocat electoratul Bisericii Române

Unite pentru alegerea noului mitropolit, pe scaunul rămas vacant în 5 iunie 1941, prin moartea mitropolitului de pie memorie.

Alexandru Nicolescu. Cu cel mai mare număr de voturi a fost ales episcopul de Maramureş, dr. Alexandru Rusu. Sfântul Scaun a fost de acord, urmând să se obţină recunoaştere şi de la Guvernul

României, însă Groza a refuzat categoric. După unele surse se pare că Ana Pauker a fost cea care s-a opus acestei numiri, deoarece episcopul ar fi fost principalul „instigator” al maramureşenilor la lupta

lor împotriva „alipirii” la Ucraina Subcarpatică în 1945, iar Ana Pauker nu avea obiceiul să uite ceva.

Venetica Pauker nu putea accepta un mitropolit duşman al

„Poporului” şi al Marelui Vecin de la Răsărit… însă, după câte se ştiu, nu a existat o circulară scrisă sau o pastorală a episcopului

Alexandru Rusu către maramureşeni în lupta lor contra alipirii la

URSS. Episcopul a fost suficient de diplomat şi de precaut ca să nu se implice, direct şi oficial, în această acţiune, însă, fără nicio îndoială, i-a îndemnat în secret pe preoţii săi să fie în fruntea credincioşilor, în lupta contra alipirii Maramureşului la URSS.

— A urmat apoi un alt moment important: la 30 decembrie

1947 a „abdicat” Regele, cum au reacţionat de data aceasta oşenii? – … – … – <.

— Eu eram acasă, la Doineşti, în vacanţa de Crăciun. Tata, în timpul liber, când nu avea pastoraţie, picta sau teşea covoare.

Poştaşul venea de la Bixad în fiecare zi, nu atât pentru corespondenţă, care era rară, cât pentru a ne aduce „Scânteia”.

Nimeni nu a cerut să se aboneze la acest ziar, însă tata, ca preot paroh era obligat la acest abonament, într-o clipă masă, era 31

decembrie 1947, ajunul noului an, a sosit acest poştaş, tatăl meu, aşa cum am spus, teşea un covor. Am văzut că poştaşul este trist, nu ştiam însă din ce cauză. A salutat ca de obicei: „aude-se

Iisus Christos!” şi a adăugat imediat: „Nu mai avem Stăpân.

Părinte!”, iar când a spus toate acestea, ochii îi erau plini de lacrimi. Tata, şocat şi el, l-a întrebat imediat: „Cum? Ce fel de

Stăpân?”, 4 abdicat Regele, Părinte!” a mai apucat să spună bietul poştaş. Tata s-a ridicat imediat de la războiul de ţesut şi a rămas practic înţepenit. După ce şi-a mai revenit, a declarat că nu se poate aşa ceva… Poştaşul l-a asigurat că e adevărat, însă, din păcate, nu cunoaşte niciun amănunt, decât această ştire şi că a primit dispoziţie să vină la parohie şi să anunţe abdicarea. Tata a mai apucat să zică:, 4 cesta nu-i

semn bun”… Şi nu a fost semn bun. Peste exact 11 luni avea să fie trecută în afara legii şi sfânta noastră biserică, care atât de mult a făcut pentru propăşirea neamului nostru.

— Şi a venit şi funestul an 1948, anul „marilor cuceriri revoluţionare”…

— Da, a venit… A venit şi pentru că nu le-a mai stat comuniştilor, ca obstacol principal, Monarhia Română. Drept urmare au crezut de cuviinţă că pot face toate porcăriile posibile, în primele zile ale anului 1948 comuniştii l-au convocat pe tatăl meu la Băile Bixad. Tata a refuzat să plece, m-a trimis pe mine, motivând că el este foarte ocupat: „J) u-te tu şi-mi spui ce a fost acolo”… La Băile Bixad, în afară de cazinou, mai era şi o sală de spectacol, acolo au fost adunaţi oameni din localitate care au fost găsiţi pe stradă, prin prăvălii, în fabrică etc. Trebuiau să umple sala. Lumea a fost anunţată că li se va prezenta „tovarăşul Farkas, care va fi instalat la primărie ca secretar”. Tovarăşul Farkas era un evreu aciuat de vreo trei ani în Băile Bixad. „Uitaţi – vă ia tovarăşul Farkas, cât de sărac este, cât de modest”, au mai adăugat prezentatorii de la partid. Lumea nu înţelegea însă de ce trebuie „tovarăşul Farkas” instalat la primărie, pentru că era deja de trei ani bine instalat. După ce a coborât de pe scenă jerpelitul tovarăş Farkas”, au rămas pe estradă numai agitatorii, aduşi dintr-o altă localitate, ca să nu fie imediat huiduiţi. Erau vreo 4 – 5

haimanale, care şi-au început tirada: „Noi, clasa muncitoare, în colaborare cu ţărănimea muncitoare, am reuşit să-l aruncăm în afară de ţară pe putregaiul de rege! Ura! Ura! Ura!” Aplauze furtunoase, însă nu aplauda nimeni în afară de aceşti 4 – 5 bandiţi bolşevici, aplaudau de parcă erau scăpaţi de la balamuc. Lumea din sală stătea ca trăsnită, nu aplauda niciunul. Agitatorii au mai repetat lozinca încă de vreo trei-patru ori, văzând că nu-i bagă nimeni în seamă, au coborât de pe scenă şi s-au făcut nevăzuţi, poate şi bucuroşi că nu au luat şi o bătaie bună de la oşeni, ca să o ţină minte toată viaţa.

În anul şcolar 1947/1948, desigur după „abdicarea” Regelui, s-a

mai ivit o problemă: aveam fotografia Regelui Mihai în cartea de istorie! Profesoara noastră de istorie, o femeie foarte timidă din fire, o domnişoară bătrână, d-ra Covaci, ne-a spus că trebuie să acoperim poza! Profesoara Covaci mai avea puţin până la pensie, deşi corectă în felul ei, era decisă însă să aplice toate dispoziţiile primite de sus, căci, nu-i aşa? o dispoziţie de sus nu poate fi decât bună… Am primit nişte bucăţi de hârtie neagră, de dimensiunea pozei Regelui, pe care trebuia să o lipim peste ea.

„Cu ce să o lipim?" am întrebat noi în cor., păi, lipici nu avem, lipiţi-o acasă cu ciris", ne-a spus domnişoara Covaci, cirisul fiind

„Lipiciul popular", adică făină cu apă… Am lipit acasă cu făină dreptunghiul negru peste poza Regelui, însă, vă daţi seama.

„Lipiciul" nu a ţinut. A doua zi, conform ordinului „de sus", domnişoara Covaci, ne-a cerut cărţile de istorie la control, să vadă dacă l-am „abdicat" şi noi pe Regele Mihai, l-am lipit sau nu…

Ei bine, Regele era tot acolo, doar mâzgălit bine cu făină albă, pentru că după ce s-a uscat făina, a pocnit şi dreptunghiul negru de hârtie, mult mai gros decât foaia cărţii de istorie, s-a dezlipit de la sine. Domnişoara Covaci însă nu a dezarmat (ordinul „de sus" nu se discută, se execută, nu-i aşa?), ne-a spus să mergem acasă şi să-l lipim din nou pe Rege, de data aceasta cu albuş de ou… Iar ne-am dus acasă, iar rezultatul: nul! Nici albuşul de ou nu a rezistat… Domnişoara Covaci din nou ne-a cerut la control cartea de istorie şi încă o dată s-a convins de eşecul total al

„Operaţiunii". A venit apoi un control „de sus", care a constatat acelaşi lucru: Regele Mihai este tot descoperit în carte, doar mânjit cu făină şi albuş de ou. Cu asta s-a terminat şi Regele Mihai a tronat pe mai departe „nestingherit", până la începutul anului şcolar următor, când am primit o nouă carte de istorie, scrisă de inginerul cominternist (evreu de origine, făcut de comunişti peste noapte „istoric naţional") Mihai Roller…

— A urmat apoi martiriul Biserica Greco-Catolice…

— Da, anul 1948 este anul martiriului. A început mai întâi cu o teroare psihologică, apoi cu încurajarea delaţiunii. Cine s-a pretat la delaţiune? Vă spun eu, la noi în sat doar cei mai proşti, cei mai săraci cu duhul. Aceşti ticăloşi trebuiau să-l urmărească şi să-l denunţe apoi pe tata, ce face, ce spune, ce gândeşte etc.

Există acum documente, le-am văzut recent la părintele Moisin, care demonstrează foarte clar că Stalin gândea pe termen lung, avea planuri în perspectivă lungă. Ei bine, România, după acest plan (eşalonat probabil pe „cincinale”) trebuia să dispară complet de pe harta Europei în anul 2000! însă ca acest plan să poată fi dus la îndeplinire, trebuia acţionat sistematic. Mai întâi eliminată

Monarhia şi apoi Biserica Catolică, de ambele rituri. Sigur, datorită rapacităţii Bisericii Ortodoxe Române, care, îmi pare rău o spun tocmai eu, s-a comportat în 1948 de o mie de ori mai urât decât cum s-au purtat ungurii cu noi în toată perioada

1940 – 1944, deci datorită acestei rapacităţi eliminarea bisericii de rit oriental, cea greco-catolică, era cea mai la îndemână.

— Dar au mai urmat şi altele…

— Pe 11 iunie 1948 comuniştii au naţionalizat toate mijloacele de producţie, băncile etc. La 3 august 1948 au dat mai multe legi, printre care separarea Bisericii de Stat. După aceea o reformă a ortografiei limbii române, introducerea marxismului ca obiect obligatoriu de studiu în şcoli, înfiinţarea Uniunii Tineretului

Muncitoresc (UTM), adică rebotezarea UTC-ului în UTM etc.

Cum am mai spus adineaori, la 3 august 1948 a venit lichidarea luminatului învăţământ modern românesc, creat de

Spira Haret, un învăţământ cu care România s-a mândrit încontinuu până în 1948. Comuniştii, la ordinul Moscovei, au decis să sugrume acest învăţământ atât de românesc şi pe de altă parte, atât de european. Reforma învăţământului, care numai reformă nu a fost, prevedea inclusiv renumerotarea claselor:

Învăţământul liceal s-a redus pur şi simplu, exact după model sovietic, la 11 clase, începeai cu clasa întâia şi terminai cu clasa a 1 l-ea. Aşa am ajuns eu, în primăvara anului 1948, să dau admitere în clasa a 8-a. Ne-am prezentat 200 de eleve, din fostele clase a treia şi a patra de liceu (comasate acum numeric), din care am intrat doar 50. Desigur, majoritatea erau din clasa a patra, pentru că aceste eleve aveau un an în plus de română şi matematică, câteva, mai „mărunte”, au intrat şi din clasa a treia, inclusiv eu.

Primul soc pe care l-am avut la începerea anului şcolar a fost

că liceul unde am intrat nu se mai chema Liceul „Doamna

Stanca”, ci „Liceul de Fete Român”. Liceul de băieţi „Mihai

Eminescu” a devenit şi el simplu liceu de băieţi (aici însă, datorită protestului tacit al corpului profesoral, peste 2 – 3 ani avea să se revină la numele de Eminescu…), iar liceul reformat maghiar a devenit liceul maghiar de băieţi etc. Al doilea şoc l-am avut când secretara liceului m-a întrebat ce profesie au părinţii. Am spus că tata este preot. „Ce fel de preot? A semnat?”, m-a chestionat secretara. La rândul meu am întrebat ce trebuia să semneze. „Cum ce? Trecerea la ortodoxie!” mi-a răspuns sec secretara liceului.

Eu am făcut pe neştiutoarea: nu ştiu despre ce-i vorba, nu cunosc chestiunea… Menţionez că la data întrebării Biserica Greco-Catolică nu era încă trecută în afara legii, mai funcţiona oarecum legal. Sigur, în „Scânteia” începuse, până la saturaţie, propaganda contra bisericii noastre, însă pe „teren” era încă relativă linişte.

M-a surprins şi m-a durut totodată (pentru mine a fost un prim semnal de alarmă, receptat concret) ştergerea unor sărbători religioase. Nu mai era sărbătoarea Sfintei Mariei Mari, care, ca sărbătoare fixă, cădea întotdeauna pe 15 august. Comuniştii au şters-o începând cu anul 1948.

— Nu a fost nicio tragedie, biserica ortodoxă a înlocuit-o cu

23 August, iar Crăciunul cu „marea sărbătoare a naşterii tovarăşului Stalin”, care cădea pe 21 decembrie. De 7 Noiembrie nici nu mai pomenesc…

— S-a mai şters sărbătoarea Schimbării la Faţă, din 6 august.

Cert este că osenii au fost obligaţi, de Sfântă Marie Mare, să meargă să lucreze, ceea ce lor li s-a părut un sacrilegiu nemaipomenit. Tata a ţinut în 15 august 1948 obişnuita liturghie în biserică de Sfântă Marie Mare. Nu au putut veni însă prea mulţi, fiindcă sărbătoarea cădea în cursul săptămânii, iar oamenii, sub ameninţarea concedierii, au fost obligaţi să meargă la lucru la fabrica de cherestea din Băile Bixad, S-a ţinut şi pelerinajul la mănăstirea Bixad, ortodocşii şi comuniştii nu l-au putut împiedica, cu toate că nu s-a pus la dispoziţie niciun tren de la

Satu Mare la Bixad1. De la mănăstirea din Bixad îl ţin foarte bine minte pe părintele Atanasie Maxim, egumenul „cel bătrân”, un om de o bunătate şi o blândeţe deosebită, însoţit deseori de un părinte mult mai tânăr, Gheorghe Marina, cu un doctorat susţinut în limba latină la Roma în 1934. De asemenea îmi mai aduc

— Mănăstirea Blocad a fost confiscată în 1948 de Biserica Ortodoxă

Română, care refuză şi în prezent să o retrocedeze.

aminte de părintele Augustin, o somitate ecleziastică, care scotea revista pentru preoţii greco-catolici, „Cuvântul Adevăruluf" – era cel mai apropiat de familia noastră. Mai îi amintesc aici pe părintele Arsenie, fost ziarist şi pe părintele Leon Bob, cel „tânăr", cel „bătrân", Leon Mân fiind superiorul mănăstirii de la Nicula.

Dintre toţi aceştia numai părintele Lucian Pop a scăpat de arestare, fiindcă a trecut la cele veşnice înainte de prigoana din 1948…

Să revin la secretara de la liceul (rebotezat acum) român de fete. Nu s-a lăsat cu una, cu două: „Cum nu ştii?!" Eu însă m-am prefăcut în continuare că nu ştiu dacă a semnat sau nu.

Adevărul este că, ştiam prea bine faptul că tatăl meu a refuzat să semneze trecerea la ortodoxism. Doar ţineam bine minte că într-o seară a venit la noi acasă o comisie trimisă de la PMR Satu Mare, condusă chiar de subprefectul Păleau şi care-l căuta pe tatăl meu ca să semneze. Nu l-au găsit, deşi l-au căutat prin casă, inspectând toate camerele. Au sosit într-o seară într-un jeep, nu puţin a lipsit ca buna noastră căţea ciobănească, Sica, să-i sfârtece, aşa cum ar fi meritat de o mie de ori. Tata, care se reîntorcea de la munca câmpului cu căruţa trasă de bivoli, a mulţumit din tot sufletul Celui de Sus, că nu s-a întâlnit cu comisia şi astfel a scăpat pe moment de a le da răspunsul cuvenit: NU!

Majoritatea oşenilor erau convinşi că nu va dura prea mult agitaţia comunisto-ortodoxă, pentru că vor veni americanii şi ne vor scăpa de aceşti venetici. Osenii i-au propus de altfel tatălui meu să fugă în munţi, unde avea deja un adăpost pregătit şi să aştepte acolo în „linişte" sosirea americanilor! Tata, pesimist ca întotdeauna, a refuzat. Aceiaşi oşeni le-au creat şi călugărilor izgoniţi de la mănăstirea Bixad un adăpost în munţi unde au putut trăi câţiva ani, nearestaţi de Securitate.

Îmi aduc aminte şi de preotul Sever Paul din Moiseni/Oaş.

Fiindcă a refuzat trecerea la ortodoxie, au venit două maşini de la Securitate şi a fost arestat. Numai că la 500 – 600 metri de casa parohială se găsea podul de lemn peste râul Rău, care vine de la

Huţa iar traversele de lemn ale podului au fost scoase de

credincioşii greco-catolici din sat. Maşinile nu au putut trece şi între timp s-au adunat o mulţime de săteni şi cum moisenarii aveau (şi au) renume de oameni foarte duri, dintr-o bucată, care nu ştiu de glumă, securiştilor li s-a făcut inima cât un purice şi

I-au eliberat pe preotul arestat. Mai târziu, după ce situaţia s-a mai „calmat”, l-au rearestat după câteva luni, pentru că Securitatea nu uita niciodată nimic.

Un bătrân oşan l-a întrebat în 1948 pe tatăl meu: „părinte.

ce credeţi, cât vor ţine vremile astea?” Tata i-a răspuns: „Paste, murgule, iarbă verde până ţi-i sătura!” Ori era ştiut că jigodiile de comunişti de păscut nu s-au săturat niciodată, s-au săturat doar atunci când li s-a luat iarba verde… în final tatăl meu i-a spus bătrânului: „Ce ne va da bunul Dumnezeu, om duce, căci tot El cel ce ne încearcă ne va şi ajuta să ducem crucea”…

Să revin însă la noi, la elevele şi elevii tristului an 1948.

Liceenii, înainte de a ajunge la şcoală, treceau pe la basilica greco-catolică, iar unii, pe la catedrala romano-catolică, care era chiar în centrul Sătmarului. Securităţii nu-i conveneau aceste vizite, aşa că au instalat în centru, la etajul unei case naţionalizate, un post de observaţie şi notau ce elevi intră la biserică. Pe urmă comuniştilor le-a mai venit o „idee” anticreştină: din fiecare clasă, prin rotaţie, erau desemnaţi câţiva elevi care erau obligaţi să meargă, în fiecare dimineaţă, înainte de a sosi la şcoală, pe la sediul UTM-ului din Satu Mare. Asta cică pentru a se „interesa de bunul mers al organizaţiei”… într-o zi i-au „rotat” pe mulţi elevi ta sediul UTM, i-au fotografiat şi au publicat poza în ziare:

„Iată cum se interesează elevii din Satu Mare de Uniunea

Tineretului Muncitor, cât este de ataşat tineretul studios de UTM

etc”. Mie mi-a rămas ca o amintire absolut sinistră participarea noastră, a elevelor de la liceu, la sărbătorirea zilei de 7 noiembrie

1948. Am fost nevoit să defilăm prin centrul oraşului, multe dintre noi s-au îmbolnăvit grav, fiindcă a fost o zi cu lapoviţă şi ninsoare. Am trebuit să defilăm pe această vreme câinoasă în şort şi maiou, ca să arătăm tovarăşilor din tribune cât de sportive suntem noi…

Văzând toate acestea, am început să mergem la biserica catolică pe furiş, ne mai ascundeam după coloane… Oricum.

rămânând, la sfârşitul anului 1948 fără biserică greco-catolică, am mers numai la cea romano-catolică şi am mers până am părăsit România, în 1976.

Într-o biserică ortodoxă nu am mai călcat, pentru că nu mai era de călcat. Nu puteam uita că în anul 1948 ne-am trezit invadaţi în Maramureş şi Oaş de tot felul de indivizi bărboşi din Vechiul

Regat, care ulterior s-au dovedit că nici măcar nu erau preoţi ortodocşi, ci numai agenţi de Securitate. Aceştia, la Sfânta

Mărturisire, îl chestionau pe bietul credincios asupra unor

Probleme politice şi apoi îl turnau la Securitate, fără nicio remuşcare. Sistemul a funcţionat de altfel până în 1989, am cazul unui preot ortodox din Baia Mare.

— Şi acum e altfel? –, şi >

— Probabil că e la fel. În schimb la noi acasă, unde tata avea o mică capelă, ne rugam pe mai departe după ritul bisericii noastre, însă, mărturisesc, deşi au vrut mulţi din satul nostru sau din împrejurimi, să vină să se roage în această capelă, tatăl meu i-a rugat să nu ne viziteze, nu voia să aibă probleme. Probleme mari deja avea, s-a gândit însă să evite să mai aibă încă una…

Tata spune: „Nu de mine mi-e frică, mi-e frică să nu creez probleme celor care ar veni la mine, lor şi familiilor lor”…

Dar nu numai învăţământul trebuia eradicat de tot ce era

„Burghez” şi „moşieresc”, trebuia eradicată şi cultura, chiar muzica uşoară. Imediat după război era la mare modă printre adolescenţi Sergiu Malagamba, de la care s-a statornicit în limba română cuvântul „malagambist”, cuvânt care mai supravieţuieşte şi azi. Sergiu Malagamba a mai avut posibilitatea să mai facă, cu orchestra sa, un turneu prin ţară, şi în stagiunea 1947/1948 a poposit şi la Satu Mare. A dat un matineu şi pentru elevi şi cu toate că preţurile erau destul de piperate, ne-am îmbulzit să-l

vedem. Sergiu Malagamba era celebru pentru că lansase moda de

„Malagambist”: veston la un nasture, cu umeri înalţi, largi şi uşor căzuţi (care dădeau un aspect atletic), umpluţi cu perniţe de vatelină, o

cravată îngustă numită „fitil”, pantaloni mai strâmţi, pe picior (nu largi, cum se purtau până atunci), în culori fistichii, pepit sau culori deschise. Pe cap, o pălărie mare, cu boruri late.

Îl ţin bine minte şi acum: nu prea înalt, foarte oacheş, cu nas acvilin, păr negru ca pana corbului. Nu ştiu dacă era român, dar ce importanţă mai avea, pentru că atunci când îşi dirija orchestra era divin. Cert este că domnilor comunişti nu le-a plăcut deloc, nici de Malagamba, nici de muzica lui „reacţionară”, drept urmare avea să dispară rapid de pe firmament. A dispărut, iar ca nici măcar memoria să nu-i rămână neîntinată, comuniştii au lansat pe seama lui cele mai porcoase bancuri, încât prin anii 1960 era chiar o insultă să fi numit „malagambist”!

În concertul de la Satu Mare din 1948 Sergiu Malagamba a venit însoţit de o tânără solistă, care ne-a cucerit pe toţi, Dorina

Drăghici. Avea să dispară şi ea de pe firmament, totuşi va reapărea prin 1960. Însă Sergiu Malagamba era doar o amintire…

Însă nu o amintire era prin anii 1945 – 1948 „celebrul” ministru al Agriculturii, Romulus Zăroni”, fost argat (slugă) al lui Petru

Groza, promovat acum de acesta în fruntea respectivului minister.

Despre Zăroni circulau cele mai picante bancuri, fără nicio discuţie, era Bulă anilor 1945 – 1948. Ţin minte multe bancuri cu

Zăroni, dar, din lipsă de spaţiu, vă redau numai unul. La o şedinţă

În Ministerul Agriculturii, într-o pauză, Zăroni spune: „Jeri mergeam cu autobusul 32 spre Gara de Nord. Ştiţi pe cine am întâlnit în autobus? Pe Eminescu!” Stupoare! La care colegul cel mai apropiat îl „pune la punct”: „Jdiotule, tu nu ştii că autobusul

32 nu merge la Gara de Nord?!!”

Trebuie să mă refer acum din nou la îndoctrinarea la care eram supuşi la şcoală. Din 1948, în locul fotografiei Regelui, au fost afişate pozele celor din Comitetul Central al PMR (PCdR

rebotezat). Aceştia erau: Gheorghe Gheorghiu-Dej, Ana Pauker (Anna Rabinsohn), Vasile Luca (Luka Lászlo), Chivu Stoica. Teoharl Georgescu (Burah Tescovich), Lotar Rădăceanu (Lothar Wiiertzel), Alexandru Chişinevschi (Jakob Broitman) şi Alexandru Moghioroş (Moghioros Sándor). Se spunea că, cu excepţia lui Dej, niciunul nu era român, erau evrei, maghiari şi unul chiar ţigan. De majoritatea avea să se debaraseze în 5 – 6 ani chiar Dej. Desigur, trona şi portretul „șefului statului", adică al aşa numitului „Consiliu de Stat", poza trădătorului I.C. Parhon.

Mai aveam în clasă, „colţul UTM", „Colţul Republicii" şi, bineînţeles, „Colţul ARLUS". Drapelul românesc era interzis, nu cadra cu internaţionalismul proletar moscovit…

Trebuia să ni se spele şi creierul, iar una din cele mai bune metode în acest sens, era obligativitatea de a învăţa limba rusă, ca limbă străină obligatorie. Şi unica de altfel… Foarte bine, dar cine să o predea? Nu existau cadre pregătite. Şi atunci s-a recurs la basarebence şi la basarabeni refugiaţi în România, ei, de voie, de nevoie, ştiau limba rusă. Ca să nu fie retrimişi înapoi, în „patria mumă" (?!), adică în URSS, au acceptat să ne predea nouă această limbă, pe care noi o blestemam pe ascuns. Mă gândesc acum ce o fi fost în sufletul acestor bieţi basarabeni…

Într-o zi de toamnă târzie am primit o „sarcină măreaţă", fiindcă se aflase că împletesc foarte frumos semne de carte din mătase, să fac unul mare, cadou pentru tovarăşul… Stalin! în acea vreme toate instituţiile din România, inclusiv şcolile, erau obligate să trimită, de ziua de naştere a tiranului, un cadou „special". Eu nu am putut să refuz propunerea, care era mai mult un dictat, dar nu am lucrat în final acest semn de carte. Când diriginta m-a întrebat de ce nu l-am făcut, am spus că nu am avut mătase şi nici bani să cumpăr. Am declarat toate acestea cu o mină nenorocită, iar diriginta, după ce i-a trecut şocul, i-a fost milă de mine, văzând ce mutră am şi m-a lăsat în pace. Probabil era şi o oarecare doză de inconştienţă în mine, căci pentru această

„Veritabilă crimă" aş fi putut fi uşor exmatriculată, ba chiar băgată la închisoare. Ce ar fi contat că eram minoră…

— De şeful Securităţii Satu Mare, un anume Weiss, vă mai aduceţi aminte?

— Cum să nu! Acest evreu ajunsese să terorizeze tot oraşul.

Teroare este puţin spus, pentru că tovarăşul Weiss îşi depăşise chiar stăpânii de la Bucureşti. Ca şef al Securităţii judeţului Satu

Mare, apoi al raionului Satu Mare din regiunea Maramureş, a răspândit o atmosferă de groază, pe care cei care au supravieţuit nu o uită nici astăzi! De unde se pripăşise acest evreu prin părţile noastre, nu ştia nimeni.

Pe zidurile liceului de băieţi „Eminescu" au apărut în 1948

Inscripţii scrise cu vopsea verde „Jos comunismul!", Jlegele şi

Patria!". Era prea mult pentru Weiss şi a decis să descindă în persoană la liceu. Iată cum descrie fostul elev de atunci, Petrică

Big „evenimentul": „Jntr-o zi suntem anunţaţi – era în plină oră

— De a merge încolonaţi în curte. Nimeni nu ştia nimic. Când am ieşit pe coridor am văzut pe ultimii din clasa A că intrau în sala lor de clasă, venind de undeva. Eram puţin nedumeriţi – când, sosiţi în curte – am găsit un grup de tovarăşi, inclusiv pe directorul

Petre Teleagă şi în termeni destul de duri ni s-a ordonat să ne încolonăm în şir indian, după care să ne întoarcem la stânga, cu faţa către grupul de tovarăşi. 5-a ordonat să scoatem şi să punem pe jos, în faţa noastră, tot ce avem în buzunare, apoi să întindem mâinile în faţă, la care grupul de tovarăşi a trecut prin faţa noastră, controlându-ne pe fiecare, ca de râie. L-am recunoscut pe Iţic Weiss, pe care l-am întâlnit într-o altă împrejurare. Nu-i ştiam atunci funcţia. Nu-mi amintesc de alte persoane. Mai reţin

— Nu pot spune cine anume ni s-a adresat, că unii elevi, în loc să-şi vadă de învăţătură, umblă teleleu prin oraş, lipesc afişe, că aceştia vor fi prinşi şi duşi la închisoare. Dacă memoria nu mă înşală, cred că aveam atunci oră de ştiinţe naturale, cu domnişoara Corodan, care era atât de înspăimântată că abia şi-a putut ţine lecţia. Ştiu că a avut loc ulterior un proces politic în care a fost implicat profesorul Ion Popa-Cicău şi un pedagog de la internat (al cărui nume îmi scapă). După proces

I. Popa-Cicău nu a mai revenit la liceu. Nu ştiu mai mult. El era profesor de filosofie, preda la ultime clase de liceu, iar cum noi eram

abia la început, nu am făcut ore cu el”.

Vestea s-a răspândit în oraş ca fulgerul. Se mai zvonea că profesorul Ion Popa-Cicău ar fi fost şeful unui cuib de legionari sătmăreni, reîntors în ţară în 1945, cu misiunea de a reorganiza

Legiunea… Era un profesor eminent, om de mare cultură. A fost arestată şi logodnica sa, o profesoară de lucru manual. Azi nimeni nu mai ştie nimic de soarta lor, iar, curios lucru, când am discutat

În Occident, după 1976, cu o serie de legionari, nimeni nu-şi amintea de el. De ce oare?

Fiindcă am vorbit de Petrică Big, tatăl lui, Vasile Big, a fost un om foarte înstărit, era antreprenor şi răspundea de exploatările forestiere de la Bixad şi Câmpulung la Tisa, dispunea de 142 de hectare de pădure şi fanate, în timpul stăpânirii maghiare

(1940 – 1944) tata lui Petrică Big s-a folosit de relaţiile şi de influenţa sa şi a obţinut de la autorităţile maghiare amânarea

(„felmentes” în limba maghiară) de la concentrarea pentru armată sau la muncile obligatorii a sute de oşeni şi maramureşeni. Când au venit comuniştii la putere, l-au mai menţinut încă un an după naţionalizarea de la 11 iunie 1948 pe Vasile Big în post, fiindcă aveau nevoie de competenţele sale. Mai trebuie amintit şi faptul că i-a scăpat şi pe foştii lui directori, Justtus şi Havassy, amândoi evrei, de Auschwitz, fiindcă a aranjat să fie ascunşi în munţi, unde au trăit, între martie 1944 şi octombrie 1944, într-un bordei săpat în pământ, bine camuflat, în locul numit Crucisoara. Justtus şi Havassy au vieţuit în acest bordei numai în cioreci şi uioş, fiind hrăniţi de familia Big. De asemenea, tot el a sărit imediat în ajutorul puţinilor evrei care au revenit acasă, cei scăpaţi miraculos de la exterminare, dar care nu mai aveau nimic pentru a subzista în „libertate”. Evreii i-au rămas de altfel recunoscători toată viaţa şi prin relaţiile pe care le-au avut l-au ferit de la deportare, deşi era „mare capitalist” şi „latifundiar” (sic).

— Nu aşa a procedat însă familia laureatului premiului Nobel pentru Pace, Elie Wiesel. Când au intrat trupele maghiare, în septembrie 1940, în Sighet, întreaga familie a lui Elie Wiesel a salutat zgomotos trupele invadatoare, bucuroşi nevoie mare toţi, că şi-au putut astfel recăpăta „naţionalitatea” (?!) atât de dragă lor, cea maghiară! însă când lucrurile au luat o întorsătură neplăcută pentru

evreii maghiari, în martie 1944, familia Wiesel a refuzat net propunerea ţăranilor maramureşeni, care voiau să-i ascundă în munţi. Doar nu cadra să se dea în grija unor valahi împuţiţi, aşa că au mers pe mâna ungurilor, care i-au exterminat pe toţi la Auschwitz, cu excepţia copilului Elie Wiessel. Iar acesta, acum, acuză încontinuu pe români de dispariţia evreilor din

Sighet, deşi ştie foarte bine că autorităţile maghiare i-au deportat întreaga familie la Auschwitz. Un exemplu mai perfect de cinism nici nu se poate da…

Dar să revenim, ce alte evenimente „memorabile „au mai avut loc în timpul lui Weiss în Satu Mare?

— Într-o noapte, după naţionalizarea de la 11 iunie 1948, a

sunat sirena, alarmă deci! la uzinele „Unio” din Satu Mare.

Izbucnise un incendiu şi muncitorii au cerut ajutor prin sirenă.

Incendiul a fost stins, însă cei care au pus sirena în funcţie au fost declaraţi pe loc sabotori şi agenţi ai imperialismului american, pentru că şi-au permis să sune alarma, să defăimeze cu alte cuvinte cuceririle revoluţionare. Se întâmplă incendii în socialism? Incendii se întâmplă numai în capitalism! Aşa că au înfundat şi ei închisoarea.

— Iar presa comunistă a acelor ani?

— Dacă presă s-ar putea numi… Eram obligaţi să citim

„Scânteia Tineretului”, organul central al UTM. Asta, ca lectură obligatorie! Era „celebru” în paginile acestui ziar un anume

Stahanov, despre care aflam în 1948 că deja lucra în contul anilor

1949 – 1950 – 1951. Era un „spărgător de norme”. Noi eram ferm convinşi că acest Stahanov nici nu exista în realitate, ca abia acum, de la dvs., să aflu că a fost doar un biet miner într-o mină în Donbas şi a fost luat ca exemplu fără ca nici măcar să fie întrebat. Bineînţeles, nici vorbă că el, ca persoană fizică reală, să fi fost un „spărgător de norme”. Dar astea nu le ştiam în 1948.

În schimb la difuzoarele de pe corso-ul din Satu Mare răsuna o altă muzică decât Sergiu Malagamba: „Jtfarinică, drăgălaşul

Marinică, zis codaşul /Nu te lăsa, nu sta /Căci te râd fetele /Şi dacă o iei pe îndelete /Pierzi trenul, băiete /Auzi, să ştii /când nu ţii pasul /Cine strică / Marinică, Marinicăăă”… „Marinică” era opusul

tovarăşului Stahanov, motiv pentru care-l priveam cu o oarecare simpatie…

Apăruse însă şi un „Stahanov animal”: vaca Kostroma, made in URSS, care dădea lapte record. Poza ei era în toate ziarele comuniste, avea ugerul aproape cât burta… Fapt care l-a făcut pe un oşan mai hâtru la vorbă să spună la centrul de colectare de la

Bixad: „M «t, da deştept II Stalin aiesta, că ştie şi cât lapte dă capra me!” A scăpat ieftin, numai cu o apostrofare din partea colectorului evreu: „Jâagă de seamă ce vorbeşti, că nu-i mult până o să te pomeneşti într-o noapte cu duba neagră”… Nu a durat însă mult până când oşenii au fost obligaţi să dea cote de lapte la „nivelul vacii Kostroma”. Normal, nu puteau face acest lucru, aşa că au început să îndoaie laptele cu apă. Colectorii s-au prins, au protestat, au ameninţat, însă oşenii tot lapte botezat au adus. Colectorii au înghiţit în final contrafacerea, neavând ce face.

„Scânteia Tineretului” trebuia vândută în tiraj de masă în întreaga ţară. Drept urmare, noi, elevii, prin rotaţie, am primit sarcina să mergem cu un braţ de ziare pe stradă şi să le vindem

trecătorilor din Satu Mare. Oamenii însă, după ce vedeau titlul, ne întorcea repede spatele şi se îndepărtau în grabă. Nici dacă le-am fi oferit gratis acest ziar nu l-ar fi luat! Un trecător m-a şi apostrofat: „du-te fată, cu minciunile aiste, în câte zile ai crescut!” însă eu trebuia să mă întorc la sediul UTM cu suma fixă de 5 lei, cele 10 ziare vândute, în disperare m-am dus în piaţă şi am rugat-o pe o ţărancă să mi le cumpere, spunând că sunt bune să le pună în cămară, pe poliţe. Fiindu-i milă de mine mi-a cumpărat două ziare… Celelalte le-am aruncat la gunoi şi am plătit activistului de la UTM restul din buzunarul meu. Mi-a fost teribil de ruşine pentru că am umblat pe stradă cu „Scânteia

Tineretului” în braţe, scârbă de-a binelea am avut, însă am făcut acest lucru de frică, să nu dau un nou motiv pentru exmatriculare.

La urma urmelor, nu eram eu fiica unui preot care „nu a trecut”?

— Ce ne puteţi spune despre literatura „revoluţionară”, cea a „realismului socialist”?

— Ea a debutat „în forţă” după izgonirea Regelui, adică în

1948. Mai întâi l-am avut pe Dan Deşliu cu, Jazăr de la Rusca”,

apoi s-a produs şi „marele” Sadoveanu cu un roman sinistru.

„Mitrea Cocor”. Cei doi erau însă la concurenţă directă cu criminalul Stalin, pentru că am primit, lectură obligatorie, o broşură de vreo 50 de pagini, talin şi problemele lingvisticii”…

Anul 1948 a fost şi „deplina afirmare” a trei poete comuniste evreice, Maria Banuş, Nina Cassian şi Veronica Porumbacu şi al unui alt evreu, Mark Breslau, care şi-a luat numele de împrumut

Marcel Breslaşu. Maria Banuş avea şi o poezie „trăsnet”: „Ţie-ţi vorbesc, Americă!” în schimb George Lesnea a atins apogeul, a ajuns să compare partidul comunist cu Iisus Christos din Sfânta

Scriptură, fartidul e-n toate, în cele ce sunt /Şi-n cele ce mâine vor râde în soare, /în pruncul din leagăn şi-n bobul mărunt”.

etc. etc. etc., dar şi, De el şi vântul şi ploaia ascultă!” Dar nu trebuie uitaţi nici ceilalţi comunişti, demaraţi în trombă odată cu anul 1948: Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu, Victor Tulbure, Petre

Dimitriu, Zaharia Stancu (acesta avea să tipărească în 1948

„Celebrul” roman, JDescitif”, în care „realismul socialist” era împins până la pornografie)

Aş vrea să vă povestesc acum nişte lucruri, care în parte au o legătură directă cu volumul pe care-l scrieţi. Prin anii 1960 am făcut un curs de specializare la Cluj şi am avut în cameră o profesoară de filosofie din Baia Mare, ceva mai în vârstă decât mine, Olga G1. Era foarte comunicativă şi sociabilă, într-o seară i-am văzut pe braţ tatuate nişte cifre. Asta îmi spunea că fusese l-Numele care se pare că este real: Livia Gorog.

la Auschwitz. Fusese deportată din Satu Mare, tatăl ei era medic.

Mi-a povestit că a făcut parte din echipa lui Mengele şi urma în final să-şi primească şi ea seringa letală. Numai că apropiindu-se

Armata Roşie nemţii au părăsit peste noapte imensul lagăr, lăsându-i pe cei internaţi acolo în plata Domnului. Cele care s-au mai putut târî au ajuns până într-o pădure unde au crezut că sunt în relativă siguranţă, până la clarificarea situaţiei. Eroare! Bietele femei,

numai oase şi piele, s-au trezit cu nişte soldaţi ruşi, care voiau să le violeze, nu conta că arătau ca vai de ele. S-au gândit la o stratagemă şi au spus că au toate sifilis. Voioşi, soldaţii

„Eliberatori” au declarat pe loc că faptul nu are nicio importanţă, pentru că şi ei au… S-a întâmplat însă un miracol: a apărut un ofiţer sovietic, care a dus un fluier la gură şi a adunat imediat pe soldaţii „înfometaţi”.

Olga a revenit la Satu Mare, însă familia ei, cu excepţia unei surori, a fost exterminată la Auschwitz-Birkenau. Având studii de litere şi filosofie a fost chemată la Bucureşti şi făcută peste noapte ofiţer de Securitate. Mi-a spus de altfel atunci la Cluj că este în continuare ofiţer de Securitate. Ajunsă în Bucureşti a primit ca sarcină să „epureze” toată opera lui Mihai Eminescu, pagină de pagină, mii de pagini în total, în fiecare zi, într-o cabină închisă, special amenajată la Biblioteca Academiei, între orele 8

dimineaţa şi 5 după masă, ofiţerul de Securitate Olga lucra din greu, îl cenzura pe Eminescu. Mi-a povestit şi de ofiţerul ei patronator, un anume Mişu (nume conspirativ, desigur), mai tânăr decât ea, bărbat bine, cu care a avut şi o aventură extraconjugală.

Cenzura lui Eminescu începuse însă din 1945, precursorii Olgăi fuseseră Mihai Roller şi Tudor Vianu.

— Dar de ce-l puneţi pe Tudor Vianu alături de sinistrul Mihai

Roller?

— Pentru simplul motiv că Tudor Vianu a lucrat împreună cu

Mihai Roller, în cadrul Operaţiunii „Scrww, adică au ars la propriu o serie de manuscrise eminesciene, sustrase de la Fondul

Secret al Academiei. Printre altele a fost ars manuscrisul original al „Doinei” lui Eminescu, în special din cauza acestui vers, „De la Nistru pă n la Tisa”, vers, care culmea, fără să fie de vină

Eminescu, atât de rău a făcut maramureşenilor. Sigur, de la Roller, un semidoct şi un venetic, nu te puteai aştepta la altceva, dar de la Tudor Vianu, om „subţire”, om de cultură, da! însă acesta a decis să execute fidel ordinele partidului comunist şi a fost răsplătit pe măsură: membru PMR, apoi secretar general al

1. Cicerone Ioniţoiu „Jvlorminte fără cruce”, vol. II, pag. 394

Comisiei Naţionale pentru
UNESCO, laureat al Premiului de
Stat, protejat personal al lui Gheorghiu-Dej, asta în timp ce alţi mari oameni de cultură îşi lăsau sănătatea şi viaţa în „pensiunile”.
comuniste fără soare: Constantin
Noica, Gheorghe Brătianu, Radu
Gyr, Vladimir Străinu, Dinu Pillat.
Ovidiu Cotruş, Nichifor Crainic.
Păstorel Teodoreanu, Mircea Vulcănescu, Constantin Tonegaru şi – mulţi, mulţi alţii.
Episcopul greco-catolic, dr. Alexandru Rusu în uniformă de deţinut politic la închisoarea din Sighet (arhiva
Teresia B. Tătaru, Augsburg).
Mihai Roller era un semidoct, dar nu un tâmpit, a ştiut să se acopere din timp în faţa unei eventuale trageri la răspundere pentru distrugerea unei părţi din patri”.
moniul cultural românesc, aşa că
I-a pus pe Tudor Vianu să semneze el pentru arderea manuscriselor eminesciene. Mare însă mi-a fost surpriza în anul
2002 când la „cenaclul” Apoziţia” din München, conducătorul cenaclului, Gelu Ionescu, fost redactor la radio „Europa Liberă”, intelectual de stânga, m-a „pus la punct” în public: „Manuscrisul
Doinei lui Eminescu a fost ars de Roller şi Vianu. Nu este nicio pagubă pierderea /MI”, a concluzionat Gelu Ionescu…
Augsburg – Nürnberg, 22 mai 2005 – 19 octombrie 2006
„ANEXE
Fragment din memoriile secretarului PCdR din Sighet.
Ion Ierinia
Secretar de partid a fost numit Ernest Fisch, un evreu scăpat de deportare, ascuns fiind de un ţăran român. Conducea în calitate de
1. Din volumul coordonat de Teresia B. Tătaru „Maramureş – Mândria şi durerea noastră”, vol. I, pag. 69 – 71, ed. Gutinul, Baia Mare, 2005.

subineiner uzina electrică din Sighet. Ţinea la români cu recunoştinţă pe X că l-au ocrotit. La sediul partidului i s-a transmis de către de ofiţeri NKVD ca o sarcină de onoare alipirea Maramureşului la Ucraina

Subcarpatică, deoarece acest teritoriu este o regiune strategică şi de mare importanţă pentru URSS. Trebuie să opereze ca şi cum această idee mtaotică ar fi pornit de la el şi să angajeze tot partidul mobilizând masde populare E.F. s-a eschivat sub diferite motive. A fost somat şi

mtaidat L-a recomandat pe Odoviciuc. Ofiţerii s-au declarat mulţumiţi, dar T-au atras atenţia că tot ce s-a discutat se păstrează în cel mai mare n element nou la ordinea zilei: în a doua jumătate a anului 1944, a venit la mine căpitanul Saghimian, comandantul sovietic al oraşului, şi m-a rugat să adun mai mulţi tovarăşi care să participe la ceremonia înmormântării eroilor căzuţi în lupta contra fascismului, care va avea loc în oraşul Munkaci din Ucraina Subcarpatică. Am convocat în Şedinţa pe tov. Ion Mois, Ierima Pompei, Mocanu Ion, Fisch Ernest, Pop Francisc.

Benko Adela, Smuc Tali, Bratianov Ion, Caufman Bubi Roth Armm

Covaci Alex şi le-am comunicat propunerea căpitanului, la care au fost de acord în unanimitate. După şedinţă ne-am îmbarcat într-un camion şi un maior sovietic ne-a dus până în oraşul Munkaci, unde am ajuns noaptea. A doua zi, duminică, ne-am interesat când se va ţine ceremonia.

Mi s-a spus că, deoarece preşedintele Tureaniţa1 nu se afla în localitate, ceremonia nu se ţine numai după ce va veni el: marţi sau miercuri. Infre timp am dat peste un manifest din care reieşea ca scopul ceremoniei este constituirea Republicii Ucrainei Subcarpatice şi alipirea Maramureşului românesc la ea prin delegaţii săi chemaţi ş. ca delegaţii sunt chemaţi să-şi manifeste adeziunea alipim.

Marţi după ce a venit preşedintele Ivan Tureaniţa, a ţinut o şedinţă la care am asistat şi noi, dar n-am luat cuvântul. Era o forfotă de ofiţeri sovietici, printre care am recunoscut pe generalii Jukov şi

Malmövski şi pe Clement Gotwald, secretarul P.C. Cehoslovac. După şedinţa, însoţit de tov Ernest Fisch, m-am dus la preşedinte şi i-am comunicat ca delegaţia noastră nu-şi poate manifesta adeziunea alipim Maramureşului românesc la Ucraina Subcarpatică, întrucât n-are un mandat din partea poporului L-am rugat să ne dea un camion cu care să ne întoarcem la

Sighet, unde vom informa poporul şi după aceea îi vom comunica rezultatul, în loc de camion ne-a înjurat şi ne-a dat afară din birou. După multe stăruinţe ne-a spus că un camion al armatei sovietice se afla în faţa preşedinţiei care mergea în direcţia Sighet să (...) (ne) mtoarcem cu el într-adevăr, în faţa preşedinţiei sta un camion sovietic în care ne-am urcat şi a pornit cu noi spre Sighet. Am ajuns la Hust pe la ora 23. În centru, în mijlocul şoselei stătea un soldat sovietic. Acela a opnt camionul, a vorbit ceva cu şoferul şi a plecat. După ce a plecat soldatul, şoferul ne-a spus că maşina-i defectă, să ne dăm jos că trebuia s-o ducă la reparat şi după ce o va repara vom continua drumul spre Sighet. Ne-am dat jos. Camionul a intrat pe o poartă la comandament, iar noi am rămas

7 „Preşedintele" Ucrainei Subcarpatice sovietice, i. – <v.

Br

În drum pe o ploaie cu găleata. Am tot aşteptat, dar camionul n-a mai apărut. Am încercat să intru pe poartă, unde a intrat camionul, ca să văd de ce nu vine, dar santinela nu mi-a dat voie. În mijlocul şoselei, pe ploaie şi frig, ne întrebam: ce-i de făcut?

La o depărtare cam de un kilometru am văzut licărind o lumină. Am pornit cu toţii în direcţia aceea. La locul unde licărea lumina, am aflat că era sediul miliţiei populare. Am rugat pe şeful miliţiei să ne permită să ne adăpostim în local până dimineaţa. Ne-a permis. Cum eram uzi, tremurând de frig, ne-am cuibărit pe lângă sobă, ne-am încălzit şi am aţipit şezând pe scaune. A doua zi dimineaţă am încercat să intru la maiorul Katlars, un leton, şeful NKVD de pe lângă unitatea care a eliberat

Sighetul, cu care am colaborat când era la Sighet şi care se afla cu unitatea la Hust, dar santinela nu mi-a dat voie să intru.

Spre Sighet mergeau convoaie de camioane sovietice, îi rugam

pe şoferi să ne ia şi pe noi, dar parcă erau vorbiţi, toţi ne refuzau. Dacă am văzut că nu puteam ajunge la un mijloc de transport am pornit, per pedes apostolorum”. Drumul era rău. Podurile de peste râuri erau distruse, trebuia să trecem prin apă. Aşa am parcurs vreo zece kilometri, între

Hust şi Teceu, cam pe la ora 13, am făcut un popas pe marginea şoselei şi ne-am odihnit. După un timp mă uit pe şosea şi la o depărtare destul de mare zăresc o camionetă care gonea cu o viteză mare spre noi. Am zis, acum fie ce o fi, am să stau în mijlocul şoselei, am să opresc camioneta şi am să-l rog pe şofer să ne ia şi pe noi până la Sighet. Stau în mijlocul şoselei. Când camioneta era la vreo zece metri pe cine văd în camionetă? Dacă nu pe prietenul meu, maiorul Katlars. A oprit camioneta; a sărit jos, a venit la mine; mi-a strâns mâna şi, râzând, m-a întrebat, cu ce ocazie am rătăcit pe acolo? îi spun. El râde şi zice: „Tocmai aveam de venit la Sighet, aveţi noroc, urcaţi-vă în camionetă”. Am urcat toţi şi ne-a dus până la Sighet. Ajunşi acasă, ne-am hotărât să nu vorbim cu nimeni despre cele întâmplate».

fon Ierima

Stenograma convorbirii dintre maiorul Davidenko şi preşedintele SNR, Ion Bilţiu-Dăncuş

Maior Davidenko: Cum aţi cutezat Dvs. să daţi la tipar necenzurat textul „Declaraţiei” (moţiunea de anexare la România – n.n.) şi alte

1. Din volumul coordonat de Teresia B. Tătaru „Maramureş – Mândria ţi durerea noastră”, vol. I, pag. 80 – 82, ed. Gutinul, Baia Mare, 2005.

2. Convorbirea a avut loc la sfârşitul lui ianuarie 1945. La 3 martie

1945 sovieticii au emis mandate de arestare pentru mai mulţi fruntaşi, primul vizat fiind preşedintele SNR, Ion Bilţiu-Dăncuş. Acesta a reuşit în ultimul moment să fugă deghizându-se în ţăran simplu (s-a îmbrăcat în cioareci, suman, cuşmă şi opinci…).

LIVIU VÂLENAŞ

tipărituri, gazete etc., deşi vă aduceţi aminte, D-le Bilţiu, că atunci când am fost la Sighet cu generalul (Petrov) aţi primit ordin să nu tipăriţi nimica fără cenzura Comandantului Militar?

Preş. Bilţiu: Domnule maior Davidenko, este adevărat că am primit ordin în acest sens de la Dl. General; mi-a spus că aici, fiind Transilvania de Nord, asupra căreia suverană este România, el nu are dreptul de a se amesteca în chestiunile interne ale României; să mă adresez deci guvernului, resp. autorităţilor române, iar până atunci să nu dau la tipar nimica fără cenzura prealabilă a Comandantului, lucru pe care l-am şi făcut, până la venirea domnului Comandant Cpt. Garabet Şaghimion, al

12 comandant militar. D-l căpitan a format o comisie de cenzură dintre membrii SNR-ului, D-l lusco, Secretarul general, Dl. Sfat, pe care i-a însărcinat să facă cenzura pentru a nu-l deranja. Mai departe, deoarece ungurii agitau mereu spiritul populaţiei cu tot felul de ştiri tendenţioase şi minciuni că, „ruşii ar fi mâncat bătaie”, că „vin ai noştri”, că „vin nemţif etc., D-l căpitan Şaghimian, pentru a contrabalansa zvonurile subversive, ne-a dat chiar ordin să pornim imediat tipărirea unei gazete româneşti, în care să facem propagandă pentru amiciţia cu URSS-ul, lucru pe care l-am făcut întotdeauna în cea mai mare înţelegere cu cei

12 Comandanţi. Nu este aşa, D-le Zaharcenko? N-ai zis şi Dumneata că aici e România şi că Rusiei nu-i trebuie niciun centimetru pătrat din teritoriul

României şi al Transilvaniei de Nord? Rusia ne-a eliberat de sub jugul hitleristo-maghiar şi ne predă României, în acest sens ne-a vorbit şi primul comandant, eliberatorul nostru, Dl. Colonel Denim, şi apoi toţi cei 12 Comandanţi dinaintea Dvs. Mai departe, Consiliul Naţional Român s-a constituit, formal, într-o adunare publică la care a asistat şi Dl.

Căpitan Sachta de la NKVD. Totul s-a întâmplat la văzul şi cu aprobarea

Domnului Căpitan, care ne-a şi ţinut un discurs, declarându-ne acelaşi lucru, adică aici este teritoriul Ardealului de Nord. Şi mai mult, D-l maior

Zaharcenko, fiind numit comandant al judeţului, a declarat că este trimis de Comisia Aliată de Control, pentru a veghea la îndeplinirea clauzelor

Armistiţiului. Fiind aici teritoriu românesc, a pus la punct şi a respins toate încercările de amestec ale unor comandanţi sovietici de peste Tisa, care se amestecau în treburile şi organizau satele rutene

din Maramureşul

Românesc. Aşa este, D-le maior? (maiorul n-a spus nimica). Atunci nu înţeleg, D-lor, nimica din ceea ce s-a întâmplat aici după plecarea mea la Bucureşti, unde am fost trimis de Dl. maior Zaharcenko, pentru a cere de la Guvernul din Bucureşti să trimită funcţionari, specialişti, fonduri şi materiale pentru refacerea judeţului. Noi deci am colaborat în cea mai bună înţelegere cu toţi cei 12 comandanţi ai judeţului, atunci când, de exemplu, am fost însărcinaţi de Dl. Colonel Denim, încă în 18 octombrie

1944, ca să organizez judeţul şi oraşul, spunându-mi-se i1, JLu vă predau toate puterile", atunci peste câteva zile ni s-a comunicat tot de către Dl.

Col. Denim că a vorbit cu Moscova, de unde a primit ordin să predea judeţul SNR-ului. Eu am fost primul cară am salutat Armata Roşie, care ne-a eliberat de sub jugul nemţesc şi unguresc, am fost ales primar de întreaga populaţie a oraşului, eu însă am refuzat, nedorind a primi nicio demnitate şi numai după insistenţele, chiar şi ale populaţiei maghiare, care spunea că în mine are absolută încredere, am acceptat să fiu primar.

Eu sunt preşedintele SNR-ului şi ca atare reprezint 100.000 români care sunt de trei ori mai mulţi decât toate celelalte naţionalităţi la un loc.

Maior Davidenko: D-le Bilţiu! Dumneata eşti un mare şmecher, eu te cunosc bine, da să ştii că eu sunt un şmecher şi mai mare. Să ştii următoarele: Dumneata nu eşti nimica, ai fost primar, azi nu mai eşti. Aceeaşi populaţie care te-a ales, te-a destituit ţi-a ales un alt primar, în ceea ce priveşte preşedinţia SNR-ului nu mai eşti, deoarece nu se admite nicio organizaţie subversivă pe bază de naţionalităţi, ci numai organizaţia ucraineană, care uneşte în sine toate naţionalităţile conlocuitoare.

Preşedintele Bilţiu: Dar, D-le maior, Dumneavoastră faceţi aici adunări, puneţi în circulaţie liste de subscrieri pentru Ucraina. Ni s-a

spus şi mi se spune mereu că luptăm pentru democraţie, ori democraţia dă drepturi egale fiecărui cetăţean să-şi exprime liber părerile sale. Îmi daţi voie să fac şi eu numai o singură adunare la care să chem poporul român din

Maramureş pentru ca să-şi exprime liber dorinţa cărei ţări doreşte să aparţină?

Maior Davidenko: D-le Bilţiu, eşti un obraznic! auziţi ce obrăznicie îmi cere acest om? Cum aşa? După ce toată populaţia ucraineană din judeţ şi-a exprimat liber voinţa de a se alătura la Patria sa mamă? Ucraina Subcarpatică şi

Ucraina Mare, după ce toţi conducătorii naţionalităţilor, românilor, ungurilor, rutenilor şi evreilor şi-au exprimat liber şi cu însufleţire dorinţa de a se alipi la Ucraina Mare, atunci Dumneata vii să faci din nou zâzanie între oameni, să conturbi buna înţelegere ce este între oameni, vrând să separi românii, agitându-i contra voinţei lor.

D-le Bilţiu, aceasta este o obrăznicie şi să ai grijă, căci ai s-o plăteşti!

Preşedintele Bilţiu: D-le maior, refuz ameninţările Dvs. care nu mă sperie. Eu am fost închis de patru ori de fasciştii unguri pentru că am luptat pentru neamul meu. Eu nu fac parte din niciun partid politic, dar sunt democrat, îmi iau răspunderea de tot ce s-a întâmplat.

Ion Bilţiu-Dăncuş, la înmormântarea avocatului

Artur Anderco, leud, martie

1943. În spatele său tineri din leud cu o lumânare aprinsă în mână (arhiva Teresia B.

Tătarii, Augsburg).

Maior Davidenko: în ceea ce priveşte declaraţiile pentru România…

să iscălească DI. Bilţiu, declaraţia de alipire la Ucraina.

Preşedintele Bilţiu: Domnule maior! Eu, să mă tăiaţi în patru şi tot nu iscălesc, decât pentru România. Eu

prezint punctul de vedere românesc.

Doriţi să mă arestaţi, să mă împuşcaţi, sunt aici, dar nu iscălesc decât pentru România şi protestez contra terorii ce o aplicaţi.

Maior Davidenko: Ce teroare? auzi Dumneata ce obrăznicie!

Preşedintele Bilţiu: Aţi trimis agenţi NKVD împreună cu ucraineni pe la casele oamenilor ca să-i intimideze şi să iscălească.

Chiar şi soldaţi ruşi au fost trimişi pe la case.

Maior Davidenko: Cine ţi-a spus Dumitale acestea? Spune-i numele!

Preşedintele Bilţiu: Nu-l ştiu!

Maior Davidenko: D-le Bilţiu, Dumneata eşti foarte obraznic! Ai grijă să nu păţeşti! Dacă Dumneata nu te temi, se vor teme prietenii Dumitale care au cutezat să te urmeze. Vor păţi şi ei şi familiile lor, m-ai înţeles? Dumneata spui minciuni. Spui că ai fost încredinţat de Guvernul din Moscova. Ai aceasta în scris?

Preşedintele Bilţiu: în scris nu am, dar dacă col. Denim n-a spus adevărul în faţa a şase martori, atunci mint şi eu.

Maior Davidenko: Copilării. Mai departe, Dumneata ai venit de la

Bucureşti şi ai spus că aici este România. Este minciună, d-le Bilţiu, aici nu este România, ci este Rusia Sovietică. Dumneata eşti aici în Rusia

Sovietică, să nu uiţi aceasta, aici nu este şi nu va fi niciodată România.

Dumneata perverteşti textul armistiţiului.

Preşedintele Bilţiu: Vă rog arătaţi-mi textul autentic. Se scoate un text al armistiţiului şi se arată că România va primi, cu condiţia ratificării ulterioare la conferinţa de pace, toată Transilvania de Nord (sau cea mai mare parte).

Maior Davidenko: Vezi D-le Bilţiu! La tratatul de pace, dar până arunci România nu primeşte nimica. Degeaba aştepţi autorităţile să vină, ele nu vor veni. Iar până la tratatul de pace Ardealul de Nord în întregime şi Dumneata, D-le Bilţiu, sunteţi în Rusia Sovietică. Iar la tratatul de pace

România va primi cea mai mare parte din Ardealul de Nord, deci nu

Maramureşul, care prin voinţa liberă a poporului se anexează Ucrainei

Subcarpatice. Prin expresia „cea mai mare parte” Rusia şi-a rezervat dreptul de-a lua o parte din Ardealul de Nord, deci ea are dreptul la dezlipirea Maramureşului chiar în baza armistiţiului, în ceea ce priveşte cele vorbite aici sunt în interesul Dumitale de-a păstra cel mai mare secret.

Teroare în Ţara Oaşului

t; ...
U» dl

Memoriile preotului Gheorghe Bolchis1

Gheorghe Bolchis s-a născut în anul 1907 în comuna Săcălăşeni din

Tara Chioarului, azi în judeţul Maramureş. Urmează şcoala primară în comună, apoi liceul pedagogic confesional (greco-catolic) la Oradea şi în final Seminarul Teologic de la Blaj, având ca rector pe profesorul doctor Alexandru Rusu, viitorul episcop greco-catolic al Maramureşului.

Gheorghe Bolchis a absolvit Seminarul Teologic Greco-Catolic în 1930, hirotonit de P.S.S. Alexandru Nicolescu în catedrala din Lugoj. Primeşte parohia din Silvaşul de Sus (Ţara Haţegului, azi jud. Hunedoara) din dioceza de Lugoj, parohie unde va funcţiona zece ani (1930 – 1940). Între

1940 – 1946 este preot în Boineşti, apoi în Trip, ambele localităţi în Ţara

Oaşului, dioceza de Maramureş. Pentru că a refuzat în mod oficial să semneze trecerea la ortodoxism, din 1953 este muncitor necalificat la cariera de piatră CFR Ilba din judeţul Maramureş, „avansat" apoi ca pontator, până la pensionarea survenită în 1972.

Pensionar a lucrat multe cruci, răstigniri şi icoane religioase, rescriind în totalitate şi memoriile sale (confiscate cu ani în urmă de Securitate), încetează din viaţă în 1983. Este înmormântat în cimitirul de pe strada

Horea din Baia Mare, în perimetrul rezervat preoţilor greco-catolici.

Memoriile preotului Bolchis au fost redactate la început sub formă de notiţe, acestea au fost confiscate, se pare în 1948, de Securitate.

La insistenţele familiei, preotul Bolchis s-a decis să le rescrie, ordonat, cu cerneală, în nişte caiete, s-a apucat de această muncă la sfârşitul anilor 1970. Din păcate însă familia a pierdut ulterior ultimele caiete care tratează amintirile preotului după anul 1957. În acest

volum am eliminat primele pagini din memorii, care privesc, din punct de vedere teologic, persoana lui Iisus Christos şi care nu au o legătură evidentă cu tematica volumului. De asemenea am oprit publicarea acestor amintiri la sfârşitul anului 1948, urmând ca într-un viitor alt volum, consacrat perioadei istorice 1949 – 1965, să le continuăm. Precizăm că am păstrat sintagma şi parţial ortografia originală a manuscrisului. Memoriile preotului Gheorghe Bolchis ne-au fost puse la dispoziţie de fiica sa, Teresia Bolchis Tătaru, căreia îi mulţumim sincer şi pe această cale.

*

Când Războiul Al Doilea Mondial era în toi, în vara anului

1940, în luna august s-a năpustit asupra ţării furtuna odiosului şi criminalului dictat de la Viena, când cruzii şi incendiatorii

Europei, Hitler şi contele Ciano, ministrul de externe de pe atunci al Italiei, ginerele lui Mussolini, au predat Ardealul, ca o plăcintă caldă în gura flămândului Horthy. Sfâşierea trupului ţării româneşti, a învăluit toată suflarea românească în doliu şi adâncă durere, dar mai ales cei ce au avut încredere în politică, au fost cei mai dezamăgiţi. Contele Ciano voia să satisfacă pe unguri cu întreg Ardealul, dar n-a fost de acord Hitler, care avea nevoie de

România. Cum nu ar fi putut fi Ciano cu totul pentru unguri, când aceştia îl făcuseră mare latifundiar în Ungaria, prin donaţii de moşii?

După ce au venit trupele triumfătoare ale lui Horthy, în

Ardeal, postul de radio din Budapesta dădea asigurări, că toţi cei ce au primit cetăţenia maghiară pot să fie liniştiţi, că se vor bucura de toate drepturile şi libertăţile acordate de legi.

Trupele au intrat cu mare solemnitate şi au fost întâmpinate pretutindeni cu flori, în atmosfera mândriei lor caracteristice şi erau cu toţii foarte fericiţi încât anul 1940 a fost numit de ei:

, 4 nul fericirii”. Nu-i vorbă, că ei au şi fost fericiţi, numai că au uitat să-şi aducă aminte de nestatornicia lucrurilor omeneşti.

Pretutindeni sunau cuvintele: „Buj be olân!” – şi „piros, feher, zold, ez a magyar fold!” ceea ce se traduce prin: roşu, alb şi verde (culorile naţionale ungureşti) pământul acesta este al maghiarilor, iar, >iros, sârga, kek, verje meg az eg!” – adică, roşu, galben şi albastru, să-l bată cerul… în temeiul acestui principiu au căutat să ducă la

îndeplinire acest plan, că nu dăm nicio brazdă înapoi şi etc. etcetera, etceterom…

Destul că, după ce s-au instalat, nu s-a mai ţinut cont de cele publicate prin radio, ci au început lanţul martirajului pentru români. Era destul să şoptească cineva ceva contra ta, ca să ajungi la bătaie şi temniţele pline; care au apucat s-au refugiat şi au scăpat.

Deşi prin cărţile de şcoală, cu limbă de predare românească

— Căci între timp s-a aprobat, dar care a rămas doar pe hârtie, mai ales acolo unde corpul didactic era unguresc, cum a fost şi la noi, în Boineşti – era scris că ungurii cu românii sunt fraţi, iar cu nemţii, sârbii, cehii, la fel, dar pe român îl prezenta cu cojocul de oaie şi sticla de alcool la gură.

Principiul lansat de conducerea maghiară faţă de români era

că acest popor e un popor muncitor, docil, ascultător, se nutreşte slab, poţi face cu el ce vrei, doar să-i nimiceşti pătura intelectuală, în temeiul acestui principiu au căutat să ducă la îndeplinire acest plan.

Preotul Gheorghe Bolchiş, Silvaşul de Sus, 1937 (arhiva Teresia B. Tătarii, Augsburg).

Ungurii au venit cu felurite

te de barbarie încurajate de ozinca: „meg ezer evet!” – încă o mie de ani, cu toate că stăpânirea lor în Transilvania, istoric şi practic, n-a fost mai lungă de şase secole şi ceva decenii, ei însă socoteau anii de la intrarea lor sub Árpád în

Câmpia Panonică, de la care şi-au serbat mileniul lăsând monumente în Budapesta.

În Ţara Oaşului nu au fost prea multe arestări la început, fiindcă acest teritoriu căzuse sub administraţia unui comandant militar, Bône (Bont) Miklós care a declarat într-o convorbire personală cu preotul Iosif Demian, din Călineşti, un „patriarh” al preoţimii gr. -catolice, din Oaş, (nici nu exista alta), care vorbea ungureşte, că „el, Bône, nu-i poate aresta pe români pentru fie ce fleac, afară doar de cazurile bine

documentate, dovedite şi care nu pot fi absolut trecute cu vederea şi aceasta din motivul că, dacă el azi mai trăieşte, se datoreşte românilor iar el nu poate uita!” Preotul Demian nu s-a putut dumiri: ce legătură este între români şi viaţa lui? La care comandantul a lămurit că, în

1919 când cu revoluţia bolşevică a lui Béla Kun din Budapesta, el era aruncat în temniţă şi condamnat la moarte, dar ocupând românii Budapesta, la începutul lui august 1919, cu un ceas mai devreme, faptul acesta l-a scăpat de la moarte şi el aceasta nu o

Poate uita! A fost un om realist şi cumsecade; ca el să aresteze, trebuia să fie bine documentat. Doar cazul învăţătorului Iacob

Gherman din Boineşti nu l-a putut trece cu vederea, să-l scape e arest, faptul lui fiind prea evident şi dovedit.

Ca şi în cele mai multe localităţi rurale din Ardeal şi în

Olneşti exista, pe lângă şcoala confesională şteco-catolică şi

N

casa învăţătorului, deoarece dacă statul avea nevoie de intelectuali la sate, preot şi învăţător, se şi îngrijea de ei, din ce să trăiască, în mijlocul ţăranilor. Aşa, preotul avea casă parohială şi sesie

(clejie), iar învăţătorul, la fel.

Iacob Gherman, singurul ortodox din sat, venetic, locuia în casa învăţătorului, împreună cu familia sa, doi băieţi majori:

Darius şi „Tutu”, epileptic, de care osenii se temeau, mai ales copiii, crezând că în crizele epileptice, pe bolnav „îl scutură dracu’” – şi nevastă-sa, o femeie simplă, unguroaică, de undeva din regiune. Aceasta îşi afurisea mereu bărbatul cu: „JDu-te la dracu’ mindeartucă! = du-te la dracu’, acum, imediat!” O expresie ungurească torsionată, foarte original românizată: mindjăr –

Imediat şi „tu – că”, cumva o accentuare, de chiar acum!

Iacob Gherman, un om foarte interesant, a crescut generaţii de copii şi în alte părţi decât în Oaş. Era un spirit cinstit, patriotic şi creştin, învăţându-i pe şcolari nu numai buchiile cărţii, ci şi agricultură, pomărit, grădinărit şi alte lucruri folositoare, ca şi toţi învăţătorii generaţiilor acelora, învăţătorul avea un câine, în furtuna dezbaterilor politice: „vin ungurii, nu vin ungurii!?” – „dăm o brazdă, nu dăm o brazdă!? şi-a botezat câinele Horthy.

Când acesta chiar a venit, Gherman a uitat să-şi reboteze câinele.

Cum „nepoţii lui Atilla” aveau foarte bune antene, mai ales pentru ceea ce făceau românii, l-au luat pe bătrânul învăţător pe sus, zvârlindu-l într-o temniţă la răcoare. A stat câteva luni, din septembrie-octombrie 1940. Când a scăpat s-a refugiat în

România, cu unguroaica lui.

*

Pentru atitudinea-i indulgentă faţă de români, conducerea de sus l-a trimis pe Bône, în Bocska, în Serbia, unde era revoluţie.

A venit apoi un zvon, după care acolo ar fi fost împuşcat de revoluţionarii sârbi. Dar ceva absolut, nu pot afirma, neavând nimic oficial.

Acest comandant a vorbit şi cu preotul Vasile Erdos din

Târşolţ, care de asemenea stăpânea limba maghiară, pe care l-a întrebat: „Ce crede populaţia că am venit noi pe aici? „Răspunsul a fost, că se pot aranja toate cu bine, numai să nu se prea grăbească cu prea mari martiraje. „Dar noi am venit cu cea mai puternică şi invincibilă armată din lume!” – la care Erdos i-a recitat o poezie în limba ungurească al cărei conţinut era să nu ai prea mare încredere în neamţ! Atunci comandantul s-a scărpinat cu mâna dreaptă la urechea stângă, peste cap…

Într-una din zilele lui septembrie 1940, au venit la parohie doi ofiţeri unguri, din aceia cu pene de cocoş la pălărie. Cred că după revoluţia lui Kosuth, din 1848, o anumită elită a armatei maghiare purta uniforma acestor paşoptişti, ca simbol de libertate şi distincţie, pălăria cu un smoc de pene negre de cocoş ce băteau

În verde închis. Ofiţerii erau noua ordine, în persoana juridică a

Jandarmeriei, care a ocupat clădirea instituţiei româneşti, din Băile

Bixad.

Noii stăpâni au venit să ia contact cu supuşii, să ia aminte unul de altul.

I-am primit în camera „dinainte”, de cinste şi le-am oferit un

scaun, dar cum eu nu ştiam decât un singur cuvânt în limba lui Petőfi, „tesek – poftim, l-am folosit arătându-le scaunul.

Atunci eu încă nu ştiam adăuga şi: „helyet foglalni!” = ocupaţi loc.

Ofiţerii au rămas consternaţi. Ei veneau din, 4 nyaoszăg” din

„Ţara mamă” cuvântul se mai înţelege şi „din inima tarif1 a

Ungariei, unde se vede că li s-a împuiat capul, că în Transilvania sunt numai unguri şi deci acest teritoriu, trebuie realipit la „ţara

f

f

Absolvenţii Seminarului Teologic Greco-Catoiic din Blaj.
1930, în stânga sus a tabloului, Gheorghe Bolchiş
(arhiva Teresia B. Tătaru, Augsburg).

mamă”. Atunci care este starea populaţiei acestei regiuni, pe care preotul o reprezintă, dacă nici el nu ştie decât un singur cuvânt ungureşte? Teoria propagandei mincinoase se izbea de realitatea de pe teren, două lucruri diametral opuse. Vizita aceasta s-a oprit la atât şi la un pahar de vin din recolta anului trecut, de pe sesia parohială, administrată de Vida, curatorul, până la venirea noului preot.

În 1941 Horthy ne-a trimis administraţia civilă ungurească.

Aceasta de cum s-a instalat a început a strânge şurubul. Peste tot noi românii n-am avut nicio omenie la fraţii unguri. Nu era permis să vorbim româneşte, doar numai în surdină, când eram pe stradă sau în localuri., 4.ki magyar kener eszik, magyar nyelv kel beszelyen!” („Cine mănâncă pâine ungurească, trebuie să vorbească limba maghiară”). Cum te-au auzit că vorbeşti româneşte, chiar şi în şoaptă, îţi strigau imediat., J3 ezsely magyarul, te biidos olăh!” expresie din care nu te-au scos

(vorbeşte ungureşte, tu, valah puturos! – în sens de rău mirositor, căci românii fiind păstori, păcurari, îmbrăcămintea lor miroase urât, pute).

Îmi amintesc dintr-o călătorie cu trenul. Ne-am nimerit doi români pe o laviţă şi vorbeam româneşte, dar în surdină. Doi tineri unguri, ne-au simţit şi au vorbit între ei că vorbim româneşte: „poate că nu ştiu ungureşte!” – şi-au zis ei. Da’ o scârbă de om, mai în vârstă, aproximativ între 50 – 60 de ani, strigă cât putu, cu gura mare, de se alarmă tot vagonul: „Ile, de tudja

0, de nem akarja!” – ştie el, dar nu vrea! – şi se uită la mine1.

De fapt nimeni din vagon nu i-a dat, boşorogului, nicio importanţă. Mă gândeam: chiar tu, om bătrân, vii cu acest apostrof şi nu cei tineri, care se vede că sunt mai cu multă minte decât tine…

Cu alt prilej, tot în tren, zise unul, tot ungur, că până la vechea graniţă, adică cea fostă românească, mai putem şi noi românii să mai avem câte un cuvânt, dar de acolo înainte nu mai avem nimic de zis. Atunci sări unul, cam de 28 – 35 de ani, ca opărit şi strigă

1. Preoţii greco-catolici, când nu erau îmbrăcaţi în reverendă, purtau vestă închisă, cu nasturi, până sus pe gât, de sub care se vedea cămaşa, ca o dungă albă îngustă. Aceasta era ţinuta de: „civil

— canonic” al preoţilor catolici români de rit oriental – nota Teresia

Bolchiş Tâtaru (T.B.T.).

Jandarmi maghiari în Transilvania de Nord, 1941

(arhiva Horst Gobbel, Nürnberg).

În gura mare, că nu au niciun drept, pentru că: „egy la pata sem az ove! egy la pata sem… egy la pata…! 1 („nicio lopată nu e a lor”) şi repetă de câteva ori această „lopată”. Nu mai zise apoi nimeni nimic.

Eram odată tot în tren, de la Baia-Mare la Satu-Mare. Mai erau cu mine în compartiment, doi unguri: unul trecut cu ceva, de vârsta mijlocie, era un om gros, voluminos, iar celălalt, mai tânăr, potrivit ca statură, cam la 30 de ani. Eu stăteam la fereastră iar ei mai la mijloc. Au început a vorbi ungureşte, de la răsărit la apus. Cel tânăr răspundea mereu: „ez nem letezik! nem letezik!”

(asta nu este posibil! Nu este posibil!). La un moment dat se

plictisi şi îl lovi somnul. Având pardesiul atârnat în cui, îşi vârî capul sub haină şi ca să mă împungă pe mine, văzând că sunt preot român zise: „Afa hăt most, buj be olân!” (noa, acum, ascunde-te valahule”). Eu mă uitam pe fereastră gândind: „acu’

ce să faci? Acum e buj be, dar să nu fii şi tu mâine, „buj be!”

După un interval de timp am plecat la Satu-Mare spre a-mi un plug-sapă pentru prăşitul porumbului. Am vizitat prăvăliile de fier, dar n-am găsit, în ultima, vis-à-vis cu

II

3 UZ

„Casa albă” din centru, dau de omul cu „buj be olăh T – ca vânzător, probabil şi ca proprietar – nervos „negru de roşu’”.

aprins la faţă. „Ah, aici erai, buj be olăh?!” – mi-am zis uimit, salutând ungureşte: „Jo napot kivânok!” – gândindu-mă cum să ies mai repede de aici. După ce mi-a răspuns la salut, cu un ton nervos, mă gândii, ce va fi având omul acesta cu mine, căci eu doar nu i-am făcut nimic, nicicând, necunoscându-l până acum!

Probabil că va fi avut vreodată, ceva, neplăceri cu românii, iar acum el se răzbună pe orice român. După salut mă întreabă, pe acelaşi ton: „mit kel maginak?” („ce doriţi?”). Eu care dădeam să plec, îi răspund totuşi că doresc o „eke kapa!” („o sapă de plug”). El începu a toră pe ungureşte încât din câte a zis n-am înţeles decât că… Jşzamos melet” adică lângă Someş. Zis-a să mă duc să mă arunc în Someş sau că lângă Someş voi găsi? Hai să mă duc lângă Someş să văd dacă aici a fost corect şi cu bună intenţie sau şi-a bătut joc de mine? Dar am constatat, că a fost cu bună intenţie, căci lângă Someş, într-o curte plină cu tot felul de fierăraie şi cu toate tipurile de plug-sapă, mi-am găsit ce-mi trebuia şi mi-am cumpărat de acolo.

La primărie dacă ai mers, nu era cu putinţă altfel decât să vorbeşti ungureşte. Era acolo un băiat bun, cu numele Geider.

Era simpatic şi de bunăvoinţă, încerca să prindă câte un cuvânt românesc, mai ales că vedea că are de-a face doar cu români.

Odată, cu toate că el se ferea să nu-l audă şeful notar, Hegedüs, totuşi l-a auzit că încearcă să vorbească româneşte şi l-a luat la ocară, cum a ştiut el mai bine, între care i-a spus: „jvem szegyel magănak hogy akar beszelni ez a csunya es piszkos cigány nyelv!?” („Nu vă e ruşine să încercaţi a vorbi această limbă ţigănească urâtă şi murdară?!”). Bietul băiat, desigur că o fi crezut că pică cerul pe el! (Acum, în anul 1970, când scriu aceste rânduri, aici în Tăuţi, mi-a spus un ungur, care se lăuda că la venirea la putere în ţară a comuniştilor el era primar în Tăuţi şi că el nu are nici azi altă convingere, decât că românii nu sunt altceva decât ţigani înaintea lui…).

— ” *

Î

A trecut vremea şi a venit anul 1944. Războiul a luat întorsătura care se ştie. Imediat după 23 August 1944, adică prin

24 – 25 August, au venit la mine jandarmii unguri, cei cu pene de cocos la pălărie gen melon, care mi-au adus ordinul că, de acum înainte intru în domiciliu forţat, că nu am voie să ies din curtea casei parohiale, iar dacă nu mă voi conforma, vor urma

consecinţele. Eu, cum din fire sunt cam iute şi reacţionar, am reproşat imediat: „Cum, Domnilor, de ce să am eu domiciliu forţat? Cu ce am contribuit eu la întoarcerea războiului? Ce vină mi se poate aduce mie, sau celorlalţi preoţi care au primit aceeaşi sancţiune? Eu nu pot accepta aşa ceva, căci eu am legătură cu poporu’, cu credincioşii şi trebuie să ies în mijlocul lor, fie la un bolnav, fie pentru alte servicii, poate chiar la serviciul înmormântării, apoi recolta de pe câmp trebuie adunată şi nu-i cine”. Jandarmii dându-şi seama că am dreptate, mi-au spus că îmi dau voie să ies în sat, dar dacă am depăşit cu un metru hotarul satului, s-a terminat cu mine! Le-am răspuns, că nu cu un metru, ci nici cu un centimetru nu voi depăşi! Am înţeles că la preotul din comuna vecină nu i-au permis să iasă din curtea parohiei, ba au pus şi pe învăţătorul ungur să-l

supravegheze.

Situaţia aceasta a durat până în 31 august, când spre seară vine la mine un jandarm împreună cu domnul primar al comunei.

M. I. şi îmi spun să mă pregătesc că trebuie să merg la postul de

jandarmi din Băi, să dau nişte date. (Băile Bixad, unde se găseau oficialităţile, jandarmeria şi primăria pentru satele, Boineşti, Trip şi Bixad din Ţara Oaşului – n.n.). Eu mi-am dat seama că nu poate fi vorba de aşa ceva, ci trebuie să fie ceva mai grav. Atunci jandarmul, se vede a fi fost mai înţelegător decât domnul primar, a ieşit pe coridor, lăsându-ne numai pe noi doi, să ne înţelegem, îl întreb pe primar, să-mi spună care e situaţia, căci eu simt că e vorba de altceva, să ştiu, să-mi iau ceva cu mine, dar primarul, consătean şi bun credincios, romano-catolic, care frecventa biserica noastră, îmi spune că nu-i vorba decât să dau ceva date la postul de jandarmi şi vin înapoi., J3 ine, atunci nu iau nimic!"

Când am ieşit din casă, vine soţia la poartă, pe fugă, aducându-mi

100 de pengo, să-i am la mine pentru orice eventualitate. După un scurt refuz, i-am pus în buzunar, căci nu sunt grei! Când am ajuns la şosea, mă aştepta o căruţă în care era bătrâna

Preoteasă-văduvă, A. Gavriş, care avea doi băieţi: Victor, student la drept şi Vasile, preot, ambii refugiaţi în România. Am urcat şi eu alături de ea şi am plecat cu jandarmul, iar domnul primar a rămas acasă.

Soarele era în vârful dealului strălucind cu atâta putere, de că un mare cuptor arde acolo; de la arie se auzea zurăitul ozei, iar noi mergeam către crematoriu fără să ştim. Mult mai am aflat cum au stat lucrurile atunci, fine, am ajuns la postul de jandarmi unde ne-a primit şeful

— LIVIUVĂLENAŞ

304

de post – tiszthejetes.

— Am găsit acolo pe părintele protopop

Gheorghe Anderco din Bixad, un om mai în vârstă, pe părintele

Gheorghe Marina, egumenul cel tânăr de la Mănăstirea Bixad al călugărilor basilieni, om în floarea vârstei, cu doctorat luat la

Roma, în limba latină, în 1933 şi pe domnul Alexandru Rednic, descendent din voievozii Maramureşului, fost căpitan, sau major, în Armata Română, acum funcţionar la fabrica de cherestea din

Băi. Am cerut să prezentăm pentru ceea ce am venit, adică datele care mi le spusese primarul: şeful de post a sărit nervos: „ce

date?”, J*ăi ni s-a spus că venim aici să prezentăm anumite date şi atât!” – „Cum? – replică şeful de post – nu aveţi să daţi niciun fel de date, ci Dumneavoastră, toţi, plecaţi acuma seara la

Satu-Mare. Nu vi s-a spus aceasta?” Noi am răspuns, toţi în cor, că nu. Atunci părinţii Anderco, Marina şi domnul Rednic şi-au cerut voie, ca până la plecarea trenului, să meargă acasă, să-şi ia ceva merinde. Eu şi cu doamna preoteasă nu puteam merge, nici chiar cu căruţa, până acasă, cei trei km, iar din sosea până la parohie mai era un km şi să ne reîntoarcem într-o oră cât mai era până la plecarea trenului.

Atunci am constatat nesinceritatea şi lipsa de bunăvoinţă faţă de noi. Notez că acest domn primar nu era de naţionalitate maghiară. Jandarmul ungur a fost mult mai înţelegător decât consăteanul meu, primarul, care era de naţionalitate slovacă şi care s-a dat total de partea ungurilor, ca şi toţi ceilalţi, din sat.

Ei au fost colonizaţi în Ţara Oaşului în timpul Austro-Ungariei, în sec. XIX, de aici sentimentul lor naţional maghiar, în timpul

României Mari au fost români, acum că era Ungaria erau unguri, spunând românilor, să vorbească ungureşte: „doar de ce-i

Ungaria?” – aşa încât au dovedit că ei nu au sentiment naţional nici cât un bob de nisip. Acest domn primar, M. L, în 1940, când s-a cedat Ardealul, dar pichetul de grăniceri români de la

Cămârzana încă nu se retrăsese, s-a grăbit să facă poartă de primire şi să scrie pe ea: „Bine aţi venit fraţi unguri, că de 20

de ani vă aşteptăm!”. Dar în loc să vină „fraţii” unguri, au intrat pe sub poartă în retragerea spre Bixad, „nefraţii” români, grănicerii de la Cămârzana şi numai printr-o minune a scăpat primarul neîmpuscat. Casa lui era la şosea şi în dreptul ei el a ridicat poarta. Soldaţii români au năvălit în casă căutându-l. Soţia lui, o femeie înaltă, voluminoasă şi curajoasă, l-a ascuns sub covată de sub patul înalt, ea postându-se cu spatele la pat, cu mâinile la cap, îngrozită. Grănicerii n-aveau mult timp de pierdut în retragere aşa încât s-au lăsat păgubaşi, fără să mai facă o cercetare amănunţită.

La ora plecării trenului ne-au dus la gară unde s-au mai adunat şi alţi români între care şi preotul Vasile Erdos din Târşolţ şi Cristian Octavian din Cămârzana. Eram cam vreo 10 – 12

persoane, care am plecat din Bixad, cu două garnituri de tren, care nu ştiu cum s-au nimerit să plece o dată spre Satu-Mare.

„Maz, dar mare importanţă avem noi, de sunt necesare două garnituri să ne poată duce!” La Negreşti au mai urcat şi alţii, printre care şi avocatul Ţânţaş.

Am sosit la Satu-Mare cam între orele 23 – 24. Gara era pustie.

Oraşul era pustiu, în înţelesul strict al cuvântului. Nicio mişcare, niciun zgomot, niciun glas de om, nici măcar un hămăit de câine. Becurile erau camuflate şi nu se vedea de la ele decât o lumină extrem de slabă şi numai în jos. Aripa şi umbra morţii plutea şi domina toată aşezarea. Se aştepta în orice moment bombardarea oraşului, care era anunţată, ca un semnal de alarmă, prin cele două bombe, mici, aruncate în dosul gării, fără însă să facă ravagii. Se mai văd şi azi (1970) două-trei cărămizi sfărmate în zidul din clădirea gării, în partea ei din dos, spre capătul peronului.

Au vrut să ne plaseze, peste noapte, la poliţie, dar acolo nu mai era loc, clădirea fiind arhiplină cu românii adunaţi aşa ca şi noi. Ne-au permis să dormim la hotel, ca pe dimineaţă să ne prezentăm la poliţie, ceea ce noi am executat.

A doua zi am format o coloană de români, ţărani fruntaşi, avocaţi, învăţători, preoţi, profesori, comercianţi, adică tot ce

Preotul greco-catolic martir, Ion Dunca Joldea la înmormântarea tânărului avocat erudit, Artur Anderco, leud, martie 1943 (arhiva Teresia B. Tătarii, Augsburg). f t

lucru bun ”) alţii însă ziceau că aşa ne trebuie şi ca bine ne au

Pn.

erau „Sonate femeile” Eu eram la un cap*» 1 coloanenu mleât – 2 s contribuit cu nimic la acest eveniment, ne-au adus – uci, dar acest copilaş ce-a făcut de a ajuns în temniţă aşa de mic?!

De două ori ne-au pus în acea zi pe rânduri şi de fiecare dae

am nimerit în faţa doamnei cu copilul mic, dar a doua oară n-am mai putut răbda şi cu lacrimile în ochi am plecat la celălalt capăt, să nu mai trăiesc această scenă.

Evacuarea saşilor nord-ardeleni cu trenul, menajul cotidian, toamna anului 1944 (arhiva Horst Gobbel, Nürnberg).

Mai târziu, după trecerea frontului am aflat că noi eram destinaţi crematoriului din Debreţin şi aşa mi-am explicat prezenţa copilului şi a altora în temniţă. Adică noi aveam soarta evreilor. De altcum acesta era principiul horthyştilor, distrugerea intelectualilor români de aici, ca apoi, ei, cu poporul vor face ce vor voi.

Pe seară ne-au repartizat în celule, unele mai mari altele mai mici. Eu am căzut în una mai mare, unde printre preoţi au fost:

părintele protopop Anderco din Bixad, părintele Iosif Demian, din

Călineşti, Gheorghe Strâmbu din Lechinţa, dr. Carol Pop din

Gerăuşa, părintele Pintea din Satu-Lung pe Someş şi unul tânăr, Ioan Barbu, din Pomi. Dintre mirenii, cu care a fost plină celula, dar pe care nu i-am cunoscut, îmi amintesc doar de Ion Bud din

Recea, care era cumnat cu mine. Sora mai mare a soţiei mele.

Rozalia = Rujica, era soţia lui.

De cină am primit ceva boabe de fasole fierte în apa lor.

Înainte de stingerea luminii a venit un jurist şi a întrebat dacă are cineva ceva de reclamat. Toţi au răspuns că nu avem nimic de reclamat. După plecarea lui, am întrebat pe părintele protopop, ce a întrebat domnul acela? Protopopul mi-a spus: „Şi aţi răspuns ca nu?! Noroc că eu n-am înţeles întrebarea; dar cum să nu avem ce reclama? Să ne spună de ce suntem aici, ce căutăm noi aici, ce rău şi ce fapte nedemne am făcut noi, ca să fim

«ici?” Părintele protopop mi-a spus că nu putem pune această

— Jwij problemă. Dacă înţelegeam întrebarea, eu răspundeam imediat şi desigur că m-ar fi ridicat dintre ei şi nu mai vedeam soarele!

Părintele Pintea din Satu-Lung ne-a povestit un caz, căci a început fiecare cu câte ceva, pentru moralul nostru şi ca să mai treacă timpul. Zicea că primpretorul din Şomcuta, foszolgabiro cum se

numeşte pe ungureşte, a dat un ospăţ, la care a invitat pe cei în drept, care s-au prezentat. După ce au consumat mai multe păhărele, care dezleagă limbile, a chemat pe omul de serviciu de la preţură şi l-a întrebat: „Tudei te kicsoda vagyok en? – ştii tu cine sunt eu?” – omul a răspuns că: „Tekintetes foszolgabiro!” ar veni, cinstita autoritate primpretorul – „Afem igaz!” – „nu-i adevărat!” –, Jdondjan nekem az en nevem!” – „spune – mi numele!” – omul a mai adăugat un titlu, la care ungurii ţineau foarte mult, la cât mai multe titluri de onoare, ca un fel de practică de pe vremea medievală: „JJagysăgos, tekintetes, nagysomkuti foszolgabiro” – „măritul şi onoratul corifeu, primpretor de

Şomcuta Mare” –, JEZ se igaz!” – „nici asta nu-i adevărat!” – „Tudot te kicsoda vagyok en? En vagyok Jomeltosăgos nagysagos csăsar kirăly, olăh Istene vagyok ens” –, tii tu cine sunt eu? Eu sunt înaltul demnitar şi notabilitate cezaro-crăiască, Dumnezeul românilor sunt eu!”. Aceasta a scandalizat pe toţi mesenii, în zilele următoare, domnul primpretor s-a trezit cu scrisori de la toţi cei ce au luat parte la acea seară, adresându-i-se cu toate titlurile ce şi le-a atribuit. Aceasta a ajuns şi la urechile prefectului din Satu-Mare. Ca urmare, acesta l-a destituit din preţura de la

Şomcuta pe Dumnezeul românilor”.

Această expresie s-a mai auzit şi în alte părţi, chiar şi în

Tăuţi-Măgherăus, folosită de două femei: C şi K: „A/a hăt, most en vagyok az olăh Istene!” („Noa, d-apoi, acum eu sunt

Dumnezeul românilor!”).

Pe noapte, hai să dormim. Dar cum să dormi? Pe mine se plimba ceva, pe tot corpul, cum se plimbă furnicile. Nu ştiam ce poate fi. Observ pe părintele protopop, care era la stânga mea şi pe Ioan Barbu şi Gheorghe Strâmbu care erau la dreapta – căci dormeam pe podele pe nişte semisaltele – că nu au astâmpăr.

„Dar, ce-i, ce vi se întâmplă de nu aveţi odihnă?” – întrebai.

făi ne mănâncă ploşniţele de nu mai ştim ce să facem. Pe tine nu te mănâncă?” „Maz, ele or fi, nu mă mănâncă, dar se plimba pe mine, ca pe Corso! Se vede că tare le sunt drag, căci vreau să mă cruţe, ori că pur şi simplu nu le place sângele meu de reacţionar, nefiind suficient de hrănitor”.

Au trecut zilele de vineri, sâmbătă şi duminică, de viaţă de celulă, în celula vecină, era părintele Marina, de la Mănăstirea

Bixad şi părintele Vasile Erdos din Târşolţ şi desigur, mulţi alţii, de toate nuanţele. Cum toţi erau trişti şi abătuţi, părintele Erdos care era un om vesel, cu un psihic robust, a căutat să-i mişte din tristeţe pe colegii de detenţie: a început să scrie o scrisoare, acasă la soţie, în stilul în care scriu soldaţii simpli, din armată sau de pe front. Părintele Erdos începu aşa: „Carte făcută din anul 1944, luna Septembrie, ziua 3. Dragă soţie, află despre mine, al tău drag soţ, că mă aflu bine şi sănătos, care sănătate ţi-o poftesc şi ţie de la bunul Dumnezeu. Mai departe mai ştii, dragă soţie, că mă aflu într-o cameră cu mulţi colegi şi unde mâncăm acolo ne şi ca…!” – au izbucnit toţi în hohote de râs. Notez că nu era voie să ieşi la W.C., ci se găsea acolo la îndemână o oală mare de lut, unde ne şi… Şi în felul acesta părintele Erdos a spulberat tristeţea de pe feţele tuturor.

A doua zi, după ce ne-am sculat, am stat cu toţii jos, pe saltele. Avocaţii noştri, cum sunt ei din fire, curioşi şi activi, tot mergeau şi veneau cu diferite veşti. Ne spuneau că noi nu vom sta mult aici, căci nu ne pot ţine mult aşa şi ori că ne vor duce în Germania la un şantier de lucru, ori în altă parte, dar că unde şi cum se vede că nici ei nu ştiau.

Nu ştiu dacă a avut loc alarmă în ziua aceea sau nu, dar ştiu că în pivniţă nu ne-au mai dus.

A treia zi era duminică. Ne-au permis, de dimineaţă să ascultăm sfânta liturghie, celebrată de părintele Lemeni din

Satu-Mare, în capela temniţei, înconjurat de o mulţime de preoţi.

Acolo l-am cunoscut pe preotul Brâncoveanu din Pomi care a cântat priceasna.

Mai spre amiază, vine avocatul nostru şi ne spune că acum se va decide soarta noastră, că nu stăm mult aici.

După masă suntem scoşi cu toţii pe holul temniţei, în rând.

Apare un comandant, ofiţer de grad superior şi ne spune că din acest moment toţi suntem liberi! Noi am strigat cu toţii: „Ilyen!”

— „Trăiască!” A continuat apoi spunând că vom merge acasă, dar deocamdată în domiciliu forţat şi să nu facem politică, căci care va

fi descoperit, că face politică, va veni din nou aici şi va fi mai rău., Jştim că sunteţi aici adunaţi, mulţi chiar nevinovaţi, cum e

Şi preotul Cristian din Cămârzana şi alţii 1 – dar eu l-am şi grăit

Pe Cristian:, 4 uzi, măi, că numai tu nu eşti vinovat!" – iar Cristian lini răspunde: „da, că mă cunoaşte, mă ştie, că a fost la mine în

Casă fi l-am omenit cu ţuică!" Dar părintele protopop Anderco, care era dincoace de mine, adaugă: „şi la mine în casă a fost şi

— Am servit cu ţuică!"

Aşa am ieşit din temniţă unde am stat trei zile. Pe coridor am

31U

Întâlnit un grup de elevi români care veniseră din România să-şi vadă părinţii, voind să se reîntoarcă înapoi, au fost întorşi din drum şi puşi şi ei cu noi în temniţă.

Ne-am întors acasă unde am stat în domiciliu obligatoriu până ce a plecat administraţia ungurească, care a avut loc într-o zi de marţi, din luna octombrie 1944.

*

În vara lui 1944, ungurii au adunat clopotele cele mai mari, de pe la biserici, spre a le topi şi a fabrica muniţie. Acesta era semnul, că războiul se târa în cârje, cu toată propaganda sforăitoare, de victorie finală şi numai victorie. Au luat şi clopotul cel mare din Trip şi pe cel din Boinesti comandat de boineştenii care au lucrat un timp în America şi care s-au întors cu bani.

Drept mulţumire lui Dumnezeu, că s-au reîntors cu bine, la casa de la care au plecat, au dăruit bisericii un clopot de mare valoare!

*

În fine, timpul s-a scurs şi în anul 1946 a devenit vacantă parohia Trip. Domnul protopop Anderco mi-a propus să cer această parohie. Ca să nu-l supăr, nu l-am refuzat, căci aşa am păţit cu un alt protopop, pe care refuzându-l l-am jignit şi mi-a purtat tot timpul sâmbete.

Aşa, în martie 1946 am ajuns preotul parohiei Trip, unde am continuat activitatea pastorală în cadrul puterilor şi a harului sfinţitor.

În 1947 m-am găsit (îmi scapă, data, ziua şi luna) – în biroul primăriei din Băi (Băile Bixad), unde se găseau mai mulţi oameni.

Subnotarul Farcas a zis către notarul Nişte, că mâine, duminică, vine în vizită, aici, în Băi, episcopul ortodox de Oradea şi părintele

Bolchiş va trebui să-i facă primirea. Eu am reproşat, că nu fac acest lucru pentru că deşi e pe teritoriul parohiei Trip, nu-i pot face primirea, să o facă domnul părinte protopop, care este mai în competenţă decât mine. Iar pe de altă parte nu văd ce rost are această vizită, el neavând aici credincioşi pentru care să trebuiască să întreprindă o vizită canonică, decât doar numai cu scopul de activitate contra Bisericii noastre greco-catolice. Atunci notarul

Nişte atacă şi mă atacă, spunând că prin Biserica greco-catolică foarte mulţi români s-au maghiarizat. Am răspuns că nu poate fi contestat românismul Bisericii greco-catolice şi chiar dacă au fost cazuri, acestea au fost şi de la alte confesiuni, chiar ortodocşi, dar în niciun caz nu se poate generaliza aceasta. Apoi domnul notar

a spus că el citeşte scriptura şi că o cunoaşte destul de bine şi că ortodocşii au dreptate când spun că Sfântul Spirit nu purcede şi de la Fiul, Filioque, cum afirmă catolicii. Eu mă gândii că nu e cazul să deschidem discuţii, dar văzând credincioşii de faţă că se uitau şi aşteptau un răspuns de la mine, am zis adresându-mă notarului Nişte, că Domnul Christos a spus cuvintele: „El mă va preamări, căci va primi din ceea ce este al meu şi vă va vesti vouă. Tot ce are Tatăl este al meu…” (I. 16, 14 – 15) Iată dar, că purcede şi de la Fiul, de la care Sfântul Spirit îşi ia ceea ce are, adică de la Fiul.

Atunci notarul reproşează că aceasta nu stă în Scriptură. Ani cerut să aducă scriptura. Notarul a trimis în casă pe o fată.

Cornelia; care făcea serviciu în primărie. Fata s-a dus şi n-a venit repede; întârzia şi se făcea noapte. Am zis că nu vine Scriptura iar eu nu pot aştepta mai mult. Atunci subnotarul Farcaş zice:

j) a, Părintele vrea să plece fiindcă se teme de Scriptură”.

Notarul a trimis din nou şi fata a venit cu cartea sfântă. Eu am deschis-o şi le-am arătat citatul… Discuţia s-a încheiat, dar eu am mai adăugat: „J) omnule notar, noi cu drag v-am aşteptat să veniţi, să vă reîntoarceţi din refugiu şi să refaceţi România la loc, dar noi ştim că pe noi, greco-catolicii, ne aşteaptă alte zile grele, căci noi întotdeaunea am fost între ciocan şi nicovală.

Când au venit ungurii, ne-au asuprit pe tema naţională, iar când vin fraţii români, ei ne asupresc pe tema confesională, însăşi vizita episcopului ortodox nu are alt scop decât sfidarea şi subminarea

Bisericii noastre greco-catolice”. Mi-am luat pălăria şi am plecat.

În 1946 s-a sugrumat şi desfiinţat Biserica greco-catolică ucraineană. Atunci ne-am zis:, *4 cum ne vine rândul şi nouă, românilor!”

În vara anului 1948 s-a ţinut la Moscova o adunare şi consfătuire a chiriarhilor ortodocşi la care a fost şi patriarhul Iustinian Marina însoţit de alţi arhierei. Acolo s-a hotărât şi desfiinţarea Bisericii noastre greco-catolice române. La acea adunare s-a făcut şi de către raportorul român o dare de seamă

117 care s-a reliefat activitatea Bisericii occidentale şi orientale j-ieritor la acţiunea de împăciuire dintre cele două Biserici în ecursul secolelor de dezbinare. După ce a făcut o analiză trecând revistă toată activitatea depusă de Biserica Romei pentru

Paciuire, care, după spusa raportorului, a reieşit că această

Biserică n-a precupeţit niciun efort, folosind în acest scop toate mijloacele posibile, ajutorare, chiar în bani şi alte lucruri, apoi misionari, tratative, concordate cu statele, ba a mers până acolo că a permis călugărilor asumpţionişti francezi să-şi schimbe ritul latin cu cel oriental-bizantin, numai pentru a dovedi că apreciază şi acel rit ca şi pe cel latin. După ce a înşirat toate mijloacele întreprinse de Vatican, pentru împăcare, raportorul a încheiat cu cuvintele: Această Biserică a făcut totul, dar noi ce am făcut?

Nimic, din slăbiciune!” – dar dându-şi seama că acest cuvânt nu e tocmai bun a adaos imediat: „Adică nu, din delicateţe”. Adică tu te lauzi că nu ai făcut nimic pentru împăciuire şi aceasta o numeşti „delicateţe”?! Dar în acest caz, nu observi cine rămâne vinovat? Nu observi ce minunat monument ai ridicat Bisericii

Romei în Moscova prin raportul ce l-ai prezentat adunării? apoi după şedinţă (pare-se că în recreaţii) patriarhul Iustinian cu câţiva episcopi fiind la un loc, episcopul Dunării de Jos s-a exprimat:

„Ce frumos ne-am adunat aici toţi apostolii să luptăm împreună contra duşmanului nostru comun, catolicismul”. Foarte miop trebuie să fi fost acest episcop: adică catolicismul este duşmanul comun al creştinismului şi nu marxismul şi ateismul?!?

Apoi au venit acasă şi patriarhul a lansat o circulară prin care vorbea de turmă şi la sfârşit a adăugat printre altele că: „Mai am şi alte oi care nu sunt în staulul acesta şi pe acele se cade să le aduc şi va fi o

turmă şi un păstor”. Aceste „oi” eram noi, greco-catolicii.

Episcopatul nostru, greco-catolic, a fost avertizat că trebuie să se încadreze cu întreaga Biserică în ortodoxia românească, la care episcopii noştri au răspuns negativ. După aceasta a luat acţiunea în mână partidul comunist în frunte cu Gheorghiu-Dej, punând pe roţi Securitatea, care a concentrat alături de ea, pe preoţii cei nemulţumiţi şi răzvrătiţi, ţinând prima şedinţă în luna octombrie 1948, la Cluj punând în frunte pe protopopul Traian

Belascu din Arhidioceza Blajului, care a ţinut o cuvântare în sensul că „trebuie să îmbrăţişăm ortodoxia, deoarece nu mai putem fi împărţiţi în două”… Episcopul Iuliu Hossu al Clujului i-a excomunicat pe toţi preoţii care au participat la această adunare. Apoi s-a format o delegaţie de preoţi, desigur că aceştia, care au fost la sus numita adunare, n-au lipsit din delegaţie, alipindu-i şi pe alţii, care desigur că nu fără presiuni au participat şi au plecat la Bucureşti cu misiunea să declare că „doresc” să fie primiţi în sânul Bisericii ortodoxe. Patriarhul, foarte fericit, i-3

primit cu multă satisfacţie. Ziarul din Bucureşti, „Scânteia”, a publicat o fotografie a momentului, în care se vedea radierea

fericirii pe faţa patriarhului. Delegaţia preoţilor, unii stăteau normal, alţii mai îngânduraţi, iar unii dintre ei cu capul plecat, arătând că nu de bunăvoie s-au dus…

Acum trebuia pornită acţiunea contra preoţilor şi a credincioşilor. Episcopii noştri, toţi, au fost arestaţi şi deportaţi pe la mănăstirile ortodoxe de peste Carpaţi: de la Blaj, dr. Ioan Suciu, locţiitor de mitropolit şi episcop administrator al Provinciei

Mitropolitane Blaj; Valeriu Traian Frenţiu, episcop de Oradea;

Iuliu Hossu, episcop de Cluj-Gherla; Alexandru Rusu, episcop de Maramureş cu sediul la Baia-Mare; Ioan Bălan, episcop de

Lugoj şi Vasile Aftenie (1889 – 1950, episcop 1940 – 1950) episcop vicar de Bucureşti. Este arestat la 28 octombrie 1948, pus să semneze trecerea la ortodoxia comunistă. Refuzând a fost torturat grav, la Ministerul de Interne, dar a rămas neîndoit. Bătut şi zdrobit, a murit martir, la 19 mai 1950, în pivniţele închisorii

Văcăreşti şi a fost înmormântat clandestin în cimitirul Bellu catolic din Bucureşti.

Episcopul VaJeriu Traian Frenţiu (1875 – 1952, episcop 1913

1952) fiind cel mai bătrân, n-a dus-o mult şi a murit într-un spital din Bucureşti2. Ioan Suciu (1907 – 1953 episcop 1940) a murit în temniţa din Sighet, la 27 iunie 1953; Alexandru Rusu

(1884 – 1963, episcop 1931) a murit în închisoarea din Gherla3.

Episcopul Ioan Bălan (1880 – 1959, episcop, 1936 – 1959) a murit în 19594; cel mai de pe urmă a murit Iuliu Hossu (1885 – 1970, episcop în 1917 şi cardinal la 28 aprilie 1969, mort în spitalul

Colentina din Bucureşti, la 28 mai 1970.

1. O precizare: întrucât informaţiile privind datele, locul detenţiei şi al morţii episcopului Vasile Aftenie sunt controversate, se impune acum o cercetare şi o lămurire a lor, până când mai există încă unii martori în viaţă. A murit la 6 sau IO mai 1950; unde? – nota T.B.T.

2. Din moment ce părintele Bolchiş, în memoriile sale, scrie că PSS

Frenţiu a murit în spital din Bucureşti este evident că aşa se ştia în ţară, la acea dată, anii ’60 – 70. Valeriu Traian Frenţiu a murit în închisoarea din Sighet, la 11 iulie 1952 – nota T.B.T.

3 – PSS Alexandru Rusus a murit în închisoarea din Gherla, la 9 mai

1963 şi a fost îngropat, fără nicio ceremonie, în cimitirul deţinuţilor politici ai închisorii, sub numărul 133, peste care apoi, din ordinul

Securităţii s-a arat cu tractorul – nota T.B.T.

4 – PSS Ioan Bălan a murit la 4 august 1959. Şi aici există controverse;

unii afirmând că ar fi murit la mănăstirea Ciorogârla, unde era deţinut, iar alţii susţinând că ar fi murit într-un spital din Bucureşti.

Este înmormântat în cimitirul Bellu catolic din Bucureşti – nota

T.B.T.

t

Episcopii catolici latini, toţi, au fost arestaţi şi ei. Episcopul

Pacha, de Timişoara, a venit de la arest şi se spune că a murit acasă, iar episcopul Schäffler de la Satu-Mare ar fi murit în temniţa din Jilava. Episcopul Anton Durcovici (1888 – 1951, episcop 1947) de Iaşi a murit în temniţa din Sighet, la 10

decembrie 1951, iar despre arhiepiscopul Alexandru Teodor

Cisar, care a condus Arhiepiscopia de Bucureşti între 1925 – 1948, când a fost arestat, se spune că ar fi murit acasă, la 7 ianuarie 1954.

PSS Aron Márton (1896 – 1980) de la Alba Iulia a reapărut şi este în exerciţiul sacru al episcopatului.

*

În 19 iunie 1948, de sărbătoarea Sfinţilor Apostoli Petru şi

Pavel, s-a ţinut ultimul pelerinaj la mănăstirea Bixad în frunte cu

PSS Alexandru Rusu, apoi în octombrie acelaşi an l-au arestat pe părintele Gavril şi Leon Bob, pe care i-au eliberat din mâna

Securităţii credincioşii din Bixad. S-au refugiat în munte prin păduri, unde au stat doi ani, până în 1950, când au fost ridicaţi de Securitate şi duşi în temniţă.

Mai rămăseseră la mănăstire doar fraţii călugări, care neavând cine să le celebreze sfânta liturghie, m-au rugat pe mine şi aşa duminică 17 octombrie, 1948 am celebrat ultima sfântă liturghie greco-catolică la mănăstirea Bixad, căci a doua zi, luni 18 oct., au fost împrăştiaţi şi fraţii călugări şi mănăstirea s-a închis.

Preoţii din Ţara Oaşului subscriseseră mai toţi, unii mai de voie, alţii mai ales de nevoie. Am mai rămas eu şi preotul Sever

Paul din Moişeni. Mai târziu ni s-a alăturat şi părintele Ilieş din

Certeze.

În data de 5 oct. 1948 (marţi) au venit la mine primii, cu maşina, ca să accept ortodoxia. Era târziu şi un întuneric dens.

Eu veneam de la moară, pe şosea. Am văzut maşina în curtea casei parohiale aşezată pe vârful colinei de la rama Munţilor

Oaşului, Boineşti-Trip-Bixad (mănăstire), de unde razele luminii de la faruri se răsfirau până se pierdeau în întuneric, departe deasupra caselor. Era o priveliişte foarte sinistră. Domnul din maşină a întrebat-o pe soţia mea despre mine. I-a spus că nu sunt acasă, dar nu s-a mulţumit cu atât; a cerut să controleze toată casa, intrând în toate încăperile, dar constatând că într-adevăr nu sunt acasă, au plecat.

În 6 oct. 1948 a venit la parohie notarul de la primărie însoţit de încă două persoane cu care am avut multă discuţie. Notarul, în această problemă, avea – se vede – trasata sarcină, să rezolve cât mai repede chestiunea. S-au pus unele probleme din domeniul

credinţei, încercând să mă determine la actul acceptării, dar

toate eforturile lui au rămas zadarnice. Atunci mi-a spus: „De ce m-am căsătorit dacă am ştiut că sunt aşa om?” Răspunsul meu a fost că dacă am greşit când ani făcut pasul căsătoriei, atunci n-am ştiut că greşesc, căci dacă aş fi ştiut, nu executam acest pas, dar acum acceptând subscrierea la desfiinţarea Bisericii, această greşeală nu poate fi scutită şi motivată cu neştiinţă. Notarul văzând că toate argumentele lui nu prind, făcând ultimul şi extremul efort pentru a mă determina să accept, mi-a spus, că dacă refuz, atunci mă vor da pe mâna lui Weiss – acesta era un evreu, şeful Securităţii din Satu-Mare, la al cărui nume tremura ca varga tot ţinutul – şi mă vor bate până voi înnebuni şi arunci voi iscăli. Replica mea a fost că dacă se va întâmpla aşa ceva, oare un act iscălit de un nebun mai poate fi autentic şi cu efect în faţa cuiva? Dar s-ar putea ca şi arunci să rămână o mică licărire în conştiinţa mea şi nu voi iscăli. După aceasta şi alte discuţii s-a încheiat şedinţa. Ştiam că de aici înainte urmează calvarul cel mai greu, care n-a întârziat.

În ziua de 9 oct. 1948 (sâmbătă) a venit la parohie cea mai mare comisie, din Satu-Mare, compusă din prefectul judeţului.

Şuta, subprefectul Păleau, preotul dr. Carol Pop, învăţătorii

Alexandru Şuta şi Codre şi „domnul mare şef Ion Ţăranu din

Boineşti (un simplu ţăran reîntors din prizonieratul din Rusia cu unitatea „Tudor Vladimirescu”, ca mare comunist, acum responsabil la Culte). Au mai fost şi alţii, vreo doi sau trei, al căror nume mi-a scăpat. Prezent a fost şi notarul Nişte, învăţătorul

Codre a deschis şedinţa spunând că Mitropolitul Şaguna de Sibiu a avut o nepoată care s-a măritat catolic, dar cu toate acestea ducea prescuri la biserica ortodoxă. Mă gândeam că acestea n-au nicio importanţă pentru scopul vostru cu care aţi venit. Apoi a continuat spunând că Mitropolitul Şaguna a făcut mult pentru românismul din Transilvania şi că el a deschis cele mai vechi şcoli pentru românii din Ardeal. Mă gândeam: „Toate acestea le poţi spune copiilor din şcoală în faţa cărora vorbeşti, dar nu câcf apoi am reproşat că cele mai vechi scoli româneşti, în

Transilvania sunt cele de la 1754 ale lui Petru Pavel Aron de

Bistra, din Blaj. Atunci domnul prefect a luat cuvântul că nu a venit aici să discutăm în contradictoriu. Am fost trimis în altă cameră, numai eu cu preotul Carol Pop, unde să lămurim şi să mă convingă, iar ceilalţi domni au rămas în jurul mesei aşteptând.

În odaie, Carol Pop a pornit de la actul de unire din 1700

spunând că şi acesta n-a fost altceva decât tot un act politic. Eu am răspuns să-mi arate oricare act de acest fel în care factorul

politic n-a avut influenţă. Dar cum rămâne şi ce vor zice martirii de la 1760 – 65 din timpul „revoluţiei" impostorului Sofronie? El m-a întrebat, care şi ce martiri? Eu i-am răspuns, că, ce, am venit aici, acum, să facem apologia lui 1700? El a schimbat subiectul trecând la episcopi: „Că, vezi, că şi episcopii ăştia…" dar l-am întrerupt: „Ce, a trecut vreunul din episcopi? N-a trecut niciunuir ştiam că, el, Carol Pop era unul dintre cei răzvrătiţi împotriva episcopului, căci nu i-a satisfăcut, când a vrut el, unele pretenţii. Am răspuns: Episcopii n-au trecut niciunul, iar dacă au făcut cuiva ceva nedreptate există tribunalele bisericeşti până la Sacra Rota Romană şi să fi dat în judecată pe episcop, dar nu desfiinţezi Biserica! Atunci Carol Pop s-a enervat spunând:

, 4 şadar nu eşti de acord?" – „Nu!" – am răspuns şi cu aceasta s-a încheiat discuţia, trecând iarăşi între ceilalţi. Aflând comisia rezultatul am intrat din nou în cameră, a doua oară, de data aceasta cu prefectul Şuta şi notarul Nişte. Acolo au urmat multe discuţii, aproximativ 30 de minute. S-a spus că trebuie să se facă unificarea pentru că aşa cer evenimentele., Jiine, să se facă, dar nu în felul acesta, din teroare şi temniţe, ci printr-o lungă pregătire şi libertate". S-a spus şi aceea că, dacă vor avea timp, nici ortodoxia nu va exista şi de altcum se şi vede că nu există azi decât doar pe hârtie. Se mai face sf. Liturghie doar pentru cei bătrâni, căci celor tineri şi celor mici nu le este îngăduit.

Până când am terminat şedinţa cu prefectul şi notarul, ceilalţi o şterseseră din cameră.

A trecut apoi o scurtă perioadă de timp, de zbucium, nervozitate şi nesiguranţă până în 18 octombrie 1948. Am urmat sfatul ce-l primisem să nu dorm noaptea acasă. Aşa am hoinărit de la o casă la alta, dar nu puteam fi neobservat de inamicii puşi la cale să mă urmărească. O noapte pe lună frumoasă am încercat să dorm afară la capătul grădinii, dar ţi-ai găsit; câinii m-au simţit şi au început să latre pe mine cât au putut. A trebuit să părăsesc şi acest culcuş. O noapte am dormit la Irinca Luschi şi 2 – 3 nopţi în sura cea mare a lui Tompoş, fostul primar în cei patru ani de

Ungarie. Aceste două locuri nu le-au ştiut urmăritorii mei, dintre care unul cu numele Mărcus. Am dormit mai multe nopţi la Iacob

Tătara şi la cantorul Ioan Cornea, locuri pe care urmăritorii le-au înregistrat.

Văzând că sunt urmărit în tot locul, mi-am pierdut toate răbdările şi în fierberea nervoasă, în seara zilei de duminică, 17

spre 18 octombrie 1948, mă hotărâsem să dorm acasă şi să nu mai conturb pe nimeni, dar în aceea seară a venit la mine fiul lui Ioan Apari şi-mi spune să fac ce pot şi să nu dorm în noaptea

asta acasă, căci la moară la Boineşti, Ion Ţăranu a spus că voi fi ridicat. Am răspuns cam nervos: „Bine, îţi mulţumesc!” Ca peste o jumătate de oră să apară tatăl lui, adică bătrânul Ioan Apari să-mi spună acelaşi lucru, îi mulţumesc şi lui, dar ceva mai puţin nervos. Gândindu-mă – ce să fac? – mi-am zis: hai să ascult şi pe aceştia, dar nu mă duc la nimeni, ci mă culc în podul şurii în fân, care era plin până la refuz, afară doar de o mică porţiune de la capătul de intrare. Soţia a închis uşa de la grajd cu cârligul pe dinafară. Aşa m-am culcat pe fân în podul grajdului, în casă era soţia cu cei doi băieţi, unul, Victoraş, de opt luni, iar celălalt.

Teofil, de şase ani şi cu o femeie bătrână, din vecini, Irinca

Hobănoaie. Fiica cea mai mare, Liuca, era la liceu la Satu-Mare.

Afară se vedea minunat de lună, în tot orizontul. La un moment dat aud, prin somn, un tropăit de boncanci şi zgomotul cărora mă trezesc. Ei s-au dus drept la uşa din mijloc care era dublă şi cea dinlăuntru era cu fereastră. Au început a bate cu degetul, apoi repede cu pumnii, clănţănind uşa au spart fereştile. Eu mă ridic repede, în convingerea că aceştia sunt hoţi care vin să mă jefuiască, ştiind că nu dorm acasă. Am tras această concluzie constatând după zgomot, că ei nu au bătut la uşa care trebuia, ci la cealaltă, care dădea într-o cameră în care, pe vremuri era bucătăria şi cuptorul, iar acum era numai cu lemne şi din care se intra în camera salon. Am sărit repede şi am dat buzna să strig în gura mare: „Mă, ce-mi jefuiţi casa?!” – dar pe când am

ajuns la uşiţa finului de la pod, am uitat să strig! Aici am văzut că numai Sfântul Spirit mi-a luat acest gând, căci cum am putut uita atât de repede gândul cu care pornisem din culcuş, să strig? Acum şi ei intraseră în casă. Atunci cobor repede în grajd şi iau o furcă şi încerc să deschid uşa şi bat şi împing, dar uşa mai tare se închidea. Noroc, că n-a auzit nimeni zgomotul ce s-a făcut cu bocănitul în uşă. Atunci, ce-i de făcut? Mă urc înapoi în dreptul uşiţei prin care se introducea fânul în pod şi mă uit printre scânduri să văd cum cară hoţii lucrurile din casă. Dar uitasem de uşiţa prin care aruncam gunoiul afară, căci de-mi venea în minte, când băteam la uşa grajdului, o deschideam pe aceea şi mergeam direct în mâinile lor. Şi aici a fost numai Providenţa lui Dumnezeu care m-a oprit să ies din grajd.

de

un regret.

După un timp în care m-au căutat prin casă peste tot, până

Şi în horn şi neaflându-mă, văd că ies din casă doi inşi, un civil

Şi un militar. Atunci mă trezesc la realitate:, 4 ştia nu sunt hoţi materiale, ci sunt hoţi de oameni!” Mă loveşte aşa că de ce m-am culcat în podul şurii; mai bine era

Teresia Bolchiş Tătaru.

Într-un pup de bâlii de porumb, căci acolo nu m-ar fi căutat nimeni, dar acum sunt căzut în mâinile lor!

Cei doi vin şi se opresc tocmai sub uşiţa fânului şi ţin şedinţă.

Văd apoi că militarul pleacă spre poartă ieşind la uliţă. A plecat la fătul Ion Şteţ. Mă gândii: nu puneţi voi mâna aşa de uşor pe mine, mai năcăjiţi-vă puţin. M-am târât peste fân care ajungea până la încheieturile coarnelor şurii. La celălalt capăt găsii o mică deschizătură şi mă vârâi, oblic, cu picioarele îndoite, între fân şi acoperiş. Capul mi-a rămas ceva mai în afară. Am tras fân şi

I-am tocmit să-mi acopăr capul şi aşa am stat în aşteptare, cu răsuflarea reţinută. Apoi s-au urcat şi cei doi vânători de oameni în pod, cam pe când am fost şi eu gata cu pregătirile! Când au fost în gura podului, unul a stat şi a strigat cu glas scăzut: „haide

Feri!” Probabil o fi fost militarul. Mă gândeam: „Ce frică vă e!”

S-au dus şi au luat culcuşul unde era un palton vechi, l-au scuturat bine şi au căutat dacă nu sunt arme în buzunare, pe urmă

I-au aruncat jos în obrocul fânului zicând: „Vezi, dacă n-am pus

paznic la uşă, a fugit!” – apoi au venit pe fân în sus. Au găsit două cărţi şi au zis, că am stat în pod şi am citit. Şi-au continuat drumul, peste fân, până la capătul celălalt şi unul s-a oprit cu genunchii deasupra mea, peste mână şi piept. Mai departe nu putea merge. I-am simţit greutatea lui asupra mea. Nu ştiu dacă el a simţit ceva, mai tare sub genunchii lui, ori n-a voit să simtă, o fi fost militarul, dar cred că n-a simţit fiindcă fânul era destul de gros în locul acela. Atunci îşi aruncă mâna peste capul meu care era acoperit cu fân mai puţin şi nu mult a lipsit să fie dat la o parte şi rămâneam descoperit. Dar m-a păzit Domnul şi aici.

Aruncându-şi mâna a dat peste un gol între fân şi acoperişul podului zicând: „Vezi, şi aici a dormit!” Adevărat, dormisem o noapte şi acolo, apoi au coborât din pod, iar eu am rămas mai departe în fân. Ei probabil nu singur ci şi cu alţii s-au dus şi au arestat pe fiul fătului, pe Mihai Şteţ şi pe cantorul Ioan Cornea.

La cantorul Cornea au înconjurat casa şi m-au căutat pe tot locul, în casă s-au dus la patul din care s-a sculat cantorul şi au strigat tare: „Unde – i popa, mă? Aici este locul unde a dormit, uite-i cald!” Cantorul a întrebat: „Ce popă? La mine nu este niciun popă, acolo am dormit eu!” Apoi l-au căutat pe popa prin şură, prin grajd şi pe unde au presupus că l-ar putea găsi, dar totul a fost în zadar, căci eu eram încă în fân la mine în sura.

Apoi l-au ridicat pe cantor, pe Vasile Grigoruţ, pe Grigore Cornea şi pe notarul Vasile Nişte. Am aflat ulterior că atunci când l-au ridicat pe notar, au bătut la uşă iar notarul crezând că îi atacă casa hoţii, cum am crezut şi eu, a strigat după ajutor, că-l atacă

hoţii, dar cei de la uşă i-au răspuns că nu sunt hoţi, ci este Securitatea care-l ridică pe notarul din Bixad.

Este interesantă aici diplomaţia lui Iacob Tătaru, la care dormisem mai multe nopţi, fapt despre care au avut informaţia precisă de la Mărcuş, pe care l-am văzut şi noi din casă, într-o noapte, cum s-a ascuns în cimitir la pândă. Casa lui Cobuţ era sus pe dâmb, faţă-n faţă cu cimitirul satului, de care o despărţea o uliţă largă, argiloasă. Căţeii

Securităţii s-au dus la Iacob Tătaru să ceară informaţii şi pentru a-l ridica şi pe el. L-au întrebat unde-i popa? Iar el a răspuns: „M/ l-am văzut de astămineaţă!”

— „Da atunci l-ai văzut?” –, JL-am văzut, mere în sus, cată

Măgură, apoi de atunci nu l-am mai văzut!” Cu această diplomaţie „Cobuţu Mărichi” a scăpat de arest, ei crezând că acesta a spus adevărul, că desigur popa a fugit la pădure, ceea ce nu corespundea realităţii. Tot arunci au arestat şi pe preotul

Simion Cristian din Cămârzana.

Eu am petrecut sub fân fără cea mai mică mişcare. Aveam impresia că unul din ei este tot în gura podului şi mă aşteaptă să apar în orice clipă, dar aceasta n-a fost decât o halucinaţie, îmi înţepeniseră ciolanele stând aşa nemişcat, în aceiaşi poziţie, până s-a făcut ziuă. Dimineaţa au venit femeile, soţia şi cu bătrâna

Hobănoaie, să intre în biserică să scoată ce este de valoare şi mai ales Sfânta Taină pentru a nu cădea în dispreţul lor. Pe uşă nu puteau intra căci „vânătorii” luaseră cheile bisericii. Dar femeile n-aveau ce lua, căci luasem eu tot de acolo inclusiv şi înainte de toate, Sfânta Taină.

Am mai stat sub fân până a venit, Valerica, soţia, să mulgă cele două bivoliţe. Atunci am simţit că este timpul să ies afară.

Când m-a văzut, i-au dat lacrimile şi de emoţie abia că putea a mă întreba, unde am fost? I-am dat lămuririle cuvenite şi am intrat repede în casă. Eram într-o stare de nervi cumplită. Atunci apare la mine, în odaie, o femeie din vecini numită „Peştioaie”, de la peşte, s-o ascult şi pe ea, căci mă caută armata. „Ce armată?” – replicai eu – „ce are armata cu mine, ce primejdie poate fi un om ca mine, care sunt fără nicio importanţă, de care să se teamă? Este exact cum s-ar teme de o biată frunzişoară de pe cea din urmă tufă a codrului”. Nu, că ea mă va duce într-o şură, la un om care nu are nicio legătură cu nimeni

Şi acolo sigur că nu mă vor afla. Mă gândii, să ascult şi pe această femeie, ca să nu regret la urmă. Aşa am ajuns în podul şurii la vrheorghe Coardoş, un om înalt şi roşu. Lui i-am spus că de-o

„Întrebat, el nu ştie cum am ajuns eu în şura lui, căci m-am urcat când el nu era acasă. Am stat acolo trei zile şi trei nopţi

J.u singur. Mă gândeam: „d nu sunt altceva decât tot un arestat în celulă, căci din pod nu era cu putinţă să cobor şi unde nu puteam

schimba cu nimeni o vorbă, pe când ceilalţi poate vor fi mai mulţi la un loc în temniţă”.

La a treia zi spre seară vine Gheorghe Coardoş de la Băi, năcăjit, că: „îi mare bai, părinte şi am şi io prunci!” – dădea a înţelege că este şi el în primejdie şi se poate întâmpla… dar eu i-am tăiat vorba: „Ştiu că-i mare bai, dar dumneata nu ai nicio grijă, căci dumneata nu trebuie să suferi nimic din aceasta;

eu plec chiar acum acasă şi fie ce-o fi, ce-o vrea bunul

Dumnezeu, căci nu trebuie să fiu de năcaz la nimeni?” – şi în capul nopţii mi-am luat tot ce am avut cu mine şi am plecat.

Poate n-o să mă vadă acum nimeni că merg acasă, dar ţi-ai găsit!

Nici de data aceasta n-am putut trece neobservat. Am ajuns acasă.

M-am îmbrăcat, am pregătit valiza şi am stat gata să vină

„Vânătorii” să mă aresteze, în acea noapte n-am dormit deloc.

Când era să adorm, lătra câinele şi mă gândeam că de vin să nu mai spargă şi altă uşă; apoi bătea ceasul şi tresăream şi aşa, la orice mişcare, până s-a făcut ziuă, iar vânătorii de noapte n-au venit. Am aşteptat apoi toată ziua. Când, pe la aproximativ orele

12 – 13, trece o maşină peste pod: jr4 cuma vin!” Era vineri, în 22

octombrie, 1948.

A venit în casă o comisie nouă, niciunul din cei vechi, compusă din 6 – 7 membri dintre care n-am cunoscut numai pe preotul Vasile Pop din Turţ, care a intrat primul, cu îndemnul să nu mă sperii. Ne-am aşezat în jurul mesei cu toţii şi am început discuţiile care au durat până la ora 6. De fapt această comisie a fost mai diplomatică, între altele mi-au spus că dacă credincioşii vor accepta, ce voi face eu? am răspuns că eu nu judec ce fac credincioşii, ci judec ce fac eu. Dacă accept ieşirea din preoţie?

Am fost de acord. Ei au spus apoi că nici asta nu este bine, că de ce să ies când pot rămâne mai departe, pentru că nu se schimbă doar nimic… Apoi au propus, că dacă accept, ei vor elibera pe cei arestaţi, afară doar de notar, care mai are şi altele, unde eu nu am cuvântul. Acele „altele” n-au fost altele decât faptul că notarul Nişte s-a manifestat un român adevărat, ceea ce n-a plăcut unor nepoţi de ai lui Attila, mari tovarăşi acum…

La aceasta am răspuns că nu-i adevărat, că n-o să-i eliberaţi, că

atunci o să iscodiţi alte minciuni pentru a nu-i elibera şi ca aceasta este numai o capcană! După alte discuţii, comisia a ieşit în stradă şi am rămas numai eu cu preotul Vasile Pop. Pe acesta

I-am întrebat, să-mi răspundă cum se explică faptul că preoţii

Bisericii greco-catolice, care erau aşa de mândri şi care se afirmau

l

cu atâta tărie în credinţa lor faţă de Biserica catolică, au lichidat aşa de repede şi uşor Biserica greco-catolică? Eu ştiu că majoritatea mai uşor nu dă greş decât minoritatea în care eram eu. Părintele Vasile Pop mi-a spus, că noi am judecat că este mai bine să rămânem în mijlocul poporului, decât să-l părăsim, încât la un caz favorabil uşor am putea reface problema, între acestea au venit din nou cei de afară. La cele spuse de părintele Pop mă convinsese că o fi având dreptate, iar eu personal şi familia aveam o situaţie extrem de grea. Eram într-o dilemă extraordinară.

Comisia propune să accept să merg cu dânşii prin sat, să subscriem şi credincioşii. Replica mea a fost că dacă vin cu astfel de propuneri, nu mai stăm de vorbă. Eu nu pot nicicum să mă transform din părinte sufletesc – păstor – în lup. Eu nu merg nicăieri, să meargă ei. Apoi, la stăruinţa părintelui Vasile Pop, au cedat şi eu renunţând la această condiţie. Ulterior am aflat că ei aveau ordinul, ori să obţină iscălitura mea, ori merg şi ei, împreună cu preotul din Trip, adică cu mine, la şcoala de cadre”, la temniţă.

Membrii acestei comisii au fost mai înţelegători. Socotind eu la urmă că rezistenţa mea, de acum, este de prisos şi că rămâne soţia, invalidă cum este, cu trei copii, unul încă foarte mic, lipsită de orice mijloc de susţinere, am socotit că ar fi mai prudent deocamdată să mai las şi eu din

„48”, acceptând propunerea lor.

Apoi au plecat.

Troiţă ridicată în anii 1970 pe

Muntele Gutâi în Maramureş de preotul Gheorghe Bolchiş.

Troiţa a supravieţuit ulterior miraculos unui veritabil uragan, care a dezrădăcinat toţi copacii din jur (arhiva Teresia B.

Tătarii, Augsburg).

A doua zi de dimineaţă m-am dus cu băiatul Teofil

(Ucu) la clejie, să pregătesc terenul pentru însămânţat, urmând să angajez un om care să execute această lucrare. Acest teren se găsea jos, pe vale, lângă şosea.

Pe uliţă întâlnesc un om care îmi spune că e mare larmă între

— domni" şi în sat, că eu azi-noapte am ţinut adunare cu membrii senatului bisericesc, îndemnându-i să nu accepte ortodoxia, lucru era pur şi simplu

1 T TV» rmf „P f* Pflia. IV! Illi l – CLIIL V/VM.*" „—" – nu, B5 lbu5 cu mai „i, e în buzunarele

toţi rămânând eu

m drum.

s-a

că nu ştiţi să conduceţi treburile ţării decât prin teroare, temniţă şi moarte. Astăzi veniţi să mă arestaţi pentru problema religioasă, mâine o să veniţi că n-am însămânţat, pe poimâine ce-o să mai inventaţi?" Au luat-o spre şosea pe o cărare lăturalnică, unul din ei apucase pe o altă cărare chemându-i şi pe ceilalţi, dar ei au refuzat: „Noi nu mergem pe acolo, ci pe aici prin tină!" – până la urmă a mers şi el după ei.

Ce s-a întâmplat? Ei au mers pe la credincioşi să subscrie dar aceştia au refuzat categoric. Văzând ei că nu pot convinge credincioşii

să accepte, au socotit să mă ia pe mine cu ei, dar nu le-a reuşit. L-au trimis apoi pe Ion Ţăranu, care trecând pe uliţă a scris toţi oamenii, fără ca cineva să fi pus vreo iscălitură pe hârtia aceea. Aşa s-a încheiat „trecerea la ortodoxie" a credincioşilor greco-catolici din satul Trip/Oaş, judeţul Satu-Mare, din dioceza de Maramureş.

Apoi împreună cu părintele Sever Paul din Moişeni am plecat la Episcopie la Baia-Mare, unde se mai găseau unii, printre care şi părintele canonic Dumitru Pop, care ne-a făcut dezlegarea necesară, după care ne-am întors în parohie unde am început activitatea pe aceeaşi linie mai departe. Dar credincioşii din vecini veneau la sfânta liturghie în Trip, mergeau şi la Moişeni, care era mai departe, unde totuşi mergeau mai mulţi, în grupuri ca şi la procesiune, fiindcă Sever Râul amintea la sf. liturghie în continuare pe Sfântul Părinte Papa. Eu introdusesem altă formulă, socotind că amintind în mod general numai pe episcopii noştri în care îi cuprindeam pe toţi, această formulă va trece mai uşor neobservată fiind mai aproape de realitate.

Tăuţii-Măgherăuş, 1970

Preot Gheorghe Bolchiş

ANEXE

Scrisoare adresată de către episcopul Florentin Crihălmeanu lui Liviu Vălenas

Stimate Domnule Liviu Vălenas.

Mi-aduc aminte cu plăcere de întâlnirea de la Nürnberg (cu ePrevăzuta întâlnire întârziată din motive obiective…), când am avut

onoarea să vă cunosc personal şi să vă admir zelul şi fervoarea cu care apăraţi cauza Bisericii greco-catolice.

Vă mulţumesc pentru volumele documentar-istorice oferite şi pentru pozele trimise.

Vă trimit volumele promise cu precizarea că Memoriile Cardinalului Iuliu Hossu, se află cuprinse într-un singur volum.

Mă bucur că aveţi şi „sânge greco-catolic” în sufletul de român; procentajul rămâne la latitudinea dumneavoastră.
Cu stimă şi arhierească binecuvântare întru slujba Domnului.

22.04.2004
Cluj-Napoca

++ Florentin
Episcop de Cluj-Gherla

Scrisoare deschisă adresată preşedintelui României.
Traian Băsescu
Domnule Preşedinte.

Vă scriem în numele unui grup de intelectuali români de confesiune greco-catolică şi romano-catolică, exilaţi în Occident. La 17 ani de ceea ce s-a numit „Revoluţia Română”, suntem, pe de o parte, întristaţi şi dezamăgiţi, iar pe de altă parte, revoltaţi de situaţia în care se găseşte biserica noastră martiră, Biserica Unită cu Roma.

După cum se ştie, la l decembrie 1948 autorităţile comuniste din

România au scos în afara legii Biserica Unită cu Roma, iar bunurile sale au fost date spre administrare Bisericii Ortodoxe Române. Lumea civilizată din întreaga lume s-a aşteptat că aşa numita „biserică soră”, cea ortodoxă, să restituie ceea ce a primit pe nedrept în 1948: mănăstiri, biserici, case parohiale etc. Numai că nu a existat niciun astfel de gest din partea B.O.R., zisa „biserică naţională” considerând drept act de justeţe fărădelegea de la l decembrie 1948, act dictat de altfel direct de la Moscova, personal de I.V. Stalin.

În această situaţie, Vă cerem, Domnule Preşedinte al României, să iniţiaţi un act legislativ, uzând de prerogativele Dvs. constituţionale, care să statuteze retrocederea integrală, pur şi simplu, a bunurilor Bisericii

Unite cu Roma, aflat în stăpânirea ilegală şi abuzivă a B.O.R. Tot printr-un act legislativ, al parlamentului comunist (M.A.N.) din 1948, aceste bunuri au fost confiscate, drept urmare, tot printr-un act legislativ

1. Scrisoarea a fost publicată în revista „Dorw/” din Danemarca, nr. 1”.

noiembrie 2006.

aceste bunuri trebuie restituite proprietarului de drept. Considerăm de altfel că fără această retrocedare (care trebuie operată cât mai rapid)

România nu va îndeplini condiţiile de aderare la Uniunea Europeană.

Pe de altă parte, nu credeţi, Domnule Preşedinte, că Biserica

Ortodoxă Română ar trebui să-şi ceară o creştinească iertare (aşa cum a făcut papa Ioan Paul al II-lea faţă de evrei şi faţă de ortodoxism) pentru suferinţele cumplite pe care le-a cauzat, din 1948 încoace, bisericii martire, Biserica Unită cu Roma?

Liviu Vălenas, Titu Popescu, Radu Bărbulescu, Mircea Hohoau.

Antonia-Clara Marnea, Teresla B. Tătaru, Zoe Iustina Martin, Alina

Martin, Troian Trăusan, Dorian Stocker, Victor baron de Coroianu.

George Pop, Naidos Pop, Ovidiu Maior, Mihai Caităr, Gheorghe

Popovici, Victor Suciu, Petru Zima, Ecaterina Stoichiţă, Dinu Stoichiţă.

Mihai Baican, Marius M. Anger, Tiberiu Kosztandi, Rentus Vuia.

Antoniu-Horia Păuceanu, Daniela Păuceanu, Adalbert Gyuris, Doiniţa

Gyuris, Franz Schuttack, Jens-Peter Müller, Agnes Wiglusch, Pia

Bader-Fărcăsanu, Lucian Hetco, Adriana Nas-Siebeck, Daniel Renon, Iosif Ritter, Iulia Ritter, Maria Bolchis, Lâna Mowis, Gheorghe Ani.

Congregaţia catolică „Surorilor Maicii Domnului”, mănăstirea „Maica îndurerată”, Sighetul Marmaţiei, 2003

(arhiva Bolchis Tătaru, Augsburg).

Drăgan Ovesea, Bernd Boder.

Hermann Schuster S nv < – \

Hans-Dasch-Weg 2 „v (vt wy…

85551 Kirchheim b. München – D I*F. – „r, i.
tel.: 0049 – 89 – 9036111 vfv? –
fax: 0049 – 89 – 90969946”, „, „… \f; au…
Domnule Preşedinte”.

Acum trei ani aţi luat o decizie, care a părut, la o analiză absolut superficială, demnă de tot respectul: editarea la Bucureşti, în România, unui „martirologiu” comun, adică un volum al martirilor creştini exterminaţi sub comunism, aparţinând de bisericile Ortodoxă Română.

Greco-Catolică, Romano-Catolică, Evanghelică germană şi Calvină maghiară. Ca o primă observaţie, de ce aţi exclus celelalte culte, care au avut şi ele martiri?

Însă marea surprindere provine din faptul că vreţi, cu orice preţ, să editaţi acest volum sub „înaltul patronaj” al P.F. Patriarh Teoctist, de asemenea aţi pus toate comisiile zonale, care mediază diferendele legate de redactarea volumului, sub conducerea unor înalţi ierarhi ortodocşi, toţi, fără nicio excepţie, colaboraţionişti ai regimului comunist. Mai mult chiar, aţi vrut să tipăriţi în timp record acest volum, de o calitate ştiinţifică îndoielnică, ca să apară pe data de 27 februarie 2005, ziua de naştere a Patriarhului Teoctist. Din fericire nu aţi reuşit să-i faceţi încă acest cadou nemeritat.

Este posibil să editaţi un martirologiu şi să-l puneţi pe Patriahul

Teoctist „patronator” şi coordonator al volumului, un delincvent comunist dovedit, acuzat de o parte a ierarhiei ortodoxe de asasinarea unui fost patriarh şi unui mitropolit al Moldovei, gardian (la propriu) al episcopilor greco-catolici întemniţaţi, colaborator notoriu al dictatorului Ceauşescu, demolator de mănăstiri şi biserici ortodoxe etc.?

Organizaţia Dvs, este romano-catolică, poartă numele unui sfâfiţ catolic, aşa că eforturile disperate pe care le faceţi ca să compromit-l

1. Scrisoarea a fost publicată în „Timişoara International, nr. 21 septembrie 2005 şi în revistă, doruF din Danemarca, nr. 1” 5 septembrie 2005.

Biserica Catolică de cele trei rituri din România, prin faptul că amestecaţi, cu bună ştiinţă, martiri şi călăi, ne face să credem că urmăriţi să vă bateţi joc de memoria creştinilor exterminaţi de comunişti. Nu este vorba de ecumenism, ci de o diversiune jalnică. Credeţi, ca să dăm un exemplu pertinent, evreii ar fi acceptat un martirologiu al celor pieriţi în Holocaust pus, prin absurd, sub patronajul lui Heinrich Himmler? O întrebare, nu doar retorică.

De aceea salutăm Biserica Calvină maghiară din Transilvania, care s-a şi retras din această mascaradă. Sperăm că exemplul ei să fie urmat grabnic şi de celelalte biserici neortodoxe. Timp mai este. Iar Dvs., itimate Domnule Preşedinte, aveţi şi Dvs. timp ca să cheltuiţi suma de

Aproximativ 100.000 Euro (bugetul minim al „martirologiului") punând piatră de temelie pentru o biserică catolică din România, însă dacă dispreţuiţi catolicismul, atunci puteţi dona aceşti bani oamenilor năpăstuiţi din România, victimele în anul 2005 a cinci valuri consecutive de inundaţii. De asemenea, Vă recomandăm, cu respectul cuvenit, să vă luaţi pe viitor consilieri de încredere, care să nu vă ducă pe drumul compromiterii.

Ne rugăm acum ca Dumnezeu să vă lumineze!

Liviu Vălenaş, Titu Popescu, Teresia B. Tătaru, Antonia-Clara

Marnea, Zoe Iustina Martin, Alina Martin, Troian Trăuşan, Dorian

Stocker, Victor baron de Coroianu, George Pop, Naidos Pop, Ovidiu

Maior, Mihai Caităr, Gheorghe Popov/ci, Victor Suciu, Petru Zima.

Ecaterina Stoichiţă, Dinu Stoichiţă, Mihai Baican, Marius M. Anger.

Diana Martin, Mircea Onac, Antoniu-Horia Păuceanu, Daniela

Păuceanu, Adrian Vălenaş, Adalbert Gyuris, Doiniţa Gyuris, Franz

Schuttack, Jens-Peter Müller, Agnes Wiglusch, Pia Bader-Fărcăsanu.

Lucian Hetco, Iosif Ritter, Iulia Ritter, Laurenţiu Litau, Adriana

Nas-Siebeck, Flavia Diaconescu, Remus Vuia, Maliwan Vălenaş.

Mircea Hohoiu, Carlos Losa, Maria Knepp, Günther Wolff, Sorin

Boros, Karin Schirner, Sorin Bokos, Gheorghe Ani, Daniel Renon,

Ion

Tiţa, Drăgan Ovesea, Margareta Ovesea, Mărgărit Mărgărit, Lâna

Minvis, Hansi Breier, Silvana Mone, Dumitru Molner, Vasile Băbuţ.

Mihai Rogai, Mihai Ovidiu Tătaru, Elke Tătaru, Maria Rus-Leprich.

Sanda Maria Tătaru-Schneider, Daniela-Livia Rockhoff, Bemdboder.

Horst Schneider.

—.

Om J
Amintiri despre
Fărcaşanu
Sey Convorbiri cu
Bader-Fâf a ««»
\, J:). „j –”.
— *)... K.
rjw. – at.
— T; l: – i!”} i. – „? «! /.

1! v

Pia Bader-Fărcăşanu s-a născut la 21 septembrie 1941 la Timişoara.

Tatăl, Nicolae Fărcaşanu, avocat, provine dintr-o veche familie de intelectuali din Oltenia, prin tradiţie jurişti şi totodată membri ai Partidului

Naţional Liberal, iar mama, Felicia Negrea-Fărcăşanu, dintr-o familie de intelectuali greco-catolici din Ardeal (bunicul, Victor Negrea, a fost –

comandantul Centrului de recrutare Timiş, iar un unchi, profesorul de drept civil Camil Negrea, rector al Universităţii „Regele Ferdinand” din

Cluj).

Pia Bader-Fărcăşanu, fiind fiică de deţinut politic (tatăl, Nicolae

Fărcaşanu a fost condamnat la 15 ani închisoare, graţiat în 1964) a fost împiedicată să dea admitere la vreo facultate, din cauza

dosarului necorespunzător şi a urmat în consecinţă doar o şcoală tehnică de chimie

(1961 – 1962), lucrând ulterior ca muncitoare calificată, în 1963, profitând de mica „deschidere” politică pe care a făcut-o regimul Dej, urmează

Facultatea de Chimie Industrială din Timişoara. Din 1968 lucrează ca cercetător ştiinţific la Institutul de Cercetări Chimice, secţia Piteşti, în

1983 este mutată disciplinar în producţie în urma unei cereri de plecare definitivă din ţară. După patru ani de incontinue hărţuieli din partea

Securităţii, reuşeşte să emigreze legal, în 1987, în Germania Federală.

Este căsătorită din 1968 cu doctorul inginer Bernd Bader şi este stabilită la Bad Homburg, în Vestul Germaniei Federale. Fiica, Christine

Bader, este juristă la OIM (Organizaţia Internaţională a Muncii) din

Geneva.

— Stimată d-nă Pia Bader-Fărcăşanu vă propun, pentru acest volum, să discutăm despre viaţa şi activitatea unchiului dvs., remarcabilul om politic care a fost Mihail Fărcaşanu. Pe moment vă propun să ne oprim doar la perioada 1938 – 1948. Poate, cine ştie, într-un alt volum vom dezbate activitatea unchiului dvs?”

după l ianuarie 1949…

— Vă mulţumesc în mod deosebit pentru că-mi daţi posibili”.

tatea să vorbesc despre unchiul meu, Mihail Fărcaşanu. S-a născut

la 10 noiembrie 1907 la Bucureşti, ca fiu al lui Gheorghe

Fărcăşanu, avocat, şi al Mariei

Fărcăşanu, născută Vasilescu.

Se trage dintr-o veche familie boierească din Oltenia, cu tradiţii intelectuale şi naţional-liberale. În anul 1931 devine licenţiat al

Facultăţii de Drept a Universităţii Bucureşti, îşi completează studiile juridice în
Germania, susţinându-şi în
1938 teza de doctorat cu titlul
„Ober die geistesgeschichtliche
Entwicklung des Begriffes der
Monarchie”, sub conducerea celebrului profesor de drept şi om de ştiinţă german, Cari
Schmitt (i888 – 1985) la Berlin, teză publicată ulterior la editura
Konrad Tiltsch din Würzburg.
În România teza este tipărită în
1940 sub titlul, Jtfonarhia se

Mihail Fărcăşanu, Bucureşti, 1939
(arhiva Pia Bader-Fărcăşanu.
Bad Homburg).

Araţii Fărcăşanu la Londra, 1936. De la stânga la dreapta imaginii:
Mihail, Margareta, Maria, Nicolae şi Paul
(arhiva Pia Bader-Fărcăşanu, Bad Homburg).

— } JV
dală”, la editura „Fundaţiei pentru Literatură şi Artă Regele Carol
I”, o ediţie mult lărgită şi completată. Tot în 1938 se căsătoreşte cu Pia Pillat, fiica poetului Ion Pillat.
— Teza de doctorat susţinută la Berlin, în plin naţional-socialism, nu l-a făcut, totuşi, un prieten al Germaniei, de ce?
— Avea simpatii pentru Germania, însă nu a fost germanofil ca Gheorghe Brătianu…
— Hitler l-a considerat pe Gheorghe Brătianu, în mod sincer, ca unul din cei mai mari istorici ai secolului XX, dacă nu chiar cel mai mare istoric…
— Unchiul meu a fost tot timpul un tradiţionalist liberal.
„Dinist” (adică alături de Dinu Brătianu, preşedintele PNL), adept al linii oficiale a partidului, linie care era antantofilă. Alţi liberali au deraiat grav de la această linie, cum a fost Gheorghe Brătianu, de

care am pomenit deja, sau Gheorghe Tătărescu, ultimul însă din motive exclusive de opurtunism. Avea să colaboreze de altfel cu toate regimurile, inclusiv cu cel comunist, ceea ce nu a fost cazul lui Gheorghe Brătianu, care a şi fost exterminat de comunişti la Sighet. Sigur, acum se poate aprecia că linia antantofilă a fost o idee greşită, dar cine ar fi putut bănui, înainte de 1940, că Franţa se va prăbuşi în faţa Germaniei în numai trei săptămâni?

— Ajungem la lovitura de stat dată de generalul Ion Antonescu i contra regelui Carol al II-lea. Ce activitate politică a avut în

continuare Mihail Fărcăsanu?

— În septembrie 1940 este numit de către Dinu Brătianu, preşedinte al Tineretului Naţional Liberal. Este reales în această funcţie în septembrie 1944, la propunerea marelui istoric Gheorghe Brătianu. După cum se ştie activitatea partidelor politice a fost suspendată de generalul Ion Antonescu. Sigur, de facto.

Partidul Naţional Liberal şi-a continuat o anumită activitate, în special în domeniul publicistic. De asemenea s-au putut ţine întruniri cu un caracter ceva mai restrâns. În perioada 1940 – 1944

Mihail Fărcăsanu conduce noua ediţie a oficiosului PNL.

Românul”, publică de asemenea în periodicul antitotalitar, „Viaţa

Nouă11 şi lucrează în comitetul de redacţie al revistei, f amantul românesc”, între 1943 – 1944 a fost corespondent de război pe

Frontul de Est, scriind articole neconformiste şi pacifiste

Menţionez că la catastrofa de la Cotul Donului nu mult a lipsit ca să fie capturat de ruşi, s-a retras în ultimul moment.

— Mihail Fărcăsanu a fost prins şi el în complotul de la 23

august 1944?

— Sunt aproape convinsă că nu. Nu cred că ştia ceva precisân această conspiraţie au fost prinse doar vârfurile politice şi unele

cadre de comandă ale Armatei.

Era totuşi o conspiraţie şi cu cât ştiau mai puţini de ea, cu atât era mai diminuat riscul unei deconspirări. Credeţi că

Eugen Cristescu dormea?

Pia Fărcăşanu împreună cu tatăl ei, Nicolae Fărcăşanu, în deportare la Rubla, 1956

(arhiva Pia Bader-Fărcăşanu.

Bad Homburg).

— Concret, ce s-a întâmplat în România cu Mihail

Fărcăşanu după 23 august

1944?

— Imediat după 23 august

1944 este reînfiinţat cotidianul

„Viitorul”, organul Partidului

Naţional Liberal (interzis din

1938, mai întâi de Carol al

II-lea, apoi de Antonescu) iar

Mihai Fărcăşanu devine directorul ziarului. Prin editoriale absolut excepţionale pe care le scrie face din acest ziar o tribună de luptă pentru apărarea libertăţii, pentru salvarea instituţiilor democratice din România, grav ameninţate prin prezenţa trupelor Armatei Roşii în ţară. Datorită articolelor sale pătimaşe şi vehemente îndreptate împotriva comuniştilor, aceştia au supranumit „Viitorul”, „Vitriolul”…

— Da, aşa este… în realitate „Vitroliul” era „România

Liberă” sau „Scânteia”, unde semna editoriale vitroliante

„Marele” ziarist stalinist, Silviu Brucan…

— Publicistica lui Mihail Fărcăşanu din „Viitorul”, curajoasele

Şi lucidele sale luări de atitudine din anii 1944 – 1945 sună şi acum, după judecata nemiloasă a timpului, ca nişte dramatice apeluri pentru salvarea democraţiei şi a acelor valori morale şi spirituale rară de care niciun popor nu poate supravieţui. Ele sunt dovada unei conştiinţe ce a ştiut să rămână, chiar în cele mai vitrege

omenite ale istoriei, profund angajată în apărarea cauzei libertăţii, indiferent de riscurile pe care le comporta o atare poziţie, după cum scrie Adrian Anghelescu în prefaţa volumului, J>crisori către

„Feretul român”, reeditat în România abia în anul 2002, la editura

Ualsi din Bucureşti.

— Dacă Silviu Brucan cerea, în mod public, „condamnarea

la moarte a fascistului Iuliu Man/w” 1, bănuiesc că nici viaţa lui Mihail Fărcăşanu nu a fost deloc uşoară în acei ani tragici…

— Aşa este! A fost supus unor violente atacuri şi ameninţări din partea presei comuniste („ftomdm a Liberă” şi „Scânteia”), comuniştii au organizat raiduri de pedepsire, atât la tipografie, cât şi la redacţie, au făcut în special mari presiuni asupra muncitorilor tipografi, ca să împiedice apariţia ziarului. După începerea publicării în foileton a romanului lui Hemmingway „J-entru cine bat clopotele”, a fost acuzat de fascism…

— Culmea ironiei, Hemmingway fiind în acea perioadă un scriitor de stânga…

— Pentru comunişti acest lucru nu a avut nicio importanţă, în orice caz, toate aceste atacuri, intimidări şi presiuni au culminat cu interzicerea oficială a ziarului de către Comisia Aliată de

Control (sovietică), la 18 februarie 1945. Mai subliniez încă ceva:

Imediat după 23 august 1944 unchiul meu a avut o singură doctrină politică: anticomunismul. Avea să declare că, „indiferent dacă ai fost ţărănist, liberal sau legionar, acum trebuie să lupţi contra comunismului” şi atunci comuniştii l-au calificat imediat ca legionar, ceea ce era culmea absurdităţii… Pentru comunişti a rămas legionar până la moarte…

La 19 noiembrie 1944 Mihail Fărcăşanu a prezidat, în calitate de preşedinte al Tineretului Naţional Liberal, un mare miting la

Bucureşti în cadrul căruia a ţinut un discurs fulminant unde a formulat prima critică publică la adresa Anei Pauker, fapt ce-i aduce imediat acuzaţia de „duşman al clasei muncitoare” în presa comunistă.

— A urmat apoi, la 11 februarie 1945, celebrul discurs al generalului Nicolae Rădescu…

— Faptul că generalul Rădescu a putut, printr-o inteligentă strategemă (a schimbat în ultimul moment locul mitingului) să ţină faimosul său discurs, toate organele de presă l-au calificat drept fascist, iar în ziarul „Pravda”, organul PCUS de la Moscova, s-a publicat un articol în care partidele istorice şi „banda lui

Fărcăşanu” erau acuzate de a fi organizat demonstraţia în favoarea generalului Rădescu, care era încă primul ministru legal al ţării…

Cum instigarea la crimă nu se prescrie, este straniu că lui Silviu

Brucan nu i s-a intentat, după 1989, niciun proces penal. Ce este şi mai scandalos a fost cultivarea lui pe post de „oracol naţional”.

(!?) de presa de stânga din România (revista „22”, posturi private şi de stat TV etc.), până la decesul survenit recent.

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948

333

Este timpul să se facă lumină la Berna!

«wttferf-feMM ÎTMMNtMr gEgir J! TIStî-SSgy° Şi &» * ««» – S_5 iâlăr.

>T<3» suy ««S32 ia Z-L «l, 2S12*Sln, a. «KSSnHte». jtt MÂTW

S «A-fâSEtăî Sâă raMsw» *

%% & y-ul! aţ; – „*” tts & „” s**

— Ggj-tt-Mteaat. Bw-S»

rsa» J5KEI SfflP” JT.

ţtfyb-reawfer SS «2

„TSTS n. K wă™jăw SSgăfiffi l» raid ** trtbun «l fe –

l, J» a «W rta – 33SSJS.2

HttM natlinHHT «S-a T

— I b ««. ntrm, «aortasi-n

Articol semnat de Silviu Brucan în „Scânteia”, nr. 3220 /l martie

1955, în care îl califică pe Mihail Fărcăşanu drept „fascist”, reprodus după original (arhiva Pia Bader-Fărcăşanu, Bad Homburg).

— Iar la 6 martie 1945 a urmat guvernul Groza impus tic

Vîşinski…

— Din acest moment activitatea unchiului meu a devenit şi mai dificilă, a devenit periculoasă de-a binelea! Este urmărit

Permanent de Siguranţă, intrată deja 100% sub controlul comuniştilor, locuinţa sa este percheziţionată, în paralel se organizează mtruniri comuniste unde se cere arestarea, mai mult, lichidarea lui, în Capitală dar şi în provincie apar afişe cerând, Moarte lui

Fărcăşanu!”
— Frumos, dar de la alde gen Silviu Brucan le ce te puteai

— Pe urmă a avut loc, la 8 noiembrie 1945, o uriaşă manifestaţie în Piaţa Palatului, de ziua onomastică a Regelui, o manifestaţie organizată de PNT şi PNL, unchiul meu a fost unul din organizatorii manifestaţiei. Această manifestaţie, unică în toate ţările ocupate de sovietici, a contribuit şi ea, decisiv, la impunerea de către Puterile Aliate, a organizării de alegeri „libere”, care au fost programate pentru toamna anului 1946.

Era clar pentru Mihail Fărcăşanu că în noul an, 1946, va trebui să-şi desfăşoare activitatea în clandestinitate, deoarece comuniştii doreau arestarea şi lichidarea sa. Paradoxal însă, a fost un an foarte fertil din punct de vedere literar. Publică romanul frunzele nu mai sunt aceleaşi”, în editura Cultura Naţională, sub pseudonimul Mihail Villara, roman salutat cu entuziasm de critica literară. Tot în acest an publică, de data aceasta sub numele său, volumul „Scrisori către tineretul român”, interzis la scurt timp după apariţie.

Între iulie şi octombrie 1946 este nevoit să se ascundă şi în sfârşit reuşeşte să fugă din ţară în cursul unei acţiuni periculoase, în timp ce era urmărit pentru a fi arestat.

— A reuşit să evadeze în ceasul al 12-lea… Cum a putut să fugă din ţară?

— Ivor Porter în cartea sa, „Operaţiunea Antonomous” 1 descrie succint această evadare. Vechiul lui prieten, un pilot de performanţă, fost şi pilot militar pe Frontul de Est, Matei Ghica

Cantacuzino, se reîntorsese în ţară special pentru a ajuta anumiţi prieteni să fugă. S-a stabilit cu familia Fărcăşanu că evadarea în

Occident se va produce de pe un mic aeroport militar din

Caransebeş. Urmau să folosească un bombardier de un tip mai vechi, care tocmai fusese reparat şi care trebuia readus la baza sa, de la Braşov. Un zbor de rutină cu o vechitură… O comisie guvernamentală, comunistă deci, sosise cu o zi înainte la

Caransebeş pentru a inspecta avionul, mai precis pentru a controla că avionul nu are pasageri clandestini la bord iar cantitatea de benzină nu depăşeşte în rezervor necesarul unui zbor de aproximativ 300 de km, distanţa în linie aeriană între Caransebeş şi

Braşov, în aceste condiţii orice fugă peste graniţă devenea imposibilă.

— Şi atunci?

— Mecanicul, în înţelegere cu Matei Ghica-Cantacuzino, umblase însă la indicatorul de benzină, el arăta un rezervor umplut parţial, în realitate avionul era cu plinul făcut. Mihail Fărcăşanu.

Ivor Porter, „Operaţiunea
Bucureşti, 1991.

Autonomous”, editura Humanitas.

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948

335

Împreună cu soţia sa Pia şi prietenul lor, Vintilă Brătianu stăteau ascunşi în nişte boschete în apropierea pistei de decolare. Avionul a început să ruleze pe pistă, sub privirea comisiei guvernamentale de la Bucureşti, având la bord numai pilotul, adică pe Matei Ghica

Cantacuzino. Când avionul şi-a ambalat motoarele, într-un loc care era în afara razei vizuale a micului rum de control, soţii

Fărcăşanu şi Vintilă (Vintilică) Brătianu au sărit în avion care a decolat imediat, în spaţiul aerian al Iugoslaviei avionul a fost însă reperat de aviaţia de vânătoare a lui Tito şi a fost nevoie de toată dibăcia lui Matei Ghica Cantacuzino să o evite, zburând din nor în nor. Cert este că s-a tras din plin asupra lor, din câte ştiu avionul chiar a fost atins de gloanţe. Cu benzina în bună parte consumată s-au decis să rişte până la capăt şi au început traversarea Mării Adriatice, în condiţii foarte dificile, cu rezervoarele aproape goale, avionul, în afară de altimetru nu mai avea niciun aparat funcţionabil! Cu ultimele picături de benzină au reuşit să aterizeze pe un aeroport militar la Bari, în

Italia. A fost aproape o aterizare forţată, din lipsă de benzină… I vor Porter susţine că era la curent cu tentativa de evadare şi avea gata pregătită o telegramă plecarea.

şi expediat-o de la Legaţia Marii

Britanii de la Bucureşti la Bari, pentru ca fugarii să fie luaţi imediat sub protecţia forţelor aeriene britanice, altfel existând, afirmă Porter în ale sale memorii, riscul să fie retrimişi în ţară.

Pia Fărcăşanu, împreună cu tatăl ei, Nicolae Fărcăşanu, Timişoara

1956 (arhiva Pia Bader-Fărcăşanu, Bad Homburg).

— Însă nu Italia a fost destinaţia finală…

— Exact. S-a stabilit, împreună cu soţia sa, Pia, la New

York, unde devine unul din stâlpii emigraţiei româneşti de

Peste Ocean. Între timp la Bucureşti, pe data de 11 noiembrie

*”46, începe un alt mare proces

Politic, deci cu numai 8 zile înainte de „primele alegeri

„Bere” (sic), înscenat unor personalităţi politice şi unor organi

zaţii, considerate de comunişti subversive (desigur, la adresa lor), cum ar fi „Sumanele Negre”. Procesul se derulează foarte rapid şi după numai câteva zile de „dezbateri” Mihail Fărcăşanu este condamnat la muncă silnică pe viaţă1. Bineînţeles, în contumacie.

Concret, pentru ce a primit această condamnare la închisoare pe viaţă, nu ştiu. Sigur, i s-au pus în cârcă cele mai aberante acuzaţii, poate că a fost acuzat că ar fi făcut parte din „Sumanele Negre”.

(sic) sau, cine ştie, poate a fost acuzat că a săpat, împreună cu

Gheorghe Manu, un tunel de câteva sute de metri (?!) pe sub

Dealul Mitropoliei, ca să arunce în aer Marea Adunare Naţională

(sic). Acuzaţilor, în cadru unui proces tipic stalinist, li s-au adus cele mai absurde acuzaţii. Tot în contumacie este condamnat fostul prim-ministru al ţării, generalul Rădescu, care reuşise şi el să fugă, tot după un zbor plin de peripeţii, direct în Cipru, generalul Aurel Aldea, Ilie Lazăr, Vintilă Brătianu (tot în contumacie), Gheorghe Manu şi alţii, în timpul procesului au fost organizate marşuri, cu elemente declasate,

din „lumpen proletariat”, scandându-se lozinci care cereau moartea „trădătorilor”.

— Ce impresie v-a făcut personal Mihail Fărcăşanu? Eraţi foarte mică când a plecat din ţară…

— L-am cunoscut când venea la Timişoara să ne viziteze, venea destul de rar, fiindcă era prins cu activităţile sale politice şi publicistice în Bucureşti, îmi aduc aminte de el ca de un bărbat înalt, distins, cu un păr mare blond…

— Pe scurt, dacă vreţi acum să vă referiţi la activitatea din exil al unchiului dvs…

— Succint, mai ales că se depăşeşte spaţiul temporal al volumului pe care aţi avut curajul să-l scrieţi. Este membru al

Comitetului Naţional Român, din care însă se retrage în 1949, nefiind de acord cu poziţia lui Constantin Vişoianu, rămânând fidel până la capăt generalului Nicolae Rădescu. Devine apoi primul director al departamentului român de la radio „Europa

Liberă”, în 1950 fondează, împreună cu Grigore Gafencu, Viorel

1. Direcţia de Informaţii Externe DIE) a Securităţii i-a întocmit ulterior

(1959) lui Mihail Fărcăşanu, în „Catalogul emigraţiei duşmănoase”.

< (sic) următoarea fişă: Mihai Fărcăşanu, născut în 1907 la Bucureşti.

— Jiul lui Gheorghe şi al Mariei, cu ultimul domiciliu în Bucureşti, str.

Pia Brătianu nr. 9. A fost fruntaş PNL. în 1947 fuge din ţară cu soţia, stabilindu-se în SUA. Este un element de conducere ol emigraţiei române contrarevoluţionare, în caz de identificare, să fă reţinut. De remarcat că prenumele nu îi este scris corect (Mihai i”.

loc de Mihail) şi data fugii din ţară este 1946, nu 1947.

Mihail Fărcăşanu (în fotoliu) împreună cu
Nicolae Fărcăşanu, Washington, 1980

(arhiva Pia Bader-Fărcăşanu, Bad Homburg).

V. Tilea, generalul Ion Gheorghe, Liga Românilor Liberi, sub conducerea generalului Nicolae Rădescu. În 1955 organizează apărarea în procesul grupului de tineri români care au. atacat

Legaţia României de la Berna, el însuşi venind la bară ca martor al apărării, făcând cu această ocazie un rechizitoriu violent la adresa situaţiei României de sub jugul sovietic, începând cu 1956, decepţionat total de atitudinea emigraţiei româneşti, măcinată (ca

Şi acum) de certuri şi interese meschine, incapabil să se acomodeze unei lumi în care intransigenţa sa extremă era rău văzută, se retrage definitiv din orice activitate politică, în aceşti grei ani se desparte şi de soţia sa, Pia1, fapt ce-l va afecta mult.

Se recăsătoreşte cu Louise Günther, văduva fostului ambasador

Ţ Statelor Unite în România, Franklin Mort Günther, care i-a ost întotdeauna un sprijin în susţinerea cauzei româneşti în ercurile politice americane. S-a stins din viaţă la vârsta de

„A PIMat s-a recăsătorit cu un medic englez şi trăieşte şi în prezent

«Hr-un azil de bătrâni în Anglia.

aproape 80 de ani, la 14 iulie 1987 şi nu a mai putut vedea prăbuşirea generală a comunismului în Europa de Est. S-a stins cu durerea în suflet că nu a putut face mai mult pentru poporul său, pe care l-a iubit mai presus de orice, măcinat de procese de conştiinţă că şi-a părăsit ţara şi a dăunat familiei prin acţiunile sale politice.

Ajunsă la acest punct trebuie, neapărat, să arăt şi ce represiune brutală a suportat familia mea, care a rămas în ţară, răzbunare pentru faptul că unchiul meu, Mihail Fărcăşanu a scăpat de exterminarea plănuită de comunişti, în plus, unchiul a fost apreciat, pe drept sau pe nedrept, dar este o altă poveste, liderul

(sau, mă rog, unul din liderii de vază) emigraţiei româneşti, un element deosebit de periculos, după cum reiese din dosarul 1

Întocmit de Securitate fratelui său, Nicolae Fărcăşanu, tatăl meu.

Tata a fost arestat în 1951, condamnat abia în 1959 la 15 ani

închisoare, pentru delictul de „uneltire contra ordinii sociale”, stigmatizat la proces ca, frate al trădătorului Fărcăşanu”. A fost graţiat, împreună cu restul deţinuţilor politici, abia în 1964, însă urmărit cu Dosar de urmărire Informativă până în 1975. Fratele său, Paul Zotta Fărcăşanu, doctor în chimie şi ziarist liberal la

„Viitorul” a fost arestat în 1951 şi a murit la canal după numai un an. Vărul său, Ion Zurescu, ziarist şi colaboratorul său la

„Viitorul” a fost arestat şi a murit în închisoarea de la Aiud în

1960. Sora sa, Margareta Bortea a fost anchetată ani de zile de organele de Securitate din Bucureşti în legătură cu activitatea fratelui ei, în decursul anilor 1960 – 1970, iar cumnatul său, scriitorul Dinu Pillat, a fost arestat şi condamnat în procesul

Noica-Pillat. Printre incriminările aduse lui Dinu Pillat a fost şi legătura lui cu Mihail Fărcăşanu.

— Nu era mai bine să fi fugit toată familia din ţara în 1946?

— Sigur, ar fi fost mai bine, dar cum ar fi fost posibil de realizat acest lucru? Aţi văzut în ce condiţii de-a dreptul nebuneşti a fugit unchiul meu, Mihail Fărcăşanu. Pe de altă parte tatăl meu, care a reuşit, împreună cu mama mea, să-şi viziteze fratele la

Washington în 1980, nu a rămas în Statele Unite, nu a conceput să-şi părăsească ţara şi a revenit înapoi. De aceea nici nu cred că ar fi fost de acord în 1946 să plece, însă, cum am mai spus, unchiul meu, din 1957, s-a retras complet din orice activitate, a refuzat chiar să mai scrie ceva. Cred că era chinuit de remuşcări, că din cauza lui a avut de suferit crunt toată familia rămasă în

Arhiva CNSAS, Dosar de urmărire Informativă nr. 2153 şi 2186, volumele l, 2, 3.

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948

ţară. Era şi foarte reticent să mai primească pe cineva venit d’

România în vizită în SUA: credea că persoana trebuie să fie un emisar al Securităţii.

— Cred că a gândit bine…

Bad Homburg-Nürnberg, 1 – 30 septembrie 2005

ANEXE

O mărturie a lui Mihail Fărcăsanu

Fiind unul dintre conducătorii Partidului Naţional Liberal din

România, editam ziarul Viitorul, principala publicaţie a

partidului, care era tipărită la Bucureşti, la imprimeria Independenţa, în timpul în care eu am condus ziarul, presa era supusă cenzurii Comisiei de control a armistiţiului cu sovieticii. M-am străduit să apăr principiile liberale şi să mă opun măsurilor comuniste, dar am descoperit repede că a fi ziarist liberal presupunea mari primejdii, în timpul lunii septembrie 1944, ziarul

Democraţia, care era şi el publicat de Partidul Naţional Liberal, a fost interzis, iar directorul său a fost arestat, deoarece îndrăznise să-şi exprime uimirea că toate comunicatele sovietice de război anunţau fără încetare eliberarea de către Armata Roşie a teritoriului României, lucru care fusese deja înfăptuit de armata română.

La 20 septembrie, am publicat în Viitorul un articol intitulat Frontul popular şi producţia, care a provocat un violent atac din partea presei comuniste, mai ales a Scânteii, ziarul oficial al Partidului Comunist. Nu mult după aceea, Comisia sovietică de control a ordonat suspendarea ziarului Viitorul, pe trei zile. În timpul lunii octombrie, am primit vizita unui reprezentant al ziarului armatei ruseşti, Grai nou, editat în limba română, care se amesteca necontenit în afacerile interne ale României.

Mi-a făcut câteva aluzii sumbre şi mi-a aruncat nişte ameninţări de-abia ascunse. Astfel de avertismente erau publicate pe faţă de presa comunistă.

De exemplu, la 20 octombrie, ziarul comunist România Liberă i-a ameninţat pe ziariştii ţărănişti şi liberali cu raiduri de pedepsire, fie la redacţie, fie acasă. Când am publicat traducerea romanului lui Heming

au>, pentru cine bat clopotele?”, presa comunistă m-a acuzat de

«seism, prezentându-l pe autor ca pe „un lup în blană de oaie” (România

pe 19 noiembrie 1944, în calitate de lider al Tineretului Naţional am prezidat un miting la Bucureşti, în cadrul căruia am criticat

Din volumul lui Reuben H. Markham „Jâomănia sub jugul sovietic”, editura „Fundaţia Academia Civică”, Bucureşti 1996, pag. 331 – 335.

LIVIU VALENAS

340

I <w atitudinea liderului comunist român, în acelaşi timp

cetăţean sovietic, Ana

Pauker. Era prima critică directă, rostită public, împotriva ei şi, imediat după aceea, într-o violentă serie de atacuri în presa comunistă, timp de trei zile, am fost acuzat că sunt agentul lui Goebbels, „duşman al poporului şi al clasei muncitoare”, „potrivnic reformei agrare”, sabotor al producţiei şi al relaţiei cu Uniunea Sovietică şi cu Naţiunile Unite”.

„În acelaşi timp, l-am cunoscut, la o recepţie, pe dl. Dangulov, secretar la Legaţia Sovietică, iar acesta m-a acuzat că aş avea o atitudine antisovietică. Ca rezultat, Comisia sovietică de control a ordonat suspendarea pe timp de patru zile a ziarului Viitorul, între timp presiunea comunistă asupra tipografilor devenise din ce în ce mai apăsătoare. Doi dintre cei mai buni muncitori de la Independenţa, tipografia unde apărea

Viitorul, mi-au solicitat o întâlnire în secret şi mi-au spus că erau siliţi să îndeplinească ordinul dat de comunişti, în caz contrar, erau ameninţaţi cu deportarea în Rusia şi cu înfometarea, deoarece cooperativele de unde se aprovizionau ei cu mâncare ajunseseră sub strict control comunist, în astfel de condiţii, activitatea în tipografie a scăzut considerabil. Muncitorii erau adesea luaţi din timpul serviciului pentru a participa la demonstraţii stradale, organizate de Partidul Comunist, în cadrul fabricii, muncitorii care aparţineau comitetului numit de către comunişti erau prea ocupaţi cu propaganda pentru a mai şi munci.

La l noiembrie 1944 comuniştii au trecut la acţiune directă, oprind apariţia unui articol despre Uniunea Sindicatelor. De-aici încolo, astfel de ingerinţe comuniste s-au produs din ce în ce mai des. Pentru a avea i mână liberă în conducerea tipografiei ci l-au izgonit de acolo pe omul;

nostru, Cristescu, o persoană în vârstă care-şi făcea datoria cu multă]

seriozitate. Cristescu a fost împins pe scări şi, în cădere, s-a rănit grav.

Am încercat să-i aduc pe vinovaţi în faţa justiţiei sau, cel puţin să fac

să fie daţi afară, dar poliţia s-a temut să intervină.

La 13 noiembrie, Sindicatul Muncitorilor a interzis publicarea unui comunicat comun al Partidului Naţional Liberal şi al Partidului

Naţional

Ţărănesc, deoarece critica Frontul Naţional Democrat (FND). Comitetul comunist din tipografie a afirmat că ordinul venea de la tovarăşul Teohari

Georgescu, care era secretar de stat la Ministerul de Interne. Am protestat împotriva acestui abuz, împreună cu alţi reprezentanţi ai celor două partide, chiar în faţa lui Georgescu, care ne-a promis solemn că nu se vor mai produce astfel de amestecuri şi că libertatea presei va fi respectată. Când i-am informat despre această decizie, muncitorii n-au crezut o iotă. Au cerut să vorbească cu tovarăşul Teohari Georgescu, aşa încât l-am sunat la telefon, rugându-l să le confirme şi lor ceea ce tocmai ne spusese. Discuţia telefonică a avut loc în prezenţa mea şi l-am auzit pe Georgescu ordonând reprezentantului comitetului să procedese „e? îi cum ştiu ei". Asta au şi făcut. Partidul Naţional Liberal a fost nevoit, u1

data de 7 februarie 1945 să tipărească, în mod clandestin un comunica*".

pe motiv că muncitorii de la Independenţa refuzau să-l culeagă.

Cam tot în acest timp, primul ministru Rădescu a anunţat că, la februarie, va vorbi la Sala Scala din Bucureşti, în noaptea de dinainte.

mitingului, comuniştii au ocupat prin forţă sala, numai că generaW

Rădescu şi-a ţinut discursul în altă parte. Primul ministru a fost aclamat de mii de cetăţeni, printre care mă aflam şi eu, împreună cu câţiva prieteni. Sindicatul tipografilor a dat publicităţii un comunicat, calificându-l pe generalul Rădescu, ca şi pe toţi cei care au luat parte la manifestaţie, drept fascişti. La 22 februarie presa românească a citat un articol din Pravda, în care partidele istorice şi banda lui Fărcăşanu erau acuzate de a fi organizat demonstraţia în favoarea generalului Rădescu.

Pentru a evita cenzura comunistă exercitată de sindicatul tipografilor, proprietarii tipografiei Independenţa i-au invitat pe

membrii organizaţiei naţionale a tineretului liberal să tipărească ei Viitorul. Pentru o scurtă perioadă, acesta a apărut în acest fel, fiind distribuit de către tineri, deoarece vânzătorii de ziare erau atât de speriaţi încât au refuzat să-l

FUNDAŢIA OAROL I

3 Confarfni» te delut

„IDPTA PENTRU MBEKTATE”.

Vor

D.n «Alice Vainetcu fi tJfia Georfs Fofâno.

C. C Zamilrescu, Vâsfor P «p» coi («a. Mihal!

Firc4} «na, P «ui Zatt», Dan Uzâr» scu, Peui

Dumttdu, Radu Ciipeanu. Mtha.

CUCKHIKEA PIEKDEREA

**

11 KFRT.1TH

«vor MW» loc ia tei fe 12, 19 fi 36 Mrf e. 6 p.m.

— iK Jni-i – … –, i i – (! →

Afişul prin care se anunţi Cmfainible P.N-L, în sala FUNDAŢIEI CAROL i

Afişul ciclului de conferinţe, lupta pentru Libertate”, 12 – 16 mai

1945 (arhiva Pia Bader-Fărcăşanu, Bad Homburg).

Mihail Fărcăşanu cântând la vioară, Washington, 1956 (arhiva

Pia Bader-Fărcăşanu.

Bad Homburg).

distribuie. Atunci, presa comunistă m-a atacat din nou cu violenţă, iar sindicatul tipografilor a cerut arestarea mea. Ziarele comuniste scriau că libertatea presei nu ar trebui să fie garantată şi pentru clicile reacţionare. În noaptea de

17/18 februarie, la ora două, Viitorul a fost interzis oficial de către

Comisia sovietică de control, în ziua următoare, am cerut să mi se spună motivele acestei decizii şi mi s-a răspuns că în ziar apăruseră unele prescurtări suspecte, ca de pildă 1. În loc de Ion. Am mers să mă interesez şi la Legaţia sovietică, unde am fost primit de secretarul Feodorov şi acesta mi-a răspuns în acelaşi fel, anume că folosisem abrevieri suspecte. Mi-a arătat o copie a unui ziar în care publicam o notă a Misiunii militare britanice, ere se referea la o recepţie, oferită de

către vicemareşalul de aviaţie Stevenson.

Feodorov a scos în evidenţă faptul că expresia „viceamiralul aerului

Stevenson C.B.E., D.S.O., M.

C. „era, pentru el, suspectă în cel mai înalt grad, deoarece niciodată nu mai văzuse un nume urmat de atâtea iniţiale”. Protestul meu la Comisia sovietică de control, ca şi la reprezentanţii americani şi britanici în

România, a rămas fără răspuns.

Compania comunistă împotriva mea a ajuns, în curând, la paroxism.

Bucureştiul a fost sufocat de afişe în care se cerea arestarea mea. În oraşele de provincie, afişele îmi cereau chiar moartea, iar în întrunirile comuniste, urletele prin care se cerea lichidarea mea deveniseră obişnuite.

După îndepărtarea guvernului Rădescu, în 6 martie 1945, apartamentul meu de o singură cameră a fost percheziţionat de către agenţii comunişti.

Prin urmare, a trebuit să-mi duc viaţa în clandestinitate. Când comuniştii mi-au cercetat apartamentul, au declarat că se aşteptau să găsească aici aur american şi britanic. Nu cu mult înainte, Domnul Dangulov, secretar al Legaţiei sovietice la Bucureşti, declarase unui reprezentant al Partidului liberal că eram american şi britanic, într-un sfârşit, camera mea a fost rechiziţionată. Cum poliţie continua să mă caute pe la casele rudelor şi ale prietenilor, eram nevoit să duc o viaţă clandestină. Până la urmă am reuşit să fug din ţară”.

Mihai Fărcăşanu

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948

343

Cuvintele de încheiere ale ultimei scrisori adresate unui

I

tânăr imaginar

„Trăim un moment de mari hotărâri pentru umanitate. Şi hotărârea înălţării ei în libertate sau a aservirii ei în lanţurile sclaviei,

depinde de fiecare din noi. Fiecare vom hotărî astfel, nu numai mântuirea noastră, dar şi a unei moşteniri pe care sacrificii şi străduinţe ne-au transmis-o pentru a o duce mai departe. Să luăm prin urmare calea dăruirii obiectului, închinării unei cauze, unei opere, prin care umanitatea face un pas mai departe. E lucrul cel mai simplu, cel mai aproape de noi, cel mai lipsit de ostentaţie. Este însuşi destinul nostru de oameni.

Şi acum te las să reflectezi la umilele gânduri pe care ţi le trimit.

Soarele a ieşit din nori şi lumina lui caldă pătrunde până la mine. Mă duc să văd după deal câmpia îndepărtată din Ţara Bârsei. În singurătate, pământul acesta a devenit un prieten, pe a cărui credinţă ştiu că mă pot sprijini fără teamă. Este pământul ţării noastre”.

„Scrisori către tineretul român”.

Bucureşti, 1946

— „Mihai Fărcăsanu

A 1

fii

— V” ”-”?

I>tvyv.

I ţi – Af.

QJ. rm.

T S’juâ3

Din volumul, JScrisori către tineretul român”, editura Colecţia Civitas Humana, Bucureşti 1946.

— TI t-.1;

Un mare luptător anticomunist: Mihail Fărcăşanu

Convorbire cu Domnica Bottea

! y ti.

Domnica Bottea s-a născut la 3 aprilie 1942 la Bucureşti, fiica lui Constantin Bottea, economist şi a Margaretei Bottea, născută

Fărcășanu.

A absolvit facultatea de engleză a Universității București în 1965, fiind apoi asistentă la catedra de limbă și literatură engleză, condusă de profesorul Cartianu. În anul 1973 emigrează legal, împreună cu mama sa, Margareta Bottea și cu mătușa sa, Maria Lahovary, născută Fărcășanu, în Statele Unite ale Americii. Se stabilește la Washington, la unchiul ei.

Mihail Fărcășanu, în casa căruia a trăit, îngrijindu-l până la moartea acestuia, survenită în 1987.

În Statele Unite și-a continuat activitatea profesională, lucrând la

Școala de diplomați a Departamentului de Stat. A colaborat de asemenea la postul de radio „Vocea Americii”, secția culturală.

— D-nă Domnica Bottea vă rog, exclusiv pentru acest volum, să ne referim la amintirile dvs. despre Mihai Fărcășanu. A fost unchiul dvs. și știu că l-ați îngrijit cu mult devotament până la moartea lui. M – ar interesa ce v-a povestit el din activitatea sa politică până în anul 1949…

— Am sosit din România la Washington în 1973 și vreme de

14 ani am fost împreună cu unchiul meu. Însă trebuie să vă dezamăgesc: unchiul meu nu ne-a povestit prea multe despre activitățile sale politice din trecut. L-am găsit de altfel melancolic și destul de deprimat.

După cum știți, Mihail Fărcășanu a fugit din țară în 1946. Eu am rămas cu impresia că el nici nu a dorit să părăsească țara. A

plecat la insistențele soției sale, Pia, pentru că ea și-a dat foarte bine seama că dacă nu fug imediat din România riscă nu numai închisoarea, ba chiar și o condamnare la moarte.

— Asta este clar și pentru un orb…

I

— Da, dar unchiul meu era

„Avocatul cauzelor pierdute”.

Mi-a şi spus o dată: „J\ferită să lupţi pentru o cauză pierdută!” A plecat deci cu o mare durere în suflet. Au ajuns cu acel bombardier vechi la Bari unde au fost internaţi într-un lagăr de refugiaţi şi apoi a trăit până în 1948 la Paris, iar din acel an s-a stabilit în Statele

Unite. Din exilul parizian îl cunoştea foarte bine pe Virgil

Ierunca, care l-a şi evocat de câteva ori. Sigur, a cunoscut-o foarte bine şi pe Monica

Lovinescu, care acum e foarte bolnavă.

Domnica Boltea (stânga imaginii)

Împreună cu Pia Bader-Fărcăşanu în faţa Porţii Brandenburg, Berlin.

2004 (arhiva Pia Bader-Fărcăşanu, Bad Homburg).

— Totuşi, cred că v-a povestit ceva despre ce a făcut până în 1946 în România…

— Cum v-am mai spus.

I-am găsit extrem de deprimat şi dezamăgit că nu reuşise să facă ceva concret pentru ţară…

Mihail Fărcăşanu nu era omul declaraţiilor grandilocvente, însă am înţeles clar: plecarea sa din România în 1946 a fost o ruptură şi o rană care nu s-a vindecat niciodată la suferit foarte tare, cel puţin asta cred, de soarta celor închişi în România, inclusiv a celor din familia lui. Plecarea sa a fost un traumatism din care nu şi-a mai revenit. Poate, cine ştie, şi-ar fi revenit dacă ar fi putut face ceva pentru România, însă cum, încetul cu încetul, toate uşile i s-au închis la Washington, a devenit un om foarte trist şi abătut. Singurul lui refugiu era muzica. Cânta extraordinar de frumos la vioară. Mihail Fărcăşanu a fost un idealist amar.

Nu ştiu dacă pentru el închisoarea şi moartea ar fi reprezentat ceva mai rău decât exilul. Mihail Fărcăşanu nu a fost un om

Politic. Politica este arta compromisului, iar el era intransigent.

— Cu comuniştii nu s-a putut tratat niciodată prin.com

Promisuri, comuniştii nu au avut respect decât pentru forţă…

— Când m-am referit la intransigenţă am avut în vedere

Jaţiile lui Mihail Fărcăşanu cu politicienii români din exil sau oficialităţile americane. Toţi erau de părere că judecăţile sale

sunt prea severe. Unchiul meu era împotriva oricărui compromis.

Pentru el cuvântul „compromis” era odios… în plus avea sentimentul unui eşec, sentiment cu care a trăit până la moarte.

Avea însă şi o obsesie, obsesie cu care de asemenea a trăit până la moarte: combaterea comunismului!

— Ce credea Mihail Fărcăşanu în 1973 de alunecarea

României în sfera de influenţă a Rusiei în anii 1944 – 1946?

— Ideea lui era că am fost abandonaţi de puterile occidentale

Rusiei.

— Nu s-a gândit să scrie o carte de memorii sau, pur şi simplu, de amintiri politice? Am fi aflat mai multe despre tragedia

României din anii 1944 – 1946…

— Nu, niciodată nu s-a gândit la aşa ceva.

— De ce?

— Nu aş putea să răspund precis. Depăna însă amintiri politice cu Constantin Visoianu…

— Cum, cu el?

— Se uitase diferendul care a dus la ruptura din Comitetul

Naţional Român. După o perioadă de răceală, din 1975 s-au reluat relaţiile. Dejunau o dată pe săptămână la un mic restaurant din cartierul unde locuiam. Era un restaurant cu culoare locală, frecventat pe vremuri şi de John Kennedy, fostul preşedinte american. Constantin Visoianu, Conu’ Vivi cum îi spuneam noi.

Mihail Fărcăşanu împreună cu Mia Lahovary şi cu nepoata sa, Domnica Boltea, Washington, 1980

(arhiva Domnica Boltea, Washington).

depăna amintiri şi el le audia cu mare plăcere. Unchiul meu nu’

era deloc vorbăreţ, dar îl asculta pe Vişoianu cu atenţie.

Convorbiri despre trecut…

— Aţi asistat şi dvs. la aceste discuţii?

— Vag, doar la unele. O persoană care a asistat a fost însă

Nicolae Fărcăşanu, fratele lui, care a stat în 1980 la Washington
(venit în vizită din România) 9 luni de zile. Conu' Vivi venea şi pe la noi pe acasă, dar discuta politică cu unchiul meu doar când erau numai ei doi. Probabil ne considerau pe noi, femeile, puţin calificate ca să luăm parte la aceste conversaţii… Un alt interlocutor preferat era ziaristul Dumitrică Danielopol, vărul lui
Alexandru Danielopol şi care reuşise să se refugieze din timp în
Statele Unite.

— Mihail Fărcăşanu a lăsat un testament politic?
— Nu. Absolut nimic.
— Aţi cunoscut-o şi pe a doua lui soţie, Louise Günther?
— Da, am cunoscut-o. Ea a murit la vreun an după ce am
If noi în Statele Unite. Fusese căsătorită cu ministrul SUA la l bolreşti Franklin Mort Günther. El a murit în 1941 la Bucureşti, da –au se leucei™e-Este de altfel înmormântat la cimitirul Bellu, l că nu mă înşel. A fost un mare prieten al României. Văduva

lui, Louise Günther, a rămas şi ea ataşată de România şi a activat în continuare în cercurile emigraţiei româneşti din Satele Unite, în special la Washington. A creat şi o fundaţie pentru promovarea culturii româneşti. Aşa s-a şi cunoscut cu unchiul meu şi apoi aveau să se căsătorească.
— Fiindcă aţi pomenit de ultimul ministru al Statelor Unite la
Bucureşti, Franklin Mott Günther, îmi permit să reproduc din memoriile lui Mihai Antonescu*:
„Günther este pe moarte. N-am prin urmare decât datoria să încerc să onorez pe un adversar care moare pe teritoriul nostru, cu atât mai mult cu cât Günther a fost un prieten al României şi al meu personal şi m-aş dezonora dacă aş face altfel. După moartea lui Günther am trimis o scrisoarea doamnei Günther, prin care îi arătam că orice s-ar întâmpla, poate să conteze pe sprijinul meu, fie că doreşte să mai stea în ţară, fie că vrea să plece. Iar dacă eu voi pleca, voi lăsa cu

severitate, pentru cel care mă va urma, aceeaşi obligaţiune şi sunt sigur că orice român va respecta ceea ce respect eu, comunicându-vă aceasta. Mergeam în vizită oficială la Berlin (23 noiembrie 1941). În gară fiind condus de legaţia germană, l-am rugat pe domnul Killinger să dea dispoziţie domnului Steltzer şi persoanelor care mă conduceau, pentru ca să pună la dispoziţie un avion german sau să lase unui avion român posibilitatea de a survola teritoriul european ca să-i ducă lui

Günther un medic din Elveţia. Killinger mi-a spus: Dar America vă va declara şi dumneavoastră război zilele acestea. Am răspuns: Domnule Killinger, războiul se face cu vii, dar nu cu morţii".

„": „J.

Washington – Nürnberg, 24 septembrie 2005 – v –.1;

II

ANEXĂ

— B

Notă a lui Mihai Antonescu privind relaţiile dintre România şi Statele Unite

„13 mai 1944. Eu i-am spus întotdeauna Regelui: Sire, să nu crezi că am să îi cer ceva vreodată. Majestatea Ta îmi va cere. Eu n-am să-ţi

1. Memorii şi note ale lui Mihai Antonescu (Arhivele Naţionale ale

României – Arhivele Istorice Centrale, fond „Preşedinţia Consiliului de Miniştri", vol. 1092/1943, 1120/1943 – 1944, f. 21 – 25)

J cer niciodată nimic. Ştiu că vor veni momente când vei fi ingrat cu mine.

fiindcă menirea Monarhiei e să fie ingrată. Monarhia este eternitatea.

Politica este omul trecător. Trebuie să slujeşti Monarhiei fi eternităţii ei. Bineînţeles, Monarhia nu trebuie să-şi facă din

nerecunoştinţa o menire şi nici să ofenseze idealismul celor care se oferă să dea fără să primească, pentru că altfel plăteşte până la urmă.

În ziua când voi rupe legăturile personale şi nu voi ţine seama de omul de lângă mine, din ziua aceea, să te păzeşti Sire. Fiindcă sunt omul care plăteşte cel mai aspru.

Nu aştept niciun fel de menajament sau privilegii din partea

Monarhiei.

Aştept însă un respect elementar al unor reguli de omenie, de idealism, pe care le închin onest.

Când a plecat Benton din ţară (G. Benton – ataşat la legaţia SUA

din Bucureşti, locţiitor al ministrului Günther Mott, după îmbolnăvirea gravă a acestuia – n.n.), s-a prezentat la mine pentru despărţire, după tradiţia vizitelor „de prendre conge public"; atunci i-am spus: Domnule

Benton, sunt foarte nefericit de ceea ce se întâmplă între Statele Unite şi România.

A fost uimit.

Mi-a făcut nişte ochi mari şi mi-a spus limpede că nu se aştepta de la mine la o asemenea declaraţie.

I-am spus: când părăseşti ţara, din respectul pe care îl port eu

Mihail Fărcăşanu împreună cu soţia sa, Louise Günther.

pe treptele casei lor din Washington, 1973

(arhiva Domnica Boltea, Washington).

personal, guvernul şi ţara noastră Statelor Unite, mar ei şi nouei civilizaţii americane, consider de datoria mea să folosesc acest prilej, oricât de paradoxal şi oricât de potrivnic regulilor diplomatice, în momentul când vă despărţiţi de mine, fiindcă a început starea de război între ţările noastre şi cu toate că eu sunt profesor de drept internaţional, care ar fi ţinut să respecte cu atât mai mult rigiditatea formelor diplomatice, mă onorează să vă comunic în numele meu şi al ţării mele şi vă rog să transmiteţi Preşedintelui Roosevelt şi guvernului federal recunoştinţa

Naţiunii Române pentru că în 1914 – 1918 ne-au ajutat să împlinim unitatea naţională şi să realizăm idealurile etnice ale naţiunii române pentru care luptăm de peste 1.000 de ani. Aceleaşi legi ale unităţii naţionale pentru care ne-aţi ajutat în 1914 – 1918, le urmă şi

azi, domnule

Benton, prin singurele mijloace ce ne-au mai rămas la îndemână.

Dacă intrarea în război începută azi constituie o ştergere a unui trecut pentru care România este recunoscătoare şi vă mărturiseşte recunoştinţa sa, atunci, domnule Benton, vă adresez două rugăminţi:

Loviţi în mine.

Am conştiinţa că făcând ceea ce fac îmi fac datoria, pentru că nu se putea face altfel ca neamul românesc să fie salvat în ciocnirea dintre imperialisme, singur, părăsit şi uitat cum a fost de toţi între Germania şi Rusia.

Consideraţi-mă răspunzător de acest act politic ca ministru de externe. Pedepsifi-mă oricât de aspru.

În faţa ameninţării prăbuşirii totale şi a dispariţiei naţiunii române şi a luptei pentru conservare, eu nu aveam drept de alegere.

Dar dacă este totuşi un act politic care trebuie să fie sancţionat, pedepsiţi-mă pe mine.

Nu pedepsiţi însă Neamul Românesc, pentru că de el veţi mai avea nevoie.

Legile de coeziune şi de conservare ale Europei sunt atât de grav ameninţate azi, încât mâine, dacă la capătul acestui război veţi voi să refacfi lumea şi să reconstruiţi organizarea internaţională, veţi avea nevoie de România.

Nu loviţi în România şi în acest viitor sănătos, care trebuie să fie asigurat chiar în interesul dumneavoastră.

Şi o a doua rugăminte care v – o fac este că orice aţi face, oricum m-aţi pedepsi şi orice hotărâre aţi lua, oricât de gravă, fiindcă România n-a voit şi nu voieşte să lupte împotriva anglo-americanilor şi nici împotriva acelora cărora le datorează recunoştinţa ca Franţa, dacă totuşi voiţi să luaţi atitudine, în niciun caz nu sprijiniţi regele Carol al II-lea sau reîntoarcerea lui în România. Pentru că regele Carol al II-lea este unul din marii vinovaţi ale ceasurilor tragice pe care le trăieşte Neamul azi şi principalul vinovat al despărţirii noastre.

Dacă vreţi să nu mai ajungă Neamul Românesc în situaţia în care se găseşte, faceţi ca Monarhia Română să fie salvată nu prin acela ca>e a ofensat-o, răsturnând ţara, ci printr-un rege tânăr care poate sslujească şi care poate să constituie o speranţă sau o linişte cel PU [;

pentru noi şi regulile de civilizaţie pe care trebuie să le

respectăm to –

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948

351

În medalion, Mihai Antonescu (1904 – 1946), în dreapta imaginii, cadavrul lui Mihai Antonescu, după execuţia din Valea Piersicilor – Jilava, l iunie 1946 (arhiva revistei „Lumea”).

Aceste două lucruri au fost pentru ei (pentru personalul legaţiei americane – n.n.) două elemente aşa de fundamentale, încât am auzit că le-au comunicat după aceea unui demnitar român care făcea parte din cei care îi însoţeau.

Aceştia mi-au spus că Benton plecând, i-a spus cât a fost de impresionat de convorbirea cu mine.

Este adevărat că Benton la despărţirea de mine avea ochii roşii şi-i curgeau lacrimi.

Mi-a spus: „nu mă aşteptam să-mi rostiţi aceste cuvinte. Vă mulţumesc”.

I-am spus: să nu-mi mulţumeşti, eu încerc să vă mulţumesc dumneavoastră, înţelegeţi că trec peste regulile rigide. Vă rostesc un adevăr care este permanent şi nu cuvinte care sunt o formă trecătoare.

A fost atât de impresionat că a mărturisit-o altora.

Şi cum atunci credeau mulţi că eu eram omul Germaniei şi în slujba

Germaniei, Benton i-a spus şi Principelui Ştirbey.

Ştirbey mi-a mărturisit odată, când l-am văzut acum un an –, a ajut loialitatea să-mi spună: domnul Benton a fost aşa de impresionat e dumneavoastră încât a spus: Mihai Antonescu este un om care îşi eSte ţara mai mult decât orice. Ştirbey mi-a adăugat: trebuie să facă de onoare de a vă spune că eu l-am contrazis.

se: Memorii şi note ale lui Mihai Antonescu (Arhivele Naţionale ale ornâniei – Arhivele Istorice Centrale, fond „Preşedinţia Consiliului

Miniştri”, vol. 1092/1943 1120/1943 – 1944

„Voi. 1092/1943, 1120/1943 – 1944)

Kr-V

Disperata salvare a basarabenilor şi bucovinenilor

Convorbiri cu Alexandru Danielopol

recaş capitala Franţei. Este membru al Aerocluuu ra, anceze de Drept Aerian şi Spaţial, al Societăţii Britanice de Istoria

Aviaţiei, al Societăţii Americane de Istoria Aviaţiei, preşedinte al ondială a Aviaţiei etc. După 1990 scrie aniplŞ

amâna

Alexandru Danielopol s-a născut la 17 mai 1916 în Bucureşti, fiul academicianului de renume internaţional, profesorul dr. Daniel

Danielopolu şi al Piei Pillat, sora poetului Ion Pillat, fiind înrudit direct cu familia lui Ionel C. Brătianu. Efectuază studiile primare la Bucureşti şi continuă apoi liceul la Colegiul Iezuit din Evreux, Franţa. Studiile de drept (specialitatea drept internaţional, sub îndrumarea profesorului Mihai

Antonescu), absolvite cu, Jtfagna cum laude", le efectuează la Bucureşti, în perioada studiilor la Evreux îl are ca tutore oficial pe Nicolae Titulescu, cu care petrece regulat toate vacanţele la Geneva, în Al Doilea Război

Mondial participă la campania pe Frontul de Est, dovedind o reală bravură. Ia parte printre altele la asediul Odessei şi face parte din delegaţia militară română care a primit din partea unei delegaţii militare sovietice, predarea oraşului, fapt pentru care va fi decorat în România cu un înalt ordin militar. Cu aprobarea lui Mihai Antonescu studiază apoi arhivele sovietice găsite la Facultatea de Drept din Odessa, fapt ce va fi de mare folos statului român peste numai câţiva ani. Între 1944 – 1947 face parte din Comisia Română pentru aplicarea condiţiilor de Armistiţiu cu Aliaţii, reuşind, aproape singur, să salveze de la deportarea în URSS peste

300.000 de basarabeni şi bucovineni, reclamaţi de Moscova, în urma unor tratative dure cu A.I. Vâslnski reuşeşte să salveze şi vasul de croazieră „Transilvania", care rămâne astfel în proprietatea statului român. După instaurarea regimului comunist la putere pune bazele juridice al noii companii de aviaţie TAROM, elaborând noul cod civil aerian, după un model propriu, românesc şi nu sovietic. Acesta este apreciat şi astăzi ca unul din cele mai bune din lume. Din 1974 se exilează în capitala Franţei. Este membru al Aeroclubului Franţei, al Societăţii

Franceze – „Api-ian şi Spaţial, al Societăţii Britanice de Istoria

râu. u – v, v. –, r.

Aviaţiei, al Societăţii Americane de istoriartv. av-., r –

Comisiei de Istoria Mondială a Aviaţiei etc. După 1990 scrie cu ar articole în presa românească privind activitatea sa în Comisia Romană pentru aplicarea condiţiilor de Armistiţiu cu Aliaţii şi legate de priorităţi»;

româneşti în domeniul aviaţiei mondiale, în anul 2001, publică, împreună cu Livra Vălenas, la editura „Vremea” din Bucureşti, volumul o, memorialistică istorică „În culisele negocierilor cu Uniunea Sovietic”.

1934 – 1947”, lucrare care se bucură de aprecierea unanimă a specialist» 0 –

— No runte al

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948

353

Alexandru Danielopol.

Château-Thiery, 24 iulie 2004

(arhiva Liviu Vălenaş, Nürnberg).

— Dragă d-le Alexandru

Danielopol, vă propun ca în acest capitol, extrem de important pentru viaţa dvs., dar şi pentru destinul a peste

300.000 de oameni, să ne referim la Comisia Română pentru aplicarea Armistiţiului cu Aliaţii din care aţi făcut!

parte. Cum a apărut această comisie?

— Această comisie s-a născut în urma încheierii Convenţiei de Armistiţiu cu Aliaţii, pe care România a semnat-o la Moscova în noaptea de 12

spre 13 septembrie 1944.

— Mai precis, pe data de 13 septembrie 1944, orele 3: 30, pentru că ruşii, dinadins, discutau numai noaptea, pentru a-şi umili interlocutorii…

— Eu nu am făcut parte din delegaţia română de la Moscova.

Sincer să spun, nici nu prevăzusem Actul de la 23 August. 1944, nu prevăzusem răsturnarea lui Antonescu, totul m-a luat prin surprindere, inclusiv semnarea Convenţiei de Armistiţiu de la

Moscova. La Moscova a fost o delegaţie întreagă, eu am un bun prieten, Romulus Cordescu, care este în prezent singurul în viaţă dintre cei care au luat parte la semnarea Convenţiei de Armistiţiu, îl cunoaşteţi bine şi dvs., mai ales că i-aţi luat acum doi ani un excelent interviu. Am informaţii precise despre ce s-a întâmplat la Moscova de la el. Condiţiile în care s-a „negociat" la Moscova au fost foarte vitrege, în primul rând din cauza americanilor şi englezilor, care nu s-au băgat, deşi aveau obligaţia să intervină.

Ei însă încheiaseră un fel de gentlemeni agreement" cu ruşii, dacă scris sau nu, asta nu mai ştiu şi nici nu are importanţă. Hârtii scrise au fost poate doar acele şerveţele de masă pe care Churchill a scris procentele care împărţeau Europa de Est şi Centrală. Fac

° paranteză: după ce i-a dat lui Stalin să citească procentele, acesta a refuzat să-i mai dea înapoi şerveţelul, spunând că vrea

S/ «Păstreze ca „amintire", promiţându-i că „nu va face uz de

™ – Chiar asta a şi făcut! Prin acest şerveţel Stalin l-a avut tot i? ipul la mână pe Churchill, sunt convins că acest şerveţel este

P strat la loc de cinste şi acum în arhivele Kremlinului, poate în aceeaşi „secţie" unde este cea de a cincea valiză a lui Titulescu.

t

Să revin însă. Delegaţia sovietică era condusă de Molotov, iar discuţiile erau foarte simple. Când se ajungea la o chestiune mai delicată, o chestiune controversată, cu care partea română nu era de acord, americanii şi englezii îşi îndreptau privirile spre tavan, nu au intervenit cu nimic! La aceste „tratative" s-a stabilit că va fi creată o Comisie Română pentru aplicarea Armistiţiului cu Aliaţii, practic cu Uniunea Sovietică. Comisia urma să-şi intre în atribuţii imediat după semnarea Convenţiei de Armistiţiu.

Condiţiile impuse României au fost foarte grele. Practic a fost un dictat.

— S – a asemănat greşit Convenţia de Armistiţiu de la Moscova din 1944 cu Dictatul de la Viena din 1940. La Viena, de jure nu s-a impus României cedarea Ardealului de Nord, i s-a spus că acesta este arbitrajul propus de Italia şi Germania, iar România este liberă să-l accepte sau să-l respingă, numai că, în caz de respingere, să fie conştientă de consecinţele care pot decurge din aceasta. Un şantaj în fapt, însă de jure un arbitraj acceptat benevol… La Moscova însă nu a

mai fost vorba de nicio acceptare sau respingere, ci pur şi simplu de un dictat impus fără milă. România a primit un document, redactat exclusiv de partea sovietică, pe care a trebuit să-l semneze. Lăsând la o parte că niciun membru al delegaţiei române nu a fost sigur, până în ultimul moment, că nu va fi lichidat de sovietici, ceea ce nu a fost cazul la Viena…

— Da, exact, acesta este cuvântul, un dictat! Un dictat odios!

Ca să vedeţi ce atmosferă este în timpul „negocierilor" de la

Moscova, ajunge să spun că, la fiecare intervenţie a delegaţiei române, Molotov, impasibil, întreba: „Ce aţi căutat la Stalingrad?" După mai multe repetări ale aceleiaşi întrebări, Ionel

Christu, excedat, a spus: „Ce am căutat la Stalingrad? Pe Dracu'

şi l-am găsit!" La care Molotov a râs şi i-a răspuns: „Pe Dracu'?

I-aţi găsit atunci!" Romulus Cordescu nu a povestit acest episod, mi-a spus că a crezut că nu este important. Se înşală, este important, pentru că şi acest episod redă atmosfera de teroare psihologică care domnea în timpul „negocierilor" de la Moscova.

Cert este că delegaţia română nu a putut schimba nicio virgulă din textul prezentat de ruşi.

După semnarea Convenţiei de Armistiţiu desigur că această comisie pentru aplicarea armistiţiului nu a putut fi creată imediat, tehnic nu era posibil. Au trecut vreo două săptămâni până când ea a fost pusă pe picioare, încet, încet. Desigur, pe hârtie comisia a fost creată imediat, însă a durat ceva până când au fost găsit1

oamenii corespunzători, care să fie încadraţi în această comisie

— Pe ce criterii s-a făcut această încadrare?

— Mai întâi au fost încadraţi cei care au funcţionat până în

1941 în Legaţia României de la Moscova, pe urmă au fost încadraţi nişte diplomaţi importanţi; Edmond Ciuntu, Ionel ilhristu, Constantin Vişoianu, Savel Rădulescu. Între timp sovie

Iticii s-au decis să aplice ei, pe contul lor, prevederile Convenţiei

Ide Armistiţiu, interpretate după bunul lor plac. Umblau pe

stradă şi îi ridicau pe basarabeni şi pe bucovineni, spunându-le că sunt obligaţi să se „repatrieze”, fiind cetăţeni sovietici, conform prevederilor Convenţiei de Armistiţiu. Ruşii intrau în case, efectiv îi arestau pe basarabeni şi pe bucovineni pe unde îi apucau.

Procedau exact cum a procedat Hitler cu evreii. Paul Goma cunoaşte foarte bine despre ce este vorba, el şi familia sa au scăpat ca prin urechile acului, ascunzându-se pe unde au putut, însă un frate de-al tatălui său a fost înhăţat de sovietici, deportat în URSS, unde a şi murit, asta din cauză că nu a vrut să-şi facă acte false.

— Să revenim la crearea acestei comisii pentru aplicarea armistiţiului…

— Comisia s-a creat, din punct de vedere al specialităţilor, pe articole: articolul l, 2, 3, 4, 5 şi aşa mai departe, cu specialişti pentru fiecare problemă. Eu pe vremea aceea lucram la Creditul

Industrial, o bancă liberală din Bucureşti. După cum ştiţi, eu sunt nepotul Brătienilor, în sensul că mama mea era sora lui Ion Pillat, iar mama ei era sora lui Ionel Brătianu, care deci era unchiul meu. Brătienii voiau ca eu să devin om de bancă. Eu nici nu mă gândeam la aşa ceva, dar nu puteam să mă derobez de la linia trasată de Brătieni. Am terminat facultatea de Drept cu „Magna cum laude”, şi, vrând, ne vrând, a trebuit să lucrez în cadrul unei bănci, la Creditul Industrial, în acel moment, Savel Rădulescu, pe care îl ştiam bine de la Geneva, a venit la mine şi mi-a spus:

Nimeni nu vrea să ia problema articolului 5/” (articolul care prevedea „repatrierea” cetăţenilor sovietici, adică a basarabenilor

Şi nord-bucovinenilor). De ce? Fiindcă acest articol 5 era singurul articol care se referea la oameni. Celelalte articole se refereau la război, la restituirea bunurilor, numai articolul 5 se referea la oameni. În optica sovietică, basarabenii şi nord-bucovinenii, plus herţenii, erau consideraţi „refugiaţi trădător?”, care trebuiau să în URSS cu orice preţ. Savel Rădulescu a continuat:

nu am pe nimeni acolo, nu vrei tu, tu care ai fost eu te ştiu bine de atunci, te ştiu cum umblat cu el, nu în amintirea lui Titulescu, să preiei problema basaraşi a bucovinenilor? Este un caz extraordinar, o ocazie

„Ordinară!”

— O „ocazie” care vă putea costa capul…

— Eu nu am stat pe gânduri, i-am spus că accept imediat funcţia. D-le Vălenas, eram tânăr atunci, aveam 28 de ani…

— Cel de Sus a vrut ca dvs. să continuaţi într-un fel chestiunea basarabeană, pentru care s-a zbătut atât de mult Nicolae

Titulescu…

— Pentru Basarabia, din păcate, nu mai puteam face nimic.

Basarabia era pierdută, era luată de ruşi. Acum însă se punea problema salvării oamenilor, a basarabenilor şi bucovinenilor.

Aceştia se refugiaseră în România în două valuri, între

1940 – 1941, relativ puţini şi un val uriaş, refugiat în 1944. După datele pe care le deţineau americanii, era vorba de peste 300.000

de oameni, care fugiseră de spaima bolşevicilor. Un an de zile

(1940 – 1941) îi lămuriseră pe basarabeni ce-i poate aştepta de la i ruşi. Cifra exactă este acum imposibil de stabilit, în orice caz peste 300.000 de oameni.

— Poate chiar spre 400.000 de suflete…

— Posibil, în orice caz, americanii dau ca cifră 300.000 numai pentru cei salvaţi de deportare, iar cei luaţi de ruşi şi „repatriaţi”.

cu forţa se cifrează între 50 – 55.000 de oameni. Vreau să fac acum nişte precizări, de fapt o paranteză ceva mai lungă, în 1940, când

Sovietele ne-au adresat cunoscutul ultimatum, de 72 de ore, nu a existat timpul fizic necesar pentru evacuarea tuturor persoanelor.

Unii au fost surprinşi în spitale, unele femei erau însărcinate, mai erau funcţionarii de la poştă, de la telegraf, cei de la tramvaie, care nu au putut pleca la timp şi ruşii i-au surprins acolo. Sigur, cei din Nordul Basarabiei, unde lăţimea teritoriului era mai mică, s-au putut refugia mai uşor, dar cei din Sud, de la Cetatea Albă de pildă, unde lăţimea era maximă, au avut mari probleme să se refugieze în România, mai ales că starea drumurilor era lamentabilă. Din păcate, trebuie să spun cu durere în suflet, românii nu s-au îngrijit de starea drumurilor, nu s-au îngrijit de Basarabia, ea era mai mult „o provincie de Exil”. Eu locuiam în Bucureşti pe strada Biserica Amzei, casa tatălui meu, profesorul Danielopol, în grupul de case ale Brătienilor. Copil mic fiind, îl auzeam deseori pe Ionel Brătianu, când se plimba prin parc, spunând.

Basarabia este un dar otrăvit şi de care, de fapt, nici nu afos

vorba în negocierile pe care le-am purtat cu Aliaţii în 191

Ne-am pomenit cu acest dar, care în final ne va costa scump –

Mă mai duceam din când în când la Miorcani, la moşia lui Ion

Pillat, care era chiar pe malul Prutului. Mă uitam deseori în zare»

la pământul Basarabiei, vedeam frumoase şi nesfârşite lanuri de grâu şi minunate răsărituri de soare, îi spuneam unchiului meu că aş vrea să merg şi eu acolo. Ion Pillat îmi răspundea: „J? rugi, măi, acolo sunt diavolii roşii care o să te mănânce”… Basarabia a fost tot timpul o provincie neglijată.

— Nu aţi simţit o imensă responsabilitate primind şi acceptând însărcinarea de a-i salva pe basarabeni şi bucovineni?

— În acele momente nu mă gândeam la responsabilitate, deşi eram conştient perfect de ea. Mă gândeam cum să-i salvez eu.

Alexandru Danielopol, care abia ieşisem de la doctorat, pe aceşti

300.000 de năpăstuiţi. Numai la asta mă gândea, zi şi noapte…

Probabil, sunt convins chiar, existau oameni mult mai capabili decât mine, mult mai deştepţi, cu multă experienţă, dar au refuzat să o facă, iar sarcina mi-a revenit mie. Eu am fost luat de Savel Rădulescu nu pentru ce mare personalitate eram, ce mare jurist aş fi fost, ci pentru că altul nu a fost. Eu eram un jurist începător la oficiul juridic al băncii Creditul Industrial.

— Acum totul este istorie, se ştie că în final aţi reuşit să-i salvaţi de la deportare pe basarabeni şi pe bucovineni, o realizare absolut senzaţională (acesta este termenul), nu credeţi că v-au folosit iezuiţii, mai precis educaţia şi instruirea primită de la ei?

— Da, da, de o mie de ori da! Mi-a servit enorm, repet, enorm, educaţia primită de la iezuiţi. De ce? Mi-a servit din două motive.

O dată, dintr-un motiv personal interior: iezuiţii m-au făcut un om, adică un om de răspundere, în ideea că nu poţi păcăli, pentru că, dacă păcăleşti, eşti descoperit mai devreme sau mai târziu şi eşti distrus, în al doilea rând, în viaţă trebuie să ai curaj, căci oriunde te-ai găsi, eşti în lumea lupilor şi, dacă nu ai curaj, nu faci nimic. Aşa au fost tot timpul iezuiţii.

— Se poate spune, la modul indirect desigur, că biserica catolică, prin ordinul iezuiţilor, care v-a instruit, a salvat cei

300.000 de basarabeni şi bucovineni?

— Da, se poate spune, sigur! Aşa că ar fi bine să nu mai fie hulită biserica catolică, căci eu fără iezuiţi nu făceam nimic! O

să mă refer în continuare la ce am făcut concret pentru a-i salva

Pe basarabeni şi pe bucovineni. Sigur, înainte de 1990 ar fi fost

Poate hazardat să vorbesc, pentru că aş fi putut fi acuzat de unii

°arneni răuvoitori, că mă umflu în pene, relatând fapte fără coperire. Acum însă pot să vorbesc liniştit, pentru că am şi

°cumente, care s-au publicat în România, după 1990. Vreau însă

194° ° nouă paranteză. Lumea bună din Bucureşti, în perioada

4 – 1945, îşi dădea bine seama ce va urma, ca atare doreau

să-şi ducă copiii în străinătate. Dar cum să o facă? o cale era ca aceşti copii să intre în diplomaţie, în ideea că astfel vor pleca în misiuni diplomatice în străinătate şi vor rămâne acolo. Unul din aceşti „copii" era Alexandru Paleologu. S-a gândit să intre la ministerul de externe, dar acolo nu se mai intra pe bază de concurs, ci deja pe bază de origine, ca atare nu l-au primit. A

vrut atunci să intre la americani, unde lucra şi fratele său, dar nici americanii nu l-au primit, pe motiv că nu ştia bine limba engleză, în lipsă de altceva mai bun, prin pile (prin Ionel Christu) a ajuns şi el să lucreze la Comisia Română pentru aplicarea Armistiţiului cu Aliaţii, UNDE NU A FĂCUT ABSOLUT NIMIC! Nu se găseşte niciun document care să amintească prezenţa sa acolo, îşi lua salariu şi se plimba pe culoare, foarte elegant, foarte înfumurat, plin de sine. Eu, în schimb, stăteam într-o cămăruţă, de câţiva metri pătraţi, care dădea într-o sală mai mare. Ei bine, în această cămăruţă, veneau basarabeni după basarabeni, era un pelerinaj, lumea stătea la coadă, îmi sărutau mâna, ca la Papa de la Roma… Plângeau, se puneau în genunchi în faţa mea şi mă implorau: „JSalvaţi-ne, faceţi ceva pentru noi, nu ne lăsaţi să ne ia ruşii!" Dacă asta părea că nu ajunge, veneau copii cu părinţii lor, mă implorau şi ei: „JSalvaţi-o pe mama, salvaţi-l pe tata, salvaţi-mi frăţiorul şi surioara!" Eram încontinuu, cu lacrimile în ochi, noaptea nici nu mai puteam dormi. Veneau la mine, în acea cămăruţă, regulat şi reprezentanţii basarabenilor, Ion Pehlivan şi Pan1 Halippa. Îmi spuneau şi ei: „unteţi Dumnezeul nostru, salvaţi-ne, salvaţi-ne!" Era îngrozitor, de multe ori nu mai rezistam şi plecam unde vedeam cu ochii, îmi venea să-mi iau lumea în cap… Ce să fac, ce să fac? Cum să fac

să-i salvez?

Eram conştient că am în faţă pe reprezentanţii temutului guvern sovietic, pe oamenii lui Stalin, dar ştiam că trebuie să mă lupt şi cu propriul meu guvern, condus de „patriotul” Petru Groza, pe care nu-l interesa soarta basarabenilor şi bucovinenilor. Groza făcea pe nepăsătorul. Desigur, nu pentru că era ardelean, ci pentru că era comunist. Lui îi convenea să scape de basarabeni şi bucovineni, ca să se poată pune bine pe lângă ruşi. Eu însă ajunsesem într-o stare de disperare pe care nici nu o pot descrie, îmi neglijam complet ţinuta, cravata îmi era într-o parte, haina necălcată, părul răvăşit şi, într-o zi, în această stare deplorabilă, mă ciocnesc pe culoar cu Conu Alecu, cu Alexandru Paleologu.

El, cu \în aer superior, pomădat, îmbrăcat ca un dandy englez, plin de o imensă sine, iar eu, ca vai de mine, trăind tragedia care

1. Pantelimon (Pan) ... –.;...i

se profila la orizont, tragedia a 300.000 de oameni. Ei bine, nu am mai rezistat şi i-am spus lui Paleologu, deşi era prietenul meu, ne cunoşteam de multă vreme:, 4 lecule, eu te înţeleg foarte bine de ce vrei să devii diplomat, dar află de la mine că sunt două categorii de diplomaţi: diplomaţi de culise şi diplomaţi de culoar.

Tu vei fi un excelent diplomat de culoar!”...

— Dacă este să fim obiectivi, toată viaţa Alexandru Paleologu a fost un diplomat de culoar, din 1989, de când a reintrat în politică, nu a dovedit niciodată seriozitate. Pentru Alexandru

Paleologu noua lui activitate politică a fost şi este doar un joc de înaltă societate. Numai că înalta societate, în care a fost născut şi format, a murit de mult...

— Las la o parte că pe Alexandru Paleologu îl durea în cot de soarta basarabenilor şi bucovinenilor. Faptul însă că l-am făcut diplomat de culoar, nu mi l-a iertat niciodată, niciodată! Nu de mult a publicat o carte, împreună cu Stelian Tănase, în care vorbeşte ironic la adresa activităţii comisiei pentru aplicarea armistiţiului. După el era

doar o joacă de copii. Poate, pentru el, dar alţii au muncit serios, gândindu-se numai la binele ţării româneşti, la soarta românilor. Ca să se răzbune pe mine (pentru că l-am făcut diplomat de culoar), inventează în această carte o poveste cu Teddy Tancu, care era un subaltern de-al meu.

Paleologu spune că i-am rupt o hârtie de-a lui Tancu, ca să mi-o pun în geanta mea şi acesta s-a supărat. Basme… Precizez că puteam chiar să-l dau afară, din poziţia mea, pe Teddy Tancu

(acesta era secretar de stat la arhive), dar, repet, totul este inventat de Alexandru Paleologu. Nu am ştiut că este atât de ranchiunos.

Au trecut de atunci peste 50 de ani, dar el tot vrea să se răzbune, numai pentru că i-am spus adevărul în faţă, că este un diplomat de culoar.

— Ranchiuna este o trăsătură proprie românilor…

— Cam aşa este… Dar nu acest episod este important. Am descris „ciocnirea” mea cu Alexandru Paleologu pentru ca să înţelegeţi atmosfera care domnea atunci în această comisie, în timp ce unii erau disperaţi pentru că nu mai ştiau cum să facă raţă ruşilor, pe alţii, pe Alexandru Paleologu de pildă, îi durea în cot-Repet, aceste lucruri nu sunt importante. Important este ce – a întâmplat în continuare. Văzând că gluma cu basarabenii şi ucovinenii se îngroaşe, am propus lui Ionel Christu şi apoi lui constantin Vişoianu, devenit noul ministru de externe, să facem r „memoriu, pe baza dreptului internaţional, adresat direct lui olotov, preşedintele consiliului de miniştri sovietic… Ei mi-au

spus să fac eu acest memoriu. Nu mai redactasem niciun memoriu, nici nu lucrasem până atunci în diplomaţie, dar nu am avut ce să fac, am făcut memoriul. Vişoianu a fost mulţumit de el şi l-am trimis la Moscova. După aproximativ 15 zile a venit răspunsul lui Molotov, care pot să spun, ne-a trăsnit pe toţi în cap: „Dreptul Internaţional nu este dreptul sovietic, continuaţi repatrierile urgent!”

— O mostră mai mare de cinism nici că se putea…

— Ei bine, trebuie să spun, a fost un moment de confuzie, toată lumea a rămas cu gura deschisă, îngrozită, în al doilea rând am constatat că noi nu aveam dreptul sovietic. Am cerut atunci ruşilor,

prin Comisia Aliată de Control (sovietică) să ne trimită un exemplar din noul drept sovietic, ÎNSĂ EI AU REFUZAT

SĂ NI-L TRIMITĂ! Aveau ordine precise de la Moscova în acest sens, era clar. Până la urmă am făcut rost de textul de lege care se referea la problema basarabenilor şi bucovinenilor. I-am spus atunci lui Constantin Vişoianu că singura speranţă pe care o mai aveam, este să studiem, literă cu literă, acest text de lege, poate vom găsi o fisură în el. „Nu se poate să nu găsim noi o chichiţă în acest text\ i-am spus lui Vişoianu. El nu era convins de acest lucru, mi-a zis: „JIai înainte la Rege, să vedem ce zice

El, ce poate face El”... Aparent Regele era foarte bine văzut de ruşi, urma să primească ordinul „Pobeda”, („Victoria”), însă nu vreau să vă povestesc ce s-a întâmplat la Rege. Scurt!

— De ce nu vreţi?

— Pentru că Regele este o persoană distinsă, cu sentimente româneşti şi apoi nu serveşte la nimic să vă spun ce s-a întâmplat, ce ne-a spus Regele, în orice caz, a fost un nou moment de stupoare, în momentul în care ne-am dat seama că nici la Rege nu putem face nimic. Pentru Savel Rădulescu a fost un dublu soc, pentru că-l adora pe Rege...

— Dar putea să facă Regele Mihai ceva pentru a opri deportarea („repatrierea”) basarabenilor şi bucovinenilor?

— Putea, în sensul că ar mai fi putut-o diminua, mult în orice caz nu ar fi putut face cu ruşii şi cu Petru Groza pe cap. Ca să nu fiu greşit înţeles, eu am mare respect faţă de Regele Mihai.

— Totuşi, Regele Mihai a trimis, la 24 ianuarie 1945, un amp 11

memoriu, structurat pe mai multe capitole, preşedintelui SUA din acea vreme, Franklin Delano Roosevelt. În acest memoriu, Rege e

Mihai atrăgea atenţia asupra abuzurilor incredibile pe care. le făceau ruşii în România, a protestat inclusiv împotriva deportări

preconizate a basarabenilor şi bucovinenilor. A protestat cu toate”.

forţa şi împotriva deportării cetăţenilor români de origine

germană. Roosevelt nu a răspuns niciodată acestui memoriu, mai mult, americanii, ca să-l trădeze pe Regele Mihai şi, oricum, ca să-i creeze noi dificultăţi în România, au trimis acest memoriu lui L.V. Stalin…

— Fapt este că nu s-a putut face nimic pentru nemţi. Cert este că Savel Rădulescu mi-a spus odată: „Ocupă-te şi de nemţi, uite, îi deportează”… Eu nu am acceptat, din cauză că eram ocupat până peste cap cu basarabenii şi bucovinenii mei. Erau români năpăstuiţi pe cale de a fi înhăţaţi de ruşi. Sigur, şi nemţii erau cetăţeni români, erau şi ei năpăstuiţi, dar… Dacă însă m-aş fi ocupat de ei, acum eram cetăţean de onoare al Germaniei

Federale, trăiam în alte condiţii materiale decât cele din Franţa, ţară pe care nu a interesat-o deloc activitatea mea în comisia de armistiţiu…

— Ce s-a mai întâmplat în continuare?

— Între timp a sosit memoriul de la Molotov. Constantin

Vişoianu a refuzat însă să aplice legislaţia sovietică, spunând: „În ţara mea nu aplic legislaţia ocupantului!”. Poziţia lui erfermă, dar în faţa ruşilor nu însenina nimic. Edmond Ciuntu, care fusese ambasador la Moscova, i-a spus însă lui Vişoianu: „asă-l pe

Sandu să studieze legislaţia sovietică ca să găsească o chichiţă, legislaţia sovietică este proastă, făcută de jurişti prosti, este imposibil să nu găsească o chichiţă!” într-adevăr, am găsit chichiţa! Textul decretului Sovietului Suprem din 8 martie 1941

spunea următoarele: „Toate persoanele, care la data de 7

noiembrie 1917 aveau calitatea de supuşi ai fostului imperiu rus şi care la data de 28 iunie 1940 au trăit pe teritoriul

Basarabiei, precum şi copiii lor, indiferent dacă până la data de 28 iunie aveau sau nu calitatea de supuşi români, sunt repuşi în drepturile de cetăţeni sovietici, începând cu data de 28 iunie

1940”. Americanii, prin comandorul Brannen (fost profesor la

Universitatea „Harvard”), care era şeful misiunii politice americane din Comisia Aliată de Control (americană), au spus, într-un document datat 2 martie 1945: interpretarea decretului Soviei Suprem din 8 martie 1941, făcută de juristul Alexandru ol, este o foarte bună interpretare”. Era pentru prima

«când americanii erau de acord cu noi… Am descoperit deci

„Chichiţa”, era conjuncţia „şi”! Ce însemna acest „pl”? însemna

a. cete două condiţiuni erau cumulative! Deci dacă îndeplineai ţ

J113 condiţiune şi nu a şi a doua, nu intrai în decret. Idem, dacă ePhneai a doua condiţiune şi nu prima, nu intrai în decret. Pe

de altă parte, românii nu intrau absolut deloc în decretul Sovietului

Suprem din 23 martie 1941, pentru că ei nu fuseseră cetăţeni ai imperiului rus la data de 7 noiembrie 1917. În fine, copiii nu intrau sub nicio formă în acest decret, din acelaşi motiv. Prin interpretarea mea (conjuncţia „şi”) aceştia ieşeau definitiv din decretul Sovietului Suprem.

— Care a fost reacţia ruşilor la interpretarea dvs. a decretului

Sovietului Suprem din 8 martie 1941?

— A fost una de stupoare şi apoi de enervare. Au suspendat imediat discuţiile! între timp basarabenii şi bucovinenii, informaţi de noua desfăşurare a situaţiei (conjuncţia „ş/”), au purces să-şi facă imediat acte false! Cei mai mulţi şi-au făcut certificate de naştere false, din care reieşea că ei s-au născut în România, în

Transilvania, în Muntenia, în Moldova etc. Alţii, şi-au făcut certificate false de rezidenţă. „Da, ne-am născut în imperiul ţarist, dar la data de 28 iunie 1940 ne găseam în România”, spuneau ei acum…

— Când au fost reluate discuţiile cu sovieticii?

— Nu după mult timp, după ce, desigur, ruşii primiseră noi instrucţiuni de la Moscova, cum să procedeze în noua situaţie.

Discuţiile deci au continuat şi în curând avea să se ajungă la situaţii de-a dreptul extraordinare, acesta este cuvântul. Pe data de 3 martie 1945 (când Bucureştiul era în plin haos orchestrat de comunişti – guvernul Rădescu fusese demis, iar Petru Groza încă nu fusese numit) am fost convocaţi la sediul „NKVD-ului de pe strada Tomass Masaryk. Şeful delegaţiei sovietice era colonelul

Borisov, ca adjuncţi îi avea pe coloneii Guşiev şi Banserov.

Delegaţia română era condusă de Edmond Ciuntu, iar ca membri erau Puiu Demetrescu şi subsemnatul. Se discuta numai articolul

5, „repatrierea” cetăţenilor „sovietici”, adică a basarabenilor şi a bucovinenilor. Când am intrat în sediul NKVD-ului din Bucureşti, uşile au fost închise cu cheia (ca să ştim bine că suntem prizonieri), iar ofiţerii sovietici, toţi în uniforme, şi-au scos pistoalele din toc şi le-au

pus pe masă… Atunci eu mi-am scos la rândul meu stiloul din buzunar şi l-am pus pe masă, spunând:

h, fiecare cu armele lui!” Edmond Ciuntu, îngrozit pur şi simplu, mi-a şoptit: „Tu, ce faci?! Nu-ţi dai seama că ăştia o să ne aresteze acum?”

— Sau să vă împuşte…

— Acum nu spunem chiar că ne puteau împuşca, nu aveau încă această posibilitate, dar de arestat, ne puteau aresta, însă rus”.

au preferat atunci să ia pistoalele de pe masă, le-au pus înapol

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948 363

În tocurile lor şi discuţiile au putut începe, într-o atmosferă ceva mai „destinsă”. Cât de destinsă era atmosfera, cred că vă puteţi da seama, domnule Vălenaş… Periodic ruşii întrerupeau discuţiile, pentru a raporta Moscovei desfăşurarea lor, pe principiul „telefon, telegraf, telefon, telegraf la Moscova”. Aşteptau instrucţiuni precise, nu mai ştiau ce să facă. Sigur, de la Moscova au primit ordinul să continue discuţiile şi să rezolve urgent chestiunea

„Repatrierii”. Ruşii ne-au şi anunţat că sunt hotărâţi să rezolve problema chiar în cursul acestei şedinţe! Eu, pe de altă parte, eram ferm decis să le ţin piept, să resping pretenţiile lor, cu orice preţ. Ce să fac, d-le Vălenaş, eram tânăr, încă nu împlinisem 29

de ani, probabil nu sesizam pericolul.

Ruşii au început prin a ne spune că chestiunea cu conjuncţia

„Fi” este o prostie, este ca şi cum ai zice, „am mâncat ciorbă şi pâine”, a ne între bine în cap”, şi „nu are nicio importanţă!”

Eu nu am cedat nici măcar un milimetru, am respins interpretarea sovietică, în termeni categorici. Edmond Ciuntu, care-şi revenise între timp după spaima provocată de scoaterea stiloului meu, a susţinut ferm punctul meu de vedere. Idem, Puiu Demetrescu.

— Dacă, prin absurd, acum ar trebui să luaţi din nou parte la şedinţa respectivă, aţi mai face ce-aţi făcut?

— Sincer să spun, nu ştiu dacă aş mai face. Am acum o altă vârstă, o altă experienţă, între timp am aflat de ce sunt în stare sovieticii, însă atunci nu ştiam totul despre ei… Ulterior am aflat ce au făcut ei în România. Dar, dacă stau să mă gândesc bine, cu dragostea pentru ţară, care nu m-a părăsit nici acum, la peste

80 de ani, cred că aş fi scos şi acum stiloul… Dar să fim cinstiţi,

dacă mă arestau, nu mă arestau pentru că am scos stiloul, m-ar fi arestat pentru felul cum am condus discuţiile, pentru asta m-ar fi arestat! Cine citeşte stenograma de arunci, poate constata imediat tonul ferm adoptat de mine, eu le ceream celor trei ofiţeri

NKVD să respecte pur şi simplu decretul Sovietului Suprem, or.

Pe ei, tocmai asta îi scotea din sărite. Ştiau bine că am descoperit

° chichiţă în el şi nu mai aveau ce face… Eu i-am atras chiar

Atenţia colonelului Borisov, că el nu respectă decretul Sovietului

Suprem din 8 martie 1941, fapt ce a făcut să mă facă „talmudist”, e şi el era evreu de origine… în finalul discuţiilor, colonelul orisov mi-a dat „sentinţa” (adresându-se lui Edmond Ciuntu):

°ni nul jurist Danielopol a venit şi a făcut toate dificultăţile, ftirf” * n° poate notele domniei sale prin care a încercat să ePărteze toate drepturile noastre”…

— Bravo! – „. – *: –”.

fi revenise şi lui i Borisov: „E «n «sunt

„Punct identic

at

colonelul Borisov au încurcat treaba –

curajul, i-a spus şi el v jurist, dar, dacă aş f fost J.u™*

J l. *

„? Xcest Woces verbal, publicat

Curentul din München, în e”? Basarabenii şi bucovinenii.

«i cart ea* «s «J94Q/945, apărută

Eu eram convins că toate pentru

cu cel susţinut de Dl.

pentru prima dată de

990, se află reprodus între că *>* i

noi”: Xrfirf „depozitate” alături de Tezaur şi de cea de a cincea valiză a lui Titulescu publicate provin din arhiva

— Stenogramele şi documente le p valoarea lor ha Pan Halippa. Ta le salveze cu orice extraordinară pentru V°J mănastiri, unde nişte preţ. Drept urmare năplămădeală şi Nestor Vornicescu călugări, pe numele lor Antonie r b beni şi aveau să le-au păstrat eu l-alalt mitropolitul Oltenie, ajungă, unul mitropolitul Ardeamm cafe mă

Pe chestiunea asta am avut o „Ciocnire cuitatea Este acuzat că noi am lucrat cu nunş cu

absurd, în acea perioadă, plaJa-a urmă de unde să ştim's, m^2, u. No „e

— Ia Pe de alt» part», profesionişti, este adevărat?

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948 365

— Prefer să tac, nu ating acest subiect…

— Nu, vă rog să vorbiţi…

— Bine. În primul rând nu era nevoie să fie eliberaţi din închisori, pentru că falsificatorii se aflau în libertate! Aproape toţi erau evrei şi nu au putut fi arestaţi, pentru că ar fi protestat imediat americanii că, „noi arestăm evrei, exact ca şi Hitler, suntem fascişti ca şi el”… Degeaba am încercat noi să explicăm prin 1944

că aceştia sunt simpli delincvenţi de drept comun, americanii o ţineau cu chestiunea că noi vrem să persecutăm evreii, ca şi Hitler.

Ca atare aceşti falsificatori au rămas în libertate. Imediat s-au pus la lucru, erau aşi în meserie, înainte falsificaseră documente pentru comunişti, ca să poată fugi în URSS, ca „cetăţeni sovietici”, apoi falsificaseră bani, iar acum falsificau certificate de naştere şi certificate de rezidenţă (în România, la data de 28 iunie

1940), pentru ca basarabenii, bucovinenii şi cei din Herţa să nu poată fi „repatriaţi” în Uniunea Sovietică! Pentru falsificatori a fost o afacere de milioane, dar cei mai fericiţi erau basarabenii şi bucovinenii, că scăpau practic de deportare. Se lucra intens, poate nu chiar zi şi noapte, dar în orice caz intens, la falsificarea actelor.

Noi cei din Comisia Română pentru aplicarea Armistiţiului cu

Aliaţii ne făceam că nu ştim nimic. Vă daţi seama ce ar fi însemnat, dacă afirmam contrariul, eram părtaşi la o gravă ilegalitate, o gravă abatere de la aplicarea Convenţiei de Armistiţiu. Dacă s-ar fi aflat, am fi fost imediat ridicaţi, toţi cei din comisia de armistiţiu. Eu personal nu ştiam nimic, „nici usturoi nu am mâncat, nici gura nu – mi miroase”…

— Pan Halippa ce a spus în legătură cu operaţiunea de falsificare a actelor?

— Este o mică poveste aici. Ne-am dat seama că, utilizând conjuncţia „M”, îi vom putea salva pe toţi basarabenii şi bucovinenii, cu condiţia să-şi fabrice acte false. Pan Halippa, care era un om profund cinstit, nu a fost de acord cu acest lucru.

El ar fi dorit o soluţie 100% cinstită. Am dus muncă de lămurire

cu el, să-i explicăm că nu există altă soluţie şi nici timp de pierdut.

„Ană la urmă a fost de acord şi el cu operaţiunea, dar a spus, ca

S1 noi, că „el nu ştie nimic, nu a auzit nimic, nu a văzut nimic”…

Adăugat: „Trebuie să spun că nu ştiu nimic, căci altfel ruşii l-a retrimit în Basarabia”… în schimb le-a spus tuturor basaranilor, care veneau disperaţi la el:, *4 veţi încredere, pentru că comisia de armistiţiu este un român care luptă pentru voi!”

— Iar Petru Groza ce a zis?

— Groza, fără discuţie că a aflat de chestiunea cu falsificarea

actelor, era imposibil să nu afle, dar A ÎNCHIS OCHII! Oficial, a dat o declaraţie, în numele guvernului său, că chestiunea cu repatrierea în URSS a basarabenilor şi bucovinenilor nu interesează guvernul. Cu riscul de a-l indispune din nou pe Paul Goma, trebuie să spun că şi Groza a jucat dublu în această chestiune.

Oficial era rece şi dur, în culise era de acord ca basarabenii şi bucovinenii să rămână în ţară, să nu fie daţi pe mâna sovieticilor.

De ce să nu spunem adevărul, Groza, fără să-şi pună în pericol poziţia şi interesele, fără să rişte nimic, le mai strecura din când în când sovieticilor: „Ce ne mai interesează problema unor basarabeni şi bucovineni, este o problemă secundară, nulă chiar, sunt alte probleme importante la ordinea zilei, uitaţi-vă, noi am instaurat comunismul, am lichidat capitalismul, am aruncat după gratii toţi politicienii burghezi-Regele este cu un picior în groapă, mâine îl terminăm şi pe el, ce să ne mai preocupe chestiunea basarabenilor şi bucovinenilor”…

— Cu alte cuvinte, brutalităţii sovietice i s-a opus, de data aceasta cu mult succes, cunoscuta şmecherie românească…

— Da. În fine, ne-am trezit într-o zi convocaţi la ambasada

URSS din Bucureşti, între timp, Constantin Vişoianu a fost înlocuit de la preşedinţia Comisiei Române pentru aplicarea

Armistiţiului cu Aliaţii prin Mihai Ghelmegeanu. Acesta era uns cu toate alifiile, servise în ultimul deceniu toate regimurile din

România, pe Carol al II-lea, pe Antonescu şi acum pe Groza.

Altfel era un om foarte instruit şi inteligent, vorbea perfect limba engleză şi franceză. Nouă ne era sincer frică, ca nu cumva

Ghelmegeanu să semneze actul care ar fi permis „repatrierea”.

cetăţenilor „sovietici”, însă, spre surprinderea noastră,

Ghelmegeanu a spus: „Să mai vedem, să mai aşteptăm etc” Deci am fost convocaţi la Ambasada URSS şi Pavlov (care mai târziu avea să ajungă ambasador la Paris) ne-a spus: „Fa aducem autorizaţia guvernului Uniunii Sovietice privind dreptul de opţiune al cetăţenilor sovietici!” Cu alte cuvinte, basarabenii şi bucovinenii aveau dreptul acum să opteze, fie pentru a rămâne în România, fie pentru a se „repatria” în URSS. Aparent, era salvarea totală.

Din păcate era un drept de opţiune condiţionat. Cei care refuzau să se întoarcă în URSS, trebuiau să spună care le sunt motivele pentru care refuză! Cu alte cuvinte, respectivii îşi puneau singun cuţitul la beregată, dacă ar fi completat această declaraţie. Noi am refuzat categoric, iar Ghelmegeanu ne-a susţinut, cu aceeaşi formulă: „Să vedem, să ne mai gândim”… Pavlov, care era v

om foarte subţire altfel, vorbea şi el perfect limba engleză Ş

franceză, a spus: „bine, să lăsăm atunci această chestiune în seama Conferinţei de Pace de la Paris, anul viitor”.

Eu am redactat atunci un memoriu de vreo 60 de pagini pe care i l-am dat lui Ionel Christu, care a plecat la Paris. Memoriul a fost depus cu mult înainte şi în Camera Comunelor, unde a fost citit în plen. În acest memoriu, ceream britanicilor să ne apere în faţa sovieticilor, în chestiunea basarabenilor şi bucovinenilor. Am dat apoi memoriul şi lui Dumitrică Danielopol, vărul meu, care era secretar în Comisia Aliată de Control (americană) de la

Bucureşti, ce avea să ajungă un mare ziarist american. Prin

Dumitrică Danielopol, memoriul a ajuns la Institutul Hoover (la arhiva Dumitrică Danielopol), unde se găseşte şi în prezent.

Să revin la Conferinţa de Pace de la Paris. Lucrurile au fost rezolvate, în sensul dorit de noi, nu în comisiile din plen, unde se discutau chestiuni de maximă importanţă (chestiuni teritoriale, economice, reparaţiile de război etc.), ci într-o comisie de studii, la care au participat americani, britanici, ruşi şi bineînţeles noi.

Sovieticii au renunţat definitiv la „repatrierea” basarabenilor şi bucovinenilor, dar, culmea cinismului, au ţinut ca ei să apară salvatorii basarabenilor şi bucovinenilor: „poate că am greşit când i-am lăsat să plece din Uniunea Sovietică în România, dat tot noi suntem acum de acord să rămână unde vor el, să rămână în România dacă asta vor”…

Iar nouă, care am descoperit conjuncţia „şi”, ne-au spus: Acceptăm interpretearea voastră mai ales că astfel am scăpat de «”… Adică ruşii au scăpat de basarabeni şi bucovineni… Mai trebuie vreun comentariu?

— Nu.

— Aşa au rămas pentru totdeauna în România peste 300.000

de basarabeni, bucovineni şi români din Herţa. Din această cauză sunt aşa de mulţi basarabeni şi bucovineni astăzi în ţara noastră, din cauza a doua litere, care compuse au format conjuncţia „şi”… Vreau însă să fie consemnat neapărat un lucru

În\portant. Eu am crezut, aşa cum am mai spus, că toate

Documentele au fost pierdute. Am avut marea surpriză să aflu, în

1990, că la M \inchen, în publicaţia românească Curentul, au fost

Publicate o parte din documente, inclusiv stenograma discuţiilor

— La sediul NKVD-ului din Bucureşti, de pe strada Tomass

Masaryk, din data de 3 martie 1945.

v – La urma urmelor, cum a avut acces Mihai Pelin la procesul

(«/ discuţiilor de la sediul NKVD-ului din Bucureşti, un aflat la Arhivele Statului, sub strictul control al

M Ceauşescu?

LFVIU

368

— „Nu ştiu, iar pe Mihai Pelin nici nu-l cunosc, nu ştiu cine este. Nici nu are importanţă, eu mi-am spus doar atât atunci:

Bine că are documentul, bine că-l are!” Că l-a avut de la

Securitate sau nu, repet, nu ştiu, iar mie publicarea acestui document mi-a făcut un mare bine. Acesta este adevărul. Astăzi cine m-ar mai fi crezut, dacă nu eram confirmat de aceste documente?

— Eu în orice caz v – aş fi crezut. V – ar fi crezut şi cei pe care i-aţi salvat, cei peste 300.000 de basarabeni şi bucovineni, ei v – ar fi crezut, sunt sigur…

— Între timp, în 1995, a apărut şi cartea1 de la editura Şansa din Bucureşti, unde se publică aceste documente. Ca să înlătur orice suspiciune, că aceste documente ar fi fost falsificate ulterior, prin

prietenii pe care îi am în Statele Unite şi Marea Britanie, m-am adresat Departamentului de Stat şi Forreign Office-ului, ca să-mv confirme autenticitatea acestor documente. Mi-au confirmat aceste documente. Menţionez că această confirmare s-a făcut pe baza arhivelor americane, care privesc desfăşurările din

România anilor 1944 – 1947, arhive ce nu reprezintă altceva decât fondul de documente ale fostelor Misiuni Aliate de Control, americane şi sovietice. Institutul Hoover a fost însă şi mai grozav, mi-a trimis înapoi toate documentele, cu o ştampilă de autentificare pusă pe fiecare filă!

— l-aţi salvat în final pe basarabeni, pe bucovineni şi pe cei din Herţa, ce reacţie au avut ei ulterior faţă de dvs?

— În 1995 am fost invitat în România, la un congres al refugiaţilor basarabeni şi bucovineni, care au scăpat în 1944 – 1947

de la „repatrierea" în URSS, un congres al lor şi al descendenţilor lor. Am fost rugat să ţin o comunicare. Mi-am pregătit un text, care dura cam vreo 20 de minute de citit. Deci nu prea lung, ca să nu plictisesc, în momentul în care mi-a fost pronunţat numele, ca să mă duc la tribună şi să-mi citesc la microfon comunicarea, normal, am trebuit să mă scol de pe scaunul unde stăteam undeva în sală. În acel moment s-a întâmplat ceva incredibil, toată lumea din sală, dar absolut toată lumea, s-a sculat în picioare şi a început să aplaude, minute în şir. Aplauzele nu mai conteneau, eu eram convins că este o confuzie, am rugat să se ţină cont de acest lucru, am spus că sunt probabil confundat cu altcineva. „Nu, dumneavoastră sunteţi, dumneavoastră sunteţi cel care ne-aţi salvot

Lidia Brânceanu, Alina Berciu-Drăghicescu, Basarabia şi Bucovina între Drept Internaţional şi Dictat – Documente 1944 – 1945", el

Şansa, Bucureşti, 1995.

vieţile, familiile!", a răspuns la unison sala. Ce să spun, am fost foarte, foarte emoţionat. Dar nu a fost totul. La acest congres a participat şi un grup de studenţi din Chişinău. Aceştia m-au rugat:

j) omnule Danielopol, dumneavoastră când o să muriţi, o să muriţi la Paris şi, mai mult ca sigur, veţi fi incinerat. Lăsaţi prin testament ca o parte din cenuşa dumneavoastră să ne revină nouă să o

împrăştiem pe pământul martir al Basarabiei!”

Mi-au dat lacrimile… M-am întrebat, de unde ştiau aceşti tineri, de 20 de ani, ce făcusem eu în urmă cu 50 de ani pentru rudele lor?

— Stimate d-le Danielopol, dacă „Basarabia „a fost pierdută.

„Transilvania „a fost salvată! Nu este vorba numai de teritorii, este vorba de vasele de croazieră româneşti cu acelaşi nume, pentru care aţi ajuns să vă bateţi chiar cu Andrei Ianuarievici

Vîşinski. Fiindcă epopeea vasului „Transilvania” este, pe de o parte, necunoscută, pe de altă parte, absolut extraordinară, vă rog să acceptaţi să purtăm o discuţie pe marginea acestui subiect, mai ales că discuţiile s-au purtat tot în Comisia Română pentru aplicarea Armistiţiului cu Aliaţii…

— Este o istorie amuzantă, însă trebuie să recunosc că aici mi-a fost teribil de frică, după ce am salvat vasul „Transilvania”, am intrat în panică! Este o poveste mai lungă, o să încep cu începutul, aşa se obişnuieşte, nu? în 1941 eu eram elevul lui Mihai

Antonescu, la dreptul internaţional. Trebuie să spun că el mi-a indus această pasiune pentru dreptul internaţional. La iezuiţi, la

Evreux, eu vorbeam şi limba latină, o latină ceva mai proastă, dar latină, aveam ideea să devin, ca bunicul meu, George

Danielopol, profesor de drept roman, în primii ani de facultate am fost un fel de asistent al profesorului Stoicescu, profesorul de drept roman, la seminariile sale cu studenţii. Mihai Antonescu m-a schimbat însă: „Ce drept roman? Dreptul Internaţionali”.

Am fost pasionat de Mihai Antonescu, i-am urmat toate cursurile, adevărul este că era un om extraordinar de bine pregătit, ce

Mai, o mare capacitate. Lucrurile rele care se spun astăzi despre el> ca şi despre mareşalul Antonescu, sunt nişte prostii, nişte neadevăruri, asta ca o paranteză. L-am simpatizat mult, iar el, când a ajuns ministru al Justiţiei, în timpul guvernării cu legionarii, a vrut să mă ia la cabinetul său, dar eu am refuzat.

— De ce?

— Nu am vrut să fiu acuzat ulterior că fac politica legionarilor, a nu am fost niciodată înscris într-un partid politic, nici nu am a fiu, am vrut întotdeauna să-mi păstrez o anumită independenţă.

Am terminat ca premiant Şcoala de Cavalerie de la Târgovişte iar în această calitate am avut dreptul să-mi aleg singur unitatea

militară. Am ales Regimentul de Gardă Călare, care era o unitate de elită, numai că, după ce au izbucnit ostilităţile cu Uniunea

Sovietică în 1941, unitatea a rămas mobilizată în ţară, nu a fost trimisă pe front. Or, eu voiam neapărat să lupt contra bolşevicilor, chiar ca voluntar. Ce să fac? M-am dus la generalul Constantin

Pantazi, pe care îl cunoşteam bine, era atunci subsecretar de stat în Ministerul de Război (peste câteva luni avea să ajungă titularul acestui minister). I-am spus că vreau să lupt pe front, ca voluntar, toţi prietenii şi colegii mei luptă şi eu nu pot să stau acasă în aceste condiţii. A intervenit şi tatăl meu pe lângă generalul

Pantazi, dar invers, să nu fiu lăsat să lupt. Până la urmă am ajuns pe front. Am luat parte la luptele cele mai dure, la Odessa. Am văzut soldaţi murind sfârtecaţi în gropi de branduri, dar cu unica mână, care mai rămăsese cât de cât întreagă, ţineau în ea fotografia Regelui Mihai… Asediul a fost nemaipomenit de sângeros, au căzut enorm de mulţi soldaţi români, dar în final i-am scos pe bolşevici din Odessa şi am intrat în oraş.

Reîntorcându-mă în ţară, m-am dus la Mihai Antonescu, iar după ce i-am povestit ce am făcut pe front, i-am spus: „JDomnule

Preşedinte, permiteţi-mi să mă reîntorc la Odessa, pentru că vreau să studiez dreptul sovietic!”. Mihai Antonescu a crezut că am înnebunit, mi-a şi spus: „Ce, eşti nebun?” „Nu, dreptul sovietic este necunoscut în Europa şi este interesant ca cineva să se ocupe de dreptul sovietic. Eu am făcut o teză de drept aerian şi acum vreau să-mi pregătesc o a doua teză, de drept maritim, şi aş vrea pentru această teză să am şi o documentaţie sovietică”, i-am răspuns eu. Mihai Antonescu s-a uitat lung la mine şi mi-a spus: „] V «ştiu de ce te grăbeşti, noi şi aşa câştigăm războiul, aşa că o să ai tot timpul să te documentezi. Totuşi, dacă mă gândesc bine, noi dăm aceste cărţi de drept sovietic la topit, du-te şi studiază-le până le mai găseşti”… Mi-a dat o scrisoare de recomandare pentru Gheorghe Alexianu, guvernatorul

Transnistriei. Am ajuns la Odessa, am primit trei translatori şi am descins în pivniţa Facultăţii de Drept, unde erau oxsumedenie de cărţi ruseşti, de-a valma. Am găsit ce am căutat, am luat toate cărţile de drept maritim, am luat şi altele şi am venit cu ele la

Bucureşti. Aici am şi tradus vreo trei din aceste cărţi, deci aveam cărţi de drept maritim sovietic. Eram singurul din România care

poseda aşa ceva…

La un moment dat a apărut Vîşinski în Bucureşti şi a spus că

În comisia de armistiţiu va discuta situaţia vaselor româneşti, inclusiv a celor două vase de croazieră, „Transilvania” şi

„Basarabia”.

— Aceste două vase au fost comandate de statul român unor şantiere navale din Copenhaga. Au fost livrate României în 1939, erau la acea dată cele mai moderne de acest tip din lume…

— Da, aşa este, erau nişte vase foarte moderne, foarte elegante, luxoase chiar, ce mai, foarte, foarte bune. Numai că, treabă românească, românii nefiind preocupaţi să se grăbească (de ce să grăbească ei?), actele lor erau făcute doar parţial. La „Transilvania” erau făcute doar pe jumătate, iar „Basarabia” aproape că nu avea acte…

— A funcţionat cunoscuta indolenţă românească. Compania de navigaţie română care le-a comandat era a statului, iar funcţionarii statului nu au obiceiul să se grăbească. „Noi ne facem că muncim, că leafa oricum vine”…

— Absolut! De ce să se grăbească domnii funcţionari, doar nu erau vasele lor, erau ale statului…

— Când a izbucnit războiul, pentru a le proteja de eventuale bombardamente sovietice, „Transilvania „şi „Basarabia „au fost duse la Istanbul şi internate acolo, Turcia fiind neutră. Aceasta era problema sovieticilor, fiind într-un port neutru, în ape teritoriale neutre, ruşii nu le puteau confisca pur şi simplu cu forţa (aşa cum au făcut cu majoritatea vaselor româneşti), trebuiau să le confişte în urma unei proceduri juridice, mai precis, cu aparenţă juridică…

— Aşa este, revendicarea acestor vase era făcută direct la

Bucureşti, nu la Istanbul. Menţionez că noi mai aveam vase pe

Dunăre, pe care ruşii nu puseseră încă mâna, dar pe aceste două vase doreau să le aibă cu orice preţ. Nu este de mirare, erau vase ultramoderne, foarte scumpe.

— Să revenim la Andrei Vâslnski…

— Vâslnski a descins la Bucureşti. Trebuie să spun de la bun început că rar am văzut un om cu ochi mai fioroşi. Numai dacă te uitai în ochii săi, nu numai că te îngrozeai, dar îţi dădeai seama cea a făcut, ce crime oribile a comis, în calitate de Procuror

General al URSS. Ce mai, omul de încredere al lui L.V. Stalin.

ePet, ochii lui Vâslnski erau de o violenţă, de o brutalitate neinaipomenită. A venit cu contraamiralul Bogdenko, care co

anda flota Mării Negre şi cu încă un alt amiral. Vâslnski s-a

Uitat lung ia noja pUS mâinile pe masă şi a spus: „j) omnilor.

Ufnneavoastră trebuie să ne predaţi vasele cutare (şi a venit cu

LIVIU VÂLENAS

de transport de

, „ a deoarece nu

Nu se putea ™ mânia URSS.

mea un în de? aceint

Pace do to Paris… Constantin Vişoianu.

Delegaţia romană era condusa Atunci de.

Acesta ne-averti. a me şi mi-a spus:

Vâslnski se uita la noi ca la o

— Ss

multe articole din

t

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948

373

acela, toată delegaţia română, cu Vişoianu în frunte, mi-a sărit în cap. Erau fierţi, puţin spus fierţi, au început să strige la mine:

/fi dai seama ce ai făcut, acum suntem arestabili cu toţii, ce te-a apucat, eşti o vorbă lungă, ţi-a trebuit acest nenorocit de vas, asta ai vrut, să-l minţi tu pe Vîşinski! Oi fi tu băiat bun, dar câteodată îţi pierzi

caii de la căruţă”… Ce n-am auzit, ce n-am auzit atunci…

— Nu spuneau „să se ducă dracului vasul «Transilvania»”?

— Nu, spuneau să se ducă dracului Danielopol, asta spuneau…

„Noroc” că s-a întors Vîşinski în sală. Delegaţia română era într-o tăcere totală, capetele erau plecate spre pământ, pe frunţi se prelingeau broboane reci de sudoare. Vîşinski ne-a mai aruncat o ultimă privire fioroasă şi a cuvântat: „J) a, vasul «Transilvania»

rămâne al dumneavoastră, vasul «Basarabia» trece la noi, am terminat!” Şi a ieşit fără să mai spună nimic, în acel moment m-a apucat frica, panica chiar, în schimb colegii din delegaţia română au sărit la mine, să mă felicite de data aceasta. Vişoianu chiar a adăugat: „De azi înainte, o viaţă întreagă vei călători gratuit cu vasul «Transilvania», vei avea documente de călătorie în acest sens!” Las la o parte că numai la călătorii gratuite pe vasul „Transilvania” nu-mi era gândul arunci, gândul îmi era că voi fi arestat de sovietici. La asta îmi era gândul…

— Şi aţi călători vreodată gratuit cu vasul „Transilvania”?

— Ce să călătoresc? Au călătorit alţii cu el, nu eu, au călătorit cei care l-au forţat să abdice pe Regele Mihai, nu eu.

— Statul comunist român a utilizat acest vas pentru croaziere în special în Marea Mediterană, desigur, nu pentru români, ci pentru turiştii occidentali care plăteau în valută forte. Vasul

„Transilvania”, smuls miraculos de dvs. din ghearele temutului

A. L Vîşinski, a avut parte de un destin trist. Dintr-o neglijenţă crasă a unor ingineri navalişti români s-a răsturnat în mâl (şi nu a mai putut fi ranfluat) în rada portului Galaţi, unde aştepta de mai mult timp o renovare capitală. A fost un sfârşit fără glorie a elegantei „lebede albe a Mării Negre”, cum o numeau marinarii din toată Europa…

— Revin la şedinţa în care am câştigat vasul „Transilvania”.

Eu eram în continuare disperat şi am întors privirea spre locul unde de obicei stătea reprezentantul americanilor. Uzanţa cerea ca a mai toate tratativele cu sovieticii să asiste şi un reprezentant

În

şi britanic, care, bineînţeles, nu intervenea cu nimic.

ca un fel de observatori, însă de data aceasta nu era niciun acolo, reprezentantul lor nu a putut veni. Era în schimb.

Partea lor, Teddy Negroponte, ofiţer de legătură între armata

română şi Comisia Aliată de Control americană. M-am repezit imediat la el şi i-am spus: „Teddy dragă, salvează-mă, ia-mă la misiunea americană, să cer acolo azil politic!” Teddy

Negroponte însă mi-a răspuns: „Nu te pot lua acolo, singurul lucru pe care-l pot face pentru tine este să te duc acasă cu maşina misiunii militare americane”… Am ajuns astfel acasă, nu mai are rost să spun cum am dormit, aşteptam în orice clipă să aud tropăitul soldaţilor ruşi veniţi să mă aresteze, însă nu s-a întâmplat nimic, iar incidentul cu Vîşinski a părut uitat, oricum aplanat. A urmat apoi Conferinţa de Pace de la Paris şi vasul

„Transilvania” a revenit oficial României, cu hârtii în regulă.

Trebuie să-ţi mărturisesc, d-le Vălenaş, că este pentru prima dată când istorisesc ce s-a întâmplat cu vasul „Transilvania”. Nu am mai povestit nimănui până acum ciocnirea mea cu Vîşinski…

— De ce?

— Pentru că nu aveam probe, de aceea. Nu sunt documente în acest sens, cel puţin nu au fost încă publicate, însă am uitat complet de Teddy Negroponte, care mai este în viaţă! El a fost martor atunci, poate să mă confirme. Mi-a şi spus, când a venit nu de mult în vizită la Paris: „DE ce nu publici chestia asta, nu am fost eu martor atunci, nu te-am salvat eu?” Asta şi fac acum, public această istorie, prin intermediul dvs.

— Cum s-a terminat activitatea dvs. în Comisia Română pentru aplicarea Armistiţiului cu Aliaţii?

— În 1947 a venit ca preşedinte al acestei comisii doctorul

Oieriu, în locul lui Mihai Ghelmegeanu. Acesta îi nemulţumise oarecum pe comunişti, căci primise sarcina să-i „potolească” pe cei din comisie şi nu prea ne-a putut „potoli” (pe mine, sub nicio formă!). Ca o paranteză, Mihai Ghelmegeanu îl luase pe lângă el pe Teddy Tancu, fără să ştie că este agent al americanilor…

Doctorul Oieriu era însă comunist de-a binelea, noi, cei din comisia de armistiţiu, nu am vrut să mai stăm cu el de vorbă sub nicio formă! Ne-am pus toţi o cravată neagră, în semn de doliu, şi ne-am dat demisia în bloc. Cu Oieriu am avut o istorie care a făcut vâlvă prin Bucureşti, mă putea costa scump, dar am scăpat.

Ce s-a întâmplat? Eu o cunoşteam pe fata generalului Dombrovschi, un basarabean, fostul primar general al Capitalei. Era o

fată foarte bună, dar deja se murea de foame prin Bucureşti şi a trebuit să facă anticameră la Oieriu, ca să i se dea un post şi ei.

A angajat-o ca secretară. Ea m-a întrebat o dată: „Tu, Sandule, dacă Oieriu vrea să-ţi dea un post, ce ceri?” Eu am răspuns imediat în gura mare: „siprod la tribunal!” „Cum, aprod le

tribunal?”, m-a întrebat fata lui Dombrovschi. Foarte simplu, am spus eu, ca să pot anunţa primul: „Intră acuzatul Oieriu!”

— Ce aţi păţit după chestiunea aceasta?

— Nimic. Ce vreţi, relaţiile tatălui meu cu doctorul Baltazar, l ministru] sănătăţii, cu doctorul Burghele (în braţele căruia avea să moară tatăl meu), plus d-na Baltazar, o mare prietenă de-a noastră, cred că s-a vorbit pe undeva şi am scăpat. Ce vreţi, am avut şi eu odată pile… Nu am păţit nimic. Burghele m-a avertizat însă: „Vezi, ai scăpat, dar tu te lauzi în continuare, nu mai vorbi, căci ăştia te pot aresta şi mai târziu, acesta este sistemul, ai grijă!” Am tăcut de atunci asupra chestiunii cu „aprodul”…

— Credeţi că ar mai fi ceva de spus?

— Da. Îmi este teamă că nu am fost prea bine înţeles în privinţa celor spuse de mine cu privire la persoana Regelui Mihai. Trebuie deci să revin asupra acestui subiect. Regele Mihai este o persoană deosebită, un bun român, însă a dus o viaţă tristă. La 9 ani a fost detronat de tatăl său, de Carol, la nici 19 ani a trebuit să preia din nou Coroana, într-un moment extrem de dificil. Am deci o părere foarte bună despre El, este un om de onoare, un om modest, un om căruia nu i se poate reproşa nimic, aceasta este realitatea.

Ar fi fost un mare rege, dacă România nu s-ar fi aflat într-o situaţie atât de tragică şi de dezordonată. Regele Mihai este ca o statuie, care pusă pe jos, fără soclu, este tot statuie, dar nu o mai vezi. Dacă ar veni în România ca Rege şi eu sunt cu tot sufletul ca să-şi poată recăpăta tronul, ar fi catalizatorul de care ar fi nevoie acum în ţară. Opoziţia a câştigat într-adevăr alegerile

(cam la limită), dar, după moartea lui Corneliu Coposu, a rămas fără nicio personalitate, iar Regele Mihai, dacă ar reveni în ţară, din păcate nu ar avea colaboratori de nădejde. Nu ar avea pe nimeni, care să-l facă să fie un reprezentant al sufletului românesc, al spiritului românesc, al unei Românii care nu a dispărut niciodată în istorie de pe

harta Europei.

Regele Mihai nu a fost lăsat să se exprime decât prin Actul ye la 23 August 1944. Acolo s-au încurcat anumite lucruri, s-au întâmplat chestiuni regretabile (arestarea mareşalului Ion An

— Onescu de pildă), iar acestea i s-au imputat, pe nedrept, Regelui

I s-a mai reproşat că nu l-a graţiat pe mareşalul Ion

În 1946. Este o acuzaţie total absurdă. Putea Regele

„Ai să graţieze, peste voinţa ruşilor şi a lui Groza? Mai avea

Regele Mihai putere în 1946?

Aş vrea să închei cu o istorie despre Napoleon. Acesta a fost e „at la Sfânta Elena, cum şi-a ales colaboratorii. Napoleon a

376

răspuns că ordona o anchetă asupra persoanei vizate, ce studii are, cum s-a comportat în bătălii, familia, originea, caracterul, inteligenţa etc. Dacă referinţele erau foarte bune, excelente să spunem, Napoleon spunea: „JSine, dar eu vreau să mai pun o singură întrebare, are noroc?” Păi, să vedeţi, Sire, nu prea are noroc, cu soţia nu se mai înţelege, iar copiii…” „… Nu are noroc?

Atunci nu am nevoie de acest om!” Aceasta este „problema”.

Regelui Mihai, nu a avut noroc în viaţă. Ar fi meritat să aibă noroc, dar nu a avut! Păcat, mare păcat…

?», „u

Paris, 28 octombrie 1994 – 9 noiembrie 1996. y k

w

Îi r/

ANEXA

fir

”.

Stenograma discuţiilor care au avut loc la K J

Comisia Aliată de Control, 3 martie, 19451 ” *

f;

*

Convorbire ce a avut loc în ziua de 3 martie 1945 la Comisia

Aliată

(sovietică) de Control, secţia politică şi administrativă, din str. Tomass

Masaryk, Bucureşti, privitoare la repatrierea basarabenilor şi bucovinenilor.

Au luat parte la discuţii:

Din partea Comisiei Aliate de Control: dl. col. Borisov, şeful secţiei politice a Comisiei Aliate de Control: dl. col. Gi/siev; dl. col. Banserov.

Din partea Comisiei Române pentru aplicarea Armistiţiului: dl.

ministru Edmond Ciuntu; dl. consilier Demetrescu; dl. Al. Danielopol.

Interpret: dl. magistrat Gane.

Şedinţa a început la ora 11.30

Dl. Ciuntu: După cum este informat dl. col. Borisov, am venit să discutăm nota de răspuns a Comisiei Aliate de Control privitoare la repatrierea basarabenilor şi bucovinenilor (de Nord). Această notă nu am primit-o direct, ci numai prin intermediul Consiliului de Miniştri, CIJ

Întârziere faţă de data ce o poartă, înainte de a intra în discuţiunea & e fond, aş vrea să stau de vorbă cu reprezentanţii Comisiei Aliate de ConW1

3.

1. Stenograma, care provine din Arhivele Statului, a fost publicată de

Mihai Pelin în Curentul, nr. 6001/1990 – nota L. V.

2. Edmond Ciuntu, primul ministru plenipotenţiar al României în Rus1

sovietică, după restabilirea relaţiilor diplomatice între cele două ea?”

Mihai Demetrescu (Poli).

asupra termenelor fixate din nota remisă, care sunt extrem de scurte, iar pentru noi imposibil de realizat. Dl. col. Borisov cunoaşte situaţia de faţă, care există în România, nefiind format guvernul şi cât este de greu pentru administraţia noastră să coordoneze rapid o lucrare ca aceasta.

Comunicaţiile, pe de altă parte, cu provincia se fac extrem de greu.

Aceasta mă face să cred că va fi imposibil până la data de 5 martie 1945

să putem întocmi tabelele cerute de Comisia Aliată de Control, ceea ce va da loc la anumite reprobări şi noi discuţii ale autorităţilor sovietice, acuzându-ne că nu vrem să executăm ceea ce s-a cerut, în consecinţă, cer o prelungire a acestor termene.

Dl. col. Borisov: Ce prelungire?

Dl. Ciuntit: O prelungire rezonabilă, pentru a ne îndeplini conştiincios obligaţiile, adică 15 zile pentru toate termenele. Astfel ca la l aprilie să fie executat tot ce ni s-a cerut.

Dl. col. Borisov: în ceea ce priveşte primul termen, 5 martie, noi socotim că toate tablourile sunt întocmite de mult şi nu urmează decât a fi bătute la maşină. Prelungirea termenului, deci, este inutilă.

Dl. Ciuntu: Să mi se dea voie să nu cred că instituţiile noastre publice au procedat la întocmirea unor astfel de tabele, deoarece ele, nefiind lămurite asupra definiţiei de «cetăţean sovietic», nu aveau niciun criteriu de bază pentru a le alcătui.

Dl. Demetresett: De altfel, chiar dacă s-ar fi făcut aceste tablouri, ele conţin, desigur, o grămadă de lipsuri din pricina necunoaşterii legii sovietice.

Dl. col. Borisov: Am trimis totuşi la toate ministerele Decretul

Sovietului Suprem al URSS din 8 martie 19412.

Dl. Ciuntu: Chiar dacă l-aţi trimis, aceasta nu înseamnă nimic, deoarece dacă un text de lege este adesea obscur pentru jurişti, cu atât mai mult va fi greu de interpretat de către funcţionarii care nu au nimic de-a face cu dreptul. De altfel, dacă răspunsul de la Moscova a întârziat două luni, ce mai poate constitui o amânare de 15 zile în executarea repatrierilor? Aceasta mai ales că nota noastră, fiind refuzată de plano, noi trebuie totuşi să ajungem la o soluţionare care să precizeze obligaţiile noastre.

Dl. Demetrescu: Această amânare pe care o cerem nu are decât un singur scop, acela să nu mai existe discuţii în această privinţă între cele două comisii.

Dl. col. Borisov: Noi socotim că cetăţenii sovietici sunt totuşi cetăţeni care au locuit pe teritoriul Republicii Moldoveneşti, în regiunea Ismail.

giunea Cernăuţi, şi care au dobândit cetăţenia sovietică pe baza

Decretului Sovietului Suprem din 8 martie 1941. Este o definiţie foarte

— Convorbirea a avut loc în interregnul dintre abandonarea puterii de către generalul Nicolae Rădescu şi instalarea guvernului Petru Groza.

Un decret samavolnic, în virtutea căruia orice basarabean sau bucovinean, oriunde s-ar fi aflat atunci, era considerat cetăţean sovietic şi supus legilor şi dispoziţiilor statului sovietic.

— I /O

simplă. Adică este vorba de toţi bucovinenii şi basarabenii care au dobândit cetăţenia sovietică prin decretul din 1941. În ceea ce priveşte excepţiile, vor fi discutate de la caz la caz.

Dl. Demetrescu: Ca să dovedesc domnului col. Borisov că chestiunea nu este atât de simplă şi că se pot naşte încurcături, dau un exemplu: dl.

col. Hagi Stoica a găsit pe listele lui de plată un individ care, deşi nu voia să se întoarcă în URSS, deoarece era născut în judeţul Romanaţi, din părinţi care nu fuseseră niciodată în Basarabia, dar care rămaseră acolo în 1940, unde se duseseră întâmplător, era totuşi forţat de autorităţile sovietice să se repatrieze în calitate de cetăţean al URSS.

Dl. Borisov: Desigur că acesta era un cetăţean sovietic, fiindcă toţi aceia care au rămas în 1940 în Basarabia au căpătat, prin faptul rămânerii lor pe teritoriul sovietic, cetăţenia sovietică.

Dl. Ciuntu: Asta nu se poate, deoarece decretul prevede clar că sunt exceptaţi străinii, cum ar fi de pildă un francez sau un român, care s-a dus la plimbare în Basarabia şi care a fost surprins acolo. Această domiciliere accidentală într-un teritoriu străin nu conferă naţionalitatea străină, de asemenea, cum un străin la Moscova nu capătă prin şederea lui acolo cetăţenia sovietică.

Dl. Demetrescu: De pildă, dacă mă duc la un prieten la Chişinău pentru câteva zile şi sunt surprins de evenimente acolo, aceasta înseamnă oare că eu am căpătat cetăţenia sovietică?

Dl. col. Borisov: Din momentul în care la 28 iunie 1940 eraţi acolo, după legea sovietică vi se aplică cetăţenia sovietică. De altfel, cei care nu au plecat, nu au vrut să se reîntoarcă în România şi voiau să

devină cetăţeni sovietici.

Dl. Demetrescu: Ba au vrut să se reîntoarcă şi au făcut formele de repatriere, dar nu s-au putut repatria.

Dl. col. Borisov: Ce termene s-au stabilit pentru aceste repatrieri?

Dl. Danielopol: Nu au existat termene precise. Ultimatumul de la

28 iunie 1940 prevedea că evacuarea Basarabiei şi Bucovinei de Nord trebuie să se facă în patru zile. Prea puţini au fost aceia care au reuşit să se retragă cu administraţia românească. Toţi cei care au rămas s-au înscris pe listele de repatriere, care au fost aprobate de Comisariatul

Afacerilor Interne de la Moscova şi au fost comunicate ministerelor noastre de interne şi externe. Transporturile pentru aceşti repatriaţi au existat în tot cursul anului 1940, dar ele au fost rare şi, astfel, mai mult de jumătate din basarabeni au rămas în imposibilitatea de a se reîntoarce în România. Aprobarea dată de Moscova nu poate fi contestată pentru acest motiv, deoarece valabilitatea ei se socoteşte nu de la execuţia în fapt a repatrierilor, ci de la data aprobării lor. Toţi basarabenii care sunt în această situaţie pot face oricând dovada, prin ministerele noastre de interne şi externe, de existenţa acestor aprobări, care s-au făcut individual.

Dl. col. Borisov: Eu ştiu că toţi cei care au obţinut repatrierile sau şi repatriat. Iar cei care nu s-au putut repatria este că nu au vrut să o facă şi deci sunt cetăţeni sovietici.

Dl. Ciuntu: Totuşi, dl. col. Borisov nu mi-a dat încă noţiunea exacta a cetăţeniei sovietice, căci, dacă trimit în toată ţara decretul Sovietului

Suprem, vor fi autorităţi provinciale care vor interpreta într-un fel, iar altele în alt fel şi nu vor ajunge niciodată la o normă uniformă pentru toată ţara.

Dl. col. Borisov: Eu am dat definiţia celor care trebuie să se reîntoarcă în URSS. Dar, fiindcă cereţi o prelungire de termen, sunt de

acord să se prelungească termenul de 5 martie până la data de 10 martie.

Dl. Demetrescu: Aş vrea să precizez dacă tabelele cerute conform notei sovietice până la data de 10 martie vor fi întocmite numai de ministerele din centrală. Sau este vorba şi de toate autorităţile provinciale?

Dl. col. Borisov: Este vorba de întregul aparat administrativ din

România.

Dl. Demetrescu: în acest caz este imposibil să pot realiza ceea ce doriţi, chiar până la termenul de 10 martie. Gândiţi-vă la dificultăţile ce le vom avea pentru a comunica cu provincia, mai ales în Moldova sau regiunile din Banat. O telegramă urgentă face până la două zile.

DL Borisov: Eu nu înţeleg de ce vă trebuie telegramă când aveţi telefon?

Dl. Demetrescu: De ce credeţi dvs. că au să ne trimită tabelele prin telefon?

Dl. Borisov: Desigur, se poate comunica prin telefon şi, dacă lipsesc câteva tabele, care să-mi vină mai târziu, asta nu are importanţă.

Dl. Ciuntu: Dl. col. Borisov crede că putem lucra ca şi cum am fi militari.

Dl. Borisov: Trebuie să lucraţi milităreşte.

Dl. Demetrescu: Fac o rugăminte domnului col. Borisov: să prelungească termenul de la 10 martie la 12 martie.

Dl. Borisov: Asta-mi reaminteşte un spirit de târguiala de neadmis, dar, fiindcă vrea dl. consilier Demetrescu, poftim.

Dl. Demetrescu: Mulţumesc. N-am făcut-o din spirit de târguiala, ci numai pentru a satisface onorabil cerinţele Comisiei Aliate de Control.

Dl. col. Borisov: Dacă doriţi, eu vă propun să facem o experienţă împreună, ca să vă convingeţi. Hai să facem orice legătură telefonică cu orice prefectură din ţară veţi dori şi eu vă asigur că nu până la l o martie, dar până la 7 martie veţi avea toate tablourile cerute.

Dl. Demetrescu: Dvs. O puteţi face, dar eu nu am autoritatea dvs.

Dacă aş fi eu pe fotoliul dvs., lucrurile s-ar schimba.

Dl. col. Borisov: Eu propun totuşi experienţa. De altfel, autorităţile sovietice vor lucra alături de autorităţile române şi vă asigur că lucrurile se vor executa cu rapiditate. Dacă am consimţit data

de 12 martie, este că sunt într-adevăr judeţe depărtate.

Dl. Ciuntu: Cum vom primi tablourile, le vom înainta. Felicit pe dl.

col. Borisov pentru siguranţa promptei executări a ordinelor sale.

Dl. col. Borisov: Dl. ministru ar fi trebuit să fie deprins cu felul nostru de a lucra, el, care a stat atâta timp la Moscova, şi sper că şi în

Kornânia, la dvs., se va ajunge cât de grabnic la aceeaşi perfecţiune.

Dl. Ciuntu: Sunt diferenţe de metode.

Dl. Demetrescu: Privitor la punctul 2, care hotărăşte înscrierea şi

Prezentarea tuturor acelora care nu fac parte dintr-o instituţie publică.

jou LIVIU VĂLENAŞ

fiind particulari, identificarea lor este cu mult mai grea, deoarece ei nu pot fi găsiţi pe anumite state de serviciu, care uşurează operaţia de clasare.

Dl. Ciuntu: Trebuie de aceea să întocmim un comunicat pentru autorităţile din ţară. Trebuie să relev însă că această operaţiune de identificare este extrem de anevoioasă, mai ales că autorităţile de poliţie vor fi ocupate cu alcătuirea celorlalte tabele, în consecinţă, cerem prelungirea termenului, deoarece nu vrem să cădem în culpă.

Dl. col. Borisov: După informaţiile pe care le am, operaţiunea de identificare este pe sfârşite. Pot să spun că au fost 16.000 de cetăţeni sovietici identificaţi şi înscrişi şi că nu mai rămân decât 2000. În consecinţă, termenul este bine stabilit.

Dl. Ciuntu: Sunt mult mai mulţi de 2000, mult mai mulţi. Cer termenul de 20 martie pentru ca să pot da instrucţiunile necesare şi să se poată proceda la identificări.

DL col. Borisov: Bine, de altfel autorităţile româneşti vor fi ajutate de autorităţile sovietice, aşa că nu aveţi grijă în această privinţă.

Dl. Ciuntu: Este un punct neclar în nota sovietică. Sunt anumiţi funcţionari, care, fiind concediaţi, pot să fie repartizaţi la instituţiile unde lucrau după ce comisia sovietică a îngăduit acest lucru. Despre ce este vorba?

Dl. col. Borisov: Dispoziţia de concediere este generală. Dar să nu facem o nedreptate, am considerat că, după cercetarea amănunţită, de la caz la caz, cei care nu urmează a se reîntoarce în URSS să fie repartizaţi în serviciile lor de unde au plecat, dar numai după ce noi vom dispune astfel. Aşa s-a petrecut în mai multe cazuri de ofiţeri şi subofiţeri din armată, care au vrut să plece în URSS fără să aibă niciun drept şi i-am trimis înapoi la posturile lor.

Dl. Ciuntu: Bine, am înţeles.

Dl. Demetrescu: în privinţa celui de al treilea termen, cer să fie prelungit şi el, deoarece este vorba de aceia care nu s-au prezentat la termenele celelalte, în consecinţă, acest nou termen urmează, pentru identificarea persoanelor, celorlalte două termene. Identificarea celor care nu s-au prezentat la 20 martie nu se face decât după 20 martie şi numai după 20 martie. Cerem deci ca al doilea termen să fie prelungit până la l aprilie.

Dl. Borisov: Succesiunea de termene este inexactă. Toate lucrările se vor face concomitent, dar, fiindcă vreţi o prelungire, vă acord termenul de 25 martie, adică cinci zile în plus, pentru operaţiunile de pură identificare.

1. În 1940, când sovieticii au invadat Basarabia şi Bucovina de Nord, circa 40.000 de locuitori din aceste teritorii s-au refugiat în România în 1944, cifra refugiaţilor din aceeaşi categorie a depăşit 300.000.

Un singur an de ocupaţie sovietică, din iunie 1940 până în iulie 1941, i-a lămurit pe basarabeni şi bucovineni cât de avantajoase pentru om şi umanitate sunt virtuţile comunismului.

Dl. Demetrescu: în cinci zile este imposibil, fiindcă poliţia noastră este redusă şi mijloacele de a te ascunde sunt foarte numeroase1.

Dl. Borisov: Dar nu uitaţi că şi ai noştri vă vor da concursul.

Dl. Ciuntii: Este vorba numai de cinci zile, până la I aprilie.

Dl. Borisov: Nu, Vreau ca în luna martie să se termine totul.

Dl. Ciuntii: Să dea Dumnezeu să se întâmple aşa… Eu nu cred că este posibil. Mai am o întrebare de făcut: toate elementele din armată care luptă pe front trebuie date afară? Se revine asupra notei Comisiei

Aliate de Control din 6 februarie 1945?

Dl. Borisov: De la armatele operative se cer numai tabelele de identificare, iar nicidecum concedieri. Trebuie însă să previn delegaţii români că nu se mai poate face nicio trimitere de cetăţeni sovietici pe front pentru a-i camufla, în ceea ce priveşte pe cei care sunt în armatele operative, ei sunt tot sub comanda sovietică a mareşalilor Malinovski şi

Tolbuhin. Ei vor-hotârî.

Dl. Ciuntii: în textul notei mai este vorba că oamenii trebuie să se prezinte la Comisia Aliată de Control. Cum să se prezinte? Personal?

Dl. Borisov: Vom da o explicaţie în acest sens, asupra procedurii de urmat, şi vom stabili ce este de făcut.

Dl. Ciuntii: La punctul 4 mai este vorba de persoanele care tăinuiesc cetăţeni sovietici. Aceste persoane sunt identice. Dar străinii care tăinuiesc cetăţeni sovietici intră şi ei în penalităţile de la punctul 4? Nu este nimic privitor la străini în text. Or, în România, nu se pot pedepsi străinii în astfel de cazuri.

Dl. Borisov: Şi străinii vor fi pedepsiţi în caz de tăinuire.

Dl. Ciuntit: Bine. Deci va trebui să ne gândim la un text de lege în această privinţă. Să trecem la examinarea definiţiei de «cetăţean sovietic».

Dl. Borisov: Eu propun următorul text: toţi cetăţenii care au trăit pe teritoriile Republicii Moldoveneşti, în regiunile Ismail şi Cernăuţi, şi care au locuit în Basarabia şi Bucovina, în anii 1940 şi până la începutul războiului, trebuie să plece în URSS.

Dl. Ciuntit: Eu am astabilit altfel. Am indicat că vor trebui să se repatrieze «toţi cetăţenii sovietici, printre care şi persoanele originare din Basarabia şi Bucovina, care se aflau domiciliate în acele provincii la 22 iunie 1941».

Dl. Borisov: Trebuie scos imediat cuvântul «originar». Chiar persoanele care nu erau originare, dar care au rămas până la 22 iunie 1941

În Basarabia şi Bucovina sunt rugate să se repatrieze ca cetăţeni sovietici.

Dl. Ciuntii: Cum se poate ca un român originar din Timişoara, de

Pildă, să capete cetăţenie sovietică astfel? Este un nonsens.

Dl. Borisov: Ba deloc. Faptul că a rămas acolo este că voia să rămână.

Dl. Ciuntii: Chiar dacă a rămas acolo, el rămâne ca cetăţean

român.

Când eram la Moscova, erau sute de români care rămăseseră la Moscova

Ş» care-şi păstrau totuşi cetăţenia română.

Efectivele normale ale poliţiei şi jandarmeriei române au fost reduse ca urmare a ordinelor Comisiei Aliate (sovietice) de Control, între altele, măsura avea în vedere netezirea accesului abuziv al comuniştilor la putere.

DL Borisov: Nu. Textul Sovietului Suprem este clar.

Dl. Danielopol: Să examinăm puţin textul Decretului Sovietului

Suprem şi veţi vedea că din simplă logică reiese că interpretarea dvs. nu are temei.

Dl. Borisov: Să lăsăm discuţiile întortocheate. Interpretarea decretului este făcută de noi.

Dl. Danielopol: Ba deloc. Un text de lege se interpretează în spiritul lui. Dacă luăm art. l, este clar că prima propoziţiune, «toate persoanele care la data de 7 noiembrie 1917 aveau calitate de supuşi ai fostului imperiu rus», se leagă prin conjuncţia «şi, la a doua propoziţiune, «care la data de 28 iunie 1940 locuiau pe teritoriul Basarabiei». Este vorba deci de două noţiuni cumulative ce nu se pot despărţi. Nu pot intra în art. l din decretul sovietic decât:

1. persoane originare din Basarabia.

2. care au rămas la 28 iunie 1940 în aceasta provincie.

Apoi art. 3 este clar: decretul de faţă nu se extinde asupra persoanelor menţionate în art. l, care până la data de 28 iunie 1940 dobândiseră orice altă cetăţenie străină, în consecinţă, un român din vechiul Regat, care a venit în Basarabia şi a rămas sub ocupaţie, era străin faţă de autoritatea sovietică, neavând nicio legătură cu teritoriul Basarabiei redobândit. Art.

4, pe de altă parte, precizează că «toate persoanele care la data de 28

Iunie 1940 locuiau pe teritoriul Bucovinei de Nord», cu excepţia străinilor, sunt recunoscute ca cetăţeni sovietici. Se vede clar aceeaşi manifestare a legiuitorului de a excepta tot ce nu aparţine teritoriului dezmembrat.

DL Ciuntu: Acest lucru reiese în mod concret din art. 3 (recitește textul). Evident, dacă ar fi fost așa cum pretinde dl. col. Borisov, legea ar fi precizat că «toate persoanele domiciliate în Basarabia și Bucovina de Nord la data de 28 iunie 1940 sunt considerate ca cetățeni sovietici», fără alte considerații de text.

Dl. Danielopol: într-o lege de conferire a naționalității, excepțiile totdeauna sunt prevăzute de legiuitor. De altfel, Comisia Aliată de

Control, în interpretarea textelor ce ni le-a supus spre examinare, ne-a comunicat în mod constant că oriunde textul nu prevede o dispoziție precisă nu se poate interpreta în afară de text.

DL Borisov: Acestea sunt considerații care nu vin decât să complice chestiunea.

Dl. Ciuntu: Deloc. Cer domnului Borisov să-mi explice pe ce bază, pe ce text, un român din vechiul Regat care a rămas în Basarabia după 1940

a devenit cetățean sovietic?

Dl. Borisov: încă o dată spun ca toți cei care erau de origine din alte părți ale României s-au reîntors în România.

Dl. Danielopol: Dovadă sunt listele întregi de cereri de repatriere care se află în ministerele noastre de interne și de externe. Este o proba ușor de stabilit și care răstoarnă toată afirmația dvs.

DL col. Borisov: Fiindcă faceți comparație de texte, în art. 4 din decret, privitor la bucovineni, nu se vorbește nimic de cetățeni originar1

Deci, nu se poate aplica un regim bucovinenilor, deosebit de cel al basarabenilor.

Dl. Danielopol: Este adevărat că în art. 4 nu poate fi vorba, de asemenea, decât de cei originari din Bucovina, rămași la 28 iunie 1940

acolo, deoarece se spune expres că sunt exceptați străinii. Ori este clar că străin față de statul sovietic este și românul care nu are nimic de-a face cu teritoriile cedate și în care se afla în chip accidental.

Dl. Guşiev: Sub numele de străini noi am înțeles toți străinii, afară de români.

Dl. Ciuntu: De unde ați scos asta?

Dl. Danielopol: Aceasta este o interpretare care nu are bază juridică, nefiind nicăieri indicat în text cel mai mic argument pe care să

se poată sprijini o astfel de discuţie.

Dl. Borisov: Interpretarea noastră este clară.

Dl. Danielopol (către col. Guşiev): Nicăieri nu s-a petrecut un astfel de fapt, în caz de dezmembrări de teritorii. Niciodată nu a trecut prin minte, de pildă, autorităţilor franceze, care în 1918 au procedat la realipirea alsacienilor, să considere ca cetăţeni francezi şi pe germanii care, întâmplător, se aflau la Strasbourg, în momentul redobândirii de teritorii. Cazul prezentat de dvs. este unic în istorie.

Dl. Demetrescu (către col. Borisov): Dar din însuşi textul legii se poate vedea că nu aveţi dreptate. Titlul spune clar: Decret pentru redobândirea cetăţeniei sovietice pentru locuitorii Basarabiei şi dobândirea cetăţeniei sovietice pentru bucovinenii de Nord. Cum se poate deci ca un cetăţean originar din Galaţi să «redobândească» cetăţenia sovietică, atunci când nu făcuse parte niciodată dintr-un teritoriu care să fi aparţinut vreodată Rusiei?

Dl. col. Borisov: Am spus ceea ce aveam de spus.

Dl. Ciuntu: Eu nu pot accepta interpretarea ce o dă Comisia Aliată de Control, ca fiind contrarie însuşi decretului ce ni s-a impus.

Răspunderea acceptării părerii dvs. nu o poate lua decât guvernul român, care să trateze direct cu guvernul de la Moscova. Eu menţin proiectul meu de declaraţie, unde este vorba de cetăţeni «originari» din Basarabia şi Bucovina de Nord.

Dl. Borisov: Nu se va pune cuvântul «originari», ci cuvintele «care locuiau» sau «care se găseau». Astfel, toţi cetăţenii sovietici, printre care

Şi persoanele care locuiau în Basarabia şi Bucovina de Nord, de la data de 28 iunie 1940, vor trebui să se repatrieze în URSS. Repet: toţi cei care au fost (rămas) în Basarabia şi Bucovina de Nord după 28 iunie

1940 sunt cetăţeni sovietici. Li s-au dat la toţi paşapoarte (buletine de

Populaţie), arătându-se deci clar cetăţenia lor sovietică prin aceasta.

aptul că nu s-au repatriat este că au acceptat această situaţie.

„Dl. Ciuntu: Dar repet că nu au avut mijloace de repatriere. Ca dovadă

Că nu au optat pentru cetăţenia sovietică este că nu vor să se reîntoarcă.

„Dl. Danielopol: Noi nu cerem decât interpretarea strictă a decretului în 1941. Ori dvs. negaţi însuşi decretul.

Di. Borisov: Să lăsăm cazuistica. Am spus care este părerea noastră.

Dl. Ciuntu: Eu nu o pot accepta. Guvernul va hotărî.

t

Dl. Borisov: Dar punctul nostru de vedere este decretul sovietic.

Dl. Danielopol: Dar nu este aşa.

Dl. Banserov: Talmudist…

Dl. Danielopol: Eu am interpretat textul sovietic cu toată obiectivitatea juridică. De ce nu procedaţi şi dvs. la fel?

Dl. Ciuntu: Noi avem o formaţie juridică şi poate că plictisim pe dl.

col. Borisov cu informaţiile de drept. Totuşi, dacă ni s-a dat un text de lege, trebuie să-l interpretăm ca pe orice text de lege.

Dl. Borisov: Nu vreau să-l ofensez pe dl. Ciuntu, dar am impresia că face dificultăţi în ceea ce priveşte drepturile noastre asupra cetăţenilor sovietici.

Dl. Ciuntu: Dar nu vrem să facem nicio dificultate… Nu vrem, însă, să predăm cetăţeni români. Atât.

Dl. Borisov: Dl. Danielopol, jurist, a venit şi a făcut toate dificultăţile. Avem noi toate notele d-sale, prin care a încercat să îndepărteze drepturile noastre!

Dl. Danielopol: Când am tratat în drept chestiunea basarabenilor şi bucovinenilor am încadrat-o aşa cum trebuie să se facă normal, în cadrul juridic. Am făcut un referat în dreptul internaţional, căci în dezmembrările de teritorii, sub orice formă s-ar face ele, chestiunea este tratată de dreptul internaţional. Mi s-a contestat acest punct de vedere. Am interpretat atunci dreptul sovietic, cu toată formaţia mea juridică, îmi pare rău că nu am făcut studii la Moscova, fiindcă atunci aş fi văzut poate lucrurile astfel. Deocamdată, am procedat cu toată obiectivitatea formaţiunii primite. Eu nu vreau să creez niciun fel de dificultate, dar nici nu vreau că conced cel mai mic punct care să fie în afară de decret.

Dl. Borisov: Chestiunea este epuizată.

Dl. Ciuntu: Dar nu s-a epuizat nimic. La ce concluzie am ajuns?

Dl. Borisov: Bine. Atunci vom proceda noi cum vom crede de

cuviinţă. Concluzia este hotărârea ce am dat-o.

Dl. Ciuntu: Eu declar că n-o pot da aşa. Am o idee. Să facem o primă redactare în sensul meu, iar dacă guvernul hotărăşte să accepte părerea dvs. se va da un al doilea comunicat de completare, în vederile expuse de Comisia Aliată de Control.

Dl. Borisov: Vă priveşte ce faceţi…

Dl. Guşieiv: Dacă persoanele care se pretind a nu fi cetăţeni sovietici prezintă documente în regulă, că nu erau originari din Basarabia şi

Bucovina şi că nu au fost decât în mod accidental acolo, comandamentul sovietic va dispune în favoarea lor.

Dl. Ciuntu: Noi nu vrem cu nimic să împiedicăm. Cei care vor să plece în URSS să o facă.

Dl. Danielopol: Dovadă că acum câteva zile am înaintat ministerului de interne o adresă a unor persoane care cereau repatrierea în URSS. Nu am făcut nicio dificultate, l. Stranie situaţie, în care un evreu, numai pentru că se afla în situaţia de a apăra un punct de vedere sovietic, era capabil să-şi bată joc şi

de religia etniei sale…

Dl. Ciuntu: Nu se poate concepe să dai pe cetăţenii unei ţări împotriva voinţei lor.

Dl. Borisov: Să vă dau un exemplu: să presupunem că m-am născut anul 1890 şi am locuit în Basarabia până în 1920. Am venit apoi în

România unde mi s-a născut un băiat. Apoi m-am întors în Basarabia unde am fost surprins de evenimentele din 1940. Ce este băiatul meu după interpretarea dvs?

Dl. Danielopol: Cuvintele «precum şi copiii lor», din art. l al creţului sovietic, sunt privite de dvs. ca referindu-se numai la copiii linori?

Dl. Borisov: Da. Ori în exemplul ce l-am dat copilul a devenit major, deci nu intră în categoria celor originari, aşa cum interpretaţi

decretul.

Dl. Danielopol: Notez că «precum şi copiii for», din art. l al decretului sovietic, se referă numai la copiii minori şi nu are înţeles de

«descendenţi».

Dl. Borisov: Câte consideraţiuni… Dl. Danielopol ar trebui să

[studieze dreptul sovietic şi ar fi mai puţin refractar. Repet şi repet, că noi vrem ca toţi cetăţenii sovietici să se reîntoarcă în URS S, cu excepţia

[străinilor şi cetăţenilor excluşi conform decretului din 1921 (este vorba de ruşii albi).

Dl. Ciuntu: Să încheiem. Eu nu pot accepta punctul de vedere

[sovietic fără să-l supun în prealabil guvernului român. Numai apoi se

[va hotărî.

Dl. Borisov: Niciodată nu o să putem face o treabă cumsecade. O

[să vie o serie întreagă de persoane cu martori falşi sub pretextul că

[arhivele au ars în Basarabia şi vor încerca să ne inducă în eroare. Insist

[deci pentru formularea notei mele.

Dl. Ciuntu: Rămân la punctul meu de vedere. Am o ultimă lămurire

[de cerut. Ce se întâmplă cu femeile căsătorite? Ştiu că femeile sovietice îşi păstrează cetăţenia, oricare ar fi legislaţia soţului cu care se căsătoreşte, lân consecinţă, vor trebui ele concediate din slujbe, ca fiind obligate a se

[repatria?

Dl. Borisov: Sunt asemenea femei care lucrează?

Dl. Ciuntu: Desigur.

Dl. Borisov: Noi vom controla de la caz la caz dacă căsătoria care-l s-a făcut a fost fictivă sau nu şi apoi vom hotărî. De altfel am cazuri de

Icăsătorii fictive. (Dl. col. Borisov dă citire unei note de exemple de

(căsătorii fictive).

Dl. Danielopol: Totuşi, faptul păstrării în căsătorie de către soţie al cetăţeniei de origine nu poate veni să opereze despărţirea unui cămin în

J împrejurarea unei dezmembrări de teritorii.

Dl. Borisov: Da, atunci cum explicaţi că vreţi mereu să faceţi excepţii l Pentru soţiile germanilor internaţi în lagăre, sub pretextul că ele sunt

române? Nu avem şi noi dreptul să apărăm interesele femeilor sovietice?

Dl. Danielopol: Este cu totul altceva.

Dl. Borisov: Apoi sunt prea multe căsătorii fictive. Noi ştim că fete

18 ani s-au căsătorit cu bătrâni de 70 de ani. Apoi, să ne spună dl.

anielopol dacă Rusia sovietică are măsuri de apărare împotriva

3 St>

căsătoriilor fictive. Statul venind să se interpună cu un control sever când este stare de război. Parcă în legislaţia anglo-saxonă este aşa ceva… Nu?

Dl. Danielopol: Legislaţia anglo-saxonă prevede un control al căsătoriilor cu străinii în timp de război. Aceasta nu înseamnă că se despart familii constituite prin căsătorii reale.

Dl. Borisov: Noi vom sta de vorbă cu fiecare femeie şi vom dispune de la caz la caz. Privim cu neîncredere tot ceea ce ni se prezintă, căci am fost foarte des induşi în eroare.

Dl. Ciuntii: Să presupunem că guvernul primeşte formula domnului colonel Borisov. Prevăd că vor fugi şi se vor ascunde foarte mulţi. Cum se va face identificarea unui Gheorghe Georgescu, de pildă? Vom cădea, deci, în infracţiune imediat pentru neexecutarea ordinelor.

Dl. col. Borisov: Eu răspund că poliţia trebuie să ştie, să aibă cunoştinţă de toate persoanele care au venit din teritoriile sovietice. De exemplu, într-o localitate sunt 2000 de locuitori şi iată că survine al

2001-lea. Poliţia ne sesizează imediat când îl înscrie, întrebându-l de unde vine.

Dl. Ciuntit: Eu vă garantez că, deşi am lipsit patru ani la Moscova, poliţia noastră habar n-are unde am fost şi cât am lipsit.

Dl. Borisov: Ba ştie toată lumea. Şi noi ştim.

Dl. Ciuntu: Eu nu pot accepta formula dvs. Eu am datoria să-mi apăr cetăţenii, oricât de păcătoşi ar fi ei.

Dl. Borisov: în privinţa celor păcătoşi, nici noi nu vrem să dăm

curs cererilor de repatriere unora care nu au niciun drept. De exemplu, zilele trecute am primit cereri de la deţinuţi care făcuseră acte false şi care voiau să scape de închisoare pentru a veni în URSS. Actele erau aşa de bine falsificate, încât la prima vedere ai fi zis că ele sunt adevărate.

Totuşi, întrebându-i unde au stat, în ce oraş, care erau vecinii lor de casă, unde au făcut şcoala, i-am descoperit că, altfel noi am spus magistratului că dacă ei, totuşi, menţin că actele lor sunt bune, să li se aplice dubla pedeapsă în cazul în care noi, continuând cercetările, vom dovedi că ele sunt, cu toate acestea, false. Niciunul nu a insistat. Vedeţi, guvernul sovietic nu face abuzuri.

Dl. Ciuntu: De asta vrem să fim convinşi şi noi.

Dl. Borisov: – Numai juriştii au încurcat treaba.

Dl. Demetrescu: Chiar dacă nu ar fi fost jurişti care să fi examinat chestiunea, eu aş fi discutat la fel.

Şedinţa s-a ridicat la orele 14.30.

Notele aparţin lui Mihai Pelin (revista „Curentul”, nr 6001/ianuarie-februarie 1900).

Pe scena Teatrului „Baraşeum”.

Convorbiri cu Mircea Crisan

Mircea Crisan (Mauriţiu Craus) s-a născut la Bucureşti în 1924

Într-o familie de evrei români cu o stare materială medie (tatăl său poseda un bâlci şi o mică băcănie). Familia sa nu suportă mari represiuni din partea regimului lui Ion Antonescu, însă datorită conjuncturii din acea perioadă este nevoit să-şi întrerupă studiile la 16 ani. Din 1942 joacă la celebrul teatru evreiesc din Bucureşti, „Baraşeum” (înfiinţat în 1940 de

Radu Gyr). După venirea comuniştilor la putere ajunge să fie angajat la

Teatrul Armatei, unde devine repede o mare vedetă populară în România, prin felul său inegalabil de a face cabaret, uneori chiar politic, în 1967

rămâne în Occident, unde îşi continuă până în prezent cariera teatrală, la posturile de televiziune şi pe diferite scene germane. Ajuns în Occident este şi un angajat ziarist, lucrează câţiva ani ca redactor la Deutsche

Welle şi colaborează cu o emisiune proprie la Radio „Europa Liberă”, în prezent scrie articole pentru publicaţii de limbă română din Israel şi

Statele Unite. Locuieşte la Mainthal, lângă Frankfurt pe Main şi duce aceeaşi viaţă activă, cu toate că a trecut de 80 de ani.

— Maestre, vă propun pentru acest volum să discutăm despre dvs., despre familia dvs, pentru intervalul de timp 1938 – 1948.

Din 1938 (şi mai ales din 1940) aveau să vină vremuri grele şi pentru evreii din România. Dvs. aţi fost oprimat doar din cauza faptului că sunteţi evreu? Vorbesc desigur de vremurile de dinainte de 1940…

— Special din cauza asta, nu. Nici nu am simţit că aş fi diferit alţii, eram şi eu unul dintr-un milion şi atât. Nu se punea, în

od real, atunci problema cine e ovrei şi cine e român. Exista esigur antisemitism, dar era mai mult un fel de circ. În Bucureşti, f e cert, proporţional cu restul ţării, antisemitismul s-a simţit arte puţin. Tata m-a dat să învăţ la un liceu evanghelic german.

— Andrei din Bucureşti, el ar fi dorit să fiu ataşat culturii

a ne lucra din greu ca să plătească taxele la acest liceu

particular, când ar fi putut să mă dea la un liceu de stat, care nu ar fi costat nimic, însă, cum am mai spus, obsesia lui era să am o solidă cultură germană. Pentru asta trudea săracu’… Nu avea ghete, nu avea pantaloni, pentru că plătea bani ca să iasă copilul educat de la o şcoală germană…

Eu am avut un singur „frate”, cel mai bun prieten al meu.

Tiberiu Râmniceanu, român. Am crescut ca fraţii. Credeţi că pe el sau pe mine ne-a interesat originea noastră, ce sânge avem??!

Îmi aduc aminte, a doua zi după 4 aprilie 1944 (groaznicul bombardament aliat asupra Bucureştiului) mă aflam la muncă la

Podul Basarabi, degajam o casă dărâmată. La un moment dat a trecut o patrulă de soldaţi, condusă de un sublocotenent. Patrula s-a oprit şi sublocotenentul a venit la mine. Era prietenul meu.

Tiberiu Râmniceanu… Mi-a dat mâna, m-a strâns în braţe… în mod sigur, nişte nemţi nu ar fi făcut acest lucru… Iar lucrurile acestea nu se uită. De ce credeţi că artiştii români când ajung în

Israel sunt atât de iubiţi? M-am mai întâlnit cu Tiberiu

Râmniceanu prin 1946 – 1947, a venit să mă vadă la Teatrul Savoy, apoi am auzit că ar fi plecat în America. Nu l-am mai văzut de atunci, deşi tare aş fi dorit să-l mai văd… Oare o mai fi trăind?

Era ce se cheamă un aventurier. Poate o fi făcut avere peste

Ocean, cine ştie…

— Eraţi ce se cheamă un evreu românizat…

— Cum adică, românizat??! Păi eram de cinci generaţii în

România, nu eram de ieri, de alaltăieri. Eu mă consideram român, vorbeam mai bine româneşte decât orice român, eram primul la scoală la gramatica limbii române, iar tot ce era de citit sau de declamat la Liceul Sf. Andrei din Bucureşti, făceam eu… Ce mai, eram înrădăcinat în România, aici în Germania, unde trăiesc acum, sunt numai un actor şi atât. Dar să revin la anii 1938 – 1948. Şi atunci, ca şi acum, au existat oameni – în umbra unor interese precise – care să te facă să simţi că există diferenţe între unii şi

alţii, îl ţin bine minte pe profesorul A.C. Cuza, de altfel un mare orator, socotit un mare antisemit. Aiurea! Aşa îşi făcea meseria, aşa era partidul lui şi numai aşa putea să fie şi el ministru. IA particular avea însă o groază de prieteni evrei, amintesc aici numa”.

de compania lui Filderman.

Adevărata tragedie a evreilor din România a avut loc w

Nordul Transilvaniei, adică în zona cedată Ungariei în 194

Pentru ăştia nu a mai existat scăpare, au fost duşi toţi

Auschwitz. De vină a fost Horthy1, nu altcineva. Nu mult a hP

să am şi eu, împreună cu mama şi tatăl meu, aceeaşi soartă!

De la dreapta imaginii: Liviu Vălenaş, Mircea Crişan şi

Gabriel Plesea, Frankfurt pe Main, octombrie 2000

(fotografie inedită din arhiva Liviu Vălenaş, Nürnberg).

— Cum adică? Doar dvs. aţi trăit în Bucureşti, nu în Nordul

Transilvaniei…

— Am scăpat de Auschwitz din cauza unui singur lucru: am rămas corigent…

—!

— Cum v-am mai spus, tatăl meu avea un bâlci la moşi, azi s-ar chema, americanizat, „luna park\ adică avea nişte căluşei, roata norocului, lanţuri, bărci şi alte lucruri de genul ăsta. Când eram întrebat la şcoală cu ce se ocupă tatăl meu, spuneam: cu

„Afaceri distractive”, în limbaj popular pe atunci se spunea acestor oameni „bâlceni”. Cu acest bâlci tatăl meu colinda ţara.

Când s-a produs cedarea Ardealului de Nord ne găseam la

Cluj.

— Abia acum încep să înţeleg…

— Deci eram cu „afacerile” la Cluj, sosisem aici la începutul lunii august 1940. La sfârşitul lunii eu am revenit în Bucureşti, fiindcă am trebuit să mă prezint la două examene de corigentă.

a Liceul „Mihai Viteazu”. Când s-a produs cedarea Ardealului

— N realitate exterminarea evreilor din Ungaria a început să fie pusă fii practică abia după ce Ungaria a fost ocupată de trupele germane, în martie 1944 (Operaţiunea „Margareta”) şi Horthy despuiat de orice putere reală, fapt care l-a făcut de altfel să nu fie considerat de aliaţi, după cel de Al Doilea Război Mondial, criminal de război.

de Nord eu eram acasă, în Bucureşti, în Cluj rămăsese însă mama şi tatăl meu. Tot acolo mai erau cu ei încă două familii de evrei şi circul „Prânzim”. Cele două familii de evrei de care am pomenit erau mult mai bine situate decât noi, erau oameni deştepţi, ştiau ce trebuie făcut. Or, ei, când s-au pomenit brusc în Ungaria, au zis că lor le convine să rămână la Cluj, pentru că, /a Cluj şi în

Transilvania era mai multă libertate pentru evrei, evreii puteau purta perciuni şi barbă şi îmbrăcau hainele lor tradiţionale negre, iar în România evreii erau asimilaţi”… Asta spuneau ei.

Ce mai, libertate totală! Fac acum o paranteză, în 1940 Cluj mi s-a făcut rău de-a binelea într-o frizerie, pentru că un evreu s-a

li-l! UII

III! bărbierit cu pucioasă, care a împuţit tot localul. Evreii religioşi nu aveau voie să se bărbierească decât cu pucioasă şi apoi erau raşi cu un brici de lemn. Nu o să uit niciodată putoarea din frizerie…

La Cluj era o altă atmosferă, complet diferită de Bucureşti.

Eu am rămas puţin şocat, în Piaţa de Flori, lângă Someş (exista şi

acolo un mic bâlci, cu bărci) mâncăm la o cofetărie, prăjiturile erau cu ceva mai mici decât în Bucureşti, costau doi lei bucata.

Nu erai însă obligat să plăteşti când comandai. După ce terminai de mâncat, te duceai la tejghea şi spuneai câte prăjituri ai mâncat şi apoi plăteai, în Bucureşti un astfel de sistem ar fi fost de neconceput, însă după ce am ajuns şi noi cu bâlciul în piaţa

Simion Bărnuţiu din Cluj, sistemul s-a schimbat: trebuia să plăteşti prăjiturile când le comandai. Săracii de la cofetărie, cine ştie, au produs 2000 de prăjituri şi au luat banii pe vreo 500…

Da, ardelenii erau (şi sunt) foarte corecţi, nu am găsit la Cluj atmosfera de pungăşie turco-grecească care exista la Bucureşti.

Acolo toţi erau de meserie hoţi, asta este diferenţa între Vechiul

Regat şi Ardeal. Hoţi sunt peste tot, dar în Ardeal un vecin nu te fură niciodată, însă în Regat nu puteai să laşi toporul în curte că ţi-l lua vecinul…

Revin însă la subiect. Cu alte cuvinte, tata era acum dispus să rămână şi el la Cluj. Între timp bâlciul se terminase şi lucrurile erau demontate, însă mama mea a fost de altă părere. Profitând că tata era plecat prin oraş, a luat un camion şi a încărcat tot ce avea şi valea, la gară cu ele! Le-a încărcat într-un vagon la un tren care mergea la Bucureşti. Degeaba a încercat să protesteze tatăl meu, mama l-a pus la punct: „Nimic, să nu aud nimic.

Mauriţiu este acasă singur, mergem la Bucureşti”. Tatăl meu a mai încercat să o înduplece, spunând că cele două familii de evrei cu care erau împreună la bâlci au decis să rămână în Cluj, dar cu mama nu s-a putut discuta: „y4 casă”. Şi acasă a fost.

— Care a fost soarta celor două familii de evrei?

— Toţi au fost omorâţi, până la ultimul, la Auschwitz! Familii foarte onorabile, familia Cuba, familia Brailer, a fost omorât chiar şi impresarul bâlciului, domnul Brad. Pe toţi i-au dat ungurii la abator. Fără excepţie! în familia Cuba erau trei fete tinere, cu una am fost deja logodit în familie, avea vreo 14 ani, iar eu atunci

16. Ar fi urmat să ne căsătorim când vom fi mari. Nu m-am mai căsătorit niciodată cu domnişoara Cuba, avea să sfârşească la

Auschwitz… Ce să mai spun, dacă nu era inspiraţia fantastică a mamei mele, nu mai purtaţi dvs. acum această convorbire cu mine. Nu mai aveaţi cu cine…

Cert este că pentru toţi evreii din Transilvania de Nord deportarea lor la Auschwitz, în 1944, a venit ca o surpriză totală, ce mai, o lovitură de măciucă. Până arunci trăiseră cu impresia că ungurii îi privesc cu mare simpatie, că se pot bucura de toate libertăţile. Erau de altfel convinşi evreii transilvăneni că în

Vechiul Regat evreii sunt oprimaţi, adică sunt asimilaţi cu „forţa”.

Eu nu am văzut niciodată, dar absolut niciodată, în Vechiul Regat, evrei cu perciuni, dar în Cluj era plin de ei… Mărturisesc sincer, când i-am văzut pentru prima dată am avut sentimente contradictorii; curiozitate dar şi groază. Mă întrebam singur: dar ce-i aici, sinagogă sau stradă??! A mai fost un motiv să mă detaşez de religie, o dată pentru totdeauna, gata, am fost întărit în ateismul meu. În orice caz, cu perciuni, fără perciuni, toţi evreii din

Transilvania de Nord au fost raşi, cu excepţia câtorva mii, care au supravieţuit ca prin minune Auschwitzului.

— La Bucureşti ce s-a mai întâmplat cu dvs., cu familia dvs?

— La început absolut nimic deosebit, dar când a izbucnit războiul evreii au fost trimişi la muncă. La munca obligatorie.

— Tot mai bine la munca obligatorie decât soldat în linia I-a în faţa Armatei Roşii…

— Sigur că da, sigur că da! în situaţia de arunci, era lux adevărat… Asta am spus-o întotdeauna. Pot să spun că am făcut această muncă obligatorie cu mare plăcere.

— Unde aţi lucrat?

— Mai întâi la depozitul de lemne Grozăveşti, apoi la primăria

Capitalei şi apoi la apărarea pasivă.

— Câte ore pe zi trebuia să lucraţi?

— Lucram 8 ore pe zi, ca la orice serviciu, veneam apoi liniştit acasă. Şi tata a fost luat la munca obligatorie, el avea atunci 48

„E ani, a fost trimis să lucreze undeva pe la Focşani.

— Din tot ce spuneţi pare să rezulte că mareşalul Ion

Antonescu a dat dovadă de înţelegere faţă de situaţia în care se aflau evreii români, dacă nu am dreptate, rog să mă contraziceţi…

— Eu nu pot să vă contrazic. Exterminarea evreilor din Europa a mers pe „căprarii”, de la Vest la Est, când s-a ajuns la România şi Bulgaria, nu s-a mai pus problema exterminării lor. Poate, cine ştie, dacă războiul ar mai fi durat încă un an sau doi ar fi fost exterminaţi şi toţi evreii din România. Acum toată lumea îl înjură pe Antonescu. O prostie! Putea să facă ceva Antonescu fără acordul nemţilor?

— Da, a putut face şi a făcut, de exemplu nu i-a urcat pe evrei în trenuri cu destinaţia Ausckwitz, aşa cum au procedat autorităţile maghiare în 1944…

— Bun, trebuie să lămurim şi un lucru: dvs „am cel puţin impresia, vreţi să-i ridicaţi, prin mine, mingi la fileu lui

Antonescu. Vreţi să mă direcţionaţi. De fapt pe asta se bazează actualul antisemitism din ţară: „evreii în timpul celui de Al Doilea

Război Mondial au dus-o excepţional de bine (?!) în România”.

—!

— E adevărat, nu pot să neg, nu am fost omorât atunci în ţara românească, însă faptul că am fost dat afară din şcoală e un lucru bun? Eu am ajuns de fapt un neisprăvit, nu am nici măcar bacalaureatul, din cauza legilor date de Antonescu. Ca ovrei nu am mai avut voie să învăţ. Simplu… Sigur că am dus-o mult mai bine decât soldatul român de pe front, însă ăla era om, pe când eu nu. Putea să mă omoare orice căcănar şi nu l-ar fi tras nimeni la răspundere. Cam asta s-a întâmplat cu unii ovrei la Iaşi în

1941, sau mai devreme, luaţi de legionari în timpul puciului lor din Bucureşti.

— Pentru ce s-a întâmplat la Iaşi Antonescu a dat nişte sancţiuni administrative, iar în privinţa legionarilor, pentru omorurile şi devastările făcute în timpul aşa numitei „rebeliuni legionare „au înfundat puşcăriile, unii chiar au fost condamnaţi la moarte (şi executaţi), au scăpat doar cei care au fugit în

Germania. Asta este istorie… Să-şi facă oricine de cap în

România în timpul guvernării mareşalului Ion Antonescu nu a fost chiar posibil. Mareşalul Ion Antonescu era ferm convins că el este un om foarte drept şi poate şi datorită acestui orgoliu soarta evreilor

din România a fost total diferită faţă de alte ţări.

— Eu ştiam că legionarii care i-au omorât pe evrei în 21 – 23

Ianuarie 1941, precum omori un animal la abator, nu au fost traşi la răspundere. Dar dacă unii au fost pedepsiţi, cum spuneţi dvs., asta au meritat de o mie de ori, doar nu o să plâng eu acum de soarta unor căcaţi.

n

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948 393

— Nu vi se pare ciudat că Rabinul Şef, Alexandru Safran şi preşedintele comunităţilor evreieşti, Wilhelm Filderman, au avut înţelegere pe lângă mareşalul Ion Antonescu?

— Nu mi se pare deloc ciudat. Adevărul este că au avut cert o influenţă pe lângă Antonescu. Benefică pentru evreii din

România, aici nu mai încape nicio discuţie. Eu zic că Antonescu nu a făcut nicio greşeală, a fost un om foarte cumsecade. Sigur, ce am spus eu acum trebuie raportat la posibilităţile reale pe care le-a avut şi raportat mai ales la conjunctura europeană de atunci.

A-l judeca pe Antonescu în afara acestei conjuncturi e tâmpenie curată. Acum, noi evreii din Vechiul Regat, nu cei care au fost trimişi în Transnistria, ci cei care erau la munca obligatorie, eram nişte „împăraţi" faţă de cei din Transilvania de Nord, care au ajuns la abatoarele lui Hitler. Asta e clar…

— Greşelile, crimele, trebuie plătite…

— Nu trebuie plătit nimic. Nu românii au fost vinovaţi. Pentru exterminarea unei bune părţi a evreimii române principali vinovaţi sunt ungurii, pentru ce au făcut în 1944 în Transilvania de Nord.

Problema era însă influenţa germană, care a început să se manifeste şi în România din 1940. Nu existau trupe germane în ţară? Nu era România ocupată de nemţi? Nu s-a numit, de la o zi la alta, restaurantul Dunărea restaurantul Bavaria? Ţin bine minte că în 1940 au intrat în Bucureşti, în uniformă, 150.000 de nemţi. Mai aveau ceva de spus românii?

Cu venirea nemţilor în ţară, gata, s-a terminat cu distracţia, aşa că am ajuns şi eu la munca obligatorie – trebuia să o prestez pentru că eram evreu.

— Ce aţi făcut la munca obligatorie?

— Lucram la un depozit şi tăiam lemne cu fierăstrăul cu motor. Am învăţat chestia asta acolo.

— Nu prea v-a mai folosit ulterior în viaţă această specializare…

— Aşa este… Era o mare lipsă de forţă de muncă, pentru că mai toţi bărbaţii tineri erau pe front, iar la depozitul de lemne muncitorii erau în vârstă sau aveau vreo invaliditate. Ovreii erau folosiţi doar la descărcat sau încărcat de lemne, muncă necalificată. La fierăstrău era însă o muncă calificată, îţi trebuie o

Pregătire, altfel îţi puteai tăia mâna, cum a şi păţit unul mai neatent. Directorului acestui depozit, domnul Muşetescu, îi convenea că eu lucram pe fierăstrăul cu motor, pentru că banii

Pentru plata acestui muncitor calificat îi reţinea direct el, intrau în buzunarul lui cu alte cuvinte. El primea bani de la centru pentru

jy.

muncitorii de la joagăr, însă dacă făceau ovreii treaba asta, banii îi rămâneau lui, simplu ca bună ziua… între 1940 şi 1942 am profitat din plin de acest sistem: trei zile pe săptămână lucram la joagăr şi trei zile învăţam la Conservator şi aşa am putut fi angajat din 1942 la „Baraşeum”. Musetescu a fost un om foarte cumsecade, la fel comisarul de poliţie Brânduşescu, care răspundea de depozitul de lemne. Ei ne tratau ca pe nişte oameni, nu vedeau în noi nişte ovrei împuţiţi. Chiar ei le spuneau unora:

JLăsaţi oamenii să mănânce o supă caldă, să meargă la prânz la cârciumă!… Acesta este adevărul: am fost bine trataţi de români. Dacă nu ar fi fost nemţii în ţară nu li s-ar fi întâmplat chiar nimic evreilor.

La munca obligatorie vindeam mezeluri… Şefului meu de acolo, domnul Musetescu, i le dădeam cadou şi de aceea am putut chiuli fără prea mari probleme, în 1942 am ajuns în fine să fiu angajat la Teatrul „Baraşeum”.

— Nu vă deranjează totuşi că acest teatru a fost înfiinţat de legionari, mai precis spus, în timpul aşa numitului Stat Naţional

Legionar, de directorul Teatrelor, Radu Gyr, Demetrescu pe adevăratul său nume?

— De ce să mă deranjeze? Acolo mi-am început cariera, aveam numai 18 ani când am păşit pe scena acestui teatru. Dar de ce spuneţi că Teatrul „Baraşeum” a fost înfiinţat de legionari?

Nu e corect. A fost înfiinţat sub regimul Antonescu. Antonescu era capul, nu legionarii, asta să fie clar pentru toată lumea!

— Foarte interesant, în 1942 Armata Germană ocupa Stalingradul. Tot în 1942 avea loc aşa numita conferinţă de la

Wannsee, care avea să decidă „soluţia finală” pentru evreii europeni, iar dvs., evreu român, debutaţi ca actor la un teatru de elită, „Baraşeum”…

— Eu nu pot să recunosc altceva decât adevărul, iar adevărul este că românii au fost foarte buni în comparaţie cu alţii. A existat acest teatru UNIC, „Baraşeum”. Nu exista în Europa de atunci niciun teatru evreiesc, nu există nici acum, nici în America nu a existat. Da, Statele Unite nu au nici acum un teatru evreiesc!

Sigur, dacă se dau nişte bani, se pot strânge nişte oameni şi juca o piesă într-o sală, dar asta nu se poate numi teatru. E altceva…

Aţi spus că Hitler în 1942 mărşăluia peste tot. Treaba lui, eu însă „mărşăluiam” pe scena „Baraşeumului”. Fiecare cu afacerea lui. Cert este că la numai 18 ani şi două luni am jucat la acest teatru într-un rol principal!

— Pe undeva e incredibil…

— De ce incredibil? Nu văd ce e incredibil. Eu, mărturisesc

cinstit, când nemţii din RFG m-au întrebat ce am făcut în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, am spus adevărul: nu am fost persecutat, dincontră, am jucat pe scena unui teatru celebru!

— Şi nemţii nu au bulbucat ochii?

— Treaba lor. Eu când am venit în Germania nu am spus minciuni, am spus adevărul, că nu place unora, asta e o altă chestiune. De ce să mint? Am eu vreun motiv? Nu mint, pentru că nici măcar nu vreau să conving pe nimeni… Nu vrea să vă conving nici măcar pe dvs…

— La spectacolele „Baraşeumului” aveaţi şi spectatori români?

— Bineînţeles! Veneau chiar ofiţeri din Armata Română, sigur, nu în uniformă, veneau în costum „civil”.

— La „Baraşeum” erau, bănuiesc, actriţe frumoase…

Manifestaţie în Bucureşti după abdicarea lui Carol al II-lea, 13

septembrie 1940. În primul rând, de la stânga la dreapta imaginii: Mihail Sturdza, Radu

Gyr, Vasile laşinschi, personaj neidentificat, Radu Mironovici.

— Actriţe bune. Toţi actorii erau de altfel oameni de meserie, foarte buni. Erau actori care fuseseră numai cu câteva luni înainte la Teatrul Regina Maria, la Teatrul Naţional, la teatrele cele mai importante. Ce mai, am jucat la singurul teatru evreiesc din lume, la acea dată. Iar frumoasele amintiri pe care le am de la acest teatru nu mi le poate lua nimeni. Şi mai spun o dată:

românii nu au fost niciodată antisemiţi! Iar dacă au fost, au fost numai conjunctural, sub influenţa nemţilor. Şi în plus, câţiva căcaţi, aceşti legionari, care şi-au făcut „meseria”, ca să spun aşa…

— Poate au fost spectatori la

«Baraşeum” chiar şi militari germani, poate erau interesaţi să vadă actriţele…

— Nimeni nu te controla la uşă ca să vadă cine eşti. Sigur, dacă or fi venit, au venit şi ei în

Clyil. Eu însă nu i-am văzut.

Teatrul „Baraşeum” avea două săli, la parter un teatru de revistă, unde intrau vreo 150 de persoane şi la etaj o altă sală, în care încăpeau până la 300 de spectatori. Sala de jos era de fapt un hol mai mare care fusese reamenajat pentru spectacole. Adevărata sală de teatru, „teatrul de prozff\ aşa cum v-am spus, era însă sus. La sala de jos orchestra, formată numai din vreo 4 – 5 persoane nu avea loc pe scenă, era pusă într-un balconaş.

— Eu când am călcat pragul acestui teatru, desigur mult mai târziu, în 1980, spectacolele se ţineau în limba idiş, iar la cască erau traduse în limba română, între 1941 – 1944 în ce limbă se jucau spectacolele?

— Numai în româneşte. La „Baraseum” erau regrupaţi toţi actorii de origine evreiască de la teatrele româneşti. Directorul era

Otto Marcovici (condusese ziarele imineaţa” şi 5V4 c? evaruF), un om de o inteligenţă sclipitoare, foarte bun organizator. Avea un coeficient de inteligenţă absolut remarcabil. La numai 22 de ani

ajunsese director la ziarele amintite de mine înainte, ce vreţi mai mult? Cu un curaj înnebunitor a organizat acest teatru. Ce mai, o idee nebunească… însă ideea a prins! De ce? în primul rând pentru că românii au fost buni.

Fac o paranteză acum. Prin anii 1930, când eu aveam vreo

7 – 8 ani, venea pe la bâlciul pe care-l ţinea tata un comisar de poliţie, pe care-l chema Naniu. Acesta de cum sosea începea să strige: „Ce aţi făcut, bă? aţi luat banii?” Eu îi spuneam tatii:

„Tată, ce rău e omul ăsta!”, iar tata mă dezumfla: „Nu e rău.

Mauriţiule, nu e rău, ăsta e bun, că ia şpagă”…

Înfiinţarea teatrului „Baraseum” nu s-a făcut pentru iubire pentru evrei, s-a făcut şi din cauza unor interese; jumătate din încasări mergea pe spagă, pe mită…

— Mai bine spagă, mită, decât la Auschwitz…

— Sigur că da, sigur că da!

— Aţi avut cunoştinţă, înainte de 23 august 1944, de ce se întâmplă concret cu evreii de prin alte părţi?

— Bineînţeles! Ştiam de faptul că evreii din Transilvania de

Nord sunt trimişi în masă la Auschwitz, ştiam şi de lagărele din

Transnistria, auzisesem şi de colonelul Cepleanu, care umbla prin locurile unde se presta muncă obligatorie şi dacă unul lipsea o zi de la serviciu, era umflat şi trimis automat în Transnistria.

Colonelul Cepleanu era „specialist” în a găsi motive pentru deportare în Transnistria. Cu miile au fost trimişi în Transnistria, iar de acolo câţi s-au mai întors? Mai auzisem şi de evreii care erau aruncaţi din trenuri prin Moldova. Eram la curent că logodnica mea, domnişoara Cuba, a fost trimisă de unguri la

Auschwitz. Pe urmă am aflat că la noi au fost omorâţi 20 – 30 %

dintre evrei, pe când în Ungaria 100%.

Bun, poate nu chiar 100%, dar aproape de 99%. Au scăpat de exemple nişte fete evreice, care aveau 14 – 15 ani şi care fuseseră curve pentru soldaţii nemţi. Ţin minte o mare ceremonie religioasă la Cluj, în 1945, unde aceste fete, să fi fost

200 – 300 – 500, nu le-am numărat, au fost „făcute” de rabini din nou fecioare. Era o cinste pentru un tânăr evreu care lua de soţie una din aceste fete. Pare absurd, dar nu este absurd, aceste fete nu au

făcut sex cu soldaţii germani, au fost sistematic violate, ce vină au avut ele? Au fost cele mai bune fecioare şi cred că au devenit şi cele mai bune soţii din lume. După ce au păţit ce au păţit, credeţi că le-ar mai fi trecut prin cap să-şi înşele soţul?

Iar eu sunt unul dintre cei care nu a fost omorât, motiv pentru care mai pot purta această discuţie.

— Subscrieţi la ideea că mareşalul Antonescu a fost un om dur, dar drept?

— Nu am discutat personal cu Antonescu ca să vă dau un răspuns precis. Pe noi, ovreii, nu Antonescu ne interesa, ne interesa altceva: pierd sau nu pierd nemţii războiul? De acest lucru atârna soarta noastră, nu de Antonescu.

— 23 August 1944 v-a prins tot la Teatrul „Baraseum”?

— Da, acolo m-a prins. Mai precis la Grădina Izbânda de pe

Calea Văcăreşti, vara jucam la grădină, îl ţin minte pe un actor ovrei, care ne spunea: „Sunteţi mari? Păcat! Acela care trece de

Sf. Vineri e actor!” Din 1945 am jucat în centru, la „Savoy”, aveam vreo 21 de ani, mă produceam şi la Radio, în cadrul „Orei

Vesele”. Oricum, de la 21 – 22 de ani eram foarte cunoscut în

România.

— Tatăl dvs. avea simpatii comuniste?

— Cum să aibă, domnule? Adică el, care avea un bâlci şi o băcănie, să fie simpatizant comunist??! Tatăl meu nu a fost om politic, detesta politica, nu-l interesa. Viaţa lui era familia sa, bâlciul şi băcănia. Vara colindam cu bâlciul toată ţara, în special ne plăcea să mergem în Transilvania, iarna, când era frig, trăiam

de Pe urma băcăniei. După 23 august 1944 tata nu mai avea nimic

e spus, vorbeam numai eu în familie, deja eram Mircea Crişan.

fatal meu a abundonat destul de repede bâlciul şi băcănia şi a îmbrăţişat o altă profesie: tatăl lui Mircea Crişan. Şi avea destul e lucru în această „muncă”. Ca să vă satisfac curiozitatea până capăt nu pot decât să vă dezamăgesc: nu se discuta la noi în

politică, aveam alte preocupări, hi 1946 am fost încorporat la armată şi am efectuat-o la

regimentul 4 Călăraşi, dar asta nu m-a împiedicat să joc în continuare. Ca să mă pun bine cu subofiţerii şi ofiţerii care mă comandau, le împărţeam bilete de teatru… îmi aduc aminte de un plutonier, ţigan de felul său, care aprecia foarte mult biletele primite…

— Pe Regele Mihai l-aţi cunoscut?

— Da, chiar personal. Ne întâlneam cu el la mănăstirea Pasărea

(unde era centrul cercetăşiei), sigur, de discutat, nu am discutat cu el. Era de altfel cu numai vreo doi ani mai mare decât mine.

În adolescenţă fusesem amândoi cercetaşi…

— V-aţi mai întâlnit ulterior cu Regele Mihai, vă mai ţine minte?

— Nu m-am mai întâlnit şi nu mă poate ţine minte, eram de altfel sute de cercetaşi, poate mii, cum să mă mai ţină minte?

— După 1945, când lucrurile deja mergeau spre o direcţie clară în România, tatăl dvs. nu v-a spus: „să o ştergem de aici

până mai apucăm, până când nu se impute treaba de tot?

— Nu nu mi-a spus. Tatăl meu era deja bătrân, nu s-a băgat în chestiuni de astea. Dar nu m-am gândit eu, care eram un om

tânăr îmi spuneam: „Unde să mă duc?” Hai să fim serioşi, de la 20 de ani încolo nu se mai poate bine învăţao limba străina bine ca să poţi juca teatru în limba respectivă… 11 ţin bine minte pe actorul Mihai Popescu, fiu de popă. Studiase vreo patru am în Germania, pe mine mă deranja felul cum vorbea pe scena, vorbea răspicat, ca nemţii. Altfel era un bărbat frumos, foarte iubit de public, un mare actor, însă pe mine mă irita că vorbea româneşte scremut. Nemţii, când te înjură, deschid gura mult, românii nu au acest obicei, să vorbească cu gura tare deschisă.

Şi văzându-l pe Mihai Popescu mi-am spus că, „eu vreau să fiu actor şi în altă ţară nu voi putea fi!” Din cauza limbii…

— De ce aţi vrut să scăpaţi tot nu aţi scăpat…

— Aşa este, am ajuns din 1967 actor în Germania. Însă sunt actor de „linia II-a”, din cauza accentului. Toţi ştiu aici că sunt un actor mare, dar cu accentul nu te poţi juca… Joc numai roiun de străini, acum joc de exemplu rolul unui neamţ care se întoarce din Rusia, după 19 ani de prizonierat şi, bineînţeles, după ataw timp a uitat să vorbească curat germana…

Dar să revin la ce m-ați întrebat cu puţin timp înainte… AI

cunoscut, prin 1945 – 1946, o tipă foarte frumoasă din Bucureş ce trăia cu un englez. Acesta mi-a spus la un moment dat, ştrandul Kiseleff: Dumneata eşti un mare actor, ar trebui pleci în Anglia”… Bun, să plec în Anglia şi când să mai fi

engleza? Nu am plecat la 21 de ani, bine că am plecat la *

ştiam şi pe Dinu Şerbănescu, era cel mai bogat dintre lăutari, dar trăia tot printre ţigani. Cum sunt ţiganii, tot timpul veneau pe la el să-i ceară ceva, până când a pus nevastă-sa un afiş pe uşă:

„Mfli staţi Dracului şi pe acasă, că e vremuri grele!” Da, începuseră vremurile grele în România, odată cu anii 1945 – 1946…

— L – aţi cunoscut pe Constantin Tănase?

— Cum să nu! L-am cunoscut chiar foarte bine.

— Era un actor mare?

— Da’ de unde! Era mediocru ca actor. Trebuie însă să spun că românii au fost foarte buni ca actori, în comparaţie cu alte naţii. Actori teribili de buni. Aici nu mai există discuţii, însă acest talent nu s-a revărsat şi asupra lui Constantin Tănase. Tănase nu era actor, Tănase era o instituţie! Era un foarte bun organizator, un bun afacerist, un mare director de teatru.

— Cum, nu era bun ca actor?

— Nu, era prost ca actor. Zbiera pe scenă ca un măgar.

Cupletele sale erau spuse de parcă pe scenă nu era un actor ci un copil de şcoală. Dar asta nu are nicio importanţă. Când Tănase ajungea cu teatrul său în turneu în Moldova, ţăranii veneau de la zeci de kilometri cu căruţele ca să-l vadă, să-i vadă teatrul. Avea un foarte bun balet, ce mai, ştia să organizeze. Din spectacolul lui nu lipsea baletul, muzica, cupletul, era un lucru care plăcea la lume şi era un lucru făcut cu mare seriozitate. Constantin

Tănase a fost un director fantastic. Costumele teatrului său erau nemaipomenite, poate şi astăzi mai sunt folosite de teatrele din

România, cine ştie… Cert este că soţia sa a trăit toată viaţa din închirierea costumelor la teatrele de stat, asta după moartea din

1946 a soţului ei. Zeci de ani a trăit din închirierea costumelor…

Ăsta era Tănase: costume frumoase, muzică frumoasă… Un profesionist.

— Să fie adevărat că l-au omorât ruşii?

— Prostii! Se zice că ar fi fost omorât de ruşi pentru că ar fi spus un cuplet contra lor. Prostii, în realitate Tănase era un om

Prudent. Nici nu cred că a spus acel cuplet.

— Atunci de ce a murit?

— Pentru că i-a venit vremea, pentru asta! Când a murit avea vreo 76 – 77 de ani, nu avea voie să moară şi el? Nu l-a omorât mieni, pot eu să spun, doar eram arunci actor în Bucureşti. Dacă

— Ar fi omorât cineva, credeţi că nu aş fi aflat?

— Au instaurat evreii comunismul în România în 1945 – 1948?

Q. Aiurea! Toată lumea urla arunci de Ana Pauker. Bun, era ai 5ICŞ, dar nu făcea ea parte dintr-un guvern majoritar românesc, atuit din vreo 50 de inşi? Nu a fost ea mătrăşită de Dej? în

— V, LWKJ VĂLENAŞ

fond cine a pus-o în funcţie pe Ana Pauker? Dar pe Chişinevschi, pe Bodnăraş, sau chiar pe Dej? I-au pus ovreii? Hai să fim serioşi, i-au pus ruşii! Dej, la urma urmelor, nu era decât un maimuţoi, la remorca ruşilor.

V i. –, J.

Mainthal – Nürnberg, 12 – 13 februarie 2003, 0 <, vv-N – C-.; /: K.*; –

…– r> –.: >.

IV*” ANEXE

! inh

Scrisoare dei tră adresată redactorului şef alf revistei

„Spiegel” – vv

— „– Nürnberg, 15.02.05

I. – Stimate D-le Redactor Şef.

— if.

— Am rămas foarte surprins de harta pe care o publicaţi la articolul

„Mărturie asupra unui genocid”, din revista „Spiegel”, nr. 4 din

24.01.05. Rezultă, după Dvs., în mod clar, consultând harta

reprodusă la pagina 66, că România a expediat un număr (nedefinit) de evrei la

Auschwitz. Revista Dvs. este unanim apreciată pentru seriozitatea şi ţinuta ei, de aceea mă mir că se face o afirmaţie atât de gravă fără niciun fundament istoric. După cum se ştie prea bine, mareşalul Ion

Antonescu a refuzat categoric să trimită măcar UN SINGUR evreu la

Auschwitz, chiar dacă pentru acest refuz şi-a creat unele probleme în relaţiile cu Germania (România, deşi aliata Germaniei, nu a fost un stat satelit al ei). După arbitrajul de la Viena (mijlocit sub presiunea lui Hitler şi Mussolini) România fost obligată să cedeze nordul Transilvaniei

Ungariei, iar acest stat i-a trimis ulterior pe toţi evreii nord-transilvăneni, în număr de 150.000, la Auschwitz. În consecinţă, de acest fapt sunt vinovate exclusiv autorităţile maghiare şi nimeni altcineva. Chiar familia laureatului pentru Premiul Nobel pentru Pace, Elie Wiesel, a fost trimisă de la Sighet, din partea cedată a Transilvaniei, la Auschwitz, de autorităţile maghiare şi nu de cele române, fapt pe care poate să-l

confirme oricând Dl. Elie Wiessel. De asemenea, vă atrag atenţia că aţi numărat cei 150.000 de evrei de două ori, şi la populaţia României din

1930, dar şi la populaţia Ungariei din 1941.

România a făcut, cert, anumite greşeli grave la adresa populaţiei evreieşti (Transnistria, teritoriul administrat de autorităţile româneşti între

Nistru şi Bug), greşeli pe care şi le-a asumat, însă nu poate fi făcută răspunzătoare de atrocităţile comise de Ungaria, pe teritoriul încorporat ei după arbitrajul din 1940.

Cu Stimă

LMu Văleni

În faţa lui Mengele

Convorbire cu Ion Rosenfeld

I v.,!»

Ion Rosenfeld s-a născut 1925 la Arad într-o familie de intelectuali evrei. Rămânând împreună cu toată familia în Ardealul de

Sud (rămas

României după arbitrajul de la Viena din 1940) nu suportă represiuni notabile, toată familia trece cu bine prin perioada celui de Al Doilea

Război Mondial, în schimb familia viitoarei sale soţii, rămasă în

Transilvania de Nord (cedată Ungariei în 1940) este exterminată în întregime la Auschwitz. După terminarea războiului urmează Facultatea de Medicină, devenind unul din cei mai respectaţi doctori din Arad. În anii 1970 se stabileşte împreună cu soţia şi fiica sa în Germania Federală.

— Stimate D – le doctor Ion Rosenfeld, pe scurt, dacă-mi puteţi povesti despre-viaţa dvs. şi a familiei dvs. din tragica perioadă

1940 – 1948…

— Nu-mi face nicio plăcere să povestesc, din mai multe motive. Principalul motiv este soţia mea: îi face extrem de rău orice referire la aceşti ani – a fost internată la Auschwitz şi numai ea a supravieţuit, toată familia ei a fost masacrată acolo. Pe urmă, cine ştie, mărturisirile mele ar putea fi interpretate în fel şi chip şi ar stârni alte nemulţumiri. Poate chiar proteste, însă ceva, foarte succint, o să vă spun acum. Eu sunt originar din Arad unde a existat o puternică comunitate evreiască, desigur nu aşa de mare ca în Oradea Mare, unde trăiau, până în 1944, peste 30.000 de evrei.

— După datele mele peste 40.000 de suflete…

— Da, dar acest plus provine din evreii de la ţară care au emigrat spre acest oraş. Când la 30 august 1940 s-a anunţat că

Ungaria şi România au acceptat arbitrajul de la Viena, impus de

Hitler şi Mussolini, şi noua frontieră româno-maghiară este la

Sud de Salonta, lăsând Aradul în România, părinţii mei s-au tăvălit pe jos de durere. Eu aveam atunci 15 ani şi nu am înţeles deloc durerea părinţilor mei, i-am întrebat de ce nu e bine că am rămas în România? Părinţii mei nu mi-au răspuns, au continuat

să se vaite şi să plângă amarnic. Ironia sorţii face ca evreii care au revenit la Ungaria să fie aproape cu toţii exterminaţi la

Auschwitz. Destinul a făcut ca familia mea să fie cruţată în întregime, doar pentru că a rămas pe teritoriul românesc.

Destinul… Dacă Aradul era cedat Ungariei în 1940, nu mai aveaţi cu cine discuta acum…

— Ce s-a întâmplat cu dvs. cu familia dvs. în continuare?

— Desigur, am suportat tot felul de măsuri discriminatorii, care însă au fost luate treptat. Dar nu a fost o tragedie. Eu am fost nevoit de pildă să prestez așa numita muncă obligatorie.

— Unde?

— La depoul CFR din Arad. Am fost tratat acolo foarte omenește, muncitorii au înțeles situația noastră, nu am de ce să mă plâng. Vă dau un singur exemplu: tatăl meu dădea uneori telefon că nu pot să vin la muncă fiindcă sunt bolnav și va trimite pe altcineva să mă înlocuiască, iar cei de la depou nu protestau.

Pentru evrei a venit și timpul când nu mai aveam voie să deținem aparate de radio, ni s-au confiscat pur și simplu. Dar, prin ianuarie

1944, suntem anunțați că aparatul de radio confiscat există și este la loc „sigur”. Apoi, nu peste mult timp am primit un telefon:

j) omnule Rosenfeld, veniți și vă luați aparatul de radio înapoi”… Dacă mai țin bine minte era prin februarie 1944. Cu alte cuvinte, regimul Antonescu nu mai era deranjat, la acea dată, dacă am fi ascultat de pildă BBC-ul…

— Iar soția dvs?

— Familia ei era din Ardealul de Nord. În 1944 au fost deportați la Auschwitz, toți, fără nicio excepție, inclusiv copiii mici. Familia ei a ajuns să fie la un moment dat în fața lui

Mengele. Acesta i-a împărțit imediat în două, mai toți la stânga, iar la dreapta numai soția mea, care avea 13 ani și era o fată bine dezvoltată pentru vârsta ei și mama ei, o femeie încă tânără. De fusta ei se ținea ascuns la spate frățiorul soției mele, un băiețel de numai șase ani. Mengele l-a văzut însă și a întrebat ce e cu el. Mama lui i-a răspuns: „Vedeți, e atât de mic și fără mama lui e pierdut!”, J) a? atunci treceți amândoi la stânga, ca să fiți împreună.”, a concluzionat impasibil Mengele. Stânga era camera de cazare. Soția mea de mai târziu a rămas singură, a supraviețuit ca prin minune Auschwitzului, însă, cum am mai spus, toată familia i-a fost exterminată. Nu are niciun fel de rude, nicăieri. Nu mă are decât pe mine și pe fiica noastră, care trăiește în prezent în Elveția. Dacă fizic a trecut „cu bine” prin

Auschwitz (dacă pot folosi acest termen…), psihic s-a ales cu o

Liviu Vălenaş împreună cu ambasadorul statului Israel la Berlin, Shimon Stein, cu prilejul înmânării volumului „Cartea Neagră a ceauşismului, România între anii 1965 – 1989— (editura Saeculum I.O., Bucureşti, 2004). Frankfurt am Main, 19 octombrie 2005 – arhiva Liviu Vălenaş, Nürnberg.

traumă pentru toată viaţa. După ce a revenit în România ne-am căsătorit în anul 1948, suntem împreună de 57 de ani…

— Cum vă explicaţi tratamentul diferit de care au beneficiat evreii în România faţă de Ungaria?

— Problema m-a preocupat permanent. Am impresia, poate chiar convingerea că Antonescu a vrut să cureţe de evrei Moldova şi Basarabia, care erau teritorii estice, învecinate cu URSS, însă a dorit să păstreze evreii din restul ţării, inclusiv din Transilvania de Sud şi Banat. Chestiunea m-a frământat atât de mult încât, după ce am venit în Germania, am aflat că adjunctul lui Adolf

Eichmann trăieşte. L-am sunat la telefon şi l-am întrebat de ce evreii din România nu au avut aceeaşi soartă cu cei din Ungaria.

Mi-a răspuns: „J) omnule Doctor Rosenfeld, noi aveam instrucţiuni precise şi am făcut în acest sens mai multe drumuri la

Bucureşti, ca să obţinem şi de la autorităţile române asentimentul lor pentru deportarea evreilor în Germania, însă de fiecare dată românii tergiversau problema în stilul lor caracteristic. Am

wt

dat nenumărate telefoane la oficialităţile române însă răspunsul lor era că problema este în studiu, să avem răbdare etc. etc.

etc., ca la un moment dat să ni se spună clar că ROMÂNIA

SE OCUPA EA DE EVREII El şi cu asta ne-a fost foarte limpede că nu mai există şanse să-i mai deportăm pe evreii români la Auschwitz!” în rezumat asta mi s-a relatat. Antonescu are desigur un merit în această chestiune, însă ce s-a întâmplat în Transnistria ce a fost? Nu a

fost un Holocaust? Cum v-am spus, Antonescu a avut două maniere total diferite de abordare a chestiunii evreieşti: a vrut să cureţe Estul României de evrei, însă i-a păstrat pe cei din restul ţării, cum, v-am mai spus. Eu şi familia am fost printre cei norocoşi…

Frankfurt am Main, 19 octombrie 2005

ANEXĂ

Depeşă a legaţiei României din Budapesta

Legaţiunea Regală a României Budapesta, 3 august 1944

Budapesta nr. 6891/8

Urgent:

”. Domnule Ministru.

Astăzi s-au prezentat la legaţie doi delegaţi ai Crucii Roşii internaţionale din Elveţia, domnii dr. Robert Schirman şi Friedrich Ban, care se afla în Ungaria având ca misiune studierea posibilităţilor de ocrotire a evreilor din Ungaria.

Ei m-au întrebat dacă guvernul român ar fi de acord să găzduiască undeva în România, într-un loc care ar urma să fie indicat de autorităţile româneşti, un grup de copii evrei în vârstă de 5 până la 14 ani. Nu mi-au precizat numărul lor, deoarece nu ar dori să pună o limită. Ei mi-au mărturisit că se gândesc la circa 2000 de copii, dar că ar fi mult dacă s-ar putea salva şi chiar numai 200. Este vorba de copiii din Budapesta ai căror părinţi au fost fie deportaţi, fie internaţi în Ungaria sau cei rămaşi orfani.

Crucea Roşie elveţiană s-ar angaja să reîngrijească de transportul acestor copii, de întreţinerea lor şi de îngrijirea lor, fie prin trimiterea de alimente şi medicamente, fie plătind în franci elveţieni alimentele ce s-ar pune la dispoziţie în ţară pentru aceşti copii. Din punctul de vedere al

execuţiei tehnice al acestui proiect, delegaţii elveţieni propun ca guvernul român să le pună la dispoziţie un hotel sau un grup de clădiri, sau chiar un loc pentru a construi barăci, urmând a se înfiinţa astfel o tabără pentru aceşti copii, bineînţeles totul pe cheltuiala Crucii Roşii. Supravegherea şi îngrijirea copiilor s-ar putea face, după părerea lor, sau de către personalul însoţitor din Ungaria, sau de către o organizaţie evreiască din

România. Copiii ar urma să rămână în această tabără până când

împrejurările vor permite să fie transportaţi în Turcia sau în America.

Domnii Schirmer şi Bom mi-au afirmat că este vorba de o acţiune separată, sau mai bine zis paralelă cu cea întreprinsă de Legaţia Elveţiei pentru emigrarea evreilor în Palestina. Vă rog să binevoiţi a dispune ca să fiu informat dacă guvernul român, în principiu, ar fi de acord cu înfiinţarea unei astfel de tabere de copii!

Însărcinat cu afaceri a. i.

Dragoş Colareine

Domniei Sale, domnului Mihai A. Antonescu, vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri, ministrul Afacerilor Străine, Bucureşti

(Arhivele Statului Bucureşti, Fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosar 38/1944, II. 7 – 8)

Scrisoare adresată de dr. Elias Erwin lui Liviu Vălenas

Ben Gurion University for the Negev

P. O.B. 653. Beer-Sheva 84105, Israel

15.11.99

Stimate Domnule Vălenas

Vă scriu aceste rânduri după ce am citit cu mult interes interviul

Dvs. cu Dl. Gheorghe Barbul despre Mareşalul Ion Antonescu în revista daneză „Dorul". Prin intermediul Domnului Dan Romaşcanu am reuşit să intru în posesia adresei Dvs. din Germania. Eu am citit cam tot ce s-a scris în ultimii 40 de ani despre Mareşal, căci de la vârsta de 16 – 17 ani ni-a urmărit cu înverşunare o singură şi grea întrebare: De ce au rămas vagoanele goale în 1943, căci (deşi) trase la peron îşi aşteptau doar

locatarii", care să fie deportaţi în lagărele naziste? Antonescu în ultimul winut a renunţat la acest gând. De ce? Cunosc că s-a spus că Regina

Mamă a intervenit, că Mitropolitul Bălan ar fi intervenit, că Mareşalul ar fi vrut un gând de mărinimie pentru el (?) la procesul ce ştia că-l

Aşteaptă, că nemţii pierduseră războiul etc. Lecca a avansat şi alte

Posibile ipoteze. În fine, cred că Dl. Barbul este „ultimul mohican „în viaţă din anturajul lui Antonescu, care m-ar putea lămuri cum au stat

Unirile atunci… vp – * – e. V /işWAM«** –.»:

Eu nu cred că cineva îl putea influenţa pe Mareşal şi nici că era fricos (tocmai el?), mai ales că istoria ne-a arătat clar că era demn şi curajos, ca să-şi creeze un alibi pentru o ulterioară judecată. A fost avansată ideea că evreii l-ar fi plătit. Minciună! Nu avea cine s-o facă şi nu-l văd eu pe Antonescu ahtiat după bani. Adevărul pur e un mister pentru mine, chiar şi azi.

Dl. Barbul spune că Mareşalul nu este antisemit.

Dl. Stoenescu („Mareşalul, armata şi evreii" ed. Rao, Buc. 1997)

spune că el împărţea evreii în trei categorii dintre care… pe unii îi ura efectiv. E discutabilă deci povestea asta. Cert e că Filderman i-a fost coleg de clasă la liceu şi erau prieteni foarte buni, fapt însă negat de istoricii evrei. Rabinul de la Geneva, căruia i-a scris (Safran), întrebându-l unele lucruri, s-a plâns că deja e la o vârstă înaintată şi îi este greu să-mi răspundă, lată deci că unii scriu istoria aşa şi alţii cum o vor. Aşa că D-le Vălenas, vă rog mult fiţi amabil şi transcrieţi scrisoarea mea Domnului Barbul sau fie şi numai întrebarea mea la care poate voi putea primi un răspuns care să mă satisfacă. Poate dânsul cunoaşte mai multe despre acest subiect decât ipotezele astea avansate în ţară sau aici în Israel. Vă rămân recunoscător.

Cu cele mai bune gânduri închei dorindu-vă sănătate deplină şi tot binele de pe Terra.

Al. Dvs.

Dr. Elias Erwin

— Un ><

— b & >

Scrisoare adresată de către Liviu Vălenas, doctorului Elias Erwin

Liviu Vălenas, Lenau Str. 16, 90431 Nürnberg, Germany, Tel:
0049 – 911 – 8014898 R

Stimate Domnule Doctor.

Nürnberg, 30.12.99

Mai întâi Vă rog mult să mă scuzaţi că abia acum Vă răspund. Am transmis deja, Domnului Barbul, amabila Dvs. scrisoare. DL Gheorghe

Barbul a fost surprins plăcut de primirea ei şi urmează să vă trimită un răspuns detaliat care, poate, Vă va aduce lămuririle cerute. Eu nu am fost martor ocular la acele evenimente, născându-mă în România câţiva ani buni mai târziu, în plin stalinism. Dar încă din copilărie m-o preocupat ce s-a întâmplat în România în cel de Al Doilea Război

Mondial, ce s-a întâmplat la 23 august 1944 şi de ce ţara românească a ajuns comunizată. Ca atare am început să studiez şi să mă documentez, desigur pe cont propriu, în condiţiile pe care mi le permitea existenţa unui regim comunist, iar eu, nefiind un privilegiat politic, nu am avut

acces la arhive, însă am avut şansa să lucrez într-un foarte bun muzeu.

Muzeul Ţării Crişurilor, unde pot să spun că toţi muzeografii secţiei de i istorie erau nişte cercetători foarte bine pregătiţi, fapt ce mi-a fost de foarte mare folos. După aşa-zisa revoluţie din decembrie 1989 am purces, fâncet-încet, la redactarea unui volum intitulat „Memorialul Apocalipsel.

(România între anii 1940 – 1948”, pe care, cu voia Celui de Sus, îl voi tipări anul viitor. Iniţial am pornit de la ideea să fac un volum de mărturii despre Actul de la 23 August 1944, însă investigaţiile mele m-au dus, volens-nolens, asupra unei perioade mai lungi de timp, de 8 ani, care, cuprinde toată tragedia României (pierderile teritoriale din 1940, războiul, instaurarea comunismului şi, bineînţeles, suferinţele a unei bune părţi din populaţia evreiască din România). Pentru a scrie această carte, prin eforturi aproape exclusiv personale, nefiind sprijinit mai de nimeni

(de guvernanţii de la Bucureşti absolut deloc) am bătut o bună parte din Europa şi am stat de vorbă cu Regele, cu Dl. Barbul, cu alţi diplomaţi de carieră din acea perioadă, cu ofiţeri şi chiar cu şefi ai Mişcării

Legionare. Scopul a fost acela care Vă preocupă şi pe Dvs.: aflarea adevărului, care o fi el, cât o fi el de neplăcut!… Eu am purces la

această

„Operaţiune” fără patimi, fără idei preconcepute şi depolitizând discuţia.

Din păcate, Domnule Doctor, adevărul nu-l avem încă, dintr-un singur motiv: nu că acest adevăr nu ar exista, dar până acum s-a făcut totul ca să nu avem acces la el. S-a discutat politizat, cu patimi extreme, de multe ori de „scribi sau istorici de serviciu”, s-au folosit (de toate părţile) invective şi acuzaţii din cele mai absurde, în final, ceea ce s-a reuşit, a fost să fie jignit (dacă jignire se poate chema) atât poporul evreu, cât şi poporul român. La o minciună s-a răspuns cu o minciună şi mai uriaşă, la o jignire s-a răspuns cu o jignire şi mai trivială. Păcat…

Aşa s-au pierdut nişte ani buni, iar martorii tragediei României dispar

(fizic) unul după unul. Cu voia lui Dumnezeu, eu i-am mai prins în viaţă pe mulţi.

Ce s-a întâmplat cu populaţia evreiască din România între anii

1940 – 1944? Nu mă încumet să dau eu un răspuns. Nu am fost participant la această tragedie a României, sunt un umil absolvent de universitate, care acum public cărţi de istorie. Am devenit, vreau, nu vreau, istoric.

Personal, dar repet, doar personal, cred că tot istoricul german Andreas

Httigruber are dreptate. El, în teza sa de doctorat, publicată ulterior sub numele de „Hitler, König Carol und Marschall Antonescu”, o teză de doctorat consacrată relaţiilor româno – germane din timpul celui de Al

Doilea Război Mondial, susţine că, în timpul guvernării lui Ion

Antonescu, au existat două perioade distincte faţă de populaţia evreiască, cea depănă la 1942 – 1943, şi a doua după aceşti ani. În prima perioadă

™areşalul Antonescu ar fi depus un zel mai mare chiar decât germanii în „tratarea” problemei evreieşti, iar în a doua perioadă a schimbat

aceasta politică cu 180 de grade, nu a ţinut cont de nicio sugestie, sfat sau presiune din partea germană, fiind decis să-i salveze, prin toate

Jloacele, pe evreii rămaşi în viaţă… „Prima perioadă” ar corespunde J

Perioadei germane de dinainte de conferinţa de la Wannsee (ian. 1942).

4 U8

când încă în Germania nu se adoptase „soluţia finală”, cu alte cuvinte

„Excesul” lui Antonescu trebuie văzut în acest context. Teza lui

Hillgruber este foarte solidă, însă are un punct relativ slab: din motive politice evidente, Hillgruber nu a avut acces la niciun document de arhivă aflat în România sau în URSS, deci nu a avut acces la documentele interne emise de guvernarea fon Antonescu…

Însă, indiferent din ce unghi de vedere s-ar privi problema, câteva lucruri sunt clare. Antonescu a dat dovadă de un antisemitism moderat şi în orice caz nu rasial (cum era în Germania). Dar şi cu Antonescu şi cu situaţia evreilor din România ar fi fost altceva, dacă poporul român ar fi fost antisemit în esenţa lui. Căci aici stă de fapt cheia problemei.

Românii, dar asta ştiţi şi Dvs., Domnule Doctor, au fost antisemiţi doar declarativ, superficial dacă vreţi, când s-a pus însă problema să facă ceva concret contra evreilor, imensa majoritate a românilor a dat înapoi, unii chiar s-au îngrozit pur simplu. Cercetând, pentru un alt volum

(prima ediţie a şi apărut în 1999), istoria atât de zbuciumată a Mişcării

Legioare, am descoperit la un moment dat un lucru curios: când devenise evident faptul că evreii din Ungaria urmau să fie exterminaţi, unii legionari le-au sărit în ajutor, ajutându-i să fugă în România (la

„Mâncătorul de evrei” Ion Antonescu, un paradox, nu?…). I-au ajutat, nu pentru că aşa primiseră ordin de la conducerea Legiunii, ci pentru că, în firea lor de români, antisemitismul lor nu a mai avut nicio valoare când a fost vorba de o viaţă de om… Pe vremea când eu eram copil, noi spuneam bancuri, mai „deocheate” cu evrei, dar asta nu m-a împiedicat ca doi dintre cei mai buni prieteni ai mei, balegi de clasă şi de echipă de fotbal, să fie evrei, în prezent se află în Israel. Prieteniile acestea au fost pentru o viaţă… Iar asta nu o spun ca să primesc acum

(de la cine?) un certificat de bună purtare, ci pentru că asta a fost realitatea. Din păcate antisemitismul este o prezenţă constantă în istorie, există antisemitism în ţări fără evrei, în Japonia de pildă, dar,

este părerea mea, la români nu a făcut parte din structura intimă a sufletului lor. Dacă nu exista această mărinimie românească (sau bunătate dacă vreţi), la nivelul omului simplu, sunt sigur că soarta evreilor ar fi fost înfiorătoare şi în România. Din fericire nu s-a întâmplat aşa şi indiferent ce greşeli mari s-au comis între 1941 – 1942, eu cred că poporul român a trecut (fie şi cu nota minimă de trecere, dar a trecut) acest examen, în condiţiile în care multe popoare l-au pierdut.

Domnule Doctor astea sunt observaţiile, dacă vreţi, concluziile mele.

Nu ştiu în ce măsură o să vă folosească. Vă trimit şi cartea mea despre

Regele Mihai, care a apărut acum trei luni şi care, sper din tot sufletul.

Vă va ajuta în căutarea Adevărului. Cu voia Celui de Sus, este imposibil ca Adevărul să nu iasă la lumină. Altfel am ajunge la cele spuse de

Nietzsche: „Toate adevărurile care sunt ţinute în tăcere devin otrăvite”.

Primiţi în încheiere, Domnule Profesor, cele mai bune urări ale mele şi multă fericire, sănătate şi putere de muncă!

Cu sinceră considerat

Llviu Văleni

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948

409

Scrisoarea lui Gheorghe Barbul, adresată doctorului Elias Erwin

Stimate Domnule Elias Ervin.

4 februarie 2000

Regret că nu sunt în măsură să dau un răspuns satisfăcător întrebării

Dumneavoastră. După câte ştiu, problema deportării evreilor în

lagărele germane din Polonia a fost negociată de Himmler cu Leeca la Berlin, la începutul toamnei 1942. Era vorba de evreii din Ardeal. Se poate că

Bălan, mitropolitul ortodox al Transilvaniei, să fi cerut Mareşalului să renunţe la efectuarea acestui proiect, este mult mai puţin verosimilă intervenţia în acelaşi sens a mamei fostului rege. Ei i-au trebuit aproape

15 ani pentru a-şi aminti de rolul pe care l-ar fi jucat în această circumstanţă. Cât despre mituirea mareşalului pentru a-l face să renunţe la proiect, cred că nu este necesar să subliniez absurditatea unor asemenea afirmaţii.

Personal presupun că hotărârea de a renunţa la deportarea evreilor aparţine exclusiv lui Ion şi lui Mihai Antonescu. Acesta din urmă făcuse greşeala de a accepta ca evreii români rezidenţi în Germania să aibă acelaşi regim cu evreii cetăţeni ai Reichului. Mihai Antonescu nu ştia cum erau trataţi aceştia din urmă. Nemţii i-au afirmat că este o măsură generală, acceptată de toţi aliaţii Reichului, de italieni, de unguri, de slovaci şi de croaţi, în aceste condiţii era greu să nu fie acceptată şi de noi. Însă deportarea evreilor germani în lagărele din Polonia şi regimul de muncă silnică epuizantă la care erau supuşi au devenit cunoscute autorităţilor române datorită mărturiilor evreilor evadaţi din lagăre şi refugiaţi în ţara noastră.

Am fost tălmaci între Antonescu şi Killinger privitor la problema evacuării evreilor din România. Soluţia pentru a se renunţa la deportarea evreilor spre lagărele germane, propusă de mareşalul Antonescu, a fost emigrarea acestora în Orientul Apropiat, în Palestina şi Siria. Nemţii erau ostili acestui proiect pentru că – ziceau ei – nu voiau să-l indispună pe marele muftiu al Ierusalimului, care le ceruse să împiedice orice emigrare evreiască în ţara lui.

Pentru prima dată l-am auzit pe Mihai Antonescu declarând solemn

Şi răspicat lui Killinger: „suntem ostili oricăror măsuri fizice împotriva evreilor”. Mărturisesc că nu ştiam la ce se referea vicepreşedintele

Consiliului de Miniştri român. Tot atât de surprinşi am fost când

Mareşalul i-a declarat ambasadorului Reichului că el, cu excepţia evreilor comunişti, refuză să ia măsuri radicale împotriva evreilor în general.

Preşedintele SUA, Franklin Delano Roosevelt
Sreuna cu soţia sa, Eleonor Roosevet în
Înte TPR – oosevrcă Ş
constant de soarta evreilor din Europa, a refuzat de o manieră categorica, primirea oricărui evreu din teritoriile °C» PC
Germania, inclusiv a ordonat ca mama militară americană să traea tocun

LIVIU VĂLENAŞ

Aceste amintiri ale mele pot eventual să servească ca indicaţii în căutarea adevărului în privinţa vagoanelor rămase goale. Se poate ca
„Locatarii lor" – cum spuneţi
Dumneavoastră celor care urmau să fie deportaţi – să fi rămas în ţară din cauza divergenţei dintre soluţiile propuse de nemţi şi de români. Aceste divergenţe s-au manifestat şi într-o discuţie directă între Hitlerji
Ion intonescu cu ocazia întrevederii lor din 13 aprilie.
Iată cum o redă Paul Schmidt, interpretul lui Hitler în cartea sa: „figurant pe scena internaţională":
În încheierea, discuţia

I evrei, cu destinaţia Statele Unite.
fost nevoit să se reîntoarcă în Europa
primele două ţări, în mare majoritate, au fost trimişi ulterior de nemţi în lagăre de exterminare majoritatea fiind omorâţi. Centru to Sa vasului Saint Louis a fost vinovat în pnrnu! rând preşedintele SUA, ™% &

În această problemă – ceea ce vrea să pară ca o critică – are alte concepţii decât Mareşalul şi amiralul
Horthy.
Führerul a arătat apoi măsurile ce au fost luate în

Până la urmă emigrarea evreilor

I
1-1*

I. v* „g, Dom.». e Erwrn.

Gheorghe

Evoluţia numerică regională a populaţiei evreieşti din i
România
DR. SABIN MÂNUILĂ
Fost Director General al Institutului Central de Statistică al
României, fost membru corespondent al Academiei Române, fost membru al Academiei de Medicină şi al Academiei de Ştiinţe.
Membru al Institutului Internaţional de Statistică.
DR. W. FILDERMAN
Fost Preşedinte al Uniunii Evreilor din România, fost
Preşedinte al Federaţiei Uniunilor de Comunităţi Evreieşti din
România, fost Preşedinte al Comitetului „Joint Distribution".
pentru România, fost membru al Parlamentului Român.
Cifre exacte în toate detaliile cu privire la populaţia evreiască din România, nu se pot produce, pentru că ele nu există. Cauza acestei situaţii surprinzătoare trebuie căutată în evenimentele istorice din ultimele decenii, care, pe de o parte au produs radicale şi repetate schimbări de graniţe politice, iar pe de altă parte au produs deplasări masive de populaţie, atât în interiorul ţării cât şi peste graniţe.
Lucrarea de faţă s-a făcut în condiţiuni deosebit de grele
Pentru că multe din consecinţele evenimentelor istorice nu s-au înregistrat deloc sau au fost măsurate prin metode indirecte.
Comunicare prezentată de Sabin Mânuilă şi Wilhelm Filderman la congresul Institutului Internaţional de Statistică, Stockholm, 8 – 15
august 1957. Comunicarea a fost tipărită ulterior în Statele Unite, sub forma unei broşuri, şi în limba română. Publicăm acum versiunea în limba română, cu ortografia utilizată de autori.

„GENERALE
Ca urmare a războiului I mondial populaţia şi teritoriul
României s-au dublat g. umat cel de al Doilea de României spre Est, Nord
schimbare radicală şi în l din 1930 au fost în număr calculată la sfârşitul
[de azi al României.

Evenimente e care au
Război Mondial au schimb
şi Sud. Aceste modificări au numărul Evreilor, care la de 756.930 (după «Jg6
războiului (1945) la 355.
la ultimul recensământ (28 Noemt „urmare a condiţiunilor postbelică se datoreşte mea princ.
Din populaţia calculata.<™ ’52 (August) „Statistical Bulletin în Israel. Numai în anii 1948 – 19 şi J.EY952 – 5 3) raportează 128.609
of Israel” (Voi. 3 Octombrie Apa or emigraţi clandestin de noi sosiţi din România. Numai stabilit, dar se urca pete” 0™1 Jbilă dăfind ieşirea din ţară s-a făcut în iltelectril TşiţniP destul de a Evreilor din
Cel mai greu de urmării e», Q urmare a teritoriul ocupat de Rusia, SOV1 fgrare cu Germania nazistă şi ultimatumului dat de ea în co a ora teritoriu cuprinde reacordat ei prin Tratatul *™ rans.

cea mai

evreiască din

fa* de
Când armatele B = mă” 0
t” vara anului 1941, o P» n-i de Soviete fi o parte a Evre. lor S

reocupat aceste teritorii evreieşti a fost evacuata din proprie iniţiativa
— au răspândit în
— Lor. Astfel

— D p –; o (7” ne 64, numărul totala în 4 «” «™/ itetofte «/ R. P-KJ* J/este pgde 144.236 pe Zwa populaţiei de „natwnalitate Evrei este

Recensământului; 21 Februarie, 1956.

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948

413

Într-o notă din arhiva W. Filderman cetim: „În 1947, un delegat

RPR care a fost la Moscova, reîntors la Bucureşti, a cerut ajutor pentru cei 100.000 Evrei Români care se găseau în Rusia. Dr.

Filderman a intervenit imediat în favoarea lor la Joint Distribution Committee, dar din motive de tehnicalitate nu s-a putut realiza nimic”.

O parte a Evreilor din Basarabia şi Bucovina au fost deportaţi în Siberia. Dr. Bickel citează relaţiile date de United Press din

Berlin, care evaluează cifra Evreilor deportaţi în Siberia la 10.000

(1)

Pentru a putea urmări evoluţia numerică a Evreilor din

România este necesar să reţinem schimbările produse prin cedările de teritorii din preajma războiului II mondial. (După naţionalitate etnică, 1930).

Cedaţi Rusiei Sovietice (Basarabia, Bucovina şi Regiunea Herţa 275.419 37, 9%

Cedaţi Ungariei (Transilvania de Nord) 138.917 19, 1%

Cedaţi Bulgariei (Dobrogea de Sud) 807 0, 1%

Rămaşi în România 312.972 42.9%

Total. 728.115 100%

(Vezi Anale 1. c. pg. 340 – 341)

În rezumat, majoritatea, adică exact 57, 1% a Evreilor au fost detaşaţi de România prin evenimentele din preajma războiului II mondial. Mulţi dintre aceştia nu au mai avut contact cu statul român. Acest fapt important trebuie avut în vedere ori de câte ori se discută şi evoluţia numerică a Evreilor din România.

Iară acum evoluţia numerică a Evreilor pe Regiuni.

ÎN VECHIUL REGAT

La recensământul general din 1930, s-au regăsit pe teritoriul Vechiului Regat:

După naţionalitatea După limbă După religie etnică;

Provincia (declaraţie liberă) (idiş) (mozaică)

Oltenia 3.305 93, 7% 601 17, 1% 3.523 100%

Muntenia 86.545 91, 8% 19, 842 21, 0% 94.216 100%

Dobrogea 13.795 94, 1% 1.816 45, 0% 4.031 100%

Moldova 158.421 97, 7% 190.654 67, 7% 162.268 100%

T°tal 252.966 95, 4% 131.913 49, 9% 264.038 100%

După cum se ştie, cel mai apropiat criteriu pentru stabilirea „Umărului exact al Evreilor în România este cel al religiei. La

prima etapă de asimilare se pierde limba maternă, în Vechiul Regat 50, 1% al Evreilor şi-au însuşit limba maternă română. Din cei asimilaţi lingvistic, o parte mică (4, 6%) s-a asimilat şi etnicește. Nu este probabil ca cei de religie mozaică şi de limbă maternă idiş să fi declarat altă apartenenţă etnică decât cea de Evreu, deşi teoretic lucrul este posibil, întrucât naţionalitatea etnică s-a înregistrat pe bază de declaraţie liberă a individului.

(2)

La recensământul din 1948 (25 Ianuarie) nu s-a înregistrat nici neamul etnic, nici religia populaţiei, ci numai limba, în total s-au înregistrat 97.566 persoane cu limba maternă idiş (fără regiunea Herţa şi Dobrogea de Sud) faţă de 132.213 din 1930 (inclusiv regiunea Herţa şi Dobrogea de Sud).

La ultimul recensământ, din 23 Noiembrie 1956, numărul Evreilor de neam din Vechiul Regat a fost de 94.562, iar al celor cu limba maternă idiş de 19.804 (faţă de Herţa şi Dobrogea de Sud).

Oscilaţiunile de la un recensământ la altul sunt semnificative.

Iată cifrele celor de limba maternă idiş în cele două provincii principale: Muntenia şi Moldova, la cele trei recensăminte:

După limba maternă idiş:
Muntenia Moldova
1930 19, 842 103, 654
1948 36, 317 59, 269
1956 4, 824 14, 585
După naţionalitatea etnică
Muntenia Moldova
1930 86, 545 158, 421
1956 46, 771 46, 179
În interpretarea acestor cifre intră numeroşi factori ca:

dislocări de populaţie, emigraţie, influenţe psihologice, (atmosfera politică), evoluţia demografică naturală şi chiar factorul de tehnică statistică. Modificările în cifre sunt esenţiale. Cifra Evreilor scade în Muntenia aproape la jumătate, iar în Moldova la sub o treime.

Emigrarea Evreilor a fost deci mult mai intensivă din regiunile de Est ale României, unde Evreii erau mai puţin asimilaţi, decât în vestul ţării. Este şi mai semnificativă scăderea proporţiei celor de limba maternă idiş. În Muntenia, în 1930, 23% a Evreilor aveau limba maternă declarată idiş. În 1956 acest procent a scăzut

1. Din care 33.516 în Bucureşti.

la 10, 5%. În Moldova cifrele sunt de 69, 2% în 1930 şi 31 2% în 1956.

Pierderile suferite din cauzele directe ale războiului au fost evaluate de organizaţiile evreieşti din România conduse de Dr. W.

Filderman (3) la 15.000. Această cifră cuprinde pierderile în jurul lui 3.000 vieţi în timpul guvernării scurte a Gărzilor de Fier şi

3 – 4.000 (6) victimele represaliilor militare din Iaşi. De asemenea cuprinde pierderile suferite de populaţia deportată în Transnistria.

Numărul celor deportaţi a fost de aproximativ 40.000, din care

30.000 s-au reîntors. Din cei 10.000 care nu s-au reîntors o parte au pierit în Transnistria sau în cursul transportului. Cifra totală a

Evreilor morţi, fie din cauză că au fost ucişi pe teritoriul românesc, fie că au pierit din cauza deportărilor" este dată de

Dr. W. Filderman ca fiind de 15.000.

BASARABIA, BUCOVINA DE NORD ŞI REG. HERTA

DIN DOROHOI

Cifra Evreilor în acest teritoriu calculată pentru anul 1930 a fost de 275.419. Din această populaţie, 100.000 s-au retras din faţa armatelor germano-române în interiorul Rusiei Sovietice în

1941. (4) în raportul prin care Dr. W. Filderman cere ajutor la

Joint Committee pentru Evreii Români din Rusia, cifra lor este dată de asemenea de 100.000.

La recensământul din 1941, făcut după reocuparea Basarabiei.

Bucovinei de Nord şi a regiunii Herţa din Dorohoi, s-au găsit

126.000 Evrei. Diferenţa este de 49.419. (Totalurile sunt obţinute prin totalizarea cifrelor calculate pe baza recensământului din

1941): Aceasta este cifra probabilă a Evreilor dispăruţi, parte din refugiu, parte prin suprimare.

Din cei 126.000 Evrei recenzaţi, au fost la rândul lor deportaţi în Transnistria 109.000 din care 54.500 (aproximativ 50%) au pierit. Din aceste evaluări ale organelor de conducere evreieşti din

România rezultă că pierderile de vieţi Evreieşti din regiunile

Basarabia, Bucovina şi regiunile Herţa sunt de 103, 919 suflete

(49, 419 + 54.500). Aceasta este cifra Evreilor de a căror existenţă nu se poate găsi urmă, majoritatea lor fiind suprimată iar o parte, care nu poate fi desigur evaluată, s-a retras în interiorul Rusiei, majorând cifra de 100.000 dată de Dr. E. Kulischer şi Dr. W.

Filderman.

Cifra actuală a populaţiei Evreieşti din Basarabia, Bucovina de Nord şi Regiunea Herţa, după calculele de mai sus ar trebui

să fie de 71.500, la care probabil se adaugă cei 100.000 refugiaţi din timpul războiului, dând un total de 171.1500 în loc de 275.419

cât a fost în 1930. Rapoarte recente de presă arată însă că numărul

Evreilor în oraşele din Basarabia, Bucovina şi regiunea Herţa este egal cu numărul lor din preajma războiului.

Iată cifrele Evreilor din provinciile istorice Basarabia şi

Bocovina (inclusiv partea de Sud, rămasă României, aşa cum apar la recensământul de populaţie din 29 Decembrie 1930):

Basarabia
Bucovina.

Evrei de naţio-Evrei de limbă Evrei de religienalitate etnică: idiş: mozaică:
204.853 99, 3% 201.278 97, 5% 206.958 100%
92.492 99, 3% 74.288 79, 8% 93.101 100%

Cifrele din Basarabia demonstrează caracterul conservativ al
Evreilor din acea provincie. Din numărul Evreilor identificaţi prin religie, s-au declarat ca aparţinând naţionalităţii etnice evreieşti
99, 3% iar limbii materne idiş în proporţie de 98, 5%.
În Bucovina, unde conştiinţa naţională este tot aşa de fermă ca în Basarabia, 99, 3% a Evreilor identificaţi după criteriul religiei s-au declarat de neam etnic evreiesc, iar limba maternă idiş este declarată de 79, 8% a populaţiei evreieşti, stabilită după criteriu. O
Însemnată parte a Evreilor din Bucovina au limba maternă germană.
TRANSILVANIA
Transilvania (inclusiv Banat, Crişana şi Maramureş) la 1930
a avut:
Evrei de naţio-Evrei de limbă Evrei de religienalitate etnică: idiş: mozaică:
Transilvania istorică... 78.726 96, 6% 51.008 63, 8% 81.503 100%
Banat 22.248 80, 1% 757 5, 4% 14.943 100%
Crişana-Maramureş... 83.825 90 r3% 58.510 60, 1% 97.287 100%.
Total Transilvania „... 178.799 92, 7% 111.275 57.7% 192.833 100%
În Transilvania, conştiinţa naţională a Evreilor este foarte fermă. Numai în Banat 19, 9% a Evreilor se declară de alt neam
(maghiar) pe când în Transilvania numai 3, 4% a Evreilor se declară de alt neam decât Evrei, în ce priveşte limba idiş, ea e vorbită de 60, 1% a Evreilor din Nordul şi Estul Transilvaniei şi numai de o mică minoritate în Vest (în Banat: 5, 4%).
Evenimentele din cursul războiului au influenţat considerabil

numărul Evreilor din Transilvania. Prin decizia lui Hitler-Mussolini din Viena, 1940, Transilvania de Nord a fost detaşată de la România şi cedată Ungariei. Pe acest teritoriu au trăit la 1930.

138.917 Evrei. (Cifra de 148.295 pare a fi cifra persoanelor de religie moziaică). Recensământul maghiar din 21 Ianuarie 1941

a găsit 151.125 Evrei, în Transilvania de Nord. În Transilvania de Sud au rămas 54.538. Evreii din Transilvania de Nord au fost deportaţi în Germania sau în tabere de muncă de către Guvernul

Szalasi, cu excepţia unui număr de 14.000. S-au reîntors în

România şi s-au aflat în lagăre la sfârşitul războiului în total

44.000. Deci au supravieţuit 58.000 şi au pierit 90.295 sau 60, 9%

din total.

La recensământul din 23 Noiembrie 1956, numărul Evreilor a fost după: ...în j...

or
Naţionalitatea etnică:
Transilvania (inclusiv –
Crişana-Maramureş)"". 34.954 y:
Banat 7.776 →
Total 42.735

Limba maternă idiş:
9.118
610
9.728

Deşi datele recensământului din 1956 nu permit o comparaţie

reală cu cele ale recensământului din 1930, date fiind condiţiunile cu totul diferite a celor două recensăminte şi a termicei de recensământ întrebuinţate, totuşi trebuie să acceptăm ca un fapt real scăderea generală a numărului Evreilor de la 192.833 (după religie)

din 1930 la 42.735 (după neam etnic) în 1956.

Sunt însă preţioase cifrele privind Banatul, unde nu au existat l pierderi prin deportări sau atrocităţi şi totuşi numărul Evreilor a scăzut de la 1930 la 1956 considerabil şi anume de la maximul

(după religie) din 1930 de 14.043 la 7.776 (după neam etnic) din

1956. Această scădere este indicată pentru intensitatea procesului de imigraţiune de Evrei din România de la 1944 până la 1956.

Dispunem de date incomplete asupra mişcării naturale a populaţiei evreieşti de la 1940 încoace, în perioada 1931 – 1939

creşterea naturală a Evreilor din România a fost de 6.917 suflete

(0, 9%) la o populaţie totală evreiască de 723.115 Evrei după naţionalitate etnică în 1930. (5)

CONCLUZIUNI:

1) Cifra totală a Evreilor din România s-a redus considerabil în ultimele două decenii. Pierderile se datorează: 1) reducerii

teritoriale a ţării; 2) atrocităţile anti-evreeşti din cursul războiului, atât pe teritoriul ţării cât şi peste graniţe; 3) atrocităţi comise de armate şi autorităţi străine, care au controlat temporar teritoriul

României; 4) migraţiunilor intense şi îndelungate din toată durata celor două decenii.

2) Evenimentele politice internaţionale au influenţat considerabil raportul dintre naţionalitatea etnică declarată, limba maternă idiş şi religiunea mozaică a Evreilor din fiecare regiune a României. Raportul dintre cele trei elemente este esenţial pentru judecarea situaţiei.

3) Limba maternă idiş a fost declarată la 1930 de 68, 5% a

Evreilor din întreaga ţară (calculat la cei de religie mozaică). Acest procent variază şi în timp şi în spaţiu. El este mult mai scăzut în

1956 decât era în 1930. (71, 2% în 1930 faţă de 23, 7% în 1956,

calculat la proporţia dintre neamul etnic declarat şi limba maternă idiş. Am ales acest criteriu cu scop de comparabilitate pentru că recensământul din 1956 n-a înregistrat religia).

4) Pierderile de vieţi ale Evreilor au fost evaluate pe regiuni la 15.000 în provinciile Vechiului Regat, Transilvania de Sud şi

Bucovina de Sud, de 103.919 în Basarabia, Bucovina şi regiunea

Herţa din jud. Dorohoi şi 90.295 în Transilvania de Nord, încorporată de Hitler Ungariei, în total se evaluează la 209.214

pierderile evreieşti de pe teritoriul României din 1939, ceea ce reprezintă 27% a cifrei totale a Evreilor, (în loc de 53%, evaluat de Dr. Kulischer), din care sufit a se atribui 2% administraţiei române, 13% acţiunii militare germano-române desfăşurată aproape exclusiv pe frontul răsăritean şi 12% acţiunii guvernului unguresc secondat de autorităţile germane.

5) „Concluzia generală: în nicio ţară dominată de Naziști, n-a supravieţuit o aşa de mare proporţie a populaţiei evreieşti", conchide raportul Dr. W. Filderman. (6)

TRIMITERI ŞI REFERINŢE:

5 5

(1) Dr. S. Bickel: Deportarea în Siberia a supravieţuitorilor

Evrei din Basarabia şi Nordul Bucovinei s-a înfăptuit (Revista

„Viitorul Nostru", 6 Aprilie, 1954, pg. 31).

(2) Prof. Franz Burghorfer în Analele Institutului Central de

Statistică, (vol. I, 1942, Bucureşti, Pg. 323 – 327). Vezi şi

AUgemeines Statistisches Archiv, Voi. 30, Heft III, 1941, Verlag von Gustav Fischer, Jena…

(3) Dr. S. Mânuilă şi W. Filderman. Precizări asupra numărului Evreilor din România (MS 1954 pg. 7).

(4) Dr. Eugen M. Kulischer: The displacement of Population in Europe" Montreal, 1943.

(5) Dr. S. Mânuilă: Studiu etnografic asupra populaţiei

României, Edit. Instit. Central de Statistică, Bucureşti, 1940. (Pg.

99).
(6) Dr. W. Filderman: „Situaţia numerică a Evreilor din
România”, în Jurnalul de Dimineaţă. Bucureşti, 10 August, 1946.

n

M
y.

—?”

Îţi.
f

Naţionalismul şi cauza
I;
r om an ea se a
Convorbiri cu Ion

oi
„H
ev

Ion Varlam s-a născut la Bucureşti, la 8 iunie 1938, fiul lui Horia
Vlad Varlam, inginer şi a Elizabetei Rosetti, licenţiată în drept şi istorie
(„reconvertită” în proiectantă energeticiană după 1950). Între 1944 – 1948
este elev la Institutul Francez din Bucureşti, iar apoi, între 1948 şi 1955, elev la liceul teoretic „Titu Maiorescu”, rebotezat „Ioan Luca Caragiale”.
Este arestat şi condamnat pentru motive politice (ca elev de 14 ani!) în
1952, eliberat în 1954. În 1955 este admis la Facultatea de Filologie, secţia limba engleză, din cadrul Universităţii Bucureşti. După numai un an abandonează aceste studii şi intră prin admitere la Şcoala de
Arhitectură „Ion Mincu” din Bucureşti. Rearestat ca student

(după evenimentele din Ungaria) în 1956. La expirarea pedepsei de 5 ani mai primeşte doi ani de domiciliu forţat. Reuşeşte să emigreze legal din

România în 1965, numai la intervenţia ministrului francez de finanţe din acea perioadă, Valéry Giscard d'Estaing.

În Franţa urmează dreptul, economia şi ştiinţele politice, în 1970

obţine diploma de absolvent al Institutul de Studii Politice din Paris, cea mai veche şi mai prestigioasă dintre şcolile de acest tip. După terminarea studiilor lucrează până la pensionare în sistemul bancar francez, în departamentul finanţelor internaţionale. A fost membru în consiliile de administraţie a diferitelor companii şi asociaţii, printre care al băncii

Société Generale şi al Eparhiei Ortodoxe Române din Paris.

Din 1970 activează ca membru deosebit de activ al Exilului. Membru fondator al Consiliului Naţional Român (cel care a preluat activitatea

Comitetului Naţional Român) în 1981, membru fondator în 1984 al

Uniunii Mondiale a Românilor Liberi (unde îndeplineşte şi în prezent funcţia de secretar general), între 1982 şi 1993 a fost membru al conducerii sindicatelor creştine din Franţa. Din 1990 activează în cadrul

PNŢCD, unde a rămas şi în continuare, în 1990 a candidat pe listele de deputaţi ale PNŢCD. Ion Varlam este unul din publiciştii români cei mai

1. Interviul a fost publicat în puntea Liberă românească", New York.

2000, şi în revista „Dorw/", S0 nderborg, Danemarca, nr. 190 şi 191, februarie-martie 2006.

prolifici, după 1990 este prezent în toate marile publicaţii din România şi din Exil, iar sporadic, pe ecranele Televiziunii Române

(interzis pe acest post în 1997, printr-o dispoziţie dată de la Cotroceni de către fostul preşedinte al României, Emil Constantinescu). Înainte de decembrie 1989

a publicat în Franţa lucrările, „L'Histoire au centre des relations roumano-hongroises", „La Roumanie en 1989 – un genocide contemporain" şi, falsa Anastasia în România", în România în 1997 a publicat o carte care analizează critic Constituţia din 1991, în 1999 la editura

Pampaedia din Bucureşti volumul, România în 1989, un caz de etnocid contemporan – Raport despre Starea Naţiunii", iar în 2004, la editura

Vog, în colaborare cu Liviu Vălenaş, volumul de analize politice.

fseudo-România – Conspirarea deconspirării".

— Stimate d-le Ion Varlam, vă propun să purtăm o discuţie pe marginea unui subiect delicat: naţionalismul în general şi naţionalismul românesc în particular. Vă reamintesc, că am purtat asupra acestui subiect două discuţii pe cât de ample, pe atât de aprinse, cu analistul politic Şerban Or eseu, pe care le-am cuprins şi în volumul publicat în anul 2000 la editura Ars Longa din Iaşi, „Eşecul unei reforme, 1996 – 2000". Doresc deci să cunosc şi ideile dvs. asupra acestei chestiuni…

— Să începem cu câteva consideraţii de ordin general. Ca introducere voi evoca un episod de la un colocviu care a avut loc nu de mult la Bucureşti, pe tema identităţii naţionale. Printre vorbitorii invitaţi era şi profesorul Pierre Hassner de la Institutul de Studii Politice din Paris, prima şi cea mai prestigioasă şcoală de ştiinţe politice din lume. Nu am fost întotdeauna de acord cu dânsul, dar de data aceasta am fost plin de admiraţie pentru curajul pe care l-a avut, de a sări la cei care culpabilizează sistematic naţionalismul, intervenind cu vigoare împotriva celora care-i neagă nu numai orice legitimitate, dar şi semnificaţia profundă.

În orice ansamblu uman, solidarităţile se structurează după anumite criterii care nu sunt nişte creaţii artificiale, precum i semnarea Cartei Drepturilor Omului şi aderarea la principiile enunţate de nişte partide care concep democraţia într-un fel sau altul. Solidarităţile sunt produsul natural al istoriei, s-au creat prin secole de coexistenţă în sânul aceleiaşi comunităţi, pe un teritoriu anume şi sunt agregate în factori care determină în cele din urmă identitatea

naţională. Aceşti factori sunt naturali şi concreţi, nu sunt nişte abstracţii teoretice; adeziunea la ei este spontană, nu rezultatul unui proces mental, nicio opţiune calculată. Este vorba în primul rând de simţul de apartenenţă etnică, care porneşte de la realitatea concretă a familiei, a gintei, a clanului, a tribului – primele entităţi politice, care au fost constituite pe baza con

sangvinităţii. Lărgindu-se comunitatea prin sporirea numărului membrilor ei, aşa cum creşte ceapa înmulţindu-i-se foile care se nasc din aceeaşi rădăcină, legăturii de sânge i s-au adăugat altele, întemeiate pe limbă şi obiceiuri, apoi pe religie şi pe cultură, populară şi doctă, cercurile de solidaritate structurându-se concentric, aidoma celor după care se numără anii copacilor pe secţiunea tulpinii lor. Specificitatea a dobândit o a doua dimensiune când criteriului originar al apartenenţei la grup i s-a alăturat cel geografic, al legăturii cu pământul, teritoriul – „loc de baştină”, glie strămoşească, „moşie” şi „patrie” – ca spaţiu de afirmare şi perenitate al comunităţii. Este evident că pe măsură ce cercul solidarităţii este mai larg, legătura dintre cei pe care-i cuprinde este mai slabă. Experienţele tragice ale acestui veac ne-au arătat că politica de destructurare a factorilor determinananţi ai identităţii comunitare (naţionale) poate duce la practici criminale şi că voinţa de a substitui unor solidarităţi spontane altele artificiale este sortită eşecului. Evreii, care au ieşit întăriţi din încercările prin care au trecut în timpul celui de Al Doilea

Război Mondial, au reuşit să impună, nu numai la ei în Israel, ci întregii omeniri, principii şi legi care definesc aceste practici drept crime de genocid şi împotriva umanităţii. Franţa, de exemplu, a adoptat o lege care pedepseşte orice încercare de a disocia factorii determinanţi ai identităţii – în cazul de speţă pe oricine încearcă să separe mozaismul de iudeitatea evreilor, recte factorul identitar religios de cel etnic sau rasial. Aşa trebuie să fie şi în România, unde trebuie adoptate legi care să-i sancţioneze pe cei care, în virtutea unor abstracţii vehiculate de nişte intelectuali care trăiesc din ceea ce este la modă, vin să propună „revizuirea operei lui Eminescu” (sic!) şi

„epurarea ei de tot ce poate favoriza naţionalismur (sicl). Deşi nu despre asta-i vorba, subliniez în trecere nivelul de „cultură” pe care astfel de aserţiuni îl pun în evidenţă, la nişte membri ai Academiei Române, nu la nişte bieţi oameni de rând!

— Dacă ar exista o astfel de lege în România (cum există în toate statele civilizate, pentru a apăra identitatea religioasă şi etnică a poporului evreu), ar trebui pedepsiţi toţi cei de la revista

„22” sau „Dilema”…

— Bineînţeles! Şi nu numai ei! Cei numiţi de dvs. sunt primii care protestează când au impresia că se atentează la identitatea minorităţilor naţionale din România… Dar poziţia lor este falsă deoarece susţin dreptul la diferenţiere a minorităţilor, ceea ce este normal pentru că ţine de toleranţă, însă neagă dreptul la

specificitate al românilor, ceea ce este intolerabil, pentru că este incompatibil cu principiul majoritar pe care se întemeiază democraţia şi are un caracter de discriminare etnică! Astăzi, singura justificare a suveranităţii statale compatibilă cu principiile legitimatoare ale democraţiei este autodeterminarea – ceea ce înseamnă că vocaţia statului democratic constă în mod precis şi obligatoriu în afirmarea identităţii specifice a comunităţii a cărei expresie politică este. Ceea ce face ca, pe planul extern, suveranitatea statală să fie garanţia dreptului la diferenţă, adică la definirea propriei identităţi şi la afirmarea specificului comunităţii reprezentate de acel stat. Acest sector al suveranităţii este imprescriptibil şi netransmisibil deoarece atributele personalităţii (individuale şi comunitare) ţin prin definiţie de domeniul exclusiv şi absolut al liberului arbitru prin care partea se raportează la întreg, pe planul conştiinţei de sine şi la nivelul propriei imagini. Rămâne de văzut dacă este vorba de o comunitate constituită pe cale teritorial-administrativă – formată din locuitorii unui anume spaţiu –, adică de o comunitate artificială, sau de o comunitate definită prin criterii spontane de solidaritate şi conştientă de identitatea ei, care este comunitatea naturală. Este evident că, în primul caz, naţiunea este definită de stat, care impune cetăţenilor săi identitatea

„Naţională” voită de el, ca stăpân/administrator al teritoriului, în vreme ce, în al doilea caz, identitatea este impusă statului de o comunitate preexistentă lui, tocmai pentru că este conştientă de

trăsăturile ei definitorii, care o deosebesc de alte comunităţi.

Totalitarismele iacobin, marxist şi naţional-socialist au dovedit, cu tragică relevanţă, ce înseamnă „naţiunea de cetăţeni”, definită de stat prin excludere – care duce inevitabil la instituţionalizarea discriminării, cu implicaţiile inconturnabile ale acesteia: reducerea la sclavie şi distrugerea celor excluşi. „Statul clasă” al „patrioţilor”.

din 1792 şi al bolşevicilor din 1918, precum şi „statul rasă” al hitleriştilor şi al legionarilor, au constituit experienţe de natură a ne face să înţelegem, o dată pentru totdeauna, de ce nu trebuie, niciodată şi sub niciun motiv, lăsată statului latitudinea de a defini identitatea cetăţenilor săi, făcând să coincidă conceptele de naţionalitate şi cetăţenie. Naţiunea nu este formată din administraţii statului – cetăţenia este o situaţie ce decurge din exercitarea unor atribuţii teritoriale care oglindeşte relaţia pasivă a individului cu autoritatea – ci din cei care se simt legaţi prin solidarităţi spontane, rod al legăturilor concrete pe care le-a creat în timp

TOpărtăşirea aceloraşi proiecte şi probleme, dintre care cele

Determinante au fost păstrarea fiinţei – care înseamnă însăşi

existenţa comunităţii ca entitate distinctă, cu limba, crezul, tradiţia şi obiceiurile ei – şi a solului cu care comunitatea se identifică pentru că trăieşte pe el şi din ceea ce produce el. De aceea, statul trebuie să păstreze, aşa cum a fost cazul în România până în 1940

— În tratatele şi manualele de drept public ţara noastră era dată drept pildă pentru felul în care a rezolvat dificila problemă a minorităţilor etnice – obligaţia de a înregistra pe actele de stare civilă naţionalitatea declarată de fiecare cetăţean, ca urmare a dreptului său suveran de a-şi determina apartenenţa naţională.

Revin acum la domnii de la „22” şi „Dilema”, recte la paznicii hegemoniei intelectuale ai establishment-ului comunist, care-şi păstrează rangul de preoţi locali ai ideologiei propovăduite de suzeran, trecând cu dezinvoltură de la monopolul interpretării ortodoxe a marxismului, în numele căruia fulminau până în

1989, la arogarea dreptului de a-i excomunica pe cei care vehiculează idei neconforme cu vulgata politically corect, care tinde astăzi să devină noua gândire unică. Este inutil de spus că pseudointernaţionalismul şi pseudoantinaţionalismul ideologiilor cu pretenţii universaliste – de felul marxismului şi liberalismului –

propovăduiesc valorile cu iz specific sau vădit particulare ale unor mari puteri, pe care nimeni nu-şi poate îngădui să le denunţe, demascând acest naţionalism, fără a fi înfierat, ca pe vremea tătucului Stalin, ca „duşman al păcii”, „al democraţiei” şi al altor diferite principii cu care respectiva putere pretinde să fie identificată. Pentru vechii paznici ai noii ortodoxii, românii nu au dreptul să-şi afirme identitatea, dar minorităţilor le este îngăduit s-o facă. De exemplu, după ei, iudeitatea se defineşte indiscutabil prin raportarea la religia mozaică; în schimb, romanitatea nu poate reţine ca criteriu creştinismul, deoarece „o astfel de referinţă i-ar exclude pe evrei din rândurile naţiunii române”.

(sic!), în raporturile naţionale, ca şi în cele internaţionale, seriozitatea, sinceritatea şi onestitatea nu sunt doar obligaţiile unei singure părţi, ele sunt obligatorii pentru toţi. Practicile discriminatorii, mai ales când sunt întemeiate pe aşa-zise principii, duc în mod ineluctabil la refulări colective generatoare de frustrări care pot fi deosebit de periculoase în relaţiile internaţionale.

Umilinţele şi vexaţiunile la care au fost supuşi germanii, înfometaţi de egoismul orb al puterilor învingătoare care voiau să se refacă pe spinarea lor şi sistematic jigniţi în mândria lor naţionala de măsurile discriminatorii prin care se împiedica redobândirea locului pe care Germania avea dreptul să-l ocupe în concertul european, au fost, deopotrivă, generatorii naţional-socialismului şi reţeta succeselor electorale care l-au dus pe Hitler la funcţia

Ceremonie legionară cu ocazia reînhumării unor legionari asasinaţi în

21 – 22 septembrie 1939, Predeal, 11 septembrie 1940.

de cancelar. Fără frustrările cauzate de purtarea arogantă şi acaparatoare a celor care afişau cu ostentaţie statutul lor de reprezentanţi ai unor interese străine, tineretul român n-ar fi fost atras de Garda de Fier, mai apropiată prin ideile ei de mişcările de eliberare naţională din colonii, decât de naţionalismul cu conotaţii

hegemonice, de tip mussolinian sau hitlerist.

— Unii intelectuali români afirmă că, „naţionalismul este un balast inutil, care se poate arunca la coşul de gunoi al istoriei”, că „este opium pentru prosti etc. Şi aşa mai departe…

— Astea sunt lozinci ieftine, lansate de o categorie de oameni care aparţin unei internaţionale oculte sau făţişe, ce urmăreşte să-şi impună dominaţia printr-o gândire reducţionistă. În afară de cazul că este vorba de gugumanii veleitari care au mania să se vâre pretutindeni, ca să-ţi spună părerea fără a şti despre ce este vorba, ceea ce bineînţeles că-i încântă pe comunişti, care se folosesc de ei. Formată din teorii întemeiate pe idei decretate ca

— De ex. Şerban Orescu, în JZşecul unei Reforme, 1996 – 200 ff\ ed.

Ars Longa, Iaşi, 2000, pag. 392 – 407.

„Politically corect” – mondialismul, globalismul, economismul şi, mai nou, metisajul – adică pe noi dogme politice, această gândire urmăreşte uniformizarea omenirii prin suprimarea specificului şi a particularismelor pe care le presupune diferenţierea ca fundament al personalităţii. Toate deosebirile trebuie să dispară prin contopire, indivizii şi comunităţile trebuie înghesuiţi în şabloane confecţionate după norme care, dacă stai să le judeci la rece şi cu bun simţ, sunt nişte inepţii, şi este legitim să te întrebi dacă cei care le-au conceput sunt numai nişte gugumani ignoranţi sau nişte ticăloşi.

— Cei care sunt împotriva naţionalismului românesc îşi argumentează poziţia prin faptul că românii şi-au rezolvat problema unui stat unitar, sunt strânşi toţi în interiorul unei graniţe <şic>, că România trebuie să se integreze în Europa etc.

etc. etc*” … Ce părere aveţi, d-le Varlam?

— Aceste lucruri ar putea fi susţinute cu bună credinţă dacă, în urma agresiunii unei mari puteri – URS S de ieri, Rusia de astăzi – un teritoriu de aproximativ 100.000 de km pătraţi şi o populaţie de 4, 5 milioane locuitori n-ar fi cu forţa despărţiţi de

România, statul din care în mod firesc fac parte.

— Cei care aruncă la coşul de gunoi naţionalismul românesc –, uită sistematic acest „amănunt” istoric şi politic…

— Nu se poate vorbi de configurarea unui stat fără să se ţină cont de istorie, pentru că întreaga lui evoluţie este genetic marcată de felul în care s-a născut. România de azi este doar ceea ce a mai rămas dintr-un teritoriu locuit de o populaţie latinofonă, izolată de restul lumii romane dar nu despărţită de ea. Etnogeneza românilor se încheie cu năvălirile barbare de după prăbuşirea

Imperiului Roman de Apus, prin aportul slav. Statisticile administraţiei financiare otomane şi rapoartele observatorilor occidentali ne arată că, până pe la mijlocul secolului al XIX-lea, populaţia majoritară din Bulgaria şi de pe teritoriul fostei Iugoslavii era românească. Românii au fost surprinşi, în cel de Al Doilea Război

Mondial, să descopere că în Transnistria populaţia majoritară era românească, nu slavă. Până atunci se credea la Bucureşti că

R.A.S. Moldovenească, cu capitala la Balta, creată în 1924, era un artificiu politic menit să servească la revendicarea Basarabiei de către Rusia sovietică. Puţini sunt istoricii români care ştiu că pe hărţile din timpul Revoluţiei Franceze şi a războaielor napoleoniene – stabilite în ceea ce priveşte Principatele Române

1. Ibidem.
2. Ibidem.

de cartografii de la Gotha care-l însoţeau pe Principele de Coburg, comandantul armatei austriece care lupta contra turcilor alături de

Suvorov – hotarele Moldovei se întind până la Bug.

— Bine că ştia Stalin, nu degeaba crease în 1924 aşa numita

Republică Sovietică Autonomă Moldovenească (RSAM) în

Transnistria. Românii nici măcar nu ştiu, că şi în prezent, în ţara

„Prietenă”, Serbia, trăiesc numai pe Valea Timocului, între

700.000 şi J.000.000 de români… Românii nu ştiu că ei vorbesc în România, ex-URSS, Bulgaria, Valea Timocului, Banatul zis

„Sârbesc”, Ungaria etc., un singur dialect, cel daco-român. Ei cred că vorbesc mai multe dialecte (restul de patru dialecte se vorbesc

exclusiv la sud de Sava-Dunăre) ...

— Drepturile românilor din diversele teritorii în dispută au fost mai bine apărate de străini decât de românii înşişi.

Exemplele sunt nenumărate. Un mare geograf francez al secolului al XIX, care a lăsat un tratat monumental de geografie, scrie că de la Adrianopole la Epir şi de la Dunăre până la Corint, populaţia majoritară este românească şi anunţă, prin 1850, că va fi asimilată de noile state naţionale, slave sau greceşti, din cauza învăţământului şi al serviciului militar obligatoriu, care se făceau în limba oficială a ţărilor proaspăt desprinse de Turcia. Acelaşi autor, primul geograf care şi-a redactat tratatele după ce a fost la faţa locului cu o echipă de topometri, antropologi şi arhitecţi, să studieze terenul, populaţia, obiceiurile, habitatul etc.

— Élysée Reclus –, spune că grecii, slavii şi turcii nu locuiau decât la şes şi în oraşele situate pe căi importante de comunicaţii, majoritatea teritoriului, care era muntoasă, fiind ocupată de români (sau cuţo-vlahi). Tot el afirmă că ei constituiau cea mai veche populaţie din zonă deoarece exercitau cele mai vechi meserii. Aveau monopolul – conferit de împăraţii bizantini şi confirmat de sultanii otomani – asupra construcţiilor în dur, oarecum asemănător cu al francmasoneriei iniţiale, cea operativă. Era o meserie pe care românii o transmiteau în Peninsula Balcanică din tată în fiu, sau din socru inginere, nimeni altcineva nefiind autorizat s-o înveţe sau s-o practice. Acest monopol mai exista încă la sfârşitul secolului XIX, w capitala Turciei, Istanbul, ca şi la Adrianopole. Aveau şi monopolul comerţului cu boi, oi şi capre, rasele „valahe”, căutate

Pentru talia lor mare, făcând încă obiectul unui important articol din enciclopedia „Webster” în ajunul ultimului război mondial.

Istoricul francez Georges Castellane, autorul unui studiu despre Serbia din perioada reconstituirii statului naţional (1820 – 1850), arată că românii erau populaţia economic dominantă şi factorul

Clvilizator din această ţară. În timpul războaielor balcanice din

— Z, u

1912 – 1913, doi scriitori francezi, Claude Farrère şi Pierre Loti, care erau ofiţeri de marină, se aflau pe navele franţuzeşti trimise în Marea Egee şi Marea de Marmara pentru a supraveghea desfăşurarea ostilităţilor. Ei scriu că primul lucru pe care bulgarii şi grecii îl făceau

când intrau într-o localitate din Rumelia, era să extermine populaţia românească, de obicei majoritară…

Astăzi se ignoră sau se ocultează adevăratul motiv pentru care

Cadrilaterul a fost revendicat de România în 1913 – acela de a oferi un adăpost românilor din Peninsula Balcanică, care doreau să se salveze de masacrele cu caracter etnic şi recurent pe care noile state balcanice le organizau. Continuitatea românească nu a dispărut în Balcani nici imediat după cel de Al Doilea Război

Mondial, în 1945 – 1947, când subzista oarecare libertate de circulaţie, româna era încă limba vehiculară şi toţi „frontieriştii”.

balcanici au folosit-o până târziu, până în anii 1970. Din secolul

XII până la mijlocul secolului XVII a existat, pe teritoriul actualelor Bosnia-Herţegovina, Kossovo, Montenegru şi Albania

— Un principat autonom românesc, pe rând vasalul Sârbiei. al

Neapolelui, al Veneţiei şi al Porţii Otomane, având ca centru politic şi economic oraşul Moscopole (astăzi Voscopole) şi ca centru cultural-religios Ohrida. Se numea Mavro-Vlahia şi locuitorii ei apar în cronicile străine sub numele de mavro-vlahos pe greceşte, morlachi pe italieneşte şi morlaques pe franţuzeşte.

Morlachia a dispărut după distrugerea Moscopolei şi a Ohridei de către albanezi, care râvneau la bogăţiile acestui principat, asupra căruia făceau periodic razii de acelaşi tip ca năvălirile tătarilor din Moldova. Morlachii sunt strămoşii istro-românilor, dar şi ai şcheienilor şi ai tuturor aromânilor stabiliţi în Transilvania şi Ungaria: Goga, Moga, Mân, Şaguna, Bellu, Baltazzi.

Grabowski, Mocionea etc. în centrul Europei a dispărut în secolul

XIX o populaţie românească numeroasă, concentrată la limita dintre Moravia şi Boemia. Nu prin asimilare forţată sau izgonire, ci prin mutaţia pe care a adus-o industrializarea rapidă a acestei zone din dubla monarhie, exodul rural golind satele româneşti.

Această regiune locuită compact de români se chema în limba cehă Malo Vlasia, adică Valahia Mică. Încă de pe vremea Austro

Ungariei aceste sate româneşti „dezertificate” au fost transformate în muzee din cauza frumuseţii lor. Muzee întreţinute şi de

Republica Cehoslovacă. Muzeul Satului de pe Şoseaua Kiseleff din Bucureşti este mărunt şi sărăcăcios faţă de mărturiile păstrate

acolo. Am vizitat acum câţiva ani Hradcinul, palatul regal de la
Praga. Acolo am dat peste o capelă a Sfântului Ioan al Valahilor

Harta administrativă a României înainte de ultimatumul sovietic de la 28 iunie 1940 (reproducere de epocă)
(Sviaţi Jan Vlasimi). Întrebând pe ghid cine a fost acest personaj, ani aflat că jucase un rol important în creştinarea unuia din primii regi ai Boemiei, al cărui sfetnic era. Felul paşnic şi liber-consimţit în care s-a schimbat, în detrimentul românilor, alcătuirea etnică

43U
a Valahiei Mici, constituie un model de pierdere a fiinţei naţionale la care ar fi bine ca românii să se gândească cu cea mai mare seriozitate astăzi, când compatrioţii noştri visează să plece aiurea pentru a găsi un trai mai bun, lăsând pământul pentru care s-au luptat străbunii lor acelor străini care ar fi doritori să-l lucreze sau să-l cumpere. Ar fi bine să înţelegem la timp că nu tehnocraţii de la Bruxelles sau de la Strasbourg vor asigura perenitatea neamului nostru pe aceste meleaguri, nici caracterul românesc al starului care va administra acest teritoriu.
B SUcilmi, Jiu – i în 1. În realitate în limba gotă cu caractere greceşti.
Cred că este bine ca românii să-şi aducă aminte de aceste lucruri, de aceea le menţionez, chiar dacă nu cadrează cu tema anunţată în titlul dialogurilor noastre. Este bine să se ştie că
România de astăzi este numai spaţiul rezidual al romanităţii.
România Mare nu este spaţiul global al acesteia, cum cred unii, ci numai acela pe care românii au putut să se constituie în entităţi politice proprii, ca să reziste năvălirilor barbare. Este clar că, după retragerea aureliană, cei care au apărat acest spaţiu de năvălirile barbare au fost vreme de câteva sute de ani goţii, care s-au refugiat în cetatea naturală a Carpaţilor spre a rezista incursiunilor pe care le făceau hunii, care trăiau din pradă şi tribut. Goţii au fost de altfel

creştinaţi de episcopul Ulfila (cca. 340 A.D.) pe teritoriul României şi al Bulgariei de azi, şi de la ei avem prima mărturie că, la acea dată, băştinaşii erau deja creştinaţi şi că limba liturgică locală era greaca1. Ideea de continuitate a fost preluată şi de goţi, pentru că pe mormintele din Castilia Veche a regilor vizigoţi – pe care profesorul Alexandru Ciorănescu m-a trimis să le vizitez – scrie, Jlex Godorum et Dacorum et Gaetorum et

Hispaniae Rex", adică „regele goţilor, al dacilor, al geţilor şi rege al Spaniei"… Deci, ei se considerau regii unor comunităţi definite prin nume etnice şi stăpânitorii unui teritoriu definit prin numele său istoric. Faptul că românii s-au născut ca comunitate naţională când şi-au încropit primele unităţi statale, din necesitatea de a rezista năvălitorilor, este amintit chiar de vecinii noştri, în primele lor cronici. Toţi vecinii noştri – cu excepţia albanezilor şi, parţial, a grecilor – au venit târziu pe aceste meleaguri, în calitate de năvălitori. Această amprentă a rezistenţei contra năvălitorilor şi a apărării în faţa cuceritorilor este una din trăsăturile specificului românesc. Subconştientul românilor este impregnat de ea şi de aici vine gelozia cu care-şi apără

„Neaoşismul". Ceea ce se poate reproşa românilor în relaţiile cu străinii, nu este lipsa de ospitalitate, de omenie. Dimpotrivă.

comparaţi cu celelalte popoare, românii au fost întotdeauna foarte primitori şi s-au purtat frumos cu toţi ocupanţii şi năvălitorii. Prea i frumos dacă luăm în consideraţie frecvenţa cu care se invitau nepoftiţi la noi! însă această cerbicie în apărarea gliei strămoşeşti şi a obiceiurilor ancestrale se datorează continuei ameninţări la care România a fost supusă. Să nu uităm că de abia s-au împlinit

60 de ani de la ultima sfârtecare a Românei de către vecinii ei, în 1940.

— Îmi este frică că nu a fost şi ultima dată…

— Spre deosebire de vecinii lor, Românii nu au o istorie făcută

J din cuceriri pe seama altora. Lupte au fost, dar românii nu

şi-au l anexat teritorii de la unguri, de la sârbi, de la bulgari, ca să nu mai vorbesc de cei care s-au dovedit a fi duşmanii lor cei mai răi – ruşii. Este elocvent, în acest sens, răspunsul României la declaraţia de război a Marii Britanii, din 7 decembrie 19411, pe care am citat-o în cursul discuţiei noastre despre mareşalul

Antonescu. Este deci firesc ca, la prăbuşirea unui regim impus de o putere străină şi a asupririi politice a unei clici care a acţionat împotriva poporului român, ca mandatar al acestei puteri, încercând să-i distrugă conştiinţa naţională şi să-i altereze specificul, în toate domeniile – religie, cultură, tradiţii, limbă şi aşa mai departe – să existe, odată cu redobândirea libertăţii şi o căutare a identităţii istorice şi politice. Acest lucru nu se poate face decât prin revenirea spre izvoarele noastre istorice. Cine suntem noi şi care este vocaţia noastră, care este linia destinului nostru, cel pe care am încercat să ni-l stabilim singuri, nu cel care ne-a fost impus de alţii? Se pune problema punerii între paranteze şi a eliminării din viaţa statului român a experienţei de satelit sovietic şi de dictatură marxistă – sechelele colonialismului trebuind să fie lichidate înaintea rămăşiţelor totalitarismului.

Este firesc ca această regăsire de sine să cunoască şi mici exagerări de accent, care unora le sună neplăcut. Asta nu înseamnă că în România sunt manifestări de naţionalism şovin, care periclitează identitatea minorităţilor naţionale. Exemplul renaşterii naţiunii evreieşti, odată cu restaurarea statului Israel, constituie cel mai bun exemplu şi argument în această privinţă.

— Vreau să revin la biata minoritate românească de la Sud de Dunăre. Toate ţările balcanice (cu excepţia notabilă a

Macedoniei) nu recunosc nici măcar dreptul la existenţă a minorităţii româneşti. De ce regimul Constantinescu şi cel Iliescu

— Republicată în Liviu Vălenaş, Memorialul Apocalipsei, România între anii 1940 – 1948”, ed. Saeculum I.O., Bucureşti 2002, pag. 175.

nu au făcut nimic, pentru a îndrepta situaţia? Cazul cel mai strigător la cer este Grecia, o ţară membră a Uniunii Europene şi al NA TO, care nu recunoaşte dreptul la existenţă a minorităţii aromâne şi macedo-române, în timp ce în România minoritatea elenă se bucură de toate drepturile posibile, inclusiv de reprezentare parlamentară… Dvs.,

d-le Varlam, ce părere aveţi?

— Părerea mea personală, bazată pe cunoaşterea, parţială a problemei, căci nu sunt bine informat în această privinţă este că, pe de o parte, guvernul român nu doreşte să se implice în aceste probleme, deoarece este foarte doritor să arate cât este de obedient fată de principiile propovăduite de Consiliul Europei. Pe de altă parte, nu are mijloacele să o facă: nu are bani ca să-i ajute pe românii din sudul Dunării. Gradul de dezorganizare al statului n, român de astăzi este atât de mare, încât nu poate să facă nimic, iar responsabilii săi nu au nicio idee despre felul în care ar putea fi salvată identitatea românilor la care v-aţi referit. Când este vorba de a face zâzanie şi de a infiltra comunităţile româneşti politicamente ostile regimului de la Bucureşti, atunci statul român nu pregetă niciun efort.

— Când este de luptat contra românilor din Exil, regimul de la Bucureşti are şi bani şi oameni şi strategie!

— Da! Asta este încă o dovadă, că pe ei nu-i interesează romanitatea, ci puterea.

— Aţi spus că regimul de la Bucureşti este obedient de

Consiliul Europei. După părerea mea însă Consiliul Europei se preocupă de soarta minorităţilor, nu a spus niciodată că aceste drepturi sunt bune de aruncat la coşul de gunoi, atunci?

— Asta este perfect adevărat. Dar avem, pe de-o parte, subalternitatea clasei dominante create de Moscova, astăzi în căutarea unui nou stăpân, care să-i legitimeze poziţia şi, pe de altă parte, avem veleitatea Consiliului Europei, de a nu permite reglarea acestei probleme pe baza reciprocităţii, prin negocieri şi acorduri bilaterale. Vrea să impună rezolvarea lor prin înţelegeri multilaterale, care să-i confere lui un rol, adică puterea de a interveni în afacerile interne ale statelor. Dacă nu te supui unor reglementări globale şi-ţi rezolvi problemele direct cu vecinii, înseamnă că instanţele internaţionale nu au niciun rol dejucat.

Or, noi ne-am supus acestei dorinţe a instanţelor internaţionale, acceptând să nu rezolvăm singuri, cu vecinii noştri, pe baza reciprocităţii, chestiunea statutului care să asigure supravieţuirea şi conservarea identităţii minorităţii maghiare din România»

române din Ungaria şi aşa mai departe.

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948

l

— Să ne referim şi la ruşinosul tratat încheiat de preşedintele Constantinescu (căci el l-a promulgat şi chiar iniţiat!) cu Ucraina, nu este un act de trădare naţională?

— Sunt de acord cu dvs., este un act de trădare naţională! Am scris de altfel şi un articol pe această temă, pe ici pe colo articolul mi-a fost şi cenzurat, dar aspectele esenţiale au fost reproduse.

— Cine v – a cenzurat, d-le Varlam?

— Revista, JDilema", condusă nominal de Andrei Pleşu, în realitate de vechi membri ai poliţiei ideologice comuniste…

Preşedintele Constantinescu a dat dovadă timp de patru ani de zile de o atitudine absolut slugarnică. Nu s-a scandalizat când nişte senatori americani i-au scris (nu în numele Senatului, ci în calitate de particulari, căci nu erau mandataţi de acea instanţă)

şi au intervenit grosolan în treburile interne ale României, cerându-i să interzică reabilitarea pe cale juridică a unor demitari ai regimului Antonescu. Cum recursul în anulare fusese deja înaintat de Procurorul General, preşedintele Constantinescu s-a speriat (!?) şi a luat „măsurile necesare" pentru anularea procedurii!

— Este inadmisibil că aşa ceva să se întâmple într-un stat declarat de drept…

— Da, dar România nu este un stat de drept. D-le Vălenas.

Ceremonie legionară în memoria lui Ion Moţa şi Vasile Marin la Majadahonda, Spania, 13 ianuarie 1968. Coroana este depusă de Blas Pinar (st.) şi George Demetrescu (dr.). În stânga imaginii, Ilie Sturdza şi Horia Sima (fotografie inedită din arhiva Liviu Vălenas, Nürnberg).

trebuie să-mi permiteţi să fac aici o precizare: românii confundă statul de drept cu starea de drept. Cultura politică a românilor a fost, la pornire, de obârşie franceză, iar pe franţuzeşte, stare şi stat se spune în

acelaşi fel; de aceea, pentru a evita confuzia, ele se scriu diferit, cu majusculă atunci când este vorba de instituţia politică (état şi Etaf). Starea de drept este opusul arbitrarului, adică al stării de fapt, şi înseamnă domnia legii, pe când stat de drept vrea să zică cu totul altceva. Statul de drept este un deziderat despre care nu ştiu să fi fost dus la înfăptuire undeva. Este un concept german de la mijlocul secolului trecut, care presupune dreptul şi libertatea fiecărui cetăţean şi a fiecărei asociaţii/comunităţi de a se adresa unui tribunal special sau ordinar, pentru a contesta legalitatea unui act administrativ şi constituţionalitatea unei legi. Este un drept de control, exercitat direct de către societatea civilă asupra societăţii politice. Singurul stat din lume

care încearcă să instaureze acest lucru este Germania Federală, unde Tribunalul Constituţional de la Karlsruhe poate, în principiu, să primească sesizarea oricărui alt tribunal ordinar în această materie. Dezideratul de a se ajunge la un stat de drept, este proclamat însă de toate statele. Pe vremea când am studiat eu dreptul public, în Franţa, noţiunea de stat de drept era menţionată ca o curiozitate, ca o specificitate a gândirii politice a publiciştilor germani şi austrieci… În dreptul britanic şi american conceptul de stat de drept nu există, nu există nici măcar cuvântul.

— Să revenim asupra tratatului cu Ucraina. România a pierdut tot, iar Ucraina a câştigat tot! „Opera „lui Adrian Severin şi a preşedintelui Constantinescu…

— Nu s-a pierdut nimic, căci orice tratat este renegociabil.

Deci, România poate să-l renogocieze pe cel cu Ucraina, dacă nu-i convine.

— Termenul său de valabilitate este pe zece ani…

— Un nou regim politic poate oricând să schimbe un tratat, să-l renegocieze, chiar dacă nu i-a expirat validitatea. De ce s-a ajuns la acest tratat cu Ucraina? Din mai multe motive, f n primul rând din cauza dorinţei slugarnice de a fi pe placul Marilor

Puteri, care la noi s-au exprimat prin gură americană, dar şi în interesul Rusiei, în al doilea rând, pun acest tratat pe seama totalei inculturi şi incompetente a clasei noastre politice. De conştiinţă naţională şi de apărarea intereselor României, adică de patriotism, să nu mai vorbim. Clasa politică românească nu vrea altceva decât să se procopsească şi, pentru aceasta se ploconeşte spre a sta cât mai mult

în fotoliile în care s-a instalat. Unul din felurile ei de a se menţine la putere, este recunoaşterea internaţio

nală. De aceea, politicienii români cântă în strună concertului internaţional ca, fiind pe placul celor care dau tonul sau organizează cacofonia, să se menţină la putere. Asta ne face să ajungem din nou la situaţia de impostură la pătrat, pe care o are clasa conducătoare a României. Membrii ei se fac că sunt reprezentanţii României în faţa instanţelor internaţionale şi la

Bucureşti pozează în autorităţi recunoscute şi onorate peste hotare.

Se pun singuri într-o situaţie falsă, pentru că niciunul din aceste două aspecte nu este real.

— Să trecem acum la „relaţiile” României cu „Republica

Moldova”. Nu este o aberaţie, din toate punctele de vedere, această „Republică Moldova”?

— Desigur că este! A fost o mare greşeală că România a recunoscut „Republica Moldova”! România nu trebuia să recunoască statul Moldova, trebuia pur şi simplu să o ocupe, pentru a restabili frontiera din 28 Iunie 1940, aşa cum o autorizează

Declaraţia Naţiunilor Unite de la Casablanca şi dreptul internaţional în vigoare! Poate că ar fi trebuit chiar să profite de prăbuşirea sistemului sovietic pentru a redobândi graniţele istorice şi etnice dinaintea expansiunii ruse către Sud, proclamarea R.S.A.

Moldovenească constituind un act de recunoaştere a romanităţii

Transnistriei de către Moscova însăşi! Americanii s-au temut de acest lucru şi i-au trimis în acest sens un mesaj preşedintelui

Iliescu, recunoscând primii suveranitatea „statului” de la Chişinău.

Dar asta nu înseamnă că Iliescu trebuia să renunţe, în august

1991, nici Ucraina, nici Rusia nu erau în situaţia de a se împotrivi.

Frontiera României putea atunci, fără niciun risc, să fie mutată pe Nistru, sau chiar pe Bug. Pericolul ar fi apărut abia în 1992, când a avut loc „conflictul” dintre Moldova şi Transnistria, evident regizat de Kremlin.

— De ce americanii s-au împotrivit acestei idei?

— Ca să nu-i supere pe ruşi, de care sunt legaţi, se pare, sentimental… Serios vorbind, au vrut să arate că nu au intenţia să impieteze asupra zonei de interese prioritare ale Moscovei.

— Ce a fost în 1991 a fost, roata istoriei nu mai poate fi învârtită înapoi, ce este de făcut acum cu această „Republică

Moldova”, d-le Varlam?

— Roata istoriei nu merge numai înainte, ca să nu mai vorbesc

„E faptul că parcurgerea celor 360° a rotaţiei implică revenirea

Periodică la acelaşi punct. Ca membru activ al Exilului, am fost

Aplicat în demersurile pe care românii din Lumea Liberă le-au

acut imediat după puciul eşuat din august 1991, la desfiinţarea

pe lângă guvernele marilor puteri occidentale, privitor la

dreptul României de a redobândi suveranitatea politică şi teritorială asupra teritoriilor anexate de URS S ca urmare a pactului

Ribbentrop-Molotov, odată cu denunţarea formală a acestuia şi în acelaşi fel ca republicile baltice. Răspunsurile primite au fost, în mare: a) că ele nu pot încuraja România să ia o astfel de iniţativă, b) că se miră că puterea de la Bucureşti nu a luat-o încă, şi c) că, dacă ar lua-o, ele s-ar alinia curentului de opinie, care, în acel moment, n-ar putea să fie defavorabil Bucureştilor.

Constituţiile Coreii de Sud şi a Germaniei Federale (dinainte de

1990), prevăd dreptul la reunificare, conform tratatelor internaţionale: statutul Ligii Naţiunilor, reluat de Carta Naţiunilor

Unite. Fiind scris acest lucru în legea fundamentală a statului, nimeni nu se putea împotrivi. Românii puteau foarte bine să introducă şi ei în Constituţia din 1991 această dispoziţie, că-şi rezervă dreptul imprescriptibil de a se reuni pentru a trăi în interiorul frontierelor aceluiaşi stat şi de a nu recunoaşte împărţirile artificiale, impuse de alte state României. Numai că constituţia din 1991 nu a fost scrisă de români, ci de membrii oligarhiei coloniale sovietice, adică de reprezentanţii puterii care şi-a însuşit teritoriile cu pricina. România nu trebuia să numească un ambasador la Chişinău, asta este clar!

— Chiar dacă a fost numit de regimul Iliescu, regimul

Constantinescu avea datoria să-şi retragă ambasadorul de la

Chişinău…

— Putea, fără să ajungă la ruperea relaţiilor, să numească un

comisar special sau ad hoc, justificând prin dreptul ei la redobândirea suveranităţii politice şi teritoriale „caracterul special”.

al legăturilor cu Chişinăul!

— Sunt nevoit să repet întrebarea: ce se poate face concret cu aşa-zisa „Republică Moldova”? Singura constatare pe care mi-o permit este că regimul Constantinescu a urmat exact linia trasată de regimul Iliescu, cu alte cuvinte nu a făcut NIMIC în vederea reunificării…

— Ce se poate face acum, concret, este, în primul rând, punerea pe tapet, încontinuu, în raporturile cu Rusia şi Ucraina, a eliberării lui Ilie Ilascu şi pedepsirea celor vinovaţi de aruncarea lui după gratii. Asta este o foarte mare lipsă, a întregii societăţi româneşti, nu numai a clasei politice. Este şi deficienţa presei româneşti, pentru că scandalul acestei întemniţări este nemaipomenit. El este cu totul comparabil ca semnificaţie cu arestarea şi aruncarea în temniţă a memorandiştilor.

— Nu tocmai! Memorandiştii nu au stat prea mult în temniţă şi au fost oricum trataţi civilizat în închisoare de către autorităţile

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948

F”.

437

«T

maghiare, spre deosebire de grupul Ilaşcu, ţinut în nişte carcere medievale, „administrate”.

de oamenii proveniţi parcă din

Hoarda de Aur… Pe urmă, de memorandişti s-a ocupat imediat regele care! I, care a obţinut eliberarea lor, printr-o intervenţie directă la împăratul

Austriei, Franz Josef… Acum nu-l mai avem pe Carol /…

Biserica greco-catolică din

Sugatag, Maramureş, sec. XVIII

(arhiva Teresia B. Tătaru.

Augsburg).

— Vreţi să spuneţi că nu mai avem oameni politici de calitatea lui care! şi că grupul Ilaşcu nu are anvergura grupului memorandiştilor? Nici presa românească de azi nu se compară ca nivel cu aceea care a jucat un rol hotărâtor în eliberarea memorandiştilor, ca să nu mai vorbim de solidaritatea naţională care mobiliza toată opinia publică de fiecare dată când era persecutat un român, sentimente şi

manifestări pe care zeci de ani de otravă marxistă le-au amorţit. Cazul

Ilaşcu se pare că nu interesează pe nimeni. Oricum, nu este tratat cu competenţă şi seriozitate de niciun segment al societăţii civile.

Au fost doar încercări „literare” şi diletante, ale unor persoane, care improvizează politic, fredonând distonant pe diverse teme.

Iar multele asociaţii specializate în apărarea drepturilor omului – în afara celei conduse de dl. Ştefănescu-Drăgăneşti – sunt oficine ale unor cercuri care prin ele încearcă să-şi exercite influenţa în România, între altele acreditând dogmele gândirii politically corect, spre pildă acea că toleranţa, care este prin definiţie contrariul principiului – fiind excepţie de la regulă şi derogare de la ideea determinantă – ar constitui un principiu! Poate că actualul ambasador al României de la Chişinău, Vasile Bârsan, un cunoscut publicist, care s-a ocupat cu competenţă de chestiunile basarabene, se va implica mai mult, deşi este şi el legat prin revista „22” de establishmentul comunist. România are în

Prezent o proastă reprezentare politică: puterea nu are nimic în comun cu poporul român. Nu se poate conta pe ea pentru a apăra interesele naţionale, nici în interiorul graniţelor actuale ale

— R – ti

României, nici în afara acestora. Subliniez importanţa simbolică pe care i-o acord cazului Ilaşcu, deoarece cred că „bătălia

Neamului” se dă astăzi pe frontul pe care s-a bătut el, aşa cum în 1890 se dădea pe cel apărat de memorandişti. Diversele vizite pe care le-am făcut în Basarabia şi la luptătorii români din

Bucovina şi Transnistria pe care i-am întâlnit, m-au convins că acolo se află astăzi elita neamului, care se formează şi se afirmă întotdeauna acolo unde lupta este mai grea, deoarece, operând ca un revelator de valori, adversitatea pune în evidenţă forţa de caracter şi competenţa, prin care se remarcă indivizii. Oamenii cei mai capabili să însufleţească lupta pentru cauza neamului nostru, prin abnegaţia cu care i se dedică, prin curajul cu care-şi înfruntă duşmanii – singuri şi lipsiţi de mijloace de cele mai multe ori –, prin valoarea pilduitoare a sacrificiilor pe care le fac spre a ţine treaz idealul naţional şi prin calitatea tezelor pe care se întemeiază în apărarea drepturilor întregii romanităţi, sunt astăzi fraţii noştri de peste Prut, aşa cum au fost până

la 1916 cei de peste Carpaţi. Un al doilea lucru concret care s-ar putea face, ar fi să se ceară identificarea şi urmărirea penală a persoanelor implicate în genocidul din Basarabia, Bucovina de Nord, Herţa şi Transnistria. De asemenea, ar trebui să se pună în faţa instanţelor internaţionale problema repatrierii celor 2 – 3 milioane de români care au fost deportaţi în Kuban, Caucaz şi Siberia.

Românii sunt şi astăzi supuşi la persecuţii inimaginabile, în special din partea Ucrainei şi a Rusiei. Despre toate aceste prigoane au depus mărturie, la primul Forum al Presei Române de Pretutindeni, nu numai etnici români, dar şi evrei şi chiar ucraineni…

— Tratatamentul intolerabil pe care îl suportă românii în

Ucraina este şi „opera" tratatului ruşinos încheiat cu această ţară. Este interesant, că partea tehnică a tratatului a fost negociată de Dumitru Ciauşu, ambasadorul României la Paris…

— Ce este „interesant" aici? Toţi diplomaţii români sunt şcoliţi la Moscova, în afară de câţiva desigur. Unul din ei fiind dl. Tudor

Dunca, ambasadorul României la Bonn, un om de treabă, dar complet „pe dinafară", înainte de domnia sa, nu ştiu să fi fost cineva fără conexiuni dubioase în MAE…

— Să trecem la un alt subiect delicat: România ca stat naţional-unitar. În ultimul timp, o serie de intelectuali români, pun în discuţie acest termen, avansând chiar ideea federalizării

României…

— D-le Vălenaş, în democraţie oricine are dreptul să-şi spună părerea despre orice. Dar asta nu înseamnă că această părere are vreo greutate! Trebuie să vă spun în mod hotărât şi agresiv, că

opinia dobitocilor în genere nu mă interesează şi a dobitocilor cu pretenţii, în particular, adică a categoriei de care vorbiţi, încă mai puţin! Vă rog să reproduceţi exact expresia folosită de mine, cuvânt cu cuvânt! Aceşti oameni nu au nicio chemare să vorbească despre aşa ceva. Când este vorba de a discuta serios despre lucruri grave, să mi se dea voie, să nu mă intereseze părerile profanilor, „afonilor", a celor

care cred că, dacă sunt intelectuali, pot ţine discursuri pe orice temă! Cei care abordează astfel de subiecte trebuie să cunoască realităţile istorice şi sociale

pe care ţi se întemeiază argumentele.

Blas Binar, împreună cu tineri spanioli din Falangele Spaniole, la comemorarea lui Ion Moţa şi

Vasile Marin de la Majadahonda, 13 ianuarie 1994

(imagine inedită din arhiva

Liviu Vălenaş, Nürnberg).

Mai întâi, câteva cuvinte despre federalizarea României şi.

J apoi să stabilim ce înseamnă stat unitar şi stat naţional. Am avut l pe tema federalizării o neînţelegere cu reprezentantul Fundaţiei

Hanns Seidl la Bucureşti, în urma căreia am pus capăt unei colaborări strânse şi rodnice. Militant creştin-democrat în Franţa, m-am simţit mai apropiat de CSU decât de CDU din două motive precise: unu, cea din urmă este dispusă la compromisuri cu liberalii şi marxiştii care-i pot ameninţa identitatea creştină, şi doi, tot ea respinge ideea că totalitarismul nu poate fi eradicat decât dacă este condamnat în bloc, începând cu rădăcinile, nu distrugându-i pe rând ramurile, cu speranţa că nu va mai rodi:

CDU nu vrea să atace totalitarismul originar, adică ideologia iacobină şi impostura democratică a Revoluţiei Franceze. M-am despărţit de Fundaţia Hanns

Seidl pe tema federalizării României, când am constatat că o încurajează suscitând atitudini

Particulariste şi împingând industriaşii germani să investească numai în Transilvania, în disputa

Pe care am avut-o pe marginea acestui subiect, am fost întrebat:

„Se ce eşti >to atât de

Potrivnic federalizării României, care ar duce la soluţionarea

problemelor etnice şi ar menaja susceptibilităţile pe care le trezeşte în provincie credinţa autorităţilor centrale că toate problemele se rezolvă la Bucureşti? Nu vezi ce bine am reuşit noi în

Germania? Astăzi suntem un model pentru toată Europa, un model care s-ar putea chiar să fie adoptat pentru structurarea politică a Uniunii europeene”… La care eu am dat următorul răspuns: „frimo, Germaniei i-au trebuit multe secole pentru a dobândi forţa centripetă necesară menţinerii statului naţional, constant ameninţat de forţele centrifuge stimulate de puterile străine, reuşind să dobândească această „masă critică „de abia acum o sută de ani, când a luat locul Franţei şi Angliei, devenind prima putere europeană. Secundo, riscul de desfacere a statelor federale care nu aveau această pondere ne-a fost recent ilustrat de ceea ce s-a petrecut după dispariţia Cortinei de Fier, cu

Iugoslavia şi cu Ceho-Slovacia. Neînţelegerile etnice, abil cultivate şi stimulate de puterile care voiau să pătrundă în zona rezervată „intereselor majore” ale Rusiei – definite ca atare de acordul de la Helsinki, care, în 1975, prelungea împărţeala de la Teheran – au favorizat şi provocat spargerea federaţiilor născute din voinţa popoarelor slave de Sud şi de Vest de a se constitui în astfel de state, voinţă care, de altfel, a fost cauza imediată şi motivul izbucnirii Primului Război Mondial. Sârbii fiind un popor care s-a luptat fără încetare, vreme de patru veacuri, contra dominaţiei otomane şi pentru păstrarea identităţii lor (ca şi croaţii de altfel), nu erau câtuşi de puţin dispuşi să abandoneze ceea ce obţinuseră în 1920 şi apăraseră cu atâta înverşunare în timpul ultimului război mondial. Şi cu atât mai puţin să li se creeze state musulmane şi capete de pod fundamentaliste pe teritoriul lor! Era natural ca acest neam, condamnat de o istorie vitregă să fie războinic, să se împotrivească cu armele în mână celor care vor să-i desfacă ţara, spulberându-i un ideal abia împlinit. Să nu uităm că sârbii, muntenegrenii, croaţii şi bosniacii au aceeaşi obârşie etnică, vorbesc aceiaşi limbă şi împărtăşesc aceiaşi cultură şi aceleaşi tradiţii populare – fiind artificial despărţiţi de ocupanţii maghiari şi otomani, care le-au impus propria religie de stat pentru a-i asimila mai uşor. Cehii, nişte burghezi comozi care

Că afirmaţia nu are temei istoric o dovedeşte şi declararea independenţei Muntenegrului la 3 iulie 2006, fapt acceptat imediat de Serbia, care a fost de altfel şi primul stat care a stabilit reiaţi

diplomatice cu fostul său partener.

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948

nu s-au prea bătut în decursul istoriei lor contra diverşilor cotropitori, au acceptat fără să crâcnească dispoziţia care li s-a dat, de a divorţa de Slovacia, sub pretextul că debarasarea de aceasta, considerată mai rusofilă şi mai comunizată, ar accelera admiterea lor în structurile occidentale şi accesul la bunăstarea la care aspira. Terzio, România nu este, spre deosebire de

Iugoslavia şi Ceho-Slovacia, un stat multietnic, ci un stat românesc, adică naţional, cu minorităţi etnice care beneficiază de drepturi şi libertăţi de care nu se bucură nicăieri minoritarii în Europa – unde de altfel nu se obişnuieşte a se recunoaşte caracterul naţional al alterităţii lor. Recuperare istorică a ceea l ce a mai rămas din teritoriile majoritar locuite de români de-a

lungul veacurilor, mereu amputate de tentativele hegemonice ale

[puterilor vecine, România este stat unitar prin vocaţie: s-a constituit în scopul precis al unirii tuturor românilor într-un singur stat şi prin fuzionarea celor trei principate româneşti într-o singură entitate politică, în 1940, administraţia centralizată a unui regim autoritar n-a putut face faţă politicii de dislocare teritorială a vecinilor revizioniști care, cu ajutorul puterilor revanşarde, au anexat porţiuni importante din solul naţional.

Quarto, astăzi România este din nou locul de convergenţă al vectorilor expansioniști care o împiedicaseră să accedeze la rangul de stat suveran şi să-şi realizeze idealul de unitate naţională până în 1877 – ba îi ameninţaseră recurent însăşi existenţa. Ea este cu atât mai vulnerabila la forţele centrifuge încurajate din exterior, cu cât conjuncturii defavorabile descrise mai sus i se adaugă o situaţie internă dezastruoasă şi faptul că este condusă de o clasă politică deopotrivă incompetentă şi aservită unui stat ostil – cu alte cuvinte cvasi total lipsită de mijloacele necesare pentru a face faţă dificultăţilor externe şi dependentă de bunăvoinţa puţin probabilă a unor puteri cu interese eventual convergente, căci de simpatia lor nu poate fi vorba. Prin urmare, federalismul nu este doar incompatibil cu sensul formării şi al continuităţii statului român, ci constituie chiar un pericol pentru

supravieţuirea României ca stat şi a românilor ca naţiune”. Voi reveni mai târziu asupra acestei ultime afirmaţii.

— Unele ţări au mers şi mai departe decât România în acest sens, ajunge să ne referim la Statutul Catalan, aprobat în 2006 de corpurile legiuitoare spaniole şi prin referendum de populaţia Cataloniei. Din

2006 Spania recunoaşte „naţiunea catalană”, ceea ce pare un pas

— L logic spre independenţa deplină.

Să reluăm acum noţiunile de stat naţional şi de stat unitar.

Statul naţional este „opusul” statului-naţiune prin aceea că, spre deosebire de el, nu este un stat teritorial ci unul comunitar: este expresia politică a unei comunităţi conştiente de identitatea ei, nu a unui grup care stăpâneşte un teritoriu şi impune pe cale administrativă propria sa identitate tuturor locuitorilor acestui spaţiu. Stat unitar este acela în care nu există motive de ordin etnic, cultural, religios sau politic care să justifice o organizare de tip federal. Federaţia este de obicei un stat care s-a constituit progresiv, prin aglutinare de unităţi diferite, care nu au avut până atunci o istorie comună şi, pe de altă parte, nu se împărtăşesc de la aceeaşi religie şi aceeaşi cultură, nu vorbesc aceeaşi limbă, nu au aceeaşi obârşie etc.

— Nu chiar, exemplul Germaniei Federale vă contrazice.

Chiar şi Statele Unite vă contrazic, d-le Varlam…

— Dimpotrivă, sunt tocmai exemplele care-mi convin mai bine pentru a-mi susţine afirmaţiile! Germania este stat federal, din motive deopotrivă istorice şi etnico-religioase, adică o aglutinare de particularisme. Ea a fost, în mod succesiv, sub Primul Imperiu

(1273 – 1806) o confederaţie de comitate, marchizate, ducate, principate şi regate autonome, vasalele unui împărat, ales până în

1556 şi apoi ereditar; Confederaţia Germană şi apoi Renană

(1806 – 1870) a reunit state egale sub conducerea unui preşedinte ales; al Doilea Imperiu (1870 – 1918) a fost o federaţie de monarhii subordonate unui împărat; sub Prima Republică (1918 – 1935) o federaţie de landuri (fostele monarhii) – configuraţie politică

pe care a preluat-o statul german de după Hitler. Germania a fost măcinată de conflicte dinastice, etnice şi religioase până în 1870.

Numai mâna de fier a lui Bismarck a putut da statului federal ponderea necesară pentru a rezista forţelor centrifuge ale statelor federale, gata să se alieze cu statele vecine pentru a-şi afirma independenţa. Statele Unite nu sunt un stat în sensul pe care termenul îl are în Europa. Ca şi Rusia, sunt o vastă administraţie teritorială, care guvernează o masă umană lipsită de o identitate comună, care nu poate fi chemată naţiune pentru că este încă o magmă în curs de închegare. Melting potul este o ficţiune propagandistică deoarece, departe de a fuziona, etniile din SUA

— Indo-americanii, afro-americanii, iudeo-americanii, italo-americanii, sino-americanii etc. – sunt juxtapuse şi rivale, se amestecă puţin şi rar între ele. Un caz asemănător a fost Uniunea Sovietică, care sub forme juridice acceptabile pentru comunitatea internaţională şi amestecând populaţiile prin deportare şi colonizare, pretindea că a rezolvat problema naţională, în realitate nu a

rezolvat nimic! Dimpotrivă, cu ipocrizie a urmărit rusificarea prin slavizarea etniilor recunoscute pe hârtie ca „autonome” sau

„Independente”, reuşind doar să inhibe sentimentele naţionale care, după zeci de ani de frustrare, se derulează ofensiv după prăbuşirea totalitarismului. Se poate în mod serios afirma că

Uniunea Sovietică a fost un stat federal?

— Nu! URSS a fost doar un imperiu centralizat!

— Da, puternic centralizat. Spre deosebire de Franţa, care este un stat unitar doar cu numele, pentru că este hipercentralizat.

România este un stat unitar prin aceea că este uniform locuit de o populaţie omogenă, care nu rezultă din voinţa unei familii domnitoare de a-şi extinde posesiile, reunind sub stăpânirea ei nişte teritorii cu populaţii de varii etnii. Franţa este un stat înfiinţat de cuceritori germani – francii – care i-au dat şi numele, în care se vorbeşte o limbă romanică, dar care este locuit de o populaţie pestriţă – basci, celţi, italieni, catalani, occitani, flamanzi, nemţi

— Legată laolaltă de sentimentul dinastic, pe care republica l-a înlocuit cu dogmele Revoluţiei din 1789. Totalitarismul iacobin pare să fi reuşit mai bine în Franţa decât cel marxist în Rusia!

Românii în schimb, datorită luptelor continue pe care le-au dat cu diverşii năvălitori, au avut o conştiinţă naţională – în sensul precis al perceperii deosebirii dintre ei şi popoarele vecine – care i-a făcut să dorească singuri să se unească într-un singur stat.

— D-le Varlam, cu astfel de argumente nu o să-i convingeţi pe adepţii federalizării…

— Adepţii federalizării se numără la noi pe degetele unei singure mâini! România nu este un stat multinaţional: are o populaţie omogen românească şi o mică proporţie de alogeni.

Dacă ar fi fost multinaţional, s-ar fi justificat poate federalizarea.

România are doar o singură minoritate care nu are patrie, cea ţigănească, care ar putea de aceea cere o oarecare autonomie…

— Atât ar mai lipsi României…

— Ungurii au un stat vecin, Ungaria, care le poate asigura identitatea. Ungurul care-şi face griji pentru identitatea lui se poate duce în Ungaria, ca să se „resurseze în maghiarism” şi apoi să se întoarcă în România, fericit că şi-a făcut plinul de „substanţă identitară”. Evreii, la fel, dacă sunt nemulţumiţi de felul nemaipomenit de liberal care le este oferit de noi pentru a-şi păstra identitatea, pot să facă o „cură de iudaism” în Israel.

— Mie mi se pare teribil de cinică o astfel de argumentare.

Dacă o acceptăm, atunci trebuie acceptată şi reciprocitatea ei.

De exemplu, grecii ar putea să spună aromânilor, „dacă nu vă

— (; LIVIUVĂLENAŞ

convine în Grecia, duceţi-vă în România şi nici nu mai veniţi

este cum spui dumneata. Dar nu este cinism. Este româl™ ™ «» < %* „—” u „s-a

proecăuf Es interesant de notat că, exact în aceeaşi pe

0919 1920), principalele puteri europene luau măsuri de o irlandezi!

pună în discuţie şi situaţia românilor din Ungaria. Dacă Budapesta abordează problema minorităţii maghiare din România, atunci automat trebuie discutată şi problema minorităţii româneşti din Ungaria. Numai că

România nu cere niciodată acest lucru! Deşi până în 1940 o făcea regulat!

— De ce să se intereseze Bucureştiul de 50.000 de români din

Ungaria, când nu se interesează de aproape un milion de români din Valea Timocului, administrată de „prietenii” şi „fraţii”.

sârbi…

— Până în 1940 Bucureştiul s-a interesat de soarta tuturor românilor de peste graniţe. A construit şcoli şi biserici, a finanţat

Programe culturale şi sociale etc. Revin însă la reciprocitate. Este foarte simplu: când eu nu am alte mijloace de a acţiona asupra

Partenerului, sunt obligat să folosesc reciprocitatea, ca să nu-mi

Pierd capacitatea de a negocia şi a nu compromite poziţia pe care mă situezi Este unul din mijloacele recunoscute ca valabil.

— Să revenim la relaţiile cu

Ungaria, cu minoritatea maghiară. De ce trebuie România să se raporteze la Ungaria?

Dacă Ungaria a asimilat o bună parte din minoritatea românească de acolo (însă vina nu aparţine numai statului maghiar ci şi României şi chiar celor asimilaţi – pentru că unii aşa au dorit). România trebuie să treacă la asimilarea forţată a ungurilor din Transilvania şi Banat? Ar fi absurd… Las la o parte că ar fi şi complet neelegant.

— Eu nu pledez aici cazul românilor din Ungaria. Ştiu că”.

asimilarea lor s-a produs şi din vina lor, cum bine aţi spus şi dvs., d-le Vălenaş. Eu însă am afirmat altceva, şi anume că singura modalitate de a le apăra identitatea naţională este ca autorităţile româneşti, atunci când discută cu cele maghiare, să

Corneliu Codreanu şi
Traian Cotigă, preşedintele
Uniunii Naţionale a Studenţilor
Români Creştini (UNSER).
Bucureşti, la sediul Mişcării

Legionare din strada Gutenberg nr. 3, 10 decembrie 1934. Personajul din planul al doilea nu a putut fi identificat.

curent folosit în relaţiile dintre state. Eu, România, nu am alt mijloc de a obliga statul maghiar să respecte drepturile românilor de acolo, decât evocând drepturile ungurilor de aici. Cu alte cuvinte, să fac din ceea ce dau eu minoritarilor de la mine garanţia celor pe care vreau să le obţin pentru minoritarii mei de peste graniţă! Eu mă refer doar la relaţiile dintre România şi Ungaria.

Altfel se pune problema în negocierile cu reprezentanţii maghiarimii din România. Pentru că nu am auzit ca maghiarii din

România să militeze pentru drepturile românilor din Ungaria, nici să se arate solidari cu lupta lui Ilie Ilaşcu!

— Ar fi şi absurd, doar nu ei trebuie să militeze, ci statul român. Trebuie însă reamintit un lucru interesant, pe nedrept uitat, în chestiunea reunificării cu Basarabia, reprezentanţii maghiarimii din România, UDMR-ul adică, au avut o poziţie clară şi lipsită de orice echivoc, susţinând necesitatea acestei reunificării în schimb partidele „româneşti” (vorba vine) au tăcut… Inclusiv cele „istorice”, cu particula „naţional” în denumirea partidului… Revenind la UDMR, mie mi se pare şi singurul partid responsabil din România, mă refer în special la responsabilitatea faţă de propriul electorat…

— Asta aşa este! Subscriu total la cele afirmate de dvs. cu privire la comportamentul responsabil faţă de alegătorii săi al

UDMR, dar ţin să adaug ceva: are cadre foarte competente! Deşi

UDMR-ul provine şi el din fostul PCR, şi este dominat de foşti comunişti, nu de cei cu idei „liberale”, în plus, spre ruşinea noastră, aceşti comunişti unguri vorbesc mai corect româneşte decât parlamentarii români!

— Nu-i chiar controlat UDMR-ul de foştii comunişti…

— Am spus „dominat”, nu total controlat. Dar comuniştii din

UDMR sunt cei mai responsabili dintre comunişti pentru că, spre deosebire de cei români, şi-au schimbat efectiv „haina”, chiar dacă au făcut-o cu regret. După 1989 aceşti comunişti au fost trimişi să înveţe în Anglia şi în Germania ce înseamnă realmente democraţia, nu doar să strige lozinci, cum au făcut până peste saţietate politicienii români de aceeaşi sorginte. Au apărat interesele maghiarilor din România cu acea cinste pe care o dovedeşti dând seama de ceea ce ai

făcut. La scadenţă oamenii au venit cu bilanţul, spunând, „uitaţi ce am obţinut pentru voi”.

N-au venit cu noi promisiuni, ca să se uite cele vechi neîndeplinite. Asta nu înseamnă însă că ei au şi sentimente prieteneşti faţă de România şi că se poartă ca nişte cetăţeni leali. Ei au o atitudine disimulată, dacă nu subversivă, în privinţa drepturilor pe

care le cer. Ei încearcă să obţină autonomia teritorială în mod pieziş, cerând să se recunoască locuri, zone, unde ei reprezintă majoritatea, ca să poată obţine ulterior un regim particular în

România. Este un prim pas spre o autonomie teritorială, pentru noi total inacceptabilă.

— Revenim, d-le Ion Varlam, din nou la federalizare…

— Da, trebuie să revenim la discuţia despre federalizare, înainte însă, hai să definim care sunt limitele autodeterminării.

Autoderteminarea nu înseamnă neapărat independenţă: poate fi şi autonomie în limitele unui stat existent. Am asistat nu de mult în

Transilvania la nişte manifestări pur demagogice de „autodeterminare” ale unui domn Sabin Gherman. La Iaşi îl avem pe primarul acestui municipiu, care-şi face „partidul moldovenilor”.

şi în curând vor mai apărea şi alţii.

— Primarul laşului, Constantin Simirad, nu a cerut niciun fel de autodeterminare, şi-a creat doar un mic partid, Partidul

Moldovenilor şi atât…

— Deocamdată nu militează pentru autodeterminare. El exprimă frustrarea moldovenilor, care se simt consideraţi nişte cetăţeni de rangul doi.

— Dar asta şi sunt! Aici i-a adus Bucureştiul, şi nu de ieri.

de alaltăieri, ci din 1859 încoace. Ca o părere strict personală.

cred că a fost o mare greşeală stabilirea capitalei Principatelor

Unite la Bucureşti, trebuia să fie la Iaşi…

— Moldovenii sunt foarte supăraţi că nu li se alocă fonduri bugetare conform procentului de populaţie pe care-l au în

România de astăzi. De asta sunt frustraţi.

— Când va reveni la putere Ion Iliescu şi PDSR-ul, ardelenii şi bănăţenii vor fi şi mai frustraţi. Se va arăta cu degetul spre un singur vinovat de toate: Bucureştiul…

— Cunosc această teză: Bucureştiul este locul unde se adună toate incompetentele”… Aceste teze meschine, bine întreţinute, se bazează pe socoteli mărunte de prăvălie.

— Dar nu este vorba aici de meschinărie, ci de pură realitate:

cu sau fără federalizare, ardelenii şi bănăţenii sunt extrem de nemulţumiţi de rolul rezervat lor în România de azi şi vinovatul este pentru ei Bucureştiul. Eu sunt ardelean get-beget, din moşi – strămoşi, aşa că ştiu prea bine cum gândesc ai mei…

— Un om care-şi iubeşte ţara, care are conştiinţă naţională, trebuie să treacă peste resentimente!

— Curios, numai ardelenii şi bănăţenii trebuie să aibă conştiinţă naţională, numai ei trebuie să iubească România, cei

din Vechiul Regat sunt exoneraţi de aceste „obligaţii”… însă nu trebuie să ne ascundem după aparenţe, să ne legănam în iluzii, sau să folosim fraze patriotarde, căci un lucru este cert: cei din

Transilvania şi Banat s-au săturat până peste cap de Bucureşti.

Nu mai vor să audă de el! Alţii s-au săturat chiar şi de România, regretă sincer că nu mai fac parte din imperiul austro-maghiar…

Au regretat sincer chiar şi o serie de intelectuali, toţi români get – beget, din Cluj şi Oradea, la un simpozion organizat de revista „Familia” în 1993… Nu văd unde este meschinărie aici.

Unii poate sunt meschini; Sabin Gherman, care şi-a lansat cartea sa, „M-am săturat de România”, la… Budapesta, tot acolo are acum şi o… catedră universitară.

— D-le Vălenaş, asta nu mai este meschinărie, este perversitate de-a dreptul – interesul naţional cântărit cu ocaua micilor probleme individuale ale existenţei zilnice!

— Imperiul austro – maghiar, pe care-l regretă amarnic acum mulţi, inclusiv români, a intrat în istorie prin administraţia sa exemplară…

— Da, dar ca orice birocraţie, paralizantă. Ea a golit de forţă vitală Dubla Monarhie… Revin la ale noastre. Burghezul transilvănean era mai serios, mai de cuvânt, mai bine pregătit şi aşa mai departe. Dar

– cu excepţia lui Vaida-Voevod şi a lui Aurel

Popovici – ardelenii nu au avut cadre de vârf. De unde incapacitatea lor de a guverna. Maniu a fost un vizionar, pe asta se baza aura şi prestigiul său. Dar se înconjura de curteni care nu-i înţelegeau ideile, în loc să-şi recruteze colaboratori capabili să i le ducă la îndeplinire şi să-i suplinească carenţele: nu era o căpetenie capabilă să-şi ducă oamenii la luptă, nici să apere cu fermitate o poziţie.

Pentru că astăzi vorbim despre naţionalismul românesc trebuie să spun câteva cuvinte despre locul pe care Transilvania îl ocupă în afirmarea romanităţii. Transilvania a fost spaţiul ei central, şi ca situare, şi ca importanţă, din mai multe puncte de vedere. Să nu uităm că toţi românii din Moldova şi Muntenia care puteau s-o facă, în frunte cu familiile domnitoare, se refugiau în

Transilvania de câte ori aveau loc năvăliri barbare sau ocupaţii străine. Concret, de cel puţin două ori în decursul celor 30 de ani cât se socoteşte a fi durata unei generaţii. Cotropitorii prădau, jefuiau şi distrugeau ce nu puteau căra; luau prizonieri – sclavi mai bine spus – din cei rămaşi pe loc. Astfel dispăreau între 15

şi 30% din populaţie, care se refăcea apoi prin migrări provenite din Transilvania. Migraţiune datorată şi faptului că ţăranul român

ardelean era mai asuprit şi mai sărac decât cel din Ţara

Românească şi cel din Moldova, pentru că nu avea pământ deloc sau foarte puţin, în timp ce ambele principate îi ofereau posibilităţi mai mari. Aşa s-a constituit comunitatea ceangăilor în momentul maghiarizării secuilor de către calvinişti. Acest proces a continuat până în secolul al XX-lea. Aşa s-a ajuns ca în Moldova şi

Muntenia să existe sate întregi de ardeleni. Aşadar, Transilvania a fost central de conservare şi rezervorul demografic al romanităţii

— Un rol pe care pare să-l fi preluat astăzi Moldova, unde sunt cei mai puţini ţigani şi unde se fac destui copii pentru a-i trimite să muncească pământul muntenilor şi al ardelenilor. Transilvania este şi

locul unde se vorbeşte limba românească cea mai puţin alterată, în Ţara Haţegului aproape că nu există cuvinte slave în vocabularul de bază.

— Nu prea există nici în Ţara Moţilor…

— „Neaoşismul” românesc s-a păstrat în Transilvania mai bine decât în alte părţi şi din cauza ungurilor, din două motive:

atitudinea ostilă şi dispreţuitoare, care i-a izolat pe români şi a împiedicat amestecurile, iar pe de altă parte, opresorul a fost tot timpul acelaşi, nu s-a schimbat. Opresiunea i-a permis românului ardelean să se păstreze nealterat şi pe de altă parte, să-şi apere conştiinţa propriei identităţi mai bine decât românii din Moldova şi Muntenia, care erau doar prădaţi şi omorâţi, năvălitorii

Saşii din Wallendorf (Unirea) în convoi de evacuare, septembrie 1944

(arhiva Horst Gobbel, Nürnberg).

nepunându-le însă identitatea în pericol, în afară de ruşi, care au făcut-o în Basarabia, nimeni n-a vrut să le schimbe religia, să-i facă să vorbească o altă limbă, cum s-a întâmplat cu ardelenii.

Trebuie să vedem şi care a fost deosebirea, la noi, dintre societatea urbană şi cea rurală. Spiritul civic, propriu urbei, nu este neapărat favorabil păstrării identităţii naţionale. Să ne gândim numai ce au păţit ţările slave, Polonia, Cehia, fosta Iugoslavie, Bulgaria, care au dispărut ca state secole de-a rândul, puterea publică şi organizarea socială fiind impuse de ocupant. Identitatea naţională s-a păstrat însă la sat, în mediul rural, în jurul preotului, iar cultura proprie a supravieţuit numai datorită mănăstirilor. Populaţia târgurilor s-a germanizat în Polonia, Cehia şi Slovenia, s-a maghiarizat în Croaţia şi Slovacia, s-a grecizat sau s-a românizat în Bulgaria şi Serbia, unde târgoveţii erau adesea alcătuiţi din macedo-români. Clasa de mijloc nu are identitate şi valori proprii;

ea aparţine unui univers tranzitoriu, de mutanţi, care se detaşează de valorile clasei din care provine, ţărănimea, în acelaşi timp, ea aspiră la integrarea în clasa de sus; îi imită ideile şi comportamentele, înainte ca să-i aparţină cu adevărat, abia după ce i-a asimilat valorile. Motivaţia clasei de mijloc fiind reuşita socială, ea nu

cunoaşte alt principiu decât eficacitatea. Ea nu întreprinde decât ce este util, nu are idei platonice, în căutarea unei noi identităţi, burghezii sunt gata să adere la o altă comunitate etnică sau religioasă, dacă această adeziune favorizează reuşita lor socială, ridicarea lor. În majoritatea cazurilor, solidaritatea comunitară a fost un factor de identitate mai puternic decât adeziunea la ordinea socială, făcând-o să prefere romanitatea, în schimb, o parte din burghezie s-a maghiarizat fără mari rezerve şi scrupule, acceptarea maghiarizării fiind condiţia însăşi a ridicării sociale ce constituie motivaţia existenţială a burghezului. Răscolesc acest trecut neplăcut numai pentru învăţământul pe care-l pot trage din el cu privire la prezent. Clasa de mijloc din România, inclusiv cea din Basarabia şi Bucovina de astăzi, este gata să renunţe la romanitate, în schimbul unui statut mai prielnic intereselor ei.

Dacă ar putea, mulţi din membrii clasei de mijloc ar emigra definitiv, spre a deveni cetăţeni ai SUA, Canadei etc., fără niciun regret pentru obârşia abandonată. Popor cu mentalitate aristocratică, românii n-au o părere prea bună despre burghezie.

Acest lucru este oglindit, deopotrivă, în cultura populară şi în literatura cultă. Poporului îi datorăm termenii, ironici, dacă nu şi dispreţuitori, prin care sunt desemnaţi reprezentanţii acestei clase:

parveniţii sunt „ciocoi”; ariviştii sunt „mitocani” – adică urbani

Port popular săsesc din Motâş, sfârşitul anilor 1970
(arhiva Ştefan Frontus, Fiirth).

zaţi doar pe jumătate – iar cei care, în calea lor spre oraş, şi-au pierdut bunul simţ fără a pune ceva în loc, sunt „mahalagii” – adică suburbani.

— Termene din Vechiul Regat, în Ardeal şi Banat cuvintele au pătruns abia prin secolul XX, după 1919…

— Aceste cuvinte provin din mentalul colectiv, sunt găselniţe populare, dar ele au pătruns în limba cultă. Credeţi că transilvănenii din secolul XIX nu-l citiseră pe Nicolae Filimon şi nu parcurgeau presa

de peste Carpaţi? Literatura română, spre deosebire de alte literaturi europene, nu cunoaşte figuri pozitive de burghezi. Ea îi prezintă sub trăsăturile lui Dinu Păturică, ale moftangiilor lui Caragiale sau al chiaburului Ion din romanul lui

Rebreanu. De altfel şi Apostol Bologa, din, făcurea spânzuratiloi" al aceluiaşi autor, este tot un exemplu de uitare a propriei obârşii şi a trădării solidarităţii naturale şi spontane, din dorinţa de a fi admis în clasa de sus, după ce a trecut prin procesul prealabil al maghiarizării. Sigur că există circumstanţe în care voinţa de a aparţine unei culturi dominante şi de a se afirma în cadrul acesteia, într-un anumit context politic, poate determina modificarea identităţii individuale, însă nu cred că ea este benefică, nici acceptabilă pe planul colectiv şi comunitar. Nu cred că românii, in corpore, ar abdica de la trăsăturile lor specifice, adică de la tot ce constituie specificul românesc – limba, tradiţiile.

cultura, religia – pentru a se procopsi. Asta este o atitudine care corespunde unuia din aspectele cele mai puţin lăudabile ale societăţii contemporane, care tinde către uniformizare din pasivitate mentală, supunându-se dogmelor „politically corect", care împing spre globalizare – în sensul precis de contopire în magma informă şi uniformă a unei populaţii făcute, nu din cetăţeni responsabili, ci din consumatori disciplinaţi, care cumpără şi votează numai ce le indică televiziunea.

— Revenind la problema federalizării, cei care o propagă acum, nu o văd realizată pe criterii etnice, ci pe criterii, să le spunem, teritoriale. S-a luat ca exemplu Germania, unde un singur popor trăieşte în 16 landuri distincte, care beneficiază de o autonomie foarte largă. Deci acelaşi popor în 16 entităţi autonome.

— Comparaţia pe care o fac „federaliştii" români este aberantă.

Istoria Germaniei este complet diferită de a României. Ea nu a fost decât în mod tranzitoriu un stat centralizat, între 1935 şi 1945, pe vremea lui Hitler, adică sub un regim totalitar, în rest, a fost tot timpul

un stat descentralizat, chiar şi pe vremea lui Bismarck, când fiecare stătuleţ german avea monarhul său, parlamentul său, guvernul său; în comun aveau doar armata, finanţele şi politica externă, o relaţie analogă cu aceea care exista între Ungaria şi

Austria pe vremea Dublei Monarhii. Austria însă nu a simţit nevoia să-şi proiecteze puterea spre exterior, în timp ce Germania, din cauza impresionantei creşteri economice, a pornit la cucerirea de noi pieţe de desfacere şi de surse de materii prime, inclusiv prin aventura colonială, ceea ce a dus inevitabil la întărirea autorităţii centrale. Am arătat mai înainte de ce modelul german nu este potrivit pentru poporul român. Avem două exemple clare care ne arată de ce este chiar periculos: 1). desfacerea federaţiei iugoslave şi 2). divorţul dintre cehi şi slovaci.

— Exemplul nu este elocvent, în aceste ţări s-au despărţit popoare total diferite. Acesta este adevărul, d-le Varlam…

— Tocmai pentru că sunt diferite s-au constituit în state federale! Dacă nu erau, configurarea lor ca state s-ar fi făcut pe baza modelului francez, unitar şi ultracentralizat, ai căror adepţi erau arhitecţii lor, Eduard Beneš şi regele Alexandru al Serbiei.

Dacă slovenii şi macedonenii, la a căror despărţire sârbii nu s-au împotrivit, sunt popoare diferite, în schimb, bosniacii şi croaţii alcătuiesc un singur popor cu ei.

— Mă îndoiesc profund, chiar foarte profund…

— Că sunt popoare diferite, este doar propagandă americană, musulmană şi „Nazistă.

— De ce propagandă americană? Croaţii de mult voiau să fie independenţi, între 1941 şi 1945 şi-au avut deja un prim stat independent modern. Tot americanii sunt de vină pentru statul croat condus la vremea aceea de Ante Pavelici?

— Când trebuie să-i credem pe americani, atunci când i-au făcut curte lui Saddam Hussein şi s-au aliat cu el contra Iranului, sau arunci când îl demonizează? atunci când sunt aliaţii fundamentaliştilor

musulmani contra ruşilor şi al iugoslavilor, sau atunci când se aliază cu ruşii contra lor? Vă las răspunderea afirmaţiei că o entitate de tip colonial şi cu conţinut totalitar, condusă de un ex-bolşevic trecut la fascism, avea un caracter modern şi se bucura de independenţă.

— Da, îmi asum afirmaţia cu privire la Croaţia anilor

1941 – 1945, mi-o asum până la capăt…

— Acel stat croat de care vorbiţi a fost creat de Germania şi

Italia, nu s-a despărţit de Iugoslavia prin referendum, adică prin voinţa liber exprimată a poporului. Croaţii au vrut de secole să fie uniţi cu sârbii, ca şi bosniacii şi acest deziderat a fost una din principalele cauze ale Primului Război Mondial. Aduceţi-vă aminte de atentatul de la Sarajevo.

— Arhiducele Franz Ferdinand a fost omorât exclusiv de sârbi, organizaţi de francmasonerie şi de Rusia, croaţii şi bosniacii nu au avut niciun amestec. Dincontră, au condamnat aproape unanim infamul atentat. Iar, mă scuzaţi, stimate d-le Ion Varlam, afirmaţia dvs. că, croaţii au vrut întotdeauna să se unească cu sârbii" (?!) o consider o mare aberaţie! îmi pare sincer rău…

— Asta este sofistică şi diversiune. Dvs. amestecaţi adevăruri bine cunoscute cu neadevăruri grosolane. Prinkipo, asasinul, era asniac – dar sârb, pentru că astfel erau trecuţi în acte ortodocşii de către administraţia austriacă a Bosniei-Herzegovina. Atentatul a fost condamnat şi de guvernul şi de presa de la Belgrad! Iar cum în Croaţia şi Bosnia-Herţegovina s-a instaurat imediat starea de asediu, nu puteau avea loc manifestaţii publice, nici măcar pentru a condamna atentatul! Aşa cum am mai spus, sârbii, bosniacii, croaţii şi muntenegrenii vorbesc aceeaşi limbă, împărtăşesc aceeaşi cultură, au aceleaşi tradiţii, deci sunt unul şi acelaşi popor1.

— Acesta este sofismul! Dacă a vorbi aceeaşi limbă înseamnă că eşti acelaşi popor, înseamnă că irlandezii şi englezii sunt un popor identic, la fel negrii din Africa cu francezii din Metropolă…

— Altă diversiune, pentru că ştiţi foarte bine că irlandezii sunt

l.

A se vedea nota de la pag. 440.

celţi de limbă gaelică, engleza fiind limba ocupantului, nu a propriei culturi, chiar dacă a rămas – ca şi în India – un instrument de comunicare. Singurul lucru care îi deosebeşte pe iugoslavii numiţi de

mine este religia, impusă de cotropitorul străin. Ungurii i-au trecut pe croaţi la catolicism cu sabia, iar turcii cu impozitele

(scutiri de dări) pe bosniaci la Islam. Dacă factorul religios constituie un element suficient pentru a determina ruperea în două a unui popor şi a ţării în care trăieşte, ar trebui să existe două

Românii, una ortodoxă şi una unită (greco-catolică)! Desfacerea

Ceho-Slovaciei şi a Iugoslaviei a fost orchestrată de Germania, sprijinită, cum am mai spus, de Washington. Germania nu a dorit ca Iugoslavia şi Ceho-Slovacia să-i pună în pericol echilibrul social atrăgând prin ieftinătatea şi calificarea mâinii lor de lucru industria electrocasnică şi electronică din care trăiesc câteva sute de mii de salariaţi de pe teritoriul ei.

—!

— Ce i-a interesat pe americani în Kosovo? Albanezii, de care nu ştiu cum să se descotorosească? Să fim serioşi! I-a interesat cromul, indispensabil industriei lor, un metal de importanţă strategică care nu există pe continentul american. Să revin la federalizare. Am arătat că ea nu este viabilă decât acolo unde tendinţele centrifuge sunt mai slabe decât forţa centripetă.

Altminteri se ajunge la ruperea unor părţi din anumite state cu

corelată încorporare a lor la alte ţări. Dau exemplul Austriei. După

prăbuşirea dublei monarhii, Austria a vrut să se unească cu

Germania, ceea ce era un lucru foarte firesc, ţinând cont că nemţii

— Şi austriecii sunt acelaşi popor, deosebirea dintre ei nefiind mai importantă decât aceea dintre prusaci şi bavarezi sau renani şi

saxoni. Nu s-au putut uni atunci, pentru că s-au opus Marile

— Puteri. S-a folosit argumentul că Austria a fost prima victimă a expansionismului hitlerist pentru a împiedica rămânerea ei în

cadrul Germaniei, după înfrângerea celui de al III-lea Reich.

— Unirea a fost făcută de Hitler în 1938, deşi o bună parte

t din istorici prezintă total tendenţios acest act, considerându-l o

— „anexare” (cam aşa cum a „anexat” România Basarabia, în

1918, în optica „istoricilor” ruşi). Fostul cancelar Kohl a urmărit, ca şi Hitler, acelaşi lucru, să reunească Austria cu

Germania. A făcut-o oarecum indirect, prim primirea Austriei în

Uniunea Europeană. Frontiera dintre cele două state germane s-a desfiinţat complet, au aceeaşi monedă unică, euro, limba oficială este identică…

— Aşa este, aveţi perfectă dreptate! O reunificare pe faţă nu

ar fi fost posibilă, pentru că ar fi protestat Statele Unite, Marea

Britanic şi Franţa mai ales, care nu văd cu ochi buni o întărire excesivă a Germaniei.

— Să revenim la subiectul abordat, nu vine proasta funcţionare a României de la Bucureşti? Nu au dreptate cei care nu mai vor să audă de acest Centru?

— Disfuncţiile se pot elimina prin reformă, nu este nevoie de federalizare. Este categoric nevoie de o reorganizare fundamentală a României. Totală! Nu numai din punctul acesta de vedere.

x>mânia este un stat care funcţionează cu rămăşiţele administiei comuniste şi aceasta nu este mai competentă ori mai puţin

«ruptă în provincie decât în Capitală. Este o realitate, nu are rost ps-o ascundem.

— Nici măcar nu s-a revenit la vechile judeţe, sunt foarte multe judeţe abuziv desfiinţate. De altfel preşedintele Constantinescu a promis ferm, în campania electorală a anului 1996, reînfiinţarea lor, dar nu s-a ţinut nici în acest domeniu de cuvânt.

— Eu sunt de acord ca, fără o federalizare efectivă, adică nu prin autonomie teritorială, ci prin delegare de competenţe de la centru către periferie, să se facă o reformă administrativă în

România şi mă gândesc la nişte entităţi teritoriale mai mari decât judeţele, spre pildă cele trei principate istorice şi Banatul, cu subdiviziunile lor: Ţara Românească cu Oltenia, Muntenia şi

Dobrogea; Transilvania cu Mureşana (Transilvania propriu-zisă).

Crişana şi Maramureşul; Banatul (singur); în fine, Moldova cu

Bucovina, Basarabia şi Transnistria – când ne va învrednici

Dumnezeu să le readucem la trupul ţării. Negarea însă a importanţei Centrului ar duce la situaţia Italiei, care trăieşte în anarhie de când noua constituţie le îngăduie provinciilor să ignoreze rolul Romei. Există însă, după mine, o cale de mijloc.

Bucureştii nu mai sunt o capitală viabilă. Este situată excentric,

în ciuda cartierelor cu totul occidentale care au mai rămas, arată ca un oraş din Asia sovietică, şi este sufocat de cartiere-tumori, generate de cancerul mega-industriilor şi de exodu! rural forţat.

Primul punct al reformei administrativ-teritoriale ar trebui să fie construirea unei capitale plasate în centrul ţării.

— La Braşov?

— Nu la Braşov, care este durabil afectat de aceleaşi rele de care suferă şi Bucureştii. Undeva unde nu există nimic, unde să fie ridicat un oraş complet nou, care să fie o capitală politică şi administrativă, şi nu o metropolă industrială, comercială şi aşa mai departe. Ceva de genul a ceea ce este Canberra, Washington.

Otawa etc., dar să devină, spre deosebire de ele, şi un centru cultural. Mai este un avantaj, dacă pui capitala în inima Carpaţilor, între izvoarele Oltului, Trotusului şi Mureşului, atunci s-a terminat definitiv cu pretenţiile autonomiste ale maghiarimii.

Trebuie să spun că proiectul construirii unei noi capitale în

România figurează în programul propus de UMRL atunci când a fost vorba ca Ion Raţiu să se prezinte în calitate de candidat independent la preşedinţie, pentru alegerile din 2000.

— Din ce bani se va construi această nouă capitală?

— De ce trebuie bani? I-au trebuit lui Hitler bani ca să scoată

Germania din mizerie după 1933? Dar lui Roosevelt pentru a lichida consecinţele marii crize din 1929? Marile proiecte ale statului se finanţează prin scontarea de efecte publice, adică avansuri ale institutului de emisiune. Aşa s-a finanţat şi reconstruirea ţărilor din Europa occidentală după război. Desigur, descentralizarea nu este direct legată de mutarea capitalei.

Capitala trebuie mutată pentru că Bucureştiul nu mai este un oraş viabil, problemele lui grevând şi activitatea guvernului şi refacerea ţării; este o măsură legată de reorganizarea pe criterii sănătoase a întregii ţări. Aceasta trebuie făcută cât mai grabnic. Trebuie făcută prin eforturi proprii şi nu apelând la mila sau la

sfaturile străinilor, cărora voluntarismul statului trebuie să le dovedească voinţa de a reuşi acolo unde se angajează. Descentralizarea trebuie făcută pe baza principiului subsidiarităţii. Statul central este însă necesar. Dau un singur exemplu în acest sens: România este literalmente desfigurată de faptul că fiecare construieşte ce vrea după cum îl duce capul. Noile clădiri care apar, în sate ca şi la oraş, case de locuit sau imobile cu alte destinaţii, sunt fără îndoială oroarea Europei, nişte kitschuri înfiorătoare. Trebuie neapărat ca puterea centrală să intervină împotriva acestei poluări a peisajului construit, impunând respectarea unor norme stilistice, chiar la nivelul specificului local. Există caracteristici arhitectonice locale bine conturate, rod al tradiţiei, al căror bun gust nu poate fi contestat. Am să mai adaug că, spre a ajunge la organizarea de tip federal, un stat trebuie să fie bine rodat şi să fi funcţionat ca lumea multă vreme; or, statul român este relativ recent şi nu-şi poate permite experienţe de acest tip. Mai mult decât atât, astăzi ne aflăm într-o stare de reconstruire a aparatului de stat şi de refacere a societăţii civile. Acest lucru nu se poate face într-un cadru descentralizat brusc, dintr-odată diluat în autonomii şi

confruntat cu forţe centrifuge. Actualmente este indispensabil un voluntarism politic care, indiferent de deosebirile partizane, să

pornească reclădirea României, cea fizică şi cea morală, pentru că este vorba de resuscitarea civilizaţiei româneşti. Aici se pune din nou, evident, chestiunea fundamentală şi inconturnabilă a însăşi naturii României, care constituie firul călăuzitor al discuţiilor noastre. Care este adevărata natură a României? Care din cele două Românii incompatibile este cea pe care o luăm ca referinţă pentru reconstruirea statului şi a societăţii? Cea presovietică, care şi-a fixat destinul şi instituţiile fără să i le impună cineva din afară, sau cea desfigurată de regimul criminal de obârşie străină a cărui continuitate este asigurată de oligarhia colonială sovietică care controlează şi acum viaţa politică, economică şi socială?

Spre a vă face plăcere, pentru că văd că ţineţi la federalism şi credeţi în valoarea modelului german, am să închei această discuţie despre naţionalismul român evocând un proiect de federaţie în care şi eu cred. El îmi apare drept singurul mod de a garanta perenitatea celor

două state pierdute ca două insule în oceanul slav, care riscă să le înece dacă nu se unesc: România şi Ungaria. Peste două sute de ani românii şi ungurii vor fi nişte reminiscenţe etnice „muzeale” de felul sorbilor din Lusacia sau a istro-românilor din Croaţia, dacă nu se înţeleg pentru a construi împreună un ansamblu statal apt a le asigura controlul teritoriilor pe care trăiesc astăzi. România şi Ungaria vor supravieţui ca state numai constituindu-se într-o entitate politică capabilă, prin dimensiunea şi „massa” ei – adică prin demografie, potenţial economic şi capacitate militară – să interzică altor state să hotărască, peste capul lor, soarta românilor şi a ungurilor. Cei care-şi închipuie că instituţiile europene şi statele care le domină vor voi şi vor putea să garanteze graniţele şi existenţa statală a ţărilor situate în zona în care panslavismul poate oricând fi reactivat de o ideologie la modă, sunt total lipsiţi de cultură şi de realism politic. Astăzi, când costul mâinii de lucru generează vaste mişcări migratorii şi provoacă delocalizarea producţiei, modificând în consecinţă alcătuirea etnică a ţărilor, numai statele naţionale pot asigura drepturile istorice ale băştinaşilor, în afară de guvernele de la Bucureşti şi de la Budapesta, nimeni nu va apăra teritoriul României şi al Ungariei de invazia slavă, încurajată de politica tehnocraţilor de la Bruxelles, care le ameninţă identitatea.

Cosne-sur-Loire, 22 februarie 2000” → >

I. it f, i, „».

I cya. t al.

r: f; O—”. – ol: – „>, V. n i A.

LIVIU VĂLENAŞ

ANEXE

r i

Scrisoare adresată de către Ion Varlam lui Liviu Vălenaş

Ion Varlam, Strada Braziliei Nr. 52, 71242 Bucureşti l – 33, Rue Mien

Lacroix, 75020 Paris ionvarlam@@yahoo. fr

Domnule Vălenaş.

Am primit astăzi cea de-a doua scrisoare a Dvs., la care mă grăbesc să răspund.

Alăturat, aveţi copia contractului, pe care îl aduc spre semnare la

Nürnberg, în trecere către Frankfurt, înainte de Crăciun. De asemenea, dischetele cu textul revăzut de mine (nu m-am atins de ceea ce spuneţi

Dvs.), plus textele din Anexe (articole ale mele pe care le numiţi

«addenda»), care sunt legate de diversele capitole ale cărţii.

Cartea se va numi «Liviu Vălenaş – Dialoguri cu Ion Varlam» – «PseudoRomânia sau conspirarea deconspirării».

Cuprins

Prefaţă – Notă biografică Liviu Vălenaş
Cuvântul autorului
Lista de abrevieri.
1. Cine sunteţi dumneavoastră, Domnule Ion Varlam?
2. Statul ca impostură
3. Conspirarea deconspirării
4. Schimbarea la faţă a României
5. Exilul, eternul duşman
6. Partidul Naţional-Ţărănesc Creştm-Democrat, un partid în descompunere
7. Va mai supravieţui Uniunea Mondială a Românilor Liberi?
8. România şi Uniunea Europeană
9. Rusia, eterna primejdie
10. Diversiunile comunismului
* 11. Legea Ticu Dumitrescu
12. Reconciliere sau recuperare?
13. Naţionalismul românesc
14. Ion Antonescu şi demnitatea statului român
15. Biserica românilor \L→\ >L-ir
16. Despre minorităţile naţionale din România te *
** 17. Mişcarea Legionară, mituri şi realităţi
18. Securitate, Francmasonerie şi Jokey-Club.

19. Regimul Constantinescu sau falsa schimbare
20. Preşedintele Constantinescu, victimă consimţitoare sau complice al Securităţii?

21. Alegerile din 2000: Emil

Constantinescu, un portar legat cu lanţul de poartă

Anexe

Indice alfabetic de nume –

Cuprins – „-.:

Evident că nu pot fi de acord cu includerea în acelaşi volum a textelor enumerate de Dvs. în Addenda.

Acestea trebuie să facă obiectul unei publicări separate, care vă priveşte numai pe Dvs.

Ion Varlam, autoportret.

Deşi dialogurile noastre nu urează nicio metodologie şi sunt de iulie ori dezlânate, am constatat.

Iţindu-le, că ele sunt importante pe cel puţin un plan: contribuie la ieşirea din confuzia ce domneşte pe

«piaţa» ideilor şi a conceptelor politice, favorizând prin efectul lor clarificator conturarea noţiunilor cu care vor trebui să opereze toţi cei implicaţi în structurarea unei gândiri politice direct legate de problematica şi de realitatea românească, eliberate de arcanele marxismului şi de conformismul politically corect.

Vă mai trimit (pentru informarea Dvs.) textul despre «trădarealui

Orescu şi a celor de la RFE, scrisoarea adresată Regelui şi pe aceea către

George Barbul.

Pentru Editura CORESI, textele Dvs. trebuie să fie scrise în

WORD97/WINDOWS 98 (sau mai recent), cu caractere Times New

Roman de 12 pentru

Editorul ne va trimite dischetele cu textul redactat de el, ca «şpalt», pentru o singură corectură. Modificările noastre vor trebui să fie făcute cu roşu, altfel nu vor fi luate în consideraţie.

Cu cele mai distinse salutări.

Bucureşti, 10 Decembrie 2001.

Ion Varlam

—.; vt –!

v li: – <. →ce’s
Amintiri despre Pamfilt
— «»: → – Seicaru
? –
cu René Al. de Flers”. „A

«y – „Ho; – sfo – i jf f: 1 5 p

René Al de Flers, de naţionalitate franceză, s-a născut în România la 27 iulie 1922. Între 1928 – 1932 urmează şcoala primară, apoi între

1932 – 1939 liceul, între 1939 şi 1941 şcoala militară la Paris şi apoi la

Toulon, unde îşi ia brevetul de sublocotenent în regimentul 92 de infanterie. Când Franţa a fost ocupată se înrolează voluntar în La Legion des Voluntaires Français contre le Bolchevisme, transformată mai târziu în divizia franceză Charlemagne şi luptă, alături de armata germană, contra URSS. Evenimentele de la 23 august 1944 îl găsesc în România unde este făcut prizonier, l se montează un proces politic, este acuzat că, împreună cu alţi camarazi, ar fi vrut să ocupe postul de radio Bod. Este închis la Văcăreşti, Deva şi Aiud. Reuşeşte să evadeze în 1947 şi este preluat de americani în Austria, la Steyr, pe baza faptului că stăpânea fluent trei limbi de circulaţie din Europa de Est. Lucrează, în uniformă americană, până în 1954, încadrat în departamentul care se ocupa cu trierea refugiaţilor din Estul Europei, între 1954 şi 1958 este angajat la

Consulatul General al Statelor Unite din Salzburg, iar între 1959 şi 1987

la radio „Europa Liberă”, de unde se pensionează. Duce în prezent aceeaşi viaţă activă în München, în 2004 i-a apărut la Bucureşti, în editura

„Criterion Publishing”, volumul, JEuropa Liberă – o istorie încă nescrisă”, republicată, cu acelaşi titlu şi în anul 2005 la editura Vestala din Bucureşti.

În Franţa a fost condamnat de două ori la moarte, prima dată în 1945

(pentru că a luptat contra URSS) şi a doua oară, în 1963, pentru că ar fi făcut parte din O.A.S. (Organizaţia Armatei Secrete), ceea ce era fals.

Abia din anii 1970 i s-a permis să revină în Franţa, dar numai în vizite anunţate.

— Stimate d-le de Flers, aş dori să mai vorbim de Pamfil

Seicaru, poate mai aveţi şi alte amintiri despre această mare personalitate…

— Faţă de ce v-am spus pentru volumul precedent1, aş mai

1. Liviu Vălenaş, „Cartea Neagră a ceauşismului”, editura Saeculurn

I.O., Bucureşti, 2004, pag. 240 – 245.

putea adăuga acum încă câteva lucruri. Pe mine m-a ajutat de multe ori şi imprevizibilul. Mai înainte, prin vara anului 1956, mă aflam în oraşul Bressanone, în Tirolul de Sud, ca să aflu câteva amănunte despre mişcarea de eliberare naţională condusă de Andreas Hofer, care luptase pentru neatârnarea Tirolului de sub Napoleon (capturat de soldaţii francezi a fost executat la

Padua în 1810). Îmi luam micul dejun la un restaurant din centrul oraşului, când, la masa mea, s-a aşezat un domn mai în vârstă, în civil, dar cu alură de militar. Felul cum se exprimase în italiană când ceruse o cafea, îmi arăta că este străin şi l-am întrebat politicos de unde este. Mi-a răspuns că e român şi am continuat pe mai departe convorbirea în limba română. Venise la sanatoriul din Bressanone să-şi trateze astma bronhială. În timpul convorbirii îi spusesem că înainte de război, în România, citeam cu pasiune articolele de fond ale lui Pamfil Şeicaru. S-a uitat mirat şi lung la mine, declarându-mi că fusese coleg cu Şeicaru la liceul

„Codreanu” din Bârlad. Probabil, simţind că timpul i se apropie de scadenţă şi fiind antrenat de curiozitatea mea, mi-a povestit în cele câteva ore cât am fost împreună, o mulţime de lucruri despre viaţa lui Pamfil Şeicaru. Domnul cu care stătusem de vorbă fusese ofiţer în Armata Română, iar pe vremea mareşalului

Antonescu, director la Direcţia Tehnică din Ministerul de Război.

Al doilea moment neprevăzut s-a întâmplat în Elveţia, la

Montreaux. Băiatul meu cel mare, Bernhard, îşi făcea studiile la Geneva şi-l vizitam regulat, în timpul liber, făceam excursii pe malul lacului Leman, ajungând până la Montreaux, unde, pe neaşteptate.

I-am întâlnit pe Constantin

Xeni, fost secretar al lui Take Ionescu. Şi el mi-a povestit multe despre Şeicaru dintre cele două războaie mondiale şi având o memorie fenomenală, am înregistrat torul şi nu am uitat aproape nimic.

Domnule Vălenaş, nu ştiu dacă ar fi interesant să spun pamfil Şeicaru, München, 1976

ceva şi din trecutul ceva mai (arhiva René Al. de Flers).

Îndepărtat a lui Pamfil Seicaru, dar ar fi un lucru destul de important din viaţa acestei personalităţi remarcabile din istoria

României. Apariţia lui la liceul „Codreanu" din Bârlad făcuse vâlvă. Nu era un elev obişnuit, era plin de viaţă şi de vervă. Ştia să impresioneze şi mulţi dintre colegii lui erau intimidaţi de inteligenţa sa, era unul din studioşii clasei, cu o cultură generală enormă, cu totul în afara textelor şcolare. Ca tânăr elev citise foarte mult şi pe vremea aceea scria chiar cronici literare.

Terminând liceul, s-a dus la Universitate să studieze dreptul, tocmai în perioada când războiul de reîntregire îşi făcea prezenţa simţită. N-a stat mult pe gânduri, s-a prezentat ca voluntar, ca sublocotenent în rezervă în Regimentul 17 Mehedinţi, să-şi facă datoria de român. Făcea parte din grupul Cerna, încercuit de armata germană. Lupta decisivă s-a dat pe muntele Alion, unde fusese remarcat prin curajul său nebun. Tot în această zonă, într-o noapte de septembrie a anului 1916, se afla pe Dealul Moşului, cu faţa spre inamic, împreună cu Petre Gămănescu, oltean şi tot sublocotenent. Dintr-odată un proiectil inamic a explodat în mijlocul lor. Buimăciţi de explozie, s-au ridicat şi s-au scuturat de praf, întrebându-se unul pe altul dacă vreunul era rănit sau nu. Cum amândoi erau teferi, Seicaru a făcut un jurământ, J) acă voi trăi şi voi avea posibilitatea, voi face o bisericuţă în acest loc, unde am scăpat de moarte! 1 S-a ţinut de cuvânt şi a ridicat bisericuţa care poartă hramul Sfintei Ana, cum se numea

mama sa. În retragere a rămas cu batalionul său în arrière-garde, să apere spatele trupelor române de pe Jiu şi a reuşit o victorie impresionantă cu dorobanţii lui mehedinţeni, capturând sute de prizonieri şi armament, în iulie 1917 a primit comanda unui grup de mitralieri şi a pornit la atacul formidabil ce a dus la înfrângerea trupelor germane la Cireşoaia. Pentru faptele sale eroice Regele

Ferdinand l-a decorat cu Mihai Viteazu, în grad de cavaler, cel mai mare ordin românesc. Avea numai 20 de ani…

Războiul terminat, mitul trecutului îl punea mereu pe drumuri şi se perinda pe locurile unde îşi pusese viaţa în pericol, pentru îndeplinirea visului unui popor dornic de reîntregire. Redau acum cele spuse de Gheorghe Tutoveanu, aşa, într-o doară: într-una din numeroasele lui hoinăreli prin ţară, drumul lui Seicaru s-a abătut cândva prin locuri dragi lui, legate de amintirea luptelor vitejeşti care i-au adus pe piept decoraţia Mihai Viteazu şi sfinte pentru noi toţi, fiecare brazdă fiind frământat cu sânge românesc.

Între două mirişti, la o margine de drum, a văzut, prinsă într-un stâlp, o tablă care amintea trecătorilor de epopeea scrisă de

soldaţii noştri pe aceste meleaguri. Cuprins de o legitimă indignare, Pamfil Şeicaru a smuls tabla cu stâlp cu tot şi a aruncat-o în şanţ. În locul ei a înălţat, la 21 septembrie 1934, acest minunat monument al Victoriei, demn să cinstească memoria eroilor neamului”.

München, 28 aprilie 2005

S

IR M.).!”
a;
—.fr
„V. T

«fr

I
O

— J 9
vst* t

I»...
„J" – l " (»

— & – *; – ...
Distrugerea gospodăriilor ţărăneşti din Banat după
1944
Mărturia lui Marcel Nicolae
...

Banatul este un ţinut istoric situat în Sud-Vestul României, colţ de ţară binecuvântat de Dumnezeu, cu o climă blândă şi un pământ rodnic. Bănăţenii au fost dintotdeauna gospodari harnici, care în perioada interbelică exportau în Europa Occidentală cereale şi vite şi continuă şi astăzi să-şi spună cu mândrie „Tot

Banatu-i fruncea!", însă vecinii lor, ardelenii, cu care au o lungă istorie comună, le replică: „J) ar Ardealu-i mintea!"

După anii grei ai celui de Al Doilea Război Mondial, sub aripa protectoare a trupelor sovietice, s-a trecut la bolşevizarea ţării şi la sate, nu numai la oraş. În numele ideologiei comuniste, după modelul sovietic al colhozurilor, în Banat s-au creat gospodăriile agricole de producţie (GAP-uri) şi gospodăriile agricole de stat (GAS-uri), distrugând complet, prin mijloace abuzive (şantajuri, deportări, arestări în masă) gospodăriile prospere. Desigur, procesul a demarat treptat.

În plan juridic s-a creat proprietatea de grup, colectivistă şi de stat în agricultură, iar ţăranul român din Banat, gospodar şi proprietar de pământ, a fost deposedat de terenul agricol şi de mijloacele de producţie, devenind practic proletar. Majoritatea satelor din Banat, în special cele din câmpie au cunoscut toate aceste transformări oribile, inspirate direct de la Marele Vecin de la Răsărit.

De această „binefacere” a regimului comunist din România a avut parte şi comuna Bujorul Bănăţean (Traian Vuia în prezent)

unde a fost instaurat ca primar un semianalfabet, venetic sârb, pe nume Duşan, un pierde vară, care a executat cu mult zel ordinele de la centru privind aplicarea cotelor obligatorii a cereale. Din perceperea, absolut obligatorie, a acestor cote, s-au

Diploma medaliei de argint acordată lui Vasile Marcovescu în 1939

pentru buna organizare a gospodăriei sale.

distrus zeci de gospodării prospere în Bujorul Bănăţean, cum a fost şi cea a străbunicului subsemnatului, Vasile Marcovescu, care în 1939 a primit medalia de argint din partea Ministerului

Agriculturii şi Domeniilor, pentru buna organizare a gospodăriei.

Anexez în acest sens brevetul medaliei. Gospodăria Marcovescu avea 15 hectare de pământ arabil, deci nu era absolut deloc o latifundie, o pereche de cai, 20 de capete de vite de rasă şi o bază tehnico-materială formată din hambar pentru porumb, grajduri pentru animale, şopron de ian şi paie, numeroase cămări pentru alimente. Gospodăria nu dispunea însă de cazane de făcut rachiu, batoză de treierat sau tractor, cu toate acestea bunicul meu, Iosif

Mansur, a fost declarat chiabur la insistenţele nesocotitului primar

Duşan.

Regimul odios al cotelor nu numai că a condus la distrugerea acestei gospodării înfloritoare, dar l-a îmbolnăvit de inimă pe bunicul meu, ameninţat tot timpul cu închisoarea de primarul bolşevic Duşan, dacă nu achită, integral şi la timp, toate cotele obligatorii.

Mama mea, Cornelia Nicolae, fiica lui Iosif Mansur, cu toate că era văduvă, a trebuit să cutreiere satele din Moldova (din jurul

Tecuciului) pentru a cumpăra grâu şi a-l expedia la bazele de recepţie din Banat, în contul cotei obligatorii ce ni s-a impus abuziv.

Astfel s-a realizat „baza” agriculturii socialiste în Banat, prin distrugerea gospodăriilor prospere, simultan cu pauperizarea harnicilor ţărani bănăţeni.

Lugoj, 14 februarie 2005

Marcel Nicolae

— ANEXA

Scrisoare adresată de către Marcel Nicolae lui Liviu Vălenaş

Lugoj, 14 februarie 2005

Stimate D-le Liviu Vălenaş

Scrisoarea Dvs. a fost o plăcută surpriză la început de an. Oferta de carte care ne-o recomandaţi prin Librăria Românească din Nürnberg este interesantă, numai că preţurile, în Euro, sunt peste posibilităţile multora de la noi din ţară.

Astfel, cartea Dvs… Mareşului Ion Antonescu şi Frontul Secret, s-a vândut în librării cu 60.000 de lei (1, 5 Euro). Cartea a fost un mare succes de casă, epuizându-se repede: am oferit-o unor cunoscuţi pentru copiere. Dacă Domnul Gheorghe Barbul e în viaţă, v-aş ruga să-mi trimiteţi adresa Dumnealui, sau al altor români naţionalişti, care nu au uitat eroii neamului.

Oferta de carte primită o voi transmite unor cunoscuţi interesaţi şi cu posibilităţi financiare. Voi transmite oferta de carte şi în Bucureşti, şi anume Domnului Prof. univ. Ion Coja.

Aflându-ne la început de an vă doresc sănătate şi succes în toate.

Dvs. şi celor dragi!

Al Dvs. – „—”.

Marcel Nicolae –

P.S. De asemenea vă transmit şi un material pentru volumul intitulat.

„Cartea Neagră a României, 1940 – 1948”. Materialul poate fi prelucrat după cum doriţi.

— «*).

Directivele de bază ale

NKVD pentru ţările din orbita sovietică

— v „i – „– Cil.» – z: – «– tir-s – *.

Documentul (datat 2 iunie 1947) pe care îl publicăm în

continuare a fost descoperit pentru prima dată în Polonia, puţin după 1989, în arhivele securităţii poloneze. Ulterior a fost identificat şi în fosta Cehoslovacie. Este mai mult ca sigur că a figurat şi în arhivele Departamentului Securităţii Statului (DSS)

Însă Serviciul Român de Informaţii nu a dorit probabil să-l facă public, tocmai pentru a nu-i demasca societăţii civile româneşti pe cei care au preluat puterea în 1989, care, aproape fără excepţie, au fost agenţi NKVD-KGB-GRU.

Documentul a fost publicat în diverse publicaţii româneşti, noi îl reproducem integral din lunarul „Vremea dreptei naţional-creştine”, anul V, nr. 49, 23 august-19 septembrie 2002.

Moscova 2 – 6 – 1947

(Strict secret)

K-AA/CC 113

Indicaţia KN/003/47 y

1. Este interzisă primirea pe teritoriul ambasadelor a autohtonilor contactaţi de noi ca informatori, întâlnirea cu aceşti oameni este organizată de serviciul special desemnat în acest scop, iar întâlnirile pot avea loc doar în locuri publice. Informaţiile sunt preluate de către ambasadă, prin organele serviciilor speciale, în speţă, cu predarea lor ofiţerului nostru cu cel mai mare grad în ambasadă.

2. Se va urmări ca între soldaţii noştri şi populaţia civilă să fiu se producă legături de niciun fel. Este inadmisibil ca ofiţerii

noştri să viziteze autohtoni la locuinţele lor; este, de asemenea, inadmisibil ca simplii soldaţi să stabilească relaţii cu femei din rândul băştinaşilor. Nu se admite stabilirea de relaţii între soldaţii noştri şi populaţia civilă, respectiv soldaţii autohtoni.

3. Se va accelera lichidarea cetăţenilor care întreţin legături neiniţiate de către noi cu Partidul Comunist Polonez, Partidul

Socialist Polonez, cu interbrigadiştii, cu Organizaţia Tineretului

Comunist Polonez, cu Armata de Acasă şi alte asociaţii. În acest scop trebuie folosite elementele opoziţiei militare.

4. La acţiunile militare vor lua parte acei soldaţi care au stat pe teritoriul ţării noastre (se are în vedere Uniunea Sovietică – n.n.) înainte de a intra în Armata Kosciuzsko (Armata Poloneză ce lupta de partea Armatei Sovietice pe teritoriul URSS – n.n.).

Se va ajunge la distrugerea ei totală.

5. Trebuie realizată în mod accelerat unificarea tuturor partidelor într-un singur partid, având grijă ca toate rolurile cheie să revină acelor oameni care aparţin serviciilor noastre secrete.

6. Unificarea organizaţiilor de tineret trebuie făcută rapid. De la conducători de organizaţii locale în sus, în poziţii de conducere se vor repartiza oameni desemnaţi de serviciile noastre speciale.

7. Se organizează şi se urmăreşte ca funcţionarii aleşi ca deputaţi la congrese să nu-şi poată păstra mandatul pe întreaga perioadă ce le stă în faţă. Deputaţii nu pot convoca în niciun caz şedinţe în întreprinderi. Dacă nu există altă soluţie şi o asemenea şedinţă trebuie convocată, se vor îndepărta acei oameni care au activitate în legătură cu proiectarea concepţiilor şi avansarea revendicărilor. Iniţiativele particulare trebuie eliminate cu desăvârşire. Pentru'fiecare congres se vor pregăti oameni noi şi doar cei vizaţi de serviciile noastre secrete.

8. Se vor acorda o atenţie deosebită persoanelor cu capacităţi organizatorice. şi cu şanse sigure de popularitate. Aceşti oameni trebuie cooptaţi, iar în cazul în care se opun, se va bloca accesul lor la posturi ierarhic superioare.

9 Se va urmări ca funcţionarii de stat (exclusiv organele de securitate şi din industria minelor) să aibă retribuţii mici. Aceasta se referă îndeosebi la sfera sănătăţii, justiţiei, culturii, respectiv la cei care deţin funcţii de conducere (documentul găsit în Cehoslovacia adaugă: mai puţin cadrele de conducere alese pe baza lealităţii faţă de regimul socialist – n.n.).

10. În toate organele de guvernământ, respectiv în majoritate

uzinelor, trebuie să avem oameni care conlucrează cu serviciile noastre speciale, fără ştirea organelor administrative locale.

11. Se va urmări cu stricteţe ca presa autohtonă să îl

transmită date privind calitatea şi sortimentul mărfurilor ce ni se transportă. Nu este voie ca această activitate să se numească comerţ. Trebuie neapărat menţionat faptul că e vorba de schimbul de mărfuri.

12. Se vor exercita presiuni asupra serviciilor publice în sensul ca acestea să nu acorde acte doveditoare a proprietăţii asupra pământului; actele vor arăta doar calitatea de lot dat în folosinţă, dar niciodată pe aceea de proprietate a deţinătorului.

13. Politica faţă de mica gospodărie ţărănească urmează acest curs pentru a face gospodăria particulară nerentabilă. După aceea trebuie începută colectivizarea, în cazul în care ar interveni o rezistenţă mai mare din partea ţăranilor, trebuie redusă împărţirea mijloacelor de producţie repartizate lor, concomitent cu creşterea obligaţiilor de predare a cotelor. Dacă nici aşa nu se ajunge la rezultatul scontat, trebuie organizat ca agricultura să nu poată asigura aprovizionarea cu alimente a ţării, astfel ca necesarul să trebuiască acoperit prin import.

14. Trebuie făcut totul ca hotărârile şi ordinele – fie acestea cu caracter juridic, economic sau organizatoric – să fie nepunctuale.

15. Trebuie făcut totul ca anumite cazuri să fie discutate concomitent de mai multe comisii, oficii şi instituţii, însă niciuna dintre ele să nu aibă drept de decizie înainte de a se consulta cu celelalte (fac excepţie cazurile ce vizează industria minelor).

16. Sindicatele din uzină nu pot exercita nicio influenţă asupra activităţii din uzină. Ele pot lucra doar la punerea în practică a hotărârilor şi atât.

17. Sindicatele nu au dreptul de a se împotrivi conducerii în nicio problemă. Sindicatele trebuie să fie ocupate cu alte probleme minore, ca de exemplu: organizarea odihnei în concedii, discutarea cererilor de pensii şi împrumuturi, programe culturale şi distractive, organizarea de excursii, repartizarea mărfurilor deficitare, justificarea unor puncte de vedere şi decizii ale conducerii politice.

18. Trebuie organizat ca numai acei conducători să fie avansaţi

care execută impecabil problemele cu care au fost însărcinaţi şi care nu le analizează depăşind cadrul activităţii lor.

19. În legătură cu activitatea băştinaşilor care sunt purtători ai unor funcţii de partid, de stat sau administrative trebuie create asemenea condiţii, ca aceştia să fie compromişi în faţa angajaţilor, astfel încât să devină imposibilă întoarcerea lor în anturajul iniţial.

20. Cadrelor militare autohtone li se pot încredinţa poziţii de răspundere în locuri unde deja sunt plasaţi oamenii serviciului special.

21. În cazul fiecărei acţiuni armate şi cu oca/ia tragerilor cantitatea muniţiei va fi controlată permanent şi cu seriozitate, indiferent de tipul de armă.

22. Trebuie ţinut sub observaţie fiecare institut de cercetare

Şi laborator consemnându-se orice cercetare valoroasă.

23. Trebuie acordată o mare atenţie inventatorilor, inovatorilor, respectiv dezvoltată şi sprijinită activitatea lor, dar fiecare invenţie trebuie înregistrată în consecinţă la centru. Este permisă doar realizarea acelor invenţii care au aplicabilitate în industria minelor sau cele care au indicaţiile noastre speciale. Nu este permisă realizarea acelor invenţii care ar asigura creşterea producţiei de produse finite şi, paralel cu aceasta, scăderea producţiei şi a extragerii de materii prime sau ar împiedica îndeplinirea deciziilor. Dacă o invenţie a devenit cunoscută, trebuie organizată vânzarea acesteia în străinătate pe valută Vest, pe motiv că e prea costisitoare în ţară. Documentele cuprinzând datele cu privire la valoarea şi descrierea amănunţită a invenţiei

Vor intra în posesia noastră.

24. Punctualitatea transporturilor de orice gen trebuie perturbată (mai puţin cele cuprinse în îndrumările din N.K. Nr.

552 – 46) v

25. În uzine trebuie iniţiate diferite şedinţe şi conferinţe profesionale, trebuie notate propunerile, observaţiile ce au fost expuse, respectiv autorii acestora.

26. Trebuie popularizate discuţiile cu muncitorii care se ocupă de probleme actuale legate de producţie, respectiv cele care critică trecutul şi problemele locale. Nu se vor înlătura cauzele fenomenelor în discuţie.

27. Luările de poziţie ale conducerilor băştinaşe pot avea

coloratura naţională sau istorică, dar acestea nu pot servi la unitate naţională.

28. Trebuie acordată o mare atenţie ca nu cumva în oraşe să existe reţele de apă nelegate la reţeaua principală în cartierele în curs de reconstrucţie sau nou construite. Canalizările vechi neracordate şi fântânile trebuie lichidate sistematic pe parcurs.

29. Reconstrucţia obiectivelor industriale şi construcţia celor noi se va face având în vedere ca materialele reziduale să fie dirijate în depozitele de apă ce ar putea folosi drept rezerve de apă potabilă.

30. În oraşele reconstruite sau nou construite nu se mai admit în locuinţe spaţii excedentare, care ar putea folosi la adăpostirea pe o perioadă mai lungă a animalelor sau depozitarea rezervelor de alimente.

31. Întreprinderile proprietate personală, micii meseriaşi şi micii industriaşi să primească doar astfel de materii prime şi utilaje inferioare şi depăşite care să împiedice producţia de calitate. Preţul acestor mărfuri să fie mai mare decât preţul produselor similare ale întreprinderilor de stat.

32. Trebuie extinsă birocraţia statului în cel mai înalt grad în toate domeniile. Este admisă critica activităţii organelor administrative, însă nu se admite nicidecum scăderea numerică a personalului şi nici funcţionarea normală a aparatului birocratic.

33. Trebuie avut o mare grijă de toate proiectele de fabricaţie în industria minieră, respectiv în întreprinderile indicate în mod special. A se împiedica aprovizionarea bună a pieţei interne.

34. Trebuie acordată o atenţie deosebită bisericilor. Activitatea cultural-educativă trebuie astfel dirijată ca să rezulte o antipatie generală împotriva acestora. E necesar să fie puse sub observaţie tipografiile bisericeşti, arhivele, conţinutul predicilor, cântecelor, al educaţiei religioase, dar şi cel al ceremoniilor de înmormântare.

35. Din şcolile elementare, de specialitate, dar mai ales din licee şi facultăţi trebuie să fie înlăturaţi profesorii de valoare, care se bucură de popularitate. Locurile lor trebuie să fie ocupate de oameni numiţi de noi, având un nivel de pregătire slab sau mediocru. Să se analizeze diferenţele dintre materii, să fie redusă cantitatea de material documentar, iar la licee să se oprească predarea limbilor latină şi

greacă veche, a filosofiei generale, a logicii şi geneticii, în manualele de istorie nu trebuie amintit care dintre domnitori a servit sau a vrut să servească binele ţării. Se va insista pe lăcomia şi răutatea oricărui rege, pe efectul nefast al monarhiei şi pe lupta poporului asuprit, în şcolile de specialitate trebuie introdusă specializarea îngustă.

36. Trebuie să fie iniţiată organizarea unor acţiuni cu caracter artistic sau sportiv care să sărbătorească lupta băştinaşilor împotriva cotropitorilor (exclusiv ruşii, îndeosebi nemţii) şi care să popularizeze lupta pentru socialism.

37. Pe plan local este interzisă apariţia unor opere despre acei băştinaşi care înainte de revoluţie şi în perioada celui de al doilea război mondial au trăit la noi (în URSS – n.n.) sau au luptat alături de noi în timpul războiului.

38. Dacă se constituie o organizaţie care ar sprijini alianţa cu noi, dar totodată ar stărui asupra controlului activităţii economice a conducerii oficiale, imediat trebuie pornită împotriva ei o campanie de acuzare a naţionalismului şi şovinismului. Aceasta trebuie făcută în felul următor: profanarea monumentelor ce ne aparţin, distrugerea cimitirelor, difuzarea unor manifeste din care

să rezulte ponegrirea naţiunii şi culturii noastre şi îndoiala faţa de interesul contractelor încheiate cu noi. În munca de propaganda trebuie implicaţi şi băştinaşii, folosindu-ne de ura care exista împotriva acelor organizaţii.

39 Se va da o atenţie deosebită construcţiei şi reconstrucţiei drumurilor, podurilor, a căilor şi reţelelor de legătură, indiferent cât de îndepărtate sau inaccesibile ar fi, ca, în cazu' în care este nevoie de o intervenţie armată, locul rezistenţei sau al concentram forţelor reacţionare să fie accesibil din toate părţile.

'40 Trebuie ca reprezentanţii opoziţiei politice să fie închişi.

Se va încerca prin toate mijloacele racolarea acelor opozanţi care se bucură de stima populaţiei băştinaşe. Dacă nu cedează, trebuie compromişi prin campanie de denigrare, înainte ca ei să se întipărească în conştiinţa maselor, trebuie lichidaţi prin aşa-numite

întâmplări neprevăzute” sau închişi sub acuzaţia de crima de drept comun. Numai în cazuri cu totul speciale se admit procese politice, care vor fi ţinute sub acuzaţia de înalta trădare.

41 Trebuie împiedicată cu orice preţ reabilitarea celor condamnaţi în procese politice. Dacă această reabilitare devine inevitabilă; se admite doar cu condiţia ca acel caz să fie considerat o greşeală judecătorească, condamnatul nu va fi judecat, ci doar graţiat; nu va avea loc reluarea procesului, respectiv autorii judecăţii greşite nu vor fi convocaţi.

42 Se interzice judecarea sau chiar criticarea publica a acelor conducători numiţi de către partid, care prin activitatea lor au produs pierderi sau au trezit nemulţumirea angajaţilor. În cazuri drastice se recheamă din funcţie, fiind numiţi în poziţii similare sau superioare. La sfârşit, trebuie puşi în funcţii de conducere şi ţinuţi în evidenţă drept cadre de rezervă pentru perioada schimbărilor ulterioare.

43 Se aduc la cunoştinţa publicului procesele acelor persoane cu poziţie de conducere (în primul rând din cadrul armatei ministerelor, serviciilor importante, cadrelor didactice) care sunt învinuite de atitudine împotriva poporului, socialismului, industrializării. E o acţiune ce atrage atenţia maselor populare

44 Se va căuta ca acei care lucrează în diferite funcţii, indiferent cât de mici, să fie schimbaţi şi înlocuiţi cu muncitori cu cea mai mică pregătire profesională, necahficaţi.

45 Trebuie ca la facultăţi să ajungă cu prioritate sau în mod exclusiv cei ce provin din cele mai joase categorii sociale cei care nu sunt interesaţi să se perfecţioneze la nivel înalt, ci doar să obţină o diplomă.

* _

Calvarul saşilor din Nordul

5;

Transilvaniei;

Convorbiri cu Horst Gobbel

Horst Gobbel, fiu de agricultori din comuna săsească Jaad (actualmente Livezile) de lângă Bistriţa, s-a născut în Ungaria, într-un vagon de tren de evacuaţi, la 2 octombrie 1944. Familia sa s-a stabilit în Austria

Superioară, zonă ocupată ulterior de Armata Sovietică, care-i

obligă întreaga familie să se reîntoarcă în România. Tatăl şi fratele mai mare sunt trimişi de autorităţile române la munca în mină, la Lupeni, în Valea

Jiului, iar casa şi pământurile le sunt confiscate încă din 1944. Din 1947

familia este reunită din nou şi reuşeşte să depăşească toate privaţiunile, din 1957 îşi recapătă şi casa confiscată cu 13 ani înainte.

Horst Gobbel absolvă în 1962 liceul din Bistriţa şi urmează facultatea de istorie de la Universitatea Babeş-Bolyai din Cluj, cu o lucrare de diplomă intitulată, „Cotropirea Austriei de către Germania nazistă – Evacuarea saşilor din Wermesch (Vermeş) în căruţe trase de boi, un popas lângă Gyor, Ungaria, octombrie 1944

(arhiva Horst Gobbel, Nürnberg).

Anschlussul şi realizarea sa, 1918 – 1938”. În continuare este profesor de istorie la liceul „Liviu Rebreanu” din Bistriţa, în 1973 emigrează legal cu familia în Germania Federală şi se stabileşte la Nürnberg. Îşi completează studiile la Universitatea Friederich-Alexander din Nürnberg-Erlangen, cu examen de stat în 1977 în filologia germană şi în ştiinţe sociale. Funcţionează ca profesor la gimnaziul Hans Sachs din

Nürnberg, unde predă şi actualmente, ca director de studii, istoria, germana şi ştiinţele sociale.

Activează şi în diverse asociaţii ale saşilor ardeleni şi ale Bisericii

Evanghelice, având funcţii de conducere. A publicat până acum: „JRămas bun din istorie – Exemplul Jaad/Livezile din Transilvania” (1990), politica internaţională” (1995), Actualitatea comunităţilor saşilor ardeleni (1997/1999/2000), iar în colaborare cu Michael Kroner.

flurnberg şi Transilvania” (1993), Jtefugiu – Deportare – Expropriere

— Privare de drepturi. Saşii ardeleni între 23 august 1944 şi 1947”.

(1994), România şi germanii săi, 1948 – 1995” (1995). În anul 2004, în colaborare cu istoricul clujean greco-catolic, Alexandru Pintelei, publică impozantul volum „funct crucial în Ardealul de Nord”, într-o ediţie bilingvă, germano-română.

— Stimate d-le Horst Gobbel vă propun să ne referim la calvarul saşilor din Nordul Transilvaniei din perioada

1940 – 1948…

— Cu multă plăcere, însă vedeţi dvs., din experienţa mea personală puţine lucruri pot să vă spun, fiindcă m-am născut abia în 1944…

— Da, dar ştiu însă pe de altă parte că dvs. sunteţi un profesor şi un istoric reputat, care împreună cu tânărul cercetător clujean

Alexandru Pintelei aţi scris un foarte documentat volum despre această tragedie, iar pe de altă parte, aţi fost ani de-a rândul preşedintele comunităţii saşilor din zona Nürnberg, ca să nu mai vorbesc de faptul că la dvs. acasă aveţi o adevărată arhivă consacrată saşilor din Nordul Transilvaniei. Pentru început, cum au receptat saşii, părinţii dvs. personal, cedarea Ardealului de

Nord de la 30 august 1940?

— Eu provin dintr-o familie de agricultori saşi din comuna

Jaad (Livezile) situată la 8 km de Bistriţa. Saşii din Nordul

Transilvaniei s-au stabilit aici încă din secolul al XIII-lea, iar comuna mea era un sat preponderent german, aproximativ 70%

din locuitorii comunei erau în anii 1940 – 1944 saşi, restul români şi câteva familii de maghiari şi ţigani. S-a convieţuit paşnic în

Alexandru Pintelei, Horst Gobbel, „Wendepunkt în Nordsieben

Mi-Pun™ crucial în Ardealul de Nord”, ed. Haus der Bem*.

306 pag., Nürnberg, 2004… „— ”—,”.

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948

475

Familia Gobbel, Jaad (Livezile), 1943 „C!

(arhiva Horst Gobbel, Nürnberg). K*

— i

Jaad. M-aţi întrebat de momentul 30 august 1940; ruperea

Ardealului de Nord din trupul României. Părinţii mei nu au făcut ceea ce se cheamă „marea politică”, nu au fost la curent cu ce s-a întâmplat. Nu i-a întrebat de altfel nimeni pe saşi unde vor să trăiască, în Ungaria sau în

România… Au rămas însă foarte miraţi, că peste noapte, de la o zi la alta, practic fără să ştie ceva concret, jandarmii români au fost înlocuiţi cu jandarmi maghiari, aceia cu pălărie de melon cu pene de cocoş la ea…

— S-a schimbat de la începutul lunii septembrie 1940 ceva pentru saşii nord – ardeleni, fie în rău, fie în bine? De exemplu, nu a început o maghiarizare forţată a lor, aşa cum a existat în Ardeal până în 1918 (legea Appony din

1907)?

— Nu s-a schimbat prea mult, şcolile de predare în limba germană, care erau şi înainte de Generalul din Waffen – SS.

1940 şcoli confesionale, au con-Arthur Phleps (1881 – 1944) – ţinuat să existe. e – arhiva Horst Gobbel, Nürnberg.

— În plus, spre norocul germanilor din Nordul Transilvaniei, de bine, de rău, Ungaria era aliata „fidelă” a Germaniei şi o revenire la politica de maghiarizare forţată ar fi produs furia lui

Hitler…

— Aşa este. Nici timp de maghiarizare nu a mai fost în aceşti patru ani de administraţie maghiară. Precizez de asemenea că nu a existat, practic, o politică de românizare (chiar dacă unii de la

Bucureşti ar fi dorit-o) între 1919 şi 1940, respectiv până în 1944

În Transilvania de Sud. Pentru saşii nord-ardeleni, pentru familia mea, repet, nu s-a schimbat mare lucru în timpul administraţiei maghiare, nici în rău şi nici în bine. Însă schimbarea dramatică, în rău, a venit odată cu 23 august 1944! Era clar că după lovitura de stat de la Bucureşti sovieticii au mână liberă în restul României şi va fi numai o problemă de timp ca să ajungă rapid şi în ţinuturile populate de saşii

nord-ardeleni. Imediat după 23 august

1944 s-a pus problema, în numai câteva zile, a evacuării totale, spre Germania, a saşilor din Nordul Transilvaniei.

— După mine actul de la 23 August 1944 nu are o importanţă esenţială în decizia de evacuare. Chiar din volumul scris şi editat de dvs. rezultă clar că liderii saşilor din teritoriul României cedat Ungariei în 1940 s-au întâlnit în secret (ca să nu panicheze inutil populaţia) la Bistriţa, pe data de 23 aprilie 1944, 2 şi au luat primele măsuri practice de evacuare, deci cu exact patru luni înainte de 23 august 1944. După spargerea frontului germano-român de la Uman, din martie 1944, ruşii au înaintat foarte rapid, până la Nord de laşi, se aflau deja pe pasul Tihuţa, la aproximativ 100 de kilometri de Bistriţa…

— Da, atunci s-au stabilit primele măsuri care trebuiau luate, în fiecare comună şi sat săsesc, dacă se va pune problema evacuării. Cei care s-au întrunit pe 23 aprilie 1944 la Bistriţa nu-şi făceau prea mari iluzii, însă se mai spera cel puţin într-o amânare a acestei măsuri radicale. Dar după întoarcerea armelor de către România lucrurile au fost foarte clare. Era evident că sovieticii au acum o poartă deschisă larg, pe la Sud, spre ţinuturile saşilor nord-ardeleni.

— Concret, cum a decurs evacuarea?

— În primul rând trebuie să vă spun că a mers perfect

1. Ibidem, pag. 69 – 73.

2. La acest consiliu restrâns au luat parte fruntaşii germanilor din

Transilvania de Nord: Robert Gassner, Carl Molitoris, Hilde Jakob.

Hubert Gross, Eduard Keintzel, Otto Langenhan, Viktor Langer.

— Andreas Schell, Willi Schlecht şi Erich Szegedi.

GENERALGOU
AL60U/
„E«I/ –

Evakuierung aus
Siebenburgen, Herbst 1944
«—”Treckrouten
— Vofsfofie der Roferr wnrf n/
— Verste/le det/fischer i/nd ungarischer Truppen

Bukanst –

Evacuarea saşilor din Transilvania de Nord, septembrie 1944
(arhiva Horst Gobbel, Nürnberg).

organizat, nu a existat niciun moment de haos sau panică. Desigur a contribuit la acest lucru faptul, că aşa cum spuneţi şi dvs., ea a fost pregătită din timp, cu cel puţin patru luni înainte. De asemenea, Armata Germană şi Crucea Roşie Germană ne-au acordat tot sprijinul şi toată logistica necesară.

— Câţi saşi nord-ardeleni au fost evacuaţi în toamna anului
1944?

— S-a luat decizia să fie evacuaţi absolut toţi, până la ultimul, adică circa 35.000 de suflete. Dat fiind însă că frontul în Sudul

Transilvaniei era încă neclar, au putut fi evacuate în pripă şi cinci sate săseşti1 din teritoriul rămas României după dictatul de la

Viena, de pe Valea Târnavei Mici, însă aici evacuarea s-a făcut cu pierderi de vieţi omeneşti, pentru că a fost realizată sub foc sovietic.

— Concret, câte zile a avut la dispoziţie familia dvs. pentru a se pregăti de evacuare în Germania?

Felldorf (Filetelnic), Maniersch (Măgheruş), Rode (Zagăr).

Zendersch (Senereuş) şi Zuckmantel (Ţigmandru). Evacuarea în forţă a fost opera unui detaşament de militari germani din divizia, Florian

Geyer”, iar iniţiatorul acţiunii, Willi Depner. Aceştia au trecut în forţă, la 8 septembrie 1944, frontiera româno-maghiară în zona localităţii Katzendorf (Cată). a, ÎN.). – … f!

— După cum mi-au povestit părinţii mei, au avut la dispoziţie numai două-trei zile…

—!

— Vedeţi, decizia de evacuare, deşi a fost pregătită din timp, a fost mereu amânată, în speranţa că, poate, poate, frontul va mai putea fi menţinut şi nu va fi nevoie de această soluţie extremă.

E o decizie foarte grea să ordoni evacuarea totală a unei întregi populaţii…

— Ce li s-a spus părinţilor dvs. de către organizatorii evacuării?

— 4 cum ne retragem, dar în două săptămâni vom reveni înapoi … Nu era chiar o afirmaţie fără precedent istoric, pentru că în Primul Război Mondial a mai existat un moment asemănător: ruşii au dezlănţuit în 1915 o puternică ofensivă în

Bucovina şi au ajuns pe crestele Carpaţilor; saşii au fost evacuaţi, ca după două săptămâni, când s-a văzut cu ofensiva armatelor ţariste îşi pierduse orice suflu, s-a luat decizia revenirii înapoi.

Însă acum situaţia era mult mai dramatică, Armata Roşie nu mai era armata din 1915…

— În două zile ce au putut face părinţii dvs., ce au putut lua cu ei? Dar ce s-a întâmplat cu casa, cu pământul, cu animalele?

— Vă daţi seama, d-le Vălenaş, ce se poate lua în două zile??!

Au luat haine, inclusiv hainele de biserică, tacâmuri, lucruri mărunte. Casa, pământul, totul a fost abandonat. M-aţi întrebat

În realitate organizatorii evacuării ştiau prea bine că nu va mai fi nicio reîntoarcere, însă au preferat să lanseze şi această versiune pentru a mai îndulci durerea oamenilor. Generalul din Waffen – SS.

Arthur Phleps (născut în România, fost ofiţer în Armata Română) a convocat o întrunire de urgenţă cu conducătorii saşilor nord-ardeleni, care s-a ţinut la Bistriţa pe data de 5 septembrie 1944. Cu această ocazie le-a declarat printre altele: prieteni, în următoarele 4 ore trebuie să acţionăm. Poziţia frontului mă constrânge să dau ordin pentru evacuarea populaţiei germane din Ardealul de Nord. Pe acest drum trebuie să mergeţi în alte condiţii nu mai există o cale care să vă ducă în siguranţă. Apărarea mea v-o ofer până în ultima clipă (…) Domnule dechant-general (Carl Molitoris – n.n.), ţara nu se poate ţine. Oamenii noştri trebuie să plece, trebuie să iasă de aici, chiar dacă nu au cu ei decât o trăistuţă cu puţină pâine şi slănină”… Cu acest prilej

generalul Phleps a subliniat clar că nu se va mai pune problema reîntoarcerii din momentul pornirii. La puţin timp după această întrunire generalul Phleps avea să cadă pe front, la 22 septembrie 1944, lângă Arad.

de animale, ei bine, ele au fost lăsate libere, să plece unde vor, a fost deschisă uşa grajdului şi animalele au fost dezlegate.

— Îmi închipui ce peisaj apocaliptic putea să fie în comuna

Jaad, cu sute de vaci, cai, câini, pisici, păsări de curte, umblând brambura pe străzi…

— Cred că nu mai e nevoie de un comentariu din partea mea, aţi realizat bine situaţia, însă în aceste comune săseşti, inclusiv comuna Jaad, cum am mai spus, existau şi alte comunităţi, româneşti în special, aşa că aceste animale nu au murit de foame, de bine, de rău, şi-au găsit un alt stăpân.

— Însă nu toţi saşii nord-ardeleni au acceptat să plece, unii au refuzat orice idee de evacuare…

— Aşa este. Cam 1.500 de saşi din totalul de circa 35.000 au refuzat să plece, nu i-a putut îndupleca nimeni, sub nicio formă.

Nu a fost, cred că fiecare îşi dă seama, o evacuare forţată, aşa că cei care nu au vrut să-i urmeze pe ceilalţi, au rămas. Nu i-a constrâns nimeni să plece. Chiar unchiul tatălui meu a refuzat să plece, a rămas pe mai departe în casa lui împreună cu soţia. Era deja o persoană în vârstă, avea 80 de ani, ne-a spus: „jsunt atât de bătrân, eu nu mai plec, rămân în casa mea”… A vorbit cu românul care era argatul său şi i-a spus că, formal, casa va fi a lui, iar el va rămâne ca un simplu „chiriaş” în propria lui casă.

— A funcţionat „aranjamentul”?

Evacuarea saşilor nord-ardeleni cu trenul, o bucătărie improvizată într-una din desele opriri a garniturii feroviare, toamna anului 1944

ti” Mt i (arhiva Horst Gobbel, Nürnberg).

LIVIU VÂLENAŞ

— Cât de cât, da. Însă problema a fost alta: în data de 12

octombrie 1944 ruşii au năvălit în satul unchiului meu şi doi soldaţi ruşi l-au aşezat, sub ameninţarea unui automat, pe un scaun. Tocmai atunci a intrat în camera respectivă soţia sa, care s-a speriat atât de rău (credea că ruşii vor să-i omoare bărbatul)

Încât din cauza acestui şoc peste două zile a murit, însă ruşii nu voiau să-l omoare: pur şi simplu l-au aşezat pe acel scaun ca să-i ia cizmele. Le-au şi luat… Altceva nu i-au mai făcut.

— Da, în afară de faptul că l-au lăsat şi văduv… Cei rămaşi ce au păţit din partea ruşilor? Au suportat schingiuri, omoruri, violuri etc.?

— Nu, în general ruşii i-au lăsat în pace, viaţa lor nu a fost pusă în pericol, însă numai peste câteva luni a început şi pentru ei tragedia: în ianuarie 1945 au fost deportaţi în URSS la muncă forţată cei de origine germană, bărbaţii între 17 şi 45 de ani şi femeile între 18 şi 35 de ani\ Din toată România au fost deportaţi

69.332 de germani, din care 484 (357 bărbaţi şi 127 femei) din

Ardealul de Nord. Când au fost deportaţi nu i-a mai întrebat nimeni dacă au fost cu Hitler sau împotriva lui Hitler. Ei de fapt puteau fi consideraţi, pro forma, ca oponenţi ai lui Hitler, fiindcă nu au fost de acord cu evacuarea în Germania, însă, cum am mai spus, nu a contat la deportare.

— Dar ce s-a întâmplat cu proprietăţile lor? Ei în fond nu-şi părăsiseră în niciun moment casa, pământurile etc…

— Ei au avut oarecum un alt statut, nu au fost expropriaţi imediaţi, au fost expropriaţi numai după aproximativ o jumătate de an, prin reforma agrară din 1945.

— Pământurile au fost expropriate, dar casele lor? Nu erau prevăzute în reforma agrară din 1945…

— Casele, pe termen scurt, erau sortite şi ele exproprierii, saşii rămaşi şi-au dat seama bine ce li se pregăteşte, aşa că majoritatea au încheiat contracte fictive de vânzare-cumpărare, cu vecinii sau cu angajaţii lor români, care au devenit, formal, „proprietari”.

— Guvernul Groza a înghiţit găselniţa?

— La început, da. Însă apoi a strâns şurubul şi aceste contracte au fost declarate nule şi neavenite. Cu toate acestea cei care au scăpat de la deportare, adică copiii şi persoanele în vârstă, nu au dormit pe

stradă, au continuat să stea într-o cameră din propria lor casă, sau, dacă acolo nu a mai fost posibil, au găsit azil într-o altă casă de români.

— Dar din ce au trăit aceşti năpăstuiţi?
— Au continuat să lucreze pământul, nu au murit de foame.

f

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948

481

Haloul anyakgnyvi klvonat.

v

u)?! – &
„/. l – i**! 4 at/

Bâamyâtijm, hogy et a kivonat
«ayak Onyvi kiroict haiotil 9
Certificatul de deces maghiar al Mariei Gobbel
(bunica lui Horst Gobbel), eliberat la data de 25 septembrie 1944
(arhiva Horst Gobbel, Nilrnberg).

Fiindcă aţi ajuns la această întrebare, trebuie să fac o precizare importantă: saşii au trăit de sute de ani în cele mai bune relaţii cu vecinii lor români. Vorbesc de o situaţie generală, nu discut cazuri particulare. Datorită acestor bune relaţii, datorită omeniei românilor, saşii nu au fost lăsaţi complet la cheremul administraţiei comuniste, li s-a asigurat, cât de cât, un acoperiş deasupra capului (chiar în propria lor casă) şi cele necesare traiului. Acesta este purul adevăr. Sigur au existat şi relaţii dificile, chiar foarte proaste, mai ales când în satele saşilor evacuaţi au fost aduşi ţărani moldoveni săraci sau ţărani români din alte sate din judeţele Bistriţa-Năsăud, Mureş şi Târnava, în general aceşti ţărani, să le spunem doar „nevoiaşi”, trecuseră cu arme şi bagaje în barca comunismului şi au început să facă o propagandă

agresivă comunistă şi evident antigermană. De fapt habar nu aveau de comunism, însă cântau pe coarda „urii faţă de saşi”, nişte şnapani, care s-au urcat imediat în „trenul comunismului”. Însă, repet, cu vecinii români băştinaşi saşii nu au avut probleme, aceştia au fost salvarea lor. Cu ei erau relaţii de corectitudine şi de multe ori chiar de prietenie. Adevărul este că românii nu au avut în trecut sentimente şovine faţă de vecinii lor nemţi. Dincontră. Datorită acestui fapt se poate explica de ce

România a fost singurul stat din Estul Europei, ocupat de

Armata Roşie, unde minoritatea germană, chiar drastic micşorată, a rezistat până în ziua de astăzi.

Hi – în Nordul Transilvaniei, aflat până la mijlocul-sfârşitufi lunii octombrie 1944 sub administraţie maghiară, s-a luat decizia dig evacuare a întregii populaţii germane, însă în Sudul Transilvfyniei, rămas în componenţa României, sfatul Grupului Etnic

(Şerman a fost altul: „rămâneţi pe loc, rămânem pe loc!”, de această concepţie şi strategie diferită?

— Da, deviza a fost „FRămânem pe loc, aceasta este patria

castră, aici trăim de peste 700 de ani, de multe ori am suportat vilirile tătarilor, turcilor şi ale altora, dar noi tot am rămas loc, rămânem şi acum, pentru că ne vom reface, ca de fiecare ta când istoria a fost vitregă cu «of… Grupul Etnic German n România a luat, pe de o parte, o decizie politică, iar pe de

ta parte, o decizie pragmatică, în primul rând pragmatică, pentru

chiar dacă unii ar fi dorit evacuarea, nu mai era timp, trupele ivietice, după 23 august 1944, au năvălit rapid în Transilvania de Sud, fără să tragă un glonte, în plus teritoriul era controlat în rest de guvernul de la Bucureşti, care declarase deja (din 24 august

1944) război Germaniei, în aceste condiţii, cum ar fi putut fi îmbarcaţi în trenuri, organizat şi fără panică, 200.000 de oameni?

Spuneţi şi dvs… De aceea consider şi eu că, decizia luată în final

de Grupul Etnic German din România, de a rămâne pe loc, a fost corectă. Nu a existat o altă posibilitate, însă nu s-a ştiut ce va

Teoretic administraţia maghiară în Ardealul de Nord a durat până la

25 octombrie 1944, când s-au retras ultimele trupe maghiare din zona Cărei. Cu toate acestea, mai ales după ce sovieticii au înlăturat din nou proaspăt reinstalată administraţie românească, mulţi funcţionari maghiari, inclusiv din poliţie şi jandarmerie, au fost repuşi în funcţie, iar moneda naţională maghiară (pengo) a continuat să circule încă aproximativ un an de zile.

Grupul Etnic German şi-a declarat şi adeziunea pentru guvernul

Sănătescu, dar la cinci zile după aceea a lansat un alt apel, în care a cerut populaţiei germane din teritoriile româneşti, controlate de

Armata Germană, să se refugieze în Reich. Acest lucru nu a fost posibil decât în Banat, unde trupele germane au dezlănţuit după 24

august 1944 o ofensivă susţinută. Din zonele Arad, Sânnicolaul Mare.

Jimbolia şi Timişoara au reuşit să se refugieze spre Vest 30.000 de şvabi, însă pentru saşii din Sudul Transilvaniei nu a mai fost posibilă nicio evacuare, cu excepţia celor cinci sate de pe Valea Tâmavei

Mici menţionate înainte. Cu tot acest apel, relativ ambiguu, şi marea majoritate a şvabilor a rămas pe loc.

Sachsische
Volksgenossen
În Stadt md Lânii

l ...

loyal und sfrenă zu befolgen.

de „Elnzelnon nefăhr Jel „it Kl nur Ihn «elbst un J

«ein «Fiaimiile,» o «4 eraocii dile 9 «ikx?
Vo I fe» 9 «rai «i n-a «li în f fe
Bi, BIWN iSa «i) Cf

.< am
Şi
«h

Dr. iullus Sdjasli H.B. Zitefl Df.
Juftusf Wkft
Apel la loialitate faţă de statul român al conducerii Grupului Htnic
German din Sighişoara, 9 septembrie 1944 (arhiva Horst Cohbel).
Convoi de căruţe al saşilor bistriţeni, evacuarea din septembrie 1944
(arhiva Horst Gobbel, Nürnberg).

urma în ianuarie 1945: deportarea în masă a germanilor din
România la muncă forţată în URSS!
— Nemţii din Transilvania de Sud, care prin decizia liderilor lor, şi-au declarat fidelitatea faţă de România, aliata URSS
contra Germaniei, nu au beneficiat de niciun fel de „circumstanţe atenuante”, când s-a pus problema deportării lor în URSS sau când li s-au expropriat bunurile?
— Nu au primit niciun fel de circumstanţe atenuante, nici din partea sovieticilor, nici din partea autorităţilor române, este drept că ultimele erau la cheremul sovieticilor. Saşii sud-ardeleni au fost în final trataţi exact ca saşii nord-ardeleni.
— Ba chiar mai rău, un paradox al istoriei, o să revenim asupra acestui capitol mai încolo… Să discutăm acum despre evacuarea familiei dvs., cum a decurs ea?
— Pe data de 17 septembrie 1944 au părăsit Jaadul tata, fratele meu, Thomas, care avea 14 ani şi sora mea mai mare, Maria, de
12 ani. Au plecat cu două căruţe. Cu ei au plecat practic toţi saşii din comună. Mama mea, care era însărcinată în luna a opta, a rămas pe moment pe loc, împreună cu soacra ei şi cu sora mea mai mică,

Margareta, de zece ani. Pe data de 23 septembrie 1944

au plecat şi ele, de data aceasta cu trenul. Până la Bistriţa au mers cu o căruţă, la Bistriţa au mai stat câteva zile şi apoi au fost urcate într-un tren. Nu era chiar ce li s-a promis, adică un tren sanitar, erau vagoane de marfa acoperite, vagoane de vite. Au plecat cu bagaje de mână, haine şi veselă.

Saşii din jurul Bistriţei pregătindu-se pentru evacuarea cu trenai, septembrie 1944 (arhiva Horst Gobbel, Nürnberg).

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948

Ieiorte der Trecks

TSCHECHIEN
— Eidisdi

Localităţile din Austria unde au fost reaşezaţi saşii din Nordul Transilvaniei în toamna anului 1944 (arhiva Horst Gobbel, Ntirnberg).

Peste puţin timp, o săptămână, soacra mamei mele a murit în tren, era bătrână, foarte bolnavă şi nu a mai suportat drumul. A

fost înmormântată undeva în Ungaria, cu preot. Trenul mergea foarte, foarte încet, peste o lună de zile i-a trebuit ca să ajungă din Bistriţa în Silezia şi apoi în Austria Superioară. O să mă.

Întrebaţi poate de ce mergea aşa de încet. E foarte simplu: mereu era tras pe linii secundare, în mai toate gările, ca să facă loc

Convoi de căruţe al saşilor nord-ardeleni, Austria, decembrie 1944

(arhiva Horst Gobbel, Nürnberg).

circulaţiei trenurilor militare, în septembrie-octombrie 1944

trenurile militare aveau prioritate absolută.

— Cum s-au descurcat cu hrana cei evacuaţi?

— Totul a fost foarte bine pus la punct de Armata Germană şi de

Crucea Roşie Germană, în fiecare gară evacuaţii primeau mâncare caldă, aşa că nu au suferit de foame. Sigur, mâncarea era foarte sărăcăcioasă, dar era mâncarea care o mâncau şi soldaţii germani, toată Germania răbda de foame… însă hrana le-a ajuns, nu au ajuns subnutriţi în zonele unde au fost repartizaţi. Şi cei care au mers în Germania cu căruţele la fel au fost aprovizionaţi cu mâncare de Armata Germană.

— Celor evacuaţi cu căruţele cât le-a trebuit ca să ajungă în Austria?

— Din 17 septembrie 1944 până la începutul lui noiembrie 1944. Dormeau în căruţă sau sub căruţă, din fericire evacuarea a fost făcută toamna, nu iarna, deci şi frigul a fost suportabil cât de cât. Cei cu căruţele nu erau obligaţi să stea zile întregi în gări secundare, însă mai trebuiau să facă şi ei pauze, ca să permită trecerea convoaielor militare rutiere.

— Ajunşi la destinaţia finală, Austria (atunci încorporată pe deplin în Reichul german) unde au fost găzduiţi aceşti saşi evacuaţi?

— La familii de austrieci, în casele lor, urfde au primit o cameră sau chiar două. Imediat li s-a dat de muncă, fiecare în profesia lui. Un unchi de al meu, Otto Engler, care era învăţător, a lucrat tot ca învăţător, cei care erau agricultori, la munca câmpului.

Revin însă la mama mea, nu mult după ce a murit soacra ei, a născut pe 2 octombrie 1944 doi gemeni în acel vagon de marfă cu care era evacuată: eu, Horst, şi surioara mea, Erika. Ne-am născut undeva în Ungaria. Mama descrie foarte bine aceste momente, eu vă dau şi depoziţia mamei mele, un text bilingv, german şi român, de aceea nu o să mai repet cele spuse de ea.

— Cum s-a reîntâlnit mama dvs. cu tatăl dvs?

— S-au revăzut după câteva luni în Austria, în noiembrie 1944.

Iniţial niciunul din ei nu a ştiut unde vor fi repartizaţi. Prin Crucea Roşie Germană, care funcţiona încă bine, cei doi s-au reîntâlnit şi au locuit împreună, la o familie în Austria de Sus, la Nord de Dunăre, lângă Perg, nu departe de Linz.

— Cum a decurs primirea la aceste familii austriece?

— Saşii evacuaţi au fost în general repartizaţi la familii de ţărani, care aveau case foarte mari, în sistemul patrulater, ceea ce

românii numesc, „cu ocol închis”. Deci exista spaţiu de cazare.

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948

487

În fosta cazarmă Schwarzenberg din Bistriţa au fost internaţi saşii repatriaţi forţat în! 945 de Armata Roşie în România
(arhiva Horst Gobbel, Nürnberg).

Unele gazde au fost primitoare, în fond şi noi eram germani, vorbeam aceeaşi limbă, însă majoritatea a fost rece, cam cum e astăzi în Germania, unde nu
„Rţtoata lumea e încântata de repa-.”... „—.
f Ba Mtfjef yv o o
l?
trierea etnicilor germani din Estul Europei. S-a dat un ordin ca saşii evacuaţi să fie primiţi, în mod obligatoriu, şi nimeni nu s-a putut opune acestui ordin, încă la Berlin mai era Hitler, este drept, preocupat acum de alte probleme, mult mai grave.
IM**
fe”.

„T” 8!”
— Ajungem la a doua evacuare a saşilor nord-ardeleni, de data aceasta în direcţie inversă, înapoi de unde au venit...
Dovadă întocmită pentru familia
Gobbel, eliberată în Austria la
— Da, asta s-a întâmplat.
Ghinionul familiei mele a fost că a primit repartizarea de reşedinţă în Austria de Sus la Nord de
P. i – „20 iunie 1945 m vederea repatn
Dunăre, adică în zona pe care – e – n – /i –
r. era forţate în România (arhiva avea să o ocupe Armata Roşie. Hor-l Gdbbel Nürnberg)

Ironia sorţii că doar 15 km ne-au despărţit de zona americană.

Dintre cei aproximativ 33.500 de saşi nord-ardeleni evacuaţi în

Austria, aproape 5.000 au avut nenorocul să se afle în zona sovietică de ocupaţie. Aceştia din urmă au fost „transferaţi” înapoi de unde au venit, adică în Transilvania de Nord, aflată acum din nou sub administraţie românească. Transferul a fost efectuat în vara anului 1945, la două luni de la înfrângerea Germaniei.

— Dar care a fost logica ruşilor ca să vă trimită înapoi? De exterminat vă puteau extermina pe loc, dar nu asta le era în plan.

Dacă eraţi un ghimpe în coasta lor, tot aşa trebuiau să vă simtă şi în zona lor de ocupaţie din Austria ca şi în Transilvania, aflată tot la cheremul lor… Iar ca să vă confişte tot ce aveaţi, puteau

(şi au şi făcut) să facă acest lucru în lipsa saşilor „transfugi”…

Care a fost atunci logica „repatrierii”?

— E greu de spus ce a fost în capul lui Stalin în vara anului

1945. Dvs. aveţi dreptate în tot ce spuneţi. Logica lor – probabil

— Era că ne „repatriază” în Transilvania, ca să ne trimită ulterior la muncă forţată în URSS. Poate ăsta a fost şi planul, dar odată ajunşi în România, cei apţi de muncă au aflat că nu vor fi trimişi la muncă forţată în URSS, ci în România, în alte condiţii, mult mai bune desigur decât în Siberia sau în Arctica. Probabil că, pe parcursul transferului nostru, s-a născut un alt plan în capul lui

Stalin, nimeni nu poate răspunde acum cu exactitate la întrebările dvs.

— Sau poate că, între timp, Stalin a uitat complet de cei 5.000

saşi nord-ardeleni „repatriaţi”, avea pe cap altceva mult mai important: conferinţa de la Postdam. Un lucru este cert: de mila românilor Stalin nu a murit niciodată şi nu s-a putut gândi să-i

„Ajute” pe români „importând” din Austria 5.000 de sclavi… Să revenim, ce au gândit însă părinţii dvs. când i-au văzut prima dată pe ruşi în Austria?

— Şi-au spus: „degeaba am fugit de ei, ne-au ajuns”…

— Cum s-au comportat ruşii cu ei, brutal?

— Nu, au fost foarte corecţi. Am primit şi un „ordin de marş”.

spre România, în care au fost notaţi foarte acribie toţi membrii familiei.

— Ce au crezut părinţii dvs. când au aflat că trebuie să se reîntoarcă în România şi cum a decurs transportul?

— S-au gândit că, la urma urmelor, vin acasă… Transportul de data aceasta nu a mai fost organizat de nemţi, deci era haos şi bineînţeles o evidentă lipsă de grijă faţă de viaţa oamenilof

Tot cu vagoane de marfa au venit înapoi, dar acum deschise.

Noroc că era vară, cald, însă când ploua erai fără nicio protecţie. Transportul a durat săptămâni întregi, din iulie până în august 1945. Şi de data aceasta au stat cu zilele pe linii secundare în mai toate gările. Nu mai erau bombardamente, dar căile ferate erau rezervate în special transporturilor de trupe şi mai ales de material furat din Germania şi Austria care mergea spre

URS S. în plus nu mai era nimeni să coordoneze transportul evacuaţilor, sau, mă rog, al „repatriaţilor”.

— Dar cine le dădea de mâncare acestor nenorociţi?

Îngroparea Erikăi Gobbel

(1944 – 1945) în timpul repatrierii forţate în România.

Püspöklodanyi, Ungaria.

10 august 1945 (arhiva Horst.

Gobbel, Nürnberg).

— Nu s-a preocupat nimeni de această „chestiune”! Era o dezorganizare totală. Ca să facă rost de mâncare „repatriaţii” îşi vindeau din haine şi din lucrurile personale prin gări şi astfel făceau rost de câte ceva de ale gurii… în această situaţie mama mea a cumpărat doi litri de lapte, care nu era prea proaspăt, în căldura verii s-a stricat şi mai mult şi ne-a făcut, mie şi surorii mele gemene, un gris, ca să nu murim de foame. Nici nu mai văzusem lapte de câteva săptămâni bune… După acest gris ne-am îmbolnăvit grav amândoi, iar sora mea a murit într-o gară, între linii, la Püspökladany, tot în Ungaria, deci în aceeaşi ţară unde se născuse cu numai zece luni înainte… Mama mea a găsit un medic german, care i-a spus că boala fiicei ei nu este gravă, dar nu o mai poate salva pentru că nu are medicamentele necesare… A fost înmormântată şi ea, cu preot învăţător, într-un cimitir, undeva lângă calea ferată…

— Mai târziu nu i-aţi căutat mormântul, atât al ei, cât şi al bunicii dvs?

— Cum să nu! în 1982 am fost împreună cu mama mea în

Ungaria, ca să căutăm aceste morminte, însă nu le-am mai găsit.

De la biata mea surioară, Erika, nu ne-a mai rămas decât o fotografie, când a fost îngropată, atât şi nimic mai mult…

LIVIU VĂLENAŞ

Moartea surorii mele a fost pe acele trenuri de „repatriere”.

totuşi un fenomen izolat, aproape toţi am ajuns cu bine în

România. De data aceasta toată familia noastră, mai puţin desigur cele două moarte, era regrupată şi am fost debarcaţi toţi la Oradea

Mare. Aici am ajuns, în jurul datei de 20 august 1945, într-un veritabil lagăr de triere. Din acest lagăr, unde nu am stat decât câteva zile, tatăl meu şi fratele meu mai mare, care nu avea decât

15 ani, au fost trimişi la muncă obligatorie, în mină, la Lupeni!

— Tot mai bine decât la Vorkuta…

— Asta cam aşa este… Mamei i s-a permis în schimb, împreună cu surorile mele şi cu mine, să revenim „acasă”. Tot cu trenul am ajuns până la Dej. Între timp, vecinul nostru român, un prieten foarte bun, care s-a mutat în casa bunicilor mei, după evacuarea din septembrie 1944, aflând de sosirea noastră în Dej, a făcut rost, numai el ştie cum, de un camion, care i-a readus pe toţi înapoi în comuna Jaad. Acasă însă tot nu am ajuns, pentru că toţi saşii care au fost readuşi înapoi au fost obligaţi să doarmă de-a valma în clădirea căminului cultural, vreme de câteva zile sau săptămâni, nu mai ştiu precis. Pe urmă ni s-a dat voie să venim la casele „noastre”. Asta doar la cei care nu au fost din nou triaţi ca apţi de muncă obligatorie şi trimişi la alte destinaţii.

Mamei mele, împreună cu cei trei copii, i-a fost repartizată o cameră în casa noastră, casa bunicilor şi părinţilor mei. A fost o situaţie mai fericită decât la alţii, însă nu avea să dureze mult.

În casa noastră mai locuia acum o femeie, Mărioara, aşa-zisa

„Proprietară”, care avea obiceiul să-i fure din hainele mamei mele, haine pe care le dusese şi le adusese cu mari greutăţi din

Austria. Mama mea nu a mai putut suporta şi i-a venit ideea să se ascundă în dulapul ei de haine, ca să o prindă în flagrant delict pe hoaţă. Aşa s-a şi întâmplat, când a venit Mărioara şi a deschis uşa

dulapului, s-a speriat de moarte văzând-o pe mama mea.

După sperietură au apucat-o însă nervii şi a luat toate hainele mamei mele şi le-a aruncat în mijlocul curţii noastre, strigând:

„De aici plecaţi, dispăreţi!”

Am trebuit să plecăm, ne-am găsit o altă cameră într-o altă casă. Abia după 12 ani, în 1957 ne-am recăpătat casa noastră, în integralitate. A fost ca urmare a decretului din 1954 privind proprietăţile nemţilor din România, însă a durat trei ani până au plecat „chiriaşii” şi „proprietarii”...

— Nici nu a durat prea mult, când ne gândim că după aşa numita revoluţie din 1989, de data aceasta nu în România lui

Dej, ci în România „democratică”, nici după 16 ani nu se

No.

I* provocarea.

unso refulaţilor i ou onoare pradoul. Jteşă părerea „– – „— e”.

3 ta t. Ei nu su foot uuiaai duşi ia eroare de foştii lor co & aucă olt fegit au cu axtt & i le ungaro-SQâiaiâââis» ci i & tl Me de retroger; 3

tora.ao teamă faţă as anaats sovietică, ia unsa IBei psyahose o de ofiţerii g9 ribaiii, cari Koreu au alinaşi, că ura în contra „or & a & iar este 80 & 8 BSiire ia Kuui8*că toţi cari vor râaâaeo aici, vor fi moş sera a de armata

2» În cooa9 ciiită-dia punctul de ysdsrs

Statului, n.er fi sici un moţi? ia contra oliberfirii accotor ca

Ureutăţila olibsrării din „lagern stm crent prin noua reformă

CSnform ordinului Arootoi sovietico, aceşti oameni ori unde 60 află ia teritoriile oliboate de susâta aoviotică «suflet inâru

n ţi-a se intaaroo îs loourile lor de origina. iar «OMtia gaaao localoţele ţi proprietăţile ocupnta în ol l, l locuitori.

CES cote Torba de o coatrasioaro latre Seginul larii’s;

regis & îl internaţional / sovietic/ or nu – nu ştiu.» Se a & taţi oaffie & îi n’s.nr întoarsă din acel îndepărtau, aceşti» «unt «i mult ca în

ooo

— Troizeci mii – înfiinţarea unui „lager” neutru atâţia oaaeni mi ps re iasoaloil da raalisat.

Pentru suaţineres refugiaţilor Statul’s, a fost ăispn că faci faţi cheltuielilor topruunato cu întreţinerea unui lager.

I) în munca proprie. O mulţime de peste 3 o. ooo oomcui îi terna şi, unei pot susţinoo viats. lipaind patronii deci întreprinderi:

pentru oo staţia oameni să ai poată câştige existenţa.

Ar trebui deci. oo oaaoaii că fu olibaraţi.

4/. Reîntoarcerea acestor oameni în satele lor» este

— Pusă pericolilar nenumărate din punctul de vedere ni orâlnol publica, *

economioe «ciocniri 8 îngsroabo-eventuale oraoruri etc* ar fi connecintQ

le «Pentru a putea triaite oaaenii în gatele lor, şi îl nevoie de o fe ts Bilitar & care să aaigure ordinea.

s. Beopre aceasta putere militară Statul Tteon în prezent nu dispune, fără uuoai Comandamentul sovietic.

S. Este Statul roaun diupua tio ei încredinţa armat-o aliat sovietică cu rezolvarea acoatel probleme?» itotărirea acestei chestiu ni nu este lucrul oteu.

9. fiafugiaţii ar trebui introdu; i – în caş de lip forţa, ia casele lor. pentru a locui acolo, împreună cu acei

gl împroprietăriţi, întrucât au» r fi destule caso gosle.

Din punctul de vedere «t popularităţii, acest procedeu introducere în folosinţe coaană o caselor.n. or fi plăcut pentru n

INtruauceiw în ioiutiiu-u uoaiuna u uâisciuiu. yr îi p-uuut. pp «tru rdgi.

mul Eosumî-i ce va putea face cai u-or printr. O forţa intonoaţională.

SUC. esifst de era aistaottt de incuartiruire.pe care îi propun y, a făcut de coi multe ori la Istoria tuturor; arilor.

foca

8» i) ocă cisâea aceasta ar fi «probată.»? trebui zisediat ass ca oaiaeali iacă în titsp lur-** a postă câştigţi aiuto cât să-şi poats.

fără ajutosretcars în cea coatrsr vor

10*S8 Jiti OOSSI Cât O

Iu n cărui 3*mtiacat a o dreptat-o popul o 3

R smit o oare imjreaez «; *
ăosttil deul Statului & <mti &
să im mosră d

— ...). n r îi u>).
L *>?;
I j
Şt, p.<v

CIOB – oiale Salo

boemului 3 oe al Poliţiei oraşului a o Ki-edi
B i 8 t r.

— I.

Scrisoarea curatorului Rudolf Schuller adresată şefului poliţiei din Bistriţa la l iulie 1945 (arhiva Horst Gobbel, Nürnberg).

restituie majoritatea proprietăţilor confiscate, nu se pot evacua „Chiriaşii" şi „proprietarii"...

— Aici aveţi dreptate, dar este o altă istorie. Cert este că eu am petrecut ulterior o copilărie foarte fericită în această casă mare.

Însă când ne-am mutat, în anul 1957, am avut şi un şoc: grajdul, şi el mare, era gol (în afară de un singur porc), mă întrebam cum o fi arătat el când era plin de animale... Desigur, pământul nu

I-am mai reprimit înapoi, niciodată.

— Să revin la anul 1945. Dintre cei „repatriaţi" din Austria nu a mai fost deportat nimeni în URSS?

— Nimeni, cel puţin din familia noastră, pentru că a existat un singur val de deportări, în ianuarie 1945, iar noi eram atunci în Germania, în Austria de astăzi. A fost singurul nostru noroc faţă de cei rămaşi pe loc în România: nu am mai ajuns în URSS.

De ce nu a existat încă un val de deportări, nu ştiu, poate ar răspunde la întrebare arhivele ruseşti, dacă ar fi deschise…

— Dacă ar fi… Stimate d-le Gobbel, cam la cât apreciaţi, procentual, numărul celor care au supravieţuit deportării în

URSS?

— Marea majoritate au supravieţuit, au revenit înapoi, mulţi însă cu sănătatea complet zdruncinată, după doi, trei, patru ani, unii însă numai după cinci ani. Ultimii au venit înapoi în 1950, însă aproximativ 15% nu au mai revenit niciodată pe pământul natal!

— Desigur, aceşti oameni nu au murit de bătrâneţe (?!), din ce cauză credeţi că a fost o mortalitate atât de ridicată?

— Trebuie să reţineţi că la plecare erau oameni tineri, în putere, din acest motiv au fost şi selecţionaţi. Am stat de vorbă ulterior cu unii dintre cei care au revenit şi mi-au spus că cei care au murit au decedat din cauza a trei factori: munca extrem de grea, frigul pătrunzător şi o hrană sub orice critică.

— Să vorbim acum şi de cei trimişi la muncă obligatorie în

România, tatăl dvs. şi fratele dvs. de pildă…

— Doi ani au stat exclusiv în Valea Jiului, nu au primit nicio permisie să vină acasă, însă puteau coresponda cu mama, aveau acest drept. Erau salarizaţi, pentru că din aceşti bani trebuiau să se întreţină singuri, de locuit locuiau în nişte barăci muncitoreşti.

Obiectiv vorbind au avut condiţii mult mai bune decât în Rusia, aşa că au fost relativ mulţumiţi de „şansa” avută. După doi ani au primit în fine un fel de permisie, să vină acasă, soţul să-şi vadă soţia, copilul mama şi fraţii şi… au uitat să mai vină înapoi.

Nici nu i-a mai căutat nimeni şi în fine, din 1947 familia a putut

Casa familiei Gobbel din Jaad (Livezile), vara anului 2004

(arhiva Horst Gobbel, Nürnberg).

trăi în relativă „pace” în comuna natală Livezile, sau Jaad pe germană.

— Din ce s-a întreţinut în continuare familia dvs?

— Tata a lucrat ulterior la o fermă agricolă, proaspăt înfiinţată, iar mama la munca câmpului, numai ca zilieră. Însă tot timpul, în fiecare seară plana asupra părinţilor mei, precum sabia lui

Damocles, aceeaşi întrebare: „ce le vom da mâine de mâncare copiilor noştri?”

— Când aţi revenit din Austria înapoi, în 1945, mai exista biserică germană în Jaad?

— Nu. Clădirea desigur era, dar preotul nostru, care se evacuase împreună cu noi în 1944, rămăsese în Austria. Drept urmare biserica era goală, nu mai avea cine să ţină slujbe, însă din iarna 1947 – 1948 am avut din nou un preot evanghelic, trimis de episcopia noastră din Sibiu.

— În fond câţi germani din Jaad s-au reîntors înapoi în 1945?

— Înainte de evacuarea din 1944 au trăit în Jaad 894 de saşi, la o populaţie totală de 1.675 de oameni, restul fiind majoritar români, în 1945 au mai revenit înapoi cam 60% din cei plecaţi în 1944, adică în jur de 500 de persoane, aşa că satul a rămas în continuare în bună parte săsesc. După venirea la putere a lui

Ceauşescu, din 1969 – 1970 a început emigrarea în masă a saşilor din Jaad în RFG, la l ianuarie 1992 mai erau în comună doar 21

de saşi, iar acum (decembrie 2005) au mai rămas 4 – 5 persoane…

— Trist, foarte trist… Ce s-a întâmplat cu şcoala germană din comună în 1945?

— A fost desfiinţată pur şi simplu! Copiii saşilor au fost obligaţi să înveţe numai în limba română, însă după câţiva ani a fost admis din nou învăţământul în limba germană, ca atare nu s-a pus problema să mai fim asimilaţi, încă ceva: comunitatea săsească a luat decizia ca să trimită copiii din familiile germane sărace din Nordul Transilvaniei la familii săseşti mai bogate, din sudul Transilvaniei. Sora mea, Măria1, a fost trimisă la o familie la Agnita, unde a putut învăţa în şcoala

germană din localitate, trei ani de zile. În 1948 s-a reîntors la noi în sat.

— Dvs. ce amintiri personale aveţi din acei ani?

— În 1947 – 1948 aveam trei-patru ani, însă o amintire personală, de neuitat, tot am. Românul care s-a mutat în casa bunicilor avea şi o mică „afacere” (o firmă), o ţiglărie. Noi, copiii, eram fascinaţi de munca de la ţiglărie, ne plăcea să ne jucăm prin lutul din care erau făcute ţiglele şi apoi era şi focul! Un foc continuu, zi şi noapte, pentru că altfel ţiglele ar fi crăpat ulterior.

Elementele de bază ale universului dacă vreţi: focul şi apa…

Ultimul element era însă să-mi fie fatal: am căzut într-o bună zi în groapa de unde să extrăgea lutul, plină de apă şi a fost cât pe aici să mă înec, dacă nu mă extrăgea la timp fratele meu mai mare, care lucra la ţiglărie… Toată familia, în anii 1947 – 1948

lucra la ţiglăria vecinului nostru, acum „proprietarul” casei noastre. Aveam o bucată de pâine asigurată. Din nou mă repet, poate cu riscul să indispun (!?) pe unii, dacă nu eram ajutaţi de vecinii noştri români, nu ştiu dacă am fi supravieţuit. Lor le datorăm viaţa noastră şi profit de volumul în care o să publicaţi convorbirile noastre, ca să le mulţumesc şi pe această cale! De aceea avem şi acum, noi saşii din Nordul Ardealului, care trăim azi în Germania Federală, relaţii foarte prieteneşti, normale din toate punctele de vedere, cu foştii noştri vecini români. Când ne reîntoarcem acasă, pentru că pentru mulţi saşi, „acasă” sunt tot meleagurile natale din Transilvania, suntem primiţi cu multă căldură de românii din comunele noastre, mâncăm, chefuim, ne distrăm şi mai ales povestim împreună…

— Omenia se verifică nu atunci când totul merge bine, ci în

Maria Gobbel, căsătorită Buzzi, trăieşte în prezent în Nürnberg.

Germania Federală.

vremuri de restrişte. Numai atunci poţi dovedi dacă eşti om sau lichea…

— Aşa este! Cuvinte frumoase şi atât de pline de conţinut…

Nürnberg, 20 decembrie 2005 – 6 iulie 2006

>
t?
«” ANEXĂ
t.
*” ” Mărturia Mariei Gobbel

Când la 23 august 1944 România a trecut de partea ruşilor, nimeni nu mai avea poftă de lucru; oamenii se întrebau pe stradă dacă trebuie să ne refugiem sau să rămânem. Linia frontului se apropia tot mai mult;

În sat erau găzduiţi soldaţi germani, care ne spuneau că trebuie să plecăm, în aceste frământări, de la conducătorul grupului local, Karl Henel, a venit ordinul de evacuare.

Eu, Maria Gobbel, aveam 30 de ani şi eram însărcinată. Ni s-a spus că bătrânii, bolnavii, femeile cu copii mici şi gravidele pot să plece cu un tren-spital, că se va merge două zile până la Odenburg (Ungaria), iar după ce inamicul va fi respins, se va putea reveni acasă. Ceilalţi oameni îşi pregăteau căruţele cu coviltir.

La data de 17 septembrie 1944, o zi de duminică, trebuiau să fie toţi gata de plecare.

Evacuarea saşilor din Billak (Domneşti)
cu căruţe trase de boi, septembrie 1944
(arhiva Horst Gobbel, Nürnberg).

LIVIU VÂLENAŞ

Sâmbătă, 16 septembrie 1944, m-a dus soţul cu fiica mea de zece ani, Margarete, la gimnaziul din Bistriţa. Acolo erau multe femei cu copii, un vălmăşag nemaipomenit. Copiii plângeau, oamenii în vârstă îşi luau rămas bun de la copiii lor. Era o situaţie deosebită, o jale mare. A fost permis să se ia doar 10 kg de bagaje de persoană, şi fiecare şedea pe lucrurile sale. Duminică dimineaţa, soţul meu a adus-o şi pe mama sa la noi, aşteptam să fim repartizaţi în vagoane. Soacra era bolnavă de hidropizie (apă la inimă). Soţul, împreună cu fiul de 14 ani, Thomas, şi fiica de 12 ani, Maria, au mers cu căruţe cu cai pe urma convoiului celor din Livezile. Noi am trebuit să aşteptăm pentru că nu erau vagoane la dispoziţie. Abia miercuri, 20 septembrie 1944, am fost

îmbarcaţi în vagoane de vite, şi nu vagoane-spital!

În primul vagon după locomotivă era doamna dr. Budaker, o moaşă, doamna Vârtig cu fiica ei Olga şi doamna Schuster din Ghinda; acolo aveau o sobă cu gaz, ceva medicamente, scutece, lucruri pentru copii, alimente, zahăr care se punea în hrana copiilor mici, dar nu întotdeauna, în vagonul al doilea erau femeile gravide şi copiii lor mai mici. În al treilea vagon erau bolnavii, între care şi soacră-mea. În total erau 52 de vagoane cu bistriţeni, femei şi copii etc. Joi, 21 septembrie 1944, trenul aştepta în partea de vest a gării; oamenii au fugit dis-de-dimineaţă pe câmp şi au adus paie în vagoane, iar spre amiază trenul s-a pus în mişcare în direcţia Dej, apoi spre Olasszopor. Mergea încet, de multe ori a trebuit să aşteptăm pe linii moarte. Sâmbătă, când s-a oprit trenul din nou, am mers în al treilea vagon, unde era soacră-mea. Se simţea foarte rău. M-a rugat să o descalţ, n-a vrut să mănânce, doar să bea apă. Când m-am întors la vagonul nostru, o femeie în vârstă din Dumitra m-a chemat repede înapoi. M-am întors, iar în câteva minute soacra a murit. Era o situaţie deosebită, nu ştiam ce să fac. Conducătorul transportului, învăţătorul Penteker din Bistriţa, m-a ajutat mult. La fiecare vagon era câte o scară făcută din lemn, pe care urcam în vagon şi coboram. Domnul

Penteker a chemat câţiva bărbaţi bistriţeni care au pus-o pe soacră-mea pe o asemenea scară şi au dus-o într-un vagon gol pe o altă linie; au închis uşa. Gata! Am mai stat şi duminică pe linia moartă. Iarăşi am cerut ajutorul domnului Penteker; a venit cu nişte bărbaţi care au adus-o din acel vagon şi au culcat-o pe pajiştea de lângă tren. O bătrână din Dumitra m-a ajutat s-o îmbrac frumos, apoi am aşezat-o pe o pătură pe pajişte.

Spre seară a venit din satul apropiat un bărbat cu o căruţă cu cai, aducând un sicriu. Imediat am pus-o în sicriu şi au dus-o în capelă. Bărbatul mi-a transmis din partea preotului că soacra va fi înmormântată luni, pe la amiază. Luni am plecat pe jos în sat, cca. 6 km, împreună cu fiica mea Grete. Cumnata Maria Klee n-a putut să ne conducă, având un copil mic de 9 luni.

În sat, soldaţii germani mi-au arătat unde locuieşte preotul maghiar.

Acesta ştia puţin limba germană. Am mers în cimitir, unde erau cinci ţigani care abia începuseră să sape groapa. Preotul le-a atras atenţia să se grăbească. Am mers cu el înapoi la biserică; apoi clopotele

au început să bată, au venit cinci femei cu o coroană, precum şi patru bărbaţi. Preotul a spus predica în limba maghiară, aşa că n-am înţeles o vorbă. Apoi

Maria Gobbel împreună cu gemenii Horst şi Erika, Hoheneich.
Austria, iarna 1944/1945 (arhiva Horst Gobbel, Niimherg).

bărbaţii au luat sicriul pe umeri şi l-au dus cântând la cimitir. Am plătit ţiganii cu pengo; bani am avut destui, am donat şi bisericii. Am mulţumit tuturor şi am plecat la primărie, de unde am scos certificatul de deces.

Când ne-am întors la tren ne-a prins o furtună mare; am căutat adăpost pe sub nişte nuci de lângă drum. Am ajuns uzi leoarcă, ne-am schimbat hainele şi, în scurt timp, trenul s-a pus în mişcare. Cei din tren fuseseră îngrijoraţi deoarece stătusem mult timp în sat; au crezut că am păţit ceva. Viaţa şi-a continuat însă calea mai departe, iar noi trebuia să aşteptăm zile întregi pe linii moarte. Oamenii rugeau în sate şi cumpărau pâini albe. Câteodată scăpau trenul, căci nu se ştia niciodată cât timp staţionăm. Alimente primeam de la Wehrmacht: zahăr, salam, pâine, marmeladă. Noroc că luasem de acasă o oală cu toartă plină cu unt topit şi una cu miere, căci carnea şi carnaţii s-ar fi stricat.

În vagonul nostru au fost opt femei gravide şi copiii lor. Noaptea aşterneam paiele pe jos, puneam o pătură deasupra şi ne culcam în aşa-zisul pat. Dimineaţa le strângeam grămăjoară, ne aşezam pe ele, dar şi pe jos, fiindcă scaune nu aveam, în dimineaţa de 2 octombrie 1944, la ora nouă, într-un colţ al vagonului, pe paie, am născut doi gemeni, o fată şi un băiat. Fiica moaşei a adus de la locomotivă apă caldă. Am spălat copiii cât de cât şi i-am îmbrăcat. Ne aflam în gara localităţii

Ofeherto. Moaşa m-a întrebat cum să fie numiţi copiii. M-am gândit mult, apoi i-am spus: Horst şi Erika. În noaptea de 3 octombrie trenul ne-a dus mai departe până la Nyregyhâza, unde am stat cinci zile pe o linie moartă. Cu o zi înainte au avut loc acolo bombardamente,

încât se puteau vedea gropile provocate de bombe.

Pentru mine această călătorie a fost foarte grea. După naşterea

copiilor am mai mers trei săptămâni în acele vagoane de vite. Sugarii plângeau des; când îl luam pe unul în braţe, în acelaşi moment plângea şi celălalt; apoi îi legănam pe amândoi. Noaptea aprindeam lumânări primite de la Wehrmacht; erau late, să nu se răstoarne, într-o mână ţineam lumânarea, grijind să nu se aprindă paiele de sub noi, iar în celălalt braţ aveam un copil la alăptat. Peste zi era ceva mai uşor, mă ajutau femeile. Trei săptămâni n-am îmbăiat copiii, ci doar îi spălam oarecum.

Când trenul se oprea, oamenii aduceau apă în găleţi, însă la fiecare manevră a trenului aceasta se vărsa, trebuind apoi s-o dăm afară cu mătura, întindeam scutecele pe o sfoară în vagon, dar nu se uscau deloc;

le împăturream şi ne aşezam pe ele ca să se usuce şi să se încălzească puţin.

În Cracovia am primit de la Wehrmacht o mâncare caldă. O soră medicală a consultat copiii şi a împărţit medicamente. Dintre cele opt femei gravide au născut în vagon cinci, pe paie, iar trei au născut mai târziu. Trenul cu cele 52 de vagoane a mers mai departe în Silezia

Superioară, prin Katowice şi Gorlitz, până la Gleiwitz. Acolo au coborât bistriţenii. Ceilalţi au fost duşi la Schwintochlowitz, deocamdată staţia finală. Era data de 23 octombrie 1944.

În Schwitochlowitz am fost cazaţi într-o clădire imensă, cu săli mari.

Acolo au dormit oamenii pe jos, unul lângă altul. Copiii plângeau, era o harababură mare. Eu, pentru că aveam gemenii, am primit o cameră mică la etaj. Aici ne-a mers ceva mai bine. Am primit mâncare caldă pregătită într-un cazan mare. Nici eu şi nici cumnata mea, Maria Klee, nu ştiam la acea dată unde ne sunt copiii, soţii şi părinţii. De la fratele meu, care era soldat, am aflat adresa soţului ei. Aceasta i-a scris, iar după câteva zile a venit acolo la noi. Primise învoire trei zile. (El şi-a văzut pentru prima dată băiatul, care acum

avea 10 luni.)

Ai noştri erau încă pe drum cu convoiul. Soţul şi copiii noştri mai mari, Thomas şi Maria, au sosit în noiembrie 1944 la Auhof, lângă Perg, în Austria. Părinţii şi sora mea au fost dirijaţi cu dorolenii la Romau, tot în Austria. Mama i-a scris fratelui meu Thomas, care era soldat, şi i-a comunicat că vor rămâne la Romau. Acesta le-a transmis adresa noastră şi le-a dat de ştire despre naşterea gemenilor. Tata, Klee Thomas, şi cumnatul meu, rectorul Otto Engler, s-au pus pe drum spre Schwintochlowitz. Într-o dimineaţă, la început de decembrie, am fost chemată jos la poartă; bucuria mi-a fost extrem de mare când i-am văzut. Deja în acea seară, împreună cu cumnata Maria Klee şi cu copiii am plecat prin

Bino, în direcţia Romau. La Bino am schimbat trenul, dar mai întâi a trebuit să ne adăpostim într-un adăpost antiaerian, pentru că era alarmă.

Copiii plângeau; o soră medicală ne-a adus pentru copii ceai de muşeţel;

tot ea ne-a condus până la Romau.

După două zile a venit la noi şi soţul meu, Thomas Gobbel. Ne căutase la Schwintochlowitz, apoi aflase adresa noastră prin serviciul de căutare. Eu am rămas la Romau, la părinţii mei, căci mama nu m-a lăsat să plec cu doi copii aşa de mici.

Bunica mea, Maria Klee, părinţii, cumnata cu cei patru copii, sora

mea, Margaretha Engler, şi soţul ei, Otto Engler (el a fost învăţător la

Dorolea, iar acum era la şcoala din Romau), toţi locuiam în incinta şcolii.

Ne era cam greu; copiii mergeau la şcoală, noi pregăteam mâncare pentru

12 persoane şi aveam grijă de cei mici. Am fost vizitaţi de o soră socială a localităţii, iar cetăţenii din Romau ne aduceau lapte, cartofi

etc. Această soră m-a ajutat să ajung într-un cămin de recuperare pentru mame, situat la Hoheneich, lângă Gintind, unde am plecat la 8 ianuarie 1945. Acolo ne-a mers foarte bine, atât mie cât şi gemenilor. Erau 12 mame cu copiii lor; acestea avuseră dreptul să stea patru săptămâni în cămin. Eu şi încă o femeie din Viena, doamna Neundlinger, al cărei bărbat căzuse pe front

(şi ea avea gemeni: Renate şi Hilde), am avut permisiunea să rămânem acolo până la sfârşitul războiului.

În 1977, după 33 de ani, am fost la Hoheneich împreună cu fiul meu

Horst, însă pe doamna Neundlinger am întâlnit-o abia în 1981 la Viena.

În ziua de 8 mai 1945 a venit la Hoheneich tata cu fiul meu Thomas şi m-au dus cu copiii la Romau. În 9 mai am împachetat într-o căruţă tot ce am avut; tata primise de la militari un cal frumos de rasă Pinzgau.

Noaptea am părăsit satul Romau, căci ruşii se apropiau tot mai mult.

Calul trăgea căruţa grea, noi toţi mergeam pe jos, căruciorul dublu cu gemenii l-am agăţat de căruţă; aşa am ajuns la Litschau, unde ne-am întâlnit cu primii ruşi. Ne-a fost frică de ei, dar nu ne-au făcut nimic.

Am mai mers apoi încă o săptămână până la Auhof, lângă Perg, unde am fost cazaţi la un ţăran bogat, pe nume Heidelbauer. Acolo, la Auhof, locuia soţul meu. Am lucrat la acel ţăran.

Calul ne-a fost luat. Adesea am dormit în câmp, pentru că veneau ruşii noaptea şi căutau femei şi fete. Gazda avea câini; când aceştia lătrau, atunci ştiam că vin ruşii, fugeam pe portiţa din dos, ne ascundeam în holde de grâu până se liniştea împrejur. Deţinuţii, acum eliberaţi din lagărul de concentrare de la Mauthausen, veneau la localnici, le deschideau dulapurile, îşi luau hainele cele mai frumoase, se îmbrăcau, îşi luau din grajd caii cei mai buni şi plecau călare.

La mijlocul lunii iunie 1945 am primit din partea armatei sovietice ordinul ca toţi refugiaţii să plece înapoi de unde au venit. Soţii noştri, printre care Gierescher, de la nr. 226, Gierling, nr. 288, Baier, nr. 164.

Evacuarea saşilor nord-ardeleni cu căruţele, toamna anului 1944, desen de Adolf Kroner (arhiva Horst Gobbel, Nürnberg).

l

s-au sfătuit şi au hotărât să respecte ordinul dat de ruşi. Cei care nu mai aveau cai au venit în gară la Perg, iar ceilalţi au plecat cu căruţele spre

Ardeal. Noi am mers cu trenul personal până la St. Polten, unde a trebuit să ne dăm jos cu toate bagajele. Am dormit în gară pe jos, lângă pereţii clădirii, iar gemenii în cărucior. Am fost anunţaţi că trenurile n-au voie să circule dintr-un raion în altul. Apoi am primit permisia de a ne încărca bagajele (lăzi şi saci) pe vagoane-platformă. Am mers până în raionul următor, unde iarăşi ne-am dat jos; bărbaţii trebuiau să caute alte vagoane, desigur, cu plată – zahăr, chibrituri, încălţăminte militară. Toţi puneau mână de la mână, altfel n-am fi putut merge mai departe. Tot timpul am primit numai vagoane deschise, platforme. Am răbdat frig, vânt şi ploaie. Ne acopeream cu pături, la fel acopeream şi căruciorul cu copiii. Într-o gară în Ungaria au venit femei cu lapte de vânzare; cereau chibrituri. Astfel am cumpărat doi litri de lapte pentru copii. Până atunci am fiert numai gris în apă, adăugând un pic de cacao şi zahăr; aceasta era supliment alimentar pe lângă laptele matern. Dar cum fierbeam alimentele când eram cu trenul? Când acesta se oprea, bărbaţii fugeau şi căutau două pietre şi lemne de foc. Aşezam o bucată de tablă pe ele, făceam un foc mic şi ne apucam să fierbem mâncarea. Având laptele cumpărat, am fiert gris în lapte, dar nu le-a fost bun copiilor, probabil a fost stricat; aceştia au plâns, n-au mai vrut să sugă, au început să aibă diaree. Trenul îşi continua drumul. La Budafok ne-am oprit câteva zile, am mers cu copiii la doctor în oraş; eu aş fi vrut să fie internaţi, dar medicul mi-a spus că nu este aşa de grav; mi-a dat medicamente dar nu le-a mers mai bine, ci tot mai rău. Mama, peste tot unde era posibil, căuta apă şi spăla scutecele. Odată trenul a pornit, însă ea l-a pierdut;

s-a pornit pe jos pe linia ferată până ne-a ajuns. Seara târziu trenul a plecat din nou; copiii se simţeau tot mai rău. Dimineaţa am sosit la

Püspökladány. Gemenii plângeau. Pe linii staţionau multe trenuri, iar noi ne aflam pe partea opusă clădirii gării. Fiul meu l-a luat în braţe pe

Horst, iar eu pe Erika; am traversat cât se poate de repede printre trenurile staţionate, pentru a ajunge la clădirea gării. Acolo era un medic german;

acesta i-a consultat, dar cu părere de rău ne-a spus că nu are medicamentele necesare. Când am traversat din nou printre trenuri, scumpa mea Erika a adormit pentru totdeauna în braţele mele; era data de 10 august 1945, ora zece; avea zece luni şi opt zile. Vă puteţi închipui ce a însemnat asta pentru mine şi pentru toată familia… Ce era de făcut?

Soţul a mers în oraş să cumpere un sicriu, dar pe bani nu i-a vândut nimeni. A venit înapoi. De acasă luasem un butoiaş de bere plin cu miere;

mai era ceva miere în el. A mers cu mierea şi cu banii şi a adus un sicriu mic. Am îmbrăcat-o frumos şi am pus-o în sicriu pe pajiştea verde de lângă tren. Oamenii din transportul nostru, printre care erau şi mulţi din Livezile, au venit să o vadă şi au plâns alături de noi; au fost zile foarte grele. Noaptea am luat sicriul în vagon; nimeni nu ştia când va pleca trenul mai departe. Băiatului mic, Horst, îi mergea foarte rău, nu mai putea să plângă de slăbiciune, se văita răguşit, cu voce slabă; i se schimba culoarea feţei, când galbenă, când albăstruie, avea sudori reci

pe frunte. Mă rugam: „Bunule Dumnezeu, la ca măcar acest copil să se însănătoşească, să-l pot lua acasă!”. Lângă gară era un cimitir Acolo am pus-o în mormânt pe micuţa noastră Erika. Nu-mi mai amintesc exact, a fost în 11 sau în 12 august 1945. Cumnatul Otto a spus o rugăciune la înmormântare, în anul 1982 am fost la acel cimitir din

Püspökladány; era pustiit şi nu am mai găsit mormântul.

În acea noapte ani plecat mai departe, la Biharkeresztes. Acolo

am mers cu Horst la medic. Am cumpărat de la farmacie medicamente;

Încetul cu încetul a început să se însănătoşească. Medicul ne-a avertizat că nu putem pleca mai departe, copilul fiind încă bolnav. A trebuit să rămânem aici încă patru săptămâni, aproape tot timpul sub cerul liber;

uneori mai dormeam într-o clădire a gării, care a fost bombardată. Sora mea, Grete, şi soţul ei, Otto, au rămas cu noi; dar nici Otto nu era prea sănătos. Ceilalţi din Livezile au trebuit să meargă mai departe, la Oradea, unde au fost jefuiţi şi trimişi în lagăre de muncă. O parte dintre bătrâni au ajuns mai repede acasă. Cum a fost posibil? Nu ştiu. Bunica mea era printre acei bătrâni. Când am aflat la Biharkeresztes că nu se mai produc jafuri, am plecat şi noi peste graniţă la Oradea. Acolo m-am întâlnit iarăşi cu părinţii, alături de care am mers până la Dej, deoarece mai departe liniile ferate erau stricate. Acasă am ajuns cu un camion; venise după noi Sidor, cărămidarul, care locuia în casa părinţilor mei. Tot el ne-a dat de ştire că bunica a murit. Sosind acasă am găsit-o pe catafalc în casa ei. Preotul român, ortodox, a ţinut slujba de înmormântare. Spre norocul nostru, am fost prezenţi cu toţii la acel moment.

Aşa am trăit refugiul; au fost zile şi nopţi greu de învins. Cu ajutorul lui Dumnezeu am reuşit să trecem peste aceste timpuri.

(Maria Gobbel, scrisă la Nürnberg în iulie 1986, publicată în: Horst

Gobbel (Hrsg.): Abschied aus der Geschichte – Jaad în Siebenbürgen – Werden und Niedergang einer deutschen Gemeinde, Nürnberg 1990, pag.

316 – 320.);

nd t

Î»:

HO – l fi:

Unde a dispărut bruderul

Leon Crăciun? 1

Drăgan Ovesea jr. s-a născut la 27 aprilie 1940 în Bucureşti tatăl.

Drăgan Ovesea, comerciant (deţinea în Bucureşti „Bodega Comedia în pasajul Comedia), originar din Săcele, Braşov, mama Mane Ovesea

Eter era de naţionalitate germană. Imediat după 30 decembrie 1947

familia' i-a fost ostracizată, suferind diverse persecuţii şi umilinţe, membrii ei fiind socotiţi „exploatatori ţi duşmani ai Republicii Populare

Române" (sic) Tatăl este aruncat în închisoare, iar fratele mai mare.

Niculae Ovesea este împiedicat să urmeze o şcoală tehnică de geologie.

Drăgan Ovesea jr., după ce reuşeşte să termine liceul, este la rândul lui dat afară în 1959, chiar şi din lotul de juniori ai echipei de atletism a

RPR din care a făcut parte, din cauza originii „nesănătoase. Lucrează ulterior în posturi modeste la diferite întreprinderi bucureştene. In1980

reuşeşte să emigreze legal în Germania Federală, unde obţine cetăţenia cermână Imediat se alătură tuturor acţiunilor anticomuniste ale exilului românesc, devenind unul din cei mai activi membri ai lui activitate pe care o continuă, cu toate decepţiile inerente, până în ziua de astăzi.

Mărturie

Am în faţă fotografia cu clasa întâia B din anul şcolar 1946

— 1947, de la Şcoala Sf. Iosif din Bucureşti. În prim planul

„J De ce a fost condamnat la moarte profesorul romano-catolic Leon

Crăciun este un mister care încă nu a fost lămurit. Un lucru este certdin moment ce bruderul Leon Crăciun nu a mai reapărut niciodată, înseamnă că sentinţa a fost dusă la îndeplinire. Acum este momentul, ca atât Consiliul pentru Studierea Arhivelor Securităţii

(CNSAS), atât Ministerul Justiţiei cât şi noul institut guvernamental pentru studierea crimelor comunismului din România să facă lumina asupra acestui caz tragic: pentru ce a fost condamnat Leon Crăciun, eminent dascăl şi când şi în ce circumstanţe a fost lichidat, iar

Biserica Romano-Catolică din România ar putea demara de pe acum procedurile de sanctificare a martirului creştin Leon Crăciun.

Cartea Neagră a României, 1940 – 1948

fotografiei este Bruderul nostru, fratele nostru, dascălul şi dirigintele ce trebuia să ne îndrume învăţătura până la terminarea claselor primare.

Nu a fost să fie! Nu din cauza

Dumnealui, nu din cauza noastră, a elevilor. Adevărata cauză: instaurarea prin forţă a comunismului în România, cu ajutorul şi susţinerea stalinismului rusesc. Ce a urmat se ştie: asasinate politice prin condamnări la moarte, detenţii pe viaţă sau pe termen foarte lung în puşcării şi lagăre de muncă forţată, unde condiţiile de trai erau groaznice, iar lichidarea condamnaţilor se făcea prin bătăi, înfometare, frig. Cei ce au scăpat de puşcărie şi asasinat li s-a pregătit

„Teroarea şi frica zilnică”, impri

Drăgan Ovesea, Oradea, 2005
(arhiva Drăgan Ovesea.
Mannheim).

Clasa I-a B de la Şcoala Sf. Iosif din Bucureşti, anul şcolar.
1946/1947. În mijloc profesorul martir Leon Crăciun
(arhiva Drăgan Ovesea, Mannheim).

LIVIU VÂLHNAŞ

x), E

MHUSTBIIUL EBUC”, ŢI =: i SIA flOMALE
ŞCOALA „S, F. I O S! P”.
EBCOREŞTI

m silinţă ia învăţătura şi Lână puddre, acordăm elevul
).
Diploma de onoare Premiul 111) obţinută de Drăgan Ovesea
vs în clasa întâia de la Şcoala Sf. Iosif din Bucureşti, 1947! i
—! – (arhiva Dragon Ovesea, Mannheim).

mată de securişti şi comunişti celor ce nu agreau talpa rusească şi culoarea roşie venită de la Răsărit.

Dascălilor, începând cu cei de la şcoala primară şi până la cei din facultăţi, le-au fost impuse noua orientare comunistă, cu lozinci de genul „Stalin şi poporul rus /lumină ne-au adus!” S-a trecut la denigrarea şi înlocuirea adevăratei istorii şi a literaturii româneşti, s-a exclus religia din şcoli etc.

Fratele Leon Crăciun s-a opus cu hotărâre acestor practici staliniste instaurate de sovietici în România, plătind pentru acest lucru cu viaţa, fiind condamnat la moarte! în 1948 a dispărut din şcoală, una din primele victime ale noii „reforme” de tip sovietic a învăţământului românesc. Se pare că în 1949 a fost lichidat în tăcere şi în secret, circumstanţele asasinării lui sunt ascunse cu grijă până în ziua de astăzi… Cine a fost bruderul Leon Crăciun?

Trebuie creionat de mine un mare luptător anticomunist, care s-a sacrificat pentru binele neamului românesc? Nu ajunge că a devenit martir, precum primii creştini în catacombele Romei antice?

Acum, avem o datorie de onoare, toţi, cetăţeni de rând, intelectuali de vază, guvernanţii României, Biserica Romano-Catolică, cea Greco-Catolică, Biserica Ortodoxă Română şi celelalte

culte religioase, să ne plecăm cu evlavie şi respect în faţa acestor martiri ai neamului, comemorându-i cum se cuvine.

Începând cu foştii preşedinţi şi cu actualul preşedinte al

României şi până la ultimul cetăţean, trebuie să condamnăm oficial crimele şi ororile comunismului din România, pentru absolut toată perioada comunistă, până în ziua de astăzi!

Mannheim, 5 martie 2006

Drăgan Ovesea

C”, «l!

— ”— îi

În

— R» J
«t

? în u» m

— L” / îl v J T „«jfil n-jilţ – 1 j: „În „i, i”, ti t. W: →.), 1
„L-Mi: – v –

Il i n…
j t >! – „l.

I
„Ri1 l îi»— u. K.
e!”, j., fii – i
Vi /»”.

I-*) fi R! U
I eL, t1 i i-oc t
H, >e >4

I u

Îi

Resolution adopted by EPP
Congress, Brussels, 04 – 05
February 2004
Condemning totalitarian Communism

In the 20th Century, there evolved two equally înhumane totalitarian regimes – Communism and Nazism, both of which rezulted în millions of victims. The defeat of Nazism in the 2nd

World War allowed its crimes to be investigated and condemned, and the guily persons to be tried. The Communist sistem has collapsed, but a similar internaţional condemnation has not

followed.

a) having regard to the declarations of most naţional parlaments in the States affected;

b) whereas nazi and fascist-totalitarianism has been rightly condemned internationally, but that totalitarian Communism has not yet been condemned from a moral perspective;

c) whereas în different parts of the worâd a few totaliarian

Communist regimes are still clinging to power at high cost to the well-being of their people;

d) wheares the danger of totalitarian Communist regimes regaining power has not disappeared, and this ideology continues to endanger world peace and the free development of nations;

e) whereas the fight against fascism has demonstrated that the demolition of a regime does not defeat an ideology, and that the memory of the crimes committed must be maintained in order to prevent revival of totalitarian ideologies and practices.

1. Underlines the fact that totalitarian Communist regimes în

Central an Eastern Europe murdered millions of innocent people of all nationalities and damaged many others by causing serious crimes, particularly:

— Deportation of milions of people to Siberia and other locations, including the olf, the sick, pregnant women, children and babies;

— Removal of entire populations from their countries of origin;

— Persecution and unfair trials of political opponents of the dictatorship;

— Fixed elections leading to illegitimate Parlaments and the usurping of power and de facto imposition of such regimes;

— Înhumane treatment and torture în concentration camps, prisons and detention centres, especially of political prisoners and detainees;

— Persecution based on ethnic grounds, often equal to genocide;

— Persecution based on religious grounds;
— Persecution based on social origin;
— Total control by the security services over the liver of people and violation of their privacy;
— Proclaiming and promoting an ideology of hatred;
— Forbidding freedom of association and freedorn of assembly;
— Restriction of free movement within the state and abroad;

— Serious violations of political pluralism, of freedom of conscience, and of freedom to express political views other than totalitarian Communist ideology;
— Denial of access to free information and complete lack of press freedom;
— Expropriation of land and other forms of private property;

— Support for revolutionary communist movements which fought outside of the democratic arena;
— Export of financial resources abroad the destiny of which remains undear to this date but which definitely belong to the people of the States concerned;
2. considers that every victim of any totalitarian regime is equal în dignity and deserves justice;
3. is concerned about the lack of proper internaţional evaluation to date of the huge loss of human lives and the sufferings of millions of people în Central and Eastern Europe;
4. notes that after the collapse of these regimes important historical research has been done;
5. urges the complete revelation of the truth about crimes during the period of totalitarian regimes as a vehicle for the moral resurgence of society in the post-totalitarian Europe;

LIVIU VĂLENAŞ

6. urges the creation of an independent expert body for the collection and assessment of information about crimes during totalitarian communism;
7. invites Member states and accesion countries to set up naţional committees to investigate crimes committed during the totalitarian communist regimes, which should report their findings to

the independent body;

8. invides Member states and accesion countries to lift all confidentiality, if such still exists, of documents which could illuminate the cases connected with crimes committed during the communist regimes, especially those committed by the secret services and political police, and encourage citizens to come forward and bear witness to such events before the above independent body and naţional committees;

9. on the basis of the information collected and assessed by the independent body:

a) calls for the European Union to adopt an official declaration for the international condemnation of totalitarian communism;

b) calls for the setting up of a European research and documentation centre, to continue collecting, assessing and publishing information about totalitarian communism, and provide a focus for further study and historical research;

c) invites the designation of a „Day of Victims" of the totalitarian Communist regimes;

d) creation of a memorial museum of victims of communism.

10. calls on all those who intend to assume a political function in the EU institution to disclose their professional and political activities în former communist states and to refrain from taking up a European post if they formând part of the repressive

Communist enforcement agencies, or were involved în crimes against humanity.

Resolution adopted by EPP Congress.

Brussels, 04 – 05 February 2004 on

România

As the EU registers its widest enlargement further to the integration of ten new member countries, reprezenting an historical process of the reunification of the European continent, the

PPE is particularly attached and attentive to its pursuance and

completion.

Amongst the twelve candidate countries which are în negotiation, Bulgaria and România are the only ones which do not figure in the enlargement of 2004.2007 was foreseen for the integration of these two countries on condition that negotiations are concluded and that all required conditions are met.

România, considered as being the latest in the process of joining the European Union, is far from having met all the integration conditions. Difficulties anse on the political level where the weakness of the democratic opposition, namely that of the political parties belonging to the christian democrat and people's political family, and the dominant position of the present party în power is an handicap to the proper development of democracy.

The state of public administration, of justice (often controlled by the political power) and the very high level reached by corruption are very disturbing.

We wish to point out that the deforment of the date for integration of România in the European Union and all slowing down of the process is not a solution for the country, nor for the

European construction neither for our values. The striciness and control which will be imposed orice România is a member of the

European Union will bring a real solution to the present difficulties.

În view of the above and in the name of solidarity, the PPE

calls upon all its members to:

1) aici România în meeting all required conditions in the joining of the EU în 2007 and that, by all means, including by the removal of any obstacle to the integration process and by a more exacting monitoring.

2) to set up all means for the structuring and development în

România of a strong Christian Democrat and People's sister party capable of reprezenting a credible alternative upon coming elections. This justifies itself, not only by the pertinence of

Christian Democrat solutions for a country emerging from communism and the role of Christian Democrat parties in the

European construction but also by the substanţial reinforcing of democracy în this country.

Resolution adopted by EPP Congress.
Brussels, 04 – 05 February 2004 on
1 România
—»-having regard to the significance of the 2004 local and parlamentary elections in România;
— Given that the Democratic Alliance of Hunganans în
România (RÂNDSZ) is a longstanding member of the EPP;
The European People's Party declares its full-hearted suppprt for the RÂNDSZ in its ambition to secure a solid reprezentatlon both at regional and naţional parlamentary levels. This will serve to spread Christian Democratic values în România and strearigthen the EPP as a whole.
J.
lj.
u →.» Mur-l
H1?":
—».

Ui „în f

rr

l l UI

Liviu Vălenas – Curriculum vitae
Liviu Vălenas s-a născut la Braşov la 2 februarie 1951. Este absolvent, în 1975, al Facultăţii de Geografie de la Universitatea
Babeş-Bolyai din Cluj. În 1979 efectuează o specializare post-universitară la Universitatea Sileziană din Katowice, în
Polonia. Lucrează în perioada 1975 – 1986 la Muzeul Ţării
Crişurilor din Oradea, ca unicul specialist în carst şi speologie, în această perioadă, publică 73 de lucrări ştiinţifice şi patru cărţi de specialitate, fiind ales, în 1979, reprezentantul României în
Uniunea Internaţională de Speologie (UIS – afiliată la UNESCO),

în „Comisia de geochimie şi hidrogeologie a carstuliii”. Cariera de ziarist o începe în 1971, la Radio Studenţesc Cluj, unde patru ani (1971 – 1975) este redactor de rubrică. Refuzând categoric să colaboreze cu Securitatea (în 1978 i se întocmeşte un Dosar de

Urmărire Informativă – D.U.I.) şi având o atitudine declarat anticomunistă (este acuzat şi de relaţii personale cu sindicatul

„Solidaritatea” din Polonia), este dat afară, la l aprilie 1986, de la Muzeul Ţării Crişurilor, fiind anchetat periodic de Securitate până în decembrie 1989. În perioada aprilie 1986 – decembrie

1989 este şomer, i se retrage şi dreptul de semnătură. Pentru a-şi întreţine familia, lucrează, pe numele a trei artişti plastici, pentru

Fondul Plastic.

Din 23 decembrie 1989 face parte din conducerea provizorie a Consiliului Judeţean FSN Bihor, din care se retrage la 14

Ianuarie 1990. Fondează, la 12 ianuarie 1990, unul din primele ziare particulare din România, „PHOENIX” din Oradea. La 19

Ianuarie 1990 este ales în conducerea Societăţii Ziariştilor din

România (SZR). De la l iunie 1990 devine redactor şi apoi publicist comentator al revistei săptămânale „BARICADA” din

Bucureşti. Tot din 1990 colaborează cu posturile de radio

„DEUTSCHE WELLE” şi „EUROPA LIBERĂ”, iar în România este reporter special al Televiziunii Oradea (TVO). Apropiat de familia lui Corneliu Coposu, este membru al PNŢCD, dar nu face politică militantă, refuzând ideea înscrierii pe o listă electorală.

LIVIU VÂLENAS

Din 1993 se stabileşte definitiv în Germania Federală, la

Nürnberg, păstrându-şi (în paralel cu cetăţenia germană) şi cea română. Colaborează în continuare la publicaţiile cele mai importante din România, dar şi la publicaţiile româneşti din stămătate, precum „LUMEA LIBERĂ” din New York, „LU

ROMÂNESC” din Canada, „DORUL” din Danearca, „FOAIE” din Statele Unite, „LUPTA” de la Paris.

AMINUL ROMÂNESC” din Elveţia, „OBSERVATOR” şi t) IALOG” din Germania etc.

În 1998, 1999 şi 2000 i-au apărut la editura „Dorul” din lanemarca, cărţile, JL$_4$DIOGRAFIA UNUI REGIM, convorbiri

Şerban Orescu”, „O ISTORIE COMENTATĂ A MIŞCĂRII

GIONARE, convorbiri cu Mircea Dimitriu”, POLITICĂ ŞI FJETROL, convorbiri cu Wilfried H. Lang” şi ÎN SERVICIUL PATRIEI, convorbiri cu Ion Pantazi”, în 1999, 2000 şi respectiv 2005, la editura „Ars Longa” din Iaşi, volumele REGELE MIHAI PRINTRE NOR, „EŞECUL UNEI REFORME, 1996 – 2000, convorbiri cu Şerban Orescu” şi respectiv „CONVORBIRI SECRETE CU CORNELIU COPOSU”. La editura „Marineasa” din Timişoara publică în anul 2000 volumul, MIŞCAREA LEGION ARĂ-ÎNTRE ADEVĂR ŞI MISTIFICARE, convorbiri cu Mircea Dimitriu”, la editura „Vremea” din Bucureşti, în 2001, volumele MAREŞALUL ION ANTONESCU ŞI FRONTUL SECRET, convorbiri cu Gheorghe Barbut”, „SOLDAT AL MAREŞALULUI ION ANTONESCU, convorbiri cu Ion Pantazi” şi ÎN CULISELE NEGOCIERILOR CU UNIUNEA SOVIETICĂ, 1 934 – 1 947, convorbiri cu Alexandru Danielopol”, la editura „Saeculum I.O”. din Bucureşti, în 2002, 2003, 2004 şi respectiv 2006, volumele. „MEMORIALUL APOCALIPSEL ROMÂNIA ÎNTRE ANII 1940 – 1948” „MEMORIALUL STALINISMULUI, ROMÂNIA ÎN TRE’ ANII 1949 – 1965”, „CARTEA NEAGRĂ A CEAUŞISMULUI. ROMÂNIA ÎNTRE ANII 1965 – 1989” şi respectiv „CARTEA NEAGRĂ A ROMÂNIEI, 1940 – 1948”, iar la editura „Tritonic”. din Bucureşti, în 2003, volumul REPUBLICA IRE SPONSABILILOR, convorbiri cu Victor Ciorbea”. Sub tipar are volumul „AVIAŢIE ŞI POLITICĂ – O ISTORIE COMENTATĂ A AVIAŢIEI ROMÂNE”.

În colaborare cu Zoe Iustina Martin publică volumele, JZGO NIREA DIN RAI, convorbiri cu Ion Irimescu” (editura Curtea Veche, Bucureşti, 2003) şi JNFĂŢIŞAREA AFRODITEI – Amintiri despre Ioan Sima” (editura Saeculum I.O., Bucureşti. 2004).

Liviu Vălenaş şi-a început în 1964 cercetările proprii în domeniul speologiei şi carstului. S-a orientat cu precădere asupra carstului din Munţii Apuseni, principala zonă carstică a ţării. A

descoperit în Munţii Bihor şi Pădurea Craiului peste 800 de peşteri, din care se detaşează cele aflate pe locul doi şi trei în rândul celor mai mari cavităţi (ca dezvoltare din România: Peştera din Dealul Humpleul (35 km) şi Peştera din Pârâul Hodobanei

(22 km), cea mai labirintică peşteră din Europa (în calcare).

Peştera din Dealul Humpleul conţine în schimb cele mai mari săli subterane din Europa şi cel mai lung râu subteran din România.

Pentru toate aceste 800 de peşteri şi avene (inclusiv cele amintite mai sus) Liviu Vălenaş a efectuat şi topografia lor.

În 1975 Liviu Vălenaş şi-a susţinut lucrarea de diplomă, la

Facultatea de Geografie din Cluj, cu subiectul Morfologia

Carstului în Groapa de la Barsa (Munţii Bihor)", lucrarea fiind notată cu 10 şi fiind apreciată la nivelul unei lucrări de doctorat.

Din 1975, lucrând ca unicul angajat al Muzeului Ţării Crişurilor specialist în carst şi speologie, publică 4 cărţi de specialitate:

Inventarul speologic al Munţilor Bihor (prima lucrare de acest tip în România), Morfologia carstului din Groapa de la Barsa

(Munţii Bihor), Morfologia carstului din zona Suncuiuş-Mişid

(Munţii Pădurea Craiului) şi Morfologia carstului în bazinul închis Lumea Pierdută (Munţii Bihor). Volumul, Morfologia carstului din zona Şuncuiuş-Misid (care a apărut într-un tiraj de

2.300 de exemplare, toate epuizate) a fost prima lucrare modernă de geomorfologie carstică din România, care a inaugurat cercetările multidisciplinare asupra unei zone carstice date. Liviu

Vălenaş efectuează patru teme de cercetare, care au stat la baza amenajării turistice a Peşterii Urşilor din Munţii Bihor, prima amenajare modernă de acest tip din România.

Efectuază cercetări de geochimie a apelor carstice în Munţii

Taurus din Turcia şi cercetări de speologie în Tatra poloneză, cu lucruri publicate, în total publică 73 de lucrări de specialitate, în

1979 reprezintă România la congresul din de hidrogeologie şi geochimia apelor carstice din cadrul Uniunii Internaţionale de

Speologie (organism afiliat la UNESCO), desfăşurat în Polonia, unde prezintă o comunicare consacrată morfologiei carstului din

1. Volum scris împreună cu Adrian Iurkiewicz.

Munţii Bihor, în urma acestei comunicări este ales reprezentatul României în Uniunea Internaţională de Speologie.

În 1973 fondează Clubul de Speologie „Z” din Oradea, care funcţionează şi în prezent, care a avut ca scop atragerea tineretului spre o activitate cu conotaţii atât sportive (partea explorativă a peşterilor şi avenelor) dar şi ştiinţifice. Organizează din 1983, pentru prima dată în România, stagii de perfecţionare în cercetarea peşterilor şi carstului, care s-au bucurat de aprecierea unanimă.

Patronează la Oradea, în cadrul Muzeului Ţării Crişurilor, sesiuni de comunicări pe teme de speologie şi de tehnică modernă de explorare.

Cercetările sale l-au condus invariabil şi la descoperirea unor importante piese paleontologice şi arheologice, care toate se află în prezent în colecţiile Muzeului Ţării Crişurilor, multe din ele

(în număr de aproximativ 10.000) aparţin patrimoniului cultural naţional.

Indice alfabetic de nume

I! – rU „d

Activu, Gheorghe, 136
Aftenie, Vasile, 313
Aldea, Aurel, 90, 95, 100, 112, 114, 117.
336
Alexa, V., 49
Alexandrescu, colonelul, 156
Alexandru I, regele Serbiei, 452
Alexianu, Gheorghe, 101, 270
Amzăr, Dumitru C., 136, 157
Anderco, Artur, 293, 305
Anderco, Gheorghe, 251, 304, 307, 309.

310
Anghelescu, Adrian, 331
Anton, Constantin, 112
Anton, Marin, 111
Anton von Habsburg, 174
Antonescu, directorul, 24
Antonescu, Andrei, 200
Antonescu, Ion, 8, 9 10, 16, 20, 21, 22.
23, 25, 38, 74, 49, 61, 62, 63, 64, 65.
69, 71, 80, 82, 83, 84, 85, 86, 89, 91.
92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101.
102, 103, 104, 107, 108, 109, 115, 128.
129, 130, 132, 146, 164, 171, 177, 193.
201, 202, 205, 206, 207, 218, 226, 238.
239, 330, 331, 366, 375, 387, 392, 394.
397, 400, 403, 404, 405, 406, 407, 408.
409, 410, 431, 458, 461, 512
Antonescu, Maria, 97, 98
Antonescu, Mihai, 11, 91, 92, 94, 95, 96.
97, 100, 101, 107, 129, 137, 151, 176.
199, 200, 201, 348, 349, 350, 351, 352.
370, 369, 405, 409
Antoniade, Gheorghe, 158
Apari, Ioan, 316, 317
Arăpasu, Teoctist, 173, 326
Argeșanu, Gheorghe, 63
Argetoianu, Constantin, 75, 76
Aron de Bistra, Petru Pavel, 315
Augustin, preotul, 280
Auschnit, Max, 77.
Averescu, Alexandru, 168, 262.
B; – C
Baciu, Ștefan, 203
Bader, Bernd, 328
Bader, Christine, 328
Bader-Fărcășanu, Pia, 12, 328, 329, 330.
331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338.
339, 345

Bagrianoff, prim-ministru al Bulgariei, 176
Baicu, legionarul, 156

Baier, 499” – j
Baldovin, generalul, 212 „a
Baliff, generalul, 63 →
Balotescu-Bordea, 156 u
Baltazar, academicianul, 375.1
Baltazar, doamna, 375, V
Ban, Friedrich, 404, 405
Bănea, Ion, 15:
Banserov, colonel de NKVD, 362, 376
Banus, Maria, 287
Barbu, Ion, 19
Barbu, Ioan, 307, 308
Barbul, Gheorghe, 77
Barbul, Gheorghe (George), 20, 88, i C
107, 108, 405, 406, 407, 408, 409, 41.
459, 466, 512
Barcelona, căpitanul, 158
Bardescu, Titus, 77
Başiu, Tuliu, 156, 158”.
Băcescu, Sergiu, 137
Bălan, Ioan, 313
Bălan, Nicolae, 405, 409
Bălan, Teofil, 321
Bărbătei, fon, 227
Bărbulescu, Titus, 12, 198, 199, 200, 201.
202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209.
210, 211, 212, 213, 214, 215
Bărbuş, avocatul, 322
Băsescu, Traian, 324
Bârlea, Octavian, 136, 183
Bârsan, Vasile, 438
Bengliu, generalul, 78
Beniuc, Mihai, 287
Benko, Adela, 290
Bentoiu, Aurelian, 77

Bercan, Vasile, 12, 216, 217, 218, 219.
220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227
Berciu-Drăghicescu, Alina, 368
Beria, Lavrenti, 108
Bescond, Jean, 210, 211
Beneš, Eduard, 262, 269, 452
Benton, G., 349, 350, 351
Bianu, Ştefana, 185, 515, 516
Bibescu, Martha, 37, 45
Bickel, S., 413
Bidianu, Augustin, 17, 54
Big, Petrică, 284, 285
Big, Vasile, 285
Bilţiu-Dăncuş, Ion, 268, 271, 272, 273.
291, 292, 293, 294
Bilţiu-Dăncuş, Traian, 272
Bismarck, Otto von, 442, 452
Blum, Leon, 26.
Bob, Gavril, 314

Bob, Leon, 279, 314
Bobondea, Viorel, 42
Bodnăraş, Emil, 94, 95, 110, 111, 114.
122, 124, 400
Bogăţoiu, Panait, 49
Bogdan, descălecătorul, 262
Bogdan, Flora, 199
Bogdenko, contraamiralul, 371
Bogza, Geo, 266
Bolchiş, Gheorghe, 253, 276, 280, 281.
282, ’283, 284, 285, 286, 287, 288, 289.
— 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297.
298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305.
306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313.
314, 314, 316, 317, 318, 319, 320, 321.
322, 323

Bolchiş, Gheorghe (George), 228, 229
Bolchiş, Valeria, 319
Bolchiş, Victor, 317
Bolchiş-Tătaru, Teresia, 12, 247, 248.
249, ’250, 251, 252, 253, 254, 255, 256.
257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264.
265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272.
273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280.
281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288.
289 295, 297, 300, 317, 323, 325 437
Boldeanu, Vasile, 160, 214
Bône, Miklós, 297, 298
Bonteanu, Teodosie, 248
Borcescu, Traian, 127, 137
Borisov, colonel de NKVD, 362, 363.
364, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382.
383, 384, 385, 386
Borşan, Timiş Dumitru, 265, 266
Bortea, Constantin, 344
Bortea, Domnica, 344, 345, 346, 347, 348
Bortea, Margareta, 338, 344
Bozosan, legionarul, 156
Brad, impresarul, 391
Brannen, comandorul, 361
Bratianov, Ion, 290
Brăileanu, Traian 55
Brătianu, Dinu, 84, 92, 93, 95, 330
Brătianu, Gheorghe, 20, 91, 92, 93, 94.
137, 200, 330
Brătianu, Ionel C., 34, 70, 72, 74, 89, 292.
352, 355
Brătianu, Vintilă (Vintilică), 335, 336
Brânceanu, Lidia, 368
Brâncoveanu, preotul, 309
Brânduşescu, comisarul de poliţie, 394
Breslaşu, Marcel, 287
Brucan, Silviu, 12, 331, 332, 333
Bud, Ion, 307

Bud, Rozalia (Rujica), 307
Budaker, doctorița, 496
Budișteanu, Radu, 198, 202, 203

Burghorfer, Franz, 418
Burghele, academicianul, 375
Busuioceanu, Alexandru, 158
Buzatu, Gheorghe, 38, 49, 51, 52
Calistrat, locotenentul, 158
Canaris, Wilhelm, 127
Candeleanu, George, 160
Candeleanu, doamna, 160
Cantacuzino, Alecu, 43, 44
Cantacuzino, Constantin (Bâzu), 156, 157
Cantacuzino, Mihai, 40
Cantacuzino-Grănicerul, Zizi, 15, 16, 19.
42
Caragiale, Ion Luca, 446
Carol I, 71, 437
Carol al II-lea, 6, 16, 17, 18, 19, 20, 37.
45, 47, 52, 53/54, 55, 56, 57, 58, 61.
62, 63, 64, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73.
74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 101, 138.
140, 141, 142, 143, 144, 145, 171, 201.
202, 213, 215, 239, 330, 350, 366, 375.
407, 445
Cassian, Nina, 287
Castellane, Georges, 427".
Cauftnan, Bubi, 290
Cazacu, colonelul, 207, 208… t".
Cazacu, Matei, 81
Călin, Aurel, 44
Călinescu, Armand, 16, 37, 75, 76, 77, 78.
119, 150
Cârsteanu, profesorul, 181
Ceaușescu, Nicolae, 20, 80, 154, 367
Celibidache, Sergiu, 136, 175
Cepleanu, colonelul, 396

Cernăianu, Eugen, 77
Cesianu, familia, 158
Chamberlain, Neville, 138, 140, 142
Chendi, Ştefan, 158
Chimoag a, Platon, 28, 180, 181
Chişinevschi, Alexandru, 283, 400
Chitta, Iulian, 267
Christen, Teodor, 12
Christescu, Vasile, 44
Christu, Ionel, 354, 355, 356, 358, 367
Churchill, Winston Spencer, 353
Ciano, Galeazzo, 8, 20, 296
Ciauşu, Dumitru, 438
Ciolac, George, 228, 231, 235, 236, 237.
238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245
Ciolacu, Gheorghe (Ghiţă), 238, 241, 242
Cfelacu, lise, 12, 228, 229, 230, 231, 232.
233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240.
241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248
Cioran, Emil, 18, 19, 81, 198, 199, 201.
213

Ciorănescu, Alexandru, 430
Ciorbea, Victor, 512
Cisar, Alexandru, 314
Ciuntu, Edmond, 355, 361, 362, 363, 376.
377, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385.
386
Clime, Gheorghe, 15, 37, 75, 76
Clodius, Karl. 91, 92, 93, 126
Coardoş, Gheorghe, 320, 319
Coburg, princepele de 427
Cobuţ, 319

Codre, învăţătorul, 315
Codreanu, Corneliu Zelea, 15, 16, 17, 18.
19, 21, 24, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 41.
42, 43, 45, 49, 53, 56, 77
Codreanu, Ion Zelea, 54
Coja, Ioan, 466
Colaraine, Dragoş, 405
Coman, Gheorghe, 267
Comşa, sublocotenentul, 225
Constantinescu, Emil, 421.431, 433, 434.
436, 455, 459
Constantinescu, Gabriel, 90
Constantinescu, Virgil, 212
Constantinescu-Iaşi, Petre, 107
Conta, Iosif, 42
Coposu, Corneliu, 164, 375, 511, 512
Cordescu, Romulus, 353, 354
Comăţeanu, Gheorghe, 45
Cornea, Grigore, 318
Cornea, Ioan, 316
Cornelia, fata de la primărie, 311
Coroamă, generalul, 63
Corodan, profesorul, 284
Cosmovici, Radu, 35
Costea, George (Ghiţă), 136, 156, 158
Cotigă, Traian, 445
Cotrus, Aron, 156, 157, 158
Cotruş, Ovidiu, 289
Covaci, profesorul, 277
Covaci, Alex, 290
Cozărescu, Epifanie, 116
Crainic, Nichifor, 120, 137, 151, 289
Crăciun, Leon, 502, 503, 504
Creţu, Mihai Vasile, 265
Crihălmeanu, Florentin, 323, 324
Cristea, Miron, 214
Cristescu, tipograful, 340
Cristescu, Eugen, 37, 38, 39, 48, 51, 66.

91, 98, 103, 126, 137, 331
Cristi, Vladimir, 180
Cristian, Simion, 309, 319
Crişan, Mircea, 387, 388, 389, 390, 391.
392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399.
400
Cuba, familia, 391
Cuşa, Ion, 160 f.).

Cuţumina, Stavri, 47
Cuza, Alexandru Ioan, 81
Cuza, A.C., 388
Damian, arhitectul, 158
Dangulov, secretarul (ofiţer NKVD), 340.
342
Danielopol, Alexandru, 7, 352, 353, 354.
355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362.
363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370.
371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378.
379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386.
512
Danielopol, Dumitrică, 347, 367
Danielopolu, Daniel, 352, 356
Davidenko, maior de NKVD, 268, 291.
292, 293, 294
Dămăceanu, Dumitru, 110, 112, 114, 117
Dănulescu, Constantin, 124, 137, 151, 164
Deleanu, Paul Costin, 213
Demetrescu, George (Georgel), 136, 156.
157, 158, 433
Demetrescu, Mihai (Puiu, Poli), 362, 364.
376, 377, 378, 380, 383
Demian, Iosif, 297, 307
Depner, Willi, 477
Deşliu, Dan, 287
Dichiseanu, Ion, 263
Dimitrescu, Niculaie (Nicolae), 156 157.
158

Dimitriu, Mircea, 12, 38, 50, 51, 52, 53.
54, 55, 56, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 512
Dimitriu, Petre, 287
Diplich, Hans, 162
Domide, familia, 235
Domide, Leon, 233, 234, 238, 241, 244
Domide, Margarete (Grete), 229, 233.
242, 244
Dombrovschi, primar al Bucureştiului.
375
Dombrovschi, domnişoara, 375
Dornberg, baron von, 183
Domitriu (Boris Străjeniuc), Mircea, 47
Donat, Sultan, 46, 47
Dragalina, generalul, 170
Dragomir-Jilava, Gheorghe, 48, 49
Dragomirescu, Vasile, 43
Dragomirescu, Victor, 43
Dragomirescu-Baranga, Alexandru, 77.
78
Dragoş, descălecătorul, 262
Drăghici, Dorina, 282 1
Duca, I.G., 37, 41, 76
Dudaş, Florian, 257, 258, 266
Dudaş, Traian, 258
Dumitrescu, cârciumarul, 161

Dumitrescu, Ioana, 158, 159, 160, 161
Dumitrescu, Petre, 90
Dumitriu, Victor, 115
Dumitru, Ilie, 115
Dunca, Tudor, 438
Dunca-Joldea, Ioan, 272, 305 >: (.
Durcovici, Anton, 314
Duşan „primarul Bujorului Românesc.
464, 465

E

Eichmann, Adolf, 128, 403
Eisenhower, Dwight, 162
Elefterescu, Mircea, 94, 96, 97, 100, 101.
102, 108
Elena, regina mamă, 70, 71, 104, 206, 405.
409
Eliade, Mircea, 19, 199, 201, 213, 214
Emilian, Ion Valeriu, 82, 120, 125, 127.
136,! 37, 163, 164
Eminescu, Mihai, 283, 288, 289, 422
Enescu, George, 80
Enescu, Mihai Fotin, 158, 159, 160, 181
Engler, Otto, 486, 498, 499, 501
Engler, Margaretha, 499, 501
Erdos, Vasile, 298, 305, 309
Erwin, Elias, 405, 406, 407, 408, 409, 410
Estaing, Valéry Giscard d, 420
Fabricius, Wilhelm, 64, 120, 122, 138.
140, 141, 142, 143, 144, 145
Farkasi, propagandistul, 276
Farrère, Claude, 428
Fărcaş, subnotarul, 310
Fărcăsanu, Mihail, 328, 329, 330, 331.
332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339.
340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347.
348, 349
Fărcăşanu, Margareta, 329
Fărcăşanu (Lahovary), Maria (Mia), 329.
344
Fărcăşanu, Nicolae, 328, 329, 331, 335.
337, 338, 347
Fărcăşanu, Pau! Zotta, 329, 344
Fărcăşanu (Vasilescu), Maria, 329
Feodorov, secretarul, 342
Ferdinand I, 69, 70, 462
Feri, militarul, 318
Fildeiirnan, Wilhelm, 10, 11, 104, 107.

128, 137, 388, 394, 406, 411, 412, 413.
414, 415, 416, 417, 418, 419
Filimon, Nicolae, 451
Fisch, Ernest, 289, 290
Flers, Bernhard de 461
Flers, René Al. de 460, 461, 462, 463
Fotino, Ecaterina, 237, 238

Franasovici, Constantin, 79
Franasovici, Richard, 79
Franco, F. Bahamonde Francisco, 157.
159
Franz Ferdinand, prinţul moştenitor, 453
Franz Josef, împăratul Austriei, 437
Frenţiu, Valeriu Traian, 313
Frontus, Georg, 12, 186, 187, 188, 189.
190, 191
Frontus, Hans, 190
Frontus, Ştefan, 186, 187, 188, 189, 190
Frontus, Ştefan jr., 187, 188, 189, 451
Fuchs, Maria (Mărioara), 237
I
G.i.
Gafencu, Grigore, 76, 336”.
Gafencu, Valeriu, 21
Galaction, legionarul, 44
Galaction (Pişculescu), Gala, 80
Gallin, George, 176
Gane, magistratul, 376
Gassner, Robert, 476
Gaulle, Charles de 198
Gavriş, A., 302
Gavriş, Vasile, 302
Gavriş, Victor, 302 – „.
Gămănescu, Petre, 462 – V –
Găvănescul, Ion, 19 –”.
Găzdaru, Dumitru, 136”; le
Gârneaţă, Ilie, 48, 49, 156, 159 –”;

Gâţă, fiţi, 26, 27, 43 – f
Gebauer, Kurt, 151
Geblescu, arhitectul, 158
Geider, secretarul, 302 – „»
George al VI-lea, regele Angliei, 141. – I42
Georgescu, Corneliu, 37, 48, 55 – „.
Georgescu, Teohari, 340, 383 i1
Gerstenberg, Alfred, 93 – Ghelmegeanu, Mihai, 52, 366, 374
Ghenea, Radu, 63
Gheorghe, Ion, 156, 159, 170, 171, 175.
176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183.
184, 337
Gheorghiu, Aristotel, 15
Gheorghiu-Dej, Gheorghe, 20, 283, 312.
400
Gherman, Iacob, 297, 298
Gherman, Sabin, 447, 448
Ghermani, Dionisie, 13, 14, 15, 16, 17, 18.
19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28.
29, 30, 31
Ghermani, Şerban, 25”, 30
Gherovici, doamna de onoare, 214
Ghica Cantacuzino, Matei, 334, 335
Ghika, Alecu, 63, 64
Ghiomin (Demân), colonel de NKVD.
268, 292, 294

Gierescher, refugiatul, 499
Gierling, refugiatul, 499 * i
Gigurtu, Ion, 54, 57
Gingold, Nandor, 127, 137, n –,!
Giurcă, Ioan, 176 11
Gleich, redactorul, 154

Gobbel, Erika, 486, 489, 497, 500, 501
Gobbel, Horst, 12, 131, 135, 137, 139.
149, 301, 307, 449, 473, 474, 475, 476.
477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484.
485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492.
493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500.
501
Gobbel, Margarete (Grete), 496
Gobbel, Maria, bunica, 481
Gobbel, Maria, 495, 496, 497, 498, 499.
500
Gobbel, Maria (Buzzi), 484, 494, 497
Gobbel, Thomas, 498
Gobbel, Thomas jr., 496, 498, 499
Gorog (Oiga C.), Livia, 287, 288
Goebbels, Josef, 340
Goethe, Johann Wolfgang von, 26
Goga, Veturia, 107
Goldstein, Sami, 203
Golea, Ion (Ionel), 156
Golea, Traian, 136, 156
Goma, Paul, 355, 364, 366
Goranov, agent NKVD, 107
Gornescu, sublocotenentul, 209
Gotwald, Clement, 269, 290
Grad, Gheorghe, 26 6
Gregorian, Anna, 161
Gregorian, Alexandru, 119, 121, 136, 137.
151, 161, 162
Grigorcea, ambasadorul, 172
Grigorescu, legionarul, 47
Grigoruţ, Vasile, 318
Gross, Hubert, 476
Groza, Dumitra, 37, 38 39, 40, 41, 42, 43.
44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 64, 65, 66
Groza, Ion, 40
Groza, Petru, 11, 38, 99, 103, 107, 168.
169, 196, 214, 222, 231, 232, 245, 273.

274, 275, 282, 357, 360, 365, 375, 377.
480
Groza, Soaomia, 40
Günther, Franklin Mott, 337, 348, 349
Günther, Louise, 337, 347, 348, 349
Guşiev, colonel de NKVD, 362, 376
Gyr (Demetrescu), Radu, 15, 24, 291, 394.
395, 397
Gyuris, Adalbert, 12, 192, 193, 194, 195.
196, 197
Gyuris, Claudio, 192
Gyuris, Eugen S., 192, 193, 194, 195, 196.
197
Gyuris, Gheorghe, 193

H

Halifax, Edward Frederick Lindley Wood.
138, 140, 142
Halippa, Pantelimon (Pan), 358, 364, 365
Halmaghi, Ion, 44
Hansen, Erik, 93
Haret, Spini, 278.
Hassner, Pierre, 421
Havassy, directorul, 285
Hegediis, notarul şef, 302" → fi: –!"
Hemmingway, Ernest, 332, 339.!
Henel, Karl, 495 – A
Hillgruber, Andreas, 407, 408
Himmler, Heinrich, 409
Hitler, Adolf, 8, 9, 11, 26, 61, 76, 85, 92.
93, 100, 108, 124, 127, 128, 130, 132.
138, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146.
170, 177, 204, 205, 230, 244, 250, 270.
296, 306, 330, 355, 365, 393, 394, 400.
401, 410, 417, 418, 424, 442, 452, 454.
476, 480, 487".
Hobănoaie, Irinca, 317, 319.
Hodoş, Traian, 179

Hofer, Andreas, 461
Horea, 258, 312
Horia (Caftageoglu), Vintilă, 136, 157.
160, 203
Horodniceanu, Nicolae, 42, 48, 49
Horthy, István, 261
Horthy, Miklós, 20, 296, 298, 300, 306.
388, 389, 410
Hossu, Iuliu, 251
Hussein, Saddam, 1 90, 453
Iacobescu, Paul, 35 Iacobici, Iosif, 83, 84, 106;
Iancu, Avram, 258;
laşinschi, Vasile, 15, 48, 156, 159, 160, 18 ft
395
Ierima, Ion, 289, 290, 291
lerima, Pompei, 290:
Ierunca, Virgil, 345
Ilaşcu, Ilie, 436, 437, 446
Ileana, princepesă a României, 173, 174
Iliescu, Ion, 12, 20, 431, 435, 436, 447
Iliescu, Vladimir, 136
Hieş, 314, o
Ionescu, Emilian, 112, Ionescu, Eugen, 81, 198, 213 –
Ionescu, Nae, 19;,.
Ionescu, Take, 461 < –
Ionescu, Teofil, 214.
Ionescu, V., 49
Ionescu, Victor, 137:
Ioniţoiu, Cicerone, 136, 164, 288

LIVIU VÂLENAS

Irimescu, Ion, 512
Istrate, secretarul, 241
Istrate, Mircea, 241
luga, Flora, 273
Iulian, Grigore, 20
lunian, maiorul, 181

Iurkiewicz, Adrian, 513
lusco, secretarul general, 292
Jakob, Hilde, 476. «. Şi
Jebeleanu, Eugen, 266, 267
Johnson, Hiram, 4
Jouve, familia, 158
Jukov, Ghiorghi Konstantinovici, 269, 292
Justus, directorul, 285
K
Kastner, Macário, 231.
Katlars, maior de NKVD, 291
Keintzel, Eduard, 476
Kennedy, John, 346
I2 jj
!
H
Killinger, Manfred von, 92, 121, 122, fu 4

126, 150, 178, 348, 409
Klee, Maria, 496, 498
Kohl, Helmut, 454
Kollontay, Alexandra, 89, 109
Korne, Paul, 114
Kroner, Adolf, 499
Krummel, Hugo, 158
Kulischer, E., 415, 418, 419
Kun, Bela, 297
Lambrino, Ioana Valentina (Zizi), 69
Lambrino, Mircea, 79
Lang, Wilfried H., 512, w!
Langenhan Otto, 476 –”.
Langer, Viktor, 476
Lascăr, Mihail, 84, 85, 86. –,!
Lazâr, Constantin Petre, 175.
Lăzărescu, Alexandru (Sandu), 199 T»
Lăţea, Constantin, 114;
Lebrun, Albert, 141).
Lecca, Radu, 77, 103, 104, 127, 137, 48$

409 SIV
lefter, Mile, 15, 49, 136 –!
Lemeni, preotul, 310 – i*
Lenin, Vladimir Ilici, 244. –!
Leopold al II-lea, regele Belgiei, 138, 1: 41
Lesnea, George, 287”.
Liebknecht, Karl, 123 + >
Litvinov, Maxim, 8 >
Lobey, Radu, 78
Loti, Pierre, 428 y
Lovinescu, Monica, 345 JJ!
Ludovic Filip, regele Franţei, 81

Lungu, Trandafir, 12
Lupescu, Magda (Elena), 62, 68, 70, 71.
72, 73, 79, 80
Lupu, Şerban, M., 114.
Lupuţiu-Paul, Laszlo, 268 →
Luschi, înnca, 316
Luxemburg, Roza, 123
t cu
M
Macedonschi, pictorul, 158
Madgearu, Virgil, 21 –
Mailat, Vasile, 63 < >
Maille, contesa de 79
Malagamba, Sergiu, 282, 286 1 4
Malcasia, Grigore, 160
Malinovski, Rodion, 269, 292, 381
Mân, Leon, 280
Maniu, Iuliu, 20, 31, 32, 33, 34, 35, „36.
70, 71, 72, 75, 89, 92, 93, 94, 95”.
105, 107, 168, 225, 332, 448 *”.
Manoilescu, Grigore, 156, 158”.
Manoilescu, Mihai, 75, 76
Mansur, Iosif, 465
Manu, Gheorghe (George), 336.
Marcovescu, Vasile, 465

Marcovici, Otto, 396
Marcu, Alexandru, 120
Marghiloman, Alexandru, 269
Maria, regina României, 69, 70
Marin, Vasile, 18, 24, 42, 43, 160, 433.
439
Marina, Gheorghe, 279, 304, 308
Marina, Iustinian, 311, 312
Marinescu, omul de afaceri, 215
Maritzia, Nicolae, 158
Markham, Reuben H., 102, 339
Mamea, Antonia Clara, 12
Martin, Zoe Iustina, 512.
Márton, Aron, 314,<vi
Mateiaş, Emil, 12 / <.
Maxim, Atanasie, 279**
Mânuilă, Sabin, 411, 412, 413, 414, 415.
416, 417, 418, 419
Mărcuş, potera, 316, 319
Mărioara, proprietara, 490
Mătrescu, Florin, 163, 164
Mânzatu (Manzatti), Ion (Nelu, Nello).
136, 156
Mehedinţi, Simion, 19
Mengele, Josef, 288, 401, 402
Mihai I, 47, 64, 70, 80, 91, 92, 95, 103.
108, 117, 129, 135, 146, 172, 174, 176.
184, 193, 200, 206, 207, 213, 217, 224.
227, 239, 242, 273, 275, 276, 277, 287.
348, 349, 360, 370, 373, 374, 375, 398.
407, 408, 409, 459
Mihai Viteazu, 146» →.

Mihail, Gheorghe, 63, 76, 78 >
Mihali, P., 268
Mihăilescu, Virgil, 48, 49, 136, 156: – *>.
Mija, Dumitru, 43;
Mircea, Alexandru, 158 4
Mironovici, Radu, 15, 55, 395
Mişu, ofiţerul de Securitate, 288
Mitterand, François, 79
Mocanu, Ion, 290 <".
Moghioroş, Alexandru, 283
Moisin, preotul, 278 t
Moiş, Ion, 290
Moll toris, Cari, 476, 478.
Molotov, Viaceslav Mihailovici, >3S4, i.36 fi.
361.
Morar, Zahie, 227 v r.
Moraru, Alexandru, 42 n
Moraru, Bubi, 42
Moruzov, Mihail, 119, 128
Moruzzi, George, 83
Motiola, ministrul, 270
Moţa, Ion, 15, 17, 18, 21, 42, 43, 169".
433, 439
Motoc, Mircea, 43
Müller, Erich, 131
Munthe, Axei, 231
Mureşan, Maria, 236
Mussolini, Benito, 26, 229, 230, 250, 296.
400, 401, 417
Muşetescu, directorul, 393, 394;
Muşetescu, Mircea, 62
N
Nacu, Demostene, 160 r
Nagacevschi, Constantin, 136
Nagy-Talavera, Nicolas, 20, 24
Naniu, comisarul, 396
Nanu, Frederic (Fred), 89, 107
Nap, Gavril, 263, 265, 266

Napoleon, împăratul Franţei, 375, 376.
46!
Narducci, doamna, 231
Nasser, Gamal Abd el, 205
Neamţu (Neamţiu) – König, Iulian, 39
Negrea, Cărnii, 328:
Negrea, Victor, 328
Negrea – Fărcăşanu, Felicia, 328;
Negroponte, Teddy, 373, 374
Neundlinger, doamna, 499
Neundlânger, Hilde, 499
Neundlinger, Renate, 499
Nicoară, Iordache, 43
Nicolae, prinţ al României, 70, 136, 155.
158, 159, 160, 215
Nicolae, Gheorghe, 253
Nicolae, Cornelia, 465
Nicolae, Marcel, 464, 465, 466 – o.

Nicolescu, Alexandru, 248, 275, 295.
Nicolescu, Constantin, 112 –
Niculescu, Ilie, 45, 46, 47, 63. – i
Niculescu-Buzeşti, Grigore, 91, 92
Nietzsche, Friedrich, 408
Nişte, Vasile, 310, 311, 315, 316, 318
Nobilaux, Monique, 198
Noica, Constantin, 19, 199, 201, 204, 291
Noveanu, Vasile, 17, 54
O
Octavian, Cristian, 305
Odoviciuc (Odoviciuk), Ioan (Ivan), 270.
272, 273, 274, 290
Oieriu, doctorul, 374, 375
Oltean, Ioan L, 253 >*”.
Oprişan, Ionel, 2, 12”.
Orduna, preotul, 158 – „*
Orendovici, Mircea, 136
Orescu, Şerban, 421, 425, 426, 459, 512

Ovesea, Drăgan, 502
Ovesea, Drăgan jr., 12, 502, 503, 504, 505
Ovesea, Nicolae, 502
Ovesea-Meister, Marie, 502
Pacha, Augustin, 314.j
Păleau, subprefectul, 280, 315, 322
Paleologu, Alexandru, 358, 359
Pantazi, Ion, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88.
89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98.
99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106.
164, 512
Pantazi, Constantin Mihai, 82, 83, 84, 85.
86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95.
96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 106, 117.
196, 370
Papanace, Constantin, 48, 49, 136, 156
Parhon, I.C., 283
Palton George, 98
Pauker, Ana, 38, 154, 214, 275, 283, 333.
340, 399, 400
Paul, Sever, 280, 314, 323
Pavelescu, Alexandru, 43
Pavelici, Ante, 453 – „—”.
Pavlov, ambasadorul URSS, 366 –”; /→
Pârâu, D., 156 – „.
Pătraş, Ion Stan, 271
Pătrăşcanu, Lucreţiu, 269, 272
Păunescu, Alexandru, 156 e – iţ
Păunescu, Filip, 163
Pehlivan, Ion, 364
Pelin, Mihai, 364, 367, 368, 376, 386
Penteker, învăţătorul, 496
Petersen, Hella, 122
Petőfi, Sándor, 259
Petraşcu, Nicolae, 37, 48, 49.58, 59, 60

Petrescu, preotul, 168
Petrov, generalul, 292
Petrovicescu, Constantin, 22, 65
Petrovici, legionarul, 158
Petruşca, Iuliu, 168
V.
Philby, Harold, 109
Phleps, Arthur, 131, 475, 478 → >!
Pillat, Dinu, 291, 338
Pillat, Ion, 330, 352”.
Pillat, Pia, 352
Pillat (Fărcăşanu), Pia, 330, 335, 337
Pinar, Blas, 47, 433, 439; Xi
Pintea, preotul, 307, 308
Pintelei, Alexandru, 474
Pivnic, ucraineanul, 127, 137, i.
Plămădeală, Antonie, 364;
Pleşea, Gabriel, 389;
Pleşu, Andrei, 433,.
Pogoneanu, Picky, 91, 92, e>
Ponta, doamna, 26 v
Ponta, Petre, 26”, „–.
Pop, Carol, 307, 315, 316.)
Pop, Francisc, 290
Pop, Lucian, 280 V
Pop, Vasile, 320, 321
Popa, Ion, 39
Popa-Cicău, Ion, 284;
Popescu, David, 63.
Popescu, Florian, 43 – j
Popescu, Mihai, 398
Popescu, Mircea, 160 w”.
Popescu, Oreste, 181; –
Popescu, Stelian, 102
Popinceanu, Ion, 136, 156
Popişteanu, Cristian, 49 – ut!
Popovici, legionarul, 160
Popovici, Aurel, 448:

Porter, Yvor, 334, 335
Porumbacu, Veronica, 287., i, i „u; iM
Potopeanu, Gheorghe, 113, 204,.noera; * (
Precup, legionarul, 158). – UE
Princip (Prinkipo), Gavrilo, 453 i. «jt f
Proca, Alexandru, 127
Protopopescu, Ion, 158, 160 >Mi!
Prundeni, I.P., 137 „yge
Puiu, Traian, 37, 48 ayi j
Puiu, Visarion, 28, 180 ti (:
Pusch, Rolf, 122: i
Racoviţă, Mihai Cehan, 83, 90, 110, ta.
113, lH, 117 sfie>
Rateş, Nestor, 104, 105 J., i
Raţiu, Eugen, 41., 1
Raţiu, Ion, 456.
Rădăceanu, Lotar, 283»— şi
Rădescu, Nicolae, 222, 333, 336 – j! 3?
340, 341, 342, 362, 377 – x

Rădulescu, Ilie, 119, 137
Rădulescu, Savel, 7, 355, 357, 360, 361
Răuţă, Aurel (Aurelio), 158, 160
Râmniceanu, Tiberiu, 388
Rânzescu, regizorul, 237
Rebreanu, Liviu, 451
Rednic, Alexandru, 304
Reclus, Élysée, 427
Rehâk, Ilona Iulia (Pipike), 252, 253, 254.
258, 259
Ribbentrop, Joachim, 61, 143, 144, 145
Ritgen, Hermann von, 118, 120, 122, 124.
125, 126, 127, 128, 129, 130, 151
Riţiu, Grigore, 271:
Rohrbacher, Leopold, 154 – Roller, Mihai, 277, 288, 292 → M.
Roman, Petre, 12?
Rommel, Erwin, 205 ”> (
Roosevelt, Eleonor, 410 i).

— X
Roosewelt, Franklin Delano, 350, 360 j4W
Ropală, Cătălin, 45 –”.
Rosen, Moses, 39, 103, 104 lo, V
Rosenfeld, Ion, 401, 402, 403, 404
Rosetti, Elizabeta, 420
Rosetti, Radu, 76
Rosetti-Teţcanu, Mariuca, 80
Roşea, Nicolae, 156, 158
Rotaru, Comei, 158
Roth, Armin, 290
Rusu, Alexandru, 249, 251, 252, 255, 259.
275, 289, 295, 313, 314
Sachta, căpitan de NKVD, 292 re; i
Sadat, Anwar As, 205.v./
Sadoveanu, Mihail, 287
Sala, Aurel, 160 –
Samuelly, surorile, 101, 102. f
Sălceanu, legionarul, 47
Sănătescu, Constantin, 94, 95, 262, 482
Sângiorgm, Ion, 28, 180, 182
Sârbu, Gheorghe, 45
Schifler, episcop romano-catolic, 314
Schaffemagg, Paula, 228
Schell, Andreas, 476
Schickert, Klaus, 120, 150
Schiller, Friedrich von, 26
Schirman, Robert, 404, 405
Schlecht, Willi, 476
Schmidt, soţii, 158
Schmidt, Andreas, 130, 131
Schmidt, Paul, 310
Schmitt, Cari, 329
Schofer, doctorul, 151
Schuller, Rudolf, 491
Schul, Walter, 155
Schuster, doamna, 496.

Schuster, Hermann, 325, 326
Schuttack, Anna, 123
Schuttack, Franz, 12, 118, 119, 120, 121.
123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130.
131, 132 133, 134, 135, 136, 137, 138.
139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146.
147, 148,! 49, 150, 151, 152, 153, 154.
155, 156, 157, 158, 159.160, 161, 162.
163, 164, 165, 166
Schuttack, Iosif, 150
Schuttack, Maria, 150
Scully, Enric (Henrik), 84
Seidl, Hans, 439
Serafim, Aurel, 37, 41, 42
Severin, Adrian, 433.V
Sfat, secretarul, 292
Sfinţescu, Duiliu, 42, 160
Sidor, cărămidarul, 501
Sima, Elvira, 23, 29, 41
Sima, Horia, 15, 17, 21, 22, 23, 25, 26.
28, 29, 39, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 48.
49, 57, 58, 61, 62, 63, 65, 66, 103, 134.
136, 152, 156, 164, 180, 183, 202, 433
Sima, Ioan, 242, 512
Simion, Aurel, 49
Simion, Toma, 43
Simirad, Constantin, 447
Slăvescu, Victor, 76
Smultea, Ilie, 48
Sofronie, călugărul, 316
Sofronie, George, 167…
Sorici, legionarul, 158 j”.
Sporea, Constantin, 136:

Spineanu, socialistul, 160
Stahanov, spărgătorul de norme, 286
Stalin, Iosif Visarionovici, 6, 8, 11, 72, 98.
109, 114, 140, 141, 144, 159, 194, 208.
227, 244, 268, 269, 270, 272, 273, 274.
275, 277, 279, 286, 287, 358, 361, 371.
424, 427, 488
Stamatu, Horia, 136, 158, 159, 160, 198.
213
Stancu, Zaharia, 287
Stassen, Harold, 162» fi „ia
Stănescu, Oreste, 156;
Stanicei, Stelian, 42
Steengracht, Moyland von, 176
Stein, Shimon, 403
Steinhardt, Nicolae, 19, 24
Stelzer, Gerhard, 122, 123, 126, 348
Stevenson, mareşalul de aviaţie, 342
Stoenescu, Alex Mihai, 406.
Stoica, Chivu, 283
Stoica, Hagi, 378
Stoica, Vasile, 272
Stoicănescu, Constantin, 48
Străinu, Vladimir, 291

Străuţu, preotul, 248, v. – «i
Strâmbu, Gheorghe, 307, 308 io i
Sturdza, Ilie Vlad, 156, 157, 433!
Sturdza, Mihail, 157, 159, 180, 395 le
Suciu, Ioan, 313 cu i
Suciu, Victor, 12 u-T
Suvorov, Alexander Vasilievici, 427 i™.
Svesnikov, maior de NKVD, 268 si
Szalasi, Ferenc, 417 n”.
Szegedi, Erich, 476. – f
Safran, Alexandru, 18, 24, 104, 105, 106
Şaghimian, Garabet, 290, 292
Şaguna, Andrei, 315

Şeicaru, Pamfil, 67, 124, 125, 126, 136.
137, 156, 158, 163, 460, 461, 462, 463
Şerbănescu, Dinu, 399
Ştefan cel Mare, 146
Ştefănescu, colonelul, 181
Ştefănescu-Drăgăneşti, 437
Ştefănescu-Goarigă, Florian, 231
Ştefănescu-Govora, Nicolae, 121, 136.
155, 156, 157, 158, 159, 160, 161
Şteflea, Ilie, 85, 114, 115, 150
Ştirbey, Barbu, 351 –
Sugă, Alexandru, 136 t.
Şuşman, Iuliu, 43, (;
Şuta, preotul, 315, 316 →!
Şuta, Alexandru, 315
Şuta, Ioan A., 115
Tancu, Teddy, 359, 374…).
Tarcea, Mircea, 50, 66 (…
Tănase, Alexandru, 156
Tănase, Constantin, 399
Tănase, Stelian, 359;»
târâi, legionarul, 43”.) v
Tătărescu, Gheorghe, 32, 330, $75
Tătaru, Iacob, 316, 319 %.
Teleagă, Petru, 284
Teodorescu, Eugen, 37, 48
53 Teodorescu, Niculina, 161;
— Ţ Teodorescu, Paul, 63.
— Teodorescu, Ştefan, 157, 199
Teodorescu, tibi, 44, 47, 49:
„Theiss, Konrad, 154, 155
Tilea, Viorel V., 337
Tilichii, Eugen, 167, 175, 179
Tilichii, Zoe, 167, 168, 169, 170, 171, 172.
173, 174, 179, 185
— Tismăneanu, Vladimir, 12
Tito, Iosip Broz, 335
Titulescu, Nicolae, 6, 7, 8, 11, 72, 73, 76.

232, 250, 352, 356, 364
Tolbuhin, mareşalul, 381
Tolescu, Ion, 158

LIVIU VÂLENAS

Toma, Matei, 111
Toma, Virgiliu, 109, 110, 111, 112, 113.
114, 115, 116, 117
Tompoş, primarul, 316, 319 – u/. r.
Tonegaru, Constantin, 289 Me?
Totu', Neculai, 15, 44 f ui f
Trandafir, Lucia, 43 u /. ce
Trăuşan, Ana Maria, 12 – t* *
Trifai Viorel, 37, 38, 48, 49, 66…v
Troncotă, Cristian, 38, 49 i.
Tudose, Neculai, 64, 65
Tulbure, Victor, 287, n…"
Tureaniţa, Ivan, 269, 290 – ti <J
Tutoveanu, Gheorghe, 462, jv.
Ţăranu, Ion, 315, 317, 323
Tâlnaru, Laurian, 43".
Ţânţaş, avocatul, 305
Ţuţea, Petre, 19, 199, 201, 203—204
u". – „L.
Ulfila, episcopul, 430: „l >.
Ungur, procurorul, 322
Urdăreanu, Ernest, 68, 73, 140 –
Urdăreanu, Monique, 68
Urwich, Johann, 136
Uscătescu, George, 47, 158, 159, tW i?
V
Vaim, ministrul, 270
Valahul, sfântul Ioan, 429
Variam, Horia Vlad, 420 " r
Varlam, Ion, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79.
80, 81, 420, 421, 422, 423, 424, 425.

426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433.
434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441.
442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449.
450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457.
458, 459

Vasile, Gheorghe, 223
Vasile-Drăgan, Ivascu, 265, 266
Vasiliu, Picky, 94, 95, 96, 97, 100, 101
Vălenaş, Maliwan, 12…
Vălimăreanu, Petre, 136, 160.
Vârfureanu, Mihail, 43 i. – (!
Vârtig, doamna, 496
Vârtig, Olga, 496
Veţeleanu, inginerul, 46
Victor Emanuel al II-lea, rege al Italiei.
229
Victor Emanuel al III-lea, rege al Italiei.
76
Vida, Geza, 266
Vintilescu, preotul, 168
Vişoianu, Constantin, 159, 336, 346, 347.
355, 360, 361, 366, 372, 373
Vîşinski, Andrei Ianuarievici, II, 333.
352, 369, 370, 371, 372, 373, 374
Voitinovici, Alexandru, 108
Vojen, Victor, 42, 43
Vulcănescu, Mircea, 199, 201, 204, 205.
289
Vulcu, legionarul, 44 – …e
— I?
W
Wagner, Richard, 26
Weiss, Iţic, 284, 285, 315
Wiesel, Elie, 285, 400
X
Xeni, Constantin, 461
Z

Zaharcenko, Emil, 268, 271, 292” °”.
Zăroni, Romulus, 282, 283:
Zăvoianu, Ştefan, 56 C\l*
Zima, Petru, 12 v.
Zimmermann, Josef, 53, 55, 65
Zotu, legionarul, 44 –:
Zurescu, Ion, 338”.

III,”; «”V

Notă: la indicele de nume nu figurează persoanele care au! semnat scrisorile deschise de la paginile 325 – 327. –.*

’1.
„<.
„V BHUT – udvvMMmn.31.4
V i
— V f e d prin t
ce» * tipografie
„F – în

V, «o) OJKWti. → e
! î”» i… f.»., „, Uîl (în

Cuprins

T la.», s

t %
M

«s

Cuvântul autorului 5
Între Frăţiile de Cruce şi Guvernul de la Viena, convorbire cu Dionisie Ghermani 13
ANEXĂ
Depoziţia lui Iuliu Maniu în procesul lui Corneliu Codreanu 31
Cazul Dumitru Groza 37

ANEXE
Mărturia lui Dumitru Groza 40
„Dosar Horia Sima”, o nouă carte despre Horia Sima.
Comandantul Mişcării Legionare 50
Scrisoare de demisie adresată de către Horia Sima lui Ion Gigurtu 57
Circulară a lui Nicolae Petraşcu 58
Abdicarea lui Carol al II-lea, convorbire cu Mircea Dimitriu. 61
Carol al II-lea – Consideraţii critice 67
ANEXĂ
Scurtă evaluare a regelui Carol al II-lea 74
Generalul Constantin Mihai Pantazi şi Actul de la
23 August 1944, convorbiri cu Ion Pantazi 82
ANEXĂ
Deschiderea frontului de la Iaşi în 20 august 1944 109
În interiorul Legaţiei Germaniei de la Bucureşti, convorbiri cu Franz Schuttack 118
ANEXE
Note redactate de ministrul Germaniei la Bucureşti.
Wilhelm Fabricius 140
Ordinul de zi al generalului Ion Antonescu din 22 iunie 1941 146
Convenţia militară dintre Germania şi România privind înrolarea etnicilor germani în Armata Germană 147
Curriculum vitae al lui Franz Schuttack 150
„Scrisoare adresată de către Nicolae Stefănescu Govora lui Franz Schuttack. 155
Scrisoare adresată de către Alexandru Gregorian lui Franz Schuttack 161
Scrisori adresate de către Franz Schuttack lui
Liviu Vălenas 163
O, îl…).

LIVIU VĂLENAŞ
În inima celui de al treilea Reich, convorbire cu
Zoeâilichii 167
ANEXE
„., Memoriul generalului Ion Gheorghe adresat Casei Regale,

generalului C. Petre-Lazăr 175
Scrisoare adresată de către Zoe Tilichii lui Liviu
Vălenaş 185
Un german în Armata Română pe Frontul de Est, convorbire cu Georg Frontus 186
Un maghiar în Armata Română pe Frontul de Est, convorbire cu Adalbert Gyuris 192
Slovacia 1945: „Kaput Stalin!”, convorbiri cu Titus Bărbulescul98
Per pedes pe Frontul de Vest, convorbiri cu Vasile Bercan… 216
Sub zodia Dictatului de la Viena, convorbiri cu Lise Ciolacu… 228
Tragedia Oaşului şi Maramureşului, convorbiri cu →
Teresia Bolchiş Tătarul. 247
ANEXE
Fragment din memoriile secretarului PCdR din Sighet.
Ion lerima”. 289
Stenograma convorbirii dintre maiorul Davidenko şi preşedintele SNR, Ion Bilţiu-Dăncuş 11.291
Teroare în Ţara Oaşului, memoriile preotului
Gheorgh e Bolchiş; R. 295
ANEXE „f
Scrisoare adresată de către episcopul Florentin Crihălmeahu lui Liviu Vălenaş… 323
Scrisoare deschisă adresată preşedintelui României.
Traian Băsescu f. 324
Scrisoare deschisă adresată preşedintelui organizaţiei
Sankt-Gerhardts-Werke, Hermann Schuster. …”. 325
Amintiri despre Mihail Fărcăşanu, convorbiri cu
Pia Bader-Fărcăşanu… („… \. 326
ANEXE u”.
O mărturie a lui Mihail Fărcăşanu? J<. 339
Cuvintele de încheiere ale ultimei scrisori adresate unui tânăr imaginar! i… /”. 343
Un mare luptător anticomunist: Mihai Fărcăşanu,”.
convorbire cu Domnica Bottea. 344
…ANEXĂ
Notă a lui Mihai Antonescu privind relaţiile dintre România şi

Statele Unite 348
Disperata salvare a basarabenilor şi bucovinenilor, convorbiri cu Alexandru Danielopol 352
ANEXĂ
x Stenograma discuţiilor care au avut loc la Comisia Aliată de Control, 3 martie 1945 376

Pe scena Teatrului „Baraşeum”, convorbiri cu Mircea Crisan 387
ANEXĂ
Scrisoare deschisă trimisă revistei „Spiegel” 400
În faţa lui Mengele, convorbire cu Ion Rosenfeld 401
ANEXE
„& Depeşă a legaţiei României din Budapesta 404
— Scrisoare adresată de către dr. Elias Erwin lui
Liviu Vălenaş 405
Scrisoare adresată de către Liviu Vălenaş doctorului Elias Erwin 406
Scrisoarea lui Gheorghe Barbul adresată doctorului
Elias Erwin 409
Evoluţia numerică regională a populaţiei evreieşti din România 411
Naţionalismul şi cauza românească, convorbire cu Ion Varlam 420
ANEXA
Scrisoare adresată de către Ion Varlam lui Liviu Vălenaş”. 458
Amintiri despre Pamfil Seicaru, convorbire cu r
René Al. de Flers… 1 460
Distrugerea gospodăriilor ţărăneşti din Banat după 1944, mărturia lui Marcel Nicolae 464
ANEXĂ
Scrisoare adresată de către Marcel Nicolae lui
Liviu Vălenaş 466
Directivele de bază ale NKVD pentru ţările din orbita sovietică

Calvarul saşilor din Nordul Transilvaniei
Convorbiri cu Horst Gobbel 473
ANEXĂ
Mărturia Mariei Goebbel 495
Unde a dispărut bruderul Leon Crăciun? 502
Rezoluţia congresului Partidului Popular European privind condamnarea totalitarismului comunist, 4 – 5 februarie 2004.
Bruxelles 506
Liviu Vălenaş – Curriculum vitae 511
Indice alfabetic de nume 515